

หัวข้อการวิจัย	เรื่องการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชน:
	กรณีศึกษา “ชุมชนตำบลในเมือง” จังหวัดเพชรบูรณ์
ชื่อผู้วิจัย	รองศาสตราจารย์ คมคาย หมีนสายและคณะ
องค์กร	สภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์
ปี	๒๕๕๓

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาคโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง
๒. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาที่มีจุดเด่นและสามารถปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อไปพัฒนาชุมชนด้านการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ เช่น หมู่บ้านวัฒนธรรม ตลาดนัดวัฒนธรรม และจัดทำกิจกรรมลานวัฒนธรรม

กลุ่มตัวอย่าง คือชุมชนในเขตเทศบาลเมืองที่มีอายุเก่าแก่ไม่ต่ำกว่า ๘๐ ปีขึ้นไป

ระเบียบวิธีวิจัย เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์กึ่งทางการตามแบบฟอร์มการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้ผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญและได้ทำการทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างเรียบร้อยแล้ว

วิธีการเก็บข้อมูล

ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นสมาชิกของชุมชนในเขตพื้นที่ของชุมชนตัวอย่างและคุ้นเคยกับวิทยากรผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างดี ไม่ต่ำกว่า ๑๐ คนเพื่อความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข้อมูล

วิธีวิเคราะห์

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ทฤษฎีการวิเคราะห์เชิงมนุษยวิทยาที่กล่าวว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้วัฒนธรรมตามทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ และทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาคค้นพบว่าเพชรบูรณ์แบ่งออกเป็น ๒ ยุค ยุคแรก เก่าแก่ร่วมสมัยกับขอมและสุโขทัยหลักฐานคือวัดในเขตตำบลในเมืองคือวัดพระแก้ววัดพระสิงห์และวัดพระเสื้อี วัดมหาธาตุและน่าจะเป็นเขตราชฐานไม่ใช่ถิ่นอาศัยของประชาชน

ส่วนเขตนอกเมืองมีวัดที่พระราชในสมัยสุโขทัยยุคต้นสร้างอุทิศส่วนกุศลให้แก่
ช้างเผือกและพระราชธิดาคือวัดช้างเผือกและนอกนั้นเป็นวัดที่ชุมชนสร้างขึ้นเองเนื่องจากชุมชน
ขยายตัวเพราะเป็นถิ่นอาศัยของประชาชน

ยุคที่ ๒ สร้างทับเมืองเก่าในสมัยสุโขทัยร่นกำแพงเมืองให้เล็กลงกว่าเดิมในสมัยอยุธยา
สร้างวัดสำคัญขึ้นมาคือวัดไตรภูมิไม่มีการแบ่งเขตการปกครองเจ้าเมืองและประชาชนอยู่ร่วมกัน

ประชาชนในเครือข่ายวัฒนธรรมวัดช้างเผือกเป็นชุมชนเก่าแก่ร่วมสมัยกับยุคสุโขทัยยุค
ต้นและมีประชาชนส่วนหนึ่งอพยพหนีศึกทัพพม่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาแตกโดยหนีลงมาสมทบกับ
ชุมชนดั้งเดิมจากนั้นมีชาวจีน ชาวจังหวัดฉะเชิงเทรา ชาวจังหวัดน่านและพ่อค้าที่ล่องเรือจากสระบุรี
มาติดต่อค้าขายทางเรือมาสมทบด้วยและขยายตัวจากเขตรอบนอกอพยพมาอยู่ในบริเวณเมืองชั้นใน

จากนั้นชุมชนเมืองก็พัฒนาก้าวหน้าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา อนามัย การ
คมนาคมทางถนน ไฟฟ้า ประปา โดยมีเทศบาลเมืองเป็นหลัก

ในด้านวัฒนธรรมของชาวบ้านในเขตเทศบาลตำบลในเมืองแบ่งออกตามข้อมูลคติชน
วิทยาแบ่งออกเป็น ๓ ประเภทด้วยกัน คือมุขปาฐะ (verbal) อมุขปาฐะ (avermal) และผสม (mix)

ในประเภทผสมคือประเพณี และภูมิปัญญาของชุมชนเห็นควรพัฒนาคือ

ด้านประเพณี

๑. ประเพณีการเกิดและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กหญิงชาย เนื่องจากประเพณีนี้ไม่มีวัน
ฟื้นขึ้นมาได้นอกจากจะต้องทำการอนุรักษ์และปรับปรุงประยุคตีให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน เพราะ
ความเจริญทางการแพทย์สมัยใหม่ ผู้หญิงนิยมไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาลและเลยละทิ้งความเชื่อ
เดิมๆ รวมทั้งวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานด้วย เนื่องจากเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ ผู้ใหญ่รุ่นเก่าจึงไม่
กล้าอบรมบุตรหลานเพราะรู้ไม่เท่าทันเทคโนโลยี

๒. ด้านประเพณีย่านชุมชนไทยเชื้อสายจีน เป็นชุมชนในย่านเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็น
คนจีนยึดมั่นประเพณีจีนแต่ค่อนข้างผ่อนคลายประเพณีดั้งเดิมของจีนเริ่มสูญหายเช่นภาษาจีนเด็กรุ่น
ใหม่ไม่สนใจพูดไม่ได้ ไม่สนใจประเพณีดั้งเดิม

๓. ประเพณีที่สำคัญคือปิดทองรอยพระพุทธรูปของวัดภูเขาหิน ชบเซา ความร่วมมือ
จากชุมชนไม่ดีเท่าที่ควรเพราะประชาชนไม่ศรัทธาเจ้าอาวาส ควรแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน

๔. ปัญหาประเพณีบางประเพณีไม่สมบูรณ์เช่นการทอดผ้าจุลกฐินในประเพณีการ
ทอดกฐินของวัดเพชรารามควรที่จะมีการเผยแพร่ให้ความรู้แก่ชนรุ่นหลังได้ทราบทั้งกระบวนการ

๕. ปัญหาวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ ชุมชนบ้านในเมือง(๘,๙)เป็นชุมชนประวัติศาสตร์ที่
มีอายุเก่าแก่ควรมีการฟื้นฟูให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชุมชน

๖.วัดพระแก้วเป็นวัดที่โบราณเก่าแก่ที่สุดในชุมชนประชาชนและเทศบาลควรมีการจัด
กิจกรรมรณรงค์ เพื่อการฟื้นฟูเพื่อการเผยแพร่เพื่อบูรณปฏิสังขรณ์ต่อไป

ด้านภูมิปัญญา

เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน

ปัญหาคือขาดการสืบทอดเช่นวงดนตรีต๊อบแก๊งต้องล้มวงเพราะผู้เล่นเสียชีวิต ขาดคนสืบทอด

วงดนตรีไทยนายวงล้มป่วยเป็นอัมพาตคือพ่อเสริม ขุนแก้วขณะนี้เสียชีวิตแล้ว

เพลงพื้นบ้านแม่เพลงเสียชีวิตไปหลายคนที่เหลืออายุมากแล้ว

เห็นควรมีการฝึกอบรมถ่ายทอดให้นักเรียนและกลุ่มเยาวชนที่สนใจมีการรณรงค์และ

ฟื้นฟู

Title: The Local Community Education to Development. A case study "Community District in Tambon Nai Mueang Phetchabun Province"

Researcher: Associate Professor Komkai Mhuensai and Team

Organization: Municipality (Nakornban) Phetchabun Provincial Cultural Council

Year: 2010

Abstract

Research Objectives:

1. To Study the context historical and physical community as temple is a center
2. To study the cultural community in aspect of culture and intellect folklore where as outstanding point and modernize for leaning organization development Cultural Village Cultural Market fair, For example.

(From the King celebrate Meeting Exhibition resolution on 23th November 2010, the musical culture and folk show Event was organized in cooperation between the ASEAN international group and Rachapat Phetchabun University, the less than 80 year's old nakornban area habitats were selected as the research sampling)

Researchers found that there are 2 ages of Phetchabun , Khmer and Sukhothai archaeological evidences declare Wat Prakeaw, Wat Pra Sigha and Wat Pra Suer in city, was royal restrict area. whereas the outside, the temple ,Wat Chang Perge, had been built by the early king of Sukhothai period. People have believed that he dedicated this place to his pass away daughter and his majestic elephant while the others were established by folk. Definitely, this land has been placed for living.

The Second era, Ayutthaya time, the modern town was built on the line of the old one, Sokhothai period. City wall was respectively diminished. Folks and Governor was cohabiting. Evident exhibits that Wat Tri Pom is major temple.

Accordingly, folks who are the member of Wat Chang Perg cultural network Nakornban area Phetchabun province, their formers partly evacuated from the Burmese army invader and some are the ancient community as the same time as Sukhothai era.

From time to time, community is gradually growth in several angles, economy education hygiene infrastructure and Mueang municipality (nakornban) is the main governor. In the aspect of the Tumbon Nai Mueang Nakornban Phetchabun culture, the folklore information is dividable in to the tree kinds: verbal, averbal and mix

The mix angel (culture and community's wisdom), People agree with that community ought to develop in:

Culture and Custom View

1. Give birth and raise children

The influence of break though medical science changes the tradition of childbirth and raising belief. Old people become modern obsolete. Adult respects the new fashion. Therefore the measures of reservation and modernize are the major factor recognition.

2. Fading Chinese culture in Thai-Chinese people

The new generation Thai - Chinese in economic area, the way of life has been changed. Some culture is slowly oblivious. Chinese language has hardly spoken out.

3. Lack of trust and faith in region people like monks and pastors

Some crucial culture "Pid Roy Prapudhabata "(Gilded Buddha footprint) in Wat Pu-kown-din is showcase. People are indifferent in this activity because of faithlessness in pastor. The resolution, therefore, is the first aware.

4. Some Cultural Activity process is untold to the new generation

"Thod kathin Ceremony ", the merit making festivals, at Wat Phet Wararam is for example. The former who expert in activities process, is not pass on knowledge to follower. So distortion or failure to keep this tradition occurs easily.

5. Indifferent in tradition reservation

The Nai Meaug community 8th and 9th are the ancient sites, the reservation measure is to apply them as the learning culture community resources.

6. Emphasize on culture heritage

From this research, known as Wat Pra Keaw is the ancient history. The relevant organization Mueang municipality, for instance, ought to provide activity campaigns to restore and tell people the important of ancient site.

Wisdom View

Lack of the successor in traditional music and folk plays “Tup Keng” the traditional brand is now crisis. To maintain this countless value the expert on this play should transfer their knowledge to the love art culture young generation.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี ด้วยความร่วมมือจากทีมงานวิจัยของสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัยและวิทยากรในชุมชนดังปรากฏนามในรายงานการวิจัยภาคผนวกท้ายเล่ม รวมทั้งประธานเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชน ๑๐ วัดเนื่องจากวัดคือศูนย์กลางของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ อันได้แก่วัดพระแก้ว วัดมหาธาตุ วัดช้างเผือก วัดทุ่งสะเดียง วัดภูเขาดิน วัดเพชรวราราม วัดไตรภูมิ วัดโพธิ์เย็น วัดประตูดาวและวัดโบสถ์ชนะมาร การสืบค้นองค์ความรู้ในชุมชนเครือข่ายทั้งหมดนี้สำเร็จลงได้เพราะการประสานงานของประธานวัฒนธรรมเครือข่ายชุมชนทั้ง ๑๐ วัดนี้

นอกจากผู้ที่กล่าวนามมาแล้วนี้ยังมีพนักงานของหอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ช่วยเป็นฝ่ายสวัสดิการและธุรการคอยช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้วิจัยในระหว่างที่ดำเนินการทำงานวิจัยฉบับนี้

สำหรับด้านเนื้อหาได้รับการเติมเต็มจากที่ปรึกษา ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ด้วยการชี้แจงแนะนำส่วนที่บกพร่อง

ส่วนบทคัดย่อภาษาอังกฤษนั้นได้รับความอนุเคราะห์จากฝ่ายพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นางสาวพัทธิดา หมื่นสายเป็นผู้แปล

และที่สำคัญที่สุดคือผู้ให้ทุนสนับสนุนทำให้เกิดโครงการนี้คือกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

ผู้ดำเนินการวิจัยต้องขอขอบพระคุณทุกท่านที่เอ่ยนามมาข้างต้นมาทั้งหมดนี้ รวมทั้งผู้ที่อาจจะไม่ได้เอ่ยนาม เพราะอาจจะเอ่ยนามได้ไม่หมดและก็ขอกราบอภัยมา ณ โอกาสนี้

รองศาสตราจารย์ คมคาย หมื่นสาย

๑๔ กันยายน ๒๕๕๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
หัวข้อการวิจัย	
บทคัดย่อ ภาษาไทย	
บทคัดย่อ ภาษาอังกฤษ	
กิตติกรรมประกาศ	
บทที่ ๑ บทนำ	
ความเป็นมาของการวิจัย	๑
วัตถุประสงค์	๑
กรอบแนวคิดของงานวิจัย	๒
คำถามหลักในการวิจัย	๓
ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย	๓
ข้อจำกัดของการวิจัย	๔
ข้อตกลงเบื้องต้น	๕
นิยามศัพท์	๕
ประโยชน์ที่จะได้รับ	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๗
ความหมายของท้องถิ่น	๗
ภูมิปัญญาไทย	๑๐
ระบบสังคม	๑๒
วัฒนธรรม	๑๓
ความหมายของคติชนวิทยา	๑๔
ประเภทของคติชนวิทยา	๑๕
ประเพณีราษฎร (Little Tradition)	๑๘
การสื่อสารตามทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม	๒๑
แนวทางวิเคราะห์ข้อมูล	๒๒

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
กรอบอ้างอิงของวัฒนธรรมพื้นบ้านคือแบบแผนบรรทัดฐานของสังคมชาวบ้าน	๒๖
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๗
บทที่ ๓ องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์	๓๐
สภาพทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์	๓๐
ขนาดและที่ตั้ง	๓๐
ลักษณะภูมิประเทศ	๓๑
ลักษณะทางธรณีวิทยา	๓๑
ลักษณะภูมิอากาศ	๓๑
ลักษณะชั้นสัมพัทธ์	๓๑
สภาพพื้นที่ทางประวัติศาสตร์	๓๑
ประวัติการตั้งถิ่นฐาน	๓๑
การปกครองในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์	๓๕
เครือข่ายวัฒนธรรม	๔๐
บทที่ ๔ ระเบียบวิธีการวิจัย	๔๒
การวางแผนดำเนินการวิจัย	๔๒
สมมุติฐานในการทำงาน	๔๒
การรวบรวมข้อมูล	๔๒
การวิเคราะห์และการแปลผล	๔๓
กำหนดรูปแบบการเขียนรายงานการวิจัย	๔๓
ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย	๔๓
บทที่ ๕ การรวบรวมข้อมูล	
วิธีดำเนินการเก็บข้อมูล	๔๖
การเก็บข้อมูลชุมชนวัฒนธรรมวัดช้างเผือก(ชุมชนที่ ๑,๔)	๔๘
การเก็บข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรม กลุ่มวัดทุ่งสะเดียง(ชุมชนที่ ๒ -๓)	๖๑

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
การเก็บข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมวัดมหาธาตุชุมชน 5-6-7	๙๑
การเก็บข้อมูลชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาตินชุมชนที่ ๑๐ , ๑๑ ,๑๓, ๑๔	๑๑๙
การเก็บข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดเพชราราม (ชุมชนที่๑๒,๑๕,๑๖,, ๑๗)	๑๓๙
การเก็บข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรม วัดไตรภูมิ (ชุมชนที่๘,๙)	๑๘๐
บทที่ ๖ แนวทางวิเคราะห์ข้อมูล	๒๓๔
การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่๑,๔,๒,๓ โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ	๒๓๗
วัดช้างเผือก	๒๔๓
วัดทุ่งสะเดียง	๒๕๑
การประกอบอาชีพของชุมชน	๒๕๕
ลักษณะนิสัยของชาวชุมชน	๒๕๕
ความเจริญของชุมชน	๒๕๖
การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่๑๔โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ	๒๕๘
วัดภูเขาติน	๒๖๐
วิถีชีวิตความเป็นอยู่	๒๖๕
ลักษณะนิสัยของชาวชุมชน	๒๖๖
ความเจริญของชุมชน	๒๖๘
การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่ ๑๒ ,๑๕, ๑๖,๑๗โดยศึกษาจากประวัติของวัด	๒๗๑
และสถานที่สำคัญ	
วัดพระแก้ว	๒๗๒

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย	๒๔๐
วัดเพชรราวาม	๒๔๔
อาชีพของชาวชุมชน	๒๔๘
วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชน	๒๔๙
ลักษณะนิสัยของชาวชุมชน	๒๕๐
ความเจริญของชุมชน	๒๕๐
การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่ ๕ ,๖, ๗,โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ	๒๕๒
วัดมหาธาตุ	๒๕๒
วิถีชีวิตความเป็นอยู่	๓๐๓
การประกอบอาชีพของชุมชน	๓๐๓
ความเจริญของชุมชน	๓๐๕
การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่ ๘,๙,โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ	๓๑๔
การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย	๓๑๕
วัดไตรภูมิ	๓๑๗
วัดโพธิ์เย็น	๓๑๘
วัดโบสถ์ชนะมาร	๓๒๑
วัดประตูดาว	๓๒๓
ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่ ๘ และ ๙	๓๒๕
การประกอบอาชีพ	๓๒๗

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
วิธีชีวิตความเป็นอยู่	๓๒๘
ลักษณะนิสัยของชาวบ้าน	๓๒๙
ความเจริญของชุมชน	๓๓๒
วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่๒ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมือง	๓๓๒
การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนวัฒนธรรมวัดช้างเผือก(ชุมชน ๑,๔)	๓๓๙
รายละเอียดของข้อมูลประเภทมุขปาฐะ	๓๔๐
ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมประเภทไม่ใช้ถ้อยคำ(non – verbal)	๓๔๓
ลักษณะวัฒนธรรมประเภทผสม	๓๔๘
ภูมิปัญญาของชุมชน	๓๕๐
การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรม กลุ่มวัดทุ่งสะเดียง(ชุมชนที่ ๒-๓)	๓๕๒
รายละเอียดของข้อมูล๑.ประเภทมุขปาฐะ	๓๕๓
ข้อมูลมุขปาฐะ	๓๖๔
ข้อมูลวัฒนธรรมประเภทผสม	๓๖๕
ภูมิปัญญาชุมชน	๓๘๑
การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมวัดมหาธาตุ(ชุมชน 5-6-7)	๓๘๔
ข้อมูลมุขปาฐะ	๓๘๕
ข้อมูลมุขปาฐะ	๓๘๘
ข้อมูลวัฒนธรรมประเภทผสม	๓๙๐
ภูมิปัญญาของชุมชน	๓๙๕
การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนวัฒนธรรมวัดภูเขาหินชุมชนที่ ๑๐ , ๑๑ ,๑๓, ๑๔	๓๙๙
ข้อมูลมุขปาฐะ	๔๖๐
ข้อมูลมุขปาฐะ	๔๘๔
ข้อมูลแบบผสม	๔๑๐

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภูมิปัญญาของชุมชน	๔๑๔
การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดพระแก้ว วัดเพชรวราราม (ชุมชนที่ ๑๒, ๑๖, ๑๕, ๑๗)	๔๑๘
ข้อมูลชุมชนป่าละอู	๔๑๙
ข้อมูลประเภทชุมชนป่าละอู	๔๒๓
ข้อมูลวัฒนธรรมแบบผสม	๔๒๔
ภูมิปัญญาของชุมชน	๔๕๓
บทที่ ๗สรุปผลการวิจัย,การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๕๔๒
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕๔๒
กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๔๒
คำถามหลักในการวิจัย	๕๔๔
ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย	๕๔๔
ประชากรกลุ่มตัวอย่าง	๕๔๔
สรุปผลการค้นพบจากงานวิจัย	๕๔๕
เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาพโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาที่มีจุดเด่น และสามารถปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อไปพัฒนาชุมชน	๕๔๗
การอภิปรายผล	๕๕๑
ข้อเสนอแนะ	๕๕๒
บรรณานุกรม	๕๕๕
ภาคผนวก	๕๕๖
ภาคผนวก ก.(ประวัตินายวงดนตรีพื้นบ้านสะเดียงอ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)	๕๕๖
ภาคผนวก ข. (ประวัตินายวงดนตรีไทยบ้านสะเดียงอ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)	๕๕๙

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ค.(รายนามวิทยากรผู้ให้ข้อมูล)	๕๖๑
ภาคผนวก ง.(เครื่องมือการเก็บข้อมูล)	๕๖๖
ภาคผนวก จ.(ทีมงานนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย)	๕๖๙
ภาคผนวก ฉ.(การนำผลงานวิจัยมาเผยแพร่ในรูปแบบนิทรรศการแบบมีส่วนร่วม)	๕๗๒

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพประกอบหน้า

ภาพที่ ๑ กรอบความคิดในการวิจัย	๒
ภาพที่ ๒ ,มีด แสดงความเชื่อมโยงระหว่างรูปธรรมกับภาษา	๒๒
ภาพที่ ๓ ผังการวิเคราะห์ข้อมูล ตามทฤษฎี มนุษยศาสตร์ (Humanist Tradition)	๒๓
ภาพที่ ๔ แสดงการสื่อสารระหว่างบุคคล	๒๔
ภาพที่ ๕ หลักและทฤษฎีการสื่อสารกระบวนการส่งและรับข้อมูลวัฒนธรรมระหว่างบุคคล	๒๕
ภาพที่ ๖ แบบจำลองแสดงกรอบอ้างอิงร่วมกัน	๒๕
ภาพที่ ๗ แบบจำลองความสัมพันธ์การสื่อสารตามทฤษฎีของ เบอร์โกล์ กับวัฒนธรรมเชิงคติชนวิทยา	๒๗
ภาพที่ ๘ แสดงอาณาเขตของจังหวัดเพชรบูรณ์	๓๐
ภาพที่ ๙ แสดงอาณาเขตมณฑลเพชรบูรณ์ พ.ศ. ๒๔๔๒-๒๔๕๐	๓๔
ภาพที่ ๑๐ แสดงที่ตั้งอำเภอเมืองเพชรบูรณ์	๓๖
ภาพที่ ๑๑ แสดงที่ตั้งอำเภอเมืองเพชรบูรณ์	๔๑
ภาพที่ ๑๒ เจดีย์ใจดีบรรจุกะดุกช้างเผือก	๕๒
ภาพที่ ๑๓ เจดีย์ใจร้ายบรรจุกะดุกนางผมหอม	๕๒
ภาพที่ ๑๔ อุโบสถหลังเก่าที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประทับของพระประธานองค์เดิม	๕๓
ภาพที่ ๑๕ เจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมยอดทรงปรางค์	๕๔
ภาพที่ ๑๖ ช้างเผือกที่มาของชื่อวัด	๕๔
ภาพที่ ๑๗ พระประธานสร้างเลียนแบบองค์เดิม	๕๔
ภาพที่ ๑๘ คลองแสนพญาโคก(อยู่ข้างหอวัฒนธรรมนครบาล)	๕๖
ภาพที่ ๑๙ ก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ	๕๘
ภาพที่ ๒๐ ครอบครว้มาร่วมก่อเจดีย์	๕๘

สารบัญภาพ(ต่อ)

หน้า

ภาพประกอบหน้า

ภาพที่ ๒๑	งานจักสานสำหรับจับสัตว์น้ำของชาวชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์	๖๐
ภาพที่ ๒๒	ประโยชน์ใช้สอยของเครื่องจักสาน	๖๐
ภาพที่ ๒๓	พระประธานวัดทุ่งสะเดียง	๖๕
ภาพที่ ๒๔	วัดทุ่งสะเดียง	๖๕
ภาพที่ ๒๕	การเล่นเข้าทรงของชาวบ้าน เตรียมเครื่องคาย(เครื่องบูชาครู)	๖๙
ภาพที่ ๒๖	ร้องเพลงเชิญเจ้าและผีมาเข้าร่างทรง	๖๙
ภาพที่ ๒๗	ผีเข้าแล้วลุกขึ้นรำวงอย่างสนุกสนาน	๖๙
ภาพที่ ๒๘	การกั้นประตูเงิน	๗๐
ภาพที่ ๒๙	การกั้นประตูทอง	๗๐
ภาพที่ ๓๐	ขบวนแห่ขันหมาก	๗๑
ภาพที่ ๓๑	ขนมขันหมากจัดเป็นคู่	๗๑
ภาพที่ ๓๒	เตรียมล้างเท้าให้เจ้าบ่าว	๗๑
ภาพที่ ๓๓	ล้างเท้าเจ้าบ่าว	๗๑
ภาพที่ ๓๔	เจ้าบ่าวสรวลของหมั้นให้เจ้าสาว	๗๑
ภาพที่ ๓๕	การแข่งขันเรือทวนน้ำในเทศกาลสราทไทย	๘๕
ภาพที่ ๓๖	ร้องเพลงพื้นบ้านในงานชมรมผู้สูงอายุของนางสาวท ภาสประหาสและคณะ	๘๕
ภาพที่ ๓๗	ยายจิว ทองมาภูมิปัญญาของชุมชนสะเดียง	๘๖
ภาพที่ ๓๘	สมาคมพาณิชย์จีนสถานที่ประกอบกิจกรรมของคนไทยเชื้อสายจีน	๙๖
ภาพที่ ๓๙	การแสดงจิว	๙๗
ภาพที่ ๔๐	การไหว้เจ้า ในเทศกาลกินเจ	๙๗
ภาพที่ ๔๑	หอนาฬิกาแชมป์โลกคู่แฝด	๙๙
ภาพที่ ๔๒	เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดมหาธาตุ	๑๐๐

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพประกอบหน้า	
ภาพที่ ๔๓ คลองแม่น้ำป่าสักในปัจจุบัน(คลองตะลูก)	๑๐๑
ภาพที่ ๔๔ ศาลากลางจังหวัดหลังเก่า	๑๐๒
ภาพที่ ๔๕,๔๖ โบราณวัตถุขุดขึ้นจากแหล่งโบราณคดีวัดโนนตูม อ.วังโป่ง จ.เพชรบูรณ์ ที่พิพิธภัณฑ์เพชรบูรณ์(จนผู้ว่าหลังเก่า)	๑๐๓
ภาพที่ ๔๗ สถานีตำรวจภูธรตามตำนานคือสถานที่พักช้างในเรื่อง นางผมหมอบบัววัดช้างเผือก	๑๐๓
ภาพที่ ๔๘ สำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เดิมเป็นที่ตั้งของเรือนจำ	๑๐๖
ภาพที่ ๔๙ มั่นสำปะหลังตากแห้ง	๑๑๗
ภาพที่ ๕๐ พิมพ์ชนม	๑๑๘
ภาพที่ ๕๑ ต้นไม้ปริศนาหน้าอุโบสถหลังเก่า	๑๒๕
ภาพที่ ๕๒ พระประธานปางมารวิชัย	๑๒๕
ภาพที่ ๕๓ ร่วมทำบุญในงานศพ	๑๓๑
ภาพที่ ๕๔ ถวายสังฆทานพระ	๑๓๑
ภาพที่ ๕๕ การตกแต่งหีบศพ	๑๓๑
ภาพที่ ๕๖ การแต่งกายของชาวชุมชนเมือง	๑๓๓
ภาพที่ ๕๗ การแต่งกายแบบชาวบ้าน	๑๓๓
ภาพที่ ๕๘ ฝีมือวาดภาพบนฝาผนังโบสถ์วัดประตูดาว	๑๓๔
ภาพที่ ๕๙ ผลไม้เครื่องจักสาน	๑๓๔
ภาพที่ ๖๐ อุปกรณ์ยังชีพของชุมชน	๑๓๗
ภาพที่ ๖๑ พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุณฺณ อติตเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว	๑๔๔
ภาพที่ ๖๒ พระประธานวัดพระสิงห์หิทธิพลสุขโขทัย	๑๔๕
ภาพที่ ๖๓ ประตูดวัดพระแก้ว	๑๔๕
ภาพที่ ๖๔ เจดีย์ทรงปรางค์	๑๔๕

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพประกอบหน้า	
ภาพที่ ๖๕ ฤาษี สิ่งที่เคยรพตามความเชื่อ	๑๔๕
ภาพที่ ๖๖ เจดีย์ทรงกลม(ระฆังคว่ำ)	๑๔๕
ภาพที่ ๖๗ พระธรรมวราลังการที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๖,๗,๘ เจ้าอาวาสวัดองค์ปัจจุบัน	๑๔๗
ภาพที่ ๖๘ พระประธานวัดเพชราราม	๑๔๗
ภาพที่ ๖๙ ภายในกุฏิ เจ้าอาวาสวัดเพชราราม	๑๔๗
ภาพที่ ๗๐ หีบศพและกระถางรูปตะเกียงบูชาหน้าศพ	๑๖๐
ภาพที่ ๗๑ พระสงฆ์มาทำพิธีทำบุญเข้าวันเผา	๑๖๐
ภาพที่ ๗๒ แม่ครัวทำอาหารเลี้ยงแขก	๑๖๐
ภาพที่ ๗๓ ,พระอุปัชฌาย์ทำพิธีบวชพระ จูงหน้าศพ	๑๖๐
ภาพที่ ๗๔ บวชชีพราหมณ์	๑๖๐
ภาพที่ ๗๕ ขบวนแห่ศพ	๑๖๐
ภาพที่ ๗๖ ขบวนเวียนซ้าย	๑๖๑
ภาพที่ ๗๗ ขบวนแห่รอบเมรุ เวียนซ้าย	๑๖๑
ภาพที่ ๗๘ อุปกรณ์ความเชื่อหม้อดิน มะพร้าวข้าวตอกในขบวนแห่	๑๖๑
ภาพที่ ๗๙ ทอดผ้าบังสุกุล	๑๖๑
ภาพที่ ๘๐ อ่านประวัติผู้ตาย	๑๖๑
ภาพที่ ๘๑ พระสงฆ์ขึ้นประทุมเพลิง	๑๖๑
ภาพที่ ๘๒ การบูชาข้าวทิพย์	๑๖๕
ภาพที่ ๘๓ ประธานจัดงานฝ่ายสงฆ์พระธรรมวราลังการ เจ้าอาวาส และประธาน ฝ่ายประชาชนผู้ว่าราชการจังหวัด	๑๖๕
ภาพที่ ๘๔ กองผ้าป่าพัฒนาโดยใช้โฟมแกะเป็นรูปเรือ	๑๖๕
ภาพที่ ๘๕ พิธีในช่วงบ่ายมีพิธีตัดเย็บย้อมผ้ากลืนที่ทำพิธีในช่วงเช้า	๑๖๕

สารบัญภาพ(ต่อ)

หน้า

ภาพประกอบหน้า

ภาพที่ ๘๖ แก่นไม้ขนุนถูกต้มในกระทะ	๑๖๕
ภาพที่ ๘๗ พระสงฆ์และภรรยาส่งขันตัดเย็บผ้าไตรจีวร	๑๖๕
ภาพที่ ๘๘ พระสงฆ์ผู้ชำนาญการย้อมสีผ้า	๑๖๖
ภาพที่ ๘๙ ย้อมสีผ้าจากไม้แก่นขนุนที่ต้มไว้จนได้ที่	๑๖๖
ภาพที่ ๙๐ ผู้ที่มีจิตศรัทธาช่วยกันกระพือผ้าให้แห้ง	๑๖๖
ภาพที่ ๙๑ ช่วยกันกระพือผ้าและสวดมนต์ไปด้วย	๑๖๖
ภาพที่ ๙๒ นำผ้าไตรจีวรที่แห้งแล้วมารีด	๑๖๖
ภาพที่ ๙๓ ช่วยกันรีด	๑๖๖
ภาพที่ ๙๔ ไตรจีวรที่รีดเรียบแล้ว	๑๖๗
ภาพที่ ๙๕ นำผ้าไตรจีวรมาพับ	๑๖๗
ภาพที่ ๙๖ นำผ้าไตรจีวรมาแห่รอบอุโบสถสามรอบ	๑๖๗
ภาพที่ ๙๗ แล่นำมาถวายพระภิกษุสงฆ์	๑๖๗
ภาพที่ ๙๘ รองเจ้าอาวาสเจ้าคณะอำเภอประธานรับผ้ากฐิน	๑๖๗
ภาพที่ ๙๙ พระภิกษุประชุมตกลงให้ภิกษุรูปใดได้ครองผ้ากฐิน	๑๖๗
ภาพที่ ๑๐๐ จัดเตรียมปรา	๑๗๑
ภาพที่ ๑๐๑ ข้อปฏิบัติในการกวนข้าวทิพย์	๑๗๑
ภาพที่ ๑๐๒ ผ้าขาวสำหรับเปลี่ยน เมื่อ จะเข้าไป กวนข้าวทิพย์ ในปราณี	๑๗๑
ภาพที่ ๑๐๓ ทำวจตุมหาราชประจำทิศอุดร	๑๗๑
ภาพที่ ๑๐๔ ทำวจตุมหาราชประจำทิศทักษิณ	๑๗๑
ภาพที่ ๑๐๕ เครื่องสังเวทยะ	๑๗๒
ภาพที่ ๑๐๖ ประธานการจัดงานบูชาเครื่องสังเวทยะ	๑๗๒
ภาพที่ ๑๐๗ พราหมณ์อ่านโองการเชิญเทพยดา	๑๗๒
ภาพที่ ๑๐๘ ตีฆ้องสัญญาณการกวนข้าวทิพย์	๑๗๒
ภาพที่ ๑๐๙ เตรียมเครื่องปรุงก่อนลงกระทะสำหรับกวน	๑๗๒

สารบัญภาพ(ต่อ)

หน้า

ภาพประกอบหน้า

ภาพที่ ๑ ๑๐ เตรียมใส่เครื่องปรุง	๑๗๒
ภาพที่ ๑๑๑ นางสาวบัวสวรรค์ผู้ชำนาญในการปรุงข้าวทิพย์	๑๗๓
ภาพที่ ๑๑๒ ช่วยกันปรุง	๑๗๓
ภาพที่ ๑๑๓นายกพุทธสมาคมผู้ชำนาญการปรุงข้าวทิพย์ (นางพจณี โฆษิตานนท์)	๑๗๓
ภาพที่ ๑๑๔ สาวพรหมจารีกว่นข้าวทิพย์	๑๗๓
ภาพที่ ๑๑๕ คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมมาร่วมงาน	๑๗๓
ภาพที่ ๑๑๖ นายกเทศมนตรีประธานกว่นข้าว ทิพย์	๑๗๓
ภาพที่ ๑๑๗ ประธานชุมชนโพธิ์จันทร์ช่วยปอกผลไม้	๑๗๔
ภาพที่ ๑๑๘ ประธานเครือข่ายวัฒนธรรมวัดมหาธาตุกว่นข้าวทิพย์	๑๗๔
ภาพที่ ๑๑๙ ประธานชมรมผู้สูงอายุและทหารช่วยกัน	๑๗๔
ภาพที่ ๑๒๐ ทีมงานกับประธานสภาวัฒนธรรม	๑๗๔
ภาพที่ ๑๒๑ พระสงฆ์สดมภ์เย็นฉลองการเตรียมข้าวทิพย์สำเร็จ	๑๗๔
ภาพที่ ๑๒๒ ส.ท.เบญจรัตน์มาร่วมกว่น	๑๗๔
ภาพที่ ๑๒๓ รับบริจาค	๑๗๕
ภาพที่ ๑๒๔ ช่วยกันห่อข้าวทิพย์	๑๗๕
ภาพที่ ๑๒๕ คู่กักกันนักโทษที่เดิมปัจจุบันนี้ที่ตั้งทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค อยู่ริมแม่น้ำป่าสักบริเวณท่าเรือค้าขายหน้าวัดไตรภูมิ	๑๘๐
ภาพที่ ๑๒๖ เรือกระแซงที่ใช้บรรทุกสินค้ามาขายระหว่างจังหวัดเพชรบูรณ์ และกรุงเทพฯ	๑๘๑
ภาพที่ ๑๒๗ ขบวนแห่อัญเชิญองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาไปทำพิธีอุ้มพระดำน้ำ	๑๘๕
ภาพที่ ๑๒๘ ขบวนแห่ทางเรืออัญเชิญองค์พระฯไปยังวัดโบสถ์ชนะมาร	๑๘๕
ภาพที่ ๑๒๙ เจ้าเมือง(ผู้ว่าราชการฯ)อุ้มพระดำน้ำ	๑๘๖
ภาพที่ ๑๓๐ ข้าวต้ม ขนมกระยาสารที่ใช้โปรยทาน	๑๘๖
ภาพที่ ๑๓๑ พ่อเมืองโปรยทาน	๑๘๖
ภาพที่ ๑๓๒ ประชาชนร่วมงานเตรียมรับทาน	๑๘๖

สารบัญภาพ(ต่อ)

หน้า

ภาพประกอบหน้า

ภาพที่ ๑๓๓ พระพุทธรูปมหาธรรมราชา วัดไตรภูมิ	๑๘๘
ภาพที่ ๑๓๔ วัดไตรภูมิ	๑๘๙
ภาพที่ ๑๓๕ เจดีย์สมัยอยุธยา วัดไตรภูมิ	๑๘๙
ภาพที่ ๑๓๖ พระประธานวัดไตรภูมิอิทธิพลอยุธยายุคกลาง	๑๘๙
ภาพที่ ๑๓๗ วัดโพธิ์เย็น	๑๙๑
ภาพที่ ๑๓๘ ศาลนางผมหอม	๑๙๑
ภาพที่ ๑๓๙ พระประธานวัดโพธิ์เย็น	๑๙๒
ภาพที่ ๑๔๐ อุโบสถวัดประตูดาว	๑๙๓
ภาพที่ ๑๔๑ และพระพุทธรูปพระประธาน	๑๙๓
ภาพที่ ๑๔๒ ถนนสนามชัย	๑๙๓
ภาพที่ ๑๔๓ ตลาดวัดประตูดาว	๑๙๓
ภาพที่ ๑๔๔ พระประธาน	๑๙๕
ภาพที่ ๑๔๕ ศาลาวัดโบสถ์ชนะมาร	๑๙๕
ภาพที่ ๑๔๖ วัดโบสถ์ชนะมาร	๑๙๕
ภาพที่ ๑๔๗ สถานที่จัดประเพณีอุ้มพระดำน้ำ	๑๙๕
ภาพที่ ๑๔๘ ศาลาประชาคมหลังเก่า	๑๙๖
ภาพที่ ๑๔๙ หอวัฒนธรรมนครบาล	๑๙๖
ภาพที่ ๑๕๐ ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองก่อนปรับปรุงใหม่	๑๙๗
ภาพที่ ๑๕๑ ศาลหลักเมืองในปัจจุบัน	๑๙๘
ภาพที่ ๑๕๒ ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จารึกศาลหลักเมือง	๑๙๙
ภาพที่ ๑๕๓ ด้านที่ ๑ เป็นภาษาปัลลวะภาพตัวอักษรที่เป็นอิทธิพลจากอินเดียโบราณ	๒๐๐
ภาพที่ ๑๕๔ ด้านที่ ๒ จารึกด้วยขอมไทย บาติ และเขมรจารึกในสมัยพุทธศักราช ๒๐๕๙ ๒๐๑	
ภาพที่ ๑๕๕ คำอ่านที่อ่านโดยผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากรด้านที่ ๑	๒๐๒
ภาพที่ ๑๕๖ คำอ่านด้านที่ ๒ เป็นอักษรขอมภาษาบาติ และไทย	๒๐๓
ภาพที่ ๑๕๗ ตัวอย่างคำแปลเป็นภาษาไทยในด้านที่ ๑ นับถือนักดัดดีสิทธิ	๒๐๔

ในลัทธิศาสนาพราหมณ์

สารบัญภาพ(ต่อ)

หน้า

ภาพประกอบหน้า

ภาพที่ ๑๕๘ เอกสารการแปลอักษรจารึกหิน เสาหลักเมืองโดยผู้เชี่ยวชาญ จากกรมศิลปากร (ที่ หอประวัติศาสตร์เพชรบุรี)	๒๐๕
ภาพที่ ๑๕๙ กำแพงเมืองยุคที่ ๒	๒๐๖
ภาพที่ ๑๖๐ แนวกำแพงเมืองเลียบบถนน	๒๐๖
ภาพที่ ๑๖๑ ตลาดจุดแลกเปลี่ยนสินค้าทางเรือในอดีต	๒๐๗
ภาพที่ ๑๖๒ อดีตทำน้ำที่ทำการค้าขายทางเรือ	๒๐๗
ภาพที่ ๑๖๓ ตลาดดาวเฮง	๒๐๗
ภาพที่ ๑๖๔ ฝือกดักปลา	๒๐๘
ภาพที่ ๑๖๕ การจับปลาเน่า	๒๐๘
ภาพที่ ๑๖๖ หมู่บ้านเกาะแขงแขว	๒๐๙
ภาพที่ ๑๖๗ เรือแข่งประจำหมู่บ้าน	๒๐๙
ภาพที่ ๑๖๘ แยกต้นหว่า	๒๐๙
ภาพที่ ๑๖๙ คั้งแม่น้ำป่าสัก	๒๐๙
ภาพที่ ๑๗๐ ที่ทำการไฟฟ้า เดิมเป็นที่ตั้งของเรือนจำ	๒๑๐
ภาพที่ ๑๗๑ ประเพณีการแต่งงาน	๒๑๒
ภาพที่ ๑๗๒ ประเพณีการเกิด	๒๑๔
ภาพที่ ๑๗๓ ประเพณีการบวช	๒๑๖
ภาพที่ ๑๗๔ ประเพณีการตาย	๒๑๘
ภาพที่ ๑๗๕ การเผาศพในอดีตใช้ฟืนก่อเป็นกองฟอน	๒๒๐
ภาพที่ ๑๗๖ นางฟ้าในพิธีตักบาตรเทโว	๒๒๑
ภาพที่ ๑๗๗ องค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชา	๒๒๓
ภาพที่ ๑๗๘ ผู้ว่าราชการจังหวัด(เสื้อสีฟ้า)เดิน นำขบวนแห่	๒๒๓
ภาพที่ ๑๗๙ ประดิษฐานองค์พระที่ลานสวนสาธารณะเพชรบุรี	๒๒๔
ภาพที่ ๑๘๐ เครื่องมือประกอบอาชีพ	๔๐๕
ภาพที่ ๑๘๑ งานกลึงไม้เป็นโต๊ะ เก้าอี้เพื่อการค้า	๔๐๖

สารบัญภาพ(ต่อ)

หน้า

ภาพประกอบหน้า

ภาพที่ ๑๘๒ และ ๑๘๓ อุปกรณ์หีบอ้อย ข้างล่างงานกลึงไม้

๔๐๗

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของการวิจัย

นิยามของวัฒนธรรมได้แก่อุปกรณ์และวิธีการ ที่ใช้เป็นแบบอย่างหรือระบบแบบแผนเดียวกัน เพื่อให้ใช้เป็นกรอบกำหนดให้สมาชิกในสังคมเดียวกัน ประพฤติปฏิบัติร่วมกัน โดยสิ่งที่กำหนดขึ้นนั้น เป็นข้อตกลงที่กลุ่มหรือสมาชิกยอมรับ เช่นการใช้ภาษาพูดแบบเดียวกัน ใช้ประเพณีเดียวกันและกรอบความประพฤตินี้เป็นตัวกำหนดสารในการสื่อสารถ่ายทอดให้แก่กันในสังคมระดับกลุ่มหรือชุมชนเดียวกันและใช้เป็นกรอบอ้างอิงเดียวกัน

ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองมีการปกครองในรูปแบบเทศบาล ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ตำบลในเมืองทั้งตำบล แบ่งออกเป็น ๑๗ เขตชุมชนย่อย แต่ละชุมชนมีการคัดเลือกบุคคลเป็นประธานชุมชนคัดเลือกทีมงานเป็นคณะกรรมการ ทำงานประสานกับทางเทศบาล ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางของประชาธิปไตยทั้ง ๑๗ ชุมชนมีความเป็นท้องถิ่น มีระบบสังคม วัฒนธรรมประเพณี มีการสื่อสารถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกในครอบครัวและชุมชนแต่ปัจจุบันนี้กรอบอ้างอิงทางการสื่อสารไม่ได้มีเฉพาะวัฒนธรรม ประเพณีเท่านั้น เพราะความท่วมท้นของข้อมูลข่าวสาร เช่น มีความเจริญและเทคโนโลยีทางด้านวิทยาศาสตร์แปลกใหม่น่าสนใจมากกว่า ดังนั้นคนรุ่นใหม่จึงไม่สนใจสารเดิมคือประเพณีและวัฒนธรรมและไม่สนใจที่จะรับการถ่ายทอดจากผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านอีกต่อไป

ด้วยเหตุนี้จึงเห็นสมควรให้มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัยประเพณีและ ภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อศึกษากรอบแนวคิดแนวทางพฤติกรรมทางสังคมว่ามีระบบอย่างไรทั้งในระดับครอบครัวและระดับชุมชนซึ่งมีภูมิปัญญาแฝงอยู่ในขณะเดียวกันบุคคลเหล่านี้ได้เติบโตอยู่ภายในกรอบประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีคุณค่า เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนอันเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตแบบไทย โดยคัดเลือกชุมชนที่เป็นประชากรตัวอย่างที่มีอายุมากกว่า ๔๐ปีขึ้นไป

วัตถุประสงค์

๑ เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาคโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

๒ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาที่มีจุดเด่นและสามารถปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อไปพัฒนาชุมชน

กรอบแนวคิดของงานวิจัย

จากแนววัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ

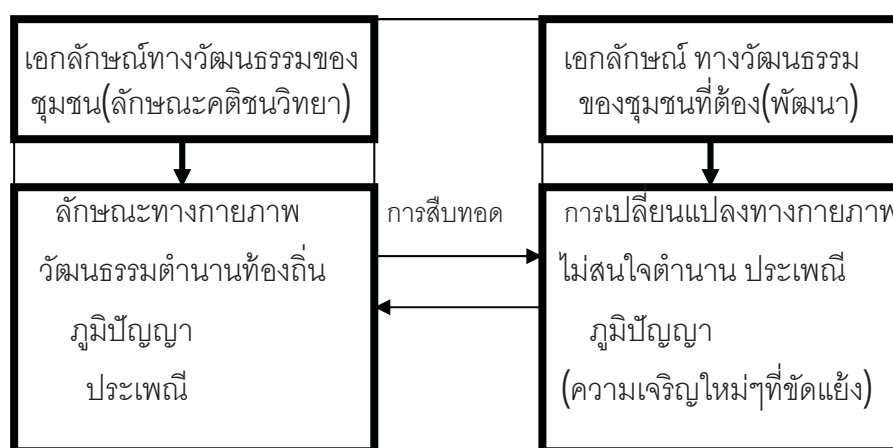
๑. ศึกษาบริบทของชุมชนเมืองในด้านความเป็นชุมชนเมืองโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

๒. ศึกษาวิถีการดำรงชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญา เนื่องจากประเพณีเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างแน่นเหนียวและเป็นกรอบกำหนดของการประพฤติปฏิบัติร่วมกันในสังคมและเป็นแหล่งกำเนิดของภูมิปัญญาชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาในด้านต่างๆ ทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ตราบเท่าทุกวันนี้

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เป็นการบอกขอบเขตพื้นที่ของงานวิจัยโดยยึดชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของการส่งเสริมวัฒนธรรมในเขตเทศบาลเมืองเป็นสำคัญและในชุมชนนั้นจะประกอบด้วยสมาชิกในสังคมจากหน่วยย่อยที่เล็กที่สุดคือครอบครัวและครอบครัวได้ขยายกลายเป็นชุมชน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ บอกให้ทราบว่าในสังคมของชุมชนเมืองนี้มีกฎเกณฑ์ระเบียบกติกาของความประพฤติของสมาชิกในสังคม อันเป็นกติกาที่สำคัญที่มีจุดหมายเพื่อการสร้างความสามัคคีความสุขของสังคม โดยใช้วัฒนธรรมและประเพณีเป็นอุปกรณ์ ในขณะเดียวกัน การดำรงวิถีชีวิตมีการลองผิดลองถูกมีการคัดสรร มีการศึกษาค้นคว้า นั่นคือการใช้ภูมิปัญญาทำให้เกิดอาชีพ เกิดศิลปกรรม เกิดช่างฝีมือ ฯลฯ ขึ้นในชุมชนทั้งหมด เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแต่ละท้องถิ่น มีสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ต่างกันเราจึงสมควรศึกษาเพื่อนำข้อค้นพบจากวัฒนธรรมเหล่านั้นมา มาฟื้นฟูมาเผยแพร่มาพัฒนาชุมชนต่อไป เราสามารถจำลองกรอบแนวคิดของการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดในการดำเนินการวิจัย

ภาพที่ ๑ กรอบแนวความคิดในการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ทั้ง ๒ ประการที่เป็นมูลเหตุต้องทำการวิจัย นั่นคือชุมชนคือแหล่งรวมของวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา มีการสืบทอดโดยใช้ภาษาในการสื่อสาร แต่อุปสรรคและปัญหาของการสืบทอด คือ

ความเจริญทางเทคโนโลยีและกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจการสืบทอดวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนของตน จำเป็นต้องทำการศึกษาค้นคว้าและนำมาระดมความคิดเพื่อช่วยกันแสวงหาแนวทางพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสสังคมโลกและดึงความสนใจกลับมา เพื่อช่วยกันอนุรักษ์สิ่งที่ดีงามของชุมชนไว้

คำถามหลักในการวิจัย

ชุมชนเมืองมีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีวิถีในการดำรงชีวิตอย่างไร มีลักษณะวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเครื่องมือในการจัดระบบสังคมของตนเองอย่างไรและจะนำองค์ความรู้มาพัฒนาชุมชนได้อย่างไร

ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและได้กำหนดกระบวนการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาและสำรวจข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้านจาก หอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสถาบันพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) สภาวิจัยแห่งชาติ หอสมุดสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ

๒. จัดทีมงานวิจัยประชุมชี้แจงเกี่ยวกับแนวทางการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีวัฒนธรรม ตลอดจนพฤติกรรมการถ่ายทอดความรู้ตามแนวคิดเชิงคติชนวิทยา มานุษยวิทยา สังคมวิทยา พฤติกรรมการสื่อสาร

๓. จัดเวทีประชาคมร่วมกันระหว่างชุมชน ทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาเพื่อกำหนดปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อสมมุติฐาน ตลอดจนแนวทางในการสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

๔. กำหนดทีมงานวิจัยและสมาชิกผู้ช่วยนักวิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นวิทยากรในชุมชน

๕. ประชุมชี้แจงวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการใช้เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการกับวิทยากรพื้นบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติของชุมชนดีและส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโสและมีอายุตั้งแต่ ๔๐ ปีขึ้นไป

๖. กำหนดกลุ่มเป้าหมายด้วยการประชาคมชุมชนเครือข่ายวัฒนธรรม ๑๐ วัดในเขตเมืองแบ่งออกเป็น ๖ กลุ่มชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาอันร้อยปีได้แก่ซึ่งประชากรที่จะศึกษาได้แก่วิทยากรในชุมชนมีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๑๐ คน โดยมีประธานชุมชนและประธานเครือข่ายวัฒนธรรมเป็นผู้ประสานงาน เพราะเป็นผู้รู้จักวิทยากรในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ การแบ่งเครือข่ายประชากรที่จะศึกษาคือ

- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดช้างเผือก (ชุมชนที่ ๑, ๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดทุ่งสะเดียง (ชุมชนที่ ๒, ๓)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดมหาธาตุ (ชุมชนที่ ๕, ๖, ๗)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ วัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร (ชุมชนที่ ๘, ๙)

- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาหิน (ชุมชนที่ ๑๐ , ๑๑, ๑๓, ๑๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดเพชราราม วัดพระแก้ว (ชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗)

๗. ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์กึ่งทางการที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและที่ปรึกษาในฐานะผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบ ทีมงานวิจัยทดลองใช้แล้วนำมาเก็บข้อมูล ประกอบการฉบับที่กึ่งเสียง กล้อง ถ่ายรูปเพื่อนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ตามทฤษฎีทางสังคมวิทยา คือกระบวนการทางสังคมโดยให้ทีมผู้ช่วยนักวิจัยเป็นบุคลากรในเขตชุมชนทั้ง ๖ ทีม

๘. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาจัดเวทีประชาคมอีกครั้งหนึ่งเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามทฤษฎีการวิเคราะห์เชิงมานุษยวิทยา (รายละเอียดอยู่ในบทที่ ๒)

๙. นำผลการวิเคราะห์มาทำรายงานผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ได้ผลสรุปอย่างไรนำเสนอเพื่อให้ตัวแทนในชุมชนในเมืองได้รับทราบโดยการทำประชาคมแสวงหาแนวทางพัฒนาร่วมกัน ในสองประเด็นหลักคือ

- ภูมิปัญญาของชุมชนที่ควรส่งเสริมและพัฒนา
- ประเพณีที่น่าสนใจและควรอนุรักษ์เผยแพร่

กำหนดรูปแบบการส่งเสริม และพัฒนาเช่นตลาดวิถีชีวิตชุมชน หมู่บ้านวัฒนธรรมของชุมชนชาวเมืองการนำประเพณีที่คัดเลือกจากชุมชนมาผลิตเป็น ซี.ดีจำหน่าย นำเสนอตำนานในรูปแบบต่างๆเช่นละครชาวบ้านในกิจกรรมของสภาที่มีการจัดงานทุกปี

เอกสารรูปเล่ม แผ่นพับ

จัดลานวัฒนธรรมเพื่อเผยแพร่ในงานวันสำคัญของสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ซึ่งจัดเป็นกิจกรรมของสภาประจำปี

โดยให้กลุ่มวัฒนธรรมแต่ละกลุ่มคิดคัดเลือกหารูปแบบกันเองโดยทางสภาวัฒนธรรมพาไปศึกษาดูงานและหาวิทยากรช่วยฝึกซ้อมและเสนอแนะโดยของงบประมาณสนับสนุนในขั้นตอนต่อไป

๑๐. จากข้อค้นพบของการวิจัยจะนำผลการประชาคมไปเขียนบทสรุปและข้อเสนอแนะ เพื่อการเผยแพร่ในหอวัฒนธรรมเพชรบูรณ์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ สภาวิจัยแห่งชาติ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของทรัพยากรมนุษย์ ห้องสมุดการท่องเที่ยวของประเทศไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ หน่วยงานสถานศึกษาในจังหวัดเพชรบูรณ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ห้องสมุดประชาชนและเว็บไซต์ของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ต่อไป

ข้อจำกัดของการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลการวิจัยเป็นเชิงคติชนวิทยา (วัฒนธรรมดั้งเดิมเก่าแก่จนหาแหล่งต้นตอของข้อมูลไม่ได้) ดังนั้นข้อมูลจึงอาจจะต้องใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงสืบค้นจากปราชญ์ชาวบ้านที่ใช้วิธีเล่าจากความทรงจำ

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ในด้านคติชนวิทยาด้านประเพณีและเป็นปราชญ์ของชุมชนด้านต่างจึงเป็นการเก็บข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อต้องการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองทั้ง ๑๗ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญาของชุมชน อันเป็นวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในเขตเมืองที่มีการถ่ายทอดและหลงเหลืออยู่เพื่อนำมาศึกษาและเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป

นิยามศัพท์

บริบทของชุมชน หมายถึงสภาพแวดล้อมอันประกอบด้วยลักษณะภูมิทัศน์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา มีภูมิหลังและประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มีตำนานและเรื่องราวเกิดขึ้นหลากหลายในท้องถิ่นนั้นและมีลักษณะของความ เป็นเอกเทศของชุมชนเช่นมีบ้าน วัด โรงเรียน แหล่งศูนย์กลางของชุมชนโดยไม่พึ่งพาชุมชนอื่น

ท้องถิ่น หมายถึง ท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะในเขตเมืองหรือประเทศ เช่นหมู่บ้าน ชุมชน ที่ มนุษย์ได้ตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย มีการจัดระบบ ระเบียบ ทางสังคม ทั้งการประกอบอาชีพ วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนงานศิลปะ หัตถกรรม สิ่งเหล่านี้ เป็นสิ่งแสดงเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละถิ่น

คติชนวิทยา หมายถึงเรื่องราวและความรู้ที่ชาวบ้านที่เป็นบุคคลธรรมดาไม่ใช่บุคคลชั้นสูงใน สังคม อันเป็นชนชั้นที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม เป็นผู้สร้างขึ้นและมีการถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาจนหาดันตอ ดั้งเดิมมิได้ แบ่งออกเป็น สาขา ตามลักษณะของการถ่ายทอดคือ การถ่ายทอดด้วยปาก(มุขปาฐะ) ถ่ายทอดด้วยมือ (อมุขปาฐะ) และแบบผสมคือทั้งแบบที่๑และที่๒

ภูมิปัญญาไทย หมายถึงการเรียนรู้ถึงแก่นความคิดของนักคิด นักประดิษฐ์หรือปราชญ์ ชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ของบรรพบุรุษ

ระบบสังคม หมายถึง ข้อตกลงที่เป็นที่ยอมรับของชุมชนในสังคม มีสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ร่วมกัน แล้วสมาชิกในสังคมยอมรับเป็นข้อปฏิบัติร่วมกันกลายเป็นจารีตประเพณี ขนบประเพณี ธรรมเนียม ประเพณี และเป็นกรอบกำหนดให้สมาชิกในสังคมนั้นประพฤติและปฏิบัติตาม

วัฒนธรรม หมายถึง อุปกรณ์และวิธีการที่ชุมชนสร้างขึ้น ซึ่งคนภายนอกมองเห็นเป็น สัญลักษณ์ของชุมชนในสังคมนั้น อันได้แก่ประเพณี เป็นต้น

วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึง สัญลักษณ์ที่บุคคลธรรมดาสามัญทั่วไปสร้างขึ้น และยึดเป็น แนวทางปฏิบัติร่วมกัน

ภาษา หมายถึง การบันทึกคลังความรู้ความคิดที่ใช้เป็นตัวแทนของรูปธรรมและส่วนหนึ่งของ นามธรรมโดยตัวสัญลักษณ์หรือคำพูดแทนความคิดใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดจากชนรุ่นหนึ่งสู่รุ่น หนึ่งในรูปของการสื่อสาร

วจน หมายถึงการสื่อสารด้วยการใช้ภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน

อวจน หมายถึงการสื่อสารที่ไม่ใช้ภาษา เช่น ใช้ภาษากาย ความรู้สึกทางหน้าตา เป็นต้น

การสื่อสาร หมายถึงการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทักษะคติระหว่างบุคคล หรือระหว่างคนกับกลุ่มคนหรือการสื่อสารมวลชน

วิทยากร หมายถึงผู้ที่มีความรู้และมีความทรงจำเกี่ยวกับเรื่องราวในท้องถิ่นของตนในอดีตทั้งในแง่มุขปาฐะ อมุขปาฐะ แบบผสมของมุขปาฐะและอมุขปาฐะ

มุขปาฐะ หมายถึงคือการสืบสานเรื่องราวของชุมชนเช่นนิทาน ตำนาน คำสอนฯ เป็นการสืบทอดด้วยวจน

อมุขปาฐะ หมายถึงคือการสืบสานเรื่องราวมรดกทางวัฒนธรรมด้วยภาษากายคือการทำให้อุเช่นการจักสาน ฯลฯคือใช้อวจน

แบบผสม หมายถึงใช้ภาษาและท่าทางประกอบกันเช่นการร้องเล่น ระบายำเดิน ประกอบพิธีกรรม

การสื่อสาร หมายถึงการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนรุ่นหนึ่ง

กรอบอ้างอิง หมายถึงความเชื่อและภูมิปัญญาของชุมชนที่ถูกกำหนดขึ้นเป็นมาตรฐานของสังคมในชุมชนนั้นๆ

ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑ ชุมชนได้รับทราบประวัติความเป็นมาของตนเอง มองเห็นความสำคัญของชุมชนของตนและทำให้มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชน

๒ ประชาชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือก จัดลำดับความสำคัญของประเพณีในชุมชนของตน ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมของตนเองอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของชุมชนและไม่ทิ้งความเป็นไทย

๓. เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตน และนำมาส่งเสริมเผยแพร่ให้มีคุณค่านำมาพัฒนาเป็นอาชีพให้ทันกับเหตุการณ์ในยุคปัจจุบัน

๔.สามารถนำองค์ความรู้ที่ศึกษาได้ไปเป็นพื้นฐานและประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนต่อไป

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยประกอบด้วย

๑. องค์ความรู้ท้องถิ่น อาณาเขต และระบบการปกครอง ในรูปแบบเทศบาลเมือง (แสดงไว้ในบทที่ ๓)

๒. การเผยแพร่พุทธศาสนาและการสร้างวัดในประเทศไทยสมัยอดีต

๓. ระบบของสังคมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๔. วัฒนธรรม ความหมายและลักษณะของวัฒนธรรม

๕. คติชนวิทยา ประเภทของคติชนวิทยา

๖. การเรียนรู้ระบบสังคมตามทฤษฎีการสื่อสารสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์และปรากฏการณ์นิยม

๗. แนวทางวิเคราะห์ข้อมูลด้วยทฤษฎีมนุษยวิทยา

๘. กระบวนการสื่อสารและสร้างกรอบอ้างอิงคือการสร้างบรรทัดฐานของสังคม

๙. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของท้องถิ่น

ครอบครัวเป็นแหล่งชุมชนที่น้อยและเล็กที่สุดและได้มีการรวมตัวกันกลายเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ขึ้นตามปริมาณครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น การเพิ่มขึ้นของสมาชิกในชุมชนจึงเป็นจุดกำเนิดให้มีการจัดระบบระเบียบทางสังคมของคนในชุมชนนั้น นิตยา กนกมงคล, (๒๕๔๓, หน้า ๑) ได้กล่าวไว้ดังนี้

“ท้องถิ่นหมายถึง ท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะในเขตเมือง หรือประเทศเช่น

ย่านหมู่บ้าน ชุมชน ที่มนุษย์ได้ตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย มีการจัดระบบระเบียบทางสังคม

ทั้ง การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนงานศิลปะ หัตถกรรม สิ่งเหล่านี้

เป็นการแสดงเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่น เสมือนบันทึบบอกเล่า สภาพวิถีชีวิต

ของผู้คน ที่ได้ผ่านกระบวนการทดลอง คัดสรรจากอดีต มีการถ่ายทอด จากรุ่นพ่อ แม่

สู่ลูกหลาน พัฒนาตามกาลเวลาและสืบทอดถึงปัจจุบัน”

จากนิยามความหมายของท้องถิ่นจะเห็นได้ว่าเขตตำบลในเมืองของเทศบาลเพชรบูรณ์จะประกอบด้วยหมู่บ้านและชุมชน และเมื่ออยู่รวมกลุ่มแล้วมักจะนิยมสร้างวัดมูลเหตุของการสร้างวัดเพราะมีความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา ดังประวัติความเป็นมาของการเผยแพร่เข้ามาของศาสนาพุทธ ดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายไว้ในมูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศไทย (ทรงแสดงเป็นปาฐกถาที่สโมสรสภามัคยาจารย์ เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๑ ดังนี้

การที่พระพุทธศาสนามาประดิษฐานยังประเทศไทยนี้ มีหลักฐานปรากฏว่ามาหลายคราว ขึ้นเดิมประมาณว่าเมื่อพุทธศักราชก่อน ๕๐๐ ปี พวกชาวขอมมีมาประเทศ (คืออินเดียตอนกลาง) ได้เชิญพระพุทธศาสนาแลัทธิหินยานอย่างครั้งสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชมาเป็นประถม ความข้อนี้รู้ได้ด้วยภาษาที่จารึกพระธรรม เช่น ปรากฏอยู่ที่พระปฐมเจดีย์ใช้ภาษาบาลี แต่เจดีย์วัตถุเช่นพระพุทธรูปและพระธรรมจักรก็เป็นแบบอย่างในมคธราชอันเป็นที่ตั้งลัทธินั้นต่อมาเมื่อเกิดลัทธิมหายานขึ้นในคันธารราชเมื่อครั้งพระเจ้ากนิษกะ แล้วเจริญแพร่หลายในอินเดียเมื่อราว พ.ศ. ๙๔๒ ก็มีชาวอินเดียเชิญพระพุทธศาสนาอย่างลัทธิมหายานมาสั่งสอนทางประเทศเหล่านี้ มีหลักฐานว่า ลัทธิมหายานเข้ามาสู่ประเทศไทย ๒ ทาง คือ มาจากกรุงกัมพูชาทาง ๑ มาจากกรุงศรีวิชัยในเกาะสุมาตราผ่านมาเมืองนครศรีธรรมราชทาง ๑ ข้อที่กล่าวนี้มีจารึกพระธรรมเป็นภาษาสันสกฤตและรูปโพธิสัตว์ ซึ่งเกิดขึ้นลัทธิมหายานปรากฏอยู่เป็นหลักฐาน ชาวประเทศไทยดูเหมือนจะนับถือทั้ง ๒ ลัทธิด้วยกัน หรือนับถือลัทธิมหายานเป็นสำคัญยิ่งกว่าลัทธิหินยานซึ่งมาก่อนอยู่ช้านานหลายร้อยปี ข้อนี้มีหลักฐานที่พุทธเจดีย์ต่างๆซึ่งสร้างในประเทศนี้เมื่อสมัยที่กล่าวมา สร้างตามคติมหายานแทบทั้งนั้น พระธรรมก็ใช้อรรถภาษาสันสกฤตจนแพร่หลาย

ครั้นถึงสมัยเมื่อพระพุทธศาสนาที่ในอินเดียเสื่อมทรามลง ด้วยแผ่นดินตกอยู่ในอำนาจพวกถือศาสนาอื่น นานาประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาก็เริ่มขาดการคมนาคมในกิจศาสนากับประเทศอินเดียซึ่งเป็นครูเดิม ไซ้แต่เท่านั้น เหล่าประเทศทางตะวันออกอันตั้งอยู่ริมทะเล ตั้งแต่แหลมมลายูข้างตอนใต้จนเกาะสุมาตรา เกาะชวา ตลอดจนเมืองจามซึ่งเคยถือพระพุทธศาสนาแต่ก่อน ก็ถูกพวกแขกอาหรับมาบังคับให้ไปเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามเสียโดยมาก ประเทศที่ถือพระพุทธศาสนาในแคว้นนี้จึงยังเหลืออยู่แต่ประเทศลังกา พม่า มอญ ถือลัทธิอย่างหินยาน ส่วนประเทศไทยกับประเทศกัมพูชาถือลัทธิอย่างมหายาน ต่างพวกต่างถือมาตามลำพังตน มาจนราว พ.ศ. ๑๖๙๖ พระเจ้าปรักรมพามหาราชได้ครองประเทศลังกา ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้ประชุมพระสงฆ์ทำสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่องฟูขึ้น เกียรติคุณอันนั้นเลื่องลือมาถึงประเทศทางนี้ มีพระภิกษุสงฆ์ทั้งเขมร ไทย มอญ พม่าพากันไปศึกษาพระศาสนาในลังกาทวีป แล้วบวชแปลงเป็นลังกาวงศ์ นำลัทธิหินยานอย่างลังกามาประดิษฐานยังประเทศเดิมของตน เมื่อราว พ.ศ. ๑๘๐๐ แต่นั้นมาประเทศไทยและกัมพูชาก็นับถือพระพุทธศาสนาอย่างลัทธิหินยานลังกาวงศ์ กลับมาใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นหลักพระธรรมวินัยสืบมาจนทุกวันนี้

และการที่คนไทยสามารถรับศาสนาพุทธจากพระสงฆ์จากอินเดียสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้กล่าวถึงตำนานการที่พระพุทธศาสนามาประดิษฐานในประเทศไทย โดยตั้งข้อสังเกตว่า

ข้อที่มนุษย์พูดภาษาผิดกัน หนังสือที่แต่งแต่โบราณมักจะสมมติว่ามนุษย์ แม้จะต่างชาติต่างเมืองกันก็พูดจาเข้าใจกันได้ จะยกพอเป็นตัวอย่างดังเช่นเรื่องตำนานว่าด้วยการที่พระพุทธศาสนามาประดิษฐานในประเทศไทยดังนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่องศาสนวงศ์ กล่าวว่าเมื่อครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชให้เที่ยวสั่งสอนพระพุทธศาสนาตามนานาประเทศนั้น ทรงอาราธนาให้พระเถระ ๒ องค์ ชื่อว่า พระโสณเถระ ๑ พระอุตตระเถระ ๑ มาสอนพระศาสนาทางประเทศเหล่านี้ พระเถระ ๒ องค์นั้น เมื่อมาถึงมาแสดงพรหมชาลสูตรแก่ชาวประเทศนี้ ก็พากันเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ข้อนี้เมื่อมาคิดว่าพระมหาเถระทั้ง ๒ ท่านเป็นชาวอินเดีย (อุปมาเหมือนอย่างแขกแรกเข้ามายังพูดภาษาไทยไม่ได้) จะมาแสดงเทศนาแก่ชาวประเทศนี้ด้วยภาษาอันใด คิดดูเท่านี้ก็เห็นได้ว่าเรื่องเช่นกล่าวในหนังสือศาสนวงศ์ไม่เป็นแก่นสาร ก็แต่หลักฐานมีอยู่อีกฝ่าย ๑ ด้วยโบราณ วัตถุมีอยู่เป็นหลักฐานว่าชาวอินเดียได้มาสอนพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนี้ แต่ในกาลใกล้ต่อสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เช่นปรากฏอยู่ที่พระปฐมเจดีย์ดังกล่าวแล้ว จึงนำสันนิษฐานว่าเมื่อก่อนรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชจะมีชาวอินเดียมาตั้งภูมิลำเนา หรือประกอบการค้าขายอยู่ในประเทศไทยนี้มากอยู่แล้ว ทูตที่มาสอนพระพุทธศาสนาจะมาสอนพวกชาวอินเดียก่อน ด้วยพูดเข้าใจภาษากัน พวกชาวอินเดียเหล่านี้รู้ภาษาไทย เมื่อเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแล้วจึงสอนหรือเป็นล่ามในการสอนพระพุทธศาสนาแก่ชาวไทยในสมัยนั้นต่อมา

ครั้นมีพุทธศาสนิกชนขึ้นเป็นอันมากแล้ว จึงไปขอพระบรมธาตุและคณะสงฆ์มาจากอินเดีย แล้วสร้างพุทธเจดีย์ที่บรรจุพระบรมธาตุ และผู้ที่มีศรัทธาจะบวชก็ขอบรรพชาอุปสมบทต่อพระสงฆ์ซึ่งมาจากอินเดีย จึงเกิดวัดและพระสงฆ์ขึ้นในประเทศไทยด้วยประการฉะนี้ ขึ้นเดิมพระพุทธศาสนาจะรุ่งเรืองแต่ที่ในบ้านเมืองก่อนแล้วจึงแผ่ออกไปถึงที่อื่นโดยลำดับด้วยเหตุนี้วัดในชั้นดึกดำบรรพ์ซึ่งยังปรากฏอยู่ จึงมักอยู่ในท้องถิ่นอันเป็นเมืองเก่าและในเมืองอันเคยเป็นราชธานีโดยเฉพาะห่างออกไปหาใครจะมีไม่ จะยกเป็นอุทาหรณ์ดังเช่นที่เมืองนครปฐม นอกจากพระปฐมเจดีย์ยังปรากฏวัดซึ่งมีพระเจดีย์ใหญ่ๆสร้างไว้อีกหลายแห่ง ว่าแต่ที่พอจะเห็นได้ง่ายๆในเวลานี้ เช่นวัดพระงาม และวัดพระประโทนเป็นต้น

นี่คือการที่พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย และคนไทยได้เข้าถึงพุทธศาสนาเพราะเมื่อมารวมตัวกันเป็นท้องถิ่นจะนิยมสร้างวัด เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน

จากประวัติการสร้างวัดในประเทศไทยทำให้ทราบว่าการจำลององค์พระรัตนตรัย คือองค์พระสัพพัญญูหรือเจดีย์แทนพระพุทธองค์ พระธรรมคำสอนที่มีพระสาวกได้จำไว้มีการสังคายนาแล้วแบ่งออกเป็น ๒ พวกคือการสังคายนาของพระเจ้าอโศกมหาราชจารึกด้วยภาษาบาลีเป็นของอินเดียฝ่ายใต้เรียกว่า "หินยาน" ส่วนการสังคายนาของอินเดียฝ่ายเหนือรับคำสอนของพระพุทธเจ้าและคณะอาจารย์อื่นๆ เรียกว่า "มหายาน" จารึกคำสอนเป็นภาษาสันสกฤต

สำหรับพระสงฆ์ไม่พำนักเป็นที่จะจาริกไปสั่งสอนธรรมแก่เวไนยสัตว์ หรือไม่กี่ป्लीกวิเวกหาที่สงบสัจศึกษาธรรมจะหยุดพำนักต่อเมื่อเข้าพรรษา ต่อมาเมื่อคนทำอารามถวายให้จึงมีวัดเกิดขึ้นดังนั้นวัดจึงต้องมีส่วนประกอบสามประการนี้

ในอดีตจะมีการสร้างวัดขึ้นเพื่อบรรจุกระดูกของสมาชิกในตระกูล ในวัดอุประสงค์เพื่อถวายเป็นอนุสรณ์ถึงผู้เสียชีวิตและสร้างเพื่อเป็นพุทธเจดีย์และองค์เจดีย์ที่สร้างขึ้น เป็นผลลัพธ์จากการถ่ายทอดอิทธิพลของศิลปะของกลุ่มชนที่รุ่งเรืองในแต่ละยุคแต่ละสมัย การสร้างวัดจึงเป็นแหล่งรวมใจของคนในชุมชนและเป็นตัวบ่งชี้ให้ทราบประวัติของชุมชนนั้นๆ

ในขณะเดียวกันวัดก็เป็นแหล่งเสริมสร้างวัฒนธรรมและก่อให้เกิดภูมิปัญญาขึ้นในชุมชน เพราะท้องถิ่นในเขตเมืองซึ่งจะมีทั้งการ ประกอบอาชีพ วัฒนธรรมประเพณี งานศิลปะ หัตถกรรมสิ่งเหล่านี้ผ่านกระบวนการทดลอง คัดสรรจากอดีตและมีการถ่ายทอดจากรุ่นพ่อ แม่สู่ลูกหลาน สิ่งที่บรรพบุรุษคิดขึ้น และการทดลองคัดสรรคือภูมิปัญญา วรเดช จันทศร,(๒๕๔๗ ,หน้า ๑) ได้กล่าวถึง **ภูมิปัญญาไทย** ไว้ดังนี้

“ภูมิปัญญาไทยคือการเรียนรู้ถึงแก่นความคิดของนักคิด นักปฏิบัติ หรือปราชญ์ชาวบ้านซึ่งมีการพูดถึงกันอยู่เสมอว่าพวกเขาเหล่านี้เป็นเสมือนรากเหง้าของแผ่นดินที่สืบสานสร้างสรรค์องค์ความรู้จากบรรพบุรุษ สะท้อนเป็นภูมิปัญญาไทยมิให้สูญหายต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน”

ตัวอย่างการถ่ายทอดภูมิปัญญาซึ่งส่วนใหญ่จะมีการถ่ายทอดกันในครอบครัวได้แก่ พ่อชาลี มะระแสง ,(๒๕๔๓,หน้า ๕๔) ได้กล่าวว่า

“ถ่ายทอดความรู้ทางธรรมชาติ ให้รู้จักตนเองว่าเกิดมาแล้วตนเองมีคุณค่าอย่างไร พ่อแม่เลี้ยงดูมาอย่างไร ให้ภูมิความรู้อย่างไร จึงเป็นได้อย่างในปัจจุบันนี้”

พอมหาอยู่,(๒๕๔๓,๕๔) ได้กล่าวว่า “การสืบทอดให้ลูกเข้าใจ ฝึกลูก ๓ อย่างคือไม่เล่นการพนัน ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่เกียจคร้าน บำเพ็ญ ๔ คือ พอใจในสิ่งที่ทำ ละอบายมุข มีจิตสำนึกในหน้าที่ ทบพวนคารมของพ่อ มีดี ๕ อย่างคือ อารมณ์ดี อากาศดี บริโภคอาหารดี ทำงานดี เงินดี”

ทั้งสองท่านเป็นปราชญ์ชาวบ้านทางสาขาการเกษตรและทั้งสองท่านได้ถ่ายทอดภูมิปัญญานี้ให้แก่บุตรหลาน นิตยา กนกมงคล ,(๒๕๔๓,หน้า ๑) ได้กล่าวถึงคุณค่าของภูมิปัญญาไทยไว้ดังนี้

“ภูมิปัญญาไทยทุกแขนงจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสืบทอดพัฒนาและปรับปรุงยุคให้สอดคล้องกับสังคมโลก”ยุคโลกาภิวัตน์นี้“ ด้วยเหตุที่ภูมิปัญญาไทยเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต เป็นองค์ความรู้ที่ผ่านการกลั่นกรอง มีความเหมาะสม จากบรรพบุรุษแล้วว่าเหมาะสมกับคนไทย จึงเป็นแนวทางการใช้ชีวิตที่คนไทย ปัจจุบันพึงตระหนักในคุณค่า และนำมาปรับปรุงยุคใช้ให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตที่เปลี่ยนไป เพื่อให้พื้นฐานสังคมและเศรษฐกิจไทยมีความมั่นคงเป็นตัวของ ตัวเอง”

นอกจากในท้องถิ่นหรือชุมชนจะประกอบด้วยภูมิปัญญาอันเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงวิถีชีวิตให้มีความสุขแล้ว ในสังคมยังมีการจัดระบบของสังคมที่เรียกว่าวัฒนธรรมและประเพณีซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาเพราะ จากบทสรุปภูมิปัญญาของชุมชนเมืองเพชรบูรณ์(เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ร่วมกับคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร,การพัฒนาเทศบาลตัวอย่าง : กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์, (พ.ศ.๒๕๔๗-๒๕๕๑,หน้า ๓๑๐-๓๑๑) ได้สรุปไว้ดังนี้

“ ภูมิปัญญาท้องถิ่น บางครั้งอาจจะเรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาไทย เป็นศัพท์ที่นักวิชาการและพัฒนาองค์การ เอกชนได้กำหนดขึ้นเพื่อเรียกแทนคำว่ากระบวนทัศน์(paradigm) ของชาวบ้านที่มีต่อตนเอง ต่อโลก ต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงออกให้เห็นให้เห็นจากระบบความเชื่อ ค่านิยมในการดำเนินชีวิต กระบวนทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานมาจากคำสั่งสอนทางศาสนา คติธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งได้รับการถ่ายทอด สั่งสอน และปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับเปลี่ยนเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละสมัย”

สำหรับภูมิปัญญาของชาวเพชรบูรณ์สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพ ซึ่งมีลักษณะการประกอบอาชีพพุทธ เกษตรหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะสมดุลสอดคล้องกับธรรมชาติ มุ่งพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลัก มากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากเกษตรภายนอกผลของงานวิจัยพบว่าภูมิปัญญาที่พบได้แก่ภูมิปัญญาทางเกษตรได้แก่การทำมะขามหวาน การทำเห็ดฟางการทำไร่ส้มและผลิตภัณฑ์เลี้ยงไหมของไร่นำนันจุลเป็นต้น

๒. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือวัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งได้แก่ความเชื่อ คำสั่งสอน ค่านิยมประเพณี ที่แสดงออกในแบบแผนการดำรงชีวิตเช่น การทำบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น

๓. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการวัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม เช่นการรักษาโรคด้วยสมุนไพร เป็นต้น

ดังเราจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาเป็นผลมาจากกระบวนทัศน์(paradigm) ของชาวบ้านที่มีต่อตนเอง ต่อโลก ต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงออกให้เห็นจากระบบความเชื่อ ค่านิยมในการดำเนินชีวิต โดยที่กระบวนทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานมาจากคำสั่งสอนทางศาสนา คติธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งได้รับการถ่ายทอด สั่งสอน และปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับเปลี่ยนเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงนั้นคือระบบสังคมมีผลต่อภูมิปัญญาของชุมชน

ระบบสังคม

ได้แก่ระบบสังคมที่สมาชิกในสังคมได้กำเนิดและอยู่ภายใต้ระบบของสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิก อยู่ ได้แก่ระบบครอบครัว ได้รับการกล่อมเกลาและหล่อหลอมทัศนคติพัฒนาบุคลิกภาพในวัยเด็กจนเข้าสู่ระบบโรงเรียน เป็นสมาชิกของโรงเรียนได้รับการพัฒนาความรู้ความคิดทัศนคติ บุคลิกภาพจนจบ และเข้าเป็นสมาชิกของสังคมอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองของรัฐ กรอบของสังคมคือวัฒนธรรมและประเพณีจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของสมาชิกในสังคมนั้นๆ

วัฒนธรรม

ได้แก่อุปกรณ์และวิธีการที่ใช้เป็นแบบอย่างหรือระบบแบบแผนเดียวกัน เพื่อใช้เป็นกรอบกำหนดให้สมาชิกในสังคมเดียวกัน ประพฤติปฏิบัติร่วมกัน โดยสิ่งที่กำหนดขึ้นนั้นเป็นข้อตกลงที่กลุ่มหรือสมาชิกยอมรับ เช่นการใช้ภาษาพูดเดียวกัน ใช้ประเพณีเดียวกัน และกรอบความประพฤตินี้เป็นตัวกำหนดท่าทีในการดำรงชีวิต การศึกษาวัฒนธรรมของชาวบ้าน ทำให้เราสามารถเข้าใจสภาพสังคมของเจ้าของวัฒนธรรมนั้น อันจะนำไปสู่การพัฒนา สุพัตรา สุภาพ,(๒๕๔๑,หน้า ๑๐๒)ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

๑.เป็นสิ่งที่ได้มาจากการเรียนรู้ และการเรียนรู้จากมนุษย์ด้วยกันโดยเฉพาะจากกลุ่มที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ในสังคมนั้นเช่นเรียนรู้วิธีการดำนาน หวานข้าว อ่านหนังสือ สร้างเรือฯลฯสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความอยู่แล้วในสังคมเป็นสิ่งที่ต้องถ่ายทอดกันด้วยการเรียนรู้

๒.เป็นมรดกทางสังคม เพราะวัฒนธรรมต้องมีการเรียนรู้มีการสอน ทั้งที่เป็นการเรียนรู้โดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้เพราะมองเห็น มีอยู่ในสังคม เป็นการถ่ายทอดกันโดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดทั้งความรู้ ความคิด ความรู้สึกทำให้เกิดความเข้าใจกันในสังคม ภาษาจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของวัฒนธรรม ทำให้มีการสั่งสมเพิ่มพูนและสืบทอดกันต่อๆมา ไม่มีภาษามรดกทางวัฒนธรรมก็สิ้นสุดลง

๓.เป็นวิถีชีวิตหรือแบบของการดำรงชีวิต เพราะ การจัดระบบของสังคมด้วยอุปกรณ์สำคัญคือวัฒนธรรมซึ่งจะ สอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมทำให้ชุมชนมีวิถีการดำรงชีวิตเป็นสุขจึงเป็นลักษณะเฉพาะตัวอันเกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนนั้นๆเราจึงมองเห็นความแตกต่างของชุมชนเชื้อชาติทั้งชุมชนในเมือง นอกเมืองต่างชาติเป็นต้น

๔ เป็นสิ่งไม่คงที่ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่เพราะเกิดจากความคิดหรือภูมิปัญญาของชุมชน เมื่อสภาพของสังคมและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทางเศรษฐกิจการรับรู้ความคิดใหม่ๆที่ก้าวมาตามกระแสของการสื่อสารทำให้ความคิดของชุมชนเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมก็มีการปรับเปลี่ยนไป

วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อสมาชิกในสังคม ทำให้คนภายนอกสังคมนั้นมองเห็นลักษณะเฉพาะของสังคมนั้นๆ เพราะวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมเช่น การปลูกบ้านเรือนที่อยู่

อาศัย การประกอบอาชีพ การกำหนดหน้าที่ของหญิงชาย พ่อแม่ การให้คุณค่าของหญิง ชายและ คุณสมบัติที่ดีของการเป็นสมาชิกในสังคม

ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นตัวกำหนดความแตกต่างของชุมชน กำหนดลักษณะนิสัยของ สมาชิกในสังคม กำหนดค่านิยม และการประกอบอาชีพของสมาชิก กำหนดบทบาทของหญิงชาย หน้าที่ของพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย คุณค่าของคน ด้วยเหตุนี้สังคมของไทย สังคมของชุมชนเมืองแต่ละแห่งจึง แตกต่างจากชาติอื่นสังคมอื่นโดยสิ้นเชิง

ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อสมาชิกในสังคมในฐานะเป็นตัวกำหนดบทบาทในการ เรียนรู้คือการถ่ายทอดมรดกทางสังคมเช่นสุภาพชน คำสอน ความเชื่อ ฯ

วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดเป้าหมายของสมาชิกในสังคมเพราะเป็นตัวกำหนดค่านิยมของ สังคมเช่นการเป็นคนดี คนชั่ว การยอมรับนับถือศาสนา ความจนความรวย การแต่งกาย ฯ

วัฒนธรรมทำให้เกิดการเป็นหมู่พวกเพราะสมาชิกของสังคมใดก็จะปฏิบัติตนเช่นเดียวกับ บุคคลอื่น ๆ ในสังคมเดียวกันเพราะมีกรอบอ้างอิงในความคิดความเชื่อแบบเดียวกัน

วัฒนธรรมทำให้สังคมมีความแตกต่างกันแต่ถึงอย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมสามารถ ปรับเปลี่ยนได้ ถ้าหากสังคมหนึ่งยอมรับวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งสามารถปรับเปลี่ยนความแตกต่างให้ เหมือนกันได้เช่นไทยยอมรับวัฒนธรรมการกินอาหารมาจากจีนเช่นการใช้ตะเกียบ จากชาตินิยุโรปเช่นการใช้มีด การใช้ช้อนส้อม เป็นต้น แต่การยอมรับการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องใช้ภูมิปัญญาของ ชุมชนเป็นตัวกำหนดซึ่งรวมถึงประเพณีของชาวบ้านด้วยเพราะอุปสรรคที่สำคัญในการจัดระบบสังคมอีกอย่างหนึ่ง คือประเพณี สุภาพ สุภาพ (๒๕๔๑,หน้า๑๐๗)ได้ให้นิยามของประเพณีไทยไว้ดังนี้

“ คำว่า **ประเพณี** ที่ใช้ในที่นี้มีความหมายกว้างขวางมาก กล่าวคือ หมายรวมถึง ความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศีลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่างๆตลอดจนถึงการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆที่กระทำ กันมาแต่ในอดีต ลักษณะสำคัญของประเพณีคือ เป็นสิ่งปฏิบัติเชื่อถือมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบทอดกันมา และยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน”

ประเพณีสามารถจำแนกออกเป็นประเพณีดั้งเดิมที่เรียกว่าประเพณีปรัมปราอันเป็น ประเพณีของชาวบ้านที่เก่าแก่ปฏิบัติสืบเนื่องติดต่อกันมายาวนาน เช่นประเพณีโกนจุก บวงสรวงเป็น ต้นประเพณีเหล่านี้เป็นการแสดงเอกลักษณ์ประจำของชนชาติ

นอกจากจะแบ่งเป็นประเพณีปรัมปราแล้วเรายังสามารถแบ่งประเพณีออกเป็นประเภท ต่างๆได้ดังนี้

๑. จารีตประเพณี หรือกฎศีลธรรม(Mores)
๒. ขนบประเพณี (Institution)
๓. ธรรมเนียมประเพณี (convention)

๑. จารีตประเพณี เป็นประเพณีที่มีศีลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นกฎที่มีความสำคัญต่อสวัสดิภาพของสังคม สังคมมีการบังคับให้ปฏิบัติตาม มีความรู้สึกรุนแรง ถ้าใครฝ่าฝืนเป็นข้อที่บุคคลต้องกระทำเพื่อสังคม เป็นเรื่องของความผิดถูก

๒. ขนบประเพณี คำว่าขนบแปลว่าระเบียบแบบแผน ดังนั้นขนบประเพณีก็คือระบบแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้

๓. ธรรมเนียมประเพณี คือประเพณีที่ไม่มีระเบียบแบบแผน ไม่มีผิดถูก มีเพียงบรรทัดฐานที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติและทุกคนกระทำกันจนเคยชินเป็นสิ่งที่มีความนานและปฏิบัติกันอยู่แล้วเช่น การสวมรองเท้าออกนอกบ้าน การใช้เสื้อผ้าสีดำในงานศพ เป็นต้น

ดังนั้นเราจึงอาจจะกล่าวได้ว่าการศึกษามุมชนเพื่อทำความรู้จัก เข้าใจในเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนเราจะต้องศึกษาในระบบสังคมของชุมชนโดยศึกษาจากภูมิปัญญาจากวัฒนธรรม จากประเพณี แต่โดยเหตุที่หมู่บ้านที่ใช้เป็นกรณีศึกษาเป็นหมู่บ้านเก่าแก่อายุนับร้อยปีขึ้นไปจำเป็นต้องใช้ศาสตร์การศึกษาในเชิงคติชนวิทยา

ความหมายของคติชนวิทยา

วัฒนธรรมพื้นบ้านที่เรียกว่าคติชาวบ้านหรือคติชนวิทยา พระยาอนุมานราชธน,(เสฐียรโกเศศ), (ม.ป.ป,หน้าพิเศษ)ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมชาวบ้านไว้ดังนี้

“ ถ้ากล่าวรวบยอดคติชาวบ้านก็คือเรื่องของวัฒนธรรมดั้งเดิมทั้งหมดของชาติ ที่สืบทอดกันมาแต่ปฐมปราช แต่โดยเหตุที่มานุษยวิทยาวัฒนธรรมนำเอาคติชาวบ้านมาสมทบอยู่ด้วย ส่วนมากจะแบ่งในแง่วัฒนธรรม จึงทำให้แง่ต่างๆทางคติธรรม เหลือน้อย(เช่น บทเล่นของเด็ก บทร้อง คำกล่าวเป็นคติ คำทาย อะไรเอ่ย และนิทาน) ถ้าจะศึกษาแต่คติชาวบ้านก็ต้องศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมทั้งหมด”

นั่นคือการศึกษาวรรณกรรมของชาวบ้านในชุมชนเราจะต้องศึกษาวรรณกรรมดั้งเดิมของชุมชนทั้งหมด ริชาร์ด เอ. วอเตอร์แมน (Richard .A.Waterman),(๑๙๖๒,หน้า ๑๑) ได้ให้ความหมายของวิชาคติชนวิทยาไว้ดังนี้

“ คติชนวิทยาหรือคติชาวบ้านเป็นรูปแบบของศิลปะ ประกอบด้วยเรื่องราวหลายประเภท เช่น นิทานประเภทต่างๆ ภาษิตคำพังเพย คำกล่าว เพลง คาถาอาคม ตลอดจนรูปแบบอื่นๆ ที่ใช้ภาษาพูดเป็นสื่อหรือเป็นเครื่องมือในการ ถ่ายทอด”

ในวิชาคติชนวิทยานั้น การถ่ายทอดวัฒนธรรมคือการสื่อสารตัวสารก็คือระบบสังคมที่ประกอบด้วย ระบบสังคม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนนั่นเอง ซึ่งลักษณะของการถ่ายทอดมีดังนี้คือ

๑. ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

๒. คงไว้ด้วยความจำมากกว่าการบันทึก(ซึ่งการบันทึกนี้ได้กระทำขึ้นเมื่อมีการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลไว้โดยผู้สนใจและนักวิชาการ)
 ๓. ไม่ปรากฏผู้ประดิษฐ์หรือผู้ตกแต่ง
 ๔. ถ่ายทอดโดยวิธีมุขปาฐะและทางการประพฤติปฏิบัติ
 ๕. เป็นสิ่งที่มีประจำอยู่กับมนุษย์
 ๖. เป็นสมบัติของสามัญชนที่มีการศึกษาน้อย
- นั่นคือการศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองจำเป็นต้องใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบของวิชาคติชนวิทยา จึงจะทำให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเป็นอย่างดี

ประเภทของคติชนวิทยา

คติชนวิทยา แบ่งตามลักษณะของข้อมูลและการถ่ายทอดออกเป็น ประเภทด้วยกันคือ

๑. ประเภทการใช้ถ้อยคำ (Verbal) ได้แก่
 - ๑.๑ เพลงพื้นบ้าน (Song)
 - ๑.๒ นิทาน (Teal)
 - ๑.๓ ภาษิต (Proverb)
 - ๑.๔ ความเชื่อ (Belief)
 - ๑.๕ ภาษาถิ่น (Dialect)
 - ๑.๖ ปริศนาคำทาย (Riddle)
 - ๑.๗ ตำนานและชื่อของสถานที่ (Legend ,Place)
๒. ประเภทที่ไม่ใช้ถ้อยคำ (Non-verbal)
 - ๒.๑ ศิลปะ (Art)
 - ๒.๒ สถาปัตยกรรม (Architecture)
 - ๒.๓ งานฝีมือ (Handicraft)
๓. ประเภทผสม (Mix) คือการถ่ายทอดทั้งที่ใช้ถ้อยคำและไม่ใช้ถ้อยคำ มีการทำกิจกรรมผสมผสานด้วยเช่น
 - ๓.๑ รำบอราเต็น (Dance)
 - ๓.๒ การละเล่นของเด็ก (Children games)
 - ๓.๓ ละคร (Drama)
 - ๓.๔ ประเพณี (Custom)
 - ๓.๕ การรื่นเริง (Festival)
 - ๓.๖ การปรุงอาหารคาวหวาน (cooking)

ตัวอย่างของคติชนวิทยาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยมีดังนี้คือ

นิทานพื้นบ้าน

เป็นเรื่องที่เล่าสืบกันมาด้วยปาก (มุขปาฐะ) โดยไม่ปรากฏผู้เล่านิทาน คือการผูกเรื่องจากความคิด ความเห็น ประสบการณ์ สมมติเหตุการณ์ขึ้นเพื่อตอบปัญหาข้อข้องใจ สิ่งบันเทิงและสิ่งที่จะสื่อสารให้เป็นไปตามจุดประสงค์และความหมาย

เมื่อมนุษย์มีภาษาใช้และใช้ภาษาสื่อสารเมื่อมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นในสังคม ด้วยความคิดจิตใจและเหตุการณ์ที่ประทับใจก็ชอบที่จะเล่าสู่กันฟัง ในขณะที่เล่าต่อๆ กันไปนั้น ก็จะแต่งเติมเสริมความรู้สึก (อารมณ์) ความคิดเห็นของตนเข้าไปด้วย นิทานที่มาจากเค้าเรื่องเดียวกันอาจจะแตกต่างกันไปได้ดังนี้ คือ

๑. ภาษาที่ใช้แต่ละท้องถิ่นแตกต่างกันไปในเรื่องระบบเสียงระบบคำและความหมาย

๒. ข้อคิดเห็นและความรู้สึกในเรื่อง จะเปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น แต่เค้าโครงเรื่องเดิม

๓. การเน้นตัวละครแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น บางถิ่นเน้นที่ตัวนางและบางแห่งเน้นตัวพระ เช่น พระรถ นางเมรี บางถิ่นเรียกรวมกันว่า “พระรถเมรี”

ลักษณะของนิทานชาวบ้าน

๑. เป็นเรื่องที่เล่าต่อๆ กันมาด้วยปาก

๒. ไม่ปรากฏผู้เล่า

๓. ใช้ภาษา ถ้อยคำ เป็นภาษาพูดธรรมดาและจะเป็นภาษาในถิ่นนั้นๆ.

๔. มีโครงเรื่องง่ายๆ

๕. มีส่วนประกอบที่นำเรื่อง ตัวเรื่องและจุดจบของเรื่อง

๖. มีตัวละครน้อยและแสดงความประสงค์ตามประเภทของนิทาน

๗. ตัวละครใกล้ชิดกับชีวิตจริง มักเป็นเรื่องของคนและสัตว์

๘. เนื้อเรื่องจะปาฏิหาริย์ พิสดาร ถ้ากล่าวถึงผู้มีบุญวาสนา

ประเภทของนิทานชาวบ้าน

เราแบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้านได้ดังนี้คือ

๑. นิทานปรัมปรา (Fairy Tale) หรือนิทานเทพนิยาย มีลักษณะที่ทั้งคนเล่าคนฟังไม่เชื่อว่ามีจริง เช่น ศรีธนชัย มีความยาวของเรื่อง สลับซับซ้อน มีอภินิหาร ปาฏิหาริย์

๒. นิทานตลก (Tall Tale) เป็นเรื่องสั้นๆ ขบขัน อาจจะเป็นเรื่องโง่เง่าหรือฉลาดแกมโกงเป็นนิทานที่สร้างอารมณ์ขัน เช่น ตาบอดคลำช้าง เป็นต้น

๓. นิทานเกี่ยวกับสัตว์ (Animal Tale) เป็นนิทานที่มีสัตว์เป็นตัวชูโรงให้คิด เช่น เรื่องลูกกตัญญู นางหล้านางลุน เป็นต้น

๔.นิทานศาสนา (Myth) เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ นิทานลักษณะนี้ ทุกคนเล่าคนฟังเชื่อว่ามีจริง เช่น เรื่องราหูอมจันทร์ เป็นต้น

๕.นิทานท้องถิ่น (Folk) เป็นนิทานที่เกี่ยวกับประเพณี ลัทธิความเชื่อ ใจกลางต่างๆ ตลอดจนค่านิยมของชาวบ้าน นิทานท้องถิ่นมีลักษณะดังนี้

- มีขนาดสั้นกว่านิทานปรัมปรา
- เป็นเรื่องของอิทธิฤทธิ์ เรื่องวิเศษปะปนอยู่แต่เรื่องส่วนใหญ่เป็นเรื่องจริงๆ ของชาวบ้าน
- สถานที่ และตัวบุคคลมีเค้าความจริง สามารถบอกได้ ระยะเวลาเท่านั้นที่ไม่อาจกำหนดได้แน่นอน

นิทานท้องถิ่น แยกเป็นประเภทย่อยๆ ได้ดังนี้

๑.นิทานอธิบายเหตุต่างๆ (Explanatory Tales) เป็นนิทานอธิบายเหตุการณ์ต่างๆ ตามธรรมชาติที่ปรากฏ เช่น นิทานเรื่องทำไมพระจันทร์จึงมีข้างขึ้นข้างแรม เป็นต้น

๒.นิทานความเชื่อมักเป็นนิทานเกี่ยวกับความเชื่อทางด้านภูตผีปีศาจเวทย์มนต์คาถาเครื่องรางของขลัง เช่น เรื่องตำนานพระพุทธรูปมหาธรรมราชาของจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นต้น

๓.นิทานเกี่ยวกับสมบัติที่ฝังไว้ เรื่องของลายแทงต่างๆ ที่เล่ากันแพร่หลาย รู้จักกันดีคือเรื่องปู่โสมเฝ้าทรัพย์ หรือเรื่องถ้ำมหาสมบัติของชาวบ้านเพชรบูรณ์ เป็นต้น

๔.นิทานวีรบุรุษ เป็นเรื่องประวัติของวีรบุรุษ อาจจะเป็นเรื่องของความเก่งกล้า ความสำเร็จ ความฉลาด เรื่องประวัติของวีรบุรุษนี้มีเรื่องของวิเศษ อิทธิฤทธิ์ปะปนอยู่ด้วยจึงมีลักษณะคล้ายนิทานปรัมปราและมักเป็นต้นเค้าของวรรณคดีด้วย เช่น ท้าวแสนปม ตำนานพ่อขุนผาเมือง เป็นต้น

๕.นิทานคติสอนใจ มักเป็นเรื่องสั้นๆ มุ่งเป็นคติสอนใจคนให้กระทำความดี หรือให้ประพฤติถูกต้อง เรื่องที่แพร่หลายมากคือนิทานชาดก

๖.นิทานนักบวช หมายถึงความเก่งกล้า ความสำเร็จของนักบวชหรือพระ เช่น หลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลเจ็ดน้ำจืด เป็นต้น

ภาษิต (Proverb)

ภาษิต หมายถึงคำกล่าวที่นำมากล่าวต่อๆ กันมาหลายชั่วอายุคน และคำกล่าวนั้นมีประโยชน์ในทางชี้แนะ แนว สอน ตักเตือนให้ได้คิด เป็นข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์มาแล้ว

ที่มาของภาษิตมาได้หลายทางด้วยกันคือ

๑. ได้มาจากคำกล่าวธรรมดา เช่น โตเพราะกินข้าว เฒ่าเพราะเกิดนาน
๒. ได้มาจากคำอุปมาอุปไมย เช่น รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี
๓. ได้มาจากนิทาน เช่น กระต่ายตื่นตูม
๔. ได้จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ตื่นก่อนไก่ ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น

๕. ได้จากประสบการณ์ชีวิต เช่น ใกล้เคียงกันต่าง
๖. ได้มาจากการละเล่นต่างๆ เช่น ไม่ดูตาม้าตาเรือ (หมากรุก)

ลักษณะของภาษิต

๑. มีความคล้องจองและสัมผัสกัน
 ๒. ใช้คำง่าย สั้น กระชับรัด
 ๓. ใช้คำกล่าวนั้นๆ มาก มีคนใช้กันมากและใช้จำเ
- เพือก กุสุมา ณ อยุธยา.(๒๕๑๒, หน้า๐-๗๐๕) ได้กล่าวถึงประเภทของสุภาษิตไว้ดังนี้
๑. เกี่ยวกับข้อห้ามและธรรมเนียมต่างๆ เช่น หญิงสามผัว ชายสามโบสถ์
 ๒. เกี่ยวกับประวัติพงศาวดาร เช่น กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี
 ๓. เกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ เช่น ไทยเล็ก เจ็กดำ หำคมบ
 ๔. เกี่ยวกับการรักษาตัว เช่น สามวันดี สี่วันไข้
 ๕. เกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ เช่น ไฟไม่กระเทือนสันหลัง ฝนตกไม่ทั่วฟ้า ฝนตกชุกไหม้ไหล
 ๖. เกี่ยวกับคำทำนายทายทัก เช่น คนเดียวหัวหาย สองคนเพื่อนตาย

การวางรูปแบบของสุภาษิต

๑. การสัมผัสสระ (Rhymes) เช่น คบคนให้ดูหน้า ซื่อผ้าให้ดูเนื้อ
๒. ประเภทสัมผัสพยัญชนะ (Alliteration) เช่น รักสนุก ทุกข์สนัด
๓. ข้อความขนานกันหรือตรงข้ามกัน เช่น รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี เขียนด้วยมือลบด้วยเท้า
๔. ประเภทเล่นสัมผัสจังหวะคล้ายร้อยกรอง เช่น น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย
๕. ประเภทบุคคลาธิฐาน (Personification) เช่น แพ้เป็นพระชนะเป็นมาร ปากคนยาวกว่า

ปากกา

ประเพณีราษฎร (Little Tradition)

ศรีศักร วัลลิโภดมและสุจิตต์ วงศ์เทศ.(๒๕๒๓, หน้า ๕๑) ได้กล่าวถึงประเพณีราษฎรไว้ดังนี้

“ประเพณีราษฎร (Little Tradition) เป็นสมบัติของชนชั้นต่ำ
ได้แก่ไพร่ฟ้า ข้าไทและทาส ซึ่งจะมีหลากหลายแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่างๆ
ที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน แต่มักมีศูนย์กลางอยู่ที่วัดในชุมชนหรือในหมู่บ้าน”

จากลักษณะของคติชนวิทยาที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นว่าสอดคล้องกับทฤษฎีกระบวนการสื่อสารด้วยเหตุนี้การศึกษาศิลปะการสื่อสารของชาวบ้านเพชรบูรณ์ ซึ่งเราเรียกว่าการสื่อสารพื้นบ้าน (กาญจนา แก้วเทพ.๒๕๔๕, หน้า๒๒๙ได้พูดถึงการสื่อสารพื้นบ้านไว้ดังนี้

“การจัดประเภทการสื่อสารพื้นบ้านนั้น ก็แล้วแต่ว่าเราจะยึดอะไรเป็นเกณฑ์
อย่างไรก็ตาม อาจจะกล่าวได้ว่า การสื่อสารพื้นบ้านนั้นครอบคลุม
ทั้งส่วนที่เป็น “ศิลปวัฒนธรรม” และส่วนที่เป็น “ชีวิตวัฒนธรรม” การเรียนรู้
ทางด้านวัฒนธรรมนั้นสามารถอธิบายได้ใน ๒ ทฤษฎีคือทฤษฎี
ปรากฏการณ์นิยมและทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์”
กาญจนา แก้วเทพ .(๒๕๔๓ ,หน้า๒๕) ได้กล่าวถึงทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ไว้ดังนี้
“ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์เริ่มก่อตัวในช่วงทศวรรษ ๑๙๒๐ โดยมีH.Blumler
เป็นผู้ให้ชื่อทฤษฎี โดยมีความสนใจจะตอบคำถามว่า “คนเราเรียนรู้และใช้วัฒนธรรม
กันอย่างไร”

แต่ทว่าในการตอบคำถามนั้น นักทฤษฎีในกลุ่มนี้ได้ปฏิเสธคำอธิบายเรื่อง การจับคู่วาง
เงื่อนไขแบบง่าย ๆ ของทฤษฎีแบบ S-R Conditioning โดยเสนอว่า ในระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองนั้น
สำหรับมนุษย์แล้วมีกระบวนการทางจิต(Mental process)เป็นตัวกลางอยู่ระหว่างนั้น(คือก่อนจะลงมือทำ
อะไรนั้นมนุษย์ได้คิดได้ทำได้รู้สึกได้ให้ความหมาย ได้ตีความเสียก่อน)

นอกจากจะศึกษาตัวผู้เรียนรู้แล้ว บรรยากาศในการเรียนรู้(Social Environment) ก็เป็นสิ่ง
สำคัญที่มีผลต่อการแสดงปฏิกิริยาตอบสนอง ดังเช่นการเรียนรู้ในชั้นเรียนย่อมเกิดขึ้นได้ในบรรยากาศ
ที่เป็นกันเองระหว่างอาจารย์ผู้สอนและผู้เรียนมีบรรยากาศที่สนุกสนานน่าสนใจ

นอกจากนี้การกระทำในห้องทดลองย่อมมีบรรยากาศแตกต่างจากนอกห้องทดลองนักคิดที่
สำคัญของทฤษฎีสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์คือGeorge Herbert Mead.(๒๕๕๓,หน้า๒๕๔)ได้เสนอแนวคิด
นอกห้องทดลองคือ

“กิจกรรมการเล่นของคนในเกมส์ต่างๆไม่ว่าจะเป็นการเล่นของเด็กใน
การเล่นพื้นบ้าน หรือการเล่นฟุตบอลผู้เล่นจะกระทำ ๒อย่างไปพร้อมๆกัน
คือต้องสอนคนอื่นว่าต้องเล่นตาม บทบาทในเกมส์ เช่นชีหรือบอกเพื่อนให้
ทำตามกฎหรือกติกาการเล่น พร้อมกับที่สอนคนอื่น ก็จะมีจัดระบบกิจกรรม
ของตัวเองไปด้วย”

G.H.Mead (Solomon.M).,(๒๕๕๓,หน้า๒๕๔) อ้างถึง ไม่เชื่อว่าการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในสังคมนั้น
จะมีเป้าหมายเพื่อการครอบงำหรือมีอิทธิพลเหนือคนอื่นแต่มีส่วนร่วมหรืออยู่ในวัฒนธรรมนั้นเช่นการ
ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มแล้วซึมซับจนกลายเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มและสัญลักษณ์นี้จะทำหน้าที่เป็น
ตัวสื่อกลางในการกระทำทางสังคม(คนภายนอกกลุ่มมองเห็นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม)และตีความหมาย
ตามสัญลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์นั้น โดยกล่าวว่า

“คนที่อยู่ร่วมวัฒนธรรมเดียวกันจะมีระบบการตีความหมายของสัญลักษณ์ของสังคมร่วมกัน(แม้จะไม่เหมือนกันทั้งหมดทีเดียว)ด้วยเหตุนี้คนในสังคมเดียวกันจึงสามารถทำนาย พฤติกรรมของคนที่อยู่ในสังคมเดียวกันได้”

การให้นิยามเอกลักษณ์เฉพาะตนนั้นเกิดจากการกำหนดของสังคมและเอกลักษณ์เฉพาะตนนั้นเกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยสิ่งแวดล้อมจะทำหน้าที่เป็นการกำหนดกรอบให้ประพฤติปฏิบัติ ถ้าใครไม่ประพฤติจะถูกตำหนิรุนแรงมากขึ้นอยู่ที่การประพฤติปฏิบัติของตนเองนั่นคือกฎเกณฑ์ของสังคม จะเป็นกระจกเงาของแต่ละบุคคลและในขณะเดียวกันสังคมจะมีเอกลักษณ์ของตนเช่นสังคมไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะตนต่างจากสังคมของจีนเป็นต้น

จากเหตุผลที่กล่าวมาเป็นข้อยืนยันว่าเราได้มีการซึมซับกฎระเบียบของสังคมเข้าไว้แล้วมันจะทำหน้าที่เป็นปุ่มควบคุมการกระทำของเราในสังคม เมื่อเราแสดงบทบาทต่างๆ ในการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นการซึมซับกฎระเบียบนี้เราเรียกว่าเป็นกระบวนการบ่มเพาะคือการรับรู้สิ่งเร้าในลักษณะสัญลักษณ์และการอ่านความหมายของสัญลักษณ์นี้ต้องขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมแต่ละแห่งนั่นคือขึ้นกับกฎและกรอบของสังคมนั้นๆ จากแนวคิดเรื่องสัญลักษณ์นี้คนเราใช้สัญลักษณ์มาสร้างสิ่งสำคัญ อย่างคือ

“ประสบการณ์ของสำนึกส่วนตัว(จิต)สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับตัวเอง

สร้างความรู้เกี่ยวกับสังคมทั้ง จิต ตัวตน และสังคมที่แต่ละคนได้เก็บเอาไว้

เป็นฐานข้อมูล และจะเป็นปุ่มควบคุมการกระทำทางสังคมของตนเอง”

ดังนั้นเราจึงสามารถสรุปทฤษฎีของสัญลักษณ์ได้ดังนี้ สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้นจะถูกเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (เช่นการเล่นพื้นบ้าน) และสัญลักษณ์นี้จะถูกนำมาทำหน้าที่เป็นตัวสื่อกลางในการกำหนดการกระทำทางสังคมของเรา

คนที่อยู่ร่วมวัฒนธรรมเดียวกันจะมีระบบการตีความหมายสัญลักษณ์ของสังคมร่วมกัน(แม้ว่าจะไม่เหมือนกันทั้งหมดทีเดียว)ด้วยเหตุนี้เราจึงสามารถทำนายพฤติกรรมของคนที่อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกันได้

การให้นิยามว่า“ตัวตนของเรา”เกิดจากการกำหนดของแต่ละสังคม เช่นการสอนให้รู้จักจดจำ คำสอนของผู้ใหญ่ถือว่าเป็นเด็กดี เป็นที่ยอมรับของสังคม การยอมรับตัวตนจึงเกิดขึ้นนั่นคือการยอมรับตัวตนของคนเรา จึงเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมๆจะทำหน้าที่เป็นกระจกส่องให้เห็นว่าเราเป็นคนอย่างไร

ในสังคมแต่ละสังคมจะมีเอกลักษณ์ของตนเองเช่นสังคมไทยถือว่าการทำตนตามสบายคือไทยแท้ การเคารพผู้ใหญ่ถือเป็นสิ่งสำคัญในสังคมไทยเป็นต้น เมื่อคนในสังคมเข้าใจและยอมรับเอกลักษณ์นั้นแล้วก็จะยอมรับและประพฤติตนไปตามแนวทางของเอกลักษณ์นั้น

หลักของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์นั้นการสื่อสารเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องคือการสื่อสารเป็นการโยงใยอยู่กับการตีความหมายทางสัญลักษณ์อยู่แล้วเพราะเราสื่อสารโดยใช้การสื่อสารทางสัญลักษณ์ทั้งทางวจนและอวจน

การตีความหรือการถอดรหัสของคู่สื่อสารจะตีความจากการรับรู้โลกทางสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพคือความเป็นจริงตามธรรมชาติและการรับรู้ตามสิ่งแวดล้อมทางสังคมคือสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับว่าการสื่อสารนั้นจะนำข้อมูลเรื่องใดมาใช้ในการสื่อสาร(คือตัวสารที่ใช้ในการสื่อสาร)

การสร้างความหมายในการสื่อสารนั้นสามารถสร้างได้ในสองลักษณะคือความเป็นจริงคือสิ่งที่มีอยู่แล้วคือเป็นความจริงที่มองเห็นเป็นประจักษ์อยู่แล้วได้แก่เรื่องราวหรือเหตุการณ์ ต้นไม้ ภูเขา กับความเป็นจริงที่ถูกสร้างขึ้นคือนำเหตุการณ์หรือความเป็นจริงนั้นมาสร้างให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมคือเอกลักษณ์และความเชื่อของตนเช่น การกราบ เช่นไหว้ต้นไม้ใหญ่ของคนไทยบางกลุ่มที่เชื่อว่าต้นไม้ใหญ่เป็นที่สถิตของเทวดาอารักษ์ เป็นต้น

ดังนั้นเราจึงอาจสรุปได้ว่าการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์คือการสื่อสารที่ถือว่าเป็นกิจกรรมหนึ่งของสังคมที่ต้องอาศัยกฎระเบียบข้อตกลงทางวัฒนธรรมหรือรหัสร่วมของสังคมจึงจะสามารถดำเนินการสื่อสารได้อย่างราบรื่น

การสื่อสารตามทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม

A.Schutz กาญจนา แก้วเทพ .(๒๕๔๓,หน้า๒๖๒ อ้างถึง) ได้กล่าวถึงทฤษฎีปรากฏการณ์นิยมใน ประเด็นคือ

คนสร้างความหมายกับโลกรอบตัวอย่างไร (ความเชื่อสัจเป็นสมบัติของคนดี)

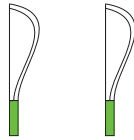
คนเราก่อสร้าง/ดัดแปลง สร้างใหม่และรี้อซ่อม ชีวิตประจำวันของตนเองได้อย่างไร เนื่องจากนักปรากฏการณ์นิยมมองเห็นว่า วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดก็คือวิถีชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น หลังจากการผ่านชีวิตนักศึกษามาแล้วเข้าทำงานในระบบแบบคนงานบริษัทเราสามารถรี้อวิถีการใช้ชีวิตประจำวันแบบนักศึกษา และสร้างวิถีชีวิตแบบพนักงานบริษัทขึ้นมาใหม่ได้อย่างไร

คนเราสามารถทำอะไรได้โดยปริยายโดยไม่ต้องหยุดคิดหรือหยุดตั้งคำถามได้อย่างไรเช่นเมื่อเราพบบุคคลที่เราไม่ชอบหน้าเราจะหลบหน้าทันที

จากทั้งปัญหานี้สำนักปรากฏการณ์นิยมจะตอบปัญหาเหล่านี้โดยตอบว่าที่เราทำได้ทั้งหมดนี้ เพราะว่าทุกคนต่างมีคลังแห่งความรู้ทางสังคมเอาไว้เป็นคู่มือเมื่อเผชิญกับโลก เราจึงสามารถเปิดคลังแห่งความรู้ออกมาใช้ได้โดยเร็วเหมือนอัตโนมัติ

จากที่เรามีประสบการณ์จากการได้พบได้สัมผัสเราจะนำความรู้ที่นั้นมาบันทึกไว้เป็นหมวดหมู่ในรูปธรรมแล้วจะถูกจัดเก็บอยู่ในรูปของภาษาและการเรียนรู้ระหว่างภาษากับความเป็นจริงจะเกิดในลักษณะเชื่อมโยง(Correspondence)ซึ่งเป็นวิธีการพื้นฐานที่คนใช้ในการเรียนรู้ภาษา เช่น รูปภาพที่จากตัวอย่างนี้เราจะเรียกว่ามีด

ภาพมีดเป็นการเชื่อมโยงรูปธรรมกับคลังความรู้ทางด้านภาษา การเชื่อมโยงคลังความรู้ทำได้ใน 3 ลักษณะคือ

(ภาพที่ ๒ ,มีด แสดงความเชื่อมโยงระหว่างรูปธรรมกับภาษา)

๑. เชื่อมโยงระหว่างรูปธรรมกับภาษา

๒. การเชื่อมโยงภาษากับภาษา เช่น เราเรียนภาษาที่สอง

๓. การเก็บไว้ในแง่ภาพตัวแทนเช่นในวันวาเลนไทน์ เราได้รับดอกกุหลาบสีแดง ความหมายของดอกกุหลาบจึงมีมากกว่าดอกกุหลาบธรรมดา

ดังนั้นภาษาจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างคลังแห่งความรู้ทางสังคม

จากข้อมูลทางวัฒนธรรมทำให้เราสามารถจะอธิบายได้ว่าการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้ชนรุ่นหนึ่งสู่ชนรุ่นหนึ่งและเรียนรู้ความหมายของข้อมูลทางวัฒนธรรม โดยใช้ทฤษฎีเชิงสัญลักษณ์และแปลความหมายโดยใช้ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม

แนวทางวิเคราะห์ข้อมูล

กาญจนา แก้วเทพ ,(๒๕๔๕ ,หน้า๒๓๐) ได้กล่าวถึงการเข้าถึงวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถทำได้หลายวิธี (แต่สำหรับผู้วิจัยเห็นว่าวิธีที่ดีที่สุดในการนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมและข้อมูลเชิงพฤติกรรมนั้นคือการศึกษาเนื้อหาของสารคือการวิเคราะห์สาร

แนวคิดในการศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นมีวิธีการตามแนวทางการคิดของกาญจนา แก้วเทพด้วยวิธีการวิเคราะห์สารมีดังนี้

งานศึกษาสื่อพื้นบ้านมีการวิเคราะห์สารกันอย่างมากมายเพื่อตอบคำถาม

๑. ศึกษาเนื้อหาเพื่อสะท้อนให้เห็นโครงสร้างของสังคม เริ่มตั้งแต่มิติด้านรูปธรรมที่มองเห็นได้ง่ายๆว่าชนบทไทยมีพิธีกรรม ความเชื่อ ภาษีต พังเพย นิทานสอนใจต่างๆ

๒. การวิเคราะห์เนื้อหาของสื่อเพื่อตอบคำถามเรื่องบทบาทหน้าที่ของสื่อสังคม เช่นความขัดแย้งของตัวละครอันนำไปสู่การฆ่ากันเช่นพี่สาววางแผนฆ่าน้องเพราะความริษยา

๓. การวิเคราะห์เนื้อหาในแนวทางสัญลักษณ์วิทยา เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายและวิธีการคิดที่อยู่เบื้องหลัง จะให้ความสนใจที่จะพิจารณาว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีความหมายอยู่เบื้องหลัง

(กล่าวคือการมอบดอกไม้ในวันแห่งความรัก แทนความหมายของความผูกพัน) ถือว่าเป็น "สัญลักษณ์" ทั้งสิ้น หน้าที่ของการวิเคราะห์คือ การเจาะเข้าไปดูความหมายที่อยู่เบื้องหลังสัญลักษณ์เหล่านั้น

๔. การศึกษาเนื้อหาด้วยวิธีการเชิงปริมาณ เช่นศึกษาแนวโน้มของเนื้อหาว่ามีเนื้อหาใดมากที่สุด

๕. การศึกษาผู้ส่งสาร ด้วยการสัมภาษณ์จากวิทยากรพื้นบ้านเป็นรายบุคคล และศึกษาในฐานะเป็นองค์หนึ่งของสังคมอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคม

แนวทางวิเคราะห์ข้อมูลนั้นสำหรับแนวทางการวิเคราะห์ตัวสาร ศึกษาตามแนวของ Young Yon Kim & W.B.Gudykunst ,๑๙๘๘, กาญจนา แก้วเทพอ้างถึง ,(๒๕๔๔,หน้า๑๘๗) อ้างถึงทฤษฎี Humanist Tradition เป้าหมายหลักของแนวทางการศึกษาตามทฤษฎีนี้เพื่อทำความเข้าใจตามแนวทางการวิเคราะห์ดังนี้

ความสัมพันธ์ ของประโยค	ภูมิหลัง	การตีความจาก สัญลักษณ์	การเชื่อมโยง	คุณลักษณะ
ศึกษาปรากฏการณ์ ที่โยงใยกันเป็นระบบ	สนใจความสัมพันธ์ ระหว่างองค์ประกอบย่อย	สร้างแบบแผนคำอธิบาย ความสัมพันธ์ของระบบที่ศึกษา	ใช้วิธีการศึกษาจากบริบทที่เป็นจริง	เน้นวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

ภาพที่ ๓ ผังการวิเคราะห์ข้อมูล ตามทฤษฎี มนุษยศาสตร์ (Humanist Tradition)

ดังนั้นกระบวนการสื่อสารตามทฤษฎีของการสื่อสาร เราอาจจะสรุปให้เห็นกระบวนการสื่อสารได้ดังนี้ รวิวรรณ ประกอบผล ,(๒๕๓๗,หน้า ๑๕๖-๑๖๐)กล่าวว่า กระบวนการสื่อสารแบ่งออกเป็น

๑. กระบวนการคิดและการใช้ภาษา

๒. กระบวนการส่ง รับและแลกเปลี่ยนสารเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

๑. กระบวนการคิดและการใช้ภาษา

การส่งสารเพื่อการถ่ายทอดข้อมูลทางประเพณีและมรดกทางวัฒนธรรมจะต้องมีผู้ส่งข้อมูลและจะต้องมีทักษะในการสื่อสาร การที่ผู้ส่งข้อมูลทางวัฒนธรรมจะมีทักษะในการสื่อสาร ผู้ส่งข้อมูลต้องมีความสามารถในการคิดๆ และทักษะการใช้ภาษาซึ่งทักษะการใช้ภาษาของบุคคลมีความสัมพันธ์แนบเนื่องกับความคิดอย่างแยกกันไม่ออก

กระบวนการคิดของมนุษย์นั้นเริ่มต้นขึ้นจากการรับรู้สิ่งต่างๆ ทางประสาทสัมผัสภายนอก ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย เมื่อรับรู้แล้วบุคคลจะเชื่อมโยง สิ่งที่ตนรับรู้ใหม่นี้กับประสบการณ์เดิมที่

สะสมอยู่ในสมองของตนเอง เกิดมโนภาพใหม่ขึ้นในสมอง มโนภาพเหล่านี้จะถูกนำมาสัมพันธ์กันในสมองของมนุษย์อีก ความสัมพันธ์ของมโนภาพที่มนุษย์สร้างขึ้นใหม่ และมโนภาพที่มีอยู่เดิมนี้อาจทำให้เกิดบุคคลเกิดความสงสัย เกิดความประหลาดใจ เกิดความอยากรู้อยากเห็น กระบวนการคิดของมนุษย์นี้ คือกระบวนการคิดที่มนุษย์สามารถทำร่วมกันได้หลายๆ บุคคล

จากกระบวนการพัฒนามโนภาพให้เกิดในกระบวนการรับรู้ บุคคลจะเลือกใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมทำหน้าที่แทนมโนภาพที่เกิดขึ้นในสมอง และเชื่อมโยงกับมโนภาพต่างๆ ให้ต่อเนื่องกันไป

ในกระบวนการใช้ภาษานี้จะมีการประเมินค่าภาษาที่ใช้ว่าได้เลือกและเรียงร้อยถ้อยคำไว้ได้ตรงกับมโนภาพที่มีอยู่หรือไม่ นั่นคือกระบวนการใช้ทักษะทางภาษา ผู้ที่มีความรู้ด้านภาษามีทักษะในการใช้ภาษาก็จะสามารถทำได้ในระยะเวลาที่รวดเร็ว จากการเลือกสรรคำมาใช้ให้ตรงกับความหมายที่เกิดขึ้นในสมองและเชื่อมโยงกับมโนภาพต่างๆ ให้ต่อเนื่องไป

จะมีการจัดลำดับความคิดและการเรียบเรียงข้อความ มีการเลือกรับไว้เฉพาะเรื่อง และขจัดสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ในการเรียงข้อความ มีการเลือกรับไว้เฉพาะสิ่ง และขจัดสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ออกไปจากกระบวนการคิดนั้นคือการมีทัศนคติต่อมโนภาพนั้นๆ สิ่งที่ไม่พึงใจก็จะไม่ยอมรับที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คือกระบวนการรับรู้ หรือความหมายที่แท้จริงคือการสื่อสารภายในตัวบุคคลนั่นเอง

๒. กระบวนการส่ง รับ และการแลกเปลี่ยนสารเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

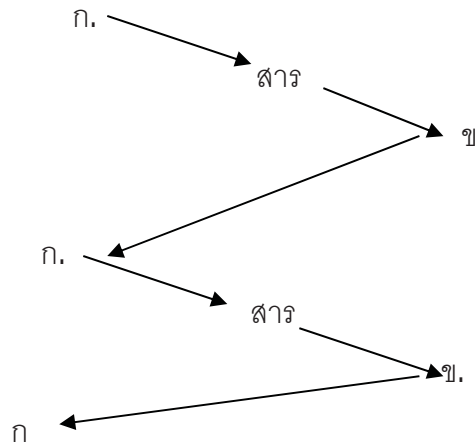
เมื่อบุคคลรู้จักคิด รู้จักพัฒนามโนภาพใหม่ ให้เกิดขึ้นในระบบการรับรู้ ตลอดจนมีความสามารถในการสร้างรหัสคือภาษาเพื่อทำหน้าที่แทนมโนภาพที่มีอยู่ในสมองบุคคลก็สามารถจะถ่ายทอดความคิดนี้เพื่อแลกเปลี่ยนกับคู่สื่อสาร ที่เราเรียกว่ากระบวนการสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและทำความเข้าใจร่วมกัน

จุดเริ่มต้นของกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลอาจจะเริ่มจากจุดเล็กๆ คือ ระหว่างบุคคลสองคน ซึ่งแสดงด้วยภาพดังนี้

ภาพที่ ๔ แสดงการสื่อสารระหว่างบุคคล

ก. → สาร → ข.

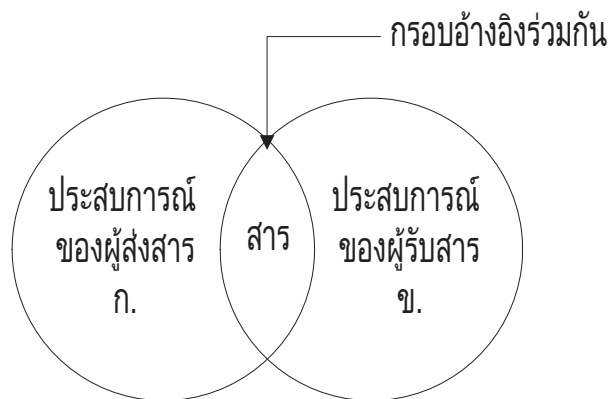
จากภาพที่แสดงให้เห็น ก. ส่งสารไปยัง ข. ขณะเดียวกัน ข. ก็ส่งสารเป็นปฏิกิริยาป้อนกลับมายัง ก. ดังภาพ

ภาพที่ ๕ หลักและทฤษฎีการสื่อสารกระบวนการส่งและรับข้อมูลวัฒนธรรมระหว่างบุคคล

จากภาพจำลอง ก. ได้ถ่ายทอดมโนภาพของตนด้วยการถ่ายโอนความคิดออกมาเป็นภาษาแล้วส่งไปยัง ข. โดยผ่านคลื่นเสียงและคลื่นแสงไปสู่ ข. โดย ข. รับรู้ ทาง หู ตา และประสาทรับรู้อื่นๆ แล้วเกิดการตีความตามสารที่ได้รับและได้ตอบกลับไปยัง ก. ด้วยกระบวนการเดียวกันจนกว่าจะเข้าใจกัน

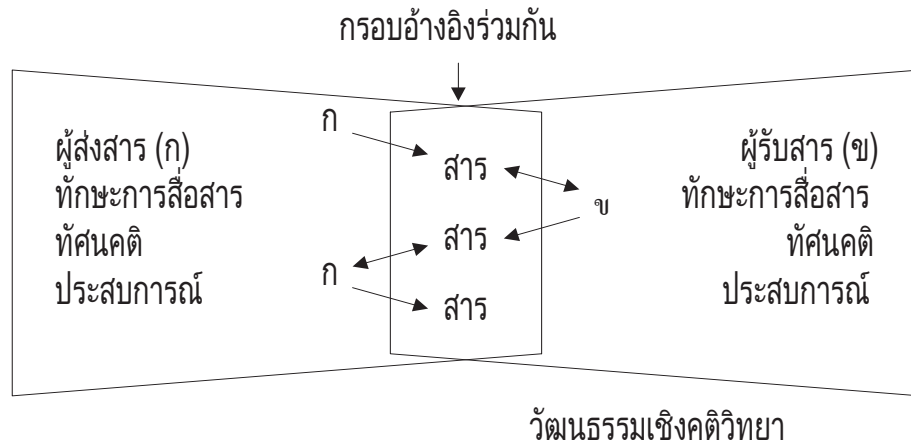
ความเข้าใจกันของ ก. และ ข. เกิดจากกระบวนการตีความถ้าหากกระบวนการสื่อสารของทั้งสองฝ่ายมีประสบการณ์และภูมิหลังคล้ายคลึงกัน หรืออยู่ท่ามกลางบริบทชนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมเดียวกันมีทัศนคติคล้ายกัน ทั้งสองจะสื่อสารกันด้วยความเข้าใจดังภาพจำลองนี้

ภาพที่ ๖ แบบจำลองแสดงกรอบอ้างอิงร่วมร่วมกัน

นอกจากจะมีกรอบอ้างอิงร่วมกันแล้วสถานการณ์ สภาพแวดล้อมของเหตุการณ์ในสังคม บทบาท ปทัสถาน ตลอดจนชนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ เป็นตัวกำหนดเงื่อนไขของสภาพการสื่อสาร

ดังนั้นเราจึงสามารถกำหนดกรอบความคิด และแนวทางทฤษฎีในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยภาพจำลองดังนี้

ภาพที่ ๗ แบบจำลองความสัมพันธ์การสื่อสารตามทฤษฎีของ เบอร์โล กับวัฒนธรรมเชิงคติชนวิทยา

อ้างอิงร่วมกันในการสื่อสาร

กรออย่างอิงในการสื่อสารเป็นกรอบความคิดที่บุคคลในสังคมเดียวกัน ได้รับการเรียนรู้และการถ่ายทอดโลกทัศน์ค่านิยมมาจากบรรพบุรุษที่มีบริบทของสังคมเป็นแบบเดียวกันและถือว่าเป็นบรรทัดฐานของสังคมอันเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้น ดังเช่น ตัวอย่างวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยวิธีการบอกเล่าในวัยผู้ใหญ่มีทั้งสาระด้านการเพิ่มพูนความรู้จากการฟังและเป็นการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อทำงานร่วมกันหรือช่วยเหลือกัน ผู้เล่าคือผู้อาวุโสหรือผู้มีความรอบรู้ซึ่งเล่าในโอกาสพิเศษ เช่นงานศพหรือประเพณีการอยู่ไฟของชาวอีสาน

ประทีป สีชีและคณะ.(๒๕๔๙,หน้า ๑๗-๒๕)ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสื่อประเพณีและกรรมวิธีการถ่ายทอดกรณีการศึกษาของชาวนบสรูปได้ดังนี้

“ศิลปะของการสื่อสารของชาวนบ้านมีหลายรูปแบบเช่นใช้สื่อประเพณีสื่อสารกับ
สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ โดยใช้ดนตรีและเสียงเพลง และสื่อสารด้วยการเล่านิทาน

กรออย่างอิงของวัฒนธรรมพื้นบ้านคือแบบแผนบรรทัดฐานของสังคมชาวนบ้าน

กาญจนา แก้วเทพ.(๒๕๔๔,หน้า๑๖๕)โดยอ้างถึง (Sarbaugh, ๑๙๘๘) กล่าวว่า

๑.โลกทัศน์ (World view) เป็นชุดของความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิต เป้าหมาย ของชีวิต ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับจักรวาล เช่นคนไทยนับถือ ศาสนาพุทธมีโลกทัศน์ว่า ชีวิตนั้นเป็นความทุกข์ เป้าหมายของชีวิตคือการ ล่วงทุกข์และมนุษย์นั้นเป็นเพื่อนร่วม เกิด แก่ เจ็บ ตายกับสัตว์โลกอื่นๆ เป็นต้น

๒.มีแบบแผนของบรรทัดฐาน(Normative Pattern) เป็นแบบแผนที่วางแนวทางในการปฏิบัติของคนในกลุ่มว่า

- ต้องทำอะไรจึงจะเป็นคนดี / ไม่ต้องทำอะไรจึงจะเป็นคนดี
- ควรจะทำอะไร จึงจะเป็นคนดี / ไม่ควรทำอะไรจึงจะเป็นคนดี
- อาจจะทำ อย่างไร จึงจะเป็นคนดี

๓.ระบบรหัส(code system) รหัสเป็นแบบแผน / กฎทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง

กับทุกอย่างที่มี ความหมาย ไม่ว่าจะเป็นวัจนภาษา อวัจนภาษา สถานที่ กาลเวลา โครงสร้างของสังคม เป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการสื่อสารโดยตรง

๔.ความสัมพันธ์ที่บุคคลรับรู้ซึ่งมีหลายมิติเช่นเป้าหมายของวัฒนธรรมแบบเดียวกัน ลำดับชั้นของความสัมพันธ์ของคู่สื่อสาร ทศนคติเชิงบวกหรือเชิงลบ

ด้วยเหตุที่วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นมาตรฐานของสังคมชาวบ้าน ที่เป็นกรอบอ้างอิงร่วมกันโดยมีวัจนสารเป็นตัวบันทึกข้อมูล จึงมีความน่าสนใจสมควรทำการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวบ้านในเขตชุมชนเมืองเพชรบุรีจากข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวบ้านในเขตชุมชนเทศบาลเมืองเพชรบุรีและนำมาถ่ายทอดระดมความคิดเห็นร่วมกันระหว่างเจ้าของวัฒนธรรม เพื่อแสวงหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอดของวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมและพัฒนาให้คงอยู่เพื่อคงความเป็นชาติและเป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ชุมชนในแง่การท่องเที่ยว

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประทีป สีชีและคณะ ,(๒๕๔๙ ,หน้า๑๗-๒๕)ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสื่อประเพณีและกรรมวิธีการถ่ายทอดกรณีการศึกษาของชาวนนทบุรีได้ดังนี้

ศิลปะของการสื่อสารของชาวบ้านมีหลายรูปแบบเช่นใช้สื่อประเพณี สื่อสารกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ การสื่อสารเชิงสาธารณสุข สื่อสารโดยใช้ดนตรีและเสียงเพลง สื่อสารด้วยการเล่านิทาน

คมคาย หมื่นสาย (๒๕๔๕,บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยศิลปะการสื่อสารของชาวบ้านเพชรบุรีจากข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวบ้านจังหวัดเพชรบุรีพบว่า

“วัฒนธรรมของชาวบ้านเพชรบุรี คือการกำหนดกติกาข้อตกลงที่ทุกคนยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน ส่วนใหญ่ได้มาจากความเชื่อ ศาสนา แล้วทำให้ปรากฏด้วยพิธีกรรมและประเพณี มีการดำรงชีวิตด้วยวิถีทางโลกที่สอดคล้องกับหลักธรรมะทางด้านศาสนาและเป็นกรอบอ้างอิงที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารใช้ในการตีความหมายของสารร่วมกัน สารที่ชาวบ้านส่งให้แก่กันแสดงถึงภูมิปัญญาเช่นการบอกขั้นตอนของประเพณีการแต่งงาน การศึกษานุคลิกลักษณะของชายหญิงที่ดีควรเลือกเป็นคู่ครอง เน้นความสำคัญของการมีครอบครัว การยึดมั่น ในหลักธรรมะ ความเชื่อและการให้ทาน เน้นช่องทางการสื่อสาร

แบบเผชิญหน้ากันเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้ประเพณีเป็นช่องทางในการสื่อสาร
อ้างอิง”

คมคาย หมื่นสาย ,(๒๕๕๓ ,หน้า ๑-๑๕) ได้กล่าวถึงวิธีการถ่ายทอดสาร(ภูมิปัญญาชาวบ้าน)
ให้แก่กลุ่มโดยใช้ศิลปะการถ่ายทอดให้เหมาะสมแก่กลุ่มเป้าหมายต่างๆดังนี้

ลักษณะกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่เด็กนั้น ผู้ใหญ่ในสมัยโบราณ
จะคัดเลือกเนื้อหาของการถ่ายทอดในเชิงสนุกสนาน ได้แก่นิทาน โดยกำหนด
ให้ตัวละครเป็นตัวถ่ายทอดโยงการเรียนรู้ให้แก่เด็กๆจะได้ทั้งสาระความรู้ข้อคิดคติ
เตือนใจไปพร้อมกับความสนุกสนานด้วย

สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใหญ่ นั้น ศิลปะการสื่อสารที่นำมาใช้ในกระบวนการสื่อสารมี
ลักษณะดังนี้

“วัยผู้ใหญ่เป็นวัยทำงาน การถ่ายทอดภูมิปัญญา มีลักษณะหลายรูปแบบ
เช่นวิธีการบอกเล่า พิธีการสู่ขวัญ พิธีทางพุทธศาสนา และประเพณี พิธีกรรมในช่วง
หัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต การประกอบอาชีพ วิธีการอ่านหนังสือคัดหนังสือ
วิธีแสดงมหรสพ เป็นต้น

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยวิธีการบอกเล่าในวัยผู้ใหญ่ นี้ มีทั้ง
สาระด้านการเพิ่มพูนความรู้จากการฟังและเป็นการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อ
ทำงานร่วมกันหรือช่วยเหลือกัน ผู้เล่าคือผู้อาวุโสหรือผู้มีความรอบรู้ซึ่งเล่าใน
โอกาสพิเศษเช่นงานศพหรือประเพณีการอยู่ไฟของชาวอีสาน

คมคาย หมื่นสายและคณะ,(๒๕๕๑,บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการระบำ รำเต้น ของชาวชุมชนในเขต
เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ได้ข้อค้นพบว่าชาวบ้านได้ทราบวิวัฒนาการของการแสดงรำกลองยาว รำโทน
รำวงมาตรฐาน รำวงย้อนยุคและสามารถฟื้นฟูและพัฒนาการเล่นของตนเองทั้งในด้านดนตรี การแต่ง
กาย การแสดงได้อย่างเหมาะสมและนำไปเผยแพร่ในโอกาสงานเทศกาลต่างๆ

คมคาย หมื่นสายและคณะ, (๒๕๕๒,คัดย่อ) ได้ทำการศึกษาอาหารพื้นบ้านของชาวชุมชนใน
เขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ได้ข้อค้นพบว่า ภูมิประเทศของจังหวัดเพชรบูรณ์ ดินดี ฝนฟ้าตกต้องตาม
ฤดูกาลทำให้สามารถปลูกพืชผักและทำไร่นาได้ผลดีมีพืชที่สามารถนำประกอบอาหารทั้งที่ทำการ
เพาะปลูกและขึ้นเองตามธรรมชาติประมาณ ๙๒ ชนิด และจาก ๑๐ ชนิดที่นำมาศึกษาได้แก่ ผักบุ้ง ผัก
ตำลึง มะระขี้นก สะเดา มะรุม ถั่วฝักยาว มะละกอ แดงขาวแคแดง มะขาม ขี้เหล็ก สามารถนำมาประกอบ
อาหารได้หลายชนิด มีคุณค่าทางโภชนาการสูง เช่นผักบุ้งอุดมด้วยวิตามินเอสูงกว่าผักหลายชนิด ตำลึง
มีแคลเซียมสูง เป็นต้น มีคุณค่าทางสมุนไพร เช่นลดความดันโลหิตสูงในผักบุ้ง ลดเบาหวานได้แก่
ตำลึง ชะลอความแก่ได้แก่มะรุม เป็นต้น โดยเหตุนี้อาหารพื้นบ้านจึงมีคุณค่าสูงในแง่สมุนไพร ทำให้

ผู้บริโภคนั้นไม่มีความดัน ไม่เป็นเบาหวาน ท้องไม่ผูก ไม่เป็นมะเร็งเพราะมีสารต้านอนุมูลอิสระ ทราบประเภทของการประกอบอาหารที่ชุมชนสามารถทำได้ทั้ง แกง คั่ว ลาบ เป็นต้น

นอกจากนี้อาหารยังมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนเพราะในงานประเพณีแต่ละงานอาหารบางอย่างจะมีข้อกำหนดมิให้นำมาเลี้ยงเช่นขนมจีนไม่นำมาเลี้ยงในงานศพ เพราะกลัวจะมีการตายติดต่อกัน เป็นต้น ขนมบางอย่างถือว่าเป็นสิริมงคลต่อเจ้าของงานเช่นขนมทองหยิบ ขนมถ้วยฟูจากการศึกษาและข้อค้นพบชุมชนสนใจที่จะทำธุรกิจอาหารพื้นบ้านและจัดมาจำหน่ายในงานกิจกรรมของสภาวัฒนธรรมทุกงาน

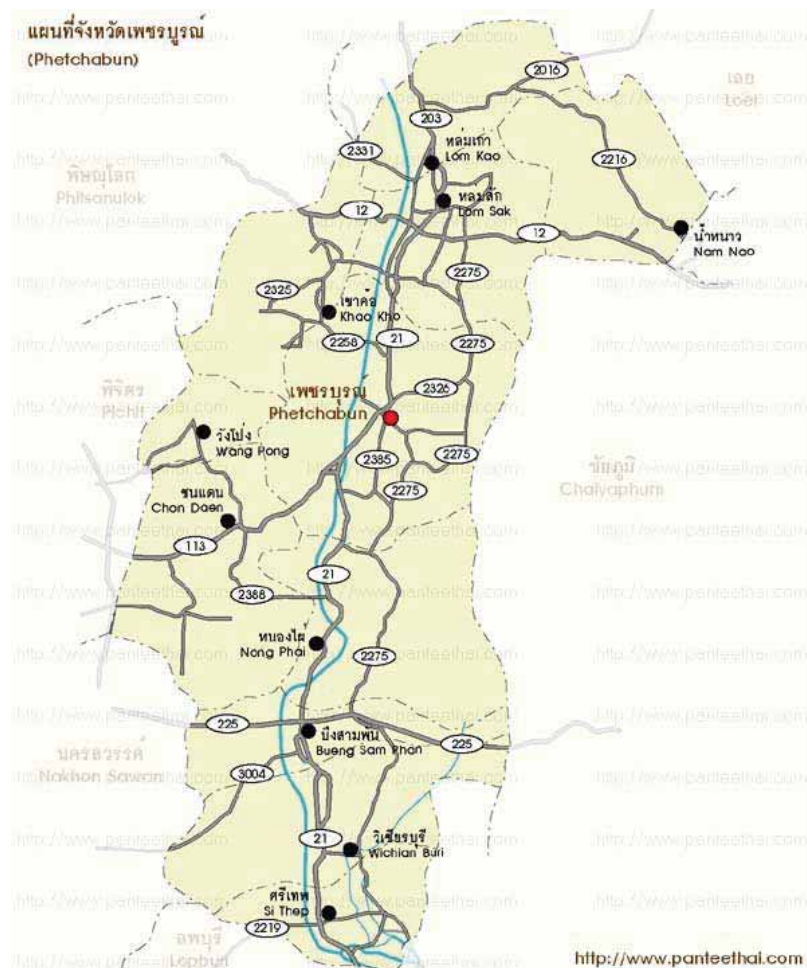
คมคาย หมื่นสาย ,(๒๕๔๕,บทคัดย่อ).ได้ทำการศึกษาศิลปะการสื่อสารของชาวบ้านจังหวัดเพชรบูรณ์จากวัฒนธรรมพื้นบ้านจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ข้อค้นพบว่าชาวบ้านมีความรู้เรื่องวัฒนธรรมดี มีทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นและมีความสามารถในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทั้งในแง่เป็นตัวอย่งการประพฤติปฏิบัติและการบอกเล่า”

จากผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องของการสำรวจเอกสารทำให้ทราบว่าท้องถิ่นหรือแหล่งชุมชนมีการสร้างวัดสร้างวัฒนธรรมของตนเองเพื่อเป็นกรอบอ้างอิงให้สมาชิกของชุมชนยึดเป็นแนวทางในการคิดและปฏิบัติ และได้มีการถ่ายทอดจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนรุ่นหนึ่งด้วยขบวนการสื่อสารทั้งทางเดียวและสองทางด้วยภาษาของชุมชนเองโดยทฤษฎีประจักษ์นิยมและสมาชิกนำไปสู่การเรียนรู้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติเป็นแนวทางในการปรับตนให้อยู่ในสังคมได้ด้วยทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม เราสามารถนำความรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนนี้มาศึกษาและวิเคราะห์ได้ด้วยทฤษฎีมนุษยวิทยา

บทที่ ๓

องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง พื้นที่ของจังหวัดอยู่ระหว่างภาคเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณเส้นรุ้งที่ ๑๖ องศาเหนือกับเส้นแวง ๑๐๑ องศาตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๑๑๔ เมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร ๔๖ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงคือ ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดเลย ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดชัยภูมิและขอนแก่น ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดลพบุรีและทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดพิษณุโลก นครสวรรค์ พิจิตร

ภาพที่ ๔ แสดงอาณาเขตของจังหวัดเพชรบูรณ์
(ที่มา w.w.w.google.com วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔)

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะของพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์ มีความยาวมากกว่าความกว้าง ตอนเหนือประกอบด้วยทิวเขาสูง ตอนกลางเป็นพื้นราบ มีเทือกเขาเพชรบูรณ์ขนาบกันไปทั้งทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแบบท้องกระทะ ประกอบด้วยป่าเขาและพื้นที่ราบสลับกันไป พื้นที่เป็นลักษณะลาดชันจากทิศเหนือลงไปทางทิศใต้ มีแม่น้ำสายหลักที่สำคัญคือแม่น้ำป่าสัก ต้นน้ำเกิดจากภูเขาผาลาในจังหวัดเลย ไหลผ่านตามแนวที่ราบใจกลางของจังหวัดจากทิศเหนือลงไปทางทิศใต้ยาวประมาณ ๕๐ กิโลเมตร ผ่านอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอเมือง อำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี และอำเภอศรีเทพ แล้วไหลผ่านอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี อำเภอแก่งคอยและอำเภอเมืองสระบุรีและไหลผ่านอำเภอท่าเรือลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งซ้ายที่ป้อมเพชร อำเภอพระนครศรีอยุธยา

ลักษณะทางธรณีวิทยา

ลักษณะทางธรณีวิทยาของจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วยเทือกเขาและเนินดินประมาณครึ่งหนึ่งของเนื้อที่จังหวัด ที่เหลือเป็นที่ราบลุ่มแบบท้องกระทะ อันเกิดจากการทับถมของตะกอนตลอดแนวที่ราบลุ่มตามแนวลำน้ำของแม่น้ำป่าสัก แต่การทับถมของตะกอนไม่มีการจับตัวเป็นหินแข็ง จึงทำให้ตะกอนของหินและดินดังกล่าวแทรกตัวปะปนอยู่ในดินชุดต่างๆ ศักยภาพตามสภาพธรณีวิทยาดังกล่าวทำให้ที่ดินในจังหวัดเพชรบูรณ์มีความเหมาะสม ต่อการทำการเพาะปลูกพืชไร่ ทำนา และการทำสวนเป็นอย่างมาก

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดเพชรบูรณ์ในฤดูร้อนมีอากาศร้อนจัดและหนาวจัดในฤดูหนาว โดยเฉพาะที่อำเภอน้ำหนาว อำเภอเขาค้อ และทางตอนบนของอำเภอหล่มเก่ามีอากาศหนาวมากที่สุด ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ฤดูร้อนเริ่มในเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน ส่วนฤดูฝนเริ่มในเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม แต่มีระยะหนึ่งที่ฝนทิ้งช่วงประมาณ ๑-๓ สัปดาห์คือในเดือนกรกฎาคม เว้นแต่ปีใดมีพายุผ่านเข้ามา ในช่วงเดือนกรกฎาคม จะทำให้สภาพของฝนดีกว่าปกติ สำหรับฤดูหนาวจะเริ่มในเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกๆปี

สภาพพื้นที่ทางประวัติศาสตร์

ประวัติการตั้งถิ่นฐาน

จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ยาวนาน โดยสร้างอยู่ตรงที่ ปลายคดหลักฐานที่มีมาตั้งแต่สมัยยุคหิน ได้มีการพบหลักฐานจากการขุดค้นทางโบราณคดีของหน่วยโบราณคดีกรมศิลปากรได้ที่ วิชัย ตันกิตติกร (๒๕๓๔, หน้า ๔๔) ได้ทำการขุดค้นพบแหล่งโบราณคดีบริเวณบ้านนายทองเสริม ทองรัตนที่หมู่บ้านหนองแดงตำบลสระกรวดอำเภอศรีเทพจังหวัดเพชรบูรณ์พบหลักฐานต่างๆดังนี้

“จากการขุดค้นพบหลักฐานต่างๆที่เป็นตัวบ่งชี้บอกลักษณะต่างๆ
ของชุมชน เช่นพบโครงกระดูกมนุษย์ ๑ โครง ในสภาพที่สมบูรณ์
โดยการหันศีรษะไปทางทิศใต้และมีภาชนะดินเผาทำด้วยน้ำดินชั้น
สีแดงอยู่ทางด้านข้างของโครงกระดูกและมีหินขนาดใหญ่วางไว้
เหนือศีรษะนอกจากนี้ยังพบตราประทับดินเผาที่มีลักษณะเป็นร่องลึก
หลายชิ้น ในส่วนของเครื่องมือ เครื่องใช้และสิ่งที่ใช้เป็นอาหารที่พื้นดิน
พบเศษภาชนะดินเผา เปลือกหอย กระดูกสัตว์และเศษหินจำนวนมาก..

จากหลักฐานที่ค้นพบนี้ สรุปได้ว่าบริเวณแห่งนี้เป็นแหล่งชุมชนดั้งเดิมสมัยก่อนประวัติศาสตร์
จากชุมชนดั้งเดิมก่อนประวัติศาสตร์ ชุมชนเหล่านี้ได้รับความเจริญจากแหล่งภายนอกและพัฒนา
จากชุมชนดั้งเดิมมาเป็นชุมชนดั้งเดิมสมัยประวัติศาสตร์ โดยมีหลักฐานปรากฏคือเมืองโบราณศรีเทพ
ปัจจุบันนี้ ตั้งอยู่ในบริเวณเมืองเก่าอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพจังหวัดเพชรบูรณ์ดังที่
ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, (๒๕๒๕.หน้า๑๗) ได้กล่าวไว้ดังนี้

ชุมชนแถบลุ่มแม่น้ำป่าสัก เป็นดินแดนที่จัดได้ว่ามีอารยธรรมเก่าแก่
มีของในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือหิน ในสมัยประวัติศาสตร์
มีซากเมืองโบราณหลายแห่งที่สำคัญคือเมืองโบราณศรีเทพซึ่งพบเทวรูป
รุ่นเก่าแก่แบบสวมหมวกแขกมากมาย ร่องรอยเมืองโบราณและโบราณวัตถุ
ภายในดินแดนนี้มีเรื่อยมาจนถึงสมัยลพบุรีและสุโขทัย..

ดังนั้นถ้ากล่าวถึงชุมชนที่มาตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่เป็นที่ตั้งของจังหวัดเพชรบูรณ์นั้นนักวิชาการ
ได้สรุปว่า บริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสักมีชุมชนอยู่อาศัยมาตั้งแต่ต้นประวัติศาสตร์ และมีความสัมพันธ์กับ
ชุมชนแถบที่ลุ่มภาคกลาง และแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระยะต่อมาจนกระทั่งทิ้งร้างไป
ความสำคัญของเมืองเพชรบูรณ์จึงไปอยู่ที่เมืองสุโขทัย

ตัวอย่างพลเมืองที่น่าจะเป็นคนร่วมสมัยกับเมืองโบราณศรีเทพคือชาวบน เพราะพูดภาษาย่อย
ของมอญอันเป็นอารยธรรมของทวารวดี ซึ่งมีหลักฐานเป็นโบราณสถานมีลายปูนปั้นที่บริเวณเขาค้างใน
ในอุทยานประวัติศาสตร์เมืองโบราณศรีเทพ มีลักษณะแบบเดียวกับเมืองคูบัวที่จังหวัดราชบุรีซึ่งเป็น
อารยธรรมแบบทวารวดีเช่นเดียวกันแสดงถึงความสัมพันธ์ของดินแดนทั้งสองเขตนี้เมืองศรีเทพ มี
ประวัติความเป็นมาไม่ต่ำกว่าพันปี นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒ -
๑๘

หลังจากที่เมืองโบราณศรีเทพถูกทิ้งร้างไป ชุมชนได้ย้ายมาเจริญรุ่งเรืองที่บริเวณเมืองเพชรบูรณ์
ภายใต้อำนาจของสุโขทัย จากประวัติศาสตร์การตั้งเมืองสุโขทัยได้กล่าวถึง ชุมชนที่อยู่ในเมืองราชคือพ่อขุน
ผาเมืองมีความสำคัญในการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยและสันนิษฐานว่าเมืองราชอยู่ในจังหวัด
เพชรบูรณ์

สำหรับวีรกรรมของพ่อขุนผาเมืองนั้นคือ พระองค์ร่วมกับพ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยาง หัวหน้าชุมนุมไทย ได้รวมกำลังน้ำใจและกำลังคนเข้าขับไล่ขอมสมาดโขลญลำพง และจัดอำนาจการปกครองของชุมชน ให้พ้นไปจากอาณาจักรขอม และได้สถาปนาพ่อขุนบางกลางหาวขึ้นเป็นเจ้าเมืองมีพระนามใหม่ว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็นกษัตริย์พระองค์แรกของราชวงศ์พระร่วง

หลังจากหมดอำนาจของกรุงสุโขทัย ดินแดนเพชรบูรณ์ก็หมดความสำคัญลง มีอาณาจักรของกรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองแทน เพราะเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณชุมทางของแม่น้ำหลายสาย คือแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำน้อย แม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำป่าสัก ซึ่งล้วนแต่เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกับบ้านเมืองภายในทั้งทางตะวันตกเฉียงเหนือ ทางเหนือและทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

และด้วยเหตุที่เพชรบูรณ์เป็นเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณแม่น้ำป่าสัก ซึ่งเป็นเส้นทางการค้าขายระหว่างเพชรบูรณ์และอยุธยา ดังนั้นการโยกย้ายอำนาจการปกครอง การเผยแพร่วัฒนธรรมจึงมาตามเส้นทางของแม่น้ำนี้ดังที่ วิชัย ตันกิตติกร (๒๕๓๔, หน้า ๑๒๗) ได้กล่าวไว้ดังนี้

“แหล่งน้ำจะเป็นปัจจัยหลักทั้งการใช้อุปโภคและบริโภคในรูปของการเกษตรกรรม การสัญจรแลกเปลี่ยนสินค้ารวมทั้งการแพร่กระจายจากชุมชนหนึ่งไปยังอีกชุมชนหนึ่ง ซึ่งประเด็นของแหล่งน้ำทางสัญจรกับเมืองสำคัญจะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างทางวัฒนธรรมของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี”

ดังนั้นอำนาจการปกครองและรูปแบบของวัฒนธรรมของกรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นอาณาจักรใหญ่ จึงมีอิทธิพลต่อชุมชนของจังหวัดเพชรบูรณ์ ดังปรากฏหลักฐานทางปฏิมากรรมคือวัดช้างเผือกมีพระพุทธรูปทรงเครื่อง เช่นเดียวกับพระพุทธรูปที่นิยมสร้างในสมัยอยุธยายุคปลายและที่วัดโพธิ์กลางมีพระพุทธรูปปางประทานอภัยประทับยืน มีลักษณะพุทธรูปเช่นเดียวกับสมัยอยุธยา ที่พระเศียรมีพระมาลาทรงเทริดเช่นเดียวกับสมัยอยุธยายุคต้น ซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำริที่ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (๒๕๔๐, หน้า ๒) ได้กล่าวถึงการสร้างเมืองเพชรบูรณ์ไว้ดังนี้

“สันนิษฐานว่าเป็นเมืองที่สร้างขึ้นมา ๒ ยุค แต่สร้างซ้ำลงในที่เดียวกัน สิ่งสำคัญคือเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์(ศิลปะร่วมสมัยสุโขทัย)วัดมหาธาตุ และวัดโบราณ ซึ่งทำให้เข้าใจว่ายุคแรกสร้างขึ้นเมื่อกรุงสุโขทัยหรือพิษณุโลกเป็นเมืองหลวงเอาลำน้ำไว้กลางเมืองเช่นเดียวกับเมืองพิษณุโลก กำแพงเมืองมีลักษณะเป็นกำแพงดิน กว้างยาวด้านละ ๔๐๐ เมตร ยุคที่สองสร้างในแผ่นดินพระนารายณ์มหาราชมีป้อมกำแพงก่อด้วยอิฐปูนศิลาสันนิษฐานว่าคล้ายที่เมืองนครราชสีมาแต่เล็กและเตี้ยกว่า เอาแม่น้ำไว้กลางเมืองเหมือนกัน เพียงแต่สร้างกำแพงเมืองให้เล็กลงกว่าเดิม”

หลังสมัยอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาล่มสลายลง ในสมัยกรุงธนบุรี เพชรบูรณ์กลายเป็นเมืองชายแดนที่ไม่ได้รับความสำคัญนักสมเด็จพระยาตากสินมหาราช (๒๕๓๕ หน้า ๒) ได้กล่าวถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกรุงธนบุรีไว้ดังนี้

จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นแหล่งพำนักชั่วคราวของเจ้าพระยาจักรี (สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) กับเจ้าพระยาสุรสีห์ (กรมพระราชวังบวรสุรสีห์นาถ) ได้นำกองทัพตีแตกทัพอะแซหุ่นกี้ (พม่า) ที่ล้อมรอบเมืองพิษณุโลก (มีตำนานอะแซหุ่นกี้เคยขอตัวเจ้าพระยาจักรี) และมาชุมนุมพักทัพที่วัดมหาธาตุจังหวัดเพชรบูรณ์”

ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นช่วงที่ชาวไทยกำลังสู้รบกับพม่าที่ได้ยกทัพมาตีอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาจนล่มสลาย ชุมชนได้กระจายตัวแล้วมาตั้งเมืองหลวงใหม่ที่กรุงธนบุรี ในระยะนั้น และเมื่อพระเจ้าจักรีได้ปราบดาภิเษกพระองค์เป็นกษัตริย์ ได้ย้ายชุมชนมาตั้งเมืองใหม่ที่กรุงเทพมหานคร จังหวัดเพชรบูรณ์ได้ตกอยู่ใต้ขอบขัณฑสีมาและในสมัยรัชกาลที่ ๕ ในปี พ.ศ. ๒๔๒๖ ได้มีการรวบรวมหัวเมืองต่างๆ เข้าเป็นมณฑล และจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๓๓ เมืองเพชรบูรณ์ได้ยกฐานะขึ้นเป็นมณฑลเพชรบูรณ์ มีพระยาเพชรรัตนสงคราม (เฟื่อง) ดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาล และรวมเอาเมืองลุ่มน้ำป่าสัก คือเมืองหล่มสัก และเมืองวิเชียรบุรีเข้ากับเมืองเพชรบูรณ์ แยกเป็นมณฑลหนึ่งต่างหากดังที่สมเด็จพระยาตากสินมหาราช (๒๕๓๖, หน้า ๒๕) ได้ทรงบันทึกไว้ดังนี้

“การที่พระยาเพชรรัตนสงครามสามารถจัดระเบียบแบบแผนปกครองเมืองเพชรบูรณ์สำเร็จนั้นเป็นข้อมูลให้ต้องปรารภต่อไปถึงเมืองหล่มสักและเมืองวิเชียรบุรีที่อยู่ลุ่มน้ำป่าสักด้วยกัน แต่จะเอาหัวเมืองทางน้ำสักไปเข้ามณฑลใดก็ขัดข้องด้วยทางคมนาคมดังกล่าวมาแล้วจะปกครองได้สะดวกอย่างเดียวก็แต่รวมหัวเมืองในลุ่มน้ำป่าสัก เมืองแยกเป็นมณฑลหนึ่งต่างหากจึงตั้งมณฑลเพชรบูรณ์”

ภาพที่ ๙ แสดงอาณาเขตมณฑลเพชรบูรณ์ พ.ศ. ๒๔๔๒-๒๔๕๐

(โครงการพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ : กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๕๑, หน้า ๑๒๗)

ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงอาณาเขตและขอบเขตอำนาจการปกครองอีกหลายครั้ง มีการยกเลิกมณฑลต่างๆทั้งหมด เมื่อมีพระราชบัญญัติระเบียบบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๖ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๙๕ และตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๒๑๘ ลงวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๑๕ ได้จัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัด และอำเภอโดยรวมท้องที่หลายๆ อำเภอขึ้นเป็นจังหวัด มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีการตั้งการยุบและเปลี่ยนแปลงเขตจังหวัด ให้ตรงตามพระราชบัญญัติโดยมีตัวแทนจากหน่วยงานส่วนกลางลงมาประจำเป็นคณะกรรมการบริหารราชการจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน

ปัจจุบันนี้จังหวัดเพชรบูรณ์แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๑ อำเภอ ๑๑๗ ตำบล ๑,๒๒๐ หมู่บ้าน มีเทศบาล ๒๒ แห่งและมีองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ แห่ง องค์การบริหารตำบล(อ.บ.ต.) ๑๐๕ แห่ง ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ มีประชากรรวมทั้งสิ้น ๔,๙๕๙,๖๖๘ คน

(จากข้อมูล ทำเนียบตำบล หมู่บ้าน ประจำปี ๒๕๕๒ หน่วยปกครอง จังหวัดเพชรบูรณ์)

การแบ่งเขตการปกครองออกเป็นอำเภอต่างๆมีดังต่อไปนี้คือ

- อำเภอเมืองเพชรบูรณ์
- อำเภอหล่มสัก
- อำเภอหล่มเก่า
- อำเภอน้ำหนาว
- อำเภอเขาค้อ
- อำเภอวังโป่ง
- อำเภอชนแดน
- อำเภอหนองไผ่
- อำเภอบึงสามพัน
- อำเภอวิเชียรบุรี
- อำเภอศรีเทพ

อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์

อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ตั้งอยู่ทางตอนกลางของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียง ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเขาค้อและอำเภอหล่มสัก
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอคอนสารและอำเภอหนองบัวแดง (จังหวัดชัยภูมิ)

- **ทิศใต้** ติดต่อกับอำเภอหนองไผ่
- **ทิศตะวันตก** ติดต่อกับอำเภอชนแดน อำเภอวังโป่ง และอำเภอนิมนะปราง (จังหวัดพิษณุโลก)

ภาพที่ ๑๐ แสดงที่ตั้งอำเภอเมืองเพชรบูรณ์(w.w.w.google.com ,๑๐กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔)

อำเภอเมืองเพชรบูรณ์แบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น **17 ตำบล** ได้แก่

๑. ในเมือง
๒. ตะบะ
๓. บ้านโตก
๔. สะเดียง
๕. ป่าเลา
๖. นางิ้ว
๗. ท่าพล
๘. ดงมูลเหล็ก
๙. บ้านโคก
๑๐. ชอนไพร
๑๑. นาป่า

๑๒.นายม

๑.วังชมพู

๑๔.น้ำร้อน

๑๕.ห้วยสะแก

๑๖.ห้วยใหญ่

๑๗.ระวีง

การปกครองส่วนท้องถิ่น

ท้องที่อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๑๙ แห่ง ได้แก่

- เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลในเมืองทั้งตำบล
- เทศบาลตำบลท่าพล ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลท่าพล
- เทศบาลตำบลวังชมภู ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลวังชมภู
- เทศบาลตำบลนางั่ว ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนางั่วทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนจังหวัด ครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด
- องค์การบริหารส่วนตำบลตะเภา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลตะเภาทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านโคกทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลสะเดียง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสะเดียงทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลป่าเลา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลป่าเลาทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าพล ครอบคลุมพื้นที่ตำบลท่าพล (นอกเขตเทศบาลตำบลท่าพล)
- องค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลดงมูลเหล็กทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านโคกทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลชนไพร ครอบคลุมพื้นที่ตำบลชนไพรทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลนาป่า ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนาป่าทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลนายม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนายมทั้งตำบล

- องค์การบริหารส่วนตำบลวังชมภู ครอบคลุมพื้นที่ตำบลวังชมภู

(นอกเขตเทศบาลตำบลวังชมภู)

- องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำร้อน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลน้ำร้อนทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยสะแก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลห้วยสะแกทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลห้วยใหญ่ทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลระวิง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลระวิงทั้งตำบล

การปกครองในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ได้รับพระกฤษฎีกาจัดตั้งเป็นเทศบาลขึ้นเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๙ และตามประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๓ หน้า ๑๓๐๐ ลงวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๔๗๙ เปิดดำเนินการ เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๔๗๙

เมื่อเริ่มจัดตั้งเทศบาล มีสำนักงานเป็นอาคารไม้ ๒ ชั้น ตั้งอยู่ ณ ถนนศึกษาเจริญต่อมาเมื่อปีพ.ศ.๒๕๐๑ ได้ย้ายสำนักงานมาทำการ ณ ถนนเพชรเจริญ (บ้านพักปลัดจังหวัดในปัจจุบัน) จวบจนปี พ.ศ.๒๕๐๙ ได้ย้ายสำนักงานมาอยู่ ณ ถนนเกษมราษฎร์ (ที่ทำการปัจจุบัน) โดยมีอาคารทำการ ๔ อาคาร สถานีดับเพลิง ๑ อาคาร ในเนื้อที่ ๕ ไร่ แบ่งการบริหารงานออกเป็น ๗ กอง ดังนี้

๑. สำนักปลัดเทศบาล
๒. กองวิชาการและแผนงาน
๓. กองคลัง
๔. กองช่าง
๕. กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
๖. กองการศึกษา
๗. กองสวัสดิการสังคม

โรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์มี ๓ โรงเรียนคือ

๑. โรงเรียนเทศบาล ๑ บ้านในเมือง จัดการเรียนการสอน ระดับประถมศึกษา
๒. โรงเรียนเทศบาล ๒ (วัดภูเขาดิน) จัดการเรียนการสอน ระดับอนุบาล

๓. โรงเรียนเทศบาล ๓จัดการเรียนการสอน ระดับมัธยมศึกษา

มีโรงฆ่าสัตว์ ๑ แห่ง สถานธนาบาล ๑ แห่ง และศูนย์บริการสาธารณสุข ๒ แห่ง

ลักษณะพื้นที่

สภาพพื้นที่ เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านกลาง ประชาชนตั้งอาคารบ้านเรือนอยู่ตลอดสองฝั่งแม่น้ำตลอดแนวในเขตเทศบาล พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งร้านค้า อาคารพาณิชย์ ส่วนพื้นที่รอบนอกใช้ในการด้านการเกษตรกรรม ได้แก่ปลูกข้าว ถั่ว ข้าวโพด ยาสูบ และพืชผักสวนครัว ซึ่งเป็นผลผลิตที่สำคัญ

(รายงานการวิจัยระยะที่ ๑ เดือนสิงหาคม ๒๕๔๗ – มีนาคม ๒๕๔๗, หน้า ๓๐ - ๓๑) โดยความร่วมมือระหว่างเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์และคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร)

เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ตำบลในเมืองจำนวนเนื้อที่ ๘.๖ ตารางกม.มี อาณาเขต

ทิศเหนือ	จรดทางไปหนองนารีและหมู่ที่ ๑๐ ตำบลสะเดียง
ทิศใต้	จรดหมู่ที่ ๙ หมู่ที่ ๒ และหมู่ที่ ๑๓ ตำบลสะเดียง
ทิศตะวันออก	จรดแม่น้ำป่าสัก
ทิศตะวันตก	จรดทางไปบ้านสะเดียง หมู่ที่ ๖ ตำบลสะเดียง

มี ๒๑๔ หมู่บ้าน และแบ่งออกเป็นเขตชุมชนย่อยๆ ๑๗ ชุมชนแต่ละชุมชนจะมีการคัดเลือกบุคคลให้ทางเทศบาลแต่งตั้งเป็นประธานชุมชนและมีคณะกรรมการดำเนินงานทำหน้าที่ประสานงานกับเทศบาล เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานของเทศบาลตามแนวทางการปกครองระบอบประชาธิปไตย สำหรับเขตชุมชนทั้ง ๑๗ เขตมีดังนี้คือ

- ชุมชนนารีพัฒนา
- ชุมชนคลองสานพัฒนา
- ชุมชนสะเดียงพัฒนา
- ชุมชนช้างเผือกพัฒนา
- ชุมชนพัฒนาสามัคคี
- ชุมชนสมาคมพัฒนา

- ชุมชนเพชรนิกรบำรุง
- ชุมชนในเมืองพัฒนา
- ชุมชนเก้าดาวพัฒนา
- ชุมชนโพธิ์จันทร์พัฒนา
- ชุมชนตลาดพัฒนา
- ชุมชนต้นเบนพัฒนา
- ชุมชนภูเขาดินพัฒนา
- ชุมชนคลองศาลา
- ชุมชนไทรงามพัฒนา
- ชุมชนเพชรพัฒนา
- ชุมชนเกาะเพชรพัฒนา

ทั้ง ๑๗ เขตชุมชนมีบทบาทสำคัญในการให้ความร่วมมือกับเทศบาลด้านการพัฒนาชุมชนในเขตเมืองและต่างก็มีประวัติความเป็นมาและลักษณะวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ในปี ๒๕๔๘ ทางเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์โดยการดำริของดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อดีตนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ได้มีนโยบายในการพัฒนาชุมชนเมือง โดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ จึงมีการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ขึ้น และให้ทุนสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมและได้แบ่งเขตชุมชนเมืองทั้ง ๑๗ ชุมชนและมีประชาชนในเขตชุมชนทั้ง ๑๗ เขตรวมตัวกันจัดตั้งประธานและคณะกรรมการ สมาชิก ยกวางธรรมนูญของสภาขึ้นและดำเนินการบริหารงานเป็น ๑๐ เครือข่ายวัฒนธรรมดังนี้ (จากผลการวิจัยของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการองค์การอิสระ:กรณีศึกษาสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์)

๑. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดทุ่งเสด็จ (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๒ , ๓)
๒. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดช้างเผือก (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๑ , ๔)
๓. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดมหาธาตุ (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๕ , ๖ , ๗)
๔. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดโพธิ์เย็น (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๘ , ๙)
๕. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดไตรภูมิ (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๘ , ๙)
๖. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดประตูดาว (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๘ , ๙)
๗. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดโบสถ์ชนะมาร (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๘ , ๙)
๘. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดภูเขาดิน (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๑๐ , ๑๑ , ๑๓ , ๑๔)
๙. กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดพระแก้ว (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๑๒ , ๑๕ , ๑๖ , ๑๗)

๑๐.กลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมวัดเพชรวราราม (ประกอบด้วยชุมชน ที่ ๑๖, ๑๕ ,๑๒ ,๑๗)
 คมคาย หมื่นสายและคณะ,(๒๕๕๐หน้า ๒๖)

ภาพที่๑๑ แสดงที่ตั้งอำเภอเมืองเพชรบูรณ์

(www.google.com ,๑๐กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔)

บทที่ ๔

ระเบียบวิธีการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

องค์ประกอบและขั้นตอนในการวางแผนการวิจัยเชิงคุณภาพมีดังนี้([www google.com](http://www.google.com) .2010.Department Marketing ,Bangkok University)

๑ การวางแผนดำเนินการวิจัย

- การวางแผนกำหนดปัญหาในการวิจัย
ดำเนินการประชาคมถึงภูมิหลังและประวัติความเป็นมาของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เอกลักษณ์ทางประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน
- เลือกพื้นที่
กำหนดพื้นที่โดยใช้เครือข่ายวัฒนธรรมกำหนดให้วัดเป็นศูนย์กลางและแบ่งออกเป็น ๖ เครือข่ายวัฒนธรรม ครอบคลุมทั้ง ๑๗ ชุมชนในเขตเทศบาลเมือง
- เวลาศึกษา
ระยะเวลาในการศึกษา ๑ ปี
- ตัวแปรต่างๆ ที่ศึกษา
กำหนดตัวแปรในการศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และกายภาคโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง
ศึกษาวิถีการดำรงชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญา

๒ .สมมติฐานในการทำงาน

- สมมติฐานชั่วคราว ทราบประวัติและเรื่องราววิถีชีวิตดั้งเดิมที่ยังหลงเหลืออยู่ในชุมชนในชุมชน
- ได้ปัญหาวิจัยคือ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาจากข้อมูลเชิงคติชนวิทยาและภูมิปัญญาของชุมชนเมืองสามารถนำมาพัฒนาให้ทันสมัยและขับเคลื่อนชุมชนให้เจริญและพัฒนาได้ทั้งในแง่สังคมและเศรษฐกิจ

๓.การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งทางการ โดยใช้แบบฟอร์มการวิจัยที่ทีมงานวิจัยสร้างขึ้นและตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญและดำเนินการเก็บข้อมูลหลายวิธีการคือ

- สัมภาษณ์

- สังเกตแบบมีส่วนร่วม
- ข้อมูลเอกสาร
- ปรับวิธีการเก็บโดยใช้วิธีการจดบันทึก ใช้เทป ใช้การบันทึกภาพ
- ปรับสมมติฐานเนื่องจากมีข้อมูลใหม่ๆเพิ่มเติม

๔.การวิเคราะห์และการแปลผล

- จัดทำให้เป็นระบบ นำข้อมูลที่ได้มาจัดระบบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัย
- การแสดงหลักฐานจากเอกสารอ้างอิงและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากภาพถ่าย
- ตรวจสอบข้อมูล /และวิเคราะห์ตามทฤษฎีมนุษยศาสตร์
- ทำการสรุปและอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๕.กำหนดรูปแบบการเขียนรายงานการวิจัย

- รูปแบบเป็นรูปแบบการเขียนรายงานการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์
- วิธีเขียนแสดงหลักฐานประกอบได้แก่ เอกสาร ผลงานการวิจัย ตำราและข้อมูลจากวิทยากรในท้องถิ่น
- การพิมพ์
- การตรวจสอบ

๗๗

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพราะต้องการนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนจึงได้มีการปรับปรุงระเบียบวิธีการวิจัยเพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามแนวทฤษฎีของการวิจัยเชิงคุณภาพดังนี้

๖.ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและได้กำหนดกระบวนการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาและสำรวจข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้านจาก หอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ (นิด้า) สภาวิจัยแห่งชาติ หอสมุดสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ และทางอินเทอร์เน็ต
๒. จัดทีมงานวิจัยประชุมชี้แจงเกี่ยวกับแนวทางการ ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีวัฒนธรรม ตลอดจนพฤติกรรมกรถ่ายทอดความรู้ตามแนวคิดเชิงคติชนวิทยา มานุษยวิทยา สังคมวิทยา พฤติกรรมกรสื่อสาร

๓. จัดเวทีประชาคมร่วมกันระหว่างชุมชน ทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาเพื่อกำหนดปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อสมมุติฐานตลอดจนแนวทางในการสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

๔. กำหนดทีมงานวิจัยและสมาชิกผู้ช่วยนักวิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นวิทยากรในชุมชน

๕. ประชุมชี้แจงวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการใช้เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการกับวิทยากรพื้นบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติของชุมชนดีและส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและมีอายุตั้งแต่ ๔๐ปีขึ้นไป

๖. กำหนดกลุ่มเป้าหมายด้วยการประชาคมชุมชนเครือข่ายวัฒนธรรม ๑๐ วัดในเขตเมืองแบ่งออกเป็น ๖ กลุ่มชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาไม่น้อยปีได้แก่ซึ่งประชากรที่จะศึกษาได้แก่วิทยากรในชุมชนมีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๑๐ คน โดยมีประธานชุมชนและประธานเครือข่ายวัฒนธรรมเป็นผู้ประสานงานเพราะเป็นผู้รู้จักวิทยากรในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ การแบ่งเครือข่ายประชากรที่จะศึกษาคือ

- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดช้างเผือก (ชุมชนที่ ๑, ๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดทุ่งสะเดียง (ชุมชนที่ ๒, ๓)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดมหาธาตุ (ชุมชนที่ ๕, ๖, ๗)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิวัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร (ชุมชนที่ ๘, ๙)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาหิน (ชุมชนที่ ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดเพชรวาราม วัดพระแก้ว (ชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗)

๗. ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์กึ่งทางการที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและที่ปรึกษาในฐานะผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบ ทีมงานวิจัยทดลองใช้แล้ว ประกอบการจดบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูปเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามทฤษฎีทางสังคมวิทยา คือกระบวนการทางสังคมโดยให้ทีมผู้ช่วยนักวิจัยเป็นบุคลากรในเขตชุมชนทั้ง ๖ ทีม

๘. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาจัดเวทีประชาคมอีกครั้งหนึ่งเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามทฤษฎีการวิเคราะห์เชิงมานุษยวิทยา (รายละเอียดอยู่ในบทที่ ๒)

๙. นำผลการวิเคราะห์มาทำรายงานผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ได้ผลสรุปอย่างไรนำเสนอเพื่อให้ตัวแทนในชุมชนในเมืองได้รับทราบโดยการทำประชาคมแสวงหาแนวทางพัฒนาร่วมกัน ในสองประเด็นหลักคือ

- ภูมิปัญญาของชุมชนที่ควรส่งเสริมและพัฒนา
- ประเพณีที่น่าสนใจและควรอนุรักษ์เผยแพร่

กำหนดรูปแบบการส่งเสริม และพัฒนาเช่นตลาดวิถีชีวิตชุมชน หมู่บ้านวัฒนธรรมของชุมชนชาวเมืองการ นำประเพณีที่คัดเลือกจากชุมชนมาจัดนิทรรศการ นำเสนอตำนานในรูปแบบต่างๆเช่นละครชาวบ้านใน กิจกรรมของสภาที่มีการจัดงานทุกปี

จัดทำเอกสารรูปเล่ม แผ่นพับ

จัดลานวัฒนธรรมเพื่อเผยแพร่ในงานวันสำคัญของสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ซึ่งจัดเป็น กิจกรรมของสภาประจำปี

โดยให้กลุ่มวัฒนธรรมแต่ละกลุ่มคิดคัดเลือกหารูปแบบกันเองโดยทางสภาวัฒนธรรมพา ไปศึกษาดูงานและหาวิทยากรช่วยฝึกซ้อมและเสนอแนะโดยของงบประมาณสนับสนุนในขั้นตอนต่อไป

๑๐. จากข้อค้นพบของการวิจัยจะนำผลการประชาคมไปเขียนบทสรุปและข้อเสนอแนะ เพื่อการเผยแพร่ในหอวัฒนธรรมเพชรบูรณ์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ สภาวิจัยแห่งชาติ พัฒนาสังคมและความ มั่นคงของทรัพยากรมนุษย์ ห้องสมุดการท่องเที่ยวของประเทศไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ หน่วยงานสถานศึกษาในจังหวัดเพชรบูรณ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ห้องสมุดประชาชนและเว็บไซต์ของ เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ต่อไป

บทที่ ๕

การรวบรวมข้อมูล

วิธีดำเนินการเก็บข้อมูล

๑. จัดทีมงานวิจัยประชุมชี้แจงเกี่ยวกับแนวทางการ ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎี วัฒนธรรม ตลอดจนพฤติกรรมกรรมการถ่ายทอดความรู้ตามแนวคิดเชิงคติชนวิทยา มานุษยวิทยา สังคมวิทยา พฤติกรรมการสื่อสาร

๒. จัดเวทีประชาคมร่วมกันระหว่างชุมชน ทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาเพื่อกำหนดปัญหาและ วัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อสมมุติฐาน ตลอดจนแนวทางในการสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลให้ได้ ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

๓. กำหนดทีมงานวิจัยและสมาชิกผู้ช่วยนักวิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นวิทยากรในชุมชน

๔. ประชุมชี้แจงวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการใช้เครื่องมือที่ใช้คือแบบ สัมภาษณ์แบบกึ่งทางการกับวิทยากรพื้นบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติของชุมชนดีและส่วนใหญ่เป็นผู้ อาวุโสและมีอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป

๕. กำหนดกลุ่มเป้าหมายด้วยการประชาคมชุมชนเครือข่ายวัฒนธรรม ๑๐ วัดในเขตเมืองแบ่ง ออกเป็น ๖ กลุ่มชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาอันร้อยปีได้แก่ซึ่งประชากรที่จะศึกษาได้แก่วิทยากรในชุมชน มีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๑๐ คน โดยมีประธานชุมชนและประธานเครือข่ายวัฒนธรรมเป็นผู้ประสานงานเพราะ เป็นผู้รู้จักวิทยากรในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ การแบ่งเครือข่ายประชากรที่จะศึกษาคือ

- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดช้างเผือก (ชุมชนที่ ๑, ๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดทุ่งสะเดียง (ชุมชนที่ ๒, ๓)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดมหาธาตุ (ชุมชนที่ ๕, ๖, ๗)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ วัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร (ชุมชนที่ ๘, ๙)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาดิน (ชุมชนที่ ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดเพชรวราราม วัดพระแก้ว (ชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗)

๖. ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์กึ่งทางการที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและที่ปรึกษาใน ฐานะผู้เชี่ยวชาญได้เป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือ ทีมงานวิจัยทดลองใช้แล้ว ประกอบการจดบันทึกเสียง กล้อง ถ่ายรูปเพื่อให้ได้ข้อมูลโดยให้ทีมผู้ช่วยนักวิจัยซึ่งเป็นบุคลากรในเขตชุมชนทั้ง ๖ ทีม เก็บรวบรวม

๗. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาจัดเวทีประชาคมอีกครั้งหนึ่งเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามทฤษฎีการวิเคราะห์เชิงมานุษยวิทยาต่อไป

การเก็บข้อมูลได้ดำเนินการตามขั้นตอนและลงมือปฏิบัติโดยใช้เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ การจดบันทึกคำบอกเล่าจากวิทยากรในท้องถิ่น การใช้กล้องดักติดฉบับที่ภาพวิทยากรและสถานที่สำคัญในชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลดังนี้คือ

๑. ศึกษาบริบทของชุมชนเมืองในด้านประวัติศาสตร์และกายภาคโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

๒. ศึกษาวิถีการดำรงชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาเนื่องจากประเพณีเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างแน่นเหนียวและเป็นกรอบกำหนดของการประพฤติปฏิบัติร่วมกันในสังคมและศึกษาวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาในด้านต่างๆ อันมีภูมิหลังมาจากคติธรรมความเชื่อและประเพณีทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ตราบเท่าทุกวันนี้

แบ่งผลของการรวบรวมข้อมูลออกเป็น ๖ กลุ่มดังนี้คือ

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนที่๑. เครือข่ายวัฒนธรรมกลุ่มวัดข้างเผือก(ชุมชนที่๑,๔)

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนที่๒. เครือข่ายวัฒนธรรมกลุ่มวัดทุ่งสะเดียง (ชุมชนที่ ๒,๓)

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนที่๓. เครือข่ายวัฒนธรรมกลุ่มวัดมหาธาตุ (ชุมชนที่ ๕,๖,๗)

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนที่๔. เครือข่ายวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาหิน (๑๐,๑๑,๑๓,๑๔)

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนที่๕. เครือข่ายวัฒนธรรมกลุ่มวัดพระแก้วและวัดเพชรวราราม (ชุมชนที่ ๑๒,๑๕,๑๖,๑๗)

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนที่๖. เครือข่ายวัฒนธรรมกลุ่มวัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ วัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร(ชุมชนที่ ๘,๙)

**การเก็บข้อมูลชุมชนวัฒนธรรมวัดข้างเผือก
(ชุมชนที่ ๑,๔)**

ผู้เก็บข้อมูล

๑. นายเสวก	นุ่มน้อย	ประธาน
๒. นางพวงบุปผา	ตันสุขะ	รองประธาน
๓. นางสมจิตร	นุ่มน้อย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๔. นางพัชรกัญญา	พรหมเมือง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๕. นายปรเมษฐ์	มิ่งเมือง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

๑. นางลำเจียก	โทนแก้ว
๒. นางฉลอง	พัฒนาบุตร
๓. นางยิ้ม	ตาลสูง
๔. นางบัวเขตต์	ชูสกุล
๕. นางทวายเป็น	บุญยอด
๖. นางผกามาศ	ลอยเทียน
๗. นางพวงบุปผา	ตันสุขะ
๘. นางพวง	เพชรมี
๙. นางหยุ่น	พิมพ์พระโมท
๑๐. นางสนาม	นรินทร์างกุล ณ อยุธยา
๑๑. นางหลง	ศรีสะอาด
๑๒. นางหนูเพียร	ทุมไพร

รายละเอียดของข้อมูล

ประวัติของชุมชน

ชุมชนวัดข้างเผือก

คนในชุมชนเป็นคนดั้งเดิมของบ้านสะเดียงเป็นส่วนใหญ่ มีคนจากส่วนอื่นปะปนบ้างเล็กน้อย
ขนบธรรมเนียมประเพณีจะเหมือนกับชุมชนที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ และ ๑๔ ภาษาพูดก็เหมือนกัน มีอาชีพการ
ทำมาหากินก็จะเหมือนกัน โดยส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำไร่ ทำนาและค้าขายบ้างเล็กน้อย

คนในชุมชนเป็นคนดั้งเดิมของบ้านสะเดียง ชุมชนเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใดไม่มีใครทราบ สันนิษฐานว่า คงจะใกล้เคียงกับวัดช้างเผือกคงไม่ต่ำกว่า ๕๐๐ ปี ระยะเวลาหลังมีคนถิ่นอื่นย้ายมาอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก บรรพชนนิยมประเพณี และภาษาพูดเป็นภาษาสะเดียงจะใช้กันมากหลายชุมชนเช่น ชุมชน ๑,๒,๓,๔,๕ และ ๑๔ อาชีพ คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา ทำไร่ ค้าขาย รับราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนวัดช้างเผือก ชื่อนี้ได้มาจากเรื่องเล่าติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านานหลายร้อยปีมาแล้ว คือ เรื่อง นางผมหอม ธิดาของเจ้าเมือง เจ้าเมืองทรงช้างเผือกมาและช้างเผือกออกมาตายที่บริเวณนี้จึงทรงสร้างวัดเป็นที่ระลึกให้กับช้างเผือก ชื่อว่า วัดช้างเผือก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ชุมชนบ้านหนองนารี

ชุมชนบ้านหนองนารีเดิมเป็นป่าสลักท่งนาไม่มีบ้านเรือนของคนอยู่อย่างถาวร มีเพียงกระท่อมอาศัยทำนาของคนบ้านสะเดียงเท่านั้น แต่พอป่าเตียนแล้วจึงมีคนบ้านสะเดียงอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนก่อน ตามด้วยคน หล่มสัก หล่มเก่า และคนทางภาคอีสานเป็นส่วนใหญ่ ชนบธรรมเนียมประเพณีและภาษาพูดเป็นภาษาสะเดียงส่วนใหญ่ คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา ทำไร่ ค้าขาย รับราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนนี้มีหนองน้ำอยู่ติดกับท่งนา ท่งนาแห่งนี้มีลักษณะเป็นรีๆ จึงได้ชื่อว่าบ้านหนองนารี

เรื่องราวและตำนานที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น

ตำนานเรื่องความรักในสมัยก่อนบ้านไหนที่มีลูกสาวจะจัดให้มีการตำข้าวในเวลากลางคืน ในสมัย ก่อนไม่มีโรงสีข้าว บ้านไหนไม่มีลูกสาวก็ใช้ตำข้าวในเวลากลางวัน และหนุ่มก็จะไปช่วยบ้านสาวตำข้าว เป็นการพบปะพูดคุยกันของหนุ่มสาวสมัยนั้น หรือไม่หนุ่มก็จะไปช่วยสาวเกี่ยวข้าว หรือในโอกาสอื่นๆอีกก็ได้ แต่ทั้งหมดนี้ต้องอยู่ในความควบคุมดูแลของพ่อแม่ ญาติพี่น้องของฝ่ายสาว หรืออาจไปคุยกับสาวที่บ้านได้เป็นบางโอกาส ถ้าคุยกับสาวตอนกลางวันต้องมีพ่อแม่อยู่ด้วย ถึงกลางคืนต้องจุดตะเกียงให้แสงสว่างพ่อแม่ต้องอยู่ด้วย ถึงเวลาพอสมควรก็กลับบ้านไม่นิยมให้นอนค้างบ้านสาว เว้นแต่เหตุจำเป็นก็นอนได้แต่คนละที่กัน มีพ่อแม่ดูแลอย่างใกล้ชิด

การล้มของไม้ใหญ่

ครั้งที่ ๑ เมื่อนานมาแล้วคนรุ่นนี้จำ พ.ศ. ไม่ได้ มีต้นโพธิ์ตรงสี่แยกโพธิ์ล้มในปัจจุบัน ล้มลงทางทิศใต้พาดไปทางทิศเหนือทับขวางทางถนนบูรกรรมโกวิทไม่สามารถสัญจรผ่านได้ จึงได้ซื้อสถานที่ตรงนั้นว่า โพธิ์ล้ม

ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๓ มีต้นยางนาของวัดช้างเผือก ต้นใหญ่อายุ ประมาณ ๖๐๐ปี ได้ล้มลงจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก ทำความเสียหายให้กับบ้าน ๒ หลังพังและทับขวางทางถนนช้างเผือกพัฒนาไม่สามารถสัญจรผ่านได้ ใช้เวลานานจึงจะตัดทอนได้ ตัดขาดเรื่องกฎหมาย เพราะไม้ยางนาเป็นไม้ของหวงห้ามประเภทหนึ่ง จะตัดทอนต้องขออนุญาตสำนักงานป่าไม้ก่อน ต่อมา

ทางวัดได้ประมวลขายให้เอกชนซื้อไป และนำเลื่อยยนต์และรถยกมายกเปิดทางให้เดินสัญจรได้เมื่อวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๕๔

ตำนานวัดช้างเผือก

วัดช้างเผือกนี้จะสร้างขึ้นในสมัยใดและ พ.ศ.ใด ไม่สามารถจะค้นหาได้ และวัดช้างเผือกนี้ สมัยก่อนเป็นที่ลือลือกันในเรื่องผีดู คนรุ่นปู่ย่า ตายายเล่าให้ฟังว่าคนที่ไปเที่ยวตลาดในเวลากลางคืน ดึกๆ ต้องเดินอ้อมจากหน้าวัดไปไกล เพราะกลัวผีหลอก ซึ่งมีคนเคยโดนผีวัดนี้หลอกหลายคน นี่เป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา

แต่ก่อนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดช้างเผือกมีเรื่องราวเล่ากันมาด้วยกันสองกระแส กระแสหนึ่งเล่าสืบต่อกันไว้ว่า มีเจ้าเมืองหนึ่งในสมัยโบราณซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ปัจจุบันนี้เข้าใจว่าจะอยู่ใกล้ชิดกับเมืองราดที่พ่อขุนผาเมืองปกครองอยู่ หรืออาจจะอยู่ใกล้ชิดกับเมืองนคร “เดิด”(คำว่าเดิด หมายถึง สูง ซึ่งอาจหมายถึง เมืองที่ตั้งอยู่ในปัจจุบัน) เจ้าเมืองนี้ไม่ปรากฏนามแต่มีพระธิดาองค์หนึ่งรูปโฉมงดงามยิ่งนักมีนามว่า “นางผมหอม” ยังไม่มีคู่ครอง เจ้าเมืองผู้เป็นบิดาก็ประกาศออกไปว่าถ้าใครก็ตามสามารถหา “ขอนดอก” มาให้ได้ก็จะยกลูกสาวให้เป็นคู่ครอง ชาวเมืองทั้งหนุ่มและแก่ต่างพากันหา “ขอนดอก” มาถวายเพื่อหวังจะได้เป็นลูกเขยเจ้าเมือง (“ขอนดอก” นี้มีลักษณะเหมือนปลีกกล้วยที่ขึ้นอยู่ในป่าลึก แต่มีกลิ่นหอมเหมือนดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมทั้งหลาย ซึ่งหายากมาก) ประกาศอยู่นานหลายเดือนก็ไม่มีผู้ใดสามารถหาขอนดอกไปถวายเจ้าเมืองได้ แต่ทุกคนก็ไม่ละความพยายามที่จะหาขอนดอกให้ได้เพื่อหวังจะเป็นบุตรเขยของเจ้าเมืองและในครั้งนั้นมีชายหนุ่มจากบ้านไกลเป็นชาวบ้าน ชาวซำบอน(บ้านน้ำเลาในปัจจุบันนี้ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่สูง ในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ มีภาษาพูดที่เข้าใจยากเป็นภาษาถิ่น โดยเฉพาะของพวกเขา เช่น จะโป่ง แปลว่า รับประทานข้าว ชงดึก แปลว่า ตื่นน้ำ ฯลฯ)

ชายหนุ่มชาวบ้านป่าคนนี้ หาขอนดอกมาถวายเจ้าเมืองได้ ดังนั้น เจ้าเมืองจึงต้องยกธิดาให้กับชายคนนั้นตามสัญญา ฝ่ายธิดาสาวของเจ้าเมือง มีความน้อยอกน้อยใจมากที่จะต้องแต่งงานกับหนุ่มชาวป่าชาวดอยก็รู้สึกอับอายศอดสูใจ จึงหนีออกจากเมืองไปโดยไม่มีใครเห็น ไปโดนน้ำตายในลำน้ำป่าสัก ทำให้เจ้าเมืองและมารดาของนางผมหอม มีความโศกเศร้าเสียใจยิ่งนัก จึงยกขบวนช้าง ขบวนม้าและไพร่พลออกติดตามหาในลำน้ำป่าสัก ขบวนได้มาถึงที่แห่งหนึ่งแถวหน้าสถานีตำรวจปัจจุบันคือที่สร้างหอประชุมศาลาประชาคมจังหวัด เจ้าเมืองและไพร่พลจึงพักขบวนช้างม้า และเรียกสถานที่ตรงนี้ว่า “พระยาพักช้าง” ซึ่งแต่เดิมมีคลองผ่านมาหลายสายจึงเรียกคลองนี้ว่า “คลองแสนพระยาโคก” แล้วก็ให้ไพร่พลไปทำลิ (ทำนบกั้นน้ำ ทำด้วยไม้ไผ่และไม้รวกผูกติดกันเหมือนฝือกปิดกั้นน้ำ) ที่ลำน้ำป่าสักข้างๆ วัดโพธิ์เย็น ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ และให้คนเลี้ยงช้างนำเอาช้างเผือกไปเลี้ยงที่วัดช้างเผือกในปัจจุบันนี้ เจ้าเมืองมารอดศพของนางผมหอมอยู่หลายวัน ศพก็มาติดที่ลินั้นเอง

วัดโพธิ์เย็นในอดีต เรียกว่าวัด"สบ"(ซึ่งแปลว่า พบ) และขณะที่รอศพอยู่นั้นข้างเผือกที่นำมาเลี้ยงในวัดข้างเผือกซึ่งขณะนั้นเป็นป่าดงรกทึบ ข้างเผือกก็ตายในวัดแห่งนี้ เจ้าเมืองมีความโศกเศร้ายิ่งนัก ที่ต้องมาเสียทั้งธิดาและข้างเผือกคู่บารมีของตนเอง จึงได้สร้างวัดขึ้น ณ ที่ข้างเผือกตาย และได้ก่อเจดีย์ไว้สององค์ องค์หนึ่งบรรจุศพธิดาสาว จะด้วยความเสียดายธิดาสาวมากนี่เอง จึงนำเอาแก้วแหวนเงินทอง เพชรนิลจินดาอันมีค่าฝังไว้กับเจดีย์ที่บรรจุศพธิดานั้น เจดีย์นี้จึงมีความศักดิ์สิทธิ์มาก และมีคนเห็นดวงไฟพุ่งออกมาจากเจดีย์องค์นี้เสมอๆ ในวันที่ ๘ ค่ำและ๑๕ ค่ำเจดีย์อีกองค์หนึ่งบรรจุกระดูกข้างเผือกไว้พร้อมกัน และมีเจดีย์อีกสององค์ที่สร้างขึ้นหน้าพระอุโบสถ จะสร้างขึ้นร่นเดียวกัน ซึ่งพระอุโบสถนั้นจะสร้างขึ้นพร้อมกับวัดหรือไม่นั้นไม่อาจทราบได้แต่พระประธานในพระอุโบสถและพระพุทธรูปที่อยู่หน้าพระประธาน ๑๐ กว้างองค์ ล้วนแต่เก่าแก่ จะร่นราวสมัยสุโขทัย หรือต้นอยุธยา การตั้งชื่อวัดนี้จึงเอานามข้างเผือกที่มาตายลงเอามาตั้งชื่อว่า "วัดข้างเผือก" จนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของกระแสหนึ่งของวัดข้างเผือกนี้ เล่าสืบต่อกันมาว่า มีธิดาเจ้าเมืองหนึ่งซึ่งอยู่ทางใต้เข้าใจว่าจะอยู่ทางกรุงศรีอยุธยา เป็นเมืองใดไม่ปรากฏแน่ชัด ธิดาของเจ้าเมืองนี้มีนามว่า "นางเขียวค่อม" ได้มีความรักใคร่กันกับชายคนใช้ใกล้ชิด แต่ด้วยความแตกต่างกันทางชนชั้นวรรณะนั่นเอง ทำให้ความรักของธิดาสาวกับหนุ่มไม่สามารถจะเป็นไปได้ ประจวบดอกฟ้ากับยาจก วณิกหรือจะคู่ควรกับนางฟ้าได้

ด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีดังนั้น หนทางเดียวที่จะทำให้รักของนางฟ้ากับวณิกได้สำเร็จก็คือ การพากันหนี โดยนางได้นัดแนะกันหนุ่มคนรักผู้ต่ำต้อยเตรียมช้างและข้าวของเครื่องใช้ เครื่องกินออกหนีจากเมืองในเวลากลางคืน โดยคิดจะไปตายเอาดาบหน้าด้วยอำนาจแห่งความรักทำให้นางและคนรักไม่คำนึงถึงความตาย และอันตรายใดใดทั้งสิ้นพากันเดินทางรอนแรมกันมา โดยรีบเร่งจนกระทั่งออกจากเมืองมาไกลมากแล้วจึงหยุดพักนอน ระยะเวลาต่อมาพอรุ่งสางเจ้าเมืองผู้เป็นบิดาพอทราบข่าวก็มีความเกรี้ยวโกรธธิดาของตนเป็นอย่างยิ่ง จึงเกณฑ์ไพร่พลออกติดตาม แต่ด้วยไม่ทราบธิดาสาวกับซุ้รักของนางหนีไปทางไหนกว่าจะจับทิศทางตามไปถูกก็เสียเวลาไปเป็นแรมเดือน จึงตามมาพบธิดาสาวกับซุ้รักของนางที่ป่าแห่งวัดข้างเผือกนี้เอง

ด้วยความโกรธที่ธิดาของตนกระทำการเป็นที่ยับยศอดสูแก่ชาวประชา และบ้านเมืองอื่น เขาจึงได้สั่งประหารชีวิตธิดาสาวกับซุ้รักของนางเสีย เมื่อหายโกรธแล้วจึงรู้สึกเสียใจยิ่งนักที่ได้กระทำกรรมอันหนัก คือ ฆ่าบุตรของตนเอง ส่วนมารดาของนางนั้นมีความโศกเศร้าแสนทิวุ่นเมื่อทราบว่าพ่อได้ฆ่าลูกของตนเองเสียแล้ว จึงได้ตกลงใจกันสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นการลบล้างบาปกรรมที่ได้กระทำต่อธิดาของตน และข้างเผือกที่แห่ขบวนนั้นมาก็เจ็บป่วยตายลงไปอีก จึงได้สร้างเจดีย์ขึ้นองค์หนึ่ง บรรจุศพธิดาและคนรักของนางไว้ด้วยกัน พร้อมทั้งเพชรนิลจินดาเข้าไว้ในเจดีย์องค์นี้ด้วย

ภาพที่ ๑๒เจดีย์ใจดีบรรจกระดูกช้างเผือก

ภาพที่ ๑๓เจดีย์ใจร้ายบรรจกระดูกนางผมหมอม

ส่วนช้างเผือกก็ได้เก็บเอากระดูกส่วนสำคัญบรรจุไว้ในเจดีย์อีกองค์หนึ่งเช่นกันซึ่งได้สร้างอุโบสถขึ้นไว้ระหว่างกลางของเจดีย์ที่บรรจุศพของธิดา และเจดีย์ที่บรรจุกระดูกของช้างเผือกและได้สร้างเจดีย์หน้าอุโบสถอีก ๒ องค์ ซึ่งปัจจุบันเจดีย์เก่าแก่ของวัดมีอยู่ ๔ องค์ บางองค์ปรักหักพังไปตามกาลเวลา เหตุที่ช้างเผือกได้มาตายที่แห่งนี้ วัดที่สร้างขึ้นจึงได้ชื่อว่า “วัดช้างเผือก” ประวัติความเป็นมาของวัดเท่าที่สืบถามมาจากปู่ย่า ตายายมาได้ ความเป็นมาดังกล่าวแล้วก็นับว่ามีประวัติความเป็นมาออกจะแปลกและลึวนแล้วเกี่ยวกับการตายของธิดาของเจ้าเมืองทั้งสิ้นซึ่งก็เป็นเรื่องแปลกอยู่

สถานที่สำคัญ

วัดช้างเผือก

ที่ตั้งของวัดช้างเผือก

วัดช้างเผือกตั้งอยู่ริมคลองบ้านป่าแดง (ด้านซ้ายมือ หากเดินทางจากตลาดเพชรบูรณ์ไปที่บ้านป่าแดง) ขึ้นอยู่กับตำบลในเมือง เขตเทศบาลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ หนังสือสำคัญของที่ตั้งวัดคือ โฉนดเลขที่ ๐๘.๒๙

สังกัดของวัด

วัดช้างเผือกสังกัดมหานิกาย ตั้งแต่ตั้งตั้งเดิมจนถึงปัจจุบันนี้

พระประธานในพระอุโบสถวัดช้างเผือก ภายในพระอุโบสถมีพระประธานองค์ใหญ่ชื่อว่า “ปางปราบพระยาชมพูทรวงเครื่อง” เป็นปางเดียวที่มีอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ หรืออาจจะมืองค์เดียวในประเทศไทยก็ได้ เพราะไม่เคยปรากฏว่า มีพระประธานในอุโบสถแห่งใดในจังหวัดเพชรบูรณ์ที่มีพระประธานแบบปางปราบพระยาชมพูทรวงเครื่องทรงเลย

นอกจากพระประธานในอุโบสถแล้วยังมีพระอันดับตั้งอยู่หน้าพระประธานอีกจำนวน ๑๒ องค์ มีทั้งเนื้อสำริดและเนื้อทองเหลือง อาทิ ปางห้ามญาติ ปางห้ามสมุทร และปางอื่นๆ อยู่ในลักษณะยืนทุกองค์ ซึ่งเป็นของเก่าแก่ ฐานรองที่พระพุทธรูปยืนนั้นเป็นลักษณะบัวคว่ำบัวหงายทรงกลมทุก ๆ องค์

ความศักดิ์สิทธิ์ของพระประธานและพระทุกองค์ในอุโบสถนั้นเล่ากันไว้และเป็นความจริงซึ่งคนรุ่นปัจจุบันอายุราว ๗๐ ปี ได้พูดกันว่า ใครเจ็บไข้ได้ป่วยรักษาอย่างไรก็ไม่หายจึงไปขอน้ำมนต์กับพระอุโบสถโดยเอาน้ำที่ใส่ขันถือไปจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยแล้วอธิฐานขอความสวัสดิ์ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ แล้วเอาน้ำเทลงไปบนเศียรพระซึ่งสร้างไว้คล้ายท่อน้ำจะไหลผ่านองค์พระลงไปออกที่แขนพระพุทธรูปซึ่งมีท่อน้ำเล็ก ๆ น้ำจะไหลออกมาแล้วเอามันรดน้ำมนต์ไปให้ผู้เจ็บป่วยดื่มอาบและจะหายไ้จากโรคภัยไข้เจ็บได้อย่างไม่น่าเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ของอุโบสถนี้ อีกอย่างหนึ่งคือ ใครก็ตามที่วิ่งเข้าไปหยอกล้อ เช่น วิ่งไล่กันในอุโบสถนั้นไม่ได้ จะเกิดขัดแข้งขัดขาเหมือนโดนทุบตีเลยทีเดียว ต้องไปจุดธูปเทียนกราบขอขมาจึงจะหาย

ภาพที่ ๑๔ อุโบสถหลังเก่าที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประทับของพระประธานองค์เดิม

ภาพที่ ๑๕ เจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมยอดทรงปรางค์
คาดว่าจะสร้างขึ้นพร้อมเจดีย์นางผมหมอม

ภาพที่ ๑๖ ช้างเผือกที่มาของชื่อวัด

ภาพที่ ๑๗ พระประธานสร้างเลียนแบบองค์เดิม

ความศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่ง คือ ด้านความคงกระพันชาตรี เคยมีคนเอาปืนไปยิงจะให้ข้าม
หลังคาอุโบสถหลังนี้ แต่ปืนนั้นยิงอย่างไรก็ยิงไม่ดัง นี่คือความศักดิ์สิทธิ์ของอุโบสถหลังนี้ แม้ทุกวันนี้ถ้า

ท่านได้มีโอกาสเข้าไปนมัสการพระพุทธรูปในอุโบสถแห่งนี้ท่านจะเกิดความรู้สึกศรัทธาเล่ห์ทันที อำนาจแห่งพระรัตนตรัยซึ่งเมื่อก่อนนั้นในอุโบสถเต็มไปด้วยพระพุทธรูปเล็กๆ (ที่เรียกว่า จั่ง) มากมายสักปี สองปีเห็นจะได้ แต่ต่อมาทางวัดเห็นว่าหากทิ้งไว้อย่างนั้นจะถูกละเลยมือเหี่ยวจับติดมือไปเสียหมดก็เลยเก็บรวบรวมฝังไว้ที่หน้าพระประธานใต้พื้นพระอุโบสถเมื่อครั้งบูรณะพื้นอุโบสถจากพื้นที่ใช้เรียงผ่านอิฐไว้เฉยๆ โดยเอาปูนซีเมนต์ฉาบให้เรียบร้อย ซึ่งเห็นเป็นปัจจุบันนี้ พระอุโบสถหลังนี้ยังอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรมไม่งดงามอะไรแม้กระทั่งหลังคาซึ่งมุงด้วยสังกะสีอยู่ แม้กระนั้นก็ยังมียุทธชนในหมู่บ้านใกล้เคียง ไกล ไบนินต์ให้กุลบุตรบวชที่สุกก็คือ พระครูวิชิต พัสสาจารย์ (หลวงพ่อบ) ซึ่งชาวเพชรบูรณ์ให้ความเคารพและรวมทั้งชาวต่างจังหวัดย่อมทราบได้ดี

อุโบสถนั้นคือ ในวัน ๘ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ จะมีดวงไฟสุกโหลงโตสักเท่าผลส้มโอลอยขึ้นจากพระเจดีย์องค์นี้แล้วลอยตรงไปในอุโบสถ โดยเข้าทางประตูพระอุโบสถทางทิศตะวันตก เป็นประจำไม่เคยเข้าทางประตูทิศตะวันออกเลย สักพักใหญ่ๆ ลูกไฟอันสดใสจะลอยกลับมาเข้าที่พระเจดีย์ นี้ นี่คือปรากฏการณ์ที่ใครต่อใครรุ่มร่าม ตายายเห็นกันตลอดทั้งพระในวัดก็เห็น เลยพากันเรียกว่าแก้วสารพัดนึก ซึ่งปัจจุบันจะเห็นเป็นบางโอกาส

ความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจดีย์องค์นี้ยังมีปรากฏอีกนั่นก็คือ ใครจะเข้าไปใกล้ไม่ได้

จะมีการชักขึ้นมณฑลที่เคยมีคนต่างถิ่นเข้าไปในวัดแล้วไปยื่นปัสสาวะใกล้ๆ พระเจดีย์องค์นี้พอเสร็จเท่านั้นเองเกิดชักดิ้น ชักงอขึ้นมณฑลที่ต้องมาทำพิธีขอขมาแล้วมาแก้บนกันมืออยู่ครั้งหนึ่งประมาณ

๗ - ๘ ปีมานี้เอง มีการคัดเลือกทหารเกณฑ์กันขึ้นโดยยืมศาลาวัดแห่งนี้ทำการคัดเลือก ก็เป็นธรรมดาที่พวกพ่อค้าแม่ค้าจะต้องไปขายของ มีพ่อค้าก่วยเตี้ยเสร็จสดน้ำไปถูกองค์พระเจดีย์เข้า ก็เกิดอาการชักขึ้นมณฑลที่ต้องเดือดร้อนถึงพระภิกษุในวัดต้องไปขอขมาที่จะแก้บนให้จึงหาย

การแก้บนเมื่อมีคนทำผิดเกิดล้มเจ็บป่วยขึ้นมาเพราะไปทำผิดเกี่ยวกับพระเจดีย์องค์นี้เข้าจะมีของที่แก้บนดังนี้ ๑.หัวหมูต้มข้าวขาว (๒หัว) ๒.บายศรีข้าวขาว .ขนมต้มขาว โดยปลุกเสกเพียงตาขึ้นแล้วนำเครื่องสังเวยตั้งบนศาลเพียงตานั่น แล้วจุดธูปเทียน ดอกไม้ขอขมาในความผิดที่ได้ทำไปแล้วก็จะหายไป ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจดีย์นี้ที่แสดงให้ปรากฏแก่ชาวบ้านนั่นเอง จึงพากันเรียกว่า “พระใจร้าย” (ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า เจดีย์ใจร้าย) ซึ่งปัจจุบันชำรุดทรุดโทรม ซึ่งทางวัดก็จะคิดจะบูรณะโดยสร้างพระเจดีย์องค์ใหม่ครอบเจดีย์องค์เก่า เพื่อรักษาไว้ซึ่งโบราณสถานไว้ (พระเจดีย์องค์นี้เคยมีคนแก้บนหนึ่งชื่อ นายเขียว วัดบุญเลี้ยง ขึ้นไป ปัจจุบันอายุ ๘๗ ปี แล้วไม่ปรากฏว่าแก้เจ็บป่วยแต่อย่างใด)

โบราณวัตถุและโบราณสถานของวัดที่ความศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่งคือ พระเจดีย์องค์ที่บรรจุกระดูกช้างเผือกดังได้กล่าวมาข้างต้น ก็มีดวงแก้วออกมาจากเจดีย์เหมือนกัน แต่นานๆ จะเห็นครั้งหนึ่ง ความศักดิ์สิทธิ์ของโบราณสถานและโบราณวัตถุ ของวัดช้างเผือกก็มีดังกล่าวนานี่ซึ่งเป็นด้วยแรงอธิษฐานของผู้ก่อสร้างสิ่งเหล่านั้นหรือจะเป็นด้วยพระเสื้อเมืองทรงเมืองจะสิงสถิตอยู่ ณ วัดช้างเผือก

แห่งนี้เพื่อให้ปรากฏแก่ชาวประชาทั้งไทยและเทศให้เห็นว่าแผ่นดินสยามแห่งนี้เป็นดินแดนอาถรรพ์อยู่ โดยทั่วไปซึ่งรักษาเอกราชไว้ได้ถึง ๗๐๐ ปี แล้วทั้งๆ ที่ประเทศรอบบ้านเราตกเป็นเมืองขึ้นกันมาแล้วทั้งสิ้น แผ่นดินสยามจึงได้ชื่อว่า แผ่นดินอาถรรพ์ วัดช้างเผือกอาจเป็นส่วนหนึ่งแห่งแผ่นดินอาถรรพ์ของเมืองสยาม

ถนนบูรกรรมโกวิท เป็นถนนที่เริ่มที่สี่แยกไผ่สาบไปทางทิศตะวันตกเดิมถึงสี่แยกบ้านไร่ ต่อมาสร้างต่อถึงบ้านป่าแดง ถนนสายนี้สร้างสมัยหลวงบูรกรรมโกวิท เป็นอธิบดีกรมทางหลวง ดำริในการก่อสร้างขึ้น ต่อมาจึงใช้ชื่อหลวงบูรกรรมโกวิท เป็นชื่อถนนสายนี้จนถึงปัจจุบัน

แยกโพธิ์ล้ม ได้ชื่อมาจากในอดีตมีต้นโพธิ์ใหญ่ต้นหนึ่งขึ้นอยู่ริมถนนบูรกรรมโกวิททางทิศใต้ ต่อมาต้นโพธิ์ใหญ่เกิดล้มลงจากทิศใต้ไปทางทิศเหนือขวางถนนบูรกรรมโกวิท จึงได้ชื่อแยกแห่งนี้ว่า แยกโพธิ์ล้มตั้งแต่นั้นมา

คลองบ้านสะเดียง เกิดจากภูเขาป่าแดงด้านทิศตะวันออกไหลผ่านหมู่บ้านป่าแดง บ้านไร่ บ้านสะเดียง วัดช้างเผือก และผ่านตลาดเมือง ผ่านวัดมหาธาตุพระอารามหลวงไปร่วมกับคลองแสนพระพญาโคก ที่ข้างศาลาประชาคม(เก่า) หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ (ปัจจุบัน)

คลองसान เกิดจากภูเขาป่าเลา ด้านทิศตะวันออกไหลผ่านทุ่งนาป่าเลา ไหลผ่านบ้านสะเดียงด้านทิศเหนือ ไหลผ่านด้านข้างโรงพยาบาลเพชรบูรณ์ ไปร่วมคลองแสนพระพญาโคก

ภาพที่ ๑๘ คลองแสนพระพญาโคก(อยู่ข้างหอวัฒนธรรมนครบาล)

โรงเรียนเทศบาล ๓ (ชาญวิทยา) เป็นโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ จัดตั้งในสมัย ดร.วิศิษฐ์ โสมิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรี สถานที่เดิมเป็นสนามกีฬาจังหวัดและสถานที่จัดงานกาชาดมะขามหวานนครบาลเพชรบูรณ์ เปิดสอนตั้งแต่วัฒน ม.๑ - ม.๖

โรงเรียนวิทยานุกูลนารี เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์เขต ๑ เดิมเป็นโรงเรียนหญิงประจำจังหวัด เปิดสอนเฉพาะนักเรียนหญิง ตั้งแต่ ม.๑ - ม.๖ ปัจจุบัน ม.๔, ๕, ๖ เปิดรับทั้งหญิงชาย เรียนร่วมกัน

โรงเรียนเพชรพิทยาคม เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์เขต ๑ เดิมเป็นโรงเรียนชายประจำจังหวัด เปิดสอนเฉพาะนักเรียนชาย ตั้งแต่ ม.๑ - ม.๖ ปัจจุบัน ม.๔, ๕, ๖ เปิดรับทั้งชายหญิงเรียนร่วมกัน

วิทยาลัยเทคนิคเพชรบูรณ์ เป็นสถาบันการศึกษาที่สังกัดกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนตั้งแต่ระดับ ปวช. ถึง ระดับ ปวส.รับทั้งชายและหญิง

โรงพยาบาลเพชรบูรณ์ เป็นโรงพยาบาลประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข เป็นโรงพยาบาลทั่วไปมีเตียงบริการคนไข้ในและนอกในท้องถิ่นอำเภอเมืองและส่งต่อมาจากต่างอำเภอด้วย โดยให้บริการในระดับทุติยภูมิและตติยภูมิ

อุทยานวิทยาศาสตร์หนองนารี เริ่มก่อสร้างในสมัย ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรี ร่วมกับ นายอรรถเดช ทองใจสด นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์ แล้วเสร็จสมบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีค่ายิ่งอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเพชรบูรณ์ และพื้นที่ใกล้เคียง

คลองแม่น้ำเก่า เป็นแม่น้ำป่าสักเดิมไหลจากท้ายหมู่บ้านปากปู้ มาหลังศาลากลางจังหวัดแห่งใหม่ หลังวิทยาลัยเทคนิค หลังโรงเรียนวิทยานุกูลนารี (ปัจจุบันตื่นขึ้น)

ประเพณีสำคัญของชุมชน

ประเพณีทอดผ้าป่าประจำปีวัดช้างเผือก

จะจัดขึ้นตรงกับงานประจำปีของวัด คือ วันที่ ๘ - ๑๐ มกราคม ของทุกปี ชาวบ้านจะจัดตั้งกองผ้าป่าและแห่กองผ้าป่าไปทอด ณ วัดช้างเผือกในวันงานประจำปีทั้งสามวัน

ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุวัดช้างเผือก

เป็นประเพณีของชาวบ้านสะเดียง (วัดช้างเผือก, วัดทุ่งสะเดียง) พอถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ชาวบ้านจะมาร่วมกันก่อเจดีย์ทรายกันที่วัดทั้งสอง ต่อมาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย ได้จัดการประกวดการก่อเจดีย์ทรายและตั้งรางวัลให้ที่ ๑, ๒, ๓ และชมเชยเป็นขวัญและกำลังใจและเป็นการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมที่ดีสืบกันมาถึงทุกวันนี้ รุ่งเช้าวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ มีการทำบุญตักบาตร ถวายเจดีย์ทรายในวันตรุษไทยของทุกปี นับเป็นประเพณีที่เก่าแก่ของคนไทย ที่ยังหลงเหลืออยู่ トラบเท่าทุกวันนี้ สมัยก่อนการก่อเจดีย์ทรายก่อนกันทุกวัดโดยเฉพาะในชนบท ยิ่งก่อนกันเป็นส่วนใหญ่

ภาพที่ ๑๙ ก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ

ภาพที่ ๒๐ ครอบครัวมาร่วมก่อเจดีย์

ประเพณีนี้เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่น่าสนใจของจังหวัดเพชรบูรณ์ จัดขึ้นช่วงเทศกาลตรุษไทย ตรงกับแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ของทุกปี เป็นประเพณีที่ชาวบ้านจะนำธาตุ หรืออัฐิของญาติที่เสียชีวิต ภายในระยะ ๓ ปี มากลบธาตุ ก่อนที่จะนำมาประกอบพิธีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุบรรดาญาติจะต้องล้าง ทำความสะอาด นำน้ำอบน้ำหอมมาประพรมให้สะอาด ในวันงานหลังจากถวายภัตตาหารเพลแด่ภิกษุสงฆ์ ในช่วงบ่ายจะนำทรายไปก่อเจดีย์แล้วจะประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ แป้งหอม ธงสีสวยงาม จึงจะนำภาชนะบรรจุธาตุวางไว้ข้าง ๆ เจดีย์ เปิดฝาภาชนะบรรจุธาตุพร้อมจุดธูปหนึ่งดอกปักลงไปในภาชนะบรรจุธาตุ จะเห็นว่าประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุแสดงถึงภูมิปัญญาของชาวบ้าน ปลูกฝังความศรัทธา ในขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น การขนทรายเข้าวัด ว่าด้วยเราเดินเข้าออกวัดทุกวัน ทรายติดเท้าเรา ออกมานอกวัดเท่ากับเป็นการนำเอาของสงฆ์ออกไปด้วยโดยไม่รู้ตัว ถือว่าบาปเราควรนำทรายมาคืนวัด ให้มากกว่าที่ติดเท้าเราออกไป และอีกทางหนึ่งบ่งบอกถึงทรายแต่ละเม็ดที่ก่อรวมกันเป็นเจดีย์นั้น เป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่โยงใยเครือญาติได้กลับมารวมตัวกัน และเป็นการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวอีกด้วย

ปราชญ์ชุมชน

ปราชญ์ชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่อยู่ในชุมชนปราชญ์ในชุมชนบ้าน สะเดียงคือ นายชวน คงแท้

ประวัติพอสังเขป

นายชวน คงเกิด พ.ศ.๒๔๗๙ปัจจุบันอายุ ๗๕ ปี เกิดที่บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง (ตำบลในเมือง) อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นบุตรของนายรัตน์ – นางทา คงแท้ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาจำนวน ๑๐ คน คือ

๑. นายวร คงแท้	๒. นายวาล คงแท้	๓. นางบุญ พรหมเมือง
๔. นายมานะ คงแท้	๕. นางสมนึก มีเดช	๖. นางนก ศิลกุล
๗. นางชิง ตาลสุก	๘. นายชวน คงแท้	๙. นางชั้น ชันนาค
๑๐. นางชิต ปานแดง		

นายชวน คงแท้ สมรส กับ นางเพ็ญ คงแท้ (เพชรดี) มีบุตร 4 คน

๑. นางเพ็ญศรี สุทธะ อาชีพรับราชการครู
๒. นายสมชาย คงแท้ อาชีพพนักงาน ส.ก.ต. ของ ธกส.
๓. นางสาวร้อย คำพุ่ม อาชีพรับราชการประกันสังคมจังหวัดเพชรบูรณ์
๔. นายสุขประเสริฐคงแท้ อาชีพพนักงานบริษัท IRPU จังหวัดฉะเชิงเทรา

นายชวน คงแท้ มีอาชีพทำนา ว่างจากทำนาก็ทำจักสาน ส่วนใหญ่สานเครื่องมือจับสัตว์น้ำ และเครื่องใช้ เช่น

๑. ไซดักปลา
๒. ลอบดักปลา
๓. อีจู้ดักปลาไหล
๔. อีจู้ดักปลาชิว
๕. ลันดักปลาไหล
๖. ทูดักปลาใช้เฉพาะที่น้ำไหลแรงๆ
๗. อีแอบดักปลา
๘. ตะกร้าใส่ของทั่วไป
๙. ตะเหลวสำหรับหอบกล้าข้าว
๑๐. เข่งสำหรับใส่ของจำนวนมาก
๑๑. ขะม่อสำหรับใส่ปลา

ภาพที่ ๒๑ งานจักสานสำหรับจับสัตว์น้ำของชาวชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์
งานจักสานของนายชวน คงแท้ ไม่เคยได้รับการฝึกหรือเรียนกับใคร แต่นายชวน อาศัย
ครูพักลักจำ อยากสานอะไรก็ไปซื้อหรือขอยืมมาเป็นต้นแบบ แล้วก็ทดลองสานตามแบบนั้นๆ ทดลอง
บ่อยๆ ก็สานได้ทุกประเภท ดังกล่าวข้างต้นถือว่านายชวน คงแท้ เป็นผู้มีความรู้ภูมิปัญญาที่เฉลียวฉลาดมากสม
เป็นปราชญ์ชุมชนอย่างยิ่ง

ภาพที่ ๒๒ ประโยชน์ใช้สอยของเครื่องจักสาน

การเก็บข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรม กลุ่มวัดทุ่งสะเดียง
(ชุมชนที่ ๒-๓)

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

๑. นางสาวท	ภาสประหาส	ประธานกลุ่ม
๒. นายจำเนียร	ภาสประหาส	รองประธาน
๓. นางจิ๋ว ⁺	ทองมา	สมาชิกช่วยวิจัย
๔. นางประเวียน	คงแท้	สมาชิกช่วยวิจัย
๕. นางสมจิตต์	ขุนแก้ว	สมาชิกช่วยวิจัย
๖. นางเกษียร	ลอประเสริฐ	ผู้ประสานงาน

วิทยากร

๑. นางพร	วระเดชะ
๒. นางจิ๋ว ⁺	ทองมา
๓. นางพิน	คงแท้
๔. นางศรีเมือง	ศิลกุล
๕. นายสุรศักดิ์	พงษ์สิทธิ์ศักดิ์
๖. นายสมคิด	มั่งมี
๗. นายแย้ม	ทองใบ
๘. นายสนั่น	พรหมประเสริฐ
๙. นายบรรจง	ทองจันทร์
๑๐. นางแก้ว	เอี่ยมศรี
๑๑. นายทองสุข	ขุนแก้ว
๑๒. นางทา	คงแท้
๑๓. นายเสริม	ขุนแก้ว
๑๔. นายสมชาย	เผือกตระกูลชัย
๑๕. นายไพรัตน์	อำศรีเวียง
๑๖. นายไพฑูรย์	จันทร์เที่ยง
๑๗. นายเฉลิม	พรหมบุญ
๑๘. นายอภิชาติ	ปิ่นขาว
๑๙. นางสมจิตต์	ขุนแก้ว
๒๐. นางเกษียร	ลอประเสริฐ

ประวัติของบ้านสะเดียง

บ้านสะเดียงอยู่ในชุมชนวัดทุ่งสะเดียงแบ่งตามเขตการปกครองของสำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย ชุมชนที่ ๒ และชุมชนที่ ๓ ทั้งสองชุมชนนี้แต่เดิมมีชื่อเรียกว่า สะ-ดี-ยง (สะเดียง) บ้านสะเดียงเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่มีประวัติความเป็นมาช้านานกว่า ๗๐๐ ปี พร้อมๆ กับประวัติศาสตร์สุขทัยประชาชนอพยพมาจากทางเหนือ คือ อำเภอวังโป่ง อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดพิษณุโลก และบ้านคลองศาลา

สมัยสุขทัย ในครั้งที่พม่ายกทัพมาตีเมืองพิษณุโลก ประชาชนจึงได้ถอยร่นมาอยู่ที่จังหวัดพิษณุโลก มาถึงอำเภอวังทองและถอยร่นมาเรื่อยๆ จนถึงบ้านท่าพล นางั่ว ป่าเลาและมาถึงบ้านสะเดียง

สาเหตุที่ชื่อสะเดียง เพราะสมัยโบราณ คนจะนำหวายมาถักเป็นเกลียว หรือนำไม้รวกมาทำราวตากผ้าจีวร สบง อังสะ และเสื้อผ้าที่ตนเองสวมใส่ เป็นทำนองว่า การทำราวผ้าด้วยไม้รวกและหวาย ก็คือเขตแดนของแต่ละบ้าน บ้านสะเดียงมีป่าไม้ใหญ่มาก เช่น ไม้แดง ตะเคียน เต็งรัง มีสัตว์ป่ามาอาศัยอยู่มากมาย เช่น เสือ ช้าง อีเห็น มีทางเดินกว้างประมาณ ๒ เมตร เป็นทางเดินของม้าทางเดินเท้าในสมัยก่อนก็คือถนนบูรกรรมโกวิท

ทางเดินที่มีทั้งป่าทึบสองข้างทาง มีทั้งดินโคลน ต่อมาแขวงการทางได้ขยายถนนให้กว้างประมาณ ๓ เมตร ไรยลูกรังเป็นทางเดินจากสี่แยกไร่ยาสูบถนนถึงป่าแดง เรียกว่า ถนนบูรกรรมโกวิทเพื่อระลึกถึงหลวงบูรกรรมโกวิท

(ผู้ให้สัมภาษณ์ คือ นายเฉลิม พรหมบุญ อายุ ๙๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๕๖-๑๕๗ ถนนบูรกรรมโกวิท อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์)

อาชีพของประชาชนในชุมชน คือ การทำเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำไร่ ทำสวน หาปลา ปลุกผัก ยาสูบ ข้าวโพด เนื่องจากชาวบ้านสะเดียงเป็นคนอารมณ์สนุกสนานรื่นเริง แม้แต่การเก็บผักก็ยังมีการร้องกัน คือ

มักเอ๋ยมักผัก ลูกไหนมันผัก ลูกไหนลูกใหญ่ แม่ย่าเก็บให้ แม่ยายเก็บที่ บ้านไหนใครมีเอามาแบ่งกันเอ๋ย

บ้านสะเดียงอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชผักสวนครัว พอลูกไหนแก่ยาก็จะเก็บไปให้หลาน ยายก็จะเก็บเอาไปกิน แสดงถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน เมื่อปลุกผัก ทำไร่ ทำนา ทำสวน ได้มากๆ ก็จะนำมาแลกกันโดยไม่ต้องจ่ายให้เปลืองสตางค์ ก็มีเพลงร้องกันในหมู่บ้าน ดังนี้

มาเด้ออีนาง มาเอาปลาอย่างไปแลกผักพริก ไปแลกผักแพง แลกกระเทียม หอมแบ่ง บ้านไหนจะต้มจะแกง ก็เอาไปแลกกันเด้อ

คนสมัยโบราณ เป็นคนประหยัด ไม่ต้องจ่าย แต่นำเอาอาหารที่ตนเองมีมากๆ ไปแลกกับคนต่างบ้าน สร้างความรักความสามัคคีกลมเกลียวกันและฝึกหลักเศรษฐกิจพอเพียงมานานแล้ว

สมัยก่อนคนในตลาดไม่ได้ทำนาทำไร่เพราะย้ายมาจากต่างจังหวัด ส่วนมากเป็นคนในเมือง ชื่อคุณยายแป้ง แสงวิจิตร ซึ่งเป็นแม่ของคุณยายกี นวลพูล แม่ของศึกษาเต็ง แสงวิจิตร แม่ของหมอก การนำผัดหมี่มาแลกข้าวสารกับคนบ้านสะเดียง ยายแป้งเป็นคนปากหวานจะหาหมี่มาก็จะร้องด้วยเสียงเพราะว่า ผัดก้วยเตี่ยวร้อนๆ อร่อยๆ มาแล้วจ้ะ เอามาแลกกับข้าวสารนะจ๊ะ ชาวบ้านสะเดียงก็จะคอยคุณยายแป้งเพราะก้วยเตี่ยวของคุณยายมีรสอร่อย การแลกข้าวสารหนึ่งทะนานต่อก้วยเตี่ยวหนึ่งถ้วยตราไก่ คุณยายก็จะเดินจากตลาดมาถึงบ้านสะเดียง บางครั้งคุณยายแป้งก็จะหาบก้วยเตี่ยวไปแลกถึงบ้านป่าแดงซึ่งเดินทางเท้าประมาณ ๘ กิโลเมตรรวมไปกลับประมาณ ๑๖ กิโลเมตร ลูกของคุณยายแป้งได้รับราชการทุกคน

(วิทยากรนางจิว ทองมา อายุ ๘๘ ปี บ้านเลขที่ ๔/๑ ถนนเด่นพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งรับประทานผัดก้วยเตี่ยวคุณยายแป้งเป็นประจำ ชาวบ้านสะเดียงส่วนใหญ่ ทำนามีข้าวกันมาก)

สถานที่สำคัญของชุมชนชาวบ้านสะเดียง

- ๑.วัดทุ่งสะเดียง
- ๒.โรงเรียนบ้านสะเดียง
- ๓.ตลาดบ้านสะเดียง
- ๔.ถนนบูรกรรมโกวิท
- ๕.สี่แยกบ้านหมอกาว
- ๖.โรงเรียนสำราญราษฎร์วิทยา
- ๗.แยกสะเดียง

สิ่งของสำคัญ

- เรือยาวเทพทุ่งทอง
- เรือยาวธิดานาคราช
- เรือยาวแม่หาดทอง
- เรือยาวแม่ทองศรี

วัฒนธรรมสำคัญ

- วงดนตรีพื้นบ้านต๊อบแก้ง
- ทอดผ้าป่าประจำปี วัดทุ่งสะเดียง
- ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ วัดทุ่งสะเดียง
- ภาษาสะเดียง

สถานที่สำคัญ

วัดทุ่งสะเดียง

ประวัติวัดทุ่งสะเดียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

นายไพล่อด อำศรีเวียง ได้เล่าถึงประวัติของวัดทุ่งสะเดียงว่า วัดทุ่งสะเดียงตั้งอยู่เลขที่ ๗๑๙ บ้านสะเดียง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ วัดทุ่งสะเดียงสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๓๒๓ เดิมบริเวณนี้เป็นป่าพง ป่าไผ่ ชาวบ้านมาตั้งหลักประกอบอาชีพปลูกยาสูบและได้จัดสร้างขึ้นมา ต่อมาพื้นที่ได้เปลี่ยนเป็นทุ่งนา วัดจึงได้ชื่อว่า วัดทุ่งสะเดียง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา รว พ.ศ. ๒๔๕๖ เรียกชื่อว่าวัดทุ่งสะเดียง

ถึง พ.ศ.๒๔๕๑ พระยาเทพาธิบดี สมุหเทศาภิบาลมณฑลเพชรบูรณ์ ได้มาจัดตั้งโรงเรียนสอนหนังสือไทยขึ้น บนพื้นที่ของพระยาเทพาธิบดี สมุหเทศาภิบาลมณฑลเพชรบูรณ์ มีพระสงฆ์ช่วยสอนหนังสือ เรียกชื่อว่า โรงเรียนเทพานฤมิตรทางวัดได้สอน พระปริยัติธรรม ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๑๘

ครั้นถึง พ.ศ.๒๔๕๙ ทางราชการจึงได้จัดตั้งโรงเรียนประชาบาลขึ้นเรียกว่าโรงเรียนวัดทุ่ง สะเดียง ได้ย้ายโรงเรียนเทพานฤมิตรออกนอกวัดแล้วและตั้งแต่นั้น ปัจจุบันนี้คือโรงเรียนวัดทุ่งสะเดียง รายนามเจ้าอาวาสวัดทุ่งสะเดียง

๑. พระอธิการกล้า
๒. พระอธิการอิม
๓. พระอธิการห้วน
๔. พระอธิการเรือง
๕. พระอธิการเพ็ง
๖. พระครูวินิต ศิลป์ (หลวงพ่อสนิท) ถึง พ.ศ.2498
๗. พระครูวิศาลพัชรกิจ (หลวงพ่อเชื้อม) ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ.2508-2543
๘. พระอาจารย์จำปี ชันติพิโล รักษาการตำแหน่งเจ้าอาวาส
๙. พระอาจารย์นิพนธ์ ปัญญาวิโร รักษาการแทน 2541
๑๐. พระอาจารย์นิพนธ์ ปัญญาวิโร ดำรงตำแหน่งต่อตั้งแต่ 26 ธันวาคม 2543
๑๑. พระอธิการสถิต พัทธเขต

ผู้สร้างวัดครั้งแรกคือหลวงปู่ทวดกล้า ต่อมาพระครูวิศาลพัชรกิจ เห็นว่าวัดคับแคบ จึงได้ปรึกษากับชาวบ้านขอซื้อที่ดินจาก พ.ต.สุนทร จาริยาพานิชย์ เจ้าของที่ดิน ต่อมาได้รับการบริจาคจากนางนวล จันทรเที่ยงและได้มีพระสงฆ์มากขึ้น ชาวบ้านจึงได้ประชุมกันเพื่อที่จะขยายวัดให้กว้างขึ้นอีก โดยการขอซื้อที่ดินของนางหนูแก้ว ศรีภูมิ (โดยนางสมร ศรีตันทิพย์ เป็นทนายทอเถิดครองอยู่ ๗ ไร่ ขายให้ ๖ ไร่ คิดเงินเพียง ๕ ไร่ บริจาคให้วัด ๑ ไร่ ในการซื้อที่ ๕ ไร่ ชาวบ้านได้ออกเงินช่วยกันซื้อมีเนื้อที่ ๒๒ ไร่ ๓ งาน ๓๕.๕ วา

วิทยากรนายเทพ พรหมบุญ อายุ ๙๓ ปี บ้านเลขที่ ๑ ถนนเด่นพัฒนา (เสียชีวิต)
ได้บอกเล่าให้นายไพฑูริย์ อ่ำศรีเวียงทราบ

ภาพที่ ๒๓ พระประธานวัดทุ่งสะเดียง

ภาพที่ ๒๔ วัดทุ่งสะเดียง

ประวัติโรงเรียนบ้านสะเดียง

โรงเรียนบ้านสะเดียง ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ โดยพันโทพระยาเทพาธิบดี สมุหเทศาภิบาล
มณฑลเพชรบูรณ์ โดยการเรียไ้จากประชาชน ตั้งอยู่ใน ณ ศาลาวัดทุ่งสะเดียง

พ.ศ. ๒๔๘๒ กระทรวงศึกษาธิการได้ให้เงินงบประมาณสร้างโรงเรียนถาวรขึ้น แยกจากวัด
ทุ่งสะเดียง มาสร้างในที่เอกเทศห่างจากวัดทุ่งสะเดียง ประมาณ ๑๕๐ เมตร โดยได้รับบริจาคที่ดินจาก

๑. นายประเสริฐ จันทนา

๒. นายปลื้ม บุญไม่เศร้า

๓. นายเชียง ผินนารี

รวมเป็นพื้นนา ๗ ไร่ ๒งาน ๗๘ ตารางวา โรงเรียนสร้างตามแบบ ป๑ ของ
กระทรวงศึกษาธิการ กว้าง ๙ เมตร ยาว ๒๗ เมตร เสาไม้เต็งรัง พื้นกระดานสังกะสีขนาด ๓ ห้องเรียน
ครั้นเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๔๘๖ ได้เกิดเพลิงไหม้โรงเรียน เสียหายมาก ไม่อาจใช้เป็นี่เรียนได้ จึง
อาศัยวัดทุ่ง สะเดียงเป็นที่เรียน

วันที่ ๖ มกราคม ๒๔๙๗ จึงได้งบประมาณสร้างอาคารใหม่ ในที่ดินเดิม และโรงเรียนก็
ได้เจริญมาโดยตลอด

ชื่อโรงเรียนสะเดียง

พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๔๖๐	ชื่อโรงเรียนเทพานภูมิตร
พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๕๐๐	ชื่อโรงเรียนสะเดียงวิทยาการ (วัดทุ่ง)
พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๐	ชื่อโรงเรียนบ้านสะเดียง (สะเดียงวิทยาการ)
พ.ศ. ๒๕๑๐ - ปัจจุบัน	ชื่อโรงเรียนบ้านสะเดียง

วิทยากรนายสมชาย เผือกตระกูลชัย ผู้อำนวยการ.ร.ร.บ้านสะเดียงชุมชน ๓ สะเดียงพัฒนา (ชื่อเดิม บ้านเสเดียง)

ตลาดสะเดียง

ตลาดสะเดียงเป็นที่ที่ชาวบ้านสะเดียงนำผลิตผลทางการเกษตร มาวางขายบริเวณสี่แยก สะเดียง ขายยาวไปตามถนนบูรกรรมโกวิทเท่านั้นจะขายเฉพาะช่วงเช้าพอสายก็กลับบ้าน ผลิตผลทางการเกษตรมีผักสดผลไม้ตามฤดูกาล นอกจากจะมีชาวสะเดียงก็จะมีบ้านไร่ บ้านปลำ ที่มีของขายไม่มากนัก จะมาวางขายกันที่นี่ ไม่อยากเสียเวลาเข้าไปในเมือง นอกจากสินค้าเกษตรก็จะมีอาหารพื้นเมือง ขายเป็นประจำคือ ทอดมันหัวปลี ผัดหมี่ ขนมครก ขนมผักบัว ขนมลูกโดน ขนมไข่เหี้ย ต่อมาก็มีการทำกับข้าวพื้นเมือง แกงบอน แกงซี่เหล็ก ข้าวเหนียวหนึ่งมาขาย จะขายแต่ช่วงเช้า

ต่อมานายเฉลิม พรหมบุญ ได้รื้อห้องแถวลง มีที่ว่างเกิดขึ้น ชาวบ้านที่ขายของอยู่เดิม มีจำนวนมากขึ้น ก็เข้าไปขายในที่ว่างทั้งเศษผัก เศษใบตอง เต็มไปหมด เจ้าของไม่ได้เก็บค่าเช่าที่

นายจำเนียร ปฏิเวศวรณกิจ ในขณะนั้นดำรงตำแหน่ง นายอำเภอเมืองเพชรบูรณ์มาเห็น แนะนำให้เก็บค่าเช่าที่ขาย แล้วนำเอาเงินมาจ้างคนเก็บกวาด จากที่มีการเก็บค่าเช่าที่จำหน่ายก็มีการขยายเวลา จากเข้ามาเป็นตอนบ่าย และเย็นขึ้น มีสินค้าจำหน่ายเพิ่มขึ้นอีกมากมาย มีทั้ง เนื้อวัวสด เนื้อหมูสด ปลาสด ปลาแห้ง ผักสด ผลไม้ อาหารจำพวกกับข้าวมีให้เลือกหลายชนิด จำนวนคนขายก็มากขึ้น ตอนเช้าจะขายกันทั้งถนนทางเข้าวัดทุ่งและถนนเข้าหมู่บ้าน ช่วงเย็นจะมีแต่ในตลาดและสองข้างถนนวัดทุ่งเท่านั้น

ชุมชนที่ 2 คลองสานพัฒนา ชื่อเดิมว่าบ้านสะเดียง เหตุที่ตั้งชื่อ ชุมชนว่าคลองสาน เพราะตั้งบ้านเรือนอยู่ตามคลองสาน

คลองสาน มาจาก คลองบ้านป่าเลาไปถึงวัดโพธิ์เงิน

ถนนแยกหมอกาว แต่ก่อนเรียกว่า ซอยครูหลงมา ซึ่งเป็นถนนที่ท่านชัชวาล ชมปรีดา มาขอให้น้องเขยชื่อครูหลงมาให้บริจาคทำถนน ชาวบ้านเลยเรียกกันว่าซอยครูหลงมา ต่อมา ร.ต.อ.กิติ แสงวิจิตร ประชา (หมอกาว) มาแต่งงานกับนางแสงสมบัติ คำภักดี หมอกาวเป็นตำรวจแต่เป็นหมอ จะติดป้ายไว้ปาก

ชอย และเขียนว่า “ชอยเข้าบ้านหมอกาว” คนมารักชอยบ่อยๆ เข้า ชอยครูหลงมาเลยหายไปและเปลี่ยนมาเป็นชอยบ้านหมอกาว จนทุกวันนี้

ถนนบุญธรรมโกวิท

เดิมชื่อว่าถนนสะเดียง สะเดียงแปลว่า ราวตากผ้า ต่อมาในสมัยสงครามโลก ขุนบุญธรรมโกวิท เป็นผู้สร้างเพื่อที่จะนำทหารไปที่ป่าแดง เริ่มต้นจากถนนสามัคคีชัยจนถึงบ้านป่าแดง แต่เมื่อถึงหน้าสงกรานต์ ท่าน ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์อดีตนายกเทศมนตรีเมือง ท่านได้กรุณาใช้ถนนบุญธรรมโกวิทเป็นถนนข้าวโพด เหตุที่ให้เป็นถนนข้าวโพดให้คนมาเล่นน้ำสงกรานต์ในสายเดียวกัน ดูแลสะดวก ถนนสายนี้สามารถ แยกได้หลายสาย และหลายชอย

ประวัติโรงเรียนสำราญราษฎร์วิทยา

ร.ร.สำราญราษฎร์วิทยา เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ ณ บ้านเลขที่ ๑๒๒ ถนนบุญธรรมโกวิท อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ โดยมีนางสำราญ ทวีทรัพย์ ข้าราชการครู มีความเห็นว่า ร.ร.เด็กก่อนวัยเรียนในสมัยนั้นไม่มี นางสำราญได้สอนเด็กก่อนเกณฑ์ ๗ ขวบ โดยเริ่ม ๑ ห้องเรียนก่อน ค่าเล่าเรียนเดือนละ ๕ บาท มีนักเรียน ๓๕ คน ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๒ นางสำราญ ทวีทรัพย์ ก็ได้รับอนุญาตให้ตั้งโรงเรียนได้ ท่านได้เป็นครูใหญ่เองและตั้งชื่อว่าโรงเรียนสำราญราษฎร์วิทยา ชื่อย่อว่า “ส.ว.” เป็นโรงเรียนประเภทประถมศึกษา และมีมัธยมศึกษา ตั้งแต่อนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และโรงเรียนได้ผ่านการประเมิน (ภายนอก) มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๑

(บอกเล่าโดย นายสุรศักดิ์ พงษ์สิทธิศักดิ์บ้านเลขที่ ๑๒๒ ถนนบุญธรรมโกวิท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ประเพณีสำคัญของชุมชนวัฒนธรรมวัดทุ่งสะเดียง

ประเพณีการแต่งงาน

การเกี่ยวพาราสีแสดงความรักของชาวบ้านสะเดียง

การเกี่ยวพาราสีแสดงความรักของชาวบ้านสะเดียง คนชุมชน ๒-๓ มีความรักกันโดยฝ่ายหญิงจะตำข้าว ฝ่ายชายจะมาช่วยตำ หญิงสาวจะกวาดข้าวในครกมอง ตำไปฝ่ายชายก็จะเกี่ยวพาราสีโดยพูดเป็นเชิงเปรียบเทียบกับว่า “พี่รักเจ้าเหมือนปลารักน้ำ หรือชมว่า หน้าเธอขาวเหมือนไข่ปอก” สาวก็จะเอียงอาย

นอกจากนี้ในช่วงตรุษสงกรานต์จะมีการรำวง หญิงก็จะใช้ลานบ้านเป็นที่รำวงสมัยก่อนไม่มีไฟฟ้า ใช้ฟีนก่ไฟไว้กึ่งกลางแล้วรำรอบกองไฟ รำไปก็พูดคุยกันไปหนุ่มสาวบางคนเกิดความรักกันจนได้แต่งงานกันเช่นคู่ของนางแสดมปีและหมอกาว เป็นต้น

นอกจากการตำข้าวและการรำวงหน้าตรุษสงกรานต์แล้วหนุ่มสาวจะพบรักกันในโอกาสอื่นๆ เช่น การลงแขก ดำนา เกี่ยวข้าว ในสมัยโบราณชาวบ้านสะเดียงไม่ต้องจ้างกันด้วยเงิน เช่นบ้านนาย ก.มาช่วยบ้านนาย ข.ดำนา ๒ คน เมื่อบ้านนาย ก.ดำนา นาย ข.ก็จะส่งคนมาช่วย ๒ คน และวิธีนี้ทำกันทั้ง

หมู่บ้านเรียกว่าเป็นการเอาแรงกันหรือการลงแขก ทำให้ไม่เปลืองค่าใช้จ่าย ทำให้หนุ่มสาวพบรักกัน เกิดความสามัคคีกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

งานประเพณีของชุมชน เช่นงานทอดกฐินสามัคคี วันเข้าพรรษา งานเทศน์มหาชาติ งานบวชนาค เมื่อบ้านใครบวชลูกจะมีลิเก หนึ่งมาฉลองสาวหนุ่มก็จะถือโอกาสมาพบพูดคุยกันในช่วงเวลามาดูหนังดูลิเก และสำหรับประเพณีบวชนาคจะการเล่นเพลงฉ่อย เพลงแห่นาค ซึ่งเป็นการเล่นเพลงปฎิพากษ์ (เกี่ยวพาราสักัน)ทำให้เกิดความสนุกสนานและพบรักกันแต่งงานกัน

(วิทยากร นางแสมเปี๊ยะ แสงวิจิตรประชา อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๔ ต.ในเมือง จ.เพชรบูรณ์)

นอกจากนี้แล้วคนบ้านสะเดียงก็มีการเกี่ยวพาราสักันในรูปแบบการละเล่นเช่น

ในสมัยก่อนหนุ่มสาวนิยมกินหมาก แต่ในหมู่บ้านสะเดียงไม่ค่อยปลูกกันมากนัก จะต้องพากันไปเก็บพลู ที่โนนธง บ้านป่าแดง หนุ่มสาวจะช่วยกันไปเก็บ โดยใช้ตระกร้าห่างๆ เรียกว่า ตะเหลว โดยหญิงจะถือตะเหลว ชายก็จะเก็บช่วยกันไปด้วย มีเพลงที่คุ้นเคยทรา วระตะชะได้ร้องให้ฟังคือ

เพลงขึ้นโนนไปเก็บพลู (เกี่ยวกับความรัก)

ขึ้นโนนลงโนน ตีตะโพนไปเก็บพลู ใบพลูดุเหลืองอร่าม ใบพลูดุเหลืองอร่าม สองคนช่วยกันหาบ ตะเหลวพลู เก็บไปเก็บมา ก็ไปเจอรูปลูก เอมมือจักดูไปเจอเอางูใหญ่ เจ้าตุ๊กกะใจก็เลยไถลลงรู

เพลงนี้นอกจากจะร้องกันช่วงไปเก็บพลูแล้วให้เล่นกันสนุกสนาน ในหน้าตรุษสงกรานต์ , หน้ากฐิน , หน้าผ้าป่า และหนุ่มสาวรำวง นางสาวท นางสาวสมจิตต์ได้นำเพลงนี้ไปแสดงแข่งขันในงานสงกรานต์ของเทศบาลได้รับรางวัลที่ 3 (แข่งขัน 17 ชุมชน)

คนบ้านสะเดียงเป็นคนมีอารมณ์สนุกสนาน ร่าเริง ชอบร้องรำทำเพลง เพราะมีพ่อเพลง แม่เพลงหลายคนอยู่ในหมู่บ้าน รักกันก็ใช้เพลง ว่าเสียดสักันก็ใช้เพลง (เพลงลิงลม) (เพลงขึ้นโนน) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน เช่น เพลงเก็บผักผัก มีอะไรก็แบ่งปันกัน รักกันสามัคคีกัน

คนบ้านสะเดียงสมัยโบราณ ไม่ต้องเปลืองเงินไปซื้อกับข้าว ไม่มีอะไรก็จะเอาของมาแลกกัน เช่น ไม่มีพริกก็เอาข้าวไปแลกพริก (มีเพลงแลกของ) หน้าฝนมีสิ่งออกก็จะร้องเพลงนางอึ่ง เสร็จจากไร่มาแล้ว หน้าฝนมีหน่อไม้ก็จะสะสมหน่อไม้ทำเป็นหน่อไม้ดองไว้กินนานๆ ก็มีเพลงชุดหน่อไม้ เช่น พ่อตาจักตอก ตัดกระบอก ไปชุดหน่อไม้

เพลงของชาวสะเดียงที่ร้องส่วนมากก็จะเป็นเรื่องทำอยู่ทำกิน เช่นเพลงนางไซ นางดังหรือเลียนชีวิตธรรมชาติของสัตว์ที่อยู่ใกล้ซิด ตัวอย่างเช่น การเล่นนางลิง

เข้านางลิง ลิงเอ๋ยลิงลม มาอมข้าวพอง เด็กน้อยทั้ง 2 มาตัดดอกจิก เกาหัวเกาหาง ยุก ยิก พญานกพริก พญานกเขา เล่นเปี้ยเสียเหล้า นะเจ้าลิงลม ขนมห่ม ถั่วพู ไข่แก้วหน้าหนู เล่นซู้ซาววัง เต๊ะสี่ข้างเมีย หัก ตักน้ำกินเอง หุงข้าวกินเองตามบทตามเพลงไม่เคยจำใคร

ภาพที่ ๒๕ การเล่นเกมของชาวบ้าน เตรียมเครื่องคาย

ภาพที่ ๒๖ ร้องเพลงเชิญเจ้าและผีมาเข้าร่างทรง

ภาพที่ ๒๗ ผีเข้าแล้วลุกขึ้นรำวงอย่างสนุกสนาน

วัฒนธรรมประเพณี เช่นแห่นาค ในประเพณีการบวชนาคก็จะร้องเพลงแห่นาคกันอย่างสนุกสนาน

การเกี่ยวพาราสีในสมัยก่อนนั้นผู้หญิงและผู้ชายหาโอกาสพบกันยาก นอกจากวันพระ วันเทศกาลและงานบุญต่างๆ ดังนั้นเรื่องรักใคร่กันนั้นจึงไม่ค่อยมี ส่วนมากพ่อและแม่มักจับแต่งงานกัน

โดยประเพณีการแต่งงานฝ่ายชายจะเป็นผู้ทาบทาม ฝ่ายพ่อแม่ผู้หญิงที่พ่อแม่ฝ่ายชายถูกใจซึ่งการสู่ขอในสมัยก่อนขอกันอย่างแพงก็ ๔๐ บาท ถ้าไม่มีเงิน ๔๐ บาทก็ไม่เรียกสู่ขอและขันหมากนี้ต้องมีโต๊ะ โตก ขันโตกต้องมีใบเงินใบทอง ถั่ว งา เพื่อไปหว่านทำกิจจะได้อุดมสมบูรณ์และหลังจากสู่ขอก็จะหาฤกษ์แต่งงานส่วนมากจะถือว่าวันพฤหัสบดีเป็นวันดีแต่แล้วแต่บุคคล

ในการแต่งงานมักนิมนต์พระมา ๙ รูปให้คู่บ่าวสาวตักบาตรเช้า ถ้าผู้หญิงจับเหนือทัพพีมักมีอำนาจมากกว่าตัว หลังจากพิธีสงฆ์แล้วฝ่ายชายจะแห่ขันหมากมาโดยมีขันหมากเอก โท ตรี และขันหมากรองใส่ขนม ขันหมากเอกหรือขันหมากต้นใส่สินสอดมาให้ฝ่ายหญิงจากนั้นจะมีพิธีสู่ขวัญและผูกแขนให้สินให้พรกับคู่บ่าวสาว แล้วส่งตัวเข้าหอ

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูลนายเปลี่ยน สีสังข์ อายุ ๘๖ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ นายเปลี่ยน แก้วสว่าง อายุ ๘๔ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ประเพณีแต่งงาน

การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว สาวหนุ่มสมัยโบราณของชาวบ้านสะเดียง แต่ก่อนหนุ่มสาวจะคุยกัน พบหน้ากัน เกี่ยวพาราสีกัน ก็ต้องเจอกันที่งานต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น การดำข้าว งานตรุษสงกรานต์ งานเข้าพรรษา ออกพรรษา เมื่อชายหญิงบอกรักกันแล้ว ชายก็จะบอกให้พ่อแม่ไปสู่ขอสาว ญาติฝ่ายหญิงจะต้องสืบดูประวัติก่อนว่าชายนั้นมีความประพฤติดีหรือไม่ ถ้าดี ก็พร้อมการหมั้น หมั้นแล้วก็ให้ไปดูฤกษ์ยามวันแต่งงาน

วันแต่งงาน ฝ่ายชายจะแห่ขันหมาก มามี ๓ ขัน มีขันเอก ขันหมากรองมี ๒ ขัน ขันเอกจะมีหมากพลู เอาผ้าปิดขัน เอาผ้ารัด หมากรองใส่เงินสินสอด ถั่ว งา ข้าวเปลือก ใบเงินใบทอง ใบนาค ใบสวาท ฐูป เทียน ผ้าไหว้ พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย

ขบวน ขันหมากจะมีเกาตชนม เมื่อเจ้าบ่าวถึงบ้านเจ้าสาว จะร้องรำทำเพลงกัน อย่างสนุกสนาน เมื่อแห่ไปถึงจะเจอการกั้นประตู จะมีประตูแก้ว ประตูเงิน ประตูทอง ฝ่ายเจ้าบ่าวจะถามฝ่ายเจ้าสาวว่าประตูอะไร เจ้าสาวตอบว่าประตูเงิน เจ้าบาวก็จ่ายเงิน ประตูเงินและประตูแก้วจ่ายเงินมาก ฝ่ายเจ้าสาวรับขันหมาก ฝ่ายเจ้าสาวจะนับสินสอดว่าครบหรือไม่ เมื่อครบแล้ว พ่อเจ้าสาวจะมอบเงินให้แม่แบกเอาไปเก็บไว้ในเรือนและทำพิธีผูกข้อต่อแขน วิธีผูกนั้น จะต้องเลือกสามีภรรยาที่รักกัน ผัวเดียวเมียเดียว อยู่กันอย่างมีความสุข ราบรื่น อยู่กันจนแก่เฒ่า

ภาพที่ ๒๘ การกั้นประตูเงิน

ภาพที่ ๒๙ การกั้นประตูทอง

ภาพที่ ๓๐ ขบวนแห่ขันหมาก

ภาพที่ ๓๑ ขนมหันหมากจัดเป็นคู่

ภาพที่ ๓๒ เตรียมล้างเท้าให้เจ้าบ่าว

ภาพที่ ๓๓ ล้างเท้าเจ้าบ่าว

ภาพที่ ๓๔ เจ้าบ่าวสรวมของหมั้นให้เจ้าสาว

การปลูกเรือนหอ

สมัยก่อนไม่ปลูกบ้านมีมาก เพราะหมู่บ้านสะเดียง 2 ฟากถนนมีแต่ป่าไม้ใหญ่ ตัดปลูกเรือนหอได้ ฝ่ายชายจะต้องปลูกเรือนหอก่อนแต่งงาน และจะต้องปลูกเรือนหอที่บ้านฝ่ายหญิง

ประเพณีการเกิด

ความเชื่อเกี่ยวกับคนท้อง

ห้ามผิวปากบนเรือน

คนท้องห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

ห้ามไปดูคนชกต่อยกัน

ห้ามนั่งคาประตุนคนโบราณเขาว่าไม่ดี สากครกตำแล้วให้เอาออกจากกันแล้วเอาไปล้างเสีย ถ้าไม่ล้างคนโบราณว่าลูกออกมาไม่สวยเวลาท้องนี้ให้ทำนาญในการตำข้าว ท้องจะได้หลวมจะได้คลอดลูกง่าย

ห้ามไม่ให้ข้ามคราด เชือกวัว เชือกควายถ้าจะข้ามให้เหยียบ

ห้ามเดินเหินจะเจ็บท้องเตือน

ห้ามอาบน้ำคำจะเจ็บน้ำคร่ำ

ข้อห้ามของหญิงมีครรภ์ เช่นห้ามไปงานศพ เพราะจะทำให้คนตายเข้าท้อง

ห้ามนั่งคาประตู เพราะจะทำให้ลูกออกมาไม่ได้ ห้ามกินกล้วยเผด เพราะกลัวมีลูกแฝด

ห้ามข้ามเชือก เพราะกลัวสะดุดเชือกล้ม ห้ามอาบน้ำกลางคืน เพราะทำให้ปวดน้ำคร่ำ

การคลอดของผู้หญิงจะอยู่ในการดูแลของหมอดำแยจะมีขบวนการดังนี้คือ

๑.การทำคลอดของหมอดำแย หมอจะเป็นชาวบ้านส่วนมากจะเป็นหญิงมีความชำนาญในการคลอดลูกหลายคน ซึ่งปฏิบัติมากับตนเองจนสามารถนำมาทำคลอดคนอื่นได้ หมอดำแยชื่อนางแฉวง ศิลกุล

๒.การอยู่ไฟ หญิงที่คลอดลูกแล้วจะต้องเอาตัวนั่งข้างๆ กองไฟซึ่งอยู่ในบ้านเพื่อให้อนุรักษ์และเข้าคู่

การก่อไฟจะใช้ไม้สะแก เพราะจะไม่แตกไฟอยู่ประมาณ 10 วัน ช่วงที่อยู่ หมอดำแยจะให้คนคลอดรักษาแผลที่ปากมดลูก โดยนำกาบหมากมาใส่ขมิ้น กับเกลือ ตำให้ละเอียด แล้วคั้นเอาแต่น้ำ ผสมเหล้าใส่กาบหมากให้หญิงหลังคลอดนั่งแช่ สอบถามบอกแสบมาก เมื่อออกไฟแล้ว จะให้เข้ากระโจม อบตัว โดยนำหม้อต้มใบส้มทั้งหลายมาต้มให้เดือด ให้หญิงหลังคลอดเข้าไป ทำให้ตัวเบา ตาสว่าง ร่างกายแข็งแรง

การอยู่กรรม(อยู่ไฟ)บางคนก็ ๑ เดือน บางคนก็ ๑๕ วันบางคนก็ ๑๐ วัน การอยู่ไฟเพื่อให้ น้ำคาวปลาแห้ง เขาถึงจะออกมา บางคนก็ออกมา ๒- วันก็แห้งแล้วบางคนก็เป็นเดือนขณะอยู่กรรมของคนคลอดลูกแล้วจะใช้ใบตะนาบ (บางแห่งเรียกใบหนาด) ต้มใส่ปัสปแล้วนำไปอาบ

(วิทยากรนางย่วน มั่นศรี ต.เสด็จ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ นางแถว ศีลกุล ต.เสด็จ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ยากันแสง

มีหอยขม หอยแครง หอยแมลงภู่ เจ็ดตะมุณเพลิงดอกสีแดง มีฤทธิ์แรงมาก คนมีครรภ์ ห้ามกิน เพราะจะทำให้แท้งลูก พริกไทย กระเทียม ดีปลี นำมาป่น แล้วคั่วให้สุก และเอาไปตากให้แห้ง ละลายกับ น้ำร้อน

เมื่อกินยานี้แล้วกินอะไรก็ไม่แสดง มดลูกเข้าอู่เร็ว ขับน้ำคาวปลา ขับเลือดเสีย มดลูกแห้งเร็ว ส่วนคุณย่าแถว ศีลกุล เรียกยานี้ว่า ยาไฟมะไรกัน

(วิทยากร นางแถว ศีลกุล ตำบลเสด็จ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

อาหารของหญิงหลังคลอด

.ปลาช่อนใส่เกลือตากแดด ปิ้งแล้วกินกับข้าวสวย (ไม่แสดง)

.ต้มหัวปลี แกงหัวปลี ขับน้ำนม

.ผักบุ้งต้ม

นางย่วน มั่นศรีให้รายละเอียดเพิ่มเติมอีกดังนี้ อาหารที่กินคือข้าวกับเกลือ ปลาแห้ง บางคน ออกไฟแล้วก็กินไม่ได้มันผิดสะบูน พอผิดสะบูนแล้วมันปวดหัว แengนี้กินได้บางอย่าง กินแกงมะเขือนี้ก็ แสดง เนื้อก็กินไม่ได้ ไก่นี้ก็ต้งปิ้งให้แห้ง แengกินได้แกงหัวปลี แengส้ม ผักก็เลือกกิน ชะอมก็กินไม่ได้ มะเขือก็กินไม่ได้ กินได้แต่ผักบุ้ง ใบมะยมลวก ผักคาด หัวหอมหมก ส่วนมากเมื่ออยู่กรรมกินข้าวไม่ค่อย ได้ ๒- ๓ เดือนแล้วถึงกินข้าวได้

ตอนอยู่กรรมก็มียา กิน คือยาเข้าหอยและยาตรายาไฟมะไรกัน ยาเข้าหอยนี้จะมีเครื่องเทศคือมี หอย มีชะพลู ก้านพลู กระวาน พริกไทย ดีปลีตากแดดให้แห้ง แล้วนำมาตำเวลากินเอามาละลายกับ เหล้า พอกินลงท้องอาการแสดงคือลงท้อง ปวดหัวไม่สบาย

ยาไฟมะไรกัน(น่าจะเป็นไฟบรลยัลลัป) ที่จำได้ก็คือ หัวไพรหัวหนึ่ง แล้วมันมีผสมเครื่องเทศ ก็ให้ เอาไปตากแดดให้แห้งแล้วมาตำให้เป็นผงให้ละเอียดเวลากินก็เอาเหล้าผสม ๓๐ สดางค์

การร่อนกระด้าง

เมื่อนำเด็กมาใส่กระด้างแล้ว ก็จะทำให้ญาติผู้ใหญ่มาสู่ขวัญโดยการร่อนกระด้าง พูดว่า 3วันลูกผี 4วันลูกคน แล้ววางกระด้างลง ทำอย่างนี้ 3 ครั้ง และผูกแขนลูกหลานกัน

ประเพณีการโกนจุก

ประเพณีชาวบ้านสะเดียง เมื่อเด็กเกิดมาไม่ว่าชาย หรือหญิงจะโกนจุกเมื่ออายุครบ ๑เดือน เหตุที่ต้องไว้จุก เพราะแสดงถึงความไร้เดียงสาผู้ใหญ่จะได้เมตตา นิยมไว้จุกจนถึง๑๒ ขวบ ก็จะโกนจุก หรือตัดจุกออก ถ้าบ้านคนรวยก็จะฉลองกันใหญ่โต

การไว้ผมจุกและผมเกล้าตามความเชื่อถ้าจะไว้ผมจุกหรือผมเกล้าก็ไม่ต้องโกนผมไฟถ้าไว้เกล้าเอาผมไว้ ๒ ข้าง ไว้ผมจุกก็เอาไว้กลางกระหม่อม เด็กที่ไว้ผมจุกหรือผมเกล้าจะโกนเมื่ออายุ ๑๑-๑๒ ขวบ มีพิธีคือนิมนต์พระมา๙ รูป ทำบุญแล้วตักน้ำมา๑ ชันกรวย ๑ คู่ ส่วนมากนิยมไปทำที่วัดให้พระโกนให้โดยเตรียมมีด กรรไกร แป้ง มีดโกนใส่พานไปด้วย พระจะโกนให้ ๓ ทีแล้วให้พ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ แล้วนำผมไปไว้ที่เย็นๆ คนมีฐานะก็จะมีการฉลองเช่นมีการเล่นเพลงฉ่อย หนังฉาย รำวง ยี่เก เป็นต้น

(วิทยากรนายทองสุข ขุนแก้วถนนคลองสานพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ประเพณีเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู

การเลี้ยงเด็กหญิง

เด็กหญิงและเด็กชายสมัยโบราณเมื่อออกมาก็จะโกนจุกเพราะเวลาไปไหนไปรวมกับผู้ใหญ่จะได้รู้ว่าเด็กผู้ใหญ่จะได้เมตตา

การเลี้ยงเด็กหญิง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย จะสอนให้อยู่กับ เหย้า ฝ้าเรือน ตักน้ำ หุงข้าว ตักข้าว หุงหาอาหารให้พ่อแม่และน้องๆ กิน เมื่อโตเป็นสาว จะสอนให้เป็นคนรักนวลสงวนตัว ไม่ชิงสุกก่อนห่าม สอนให้ปั่นฝ้าย ทอผ้า ทำหมอน ไว้มากๆ หากมีใครมาพักหรือมาเยี่ยมก็สามารถเอาออกมาให้นอน และห่มได้

หญิงเมื่อแต่งงานแล้วจะอยู่กับพ่อแม่ ลูกเขยจะไปช่วยพ่อตา แม่ยายไปทำนา ทำไร่ ทำสวน จะอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่อยู่รวมกัน

การเลี้ยงเด็กชาย พ่อแม่จะไว้จุกเหมือนผู้หญิง สำหรับเด็กชาย พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย จะสอนให้เป็นคนเข้มแข็ง เป็นผู้นำ เมื่อโตขึ้นจะให้ไปช่วยทำนา ทำไร่ ทำสวน หาปลา นำมาเลี้ยงครอบครัว อายุครบ ๒๐ ปี ก็จะบวชให้พ่อแม่ ชายเมื่อแต่งงานจะอยู่กับพ่อตาแม่ยาย

ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่

.การขึ้นบ้านใหม่ เมื่อปลูกบ้านเสร็จแล้วจะอยู่ในบ้าน ก็ต้อง ดุฤกษ์ยามยามดี ถ้าไม่ยุ่งยากให้เชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพ เช่น พระพุทธรูป และพระ รูปที่เรานับถือขึ้นไปไว้บนบ้าน ให้ขึ้นอยู่ในวันพุธ เพราะ

“วันพุธสุดประเสริฐขึ้นไปเกิดจะสุขี ลากยศปรากฏมี จะเป็นที่ยินมขม”

ประเพณีการบวช

ประเพณีของชาวบ้านเมื่อลูกชายมีอายุครบ๑๒ปีจะให้บวชเณรก่อน เพื่อศึกษาธรรม จนอ่านหนังสือออก เขียนได้ บางคนบวชเณรจนอายุครบ ๒๐ ปี และบวชพระสงฆ์โดยการบวชพระ ต้องมีอายุครบ๒๐ ปี ร่างกายครบ ๓๒ ประการ

การเตรียมเครื่องบวช พ่อแม่จะต้องเตรียม ผ้าไตร จีวร สำหรับนาค พระอุปัชฌาย์ และคู่สวด เตรียมอัฐบริวาร ให้พระ เช่นบาตร ร่ม อาสนะ หมอน มุ้ง

การเตรียมจัดพานแว่นฟ้า สัปทน ดอกไม้ธูปเทียน นาคจะต้องเตรียมขานนาค ให้คล้อง

การเตรียมงาน นิยมจัด๒ วัน คือวันโกนผม วันทำขวัญนาค หรือเรียกว่าสุกดิบ รุ่งขึ้นแห่นาคไปบวช การเตรียมพิธีการบวช เตรียมงานล่วงหน้าเป็นสัปดาห์วันเช่นหม้อ ไหเตรียมยืมไว้ เย็บกระทงกรวย จีบหมากจีบพลู เตรียมเครื่องอัฐบริวารจากนั้นทางพ่อ แม่ ปู่ย่า ตา ยายจะโกนหัวให้เมื่อเป็นนาคแล้วก็มีพิธีสู่ขวัญโดยมีหมอสู่ขวัญมีบายศรี ปลาไข่ ขนมใส่ในยอดบายศรีแล้วใช้ผ้าคลุมบายศรี ในการทำขวัญหมอสู่ขวัญสอนนาคให้รำลึกถึงคุณบิดามารดา บางบ้านจะมีพิธีเวียนเทียนเวียน รอบเสร็จแล้วก็มีเลี้ยงข้าวแขกที่มาช่วยงาน

การทำขวัญนาค การทำขวัญนาคมักทำในวันสุกดิบ เย็นวันนั้น นาคต้องโกนผม โกนหนวด เคราออกให้หมด เมื่อโกนเสร็จแล้ว ฟีน้องต้องนั่งล้อมวง เพื่อทำขวัญ และให้หมอสู่ขวัญทำขวัญนาค เช้าวันรุ่งขึ้น จะน่านาคไปวัด คนสมัยนั้นที่ชาวบ้านสวดเพียงปฏิบัติกันมา เมื่อแห่นาคไปตามถนน ก็จะร้องเพลงแห่นาคกันอย่างสนุกสนาน และให้เปรียบเทียบในเพลงว่าให้พ่อนาคเป็นคนดี เป็นคนน่ายกย่อง ความดีอะไรต่างๆ ก็จะมาเปรียบเทียบให้พ่อนาคได้รู้ ดีใจ ภูมิใจ ที่ตนเองได้บวชเรียน

การแห่นาค จะมีกลองยาว รำนำหน้าพ่อนาค พ่อนาคจะขึ้นม้าไป หรือไม่ก็ขึ้นเกวียน เพราะสมัยนั้นไม่มีรถยนต์ คนร้องเพลงแห่นาคจะแต่ง โดยคนที่เข้าใจแต่งกลอนดังนี้

เพลงแห่นาค ดันตำรับของแม่ทา คงแท้ สอน นางพิน คงแท้ แลละนางจิว ทองมา มาสืบสานต่อ การว่าเพลงแห่นาคจะร้องช่วงนาคกำลังเดินเข้าวัด และรอบโบสถ์

๑. ไ้อ์พ่อนาคฉันเอย อีพ่อคิ้วโก่ง หันหน้าเข้าวัด ได้ยินเสียงปี่พาดส่งโมง พ่อนาคตั้งใจให้
ตรวจนะนา เอย (รับ) พ่อนาคตั้งใจตรวจนะนาเอย

๒. ไ้อ์พ่อนาคฉันเอย หันหน้ามาทางนี้ น้องจะวิบัติให้ พัดน้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเอย

(รับ) พัดน้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเอย

๓.. ไ้อ์พ่อนาคฉันเอย อีพอบางเอยอ่อน ถ้าเป็นได้อย่างหนูก็อย่างไหน น้องจะได้ไม้กอน
ไปตีกเือกกลางที่นาคนอนนะนาเอย

(รับ) ไปตีกเือกกลางที่นาคนอนนะนาเอย

๔. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อกโหมศิลป์ ถ้าน้องมีปีกอย่างกา น้องจะพาพ่อนาคบิน ไม่ให้พ่อนาคเดิน
ดินเลย นะนาเอ๋ย

(รับ) ไม่ให้พ่อนาคเดินดินเลยนะนาเอ๋ย

๕. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อบางเอวอ่อน พ่อนาคอย่าไปเต๊ะตะกร้อ อย่าไปต่อนกเขา อาจารย์ท่าน
จะตี หลวงพี่ท่านก็จะดำ ให้หมั่นสวดมนต์ภาวนานะนาเอ๋ย

(รับ) ให้หมั่นสวดมนต์ภาวนา นะนาเอ๋ย

๖. ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อกเอวกลิ้ง บุญน้องน้อย ต่ำตา วาสนาไม่ถึง ไม่ได้ตัดบอนร่วมบึง นะ
นาเอ๋ย

(รับ) ไม่ได้ตัดบอนร่วมบึงนะนาเอ๋ย รับเวลามีคนร้องเพลงแห่หน้าคบเพลงผู้รับจะรับท่อนสุดท้าย
เสียงจะสูงกว่าคนร้อง

เพลงแห่หน้าคันทำรับของนางทา คงแท้ สอนนางพิน คงแท้ และนางจิว ทองมา ร้องกันต่อๆ
มา

(อนุรักษและสืบสานต่อคือ นางสาวท ภาสประหาส นางประเวียน คงแท้)

เมื่อไปถึงโบสถ์แล้วก็เดินเวียน รอบ รอบสุดท้ายเขาจะมีคนพูดค่อยๆว่าลูกใครผิวใครมารับเอา
ไป ถ้ามีใครพูดว่า ผิวฉันเขาก็จะไม่บวชให้ เพราะในการบวชที่ถือที่สุดคือ นาคจะมีเมียก่อนไม่ได้ เพราะ
ถือว่าแม่จะได้บุญเพียงครั้งเดียวอีกครั้งเป็นของเมียแล้วพ่อแม่ไม่ปลื้มใจเหมือนนาคบริสุทธิ์ ในการบวช
นั่นถือว่าเป็นการทดแทนพระคุณพ่อแม่ โดยเฉพาะแม่อุ้มท้องมาและบวชไม่ได้ การบวชทำให้แม่เกาะ
ชายผ้าเหลืองไปขึ้นสวรรค์

เมื่อเข้าไปในโบสถ์แล้วก็คลานเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ให้ทำพิธีบวชให้ ถ้าทำไม่ดีก็จะถูกบาตร
ตีหัวบาตรมีความหมายถึงแม่ที่อุ้มท้อง

(วิทยากร นางทา เพชรนูน อายุ ๕๔ ปี ตำบลเสด็จ อ.เมืองจ.เพชรบูรณ์

นายเปลี่ยน แกมสีสังข์ อายุ ๘๖ ปี ตำบลเสด็จ อ.เมืองจ.เพชรบูรณ์

นางย่วน มั่นศรี ตำบลเสด็จ อ.เมืองจ.เพชรบูรณ์)

ประเพณีการตาย

พิธีทำบุญศพ ของคนบ้านเสด็จมีส่วนคล้ายๆ กันหลายๆ หมู่บ้านคือ

ก่อนผู้ป่วยสิ้นใจ ผู้รักษาพยาบาลจะบอกทางให้เพื่อให้วิญญาณของผู้จะตายได้มีสิ่งยึด
เหนี่ยว บอกให้พูดต่างๆว่า อรหํ อรหํ หรือ นะโม นะโม พุทธโ พุทธโ

เมื่อผู้ป่วยสิ้นใจแล้ว จะนำดอกไม้ธูปเทียนมาใส่ในมือและพนมมือไว้ที่หน้าอก จุดเทียนไว้ทางศีรษะและให้ผู้ทำนาญเกี่ยวกับพิธีงานศพมาจัดการกับศพจนเรียบร้อย

การอาบน้ำศพ จะใช้น้ำร้อนอาบศพและอาบด้วยน้ำเย็นตามหลัง ฟอกสบู่ให้สะอาด เอาขมิ้นสด ผิวมะกรูดตำคั้นเอาแต่น้ำให้ทั่วร่างกาย และเอาผ้าขาวขนาดผ้าเช็ดหน้าซับที่หน้า ผ้าเท้า รอยเท้า เพื่อแจกลูกหลานไว้เป็นที่ระลึก

การห่อผ้าให้ศพ ใส่เสื้อเอวข้างหน้าไว้ข้างหลังเพราะเป็นการนุ่งให้คนตาย

การรดน้ำศพ เมื่ออาบน้ำศพเรียบร้อยแล้ว ยกศพขึ้นเตียง คลุมด้วยผ้าแพร แบมือขวาไว้นอกเตียง หันศีรษะไปทางทิศตะวันตก

การบรรจุเงินเข้าปากศพ เอาเงินบาทใส่ปากศพ ควรใส่ในปากด้วยการห่อให้ดี เอาเชือกห้อยให้ปลายเชือกออกมา นอกปาก จะไม่เลื่อนลงคอ เวลาเผาเอากลับคืน เพื่อเก็บไว้เป็นที่ระลึก

การบรรจุเงินทองไว้ในปาก เป็นความหมายให้ผู้ตายเอาไปใช้ในเมืองผี

การสวดหน้าศพ ศพที่ตั้งไว้มีดอกไม้ธูปเทียน ตั้งไว้ นิยมสวดกลางคืน เวลา ๒๐.๐๐ น. พักสวด๒จบ การสวดจะทำกัน ๓ วัน ๕ วัน ๗ วัน และนำศพไปเผาที่วัดเสร็จแล้ว มีการทำบุญ ๗ วัน ทำบุญ ๕๐ วัน และทำบุญ๑๐๐ วัน

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย

ความเชื่อของความตาย เช่นการตราสัง

การตราสังศพ ผู้ตราสังศพจะต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษ มีการฝึกหัดไว้เป็นอย่างดี เชือกผูกใช้ด้ายดิบ ทบกันให้เหนียวหลายทบ มีขนาดโตประมาณเท่านี้วก้อย

การตราสังใช้ ๓เปลาะ

เปลาะที่ ๑ ผูกที่คอศพทำเป็นห่วงคล้องคอพร้อมกับว่าคาถาว่า ปุ่โตตีเว เมื่อเสร็จแล้วก็โยงมาที่ลำตัวตรงกลางตัว แล้วทำเป็นห่วงตระกรุดยกมือให้พนมไว้ที่หน้าอก เปลาะหนึ่ง พร้อมกับภาวนาว่า ภริยาปาเท แล้วโยงเชือกมาที่เท้า ทำเป็นห่วงผูกข้อเท้าทั้ง๒ ข้าง ให้ติดกัน ภาวนาว่า ธนังปาเท รวมเป็น ๓ เปลาะด้วยกันความหมายของเปลาะต่างๆ มีดังนี้

ห่วงผูกคอ หมายถึง ห่วงบุตร

ห่วงผูกมือ หมายถึง ห่วงภรรยาสามี

ห่วงผูกเท้า หมายถึง ห่วงทรัพย์สิน

การตามไฟ

ไฟ จะเป็นตะเกียง หรือโคมก็ได้จุดไว้ปลายเท้าศพ มีความหมาย ไปในแง่ของธรรมะ 4 จำพวก พวกที่ ๑ หมายถึงมาสว่างไปสว่าง เป็นผู้มีปัญญาประพฤติดีก็จะพบแต่ทางสว่าง

พวกที่ ๒ หมายถึงมาสว่างไปมืด เกิดมาได้พบศาสนาแต่ไม่ศรัทธา

พวกที่ ๓ หมายถึงมามีตไปสว่าง คนเกิดมาแล้วประพฤติไม่ดี แต่พอภายหลังประพฤติดี

พวกที่ ๔ หมายถึง มามืดไปมืด เกิดมาในตระกูลไม่ดี ประกอบแต่กรรมชั่ว ผลกรรมมีแต่ทำ ความชั่ว จนตาย

ประเพณีทอดผ้าป่าประจำปีวัดทุ่งสะเดียง

การทอดผ้าป่าของวัดทุ่งสะเดียงตั้งแต่เริ่มสร้างวัดก็มีประชาชนนำผ้าป่ามาทอดตลอด ไม่ได้กำหนด

พ.ศ.๒๕๐๘ เจ้าอาวาสชื่อ หลวงพ่อเชื่อมได้ประชุมปรึกษาหารือกันว่าประชาชนก็มาทำบุญ กันมากขึ้น ศาลาก็ไม่มีให้ประชาชนนั่ง จึงได้จัดตั้งประเพณีผ้าป่าเรียกว่าผ้าป่า ๑๐๘ กอง โดยให้เป็น งานประจำปี กำหนดเอาวันที่ ๑-๓ เมษายน ของทุกปี เป็นประเพณีการทอดผ้าป่าประจำปี ประชาชนใน หมู่บ้านสะเดียง บ้านไร่ ตะกุดบง หนองนารี วัดช้างเผือกก็มาทอดได้เงิน ปีหนึ่งหลายแสนบาท ก็ได้ จัดสร้างศาลาขึ้นอีกมากมาย ประชาชนก็ได้ถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลา ๔๕ ปีแล้ว

ประเพณีก่อพระเจดีย์ทรายกลบธาตุวัดทุ่งสะเดียง

ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุมีมาควบคู่กับวัดทุ่งสะเดียงเพราะถือว่าได้ทำบุญให้ถึงปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ที่ล่วงลับไปแล้ว วิธีการคือ

ประชาชนไปหาทรายมาจากในคลอง นำมาไว้ในวัดก่อนวันตรุษสงกรานต์ ก็จะนำกระดุกญาติ ที่ตาย มาวางไว้กองเจดีย์ทราย มีด้ายสายสิญจน์โยงมีพระมาสวด เจ้าภาพก็จะนำไม้เสียบเงิน และปัก ไปที่ยอดเจดีย์ พอพระสวดเสร็จก็จะมีพระและมคทายก มาเก็บเงินไป และจะแจ้งให้ประชาชนได้ทราบ ว่าได้เงินเท่าไร และจะนำไปทำอะไร ประเพณีดังกล่าวมีมาช้านานแล้ว

ประเพณีสนุกสนาน

วัฒนธรรมประเพณีการเล่นของชาวบ้านสะเดียง คนบ้านสะเดียง เป็นคนอารมณ์ สนุกสนาน ร่าเริง มีพ่อเพลง แม่เพลง เพลงที่เก่ง อยู่หลายคน และเป็นคนเก่งในเรื่องการดันกลอนต่างๆ เช่นกลอนลิเก เพลงข่อย เพลงพื้นบ้าน เพลงแห่นาค เพลงกล่อมลูก เช่น

หนุ่มจะจีบสาวๆ ก็หาโอกาสไปด้วยกัน ที่โนนพลูบ้านป่าแดง ชายจะเป็นคนเก็บพลู หญิง จะถือตะเหลว ตามชายหนุ่มไป และจะร้องเพลงกันอย่างสนุกสนาน คือ

เพลงขึ้นโนนไปเก็บพลู จะร้องเป็นภาษาถิ่น ของชาวบ้านสะเดียง ขึ้นโนนลงโนนตีตะโพนไป เก็บพลู สาวๆหนุ่มๆช่วยกันรุมเก็บ ใบพลูดูเหลืองอร่าม(ซ้ำ) สองคนช่วยกันหามตะเหลวพลู เก็บไปเก็บ มากก็ไปเจือะรูปู เอามือจิกดู ก็ไปเจือ เอางูใหญ่ เจ้าตุ้กเกาะใจก็เลยไถลงรู

จะเห็นว่าเนื้อเพลงมีอารมณ์ตลกสนุกสนานแฝงอยู่และสอดแทรกภาษาถิ่น ชาวบ้านสะเดียงไว้ เช่นคำว่าเก็บ (เก็บ) เจือะ (เจือ) จิก (ล้วง) ตักกะใจ (ตกใจ)

คนบ้านสะเดียงมีความรักความสามัคคีกัน มีอะไรก็แบ่งปันกันใช้ เช่นเพลงเก็บมักพัก

มักเอี่ยมมักพัก ลูกไหนมันนั้ก ลูกไหนลูกใหญ่ แม่ย่าเก็บให้ แม่ย่าเก็บที่ บ้านไหนใครมี เอามาแบ่งกันเด้อ

เนื่องจากคนบ้านสะเดียง เป็นคนประหยัด รู้จักการใช้เงิน และรู้สึกรู้ว่า จะรู้จักคำว่าพอเพียง มาแต่โบราณ จะนำของที่อยู่ในบ้านหลายๆ เหลือกิน นำไปแลกบ้านใกล้เรือนเคียง ดังเพลงดังต่อไปนี้

มาเด้ออีนาง มาเอาปลาอย่าง ไปแลกผักพริก ไปแลกผักแพง แลกกระเทียม หอมแบ่ง บ้านไหนจะต้มแกง เอาไปแลกกันเด้อ

เพลงแม่นางอึ้ง ซึ่งเป็นเพลงที่พ่อเพลงแม่เพลงได้แต่งไว้ร้องกัน ในหน้าตรุษสงกรานต์ แม่นางลิง แม่นางดั่ง แม่นางไซ นางควาย ก่อนจะมาเล่นจะต้องร้องเพลงเชิญเทวดาก่อนทุกครั้ง ดังนี้

เพลงเชิญเทวดา

เชิญเอ๋ยเชิญลง เชิญองค์เทวดา องค์ไหน สัก สิด (ศักดิ์สิทธิ์) เนรมิตเข้ามา เข้าตัวน้องข้า เจ้าคนซัง (ทอง) เอ๋ย รูปร่างไม่เคย ไม่เคยมาแต่ไรๆ มาแล้วกลับไป จึงได้รู้ว่าเจ้ามา ขุนนางเจ้าข้าเจ้าคนซังเอ๋ย

เพลงนางอึ้ง

นางเอ๋ย นางอึ้ง มาลอยอยู่ในอ่าง ดำหัวดำหาง ดำผุดดำว่าย ระวังตัวไว้ เขาจะเอาไปต้มยำ เขาจะเอาไปต้มยำ เขาจะเอาไปทำแกง เอาไปผัดแพง นะแม่อึ้งอ่างเอ๋ย

เพลงนางลิง

ลิงเอ๋ย ลิงลม มาอมข้าวฟอง เด็กน้อยทั้งสองมาตัดดอกจิก เกาหัวเกาหาง เกาข้างยุยกียัก พญานกพริก พญานกเขา เล่นเบ๊ย เสียเหล่า นะเจ้าลิงลม ขนึ้มต้มถั่วพู ได้แก้วหน้าหนู เล่นซู้ขาววัง เต๊ะสี่ข้างเมียหัก ตักน้ำกินเอง หุงข้าวกินเอง ตามบท ตามเพลง ไม่เคยง้อใคร

เพลงกล่อมเด็ก

เพลงฟ้าร้อง

ฟ้าร้องได้ยินถึงกันอืม...แต่นกเขาขันได้ยินคนละตัว

โอ้งเอ๋ยโอ้งคะ จะไปทำมะยะก็อยู่ตรงไหน

นกน้อยๆ มาชมดอกวันเต มาทำโปเบกบีได้กันแล้ว

ไปซุดเผือกซุดมันก็ไปด้วยกัน

(วิทยากร: นางยวง เรื่องโรจน์ ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

พ่อเนื้อหอม

นอนเสียเถิดเอ๋ย พ่อเนื้อหอม

พ่อนวลละม่อม แม่จะไกว

เจ้าหลับแล้วเอ๋ย แม่จะหลับด้วย

พ่อทองสำรวย ของแม่จมนอน

วิทยากร นางตะเหลียม ภาชนะทอง ตำบลสะเดียง อ.เมืองเพชรบูรณ์)

เพลงวัดโบสถ์

วัด....วัดโบสถ์ เออ เอย ปลุกต้นสะโหนดไว้ ๗ เออดัน ...อืม

เจ้าขุนทองโบ โกร่นเอย.....คำแล้วไม่เห็นมาพกเจ้า ใส่ห่อเอย
ถ่อเรือเที่ยวตามหา เขาก็รำลือมาเอย ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
เก็บกระดูกแก้วเอย..แพ้วไว้ที่กลางดง ขุนศรีก็ถือสัตย์เอย..เอยถือท้ายเรือหงส์เอย
คงสุชนาแม่นา ยาว ยาว ห่อเอยเอย ช่วยกันถ่อกันขาย...เสนาสั่งไว้เอย ไม่ให้ไล่ ฆ่า
กันเอย ..

(วิทยากร: นางยวง เรืองโรจน์ ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

เพลงกาเหว่า

นกกาเหว่าเอย...เอยไซ้ให้เจ้ากาเอยพักอ้อ เจ้ากาหงส์หลงรักเอย.....
พักลูกอยู่อยู่ทอริม..แม่คาบเอาข้าวมาเผื่อเอย....แม่คาบเอาเหยื่อเข้ามาเอย.
ป้อนเอย...ปีกหางเจ้ายังอ่อนเอย..เพ็งจะสอนบินอ้อม..แม่พาเจ้ามากินเอย
ฝั่งแม่น้ำพระคงคา ตีนก็เหยียบสาหร่ายเอย..ปากเที่ยวไชร้าหาปลา...กินกึ่งกินกั้งเอย
กินหอยกระตังแมงดา ไปแล้วกลับมาเอย..กินลูกหว่านธรร..อ้อ ..นายพรานยิงตก เอย..
กาก็หัวคะมำเอย..ตายเสียนักแม่เอย..บอกกับเจ้าแม่กาดำอ้อ..ลูกกระสุนก็ดำเอย เอาทวาร
หนักไธ้ทองคำลูกรักเอยของแม่จะนอน

(วิทยากร: นางยวง เรืองโรจน์ ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

เพลงโยนเอย

โยนๆ โยนเอย ขนลุกโคลน โยนเข้ากอไผ่ ช้างงาใหญ่ ไหล่ทุบ ไหล่ดี เดือนสิบสี่ ดอกไม้พญาบาน
ลูกเขยทำงาน พ่อตาจึกตอก ตัดกระบอก ไปซุดหน่อไม้
(วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ไก่แจ้

ไก่แจ้เอย กินข้าววันละเม็ด เบ็ดน้อยเอย กินข้าววันละฟาย แม่ย่าแม่ยายตะพายข้าวแช่
เด็กน้อยแอ้งแอ้งจะไปตลาด ไปซื้อกระดาด มาจืดบุญชี พ่อตาไล่ตี วังหนีเข้าวัด พอดีชะหงัด
นกถืดที่อมันรื่อง ถืดที่อูๆๆจะกินตับ เด็กน้อยดื้อที่นอนบ่หลับ คำวันนี้แล้วละวา
(วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ดวงใจ

ดวงใจของแม่เอย เจ้าจงหลับ เจ้าจงนอน เจ้าอย่าอ่อน แม่นักเลย ไธ้ทราชมเชยเจ้าจงนอน
(วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ตุ๊กแก

ตุ๊กแกเคย เจ้าอย่ามากัด^๕ นางละวา นางนอนหลับตา หลับสบายแล้วเคย
(วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ไอ้พ่อตาดำ

ไอ้พ่อตาดำของแม่เคย เจ้าคนดีเคย เจ้าจนนอน เจ้าอย่าอ่อน เจ้าอย่ากวน งอแง แม่จะกล่อมให้
แม่จะไกวไอ้ขวัญใจแม่ จนนอน เอ เอ เอ เอ เอ
(วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

แมวคาว

แมวคาวเคย ไตราวลงมา ไครนอนหลับ มากินตับ มันละวา
(วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

เพลงแห่หน้าค

ชาวบ้านสะเดียง เป็นคนเก่ง กลอนชาวบ้าน วรรคหน้ามี 6 คำ วรรคหลังมี 5 คำก็มี 6 คำก็มี
ใส่ทำนองร้องเสียงอ่อนหวาน แห่พ่อนาค จากบ้านไปตามถนน จนถึงวัด และจนเข้าโบสถ์ดังนี้
ไอ้พ่อนาคฉันเคย อีพ่อคิ้วโก่ง พอนหันหน้าเข้าวัด ได้ยินปีพาดฆ้องโหม่ง พอนำใจให้ตรง นะนา
เคย มีคนร้องรับ จะต้องเสียงแหลมกว่า โดยใช้วรรคสุดท้ายร้องรับ พื่อต้องทำใจให้ตรง นี่นะนาเคย

เพลงแห่หน้าค

ต้นตำรับของแม่ทา คงแท้ สอน นางพิน คงแท้ แลละนางจิว ทองมา มาสืบสานต่อ การว่า
เพลงแห่หน้าคจะร้องช่วงนาคกำลังเดินเข้าวัด และรอบโบสถ์

๑. ไอ้พ่อนาคฉันเคย อีพ่อคิ้วโก่ง หันหน้าเข้าวัด ได้ยินเสียงปีพาดฆ้องโหม่ง พ่อนาคซึ่งใจให้ตรง
นะนา เคยรับ พื่อนาคซึ่งใจตรงนะนาเคย

๒. ไอ้พ่อนาคฉันเคย หันหน้ามาทางนี้ น้องจะวิพากษ์ให้ พัดน้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเคย รับ พัด
น้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเคย

๓. ไอ้พ่อนาคฉันเคย อีพอบางเวยอ่อน ถ้าเป็นได้อย่างหนูก็อย่างไหน น้องจะได้ไม้กอน
ไปตีกะกลางนาคนอนนะนาเคย รับ ไปตีกะกลางนาคนอนนะนาเคย

๔. ไอ้พ่อนาคฉันเคย อีพ่อโฉมศิลป์ ถ้าน้องมีปีกอย่างกา น้องจะพาพ่อนาคบิน ไม้ให้พ่อนาคเดิน
ดินเลย นะนาเคยรับ ไม้ให้พ่อนาคเดินดินเลยนะนาเคย

๕. โอ้พ่อนาคฉันเคย อีพ่อบางเวยอ่อน พ่อนาคอย่าไปเตะตะกร้อ อย่าไปต่อนกเขา อาจารย์
ท่านจะตี หลวงพี่ท่านก็จะดำ ให้หมั่นสวดมนต์ภาวนานะนาเอ๋ย รับ ให้หมั่นสวดมนต์ภาวนา นะนาเอ๋ย

๖. โอ้พ่อนาคฉันเคย อีพ่อเอวกลิ้ง บุญน้อย ต่ำตา วาสนาไม่ถึง ไม่ได้ตัดบอกร่วมบึง นะ
นาเอ๋ย รับ ไม่ได้ตัดบอกร่วมบึงนะนาเอ๋ย รับเวลามีคนร้องเพลงแห่หน้าจบเพลงผู้รับจะรับท่อน
สุดท้าย เสียงจะสูงกว่าคนร้อง

(เพลงแห่หน้าต้นตำรับของนางทา คงแท้ สอนนางพิน คงแท้ และนางจิว ทองมา ร้องกันต่อๆ
มา)

เพลงน้อยชาวบ้านสะเตียง

บทไหว้ครู

สืบนี้ลูกพนมก้มเกล้า กราบบิดามารดาที่กำเนิดให้ กราบครูอาจารย์ที่ประสาทวิชา กราบ
ท่านผู้ชมที่นั่นหนาท่านมากันมากมาย

ขอให้ท่านมีสุขภาพพลานามัยดี จงสุขเกษมเปรมปรีดิ์ทุกวันไป ขอให้ท่านอายุมั่นคงยืน จง
สุขสดชื่นแจ่มใส

กราบคุณพระแก้วสามประการ จงมาอภิบาลวรกาย พกดิฉันเป็นศิลปินพื้นบ้าน สะเตียง
ประสานขนานขานไซ้ พกดิฉันจะรักศักดิ์ศรี ของดีเมืองเพชรบูรณ์ ให้เจิดจ้าจรรุญเป็นหนึ่งของเมืองไทย
เอ่ ซา

ลูกคู่ เอ่ ซา ซะ เอ่ ซา ซะฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

เกริ่นชาย

น้องจ๊ะน้องจ๋า อย่ามัวซ้าอยู่เลยหนาให้รีบมาไว ไว พี่จะพาน้องไปเที่ยวงานวัด แม่อย่าข้อง
ขัดเลยหนาดวงใจ มีหนึ่ง ลิเก รำวง ไ้แม่โฉมยงให้รีบไป แต่งตัวทาปากทาแก้ม แม่คงสวยแฉล้มไม่
เหมือนใคร เออ เอ้อ เอื้อ เอิง เงย

ลูกคู่ เออ เอ้อ เอื้อ เอิง เงย

เร็ว เร็ว ซิแม่สุดสวย พี่ขอคงไปด้วยนะแม่ทรามวัย เอ่ซา

ลูกคู่ เอ่ ซา ฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

เกริ่นหญิง

ใครหนอว่าใครแน่ เขามาร้องเรียกแม่อยู่ไม่วาย จะออกไปดูเสียให้มันรู้แน่ ว่าพ่อคำหรือแม่แค
หรือว่าเพื่อนใคร (สร้อย เอ่ซา ซะซา ฉะ เอ่ ซา)

ลูกคู่ เอ่ ซา ฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

แล้วจัดแจงแต่งตัวไม่มัวช้า แล้วหยิบเอาเสื้อผ้าขึ้นมาสวมใส่ แล้วหยิบกระจกขึ้นมายกส่อง
ส่องตาแม่มองดูกาย ฝมน้องตกไปชะหนึ่งเส้น เห็นจะไม่งาม จึงหยิบเอาน้ำมันใส่ แล้วหยิบหวีน้อย
ขึ้นมาสรว้อยเสย ฝมน้องก็เลยกระจาย(สรว้อย เอ๋ชา ชะชา ฉะ เอ๋ชา)

ลูกคู่ เอ๋ ชา ฉ่า ชา ฉะ ฉ่า ชา

บทเกี่ยวพาราสี

ชาย

พิศดูหน้าน้อง ช่างผิวผ่องเป็นยองใย ดูคิ้วของแม่อีกต่อ ดูคอกของแม่อีกกลม
ดูช่างงามสม ไปทุกส่วนทรมวย ดูรูปร่าง(เซฟ) ของแม่อีกบ๊ะ (ซ้ำ) แม่คุณจ๊ะแม่สวยเหมือนใคร เอ้อ เอ้อ
เอ้อ เอ็ง เจีย

พี่นี่ขอฝากรัก แล้วน้องจักว่ายังงี้ เอ๋ ชา

ลูกคู่ เอ๋ ชา ฉ่า ชา ฉะ ฉ่า ชา

หญิง

แต่พอได้ยินคำชาย มาชะม้ายชายตา เห็นเจ้าหนุ่มบ้านนาเดินยิ้มมาแต่ไกล ครั้นจะไม่เฉลย
ครั้นจะเมยเสียเล่า จะเสียบัตรชะเปล่านั้นเฉยอยู่ไม่ได้ จึงตอบคำถามพี่ไป

เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ็ง เจีย

ถ้าพี่จริงใจและจริงจัง พี่อย่าให้น้องผิดหวังเลยนะพี่ชาย เอ๋ ชา

ลูกคู่ เอ๋ ชา ฉ่า ชา ฉะ ฉ่า ชา

บทผูกรัก

ชาย

โอ้วว่าแม่นงนุช สุดสวย พี่ขอฝากรักด้วยจะได้ไหม พี่นี้เป็นคนคล่องแคล่ว ทำอะไรก็ต้องจริงใจ พี่
เป็นคนมีมานะอดทน ถึงเป็นคนยากจนพี่ก็ทำได้

เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ็ง เจีย

มารักกับพี่นะคนสวย ว่ามารักกับพี่นะคนสวย เราจะร่ำรวยหาใครเทียมได้ เอ๋ชา

ลูกคู่ เอ๋ ชา ฉ่า ชา ฉะ ฉ่า ชา

(วิทยากร นางสมจิตต์ ขุนแก้ว ต.สะเตียง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์

ประเพณีการแข่งขันเรือ

ประเพณีการนำเรือเข้าแข่งขันในวันสารทไทย

เรือบ้านสะเดียง

ชาวเพชรบูรณ์มีประเพณีสารทไทย มานับร้อยกว่าปีแล้ว วันสารทจะนับเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ประเพณีวันสารทจะจัดกันที่วัดไตรภูมิ เพื่อให้เจ้าเมือง (ผู้ว่าราชการจังหวัด) นำพระพุทธรูปมากราบที่ประดิษฐานไว้ที่วัดไตรภูมิมาสงน้ำ ชาวบ้านจะกว่นกระยาสารท กันแทบทุกบ้าน จะมีกิจกรรม การแข่งเรือ ที่หน้าวัดไตรภูมิ จะมีเรือจากหลายบ้านหลายตำบลมาแข่งกัน เช่น คลองศาลา ในเมือง สะเดียง นาป่า ดงมูลเหล็ก ป่าแดง ไไร่เหนือ วัดโพธิ์เย็น ต่อมานายชาญ โฆษิตานนท์ นายกเทศมนตรี ในสมัยนั้น ได้เริ่มประเพณีอุ้มพระดำน้ำ เป็นประเพณีที่ในโลกนี้มีที่เพชรบูรณ์แห่งเดียวเท่านั้น และได้สืบทอดกันมา จนถึงปัจจุบันนี้

สำหรับของชาวบ้านสะเดียง มีเรือ ๓ ลำ คือ

๑. รัตนาคราษ ยาว ๒๓ เมตร กว้าง ๘๘ เซนติเมตร มีความจุ ๓๐ ฝัพาย ได้รับการสนับสนุนจากท่าน ดร.วิศัลย์ เจ้าของเรือคือชาวบ้านสะเดียง ผู้ดูแลขณะนี้คือนายสนั่น พรหมประเสริฐ เก็บไว้ที่วัดทุ่งสะเดียง

๒. เรือเทพทุ่งทอง ยาว ๒๑ เมตร กว้าง ๑ เมตร ๓๐ ฝัพาย เจ้าของเรือคือวัดทุ่งสะเดียง ผู้สนับสนุนคือ ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ ผู้ดูแลคือ นายประสิทธิ์ สังข์ทอง สถานที่เก็บคือ วัดทุ่งสะเดียง

๓. เรือแม่หาดทอง ยาว ๒๐ เมตร ๕๐ เซนติเมตร กว้าง ๙๕ เซนติเมตร ๓๐ ฝัพาย เจ้าของเรือคือชาวบ้านสะเดียง ได้รับการสนับสนุนจาก ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ผู้ดูแลคือนายประสิทธิ์ สังข์ทอง สถานที่เก็บคือวัดทุ่งสะเดียง

เรือทั้ง ๓ ลำ ของชาวบ้านสะเดียงเมื่อวันสารทไทยจะเข้าแข่งขันกับเรือตำบลอื่นๆ ในขณะนั้น และจะเข้าแข่งขันจนถึงปัจจุบันนี้ คือประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ประเพณีหนึ่งเดียวในโลก

(วิทยากรนายสนั่น พรหมประเสริฐ สมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๓๕ การแข่งเรือทวนน้ำในเทศกาลสงกรานต์ไทย

ภาพที่ ๓๖ ร้องเพลงพื้นบ้านในงานชมรมผู้สูงอายุของนางสาวท ภาสประหาสและคณะ

ภาพที่ ๓๗ ยายจิว ทองมาภูมิปัญญาของชุมชนสะเตียง

ภาษาบ้านสะเตียง

คนบ้านสะเตียงเป็นคนอารมณ์สนุกสนานรื่นเริง มีภาษาพูดท้องถิ่น คือ ภาษาสะเตียง เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นโดยเฉพาะไม่เหมือนใคร สำเนียงแปลก เสียงเหน่อๆ มีคำอุทานหรือสร้อยคำต่อท้าย เช่น

เอ๋อ - เออ้ว - ทำไม - สวย - ชะมัน - เหล่า - หยะ (แปลว่า อู๊ยทำไมสวยจริงๆ เลย)

ให้ - เอ็ง - ไปตาม - เบ้ง - ซ่า (แปลว่า ให้ฉันไปด้วยคนซิ)

เอ๋อ - เออ้ว - มะพร้าวลูกนี้หนา - ชะมัน - เหล่า - เนีย (แปลว่า อู๊ยมะพร้าวลูกนี้มีเนื้อหนามาก)

(วิทยากร นางทร วระเดชะ , นายทองสุข ขุนแก้ว , นางจิว ทองมา , นางทา คงแท้)

ภูมิปัญญาชุมชน

ชื่อนายทองสุข ขุนแก้ว อายุ ๗๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๒ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพเกษตรกรรม ภรรยาชื่อ นางประมวดี ขุนแก้วมีบุตร๓คน โทร ๐๘๔-๙๕๑๕๙๓๓

มีความสามารถ และความชำนาญในเรื่อง ศาสนพิธีต่างๆ เช่น การจัดพิธีงานศพ จัดพิธีบวชนาค ตั้งศาลพระภูมิ ขึ้นบ้านใหม่

ชื่อนางจิว ทองมา อายุ ๘๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๑ ถ.เด่นพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง

จ.เพชรบูรณ์ โทรศัพท์บ้าน ๐๕๖-๗๒๐๘๐๙ อาชีพแม่บ้าน สามีเสียชีวิต ไม่มีบุตร มีความชำนาญและความสามารถในการร้องเพลงพื้นบ้าน ชาวบ้านสะเดียง เช่น เพลงแห่นาค เพลงกล่อมลูก เพลงฉ่อย

และความรู้ด้านสมุนไพรคือ

ตำรายาผลิตยาอายุวัฒนะ มีเครื่องปรุงดังนี้

เครื่องปรุงยาอายุวัฒนะ

๑.เหิงอากาศ (คือน้ำผึ้ง)

๒.พาดต้นไม้ (คือบอระเพ็ด)

๓.หางยอธณี (คือหญ้าแห้วหมู)

๔.หนึ่สงสาร (คือขมิ้นอ้อย)

๕.ปรีนิพพานไม่กลับ (คือผักเสี้ยนผี)

นำทั้งข้อ ๒- ข้อ๕ มาชอยตากแดดให้แห้ง บดให้ละเอียด และคลุกด้วยน้ำผึ้งแล้วปั้นเป็นลูกกลอนรับประทานก่อนอาหาร

นายเสริม ขุนแก้ว อายุ ๘๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ โพธิ์ชัยพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพค้าขาย ภรรยาชื่อนางจุก ขุนแก้ว มีบุตร ๖ คน

มีความสามารถ และความชำนาญ การทำขวัญนาคน ดนตรีไทย เพลงฉ่อยชาวบ้านสะเดียง ลีเก

นายแย้ม ทองใบ อายุ ๗๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๒ถ.บุกรวมโกวิท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพเกษตรกรรม ภรรยาชื่อนางประทวน ทองใบ มีบุตร ๔ คน นายแย้ม ทองใบ มีความชำนาญและความสามารถในการพิเคราะห์พืชต่างๆ ทำขวัญนาคน ตั้งศาลพระภูมิ

นายบรรจง ทองจันทร์ อายุ ๗๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๖ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพ สานอุปกรณ์ เครื่องใช้ในบ้านจากไม้ไผ่ หวาย เช่น กระบุง ตะกร้า กระบวย ตะแกรง หวด กระดัง

จากการเป็นคนพิการแต่มีความชำนาญในการด้านอุปกรณ์ดังกล่าว ทำให้ได้รับเชิญไปเป็นวิทยากร ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ร.ร.เทศบาล

นายสมคิด มั่งมี อายุ ๔๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๑ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๓-๘๗๘๕๓๕ มีอาชีพข้าราชการครู มีภรรยาชื่อ นางเตือนใจ มั่งมี มีบุตร ๓ คน

มีความรู้ความสามารถและความชำนาญ ในการตัดกระดาษในงานศพ งานบวช งานรื่นเริงต่างๆ

นายไพฑูรย์ จันทรเที่ยง อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๒๘ ถ.บุกรวมโกวิท อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ อาชีพค้าขาย ภรรยาชื่อนางฉลวย จันทรเที่ยง มีบุตร ๓ คน

มีความสามารถ และความชำนาญ ในงานศาสนพิธีต่างๆ เช่น พิธีงานบวช งานศพ

นางสมจิตต์ ขุนแก้ว อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๖ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ อาชีพค้าขาย มีบุตร ๕ คน มีความชำนาญและความสามารถ ในการทำขวัญนาค ดนตรีไทย เพลงฉ่อย เพลงกล่อมลูก เพลงแห่นาค และอาหารว่างประเภทเมี่ยง

นางเขยื่อน เดชบำรุง

มีความสามารถในการสานใบมะพร้าวให้เป็นรูปร่างต่างๆได้ถึง ๘ ชนิดเช่น นก ปลาเป็นต้น และได้ถ่ายทอดวิชาให้นางสาวบุษบา เดชบำรุงซึ่งขณะนี้ชาวบ้านสะเดียงไม่มีใครทำได้ได้รับการเผยแพร่โดยการสนับสนุนจากสภาวัฒนธรรมให้มาสาธิตผลงานในวันสำคัญๆเช่นวันแม่

ความรู้เรื่องมิด

นายวอน คงแท้ เป็นช่างตีมิดทุกชนิดทำได้ทุกชนิดมีคนเอาเหล็กกล้าแบนๆมาจ้างให้ตีในราคาเล่มละ ๑-๒ บาท

นอกจากเป็นช่างตีมิดแล้วนายวอน คงแท้ยังเป็นช่างทำปิ่นแก้ว ปิ่นยิงหนู ยิงกระรอก หน้าไม้สำหรับยิงกบ กระรอกที่ชอบมากินมะพร้าวในบ้าน ยิงนกมากินข้าวในนา ยิงพังพอนเพื่อนำมาเป็นอาหาร(แต่ต่อมายุติเพราะผิดกฎหมาย ปัจจุบันนายวอน คงแท้เสียชีวิตแล้ว)

เป็นเครื่องมือในการทำกรเกษตรและใช้ในชีวิตประจำวันมีการแยกชนิดและเรียกชื่อต่างกันไปดังนี้

๑.มิดบาง หรือมิดน้อยใช้ในการปลอกกล้วยขนาดเล็กละเช่นหอม กระเทียม คนแก่ใช้เจียนหมาก ลักษณะขนาดเล็กที่สุดปลายมนโค้งหรือปลายตัดตามความชอบของผู้ใช้ บางบ้านมีขนาดใหญ่อีกประมาณ ๑ นิ้ว ใช้สำหรับหั่นหมากแห้ง คนที่กินหมากจะมีติดกระพวยหมากตลอดเวลา

๒.มิดมีะ มิดที่มีขนาดใหญ่กว่าแบบที่ ๑ ขนาดใหญ่เท่ามิดบางจะเรียกว่ามิดมีะก็เฉพาะหัวมนหัวใหญ่ส่วนด้ามจะมีความกว้างของคมเล็กกว่าด้านปลายมิด ใช้สำหรับผ่าลูกหมาก ลูกมะค่าสำหรับกินหมากหรือเขาใช้สำหรับผ่าไม้กลัด

๓.มิดอีโต้ ลักษณะเหมือนมิดมีะแต่มีขนาดใหญ่กว่า มีคมมีดเฉพาะบริเวณตรงข้ามกับด้านมนโค้งเท่านั้น ใช้สำหรับฟัน ผ่า หรือเฉาะเปลือกมะพร้าวแห้งแล้วใช้ปลายคมมีดแฉะ

๔.มิดหัวตัดใช้สำหรับตัด ฟันมีหลายขนาดตามต้องการใช้สอยเช่นเล็ก กลางใหญ่

ขนาดเล็กใช้สำหรับเหลาดอก จักตอก เพื่อนำไปมัดฟางข้าวหรือมัดเครื่องบนของหลังคาเรือนไม้ไผ่ ขนาดกลาง ใช้ผ่าฟืนท่อนเล็กๆเช่นกิ่งไม้หรือแขนงไม้

ขนาดใหญ่ ใช้สำหรับตัด กิ่งหรือต้นไม้ที่มีลำต้นขนาดใหญ่

๕.มิดถาง ใช้สำหรับถางป่า เครื่องเถาต่างๆตามเรือกสวนไร่นา คมมีดจะโค้งมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอยถ้าโค้งมากใช้สำหรับเกาะเกี่ยวไม้เลื้อยที่ขึ้นรก มีด้ามเป็นไม้ไผ่ต้นสั้นหรือยาว ขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอย ถ้าปากรไม่มากใช้ด้ามสั้น รกมากใช้ด้ามยาว

๖. มีดเหน็บลักษณะมีดมีปลายแหลมมีคมตลอดทั้งเล่มตรงกลางจะกว้าง ค่อยๆ เรียวปลาย สันเป็นเหลี่ยม เป็นมีดที่ชายฉกรรจ์นำติดตัวอยู่ตลอดเวลา โดยใช้มีดเหน็บที่บันเอามีปลอกสำหรับใส่ทำ จากกาบหมากแก่ ไม้ไผ่ หรือหวาย สานเป็นรูปร่างตามขนาดของมีด ประโยชน์ของมีดเหน็บใช้สารพัด ประโยชน์ เช่น ใช้ปลอก ใช้ฟัน ใช้ตัด แล้วแต่โอกาส มีหลายขนาดให้เลือกตามชอบของผู้ใช้

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายชวน คงแท้ ผู้เป็นน้อง ตำบลในเมือง จ.เพชรบูรณ์)

การถนอมอาหาร

ปลาร้า

ชาวบ้านสะเดียงจะนำปลาที่หาได้จากลำคลองหรือท้องนาของตนเอง บางคนมีเวลาว่างจากการปักดำก็จะไปหาปลาที่ทะเล บริเวณน้ำท่วมทางที่ไปบ้านโคกดงมูลเหล็กในปัจจุบัน หรือหาปลาในลำน้ำป่าสัก การไปหาปลาจะออกจากบ้านสะเดียงตั้งแต่เช้ามืด กว่าจะกลับบ้านก็จะเป็นเวลาพลบค่ำ ได้ปลามากน้อยก็จะใช้ประกอบเป็นอาหารในชีวิตประจำวัน ถ้าได้มากก็จะทำปลาร้า ปลาเค็ม ตามปริมาณที่หามาได้

ส่วนผสมของปลาร้า

๑. ปลาสดที่ทำความสะอาดแล้วขอดเกล็ดควักไส้ทำความสะอาด ล้างน้ำ ผึ่งให้สะเด็ดน้ำ (บางบ้านก็ทิ้งปลาให้เนื้อเขียวเล็กน้อย จะได้ไม่ต้องหมักนาน

๒. เกลือเม็ด

๓. ข้าวคั่ว

วิธีทำ

๑. นำปลาสดมาคลุกเคล้ากับเกลือเม็ดจนแน่ใจว่า เกลือซึมเข้าเนื้อปลา

๒. นำไปอัดลงในไหปากกว้างอัดให้แน่น ใช้กาบหมากแก่ขนาดใหญ่เลยปากไห เล็กน้อยนำมาสองแผ่นแล้วเอาสอดเข้าไปในปากไห ในลักษณะขัดกันเพื่อป้องกันไม่ให้ปลาลอย

๓. ในขณะที่ให้ปลาล่มนั้นที่ปากไหก็จะมีน้ำของปลา ออกมาข้างบน บ้างบ้านก็จะตักขึ้นมาใส่ขวดปิดฝานำไปตากแดดน้ำปลาก็จะเปลี่ยนสีจากสีเทา ก็จะมีสีชมพู สีแดง เรียกว่าหัวน้ำปลา แต่ใช้เวลานาน ถ้าจะให้เร็วก็นำไปต้มผสมปลาตัวเล็กที่หมักไว้บางส่วนเติมน้ำเล็กน้อย ใส่เปลือก สับปะรด จุกกระเทียม เกลือและน้ำอ้อยต้มจนเนื้อปลาละลาย นำมากรองด้วยผ้าขาวบางใส่ขวดปิดฝา ตากแดดประมาณ ๑ เดือน ก็นำไปใช้เป็นน้ำปลาปรุงรสประกอบอาหาร

๔. นำปลาที่หมักจนล่มแล้ว นำไปคลุกกับข้าวคั่วที่บดละเอียดนำไปอัดลงในไหปากแคบ ปิดฝาด้วยแผ่นกระดานเท่าปากไหปิดทับด้วยถุงขี้เถ้า นำมาใส่ถุงผ้าดิบเย็บแล้วห่อด้วยผ้าเนื้อหนาหรือผ้าดิบมัดเป็นจุกขนาดใหญ่พอดีกับปากไห ให้เหลือชายผ้าลงมากลุมปากไหเพื่อป้องกันไม่ให้แมลงวัน มาวางไข่เกิดเป็นหนอน

ดนตรีตึบแก่งชาวบ้านสะเตียง

ประวัติความเป็นมาของตึบแก่งชาวบ้านสะเตียง (นายอภิชาติ ปิ่นขาว ผู้เล่า)

ตึบแก่ง บ้านสะเตียง เริ่มมาจากนายบัน ปิ่นขาว ไปเที่ยวที่บ้านป่าแดงและไปพบคนมีอายุ ชาวบ้านป่าแดงเล่นดนตรีตึบแก่งในงานศพญาติ นายบัน ปิ่นขาว มีความสนใจมาก อยากเล่นให้เป็นและได้เข้าไปคลุกคลีกับวงตึบแก่งนี้บ่อยๆ จนเจ้าของวงชื่อนายปุ่น เพียรเกิด เห็นใจ คนตีฆ้องกระแตได้ให้นายบันลองตีดูและนายบันก็ตีได้ จึงขอนายปุ่นตีฆ้องกระแต ด้วยความสนใจ นายบัน ปิ่นขาว ได้หัดเป่าปี่ ซึ่งเป็นดนตรีที่ยาวมาก แต่ด้วยความพยายาม นายบัน ก็เป่าปี่ได้ และนายบัน ก็เล่นดนตรีตึบแก่งได้ทุกชิ้นและด้วยความปรารถนาอันแรงกล้า ว่า บ้านสะเตียง ไม่มีวงตึบแก่ง จึงคิดทำเครื่องดนตรีตึบแก่งเอง นายบันถูกพ่อกีดกันมาก เพราะหวังให้ลูกๆ ทำนา ไม่อยากให้เล่นแต่ด้วยความพยายาม นายบัน ปิ่นขาว ก็สามารถตั้งวงตึบแก่งบ้านสะเตียงได้ โดยพยายามสอนลูกๆ หลานๆ และพี่น้องของตนเอง ฝึกซ้อมจนชำนาญทุกคน สามารถออกเล่นงานศพได้ และออกรับจ้าง งานศพในหมู่บ้านเป็นที่นิยมมาก ต่อมาคนเป่าปี่หูหนวกและป่วยเสียชีวิต นายบันเสียชีวิต คงเหลือนายอภิชาติ และนายปราโมทย์ ปิ่นขาว ลูกชาย ต่อมา นายปราโมทย์ ปิ่นขาว เป็นคนเป่าปี่เสียชีวิต ทำให้ขาดคนเป่าปี่ เวลาเล่นนายอภิชาติ ต้องไปจ้างนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ต่อมาคนเป่าปี่ย้ายไปอยู่ต่างจังหวัด จึงทำให้ไม่มีคนเป่าปี่ วงตึบแก่งบ้านสะเตียง จึงต้องหยุดเล่น และเครื่องดนตรี ได้มอบให้ ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ ขณะนั้นเป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์

วงดนตรีตึบแก่งเล่นกัน ๕ คน คือ

๑.คนเป่าปี่ ๑ คน ๔.กลองคู่ ๒ คน

๒.ตีฆ้องกระแต ๑ คน

๓.คนตีฆ้องคู่ ๑ คน

**การเก็บข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมวัดมหาธาตุ
ชุมชน 5-6-7**

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นางสาวเตือนใจ เมฆประยูร	ประธานกลุ่ม
นางพจณี โฆษิตานนท์	รองประธาน
นางสาวกฤษณา เมฆประยูร	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวอาภรณ์ โฆษิตานนท์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางทิพวรรณ เอี่ยมอากาศ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางยวนใจ จารึกสมาน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางเสียมกิม มิ่งขวัญ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางเพชรศิริ ศรีชัยวรรณ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางรัชนี อินทรีย์รักษา	ผู้ประสานงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

พระเทพรัตนกวี	เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ
นายวิสิทธิ์ เมฆประยูร	นางประโลม โฆษิตานนท์
นางพจณี โฆษิตานนท์	นางผาด สุนทรวงศ์
นางเสาวรัตน์ อมาตยกุล	นางสมศรี ศรีฉิม
นางบุญสม สงวนสิน	นางสายหยุด พรหมบุญ
นายอัอนแหลว แซ่ผดุง	นางโสพิศ แซ่ผดุง
นายชีกัก แซ่เตีย	นางสุวรรณี ลีละวัฒนากุล
นางแก้ว จันทรีลี	นางสมคิด พณีชีพ
นางทิพวรรณ เอี่ยมอากาศ	นางบุญปลูก อืดทมิ
นายสมคิด คำมาตร	นางรัชนี อินทรีย์รักษา
นายชลอ พรหมประเสริฐ	นางละมัย แสงแก้ว
นางวันทนีย์ ถาวรหงส์	น.ส.กฤษณา เมฆประยูร
น.ส.เตือนใจ เมฆประยูร	นางฐจิตร จันทนา
นางอริศรา เมฆประยูร	น.ส.อาภรณ์ โฆษิตานนท์
นางเสนอ วิจิตนา	น.ส.นฤมล ทรงทวีสิน

หัวข้อในการเก็บข้อมูล

๑. สถานที่เก็บข้อมูล
๒. ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล
๓. วิทยากรผู้ให้ข้อมูล
๔. รายละเอียดข้อมูล

ประวัติของชุมชน

- ประวัติการตั้งถิ่น ๕,๖,๗
- ที่มาของชื่อ
- เรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น - แดนประหาร
- สถานที่สำคัญ / สิ่งของสำคัญ

ประเพณีในชุมชน

- ประเพณีการเกิด
- ประเพณีการบวช
- ประเพณีแต่งงาน ไทย/จีน
- ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่
- ประเพณีการตาย

ประเพณีสำคัญของชุมชน

ชุมชน ๕	พัฒนาสามัคคี
ชุมชน ๖	สมาคมพัฒนา
ชุมชน ๗	เพชรนิกรบำรุง

รายละเอียดของข้อมูล

ก.ประวัติของชุมชน

๑.ประวัติการตั้งถิ่นของชุมชน

ชุมชนเทศบาลที่ ๕ พัฒนาสามัคคี

ประกอบด้วยประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณ ถนนนบุรกรรมโกวิท สามัคคีชัย ซอยสามัคคีชัย ๑-๕ ในอดีตประชากรดั้งเดิม ซึ่งได้มาหักล้างทางพงที่ดินรกร้างบริเวณสี่แยกไร่ยาสูบ ด้านถนนนบุรกรรมโกวิททั้งสองฝั่ง (บ้านสะเดียง) จนถึงบริเวณโรงสีไฟใหม่และจับจองที่ดินเป็นของตนเอง ประกอบด้วยคนย่านำมา ตระกูลมันศรี คุณยาตา ตระกูลจันทนา คุณยาดี ตระกูลชาวสะอาด คุณยาเปาะ ตระกูลพานามา และ คุณยาเสริม ตระกูลฟุ้งแก้ว โดยลูกหลานส่วนใหญ่รับราชการ พื้นเพดั้งเดิมของคุณยาเป็นคนพื้นที่ ที่ดินดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนมือถึงลูกหลาน ได้ก่อสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยและแบ่งขายแก่ นายปรีชา โฆษิตานนท์ นายชาญ โฆษิตานนท์ และร้านยังบอย มีการตัดถนน ตรอกซอย ก่อสร้างอาคารที่พักอาศัย บ้านจัดสรร หอพัก ร้านค้า อาคารพาณิชย์

ปัจจุบันประชากรมีหลากหลายอาชีพ ธุรกิจหอพัก ค้าขาย ข้าราชการ รับจ้าง

(ข้อมูลจาก นางชฎจิตร จันทนา นางอริศรา เมฆประยูร)

ชุมชนเทศบาลที่ ๖.(สมาคมพัฒนา)

ในอดีตประชากรส่วนใหญ่ อพยพมาจากประเทศจีน มาทำมาหากินที่กรุงเทพฯ และแยกย้ายไปตั้งหลักแหล่งยังจังหวัดต่างๆ สำหรับจังหวัดเพชรบูรณ์มีชาวจีนที่อพยพมาตั้งแต่สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีตั้งแต่จิ๋ว แคระ กวางตุ้ง ไหหลำ บางส่วนถูกรัฐบาลเนรเทศมาก็มีบ้าง โดยเฉพาะชุมชนที่ ๖ มีตระกูลที่สำคัญ มีชื่อเสียง เช่น แซ่ไค้ว (โฆษิตานนท์)

นายปรีชา โฆษิตานนท์ ประกอบธุรกิจ โรงสี โรงน้ำแข็ง โรงเหล้า

นายชาญ โฆษิตานนท์ นายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ หลายสมัย

ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์และนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ๒ สมัย

นายประสงค์ โฆษิตานนท์ สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเพชรบูรณ์และอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

ตระกูลเกสรทอง นายแป้น เกสรทอง เป็นข้าราชการครู เป็นบุคคลเก่าแก่ของชุมชน ๖ มีความรู้และตั้งโรงบ่มใบยาสูบ เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นจำนวนมาก บุตรสาวคือ นางเอี่ยมพร ปฏิเวศวรณกิจ สมรสกับผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ (นายจำเนียร ปฏิเวศวรณกิจ) บุตรชายคือ นายปัญญา เกสรทอง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์หลายสมัย และอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ตระกูล แซ่ตั้ง อาซิม ร้านนิยมไทยมีกิจการโรงฝิ่น บ่อนการพนัน บุตรชาย คือนายสุพจน์ ตั้งตระกูลไทย เป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์

ตระกูล ดวงพัตรา นายเซียง ดวงพัตรา เจ้าของกิจการบริษัทเพชรประเสริฐ ซึ่งเป็นบริษัทเดินรถที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับสัมปทานรถวิ่งหลายสายเช่น เพชรบูรณ์ – พิจิตร-นครสวรรค์ –เลย – กรุงเทพฯ – ระยอง – พัทยา เป็นต้น ได้รับความนิยมจากประชาชนมาก

นายสุทัศน์ จันทรแสงศรี อดีตสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าของสุทัศน์การพิมพ์ ก็เป็นบุตรเขยโดยสมรสกับนางสุมนา ดวงพัตรา บุตรสาวคนสุดท้ายของนายเซียง (ถึงแก่กรรมแล้ว)

นอกจากนี้ยังมีบุคคลที่ประกอบธุรกิจและทำการค้าขายอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันอีกหลายราย เช่น

ร้านจิ้นเซ่งพาณิชย์ จำหน่ายหนังสือ

นายเสรี มาสุธน ตัวแทนสุรา ยาสูบ

ชื่อเหรียญอาภรณ์ – ชื่อเหรียญพาณิชย์ – ชื่อเหรียญการไฟฟ้า

ไทยสากล สากลเฟอร์นิเจอร์

ปึงยิดเกา เอสอาร์มาเกตติ้ง (ปัจจุบันมี ๕ สาขา)

โรงแรมย่งอัน

ร้านขายยาวิชัยฟาร์มาซี

ประชากรเก่าแก่อีกกลุ่มหนึ่ง อพยพมาจากจังหวัดน่าน มาตั้งหลักแหล่งค้าขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องครัว น้ำมันก๊าด อุปกรณ์จับปลา ฯลฯ ได้แก่ ตระกูล คำมาตร ศรีสุขคำ ศรีตนชัย ศรีนวลชัย ศรีตนทิพย์ สมมีชัย

(ข้อมูลจาก นายวิสิทธิ์ เมฆประยูร น.ส.เตือนใจ เมฆประยูร น.ส.กฤษณา เมฆประยูร น.ส.อาภรณ์ โฆษิตานนท์ นายสมคิด คำมาตร)

ชุมชนที่ ๗ (เพชรนิกรบำรุง)

ย้อนอดีตไปประมาณ ๑๐๐ ปี ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ด้านทิศตะวันตกของชุมชนในเมือง คือชุมชนบ้านถนนนอก (เพชรนิกรบำรุงในปัจจุบัน) เป็นที่พักอาศัยของกลุ่มราษฎรที่เป็นไทจากการเลิกทาส โดยพระมหากรุณาธิคุณของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๕ กลุ่มคนเหล่านั้นจึงได้มาหักล้างถางพงก่อตั้งชุมชน เพื่อประกอบอาชีพ เกษตรกรรม เป็นหลัก โดยมีอาณาเขต ทิศเหนือ จากสี่แยกไฟแดงโรงแรมบูรพา ทิศใต้จดบริเวณวัดมหาธาตุ ทิศตะวันออกจดสะพานพญาโศก และทิศตะวันตกจดตลาดเทศบาล ๒

(ข้อมูลจากนางประโลม โฆษิตานนท์)

สมัยก่อนถนน หนทาง รถยนต์ รถจักรยานยนต์ มีไม่มาก มีแต่จักรยาน และเดินกัน ไฟฟ้าตามถนนยังไม่มี น้ำประปามีใช้เป็นบางบ้าน น้ำดื่มจะมาตักน้ำบาดาลตรงอนามัย (สุขศาลา) และน้ำบ่อที่อยู่

ตรงข้ามกับโรงพยาบาลเมืองเพชรเดี๋ยวนี้ อีกบ่อหนึ่งอยู่หลังวัดมหาธาตุ บ้านเรือนก็ปลูกอยู่ห่างกันมีนับหลังได้รู้จักกันหมด มีคลองคูเป็นคลองใช้อาบ ซักผ้า

(ข้อมูลจากนางสมศรี จิมมา)

ประมาณ ๔๐ ปีที่แล้ว ที่ดินแถวนี้ (ซอยนิกรบำรุง) เป็นป่าพงสูงท่วมหัว ไม่มีบ้านคนอาศัยอยู่ มีบ้านลุงเฉลิมมาอยู่เป็นบ้านแรก การซื้อขายที่ดินแถวนี้ ตารางวาละ ๓๐๐-๕๐๐บาท เส้นทางเข้าออกเป็นลูกรัง เมื่อถึงหน้าฝนน้ำจะท่วมหมดทั้งซอย บริเวณโรงเรียนโฆสิตวิทยา โรงพยาบาลเมืองเพชร แต่ก่อนจะเป็นสวนผักของนางเสียมกิม ซึ่งมีนายเกรียงศักดิ์ โฆสิตตานนท์ เป็นเจ้าของที่ดิน

(ข้อมูลจากนางเสนอ วิชิตนาค นางเสียมกิม มิ่งขวัญ)

๒.ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนที่ ๕ พัฒนาสามัคคี	ตั้งชื่อชุมชนตามถนนสามัคคีชัย
ชุมชนที่ ๖ สมาคมพัฒนา	ตั้งชื่อชุมชนตามสมาคมพาณิชย์เพชรบูรณ์
ชุมชนที่ ๗ เพชรนิกรบำรุง	ตั้งชื่อตามถนนนิกรบำรุง

๓.เรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น : แดนประหาร

ชุมชนที่ ๖ จะมีวัดมหาธาตุ พระอารามหลวง เป็นศูนย์กลางของการประกอบพิธีทางศาสนาพุทธ มีเรื่องราวที่เกิดขึ้นในบริเวณวัดมหาธาตุแห่งนี้ ประมาณ ๗๐-๘๐ ปีที่ผ่านมาว่าเป็น แดนประหาร โดยมีนักโทษประหารชีวิต จากคดีฆ่าคนตายชื่อ นายชุ่น และนายโต เพชฌฆาตจากกรุงเทพฯ ชื่อ นายแจ่ม

ก่อนถูกนำเข้าที่นั้งหลักประหาร จะมีพระสงฆ์มาเทศนาสั่งสอน นำอาหารมาให้รับประทาน นำเข้าหลักประหาร ปิดตา เพชฌฆาต ๒ คน ถือดาบ รำ ตามเสียงปี่ และกลอง พอนักโทษเคลิ้ม หรือเผลอ เพชฌฆาตก็จะฟันคอทันที แล้วนำศีรษะนักโทษเสียบประจาน มิให้เอาเยี่ยงอย่าง

(ข้อมูลได้จากคำบอกเล่าของ นางวันทนี ถาวรหงส์ อายุ ๘๒ ปี น.ส.บุญสม สงวนสิน อายุ ๖๙ ปี นางตาล เมฆประยูร อายุ ๘๙ ปี (ถึงแก่กรรม พ.ศ.๒๕๔๕) และจากหนังสือประวัติวัดมหาธาตุ และเมืองเพชรบูรณ์ โดยพระศรีพัชรโรดม)

๔.สถานที่สำคัญ ชุมชน ๕ พัฒนาสามัคคี

- ถนนสามัคคีชัย

เป็นถนนสายหลักของจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นเส้นทางเดียวกับถนนสระบุรี - หล่มสัก

- ซอยต้นมะขาม

เป็นซอยที่แยกจากถนนสามัคคีชัย ในอดีตตรงทางโค้งของซอย เคยเป็นเหมืองเก่า และมีต้นมะขามใหญ่

- โรงสีไฟไหม้

ตั้งอยู่ถนนบูรกรรมโกวิท หน้าวัดช้างเผือก ชื่อโรงสีเพชรเจริญ ล่าสุดนายปรีชา โฆษิตานนท์ เป็นเจ้าของ
กิจการแต่ประสบอัคคีภัยจึงเลิกกิจการ

- คลองคู

อยู่ข้างโรงพยาบาลเพชรบูรณ์

- สำนักงานไวยาสุบ

ตั้งอยู่ถนนสามัคคีชัย

๔.สถานที่สำคัญ ชุมชน ๖ สมาคมพัฒนา

- สมาคมพาณิชย์เพชรบูรณ์
- ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ ใกล้สี่แยกไวยาสุบ

ภาพที่ ๓๘ สมาคมพาณิชย์จีนสถานที่ประกอบกิจกรรมของคนไทยเชื้อสายจีน

ภาพที่ ๓๙ การแสดงจิ้ง

ภาพที่ ๔๐ การไหว้เจ้า ในเทศกาลกินเจ

- เป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชาวจีน ได้แก่ การแสดงจิ้ง เทศกาลกินเจ การฉลองงานมงคลสมรส การมอบทุน การศึกษาของมูลนิธิไต้หวัน
- กิจกรรมเทศบาลพบประชาชน
- ตลาดเทศบาล ๑
- ตั้งอยู่ถนนศึกษาเจริญ ตรงข้ามธนาคารธนชาติ
- เป็นสถานที่จำหน่ายสินค้า อาหารตามสั่ง ก๋วยเตี๋ยว กาแฟโกเซ่ ผลไม้ แผงพระเครื่อง เครื่องครัว ถ้วยชามกะละมัง ฯลฯ

- เข้าตู่บริเวณร้านเพชรชัย จะมีปาท่องโก๋ น้ำเต้าหู้ ข้าวเหนียวหมูปิ้ง จำหน่าย
- ช่วงเย็น -ค่ำ บริเวณร้านแสงเจริญ ถึงร้านชื่อเหรียญพาดิษ จะมีอาหารสำเร็จรูปชนิดต่างๆ จำหน่าย (รถเข็น) ไก่ทอด ข้าวเหนียวหมูปิ้ง เป็ดพะโล้ ขนมหวาน ถึงประมาณ ๒๐ น.
- บริเวณหน้าร้านเพชรชัย ตลอดแนวจะมีไอศกรีม ข้าวต้ม โจ๊ก ก๋วยจั๊บน้ำร้อน ข้าวขาหมู และอาหารตามสั่ง จำหน่าย โดยเฉพาะผัดไทยเจ้าอร่อยของคุณตุ๋ ซึ่งจะบริการจำหน่ายประมาณ ๑๗.๐๐ - ๒๒.๐๐ น.
- ตลาดเทศบาล ๒
- อยู่ถนนเจริญพัฒนา แยกจากถนนเพชรเจริญ
- เป็นตลาดสดที่เทศบาลได้มีการปรับปรุง จัดโซนจำหน่ายสินค้าแต่ละประเภท เช่น เนื้อสัตว์ต่างๆ ปลา อาหารทะเล ผัก ผลไม้ อาหารสำเร็จรูป ดูแลรักษา ทำความสะอาด ให้มีมาตรฐาน มีหลังคา กันแดดกันฝน เปิดปิดช่องถนนเป็นเวลา
- ตั้งแต่เช้าตรู่ ผู้คนจะพากันมาจับจ่ายซื้อของสดของแห้งกันอย่างคับคั่ง

สถานที่สำคัญ ชุมชน ๖ สมาคมพัฒนา

- หอนาฬิกาแชมป์โลกคู่แฝด
- ตั้งอยู่ระหว่างถนนเพชรเจริญ (ตรงข้ามทางเข้าวัดมหาธาตุ) กับถนนศึกษาเจริญ (ตรงข้ามร้านทรินาย)
- เดิมเป็นหอนาฬิกาสำหรับผู้คนผ่านไปมาดูเวลา ๔ ด้าน และเป็นที่สัญจรของรถชนิดต่างๆ
- สมัย ดร.วิศัลย์ โสมิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรี ได้มีการขยายขยายที่ตั้งให้รถสัญจรได้สะดวกและปลอดภัยขึ้น จัดทำประติมากรรมรูปเขาค้อ เขาทราย แชมป์โลกมวยสากล คู่แฝดชาวเพชรบูรณ์ ไว้ที่ฐานหอนาฬิกา เพื่อเป็นเกียรติประวัติของบุคคลที่สร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาพที่ ๔๑ หอนาฬิกาแชมป์โลกคู่แฝด

-วัดมหาธาตุ

-ตั้งอยู่ถนนนิกรบำรุง เป็นวัดเก่าแก่ สร้างเมื่อ พ.ศ.๑๙๒๖ เป็นพระอารามหลวง มีพระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ มีพระพุทธรูปหลวงพ่องามในอุโบสถ และมีพระพุทธรูปหลวงพ่เพชร มีชัยในพระวิหาร ปัจจุบันพระเทพรัตนกวี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุและเจ้าคณะจังหวัด เพชรบูรณ์

ประวัติวัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่เลขที่ ๑๗ ถนนนิกรบำรุง ตำบลในเมืองอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๑๗ ไร่ งาน ตารางวาตามโฉนดที่ดินเลขที่๘๐เล่ม๙หน้า๓๐อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับที่ดินของเอกชนทิศใต้ติดต่อกับคลองตะลุยกทิศตะวันออกติดต่อกับถนนนิกรบำรุงทิศตะวันตกติดต่อกับที่ดินของเอกชน

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบอยู่ในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ การคมนาคมสะดวก อาคารเสนาสนะต่าง ๆ มี พระอุโบสถหลังใหม่ ศาลาการเปรียญเป็นอาคารไม้ยกพื้นสูง กุฏิสงฆ์ จำนวน ๑ หลัง อาคารเรียน พระปริยัติธรรม ๒ ชั้น พระวิหารหลวงพ่เพชรมีชัย ศาลาธรรมสังเวชและฌาปนสถาน ปุชนิยวัตรของวัดมี พระประธานในพระอุโบสถ มีพระนามว่า “หลวงพ่องาม” พระประธานในพระวิหารมีพระนามว่า “หลวงพ่เพชรมีชัย” นอกจากนี้มีพระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ บูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ อัฐิธาตุพระอรหันต์ และพระพุทธรูปบูชา พระเครื่อง พระพิมพ์ ต่างๆตลอดจนวัตถุโบราณอื่นๆอีกด้วย

วัดมหาธาตุ สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.๑๙๒๖ พระเจ้าเพชรบูรณ์ซึ่งเป็นเจ้าเมืองเพชรบูรณ์เป็นผู้สร้างขึ้น ตามการสันนิษฐานของเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร ซึ่งขุดพบลานทองจารึกในพระเจดีย์องค์ใหญ่เมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๐ คงเป็นวัดที่ได้รับการทะนุบำรุงจากเจ้าเมืองให้เจริญรุ่งเรืองมาก ต่อมาได้กลายสภาพเป็นวัดร้างเล่ากันว่าเจ้าพระยาจักรี(สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) กับเจ้าพระยาสุรสีห์ (กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท) เมื่อคราวยกทัพไปรบกับพม่าที่พิษณุโลก ได้นำไพร่พลมาทางเมืองเพชรบูรณ์ และได้กระทำพิธีบวงสรวงเพื่อชัยชนะที่วัดมหาธาตุ นอกจากนี้แล้วทางราชการยังเคยใช้สถานที่นี้ประหารนักโทษสำคัญอีกด้วย

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๔๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาดำรงราชานุภาพ ขณะประทับอยู่ที่เมืองเพชรบูรณ์ มีรับสั่งให้พระยาเพชรรัตน (เฟื่อง) เจ้าเมืองเพชรบูรณ์ เสด็จผู้คนมาทำการบูรณะวัดมหาธาตุครั้งใหญ่ ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ รว พ.ศ.๒๔๕๓ มีพระราชพิธีราชาภิเษกทรงรับน้ำจากหัวเมืองต่างๆโดยเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ได้นำน้ำจากสระมนในวัดมหาธาตุไปร่วมพิธีด้วย

วัดมหาธาตุ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแต่เดิม ซึ่งมีใบเสมาของเก่าทำจากหินทราย

ปรากฏอยู่ แต่ได้ขอพระราชทานวิสุงคามสีมาใหม่ ได้รับพระราชทานเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๖ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร ได้ผูกพัทธสีมาใหม่ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ มี พระภิกษุจำพรรษาประมาณปีละ ๕๐ รูป สามเณร ๘๐ รูป ทางวัดได้เปิดสอนพระปริยัติธรรม พ.ศ. ๒๔๘๓ มีทั้งแผนกธรรมและบาลี เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้รับการสถาปนาให้เป็น พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ นับตั้งแต่วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ตามประกาศ กระทรวงศึกษาธิการลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ เจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนามมี ๑๐ รูป คือ

รูปที่ ๑ พระอาจารย์มี พ.ศ. ๒๔๐๓ - ๒๔๓๖

รูปที่ ๒ พระอาจารย์คง พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๔๖๒

รูปที่ ๓ พระอาจารย์ทองดี พ.ศ. ๒๔๖๒ - ๒๔๖๔

รูปที่ ๔ พระอาจารย์มิ่ง พ.ศ. ๒๔๖๔ - ๒๔๖๗

รูปที่ ๕ พระอาจารย์เรียบ พ.ศ. ๒๔๖๗ - ๒๔๖๙

รูปที่ ๖ พระอาจารย์สำเร็จ หลวงปราบ พ.ศ. ๒๔๗๑ - ๒๔๗๒

รูปที่ ๗ พระปลัดคำภา พ.ศ. ๒๔๗๔ - ๒๔๗๘

รูปที่ ๘ พระอาจารย์แดง พ.ศ. ๒๔๗๙ - ๒๔๘๑

รูปที่ ๙ พระวินัยธรรม (แพ ธมฺมธโรโก) พ.ศ. ๒๔๘๓ - ๒๕๒๓

รูปที่ ๑๐ พระเทพรัตนกวี ดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นต้นมา

ภาพที่ ๔๒ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ มีพระเจดีย์ ทรงพุ่ม ข้าวบิณฑ์แบบสุโขทัย สูง ประมาณ ๔ วาเศษ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงสันนิษฐานว่า วัดนี้คงสร้างมา ตั้งแต่สมัยสุโขทัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ทาง กรมศิลปากรได้บูรณะพระเจดีย์องค์นี้ ได้ขุดพบลานทองจารึกใน พระเจดีย์องค์ใหญ่ หลังพระอุโบสถ

และได้นำ โบราณวัตถุที่บรรจุเจดีย์นั้นขึ้นมามีด้วย มีสิ่งหนึ่งที่ได้นำพร้อมกับพระเครื่อง พระบูชา เป็นรูปช้าง รูปหมู ในท้องหมูมีลานทองจารึกอยู่ ๓ แผ่น มีข้อความตามจารึกว่า "พระเจ้าเพชรบุรีเป็นลูกพระญาณรองประดิษฐานแล" เขียน เป็นคำปัจจุบันได้ "พระเจ้าเพชรบุรีเป็นลูก พระยาอันรองประดิษฐานไว้" จึงทำให้เราทราบว่า "เพชรบูรณ์" แต่เดิมนั้นเป็น "เพชรบุรี" ตั้งอยู่ถนนนิกรบำรุง ในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคูเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้ให้ข้อมูล www.google.co.th (วิโรจน์ ใฝ่ย่อย ๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๑)

- คลองตะลุก
- ตั้งอยู่บริเวณข้างวัดมหาธาตุ
- เป็นคลองเดียวกับคลองป่าแดง สมัยก่อนประชาชนในละแวกนี้ ใช้อาบซักผ้า รดผัก คลองจะกว้าง น้ำใสสะอาด
- ปัจจุบันประชาชนบริเวณริมคลอง ได้มีการสร้างบ้านเรือนรुकล้ำเข้าไปในคลอง ทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูล ลงคลอง ทำให้คลองตื้นเขิน มีสภาพเหมือนร่องน้ำ มีกลิ่นเหม็น เต็มไปด้วยขยะ สิ่งปฏิกูล

ภาพที่ ๔๓ คลองแม่น้ำป่าสักในปัจจุบัน (คลองตะลุก)

๔. สถานที่สำคัญ ชุมชน ๗

- วิทยาลัยสารพัดช่างเพชรบูรณ์
- ตั้งอยู่ถนนนิกรบำรุง เยื้องกับวัดมหาธาตุ เดิมเป็นที่ตั้งของโรงเรียนการช่างสตรีเพชรบูรณ์
- ปัจจุบันเปิดสอนวิชาชีพ หลักสูตรระยะสั้น

-ศาลากลาง (หลังเก่า)

ภาพที่ ๔๔ ศาลากลางจังหวัดหลังเก่า

ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ ปัจจุบันได้รับงบประมาณก่อสร้างใหม่ ย้ายไปสร้าง ณ ถนนสระบุรี – หล่มสัก) อาคารหลังเก่าได้ยกให้เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ใช้ประโยชน์ ปี ๒๕๕๓ ทางเทศบาลจะได้สร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ต่อไป

-ศาลยุติธรรม (หลังเก่า)

ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ บริเวณเดียวกับศาลากลางหลังเก่า ปัจจุบันย้ายไปอยู่ ณ บริเวณถนนสระบุรี – หล่มสัก อาคารหลังเก่าได้ยกให้ป้องกันจังหวัดใช้ประโยชน์

-จวนผู้ว่าฯ (หลังเก่า)

ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ ปัจจุบันได้ย้ายไปก่อสร้าง ณ ถนนสระบุรี-หล่มสัก ใกล้กับองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์ และสำนักงานกาชาดจังหวัดเพชรบูรณ์ประมาณปี ๒๕๕๐ ปี ๒๕๔๙ สมัย ดร. วิศัลย์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรี ได้พัฒนาปรับปรุงอาคารจวนผู้ว่าฯ หลังเก่าเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ บริเวณปรับปรุงเป็นสวนสาธารณะ เพชรบุระ มีอุปกรณ์การออกกำลังกาย และเป็นสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมต่างๆ

ภาพที่ ๔๕,๔๖ โบราณวัตถุยุคหินจากแหล่งโบราณคดีวัดโนนตูม อ.วังโป่ง จ.เพชรบูรณ์
แสดงที่พิพิธภัณฑ์เพชรบูรณ์(จนผู้ว่าหลังเก่า)

สถานีตำรวจภูธรเพชรบูรณ์ ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ

ภาพที่ ๔๗ สถานีตำรวจภูธรตามตำนานคือสถานที่พักช้างในเรื่องนางผมหมอบบัววัดช้างเผือก
โรงเรียนอนุบาลเพชรบูรณ์

โรงเรียนอนุบาลเพชรบูรณ์ได้เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๔๙๙ มีเนื้อที่ ๑ ไร่ ๗ งาน
ตั้งอยู่ถนนเกษมราษฎร์ โดยมีนางประยงค์ สงวนสิน มารักษาการตำแหน่งครูใหญ่

ในปีการศึกษา ๒๕๐๓- ๒๕๐๖ นางสาวน้ำผึ้ง โทนแก้ว ได้มารักษาดำรงตำแหน่งครูใหญ่ ได้ปรับปรุงการเรียนการสอน และระเบียบการต่างๆ ภายในโรงเรียนให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ผู้ปกครองเริ่มสนใจและเข้าใจ การศึกษาระดับอนุบาล จำนวนนักเรียนได้เพิ่มมากขึ้น

ในปีการศึกษา ๒๕๐๖ - ๒๕๑๒ นางวิเชียร สิ้นสวัสดิ์ ได้มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่ ได้มีการปรับปรุงโรงเรียน โดยได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนหลายหลัง สร้างรั้ว และคอนกรีตด้านหน้าโรงเรียน

ปีการศึกษา ๒๕๑๒-๒๕๑๖ นางสาวขลิบใจ กัลยาณมิตร มาดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่

โรงเรียนได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียน โรงฝึกงาน อาคารเอนกประสงค์ มีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารโรงเรียน และขยายการศึกษาโดยเปิดสอนระดับอนุบาล จนถึงระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 ได้รับรางวัลโรงเรียนดีเด่นพระราชทาน เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๒๗ ในขณะที่ นางสาวจุจิต เด็ดแก้ว ดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียน

ปัจจุบันนายชัยพร หาพุทธา เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน เนื่องจากจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับที่ดินและอาคารเรียนไม่เพียงพอ จึงได้ของบประมาณก่อสร้างอาคารหลังใหม่ บริเวณถนน สระบุรี - หล่มสัก ใกล้กับสถานที่ราชการต่างๆ เช่น ศาลากลางจังหวัดแห่งใหม่ ซึ่งมีเนื้อที่กว้างขวาง สำหรับสถานที่เดิมใช้เป็นสถานศึกษาของนักเรียนชั้นอนุบาล ๑ ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ส่วนชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๕ - ๖ ย้ายไปเรียนสถานที่แห่งใหม่

สำหรับที่ดินเดิมก่อนการก่อสร้างอาคารเรียนโรงเรียนอนุบาล เป็นของโรงเรียนสตรีเพชรบูรณ์ “วิทยานุกูลนารี” ปี ๒๕๔๙ โรงเรียนสตรีเพชรบูรณ์ได้ย้ายไปเรียนที่อาคารเรียนแห่งใหม่ซึ่งเป็นของ โรงเรียนเพชรพิทยาคม (ปัจจุบันคือโรงเรียนเมืองเพชรบูรณ์)

ผู้ให้ข้อมูล นางพนีย์ โฆษิตานนท์

โรงเรียนโฆษิตวิทยา

เดิมตั้งอยู่เลขที่ ๙๕ ถนนเพชรรัตน์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๐๐ การตั้งชื่อถือสกุล “โฆษิตานนท์” เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ตระกูลโฆษิตานนท์ สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถาบันนี้ เพื่อเป็นสถานศึกษาของเยาวชนทั่วไป ในท้องที่จังหวัด เพชรบูรณ์ ทั้งนี้เพราะสถานศึกษาของรัฐไม่เพียงพอ โดยรับนักเรียนชายอายุ ๕-๒๐ ปี ส่วนนักเรียนหญิงอายุ ๔-๑๘ ปี เริ่มจากชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โดยมีนายเฉลิม ม่วงอำ อดีตครูโรงเรียนเพชรพิทยาคม เป็นครูใหญ่คนแรก อาคารเรียนเป็นเรือนไม้สองชั้นถาวร เนื้อที่ ๘ ไร่เศษ

๑๙ กันยายน ๒๕๐๑ นายเสียม วัฒนสิงห์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ มีการขยายอาคารเรียนและชั้นเรียนถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ถึงแก่กรรม (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ในปัจจุบัน)

พ.ศ. ๒๕๐๔ นายเสียม วัฒนสิงห์ ถึงแก่กรรม นางสาวถาวร เอี่ยมศิริรักษ์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน

พ.ศ. ๒๕๐๗ นางสาวถาวร เอี่ยมศิริรักษ์ ลาออก นายเฉลิม ม่วงอำ เข้าดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน

พ.ศ. ๒๕๐๘ นายโสภณ สุขวิเศษ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ และได้ลาออก นายเฉลิม ม่วงอำ เข้าดำรงตำแหน่งครูใหญ่อีกครั้งจนถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ นางสมจันทร์ ม่วงอำ จึงเข้าดำรงตำแหน่งแทน จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๔

พ.ศ. ๒๕๐๖ ขยายการศึกษาถึงขั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนได้รับการรับรองวิทยฐานะเทียบเท่า โรงเรียนรัฐบาล

ปีการศึกษา ๒๕๒๑ ยุบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และเปิดระดับอนุบาล ๑ และอนุบาล ๒ รับนักเรียน อายุตั้งแต่ ๓ ปีบริบูรณ์

ปีการศึกษา ๒๕๒๘ เนื่องจากเสียค่าดูแลรักษาและจำนวนนักเรียนน้อยลง จึงยุบเนื้อที่เหลือเพียง ๒ งาน ๒ ตารางวา

ปีการศึกษา ๒๕๓๔ ขอบริเวณชั้นอนุบาล

พ.ศ. ๒๕๓๙ นายสุนทร โฆษิตานนท์ ลาออกจากตำแหน่งผู้จัดการ เนื่องจากสุขภาพ ไม่แข็งแรง นายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ เป็นผู้จัดการแทน

วันที่ ๑๑- ๒๐ กันยายน ๒๕๔๓ เกิดอุทกภัยน้ำท่วมครั้งใหญ่ในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ บริเวณโรงเรียนซึ่งเป็นที่ลุ่ม ฝนตกน้ำท่วมขังเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว น้ำจึงท่วมระดับสูง ถึง ๑.๗๐ เมตร อาคารเรียนและอุปกรณ์การเรียนได้รับความเสียหาย ประกอบกับอาคารเรียนทรุดโทรมยากแก่การบูรณะซ่อมแซมให้สมบูรณ์ดังเดิมได้ต่อไป นายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ จึงมีโครงการที่จะสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ ในพื้นที่แห่งใหม่

วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๔๓ ประกอบพิธียกเสาเอกอาคารเรียนหลังใหม่ บนเนื้อที่ ๓ ไร่ ๑ งาน ๕๑ ตารางวา เลขที่ ๑๖๔ ซอยนิกรบำรุง ๑ ถนนนิกรบำรุง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของนายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ อาคารเรียนเป็นอาคารไม้เสริมคอนกรีตสองชั้น

ปีการศึกษา ๒๕๔๔ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๔ เปิดโรงเรียนแห่งใหม่ สอนระดับชั้นอนุบาล ๑ ถึงอนุบาล ๓

วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๔๕ นางสมจันทร์ ม่วงอำ ลาออก นางพจณี โฆษิตานนท์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๕-๒๕๕๐ ทางโรงเรียนได้เปิดชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ เพิ่มปีละ ๑ ชั้น

ปี ๒๕๔๖ นายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนโฆษิตวิทยา ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๔๖ นางพจณี โฆษิตานนท์ ผู้จัดการมรดก ได้โอนกิจการให้กับ นางสิริกา อาชานนท์ ซึ่งเป็นทายาทโดยชอบธรรม เข้ารับใบอนุญาตแทน เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๔๖

ปีการศึกษา ๒๕๕๓ มีนักเรียนทั้งสิ้น ๔๕๑ คน ครู ๘ ท่าน

ตั้งอยู่ถนนเพชรรัตน์ เป็นโรงเรียนเอกชนของตระกูล “โฆษิตานนท์” เปิดสอนระดับชั้นอนุบาล ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

-สำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ภาพที่ ๔๘ สำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เดิมเป็นที่ตั้งของเรือนจำ

ตั้งอยู่ถนนเกษมราษฎร์ ปัจจุบัน นางธีรพร พรพฤตพันธ์ เป็นนายกเทศมนตรี นายสมภาพ ผลิตศิลป์ เป็นประธานสภาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ประเพณีในชุมชน

ประเพณีส่วนบุคคล

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

ผู้ให้ข้อมูล คือ น.ส.บุญสม สงวนสิน

๑. ข้อห้ามของหญิงมีครรภ์ เช่น

- ห้ามไปงานศพ มีความเชื่อว่า กลัวผีทักท้วง ทำให้เจ็บไข้
- ห้ามนั่งคาประตู่ มีความเชื่อว่า จะคลอดยาก
- ห้ามกินกล้วยแฝด มีความเชื่อว่า จะคลอดลูกแฝด
- ห้ามเดินข้ามเชือก มีความเชื่อว่า จะคลอดยาก และกลัวสะดุดล้ม
- ห้ามอาบน้ำกลางคืน มีความเชื่อว่า จะคลอดยาก จะปวดท้องคลอดอยู่นาน

๒.หน้าที่ของสามี

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังว่า เมื่อภรรยาใกล้ครบกำหนดคลอด สามีต้องเตรียม

๒.๑ เต้าและฟืน เพื่อก่อไฟฟืนระหว่างอยู่ไฟ

๒. ๒ .แคว้ไม้ไฟ ให้ภรรยาอนระหว่างอยู่ไฟ พร้อมมีแหทางโยงครอบแคว้ ป้องกันผีร้าย

๒.๓ ล้อมใบหนาดใต้ถุนบ้าน ป้องกันผีร้ายมารบกวน หลังคลอดระหว่างอยู่ไฟต้องปรนนิบัติดูแล ภรรยา เช่น

ก. ก่อไฟฟืน ดูแลอย่าให้ดับ

ข. ต้มน้ำร้อนให้ภรรยาต้มและอาบ

การทำคลอดของหมอตำแย

น.ส.บุญสม สงวนสินและนางสายหยุด พรหมบุญ เล่าให้ฟังว่า หมอตำแย คือหมอแผนโบราณที่ ทำคลอด

ลักษณะการคลอด ให้ผู้คลอดนั่งชันเข่า จับฝ่าโยงจากชื่อบ้านขณะเบ่งคลอด หมอจะคลึงท้องให้ เด็กกลับหัวลงเมื่อเด็กคลอดออกมา หมอจะตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่ซึ่งบางและคม จับเท้าเด็กให้หัวห้อย ตบสะบักเบาๆ ให้เด็กร้อง หมอจะกดท้องแม่เด็กให้รกออกมา นำรกใส่หม้อดินเพื่อไปฝัง หมอจะทำความสะอาดเด็กแล้วใช้ผ้าห่อเด็กให้อบอุ่น

๔.การร่อนกระดัง

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังเมื่อนำเด็กนอนในกระดัง หมอตำแยจะยกกระดังวน พร้อมเรียก ขวัญและแม่ซื้อให้มาคุ้มครองเด็ก และนำสายสิญจน์มาคล้องคอให้แม่เด็กเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้าย

นางผาด สุนทรวงศ์ เล่าให้ฟังว่า การร่อนกระดัง จะเวียนขวา ในกระดังจะใส่สมุด ดินสอ ด้าย เข็ม เพื่อให้เด็กมีปัญญาดี รอบรู้ สร้างสรรค์ แล้วใช้ผ้ามัดเป็นกระโຈม ป้องกันยุง แมลง กัดเด็ก

นางสายหยุด พรหมบุญ เล่าให้ฟังว่าขณะร่อนกระดัง พูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกใครมา รับเอา” แล้วส่งกระดังให้ญาติผู้ใหญ่รับไว้

นางสมคิด พณิชีพ เล่าให้ฟังว่า จะร่อนกระดัง หลังจากเด็กคลอดได้ ๓ วัน

๔. การอยู่ไฟ

นางผาด สุนทรวงศ์ เล่าให้ฟังว่า หลังคลอด ผู้คลอดต้องนอนบนแคว้ไม้ไฟ ก่อไฟไว้ข้างๆ อาบนํ้าร้อนวันละ๒ ครั้งทาขมิ้นทั่วตัว ต้มนํ้าร้อนผสมเกลือ แต่งตัวด้วยผ้าถุง ผ้าแถบพันอก หรือใส่เสื้อ ขึ้นในคอกกลม อยู่ไฟ ๗ วัน หรือ ๑๕ วัน

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังว่า หลังคลอด ผู้คลอดต้องนอนบนแคว้ไม้ไฟ ข้างแคว้มีเตาไฟ ฟืน เพื่อให้หมอดูถูกแห้งหรือเข้าอุ้งเร็ว และนั่งเหยียดขาให้ติดกันเสมอ ผู้คลอดต้องอาบนํ้าร้อน เข้า เย็น ต้มนํ้าร้อนตลอดเวลา จนครบ ๗ วันหรือ ๑๕ วัน

๕. การออกไฟ

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังว่า เมื่ออยู่ไฟครบกำหนดแล้วก็จะมีการออกไฟ หมอตำแยจะเป็นผู้ทำพิธี มีการกลบดับไฟให้เรียบร้อย ดับพิษไฟให้กับแม่ รับเด็กและเรียกขวัญเด็ก นำเด็กนอนในอู่

๖. อาหารแม่หลังคลอด

นางผาด สุนทรวงศ์ และนางสายหยุด พรหมบุญ เล่าว่า หลังคลอด แม่ต้องกินอาหารร้อนๆ รสไม่จัด เพราะมีผลต่อลูกที่ดื่มนมแม่ ได้แก่ ข้าวต้มเกลือ หรือปลาช่อนย่าง อาหารมีขิง มีหัวปลี ไม่กินผักที่ให้ความเย็น เช่นตำลึง ผักไห้

ประเพณีการบวช

ผู้ให้ข้อมูลคือนางบุญปลูก อืดหมี

การเตรียมการและการบวช คล้ายกับปัจจุบันชายที่จะบวชต้องมีอายุครบ ๒๐ ปี ก่อนบวชต้องฝึกท่องบทสวดที่วัดประมาณ ๑-๒ สัปดาห์ เตรียมเครื่องบวช ได้แก่ ผ้าไตร จีวร อัฐบริขารงานวันบวช กรณীবวชที่บ้าน พ่อ แม่ และญาติๆ ขลิบผม และโกนผม ให้นาค นาคต้องแต่งกายด้วยชุดขาว ประกอบด้วยผ้าถุง เสื้อกล้าม มีเสื้อคลุมบางๆ อาจใส่เครื่องประดับ เช่นเข็มขัดนาก สร้อยคอทองคำ ซึ่งขึ้นกับฐานะของพ่อแม่ มีการทำขวัญนาคในตอนเย็นและ อาจมีการฉลองนาคตอนค่ำ เช่นลิเก ดนตรี ภาพยนตร์ จัดอาหารเลี้ยงแขกที่เชิญมาร่วมงาน วันรุ่งขึ้น จัดขบวนแห่นาคไปวัด แห่นาครอบโบสถ์ ๓ รอบ แล้วเข้าโบสถ์ทำพิธีบวช

กรณีสวดที่วัดแบบประหยัทรายจ่าย ตอนเช้านาคจะได้รับการขลิบผม โดยพ่อแม่ญาติพี่น้อง พระสงฆ์จะโกนผมให้นาค ญาติๆ ก็อาบน้ำให้นาค แล้วนาคแต่งกายด้วยชุดขาว จัดขบวนแห่ นำขบวนแห่นาครอบโบสถ์ ๓ รอบแล้วเข้าโบสถ์เพื่อทำพิธีบวชต่อไป

ประเพณีการแต่งงาน

๑. การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว

นางบุญปลูก อืดหมี เล่าว่า หนุ่มสาวจะมีโอกาสพบกันในงานต่างๆ เช่น งานวัด งานสงกรานต์ มักไปเป็นกลุ่ม เมื่อพบกัน รู้จักกัน ชายจะเกี่ยวพาราสีหญิง หลังจากนั้นจะเขียนจดหมายติดต่อกันหรือนัดพบกันในงาน หญิง-ชายจะไม่ค่อยมีโอกาสมานั่งคุยกันโอกาสมานั่งคุยกันสองต่อสองจะทำอะไรหรือมีกิจกรรมอะไรต้องอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ได้รับการสั่งสอนมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย

๒. การสู่ขอ

นางบุญปลูก อื้อดหมี เล่าว่า เมื่อชายหญิงรักกัน ฝ่ายชายจะให้ผู้ใหญ่มาสู่ขอทาบถามโดย อาจจะเป็นพ่อ แม่ ญาติสนิท หรือผู้ที่ฝ่ายชายเคารพนับถือ เป็นการสู่ขอด้วยปากเปล่ากับพ่อแม่ฝ่าย หญิง ญาติฝ่ายหญิงจะสืบประวัติฝ่ายชาย เมื่อทั้งสองเห็นดีเห็นงามก็จะตกลงกันเรื่องสินสอดทองหมั้น การเรียกสินสอดทองหมั้นจะขึ้นกับฐานะของฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะตกลงเรียกร้องกัน เช่นเงิน ทอง

เครื่องประดับหรือทรัพย์สินอื่นๆ โดยมากจะให้ความหมายไปทางมงคลเช่นเรียกให้เป็นเลขคู่ หรือเลขมงคล จากนั้นก็ดูฤกษ์ยาม กำหนดวันหมั้นและแต่งงาน

๓. การหมั้น

นายชลอ พรหมประเสริฐ เล่าให้ฟังว่า

การหมั้นจะต้องมีผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายร่วมเป็นสักขีพยาน ของหมั้นมักจะเป็นแหวน ฝ่ายชายจะ สวมแหวนหมั้นที่นิ้วนางมือซ้ายของหญิง ระยะเวลาในการหมั้นไม่ควรนานเกิน๑ปี ถ้าได้ฤกษ์ดีก็จะจัด พิธีแต่งงานในปีนั้น มีบางคู่จะทำพิธีหมั้น และแต่งงานในวันเดียวกัน

๔ .การแต่งงาน

นายชลอ พรหมประเสริฐ และนางบุญปลูก อื้อดหมี ผู้ให้ข้อมูล

การจัดพิธีแต่งงานจะจัดตอนเช้าที่บ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะจัดขบวนขันหมาก ซึ่ง ประกอบด้วย ขันหมากเอก ขันหมากรอง ๒ ขัน ต้นกล้วย อ้อย มะพร้าว ถาดไก่ หมู ขนม ผลไม้ เป็นคู่ๆ ซึ่งเราแจกจ่ายละเอียดยังได้ดังนี้

๑. พานดอกไม้หรือจะจัดเป็นแจกันดอกไม้ซึ่งประกอบด้วย ดอกไม้ชื่อมงคลเช่นดอกรัก ดอก บานชื่น ดอกดาวเรือง ดอกพุทธรักษา ดอกเบญจมาศ ดอกเฟื่องฟ้า

๒.บายศรีและด้ายผูกข้อมือ

๓.ขันเงิน (พานใส่เงิน) โดยนำใบพลูที่ไม่มีตำหนิ ๒ ใบ ใบเงิน ใบทอง พอประมาณ กลีบดอกไม้ (กลีบดอกดาวเรือง บานชื่น เฟื่องฟ้า ฯลฯ) ข้าวตอก ถั่ว งา ใส่อย่างละถุง แล้ววางเงิน สินสอด ไว้ข้างบน ห่อขัน(หรือพาน)ด้วยผ้าให้สวยงาม

๔.ขันทอง ประกอบด้วยเครื่องทอง ของประดับ สร้อย ฯ

๕.เทียนแพ

๖.พานข้าวเหนียว (ข้าวเหนียวกวน) ๑ คู่

๗.พานขนมถ้วยฟู ขนมชั้น ๑ คู่

๘.พานถั่ว งา ๑ คู่

๙.พานขนมทองทั้ง ๙ (ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ทองพลุ ทองเอก เป็นต้น) ๑ คู่

๑๐.ต้นกล้วย ต้นอ้อย อย่างละ ๑ คู่

๑๑.เงินใส่ซอง สำหรับผ่านประตูกันเจ้าบ่าวเจ้าสาว

ฯลฯ

หมายเหตุ รายการเหล่านี้อาจจะเพิ่มเติม หรือตัดทอน ได้ตามความเหมาะสม

การเตรียมโต๊ะหลังน้ำสังข์ ควรเตรียมด้วยมงคลสวมหัว ๑ คู่ มาลัยสำหรับคู่บ่าวสาว ๑ คู่ แบ่งเจิมหน้า บ่าวสาว น้ำพุทธรณ์ หอยสังข์ พานรองน้ำ ๑ คู่ หมอนกราบ ๑ คู่ พานใส่ของชำร่วยแจกแขก

การสวมมาลัยคล้องคอคู่บ่าวสาวและสวมด้วยมงคล ควรจะพิจารณา เลือกลักษณะการวางคู่อาวสุโส มีฐานะการเงิน การงานที่มั่นคง มีบุตร ธิดา

(นางยวนใจ จารึกสมาน ผู้รวบรวมข้อมูล)

ในขบวนแห่จะร้องรำทำเพลงตลอดทางมาบ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าสาวจะกันประตูเงิน นาคและทอง ฝ่ายเจ้าบ่าวต้องมอบซองเงินให้จึงจะผ่านประตูไปพบเจ้าสาวได้ ฝ่ายเจ้าสาวจะนับสินสอด ทองหมั้นแบกใส่บาไปเก็บ ให้สามีภรรยาที่เป็นผัวเดียว เมียเดียว ครองรักกันมาอย่างเป็นสุข สวมด้วยมงคล และคล้องพวงมาลัยให้บ่าวสาว พ่อแม่ ญาติฯ ทั้งสองฝ่ายผูกข้อมือ และรดน้ำสังข์ช่วยพรคู่บ่าวสาว การส่งตัวบ่าวสาวเข้าเรือนหอ พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายจะให้โอวาท

พิธีแต่งงาน (ชาวจีน)

นายฮั่นเหลว แซ่หล่งและนางโสพิศ แซ่หล่ง (ผู้ให้ข้อมูล)

ประวัติชีวิต นายฮั่นเหลวได้มาจากเมืองจีนเมื่ออายุ ๖ ขวบ ช่วยญาติขายเต้าหู้แถวหัวลำโพง อายุ ๘ ขวบทำหน้าที่ส่งกาแฟ อายุ ๑๐ ขวบไปช่วยทอผ้าที่โรงงานของญาติ โดยเย็บสบงอยู่กับอาแถวเสาชิงช้า สิ้นค่านำไปส่งแถวแปดริ้ว ปราชินบุรี อายุประมาณ ๒๐ ปีเดินทางมาอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์ มีเงินเก็บจำนวนหนึ่งจึงเปิดร้านจำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูป ขายเครื่องสังฆภัณฑ์ กิจการดำเนินไปด้วยดี

ต่อมาได้ไปงานแต่งงานของคนรู้จักที่อำเภอหล่มสัก ด้วยในสมัยนั้นมีรถยนต์อสตินของเสียเช่า (เพชรประเสริฐ) และแป๊ะหุย วังระหว่ง เพชรบูรณ์-หล่มสัก เพชรบูรณ์-ตะพานหิน ทางแคบและเป็นฝุ่นมาก ในงานแต่งงานนี้อาแป๊ะได้ไปพบอำมาตย์โสพิศรู้สึกต้องชะตา ชอบพอ เมื่อกลับมาเพชรบูรณ์ ได้ให้ผู้ใหญ่ที่นับถือและรู้จักฝ่ายหญิงไปทาบถามผู้ขอ ทางอำมาตย์โสพิศและญาติผู้ใหญ่ไม่ขัดข้อง จึงจัดสินสอด ทองหมั้นไปประกอบพิธีผู้ขอ หมั้นและเตรียมพิธีแต่งงาน

พิธีแต่งงาน

นางสุวรรณี ลีละวัฒนากุล ผู้ให้ข้อมูล

หลังจากฝ่ายหญิงตกลงใจจะหมั้นหมายและจะแต่งงานกับฝ่ายชายแล้ว จะดูฤกษ์ยามกำหนดวันหมั้นและแต่งงาน เมื่อทำพิธีหมั้นเรียบร้อยแล้ว ก็ถึงกำหนดวันแต่งงาน ทั้งสองฝ่ายจะเชิญญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือและเพื่อนฝูงมาเป็นสักขีพยาน

เจ้าตู่เจ้าบ่าวจะได้รับเจ้าสาวเข้าบ้าน การมารับเจ้าสาวอาจจะมีการกันประตูเงิน ประตูทอง เจ้าบ่าวจะมอบอั่งเปา(ซองเงิน)ให้ผู้กันประตู เมื่อรับเจ้าสาวมาถึงบ้าน ฝ่ายเจ้าบ่าวจะเลี้ยงต้อนรับฝ่ายเจ้าสาวด้วยขนมบัวลอย จากนั้นจะทำพิธียกน้ำชา เพื่อให้รู้จักญาติพี่น้อง พ่อแม่ และญาติพี่น้องจะรับน้ำชาจากบ่าวสาว ที่ละ ๑ คู่ พร้อมมอบอั่งเปาให้บ่าวสาว หลังเสร็จพิธียกน้ำชา ฝ่ายชายจะเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมพิธี บางคู่อาจมีงานเลี้ยงภาคค่ำ ฉลองพิธีแต่งงานอีกครั้ง

ในการทำพิธีส่งตัวเข้าหอ เจ้าสาวจะเดินข้ามธรณีประตู โดยมีกาดะมั่งที่จุดไฟด้วยกระดาษเงิน กระดาษทองวางอยู่ เจ้าสาวต้องเดินข้ามกาดะมั่ง จากนั้นจึงมีพิธีส่งตัวเข้าหอคล้ายธรรมเนียมไทย

การขึ้นบ้านใหม่

นางผาด สุนทรวงศ์ เล่าให้ฟังว่า เมื่อดูฤกษ์ยามอันเป็นมงคลแล้ว นำวัสดุอุปกรณ์และสัตว์เลี้ยง

อันเป็นมงคลเข้าบ้าน ได้แก่

๑. พระพุทธรูป ช่วยปกป้องคุ้มครอง ให้เป็นสุข
๒. ตะเกียง ให้แสงสว่าง
๓. เครื่องครัวและอาหารแห้ง เช่น ข้าวสาร พริก เกลือ
๔. โองน้ำ ให้ความสดชื่น เย็นสบาย
๕. แมว เพื่อให้อยู่ติดบ้าน แมวเป็นสัตว์รักบ้าน

เมื่อขึ้นบ้าน ได้เวลาอันเหมาะสม ก็จะทำบุญ เลี้ยงพระ ให้เป็นสิริมงคลกับบ้านที่อยู่อาศัย

ประเพณีการตาย

น.ส.บุญสม สงวนสิน ผู้ให้ข้อมูล

๑.ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย

การสะกด ตราสังผู้ตาย เพื่อไม่ให้ดวงวิญญาณผู้ตายล่องลอยไปในสถานที่ไม่ดี

๒. การตายที่ผิดปกติ เช่น ผีตายโหง ผีตายทั้งกลม จะต้องนิมนต์มาทำพิธีสะกดวิญญาณผู้ตาย ถ้าตายนอกบ้านจะไม่ตั้งศพในบ้าน จะตั้งศพที่วัด และไม่นิมนต์มาจะทำพิธีฝังเท่านั้น

๓.การเผาศพ

ญาติผู้ตายต้องเตรียมตั้งกองฟืน เพื่อตั้งหีบศพ โดยใช้ฟืนท่อนใหญ่ยาวประมาณ ๒ เมตร มา ก่อตั้งเป็นสี่เหลี่ยมนำหีบศพวางบนกองฟืน หรือเรียกว่า “กองฟอน” แล้วจุดไฟเผา ขณะเผามีสัปเหร่อ คอยดูแลศพ จนกว่าจะไหม้หมด วันรุ่งขึ้นก็จะมาเก็บกระดูกไปทำพิธีต่อไป

พิธีศพของชาวจีน

นายฮั่นเหลว แซ่ฝง ผู้ให้ข้อมูล โดยท่านได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับพิธีศพของชาวจีนแคว้นไต้หวัน บ้านหรือครอบครัวใดที่มีบุคคลในครอบครัวเสียชีวิต จะนำศพบรรจุใส่โลง ภายในโลงรองด้วย ใบชา กระดาษเงิน กระดาษทอง โลงทำด้วยไม้เนื้อแข็ง หากมีฐานะดีก็จะใช้โลงไม้จำปาซึ่งมีความทนทาน ไม่ผุง่าย เนื่องจากชาวจีนจะนำผู้ตายไปฝังที่คลองโซม ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับป่าช้าจีน ลูกหลานผู้ตายจะ แต่งกายด้วยชุดขาว โปกศึระด้วยผ้าขาว ถ้าเป็นลูกจะใช้ผ้าดำยดืบ ถ้าเป็นหลานใช้ผ้าขาวธรรมดา ศพ จะตั้งไว้ที่บ้านผู้ตาย ลูกหลานจะทำพิธีเซ่นไหว้ โดยมีเจ้าพิธีซึ่งเป็นผู้มีความรู้มาประกอบพิธี บางรายที่มี ฐานะดีก็จะมีพิธีงเต็กด้วย โดยการเผาเครื่องงเต็กก่อนเคลื่อนศพไปฝัง(เครื่องงเต็กประกอบด้วยของ จำลองจากกระดาษ เช่นบ้าน รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า เสื้อผ้า คนใช้ เงิน ฯลฯ) เพื่อให้ผู้ตายได้รับของเหล่านี้ และมีความเป็นอยู่ที่สุขสบาย

ศพผู้ตายจะเก็บไว้ไม่เกิน ๓ วัน ก็จะเคลื่อนศพไปทำพิธีฝัง ขณะที่เคลื่อนศพให้เท้าผู้ตายอยู่ ข้างหน้า โดยการหามไป ผู้ที่มีฐานะดีจะบรรจุรถยนต์ไป ระหว่างเคลื่อนศพ จะมีการโปรยกระดาษเงิน กระดาษทองเป็นระยะๆ

ที่ดินที่ใช้ในการฝังศพจะมีการจองและเตรียมไว้ล่วงหน้า เมื่อศพไปถึงจุดที่จะฝัง เจ้าพิธีจะบอก ให้ลูกหลานจุดธูปบอกเจ้าที่เจ้าทางและผู้ตาย แล้วหย่อนโลงศพลงในหลุมที่ขุดไว้ จากนั้นลูกหลานจะเดิน รอบหลุมฝังศพ ๓ รอบ (วนตามเข็มนาฬิกา) ขณะเดินเจ้าพิธีจะกล่าวสิ่งที่เป็นมงคลแก่ลูกหลาน วงศ์ ตระกูลทุกรอบ

จากนั้นให้ลูกหลานโยนเหรียญและกำดินหรือทรายที่จะฝังศพลงในหลุม สำหรับญาติพี่น้อง และผู้ไปร่วมพิธี ก็ให้โยนดินหรือทรายลงในหลุมต่อจากลูกหลาน

ชาวจีนมีความเชื่อว่าครอบครัวใดผู้ตายมีอายุมากกว่า ๙๐ ปี ลูกหลานไม่ต้องไว้ทุกข์ ให้ใส่เสื้อสี ชมพู (ข้อมูลเพิ่มเติมจากนายสุรพงศ์ อรรถกุลสิงห์ บ้านเลขที่ ๑๘-๒๐ ถ.หลักเมือง น.ส เตือนใจ เมฆ ประยูร ผู้เก็บรวบรวมข้อมูล)

ประเพณีสำคัญของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลคือ นางทิพวรรณ เอี่ยมอากาศ

๑. ประเพณีสู่ขวัญ

การสู่ขวัญจะทำโดยใช้สายสิญจน์ ผูกมัดพุลพอยุ่ จะแกว่งจากลำตัวไล่ลงไปถึงเท้า พูดว่า “ขวัญเอ๋ย ขวัญมาอยู่กับแม่กับเต้า อยู่จนแก่จนเฒ่า จนถือน้ำท้ายอดทอง กระบองยอดเพชร นะลูกนะ”

๒.ประเพณีประจำปีของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูล คือ น.ส.บุญสม สงวนสิน

๒.๑ ประเพณีการก่อพระทราย นิยมทำในวันตรุษสงกรานต์ตอนเย็นก่อนวันตรุษสงกรานต์ 1 วัน ชาวบ้านจะไปก่อพระทรายที่วัดใกล้บ้าน พอรุ่งเช้าจะนำกระดูกของบรรพบุรุษไปตั้งไว้ที่พระทราย พร้อมทั้งข้าวปลาอาหาร แล้วพระสงฆ์จะมาทำพิธีสวดบังสุกุลให้

๒.๒ ประเพณีตรุษสงกรานต์ จะมีการรำโทน พร้อมร้องเพลงกัน ในสถานที่จัดงาน ตั้งแต่ตอนเย็นถึงกลางคืน จะก่อไฟด้วยใบมะพร้าวแห้งให้สว่างไสว หนุ่มสาวจะเกี่ยวพาราสักกันในชวงนี้

๒. การละเล่นในชุมชน

มีการเล่นโยนลูกช่วง สะบ้า ก้อยล้อ วิ่งกะลา โถกเถก (ในสมัยนั้นเรียก ไม้ชาหย่ง) เล่นว่าว แข่งขันกันว่าวของใครจะขึ้นสูงกว่ากัน

ประเพณีสำคัญของชุมชน (ชาวจีน)

๑.ประเพณีไหว้พระจันทร์ ผู้ให้ข้อมูล คือ นางสุวรรณี ลีละวัฒนากุล ประเพณีนี้เป็นประเพณีของชาวจีนแต่จิว และจีนแคะ เพื่อระลึกถึงวีรบุรุษของชาติ จะทำพิธีไหว้คืนวันเพ็ญ ขึ้น ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ เดือน๑๐ ตั้งแต่ช่วงเวลาค่ำ (พระจันทร์ขึ้น)ถึงเที่ยงคืน

การไหว้จะตั้งโต๊ะหน้าบ้าน ประดับด้วยต้นอ้อย แจกันดอกไม้ ของไหว้ ได้แก่อาหารเจ 5 อย่าง มีเห็ดหูหนู เห็ดหอม ดอกไม้จีน ฟองเต้าหู้ และวุ้นเส้น (ทุกอย่างแช่น้ำให้นิ่มก่อน) ขนมเปี๊ยะ ขนมหวาน ผลไม้ 5 อย่าง แบ่งหอม

๒.วันตรุษจีน ผู้ให้ข้อมูล น.ส.กฤษณา เมฆประยูร

วันตรุษจีนเป็นวันปีใหม่ของชาวจีน ตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๔ มีพิธีและกิจกรรมดังนี้

- วันเตรียมสถานที่ เตรียมทำความสะอาดบ้านก่อน ๑ สัปดาห์ เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ อาหารที่จะใช้ในพิธีการไหว้เจ้าที่ เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าแม่ และบรรพบุรุษที่ล่วงลับ

- วันจ่ายและแจก ทำก่อนวันตรุษจีน ๒ วัน จะเตรียมซื้ออาหารสด ได้แก่ เป็ด ไก่ หมู ปลา ผลไม้ ขนม เช่น ขนมแข่ง ขนมเทียน จันอับ ซาลาเปา ฐูป เทียน กระดาษเงิน กระดาษทอง อาหารแห้งเช่น วุ้นเส้น เห็ดหอม เห็ดหูหนู กุ้งแห้ง ปลาหมึกแห้ง ดอกไม้จีน มีการนำอาหารสด อาหารแห้ง ผลไม้ ขนม ไปจ่ายแจกให้ญาติผู้ใหญ่ หรือผู้ที่เคารพ นับถือ

- วันถัดมาเป็นวันประกอบอาหาร เตรียมเช่นไหว้เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าแม่ เจ้าที่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับจำนวนอาหารมากหรือน้อยขึ้นกับฐานะของผู้จัดทำ

- วันไหว้ ทำพิธีไหว้ในวันตรุษจีน ตั้งแต่เวลา ๐๑.๐๐ น. เป็นต้นไป หรือเช้าตรู่ เริ่มไหว้เจ้าที่ ไหว้เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าแม่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับที่บ้าน บางครอบครัวจะนำอาหารที่ประกอบด้วยอาหาร

คารว หวาน ผลไม้ สุรา น้ำชาฯลฯ มาเช่นไหว้แล้ว จะมีการเผากระดาษเงิน กระดาษทอง แล้ว จะมีการเผากระดาษที่พับเป็นเส้นผ่า เครื่องใช้ ทองคำแท่ง ธนบัตร เพราะมีความเชื่อว่าผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะได้รับสิ่งที่เราเผาไปให้ ได้กินอาหารอย่างอิ่มอร่อย และนำเงินทองไปใช้สอยอย่างสบาย

- วันรุ่งขึ้นจะเป็นวันเที่ยวและพักผ่อน เด็กๆ จะได้รับอั่งเปาจากผู้ใหญ่ เจ้าของบริษัท ห้างร้านจะมอบอั่งเปา(ซองสีแดงใส่เงิน)ให้ลูกจ้าง

- ในช่วงวันตรุษจีน ร้านค้าจะปิดกิจการชั่วคราว เพื่อพักผ่อนและท่องเที่ยว ลูกหลานจะกลับบ้านมาอยู่พร้อมหน้าและแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดใหม่

- อาหาร ขนม ผลไม้ ที่นำมาไหว้ในวันตรุษจีน จะมีความหมายเป็นมงคลตามความเชื่อดังนี้

- **เนื้อสัตว์**

- หมู หมายถึงความมั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ อยู่ดี กินดี

- ไก่ เจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน

- เป็ด ความสามารถหลากหลาย

- ปลาทั้งตัว อุดมสมบูรณ์ เหลือกิน เหลือใช้

- กุ้งมังกร หรือปลาหมึกแห้ง หมายถึงอำนาจวาสนา หัวกุ้ง หมายถึงความยิ่งใหญ่ น่าเกรงขาม

- หนวดปลาหมึกแห้ง หมายถึงการเกี่ยวเอาโชคลาภเข้ามา

- **ของหวาน**

- ขนมถ้วยฟู ความเจริญเฟื่องฟู

- จันฉับ เจริญออกงามดังเมล็ดพืช

- ซาลาเปา ห่อโชค ห่อเงิน ห่อทอง (เป่ามีความหมายว่าห่อ)

- ขนมเทียน ขนมเซ่ง ความสามัคคี เหนียวแน่น หวานชื่น

- ขนมบัวลอย หรือขนมอี๊ ให้ชีวิตมีความหวานและง่าย

- **ผลไม้**

- ส้มสีทอง สีทองเป็นสิริมงคล มีโชคดี

- กล้วย มีลูกหลานมากหรือเรียกโชคลาภเข้าบ้าน

- แอปเปิ้ล สุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บไข้ มีความสงบสุข

- สับปะรด มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เรียกโชคลาภเข้ามา

- องุ่น มีความมั่งคั่ง สุขภาพแข็งแรง

การแสดงงิ้ว

นายซีกัก แซ่เตี๋ยและน.ส.กฤษณา เมฆประยูร ผู้ให้ข้อมูล

คณะกรรมการสมาคมพาณิชย์จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นผู้ดำเนินการจ้างคณะงิ้วแต่จิวหรือไหหลำมาแสดงให้เจ้าพ่อหลักเมืองชมปีละ ๒ ครั้ง ในช่วงฤดูฝนและฤดูหนาว ครั้งละ ๓-๕ คืน ค่าจ้างของคณะงิ้วไหหลำราคาค่อนข้างสูง ผู้แสดงส่วนใหญ่แต่งกายคล้ายละครไทยและพูดภาษาไทยได้บ้าง ผู้ชมจะให้ความสนใจมาชมกันมาก แต่ปัจจุบันไม่สามารถจ้างมาแสดงได้เนื่องจากชาวจีนไหหลำในตลาดเพชรบูรณ์มีจำนวนน้อยมากคณะกรรมการจัดงานจะเดินเรียไ้เงินจากร้านค้าในตลาดและผู้มีจิตศรัทธา เพื่อหารายได้จ้างคณะงิ้วมาแสดง

ตอนเช้าของการแสดงงิ้ววันแรก คณะกรรมการจะจัดขบวนแห่ไปอัญเชิญเจ้าพ่อหลักเมือง มาสถิต ณ สถานที่จัดงาน คือที่สมาคมพาณิชย์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ตรงกันข้ามกับสำนักงานไร่ยาสูบ เพชรบูรณ์

วันที่สองของงานชาวจีนในตลาดจะนำอาหาร ผลไม้ ขนม มาไหว้เจ้าพ่อหลักเมือง ในวันที่ ๒-๓ คืนสุดท้าย คณะกรรมการจะจัดประมูลสิ่งของ ผลไม้ ที่ชาวจีนนำมาถวายเจ้าพ่อ เพื่อนำรายได้เข้าสมาคม

วันรุ่งขึ้นหลังการแสดงงิ้วสิ้นสุด คณะกรรมการจะจัดขบวนแห่อัญเชิญเจ้าพ่อหลักเมืองกลับไปสถิต ณ ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

งานการแสดงงิ้วเป็นงานประเพณีของชาวไทยเชื้อสายจีน ตลอดการแสดงงิ้ว ทุกคืนพ่อค้า แม่ค้าจะนำอาหารและขนมมาจำหน่ายในบริเวณงาน

ภูมิปัญญาของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูล นางทิพวรรณ เอี่ยมอากาศ

๑. การทำขนมตาล ไม่ต้องใช้ผงฟู โดยใช้กระดองปลาหมึกหรือลันทะเลมาขูดให้เป็นผงแทนผงฟู

๒.การเก็บแป้งจากมันสำปะหลัง

น้ำมันสำปะหลังที่ปอกเปลือก มาหั่น นำผึ่งแดดจนแห้งสนิท เก็บไว้ทำขนมเมื่อต้องการ แป้งมันได้จะมีเส้นใยอาหารสูงต่างจากแป้งมันที่บรรจุถุงจำหน่ายในตลาด เพราะไม่มีเส้นใยอาหาร

๓ .การใช้ซี่ไ้กัดขัดล้างภาชนะแทนน้ำยาล้างจาน

ใช้กาบมะพร้าวส่วนที่เป็นใยมะพร้าว ชุบน้ำพอเปียกและขี้เถ้าสีเทาขาว ชัดล้างภาชนะ เครื่องครัว ที่มีกากอาหารเกาะติดจะสะอาด หมดคราบสกปรก

๔. การใช้ประโยชน์จากน้ำขี้เถ้า

น้ำขี้เถ้าแช่น้ำ ทิ้งไว้จนตกตะกอน รินเอาเฉพาะน้ำใสๆ ไปใช้ประโยชน์ เช่น

๔.๑. ชักเสื้อผ้า แทนน้ำสบู่หรือผงซักฟอก

๔. ๒. แช่ปลาหมึกแห้ง เพื่อให้พองตัวหนา โตขึ้น นำไปประกอบอาหาร แทนการแช่ โซดาไฟ ซึ่งมีอันตรายต่อผู้บริโภค

วิธีดักปลากด

นางรัชณี อินทรีย์รักษา เล่าให้ฟังว่า

ตอนเป็นเด็กเคยไปดักปลากดกับพ่อ ดักโดยใช้ปลาเน่าเป็นเหยื่อล่อปลา ตอนเย็นจะดำน้ำเอา กุ้งไม้ ใบไม้ไปกั้นล้อมเป็นสี่เหลี่ยมเพื่อล่อปลาเข้ามา ทำสะพานยื่นออกไปในแม่น้ำ พร้อมทำที่แขวน ตะกร้าซึ่งสานด้วยไม้ไผ่ตาห่างๆ พอค้ำปลาเน่าใส่ตะกร้า เอาตะกร้าแขวนแช่น้ำ ระดับน้ำครึ่งตะกร้า สักครู่ปลากดจะมาตอด กินเหยื่อกันตะกร้า นำขึ้นสำหรับดักปลา ค่อยๆ ช้อนดักปลาได้ตะกร้าและยก ช้อนขึ้นก็จะได้ปลา เทปลาออกใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ นำปลาเน่าเติมในตะกร้าและแช่น้ำอีก ทำลักษณะนี้ จนรุ่งสาง ก็จะได้ปลากดกลับบ้านนำไปประกอบอาหารและจำหน่าย

การทำข้าวโป่ง หรือ ข้าวเกรียบว่าว

ผู้ให้ข้อมูล คือ น.ส.บุญสม สงวนสิน

วิธีทำ

๑. แช่ข้าวเหนียว ๑ คืน

๒. นึ่งข้าวเหนียวจนสุก นำมาตำให้ละเอียด

๓. ใส่ น้ำอ้อย ผสมกับข้าวที่ตำแล้ว ตำให้ส่วนผสมเข้ากันดี

๔. นำขึ้นจากครกมาทำเป็นแผ่น

ขั้นตอนการทำเป็นแผ่น

๔.๑ ผสมไข่ต้ม (เฉพาะไข่แดง) กับน้ำมันหมู ทาบนใบตองและไม้สำหรับเกลี่ย

๔.๒ ปั้นแป้งเป็นก้อนกลม ขนาดไข่เป็ด/ไข่ไก่

๔.๓ คลึงแป้งบนใบตอง เป็นแผ่นกลม ให้เรียบบางเสมอกัน อย่าให้ขาด

๔.๔. ลอกแผ่นแป้งออกไปตากบนตั๊บหญ้าคา จนแห้ง

๕. นำแป้งมาปิ้ง โดยใช้ไม้สำหรับปิ้ง เริ่มปิ้งจากริมขอบจนรอบ จึงปิ้งตรงกลาง ข้าวจึงจะกรอบและสุกเสมอกันดี

ขนมข้าวตู

- นำข้าวเหนียวหนึ่ง หรือข้าวสอย ตากจนแห้งสนิท นำมาคั่วให้สุกเหลือง ข้าวจะพองตัว แล้วนำมาไม่ด้วยไม้หิน หรือโหลกดด้วยครกดิน ใช้แฉ่งร่อนเอาแต่ส่วนละเอียด ถ้ายังหยาบอยู่แฉ่งไม่ออกก็นำไปโหลใหม่และแฉ่งใหม่

- ชูตมะพร้าวทึนทึก ๑ ผล หรือมากกว่าก็ได้แล้วแต่สัดส่วน
- นำน้ำอ้อยปึกใส่น้ำเปล่า ๑๑/๒ - ๒ ถ้วย (แก้ว) เคี่ยวด้วยไฟปานกลาง พอายเป็นมะตูม
- ใส่มะพร้าวทึนทึกที่ชูดไว้ กวนให้ทั่ว
- ใส่ข้าวคั่วประมาณ ๓ ถ้วย (แก้ว) กวนไปพร้อมมะพร้าว
- ประมาณ ๒๕ นาทีก็จะได้ เมื่อได้ที่จะรวมตัวเป็นก้อนจนกลิ้งได้หรือปั้นได้
- นำมาใส่ในพิมพ์ไม้ ถ้าไม่มีพิมพ์ก็ปั้นเป็นก้อน
- ทิ้งให้เย็นแล้วเก็บไว้รับประทานได้นาน ๓ - ๕ วัน
- ต้องให้หวาน มัน จึงจะเก็บไว้ได้นาน ถ้ากวนไม่ได้ที่จะขึ้นราได้ง่าย

ผู้ให้ข้อมูล นางทิพวรรณ เขี่ยมอากาศ

ภาพที่ ๔๙ มันสำปะหลังตากแห้ง

ภาพที่ ๕๐ พิมพ์ขนม

การเก็บข้อมูล
ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาติน
ชุมชนที่ ๑๐ , ๑๑ , ๑๓, ๑๔

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นายประยูร	บางใบ	ประธานกลุ่ม
นางสัมพันธ์	บางใบ	รองประธาน
นางวันทนี	ถาวรหงส์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางเบญจพร	ประเสริฐสิน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นายปรีชา	โตบำรุง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางกาหลง	อ่อนอิงนอน	ผู้ประสานงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

พระเพชรบุรณคณาวาสัย รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าอาวาสวัดภูเขาติน

๑.นายจำเนียร ปฏิเวธวรรณกิจ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ คนที่ ๒๗

๒.นางอุตร สร้อยเพชร

๓.นางบุญเหลือ มาดา

๔.นายสมคิด เกตุแก้ว

๕.นายสายหยุด สิงคชาติ

๖.นางละไม ทรัพย์อนันต์

๗.นายวิจิตร ประเสริฐสิน

๘.นายไพบุลย์ นวลทูล

๙.นายธรรมบุญ ม่วงอ่ำ

๑๐.นายชาญชัย ถวิลประภา

๑๑.นายไฉน ชัยกุล

๑๒.นายพูน ศรีเมือง

๑๓.นายปรีชา หนูนทอง

๑๔.นางสุนันท์ นิยมเพ็ง

๑๕.นางวันทนีย์ ถาวรหงส์

๑๖.นายลี แก้วก่อ

๑๗.นางพยงค์ โหมดบำรุง

๑๘.นายสมทบ ศรีเมือง

๑๙.นางบุญจิตร ศรีชมภู

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ กลุ่มวัดภูเขาดิน (ชุมชนที่ ๑๐ , ๑๑ , ๑๒ , ๑๔)

ก. ประวัติของชุมชน ชุมชนวัดภูเขาดิน พื้นเพดั้งเดิมของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนเก่าแก่ ในท้องถิ่นของชุมชนวัดนี้เอง แต่ก็มีบางส่วนที่อพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียงเช่น จังหวัดแพร่ , น่าน, พิจิตร , พิษณุโลก โดยเฉพาะครอบครัวที่อพยพมาจาก อ.นครไทย จังหวัดพิษณุโลกในสมัยก่อน ผู้เฒ่า ผู้แก่เล่าให้ฟัง หนีความหวาดกลัวจากการรบราฆ่าฟัน การแตกทัพหนีมา มารวมกันตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ร่วมกันกับคนในท้องถิ่นเดิมแต่งงานมีลูกมีหลานสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นชุมชนใหญ่ซึ่งชาวบ้านแต่ก่อนเรียกว่า “บ้านคลองศาลา” ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นชุมชนวัดภูเขาดิน เนื่องจากชุมชนนี้เป็นชนชนที่ใหญ่มีประชากรมาก เทศบาลได้แบ่งเขตการปกครอง ตามนโยบายของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยแบ่งเขตชุมชนวัดภูเขาดินออกเป็น ๔ ชุมชน คือชุมชนที่ ๑๐, ๑๑ , ๑๓ และ ๑๔ เป็นการกระจายอำนาจในการปกครองท้องถิ่น ให้ชุมชนได้ดูแลตนเอง

สาเหตุชาวบ้านเรียกชื่อชุมชนวัดภูเขาดินว่า “บ้านคลองศาลา” ในสมัยก่อนนั้นเพราะว่ามีศาลาหลังหนึ่ง ซึ่งเป็นศาลาที่เก่าแก่ตั้งอยู่ริมคลองน้ำ หลังวัดภูเขาดิน ด้านข้างของศาลาจะมีท่าอาบน้ำของชาวบ้าน ศาลาหลังนี้จึงเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้านในละแวกนั้นตอนเย็นได้เวลาแดดร่มลมตกชาวบ้านใกล้เคียง จะไปอาบน้ำที่ท่านี้ทั้งเด็กๆ หนุ่ม - สาว ผู้ใหญ่ จะลงเล่นน้ำ อาบน้ำกัน อย่างสนุกสนาน หลังจากอาบน้ำเสร็จแล้วหนุ่ม - สาว ก็จะนั่งพักผ่อนคุยกัน ณ ศาลาแห่งนี้ ใกล้เคียง กับศาลาจะมีสะพานส่วนตัวของ “แม่เปลื้อง โกชนานนท์ “ สร้างขึ้นเพื่อเดินไปมาหาสู่กัน ระหว่างสองฟากฝั่งคลองทำให้ชาวบ้านเดินไปมาได้สะดวก สะพานนี้อยู่เยื้องไปทางด้านหน้าของโบสถ์เก่าของวัดภูเขาดิน

คลองน้ำที่ไหลผ่านศาลาเก่าแก่หลังนี้ จึงเรียกว่า “คลองศาลา” สืบต่อกันมา คลองศาลานี้ จะเริ่มต้นตั้งแต่สะพานหน้าเกาะเพชร (สะพานข้ามไปดินเบน) ไหลผ่านหลังบ้าน สรรพกรจังหวัด ไหลผ่านด้านหน้า ดับเพลิงของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ไหลผ่านหลังวัดภูเขาดิน ไหลผ่านสหกรณ์ครู ผ่านด้านหลังเรือนจำ ไหลผ่านใจกลางหมู่บ้านจึงเรียก บ้านคลองศาลา หรือชุมชนวัดภูเขาดิน ในสมัยที่ นายชาญ โฆษิตานนท์เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ได้กระจายอำนาจให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกันเองโดยแบ่งเขตออกเป็นชุมชนที่ ๑๐, ๑๑, ๑๓ และ ๑๔ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านจึงได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นร่วมกันพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยรวมตามความต้องการของกลุ่ม

ชุมชนที่ ๑๐ ตลาดโพธิ์จันทร์ ตลาดแห่งนี้ เดิมเป็นที่ตั้งของวัดเก่าแก่วัดหนึ่งชื่อว่า “วัดใหม่” ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของวัดภูเขาดิน ซึ่งเป็นวัดร้างมานานแล้ว ต่อมาเป็นสถานที่ก่อสร้างโรงเรียนการช่าง ในบริเวณวัดเก่าจะมีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่มากอยู่ ๒ ต้น ชาวบ้านเคารพนับถือมาก เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ใครไปตัดไปฟัน หรือไปปัสสาวะ รด - ราด บริเวณต้นไม้จะมีอันเป็นไป เช่นปวดหัวตัวร้อน เจ็บป่วย ไข้ ต่างๆ นานา คือต้นไม้ ต้นจันทร์ ตลาดแห่งนี้จึงตั้งชื่อตามต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ๒ ต้นนี้คือ “ตลาดโพธิ์จันทร์” และเรียกชื่อสืบต่อมาจนปัจจุบันนี้ เป็นตลาดได้รุ่ง พ่อค้า แม่ค้า จะมาขายอาหารการกินในยามค่ำคืน พ่อค้าแม่ค้า ส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ใกล้เคียง กับตลาดแห่งนี้จะมีสถานที่สำคัญที่คนไทยเชื้อสายจีนมาประกอบพิธีกรรมร่วมกัน คือพุทธศิลป์สมาคมผู้เสียสละ

พุทธศิลป์สมาคมผู้เสียสละ ตั้งอยู่ที่ ๑/๒ ถนนคลองคำพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ ก่อตั้งโดยชุมชนผู้เสียสละ โดยนายสัญญา ศุภอภัย เป็นผู้มอบที่ดินให้ สำหรับสถานที่ประกอบพิธี มีผู้มีจิตศรัทธา ร่วมกันบริจาคเงินก่อสร้างประมาณ ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สองล้านบาท) เมื่อสร้างเสร็จ ทำพิธีเปิดสมาคมเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๒๖ ตามความเชื่อของชุมชนนี้ เชื่อว่าเป็นที่สถิตของคณะเทพเจ้า ที่มาทำพิธีเก็บกระดูก ล้างป่าช้า เมื่อปี ๒๕๒๓ เป็นที่ปรึกษาในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวจีน และเป็นสถานที่ถือศีลกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีน และประชาชนคนไทยทั่วไป

วงเวียนอนุสรณ์นครบาลเพชรบูรณ์ ตั้งอยู่สี่แยกวงเวียน ตลาดเทศบาล ๑ ในสมัยของนายชาญ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์กลุ่มพัฒนาสร้างขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บน้ำไว้ดับเพลิง ในย่านใจกลางตลาดเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์และได้จัดทำน้ำพุให้สวยงาม เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชนในยามเย็นและยามค่ำคืนจะเปิดไฟและน้ำพุให้แสงสีที่สวยงามมาก

ต่อมาในสมัยของนายวิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ได้ริเริ่มและทำการก่อสร้างใหม่ เพื่อเป็นอนุสรณ์นครบาลเพชรบูรณ์

โรงเรียนเมืองเพชรบูรณ์ เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา เปิดสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ (ป.๑ - ป.๔) เดิมตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุจึงเรียกชื่อว่า โรงเรียนวัดมหาธาตุ เริ่มตั้งเมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ต่อมาได้โอนย้ายมาอยู่ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และย้ายจากวัดมหาธาตุ มาตั้งอยู่บริเวณด้านเหนือของวัดใหม่ (วัดร้าง) มีถนนอยู่กลางระหว่างโรงเรียนกับตลาดโพธิ์จันทร์ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียน"บ้านเหนือวัดใหม่ (วัชรวิทยาการ) เปิดสอน ป.๑ - ป.๖ เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้ขยายชั้นเรียน ตั้งแต่ ป.๑ ถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ต่อมาได้โอนไปอยู่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน เขต ๑ ในวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๔๙ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น "โรงเรียนอนุบาลเมืองเพชรบูรณ์" และต่อมาได้เปลี่ยนชื่ออีก เป็นโรงเรียนเมืองเพชรบูรณ์ เหมือนเดิมจนถึงปัจจุบัน

ถนนสันคูเมือง เป็นถนนที่สร้างตามแนวสันคูเมืองเก่าซึ่งเป็นคันดินเริ่มจากทางแยกเข้าเมืองหน้าธนาคารเพื่อการเกษตร ผ่านธนาคารกสิกรไทยผ่านวงเวียนอนุสรณ์นครบาลเพชรบูรณ์ ผ่านโรงเรียนอนุบาลเมืองเพชรบูรณ์ ผ่านสี่แยกไฟแดงข้างเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ผ่านหลังศาลากลางหลังเก่าตลอดไปจนถึงสี่แยกไฟแดงทั้งโรงเรียนเทศบาล ๑ (บ้านในเมือง) เนื่องจากถนนสายนี้สร้างตามแนวสันคูเมืองเก่า

ถนนสามัคคีชัย ถนนสายนี้อาจจะเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ถนนสายสระบุรี - หล่มสัก แต่ก่อนรัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีมีดำริจะย้ายเมืองหลวง จากกรุงเทพมหานคร มาตั้งที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ในช่วงที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประมาณ พ.ศ.๒๔๘๔ - ๒๔๘๖ การสร้างถนนยังไม่มีเครื่องจักรทุ่นแรง เหมือนสมัยนี้ ต้องเกณฑ์แรงงานคนจากจังหวัดต่างๆ มาช่วยกันขุดดิน และหินเพื่อทำถนนมาเพชรบูรณ์ เนื่องจากเพชรบูรณ์มีป่าเขามาก มียุ้งป่าชุกชุม เกิดโรคระบาดไข้มาเลเรีย จึงมีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงเรียกถนนสายนี้ว่าถนนสามัคคีชัย

คลองคล้า เป็นชื่อคลองสมัยโบราณ บริเวณคลองมีต้นคล้าขึ้นอยู่มากมาย ชาวบ้านจึงเรียกชื่อคลองคล้า ปัจจุบันคลองนี้ตื้นเขินถูกถมดินกลายเป็นถนนไปหมดแล้ว คือถนนคลองคล้าพัฒนา คลองคล้าเริ่มแยกจากคลองข้างวัดมหาธาตุ ไหลผ่านธนาคารออมสิน ไหลผ่านธนาคารกรุงเทพจำกัด ผ่านบังกะโลสวัดดี ผ่านตลาดโพธิ์จันทร์ ตามแนวถนนคลองคล้าพัฒนาปัจจุบัน และไหลไปรวมกันกับคลองศาลา ตรงข้างสหกรณ์ครูเพชรบูรณ์ในปัจจุบันนี้

ชุมชนที่ ๑๑ ตลาดพัฒนา ตลาดแห่งนี้ เดิมชื่อตลาดใหม่พัฒนาเดิมชื่อตามกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ในสมัยที่นายชาญ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ เดิมเป็นตลาดขนาดเล็กๆ

และเป็นที่จอดคิวรถสองแถว ไปตำบลน้ำร้อนและบ้านตะเปาะ ตลาดแห่งนี้ได้สร้างขึ้นโดย กลุ่มพัฒนา โดยการนำของนายชาญ โฆษิตานนท์ ต่อมาประชาชนย้ายไปค้าขายทำมาหากินและปลูกบ้านอยู่เป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี จนกระทั่งเป็นชุมชนใหญ่อยู่กันหนาแน่นทางเทศบาลได้ตัดทางสร้างถนนเพื่อให้ประชาชนไปมาหาสู่กันสะดวกสบาย

ต่อมาในสมัยของนายวิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ได้สืบทอดเจตนารมณ์ของนายชาญ โฆษิตานนท์ (บิดา) เป็นหัวหน้ากลุ่มพัฒนาได้วางแผนพัฒนาตลาดให้ได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของชุมชนจึงย้ายตลาดใหม่พัฒนา มาสร้างใหม่ที่สถานที่กว้างกว่าเดิม และตั้งชื่อว่าตลาดเทศบาล๓ เป็นศูนย์กลางการค้าขาย เป็นตลาดสดของชุมชนใกล้เคียงในปัจจุบัน

สถานที่สำคัญ ที่มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่การทำมาหากินของชุมชนนี้ได้แก่

คลองศาลา เป็นชื่อของคลองน้ำและชื่อหมู่บ้าน คลองนี้เริ่มจากสะพานด้านหลังเกาะเพชร ข้างโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) ไหลผ่านข้างสำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เรื่อยมาจนถึงข้างวัดภูเขาดิน ซึ่งมีศาลาอยู่หลังหนึ่ง จึงเรียกชุมชนแห่งนี้ว่าบ้านคลองศาลา และเรียกชื่อวัดนี้ว่าวัดบ้านคลองศาลา ต่อมาเจ้าอาวาสได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดภูเขาดินในภายหลัง คลองศาลาไหลไปรวมกับแม่น้ำป่าสักที่บ้านปากน้ำ

ถนนประชาธิปไตย เป็นถนนใช้ในการสัญจรไปมาเชื่อมโยงกับชุมชนคลองศาลายาวไปถึงถนนเทพาพัฒนาประมาณ ๖๐๐ เมตร ตั้งชื่อว่าถนนประชาธิปไตย เพราะประชาชนอุทิศที่ดินให้เทศบาลสร้างถนน

คลองกระเสี้ยว เป็นคลองแยกจากคลองศาลา ตรงสะพานด้านหลังศาลากลางหลังเก่า ผ่านมาทางสระกลางเมือง แล้วไหลไปรวมกับแม่น้ำป่าสัก เนื่องจากปัจจุบันคลองน้ำได้ตื้นเขิน น้ำไม่สามารถไหลไปได้สะดวก จึงเกิดน้ำเน่าเสียในสมัยนายวิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ได้ทำประชาคม เห็นว่าการสร้างถนนแทนคลอง ตั้งแต่หลังศาลากลางหลังเก่าถึงสระกลางเมืองประมาณ ๔๐๐ เมตร และตั้งชื่อว่า “ถนนคลองกระเสี้ยว” และขยายคลองกระเสี้ยวให้กว้างขึ้น เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในการดับเพลิง และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชน จึงตั้งชื่อว่า “สระกลางเมือง”

ชุมชนที่ ๑๓ ภูเขาดินพัฒนา ชุมชนนี้ตั้งชื่อตามชื่อของวัดภูเขาดิน เนื่องจากภายในบริเวณวัดนี้ เดิมมีเป็นดินซึ่งสูงกว่าพื้นราบทั่วไป เป็นเนินเตี้ยๆ หลวงพ่อคุณซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดภูเขาดิน องค์ที่ ๓ ได้ประชุมปรึกษารื้อกับชาวบ้านขุดสระภายในวัดจำนวน ๓ สระ เพื่อนำดินที่ขุดขึ้นมาถมเนินดิน ให้

สูงขึ้นมีลักษณะเป็นภูเขา เพื่อเตรียมเป็นฐานไว้ สำหรับเป็นที่ประดิษฐาน รอยพระพุทธรูปจำลอง ซึ่งอัญเชิญล่องเรือมาจากจังหวัดสระบุรี ขึ้นประดิษฐานยอดภูเขาติน ที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นในสมัยนั้นหลังจากนั้นชาวบ้านจึงจัดให้มีงานปิดทองรอยพระพุทธรูป จากนั้นตลอดมาทางจังหวัดจึงยึดถือเป็นงานประเพณีสำคัญของจังหวัด และจัดเป็นประจำทุกปี ในสมัยก่อนชาวบ้านทั่วจังหวัดเพชรบูรณ์ จะหลังไหลมา ร่วมกันทำบุญ อย่างมากมาย คนที่อยู่บ้านไกลก็จะมานอนค้างคืนกันที่วัด และร่วมกันจัดทำโรงทาน (โรงครัว) โดยการช่วยกันนำ ข้าวปลาอาหารพืชผัก สวนครัว มาประกอบกัน เป็นเวลา ๕ วัน ๕ คืน ในงานประจำปีปิดทองรอยพระพุทธรูปจำลอง ทุกคืนจะมีมหรสพตลอดงาน ความเป็นมาดังกล่าวของวัดนี้ จึงเป็นที่มาของชุมชนวัดภูเขาติน

สถานที่สำคัญของชุมชนวัดภูเขาติน

วัดภูเขาติน ตั้งอยู่เลขที่ ๑๔๙ ถนนพระพุทธรูป บ้านคลองศาลา ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีบริเวณเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๒ งาน ๒๑ ต.ร.ว. พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบสูง มีถนนพระพุทธรูปอยู่ทางทิศตะวันตก วัดนี้ก่อสร้างขึ้น ประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๐ โดยมีหลวงพ่อบุญ เป็นพระเขมร ได้นำชาวบ้านจัดสร้างวัดขึ้นมา เดิมบริเวณวัดแห่งนี้เป็นป่าพง อยู่ติดต่อกับคลองศาลาจึงเรียกชื่อว่า “วัดคลองศาลา” ต่อมาในสมัยหลวงพ่อบุญ เจ้าอาวาสรูปที่ ๓ จึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “วัดภูเขาติน” ได้รับพระราชทาน วิสุงคามสีมาในราว พ.ศ. ๒๔๔๐ มีพระภิกษุจำพรรษา ๗ รูป สามเณร ๒๐ รูป ลำดับเจ้าอาวาสวัดภูเขาตินดังนี้

๑. พระอธิการขอม

๒. พระอธิการท่ง

๓. พระครูเพชรบูรณ์วาสัย

๔. พระอธิการถนอม

๕. พระครูวินิตศีลขันธ์ (สนิท)

๖. พระอธิการเปล่ง

๗. พระครูพัชรธรรมโสภิต (แคล้ว สุขจิตโต) พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๔๙๙

๘. เจ้าอธิการผล วาสีโว พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๕

๙. พระมหาสมชาย ปภัสโร พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๒๐

๑๐. เจ้าอธิการเจริญ จิตสัทโธ พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๒๘

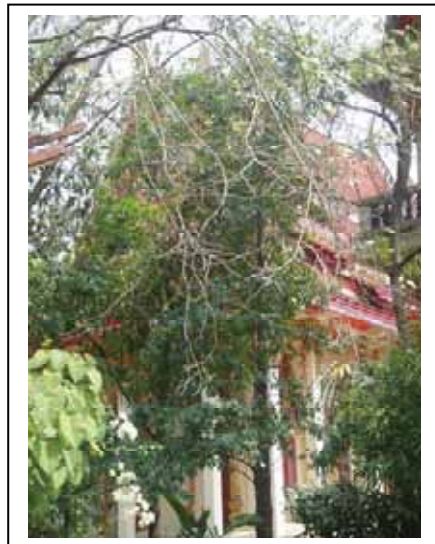
๑๑. พระเพชรบูรณ์คณาวาสัย ตำแหน่งเจ้าอาวาส รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์

(ชื่อจริง นายสนิท สำนสม) พ.ศ ๒๕๒๙ -ปัจจุบัน

ภายในบริเวณวัดมีสถานที่สำคัญ คือ

อุโบสถเก่าแก่ กว้างประมาณ ๗.๕๐ เมตร ยาว ๑๗ เมตร ฝาผนังก่ออิฐแดงต่อไม้ ด้านหน้าโบสถ์เก่า จะมีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่ ซึ่งชาวบ้านนับถือว่าเป็นต้นไม้มงคล คือต้นเกศ (เกศา) เป็นสัญลักษณ์ ของการที่สมัยโบราณจะนำของมีค่าของวัดไปเก็บไว้ตรงเศียรของพระพุทธรูป

ต้นรัง ต้นเต็ง (บัลลังก์) เป็นที่เก็บของมีค่าไว้ใต้ฐานบัลลังก์ของพระพุทธรูปใหญ่ในอุโบสถ ฉะนั้นต้นไม้ใหญ่ทั้ง ๓ ต้นนี้ใครจะไปตัดหรือฟันไม่ได้ ถือเป็นไม้มงคลและศักดิ์สิทธิ์ ของชาวบ้านชุมชนแห่งนี้ คือต้นเต็ง ต้นรัง ต้นเกศ ปัจจุบันยังอยู่ ภายในโบสถ์ มีพระพุทธรูป ปางมารวิชัย เป็นปูนปั้นทั้งองค์ เป็นพระประธานในโบสถ์ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยหลวงพ่อทั้งเป็นเจ้าอาวาส

ภาพที่ ๕๑ ต้นไม้อปริศนาหน้าอุโบสถหลังเก่า

ภาพที่ ๕๒ พระประธานปางมารวิชัย

ปัจจุบันมีอุโบสถหลังใหม่ ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๑
งบประมาณในการสร้าง ๙ ล้านบาท

เกร็ดประวัติที่เกี่ยวกับวัดภูเขาดิน คือ

๑. เป็นจุดกำเนิดของงานกาชาดมะขามหวานนครบาลเพชรบูรณ์

งานเทศกาลชิมมะขามหวานเพชรบูรณ์ ได้เริ่มจัดขึ้นในปี ๒๕๑๖ ในลักษณะงานผลไม้ประจำท้องถิ่น เป็นต้นกำเนิดการปลูกมะขามหวาน ของจังหวัดเพชรบูรณ์ การจัดงานได้จัดการติดต่อกันเรื่อยมา จนกระทั่งปี พ.ศ.๒๕๒๑ จังหวัดเพชรบูรณ์จึงได้จัดการประกวดมะขามหวานในงานเทศกาลปิดทองรอยพระพุทธรูป วัดภูเขาดิน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

๒. เป็นวัดที่ทำการอุปสมบทพระเกจิอาจารย์ดังเมื่อปี พ.ศ.๒๔๒๐ คือหลวงพ่อเขียนธัมมรักขิต

โรงเรียนเทศบาล๒ (วัดภูเขาดิน)

โรงเรียนนี้เดิมเป็นโรงเรียนประชาบาลสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนที่ศาลาวัด จึงเรียกว่าโรงเรียนวัดภูเขาดินในปี ๒๕๐๖ ได้โอนไปสังกัดเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ และได้รับอนุญาตให้ใช้ที่ธรณีสงฆ์ ของวัดภูเขาดิน และนางกิมฮวย วัฒนศัพท์ ได้ซื้อที่ดินของเอกชนเพิ่มให้อีก ๓ งาน และจัดสร้างอาคารเรียนเป็นอาคารไม้ ๒ ชั้น ๑๐ ห้องเรียน สร้างในสมัยของนายชัชวาล ชมปรีดา เป็นนายกเทศมนตรี เทศบาลเมือง

ต่อมาในสมัยของนายวิศัลย์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ได้ทำ
ประชาคม แบ่งการจัดระดับการศึกษา เพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนแยกระดับ ดังนี้
โรงเรียนเทศบาล ๑ (บ้านในเมือง) จัดสอนในระดับประถมศึกษา ป.๑ - ป.๖ โรงเรียนเทศบาล ๒
(วัดภูเขาดิน) จัดสอนในระดับอนุบาลศึกษา โรงเรียนเทศบาล 3 (ชาญวิทยา) จัดสอนในระดับ
มัธยมศึกษา

โรงเรียนวัชรชัย เป็นโรงเรียนเอกชน เดิมชื่อโรงเรียนอนุบาลวัชรชัย ตั้งอยู่ที่ ๗/๒ ถนน
เทพาพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ นายวัชรชัย บัวเทศ เป็นผู้รับใบอนุญาต เมื่อวันที่
๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗ ในปีพ.ศ. ๒๕๓๕ ได้โอนกิจการให้ นายเสกสรร นิยมเพ็ง เป็นผู้รับ
ใบอนุญาตและผู้จัดการ โดยให้ทาง นางสาวนันท์ นิยมเพ็ง เป็นครูใหญ่ เปิดทำการสอน ตั้งแต่ชั้น
อนุบาลศึกษา ถึงชั้นมัธยมศึกษา

ถนนพระพุทธรบาท ถนนสายนี้อยู่ด้านหน้าของวัดภูเขาดิน ซึ่งเป็นที่ตั้งรอยพระพุทธรบาท
จำลอง จึงตั้งชื่อถนนสายนี้ว่า “ถนนพระพุทธรบาท” เริ่มต้นตั้งแต่สี่แยกหน้าที่ทำการไปรษณีย์เก่า ด้าน
วัดภูเขาดินด้านหน้า ผ่านหน้าเรือนจำตลอดไปจนถึงหน้าโรงฆ่าสัตว์

เรือนจำจังหวัดเพชรบูรณ์ เรือนจำสมัยก่อนเรียกว่า “คุก” เดิมเรือนจำตั้งอยู่ตรงข้ามวัดไตร
ภูมิ (ปัจจุบันคือสำนักงานประปาและสำนักงานไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดเพชรบูรณ์ ต่อมาประมาณ
พ.ศ. ๒๕๗๒ ได้ย้ายมาสร้างเรือนจำใหม่ ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของสำนักงานเทศบาลในปัจจุบัน ต่อมาจึง
ย้ายใหม่อีกไปสร้างที่ถนนพระพุทธรบาท เลขที่ ๒๓๑ ตำบลในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นสถานที่ตั้ง
ในปัจจุบัน

ชุมชนที่ ๑๔ คลองศาลา (เดิมชื่อบ้านกลางนา)

ชุมชนในสมัยก่อนมีครอบครัวของชาวบ้านตั้งถิ่นฐานอยู่ไม่หนาแน่นดังเช่นปัจจุบันนี้ โดยตั้ง
บ้านเรือนอยู่กระจายออกไปตามทุ่งนา การคมนาคมไม่สะดวกชาวบ้านอาศัยการเดินทางไปมาหาสู่กัน
โดยทางล้อเกวียน และทางเรือ ตามคลองน้ำ คือ “คลองศาลา” ที่ไหลผ่านด้านหลังวัดภูเขาดิน ผ่าน
สะพาน ผ่านด้านหลังสหกรณ์ครูไปด้านหลังเรือนจำ ไหลผ่านใจกลางชุมชนบ้านกลางนา ซึ่งแต่ก่อน
ชุมชนแห่งนี้เรียกว่า บ้านกลางนา เพราะมีบ้านสร้างอยู่กลางทุ่งนาประมาณ ๖ - ๗ หลังคาเรือน
ปัจจุบันมีผู้อพยพจากบ้านใกล้เคียงไปอยู่อย่างหนาแน่น และตั้งชื่อชุมชนนี้ว่าชุมชน “คลองศาลา”

การประกอบอาชีพของชุมชนสมัยก่อน ส่วนใหญ่จะทำไร่ (ไร่ฮ้อย ไร่ข้าวโพด ไร่พริก) ทำนา
ทำสวน ปลูกพืชผักสวนครัว ใครมีสิ่งของอะไรก็นำมาแลกเปลี่ยนกัน ชาวบ้านเรียกชื่อว่าท่าตลาด

ท่าตลาด เป็นท่าน้ำแห่งหนึ่งของหมู่บ้านคลองศาลา ในสมัยโบราณท่าน้ำนี้มีความสำคัญต่อชุมชนมาก เพราะชาวบ้านใช้ทางเรือสัญจรไปมา นำสินค้าล่องเรือไปขายเช่นข้าว พืชผัก พืชไร่ พืชสวน ในช่วงขากลับก็ซื้ออ้อย หม้อ ไห สิ่งของเครื่องใช้ล่องเรือขึ้นมาขาย หรือแลกเปลี่ยนสินค้ากัน ที่ท่าตลาด บ้านคลองศาลาแห่งนี้

ท่าโพนลาน เป็นท่าน้ำอีกแห่งหนึ่งของคลองศาลา (ปัจจุบันเป็นที่ทำการของชุมชน ๑๔) ในสมัยโบราณ การสร้างบ้านเรือนอยู่ริมคลองยังมีไม่มากนัก ในลำคลองจะมีน้ำใสสะอาด ใช้อาบ กิน ได้อย่างสบาย

ท่าโพนลาน (โพนลาน) แต่ก่อนชาวบ้านเรียกว่า ท่าโพนลานคำว่าโพน คือพื้นดินที่มีการทับถมกันสูงขึ้น เนื่องจากท่าน้ำแห่งนี้ปีที่มีน้ำท่วม จะพัดพาเอาดินทรายมาทับถมกันเป็นเนินสูงและขยายลานกว้าง ออกไปทุกปี จึงเป็นท่าน้ำที่มีทรายขาวสะอาดเป็นโพนใหญ่ กอปรกับบริเวณนี้จะมีต้นลานมาก จึงได้ชื่อว่าท่าโพนลาน

โรงฆ่าสัตว์

สมัยก่อนโรงฆ่าสัตว์ ตั้งอยู่ริมคลองคู ตรงข้ามกับโรงพยาบาลเพชรบูรณ์ด้านหน้าติดกับถนนสามัคคีชัย หัวสะพานหน้าโรงพยาบาลในสมัยของนายชาญ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ได้ย้ายไปตั้งใหม่ที่ชุมชนบ้านคลองศาลา ด้านหน้าอาคารโรงฆ่าสัตว์ ติดกับถนนพระพุทธบาทต่อมาในสมัยของนายวิศัล โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมือง ได้ปรับปรุงโรงฆ่าสัตว์ให้ได้มาตรฐาน และสร้างอาคารบ้านพัก พนักงานเทศบาลในบริเวณนั้นด้วย

คลองโชม

เป็นคลองซึ่งไหลมาจากบ้านพล้า ตำบลป่าเลา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ไหลผ่านชุมชนบ้านสะเดียง ไหลผ่านทุ่งนา ไหลผ่านสะพานที่ ๑ ผ่านอุโมงค์มรดกจรัญไชยไหลผ่านโรงฆ่าสัตว์ ไหลลงทุ่งนา ปัจจุบันมีสภาพตื้นเขินหมดแล้ว

วัฒนธรรมสำคัญ

ประเพณีทำบุญกลางบ้าน

ชุมชนที่ ๑๔ บ้านคลองศาลา เนื่องจากมีประชาชนล้มตายกันบ่อยๆ ชาวบ้านจึงประชุมปรึกษาหารือกัน และลงความเห็นว่าจะจัดให้มีการทำบุญกลางบ้านขึ้นโดยชาวบ้านจะร่วมกันบริจาคเงินทำบุญเลี้ยงพระกลางหมู่บ้าน โดยมีการโยงด้วยสายสิญจน์ไปทั่วทุกหลังคาเรือนของหมู่บ้าน ชุม ๑๔ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ตลอดมา ต่อมา ทางเทศบาล เห็นความสำคัญในการรวมตัวของชาวบ้าน

มองเห็นว่า เป็นสิ่งที่ดีงามจึงสนับสนุนงบประมาณในการจัดงานทุกปี การจัดงาน จะจัดก่อนวันสงกรานต์ประมาณ ๑๕ วัน วัตถุประสงค์ในการจัดงาน เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ดวงวิญญาณ ของปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว จึงยึดถือเป็นประเพณี สืบต่อกันมาจนทุกวันนี้

ประเพณีการลอยกระทง

ชุมชนที่ ๑๔ บ้านคลองศาลา จะเป็นชุมชนที่ชาวบ้านมีการรวมตัวกันจัดกิจกรรมตามประเพณี ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเทศกาลลอยกระทงของทุกปี ชาวบ้านคลองศาลาจะร่วมแรงร่วมใจกันจัดงานลอยกระทงเป็นประจำ ชุมชนนี้จะจัดให้มีที่ม้านางรำประจำหมู่บ้าน คือ “คณะรำวงย้อนยุค” เมื่อมีงานประเพณีที่ไหน ก็จะไปแสดงตามความต้องการของชุมชน

ข. ประเพณีในชุมชน

ประเพณีส่วนบุคคล

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

เมื่อหญิงมีครรภ์ โบราณจะห้ามไม่ให้งานศพ ห้ามนั่งขวางประตูห้ามกินกล้วยแฝด ห้ามข้ามเชือก ห้ามอาบน้ำกลางแจ้ง เพราะเกรงว่าหญิงมีครรภ์จะเกิดอันตรายต่างๆ นานา ตามความเชื่อ

การคลอดจะต้องอาศัยหมอดำแย ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำคลอดมาดูแลขณะปวดท้อง โดยหมอดำแยจะทำเชือกโยงกับไม้ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ซื่อ” สำหรับให้หญิงท้องเกาะโหน ขณะที่ปวดท้องจะคลอด โดยการดูแลอย่างใกล้ชิดของหมอดำแย

การอยู่ไฟ หลังจากคลอดก็จะอยู่ไฟ คือการทำเตาไฟขนาดใหญ่พอเหมาะสำหรับให้หญิงหลังคลอดนอนไฟ ซึ่งฝ่ายสามีจะเป็นผู้จัดทำเตาไฟ - หาฟืนมาก่อไฟ ต้มน้ำสมุนไพรให้ภรรยา อาบ กิน ขณะนอนอยู่ไฟประมาณ ๗ - ๑๐ วัน ตลอดจนหุงหาอาหารให้ สำหรับอาหารของหญิงหลังคลอดสมัยนั้นได้แก่ต้มหรือแกงเลียงหัวปลี ปลาแห้ง หัวขาคูกเกลือ

ประเพณีเกี่ยวกับการเลี้ยงดู

เมื่อคลอดเด็กใหม่จะมีการเอานอนกระดัง และร่อนกระดัง โดยผู้เฒ่าผู้แก่หรือปู่ย่า ตายาย ที่มีความชำนาญในพิธีกรรมการร่อนกระดังของเด็กเกิดใหม่ และมีความชำนาญในการพูด การใช้ภาษาล้อจ้อง ของคนในสมัยโบราณ เช่น

กู.....	มาเด้อขวัญเฮีย.....
อย่าอยู่น้ำเป็นเพื่อนปลา	อย่าอยู่ในนาเป็นเพื่อนข้าว
ให้มาอยู่กับเหยาเฝ้ากับเรือน	จะเลี้ยงให้สูงจะสูงให้ใหญ่
จะเลี้ยงจนหัวหงอกอย่างดาว	หัวขาวอย่างฝ้าย
ผูกแขนซ้ายให้ขวัญมา	ผูกแขนขวาให้ขวัญอยู่
ปู้ยายยังหลาย ตายายยังมาก	มาเด้อ....ขวัญเฮีย

การเลี้ยงเด็กหญิง และเด็กชาย ก็รักและเอ็นดูเหมือนกันแต่เด็กหญิงจะเลี้ยงแบบหวงแหน ดูแลใกล้ชิด ไม่ค่อยให้ออกไปเที่ยวไหนๆ ต้องอยู่เหยาเฝ้าเรือน เด็กหญิงนิยมไว้ผมจุก มัดจุก ๑ จุก เด็กชายจะไว้ ๒ แถว เมื่อถึงวัยอันสมควร พ่อแม่ก็จะทำพิธี ตัดจุก ตัดแถว (การไว้จุก หรือไว้ แถวในกรณีเด็กที่เลี้ยงยาก)

ประเพณีที่เกี่ยวกับการบวช

การเตรียมการบวช ก่อนจะบวชของคนสมัยโบราณจะนิยมให้บุตรไปนอนวัดประมาณ ๑๕ วัน หรือ ๑ เดือน เพื่อท่องคำขานนาค ให้ได้ และเพื่อความคุ้นเคยกับวัด ให้ไปขอขมาลาบวช ปูย่าตายาย ผู้เฒ่า ผู้แก่ ญาติพี่น้องเตรียมเครื่องอัฐบริขาร เครื่องใช้ต่างๆ ไว้ให้พระได้แก่

ผ้าไตร บาตร ย่าม ตะลัด ตะเกียง ร่ม หมอน ผ้าห่ม ผ้าเช็ดตัว รองเท้า เป็นต้น ในวันบวชก็จะมีพิธีแห่นาค ทำขวัญนาค และทำพิธีบวชในอุโบสถกับพระที่นิมนต์มาทำพิธี

ประเพณีการแต่งงาน

การเกี่ยวพาราสี ของหนุ่มสาว สมัยก่อนนั้น หนุ่ม - สาว จะเจอและพูดคุยกันในงานวัด หรือ งานประเพณีต่างๆ ของชุมชน เมื่อชอบพอกันก็จะนัดไปคุยกันส่วนมากฝ่ายชาย จะไปคุยที่บ้านฝ่ายหญิง เมื่อรักกันก็ฝ่ายชายก็จะให้ผู้ใหญ่ไปสู่ขอและหมั้นไว้ก่อน ในวันที่สู่ขอและหมั้น ทางฝ่ายหญิงก็จะเรียกวงค่าสินสอดของหมั้น ตามความเหมาะสม และต้องการ แต่ก่อนจะเรียกค่าสินสอด และเรือนหอเมื่อตกลงกันแล้ว ก็นัดหมายวันแต่งงานกัน

การปลูกเรือนหอ ฝ่ายชายก็จะเตรียมการปลูกเรือนหอให้เสร็จก่อนวันแต่งงานเมื่อเสร็จก็จะทำบุญ ทำพิธีส่งเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าเรือนหอ ทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคล

ประเพณีการตาย

นายสาวหยุด สังคชาติ ได้กล่าวไว้ว่าห้ามเผาศพ วันอังคาร และวันศุกร์ ถือเป็นวันแข็ง

- การตายธรรมชาติ คือการเจ็บป่วยไข้หรือชราภาพ และถึงแก่กรรมก็จะทำพิธีรดน้ำศพ พิธีเบิก
โลง พิธีทำตราสังแล้วนำบรรจุโลง เพื่อบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมศพทุกค่ำคืน ๕ วัน หรือ ๗ วัน
แล้วแต่เจ้าภาพ กำหนดวันฌาปนกิจตามธรรมเนียม

ภาพที่ ๕๓ ร่วมทำบุญในงานศพ

ภาพที่ ๕๔ ถวายสังฆทานพระ

ภาพที่ ๕๕ การตกแต่งหีบศพ

การตายที่ผิดปกติ (ตายโหง ตายท้องกลม) ผู้ที่ตายดังกล่าวโบราณเชื่อว่า วิญญาณดุร้าย (เอี้ยน) จำเป็นต้องให้หมอผีที่มีวิชาอาคมดี ไปทำพิธีสะกดวิญญาณ ไม่ให้ออกอาละวาด หรือหลอกหลอน โดยใช้เวทมนต์คาถาสะกด แล้วทำพิธีทางศาสนา นำไปฝังไว้ ๓ ปี จึงขุดขึ้นมาเผา

ประเพณีสำคัญของชุมชนอันเป็นส่วนรวมที่มีมาตั้งแต่โบราณ

ประเพณีสู่ขวัญ

- สู่ขวัญคน เช่นการสู่ขวัญเพื่อเรียกขวัญของคนเจ็บป่วยให้ขวัญมาอยู่กับเนื้อกับตัว เป็นการสวดเรียกขวัญเพื่อเป็นกำลังใจให้ผู้ป่วย หรือผู้ที่ขวัญหนีดีฝ่อ จากอันตรายต่างๆ
- สู่ขวัญ ช้าง วัว ควาย ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีคุณต่อคนเราในการดำรงชีวิต ทำไร่ ไถนา ลากซุง ฯลฯ
- สู่ขวัญข้าว ในฤดูที่ชาวนานำข้าวขึ้นยุ้งขึ้นฉาง หลังจากเก็บเกี่ยวและนวดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะทำพิธีสู่ขวัญ เรียกขวัญข้าวขึ้นยุ้งฉาง

ประเพณีการทำบุญ

- การทำบุญ กลางบ้านเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ปู่ย่าตายายทำให้ครอบครัวและชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข เพื่อตัดเป่าสิ่งเลวร้ายออกจากหมู่บ้าน

ประเพณีสนุกสนานของชุมชน

- ประเพณีการลอยกระทง
- ประเพณีงานสงกรานต์

ประเพณีประจำปีของชุมชน

- ประเพณีปิดทองรอยพระพุทธรูปจำลองวัดภูเขาหินเป็นงานประจำปีสำคัญของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์และชุมชนบ้านคลองศาลา
- ประเพณีวันขึ้นปีใหม่
- ประเพณีวันสงกรานต์
- ประเพณีลอยกระทง

ประเพณีการแต่งกายชายหญิง

ผู้ชายสมัยก่อนนุ่งโจงกระเบน กางเกงขาก๊วย กางเกงขาสั้น เสื้อคอกลม เสื้อม่อฮ่อม เสื้อเขาควาย สมัยก่อนทอเองตัดเอง

ผู้หญิงนุ่งโจงกระเบน เสื้อคอกระเช้า หรือนุ่งผ้าซิ่น (ผ้าถุง) เสื้อแขนกระบอก ฯลฯ

ภาพที่ ๕๖ การแต่งกายของชาวชุมชนเมือง

ภาพที่ ๕๗ การแต่งกายแบบชาวบ้าน

ค.ภูมิปัญญาของชุมชน

ปราชญ์ในท้องถิ่น ของชุมชนวัดกุเขาติน ซึ่งเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ก็มีหลายคน ตามข้อมูลบอกเล่าพอสังเขปดังนี้

๑. นายเสนอ เพ็งเพชร และนางบังอร เพ็งเพชร สองสามี - ภรรยา มีความรู้ความสามารถในการวาดภาพ เขียนโปสเตอร์ วาดภาพพุทธประวัติ ตามผนังโบสถ์ และศาลา นายเสนอ เพ็งเพชร เมื่อสมัยยังหนุ่ม เป็นช่างเขียนภาพอยู่กับโรงภาพยนต์ อยู่ที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ หลังจากได้มาประกอบธุรกิจส่วนตัว ในการเขียนภาพโปสเตอร์ทั่วไปต่อมา

นายเสนอ เพ็งเพชร ได้เสียชีวิต นางบังอร เพ็งเพชร ผู้เป็นภรรยาจึงได้ดำเนินการต่อโดยทำหน้าที่เขียนภาพด้วยตนเองตลอดมา ปัจจุบัน นางบังอร เพ็งเพชร อายุ ๖๔ ปี ยังมีความสามารถขึ้นนั่งร้านสูง วาดภาพพุทธประวัติ บนเพดาน และผนังโบสถ์วัดประตูดาวโดยตอบคำถามไปและวาดภาพไปตลอดเวลา ทำให้เรารู้สึกภูมิใจในความมานะ อุตุน ตลอดจน ความรู้ความสามารถของผู้หญิงเก่งคนหนึ่ง ซึ่งอยู่ในวัยผู้สูงอายุ ยังทำงานเช่นนี้อยู่

ภาพที่ ๕๘ ฝีมือวาดภาพบนฝาผนังโบสถ์วัดประตูดาว

๒.นายบาน สำเนียง ดั้งเดิมเป็นคนจังหวัดแพร่ ได้อพยพมาอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์

นายบาน สำเนียง อยู่บ้านเลขที่ ๑๙๓ ถ.พระพุทธบาท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีความรู้ ความสามารถในด้านช่างกลึงไม้ เช่นกลึงเสาไชว้ กลึงลูกกรงระเบียง บันได ฯลฯ

๓.นางละมัย ทรัพย์อนันต์ อยู่บ้านเลขที่ ๔๐๙ ถนนพระพุทธบาท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ นางละมัย มีความรู้ความสามารถในการจักสาน เช่นสานงอบ สานหวด สานพัด สำหรับงานสานที่ยึดเป็นอาชีพและทำรายได้ให้แก่ นางละมัย คือการสานงอบ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดา - มารดา มาจนถึงปัจจุบันนี้

ภาพที่ ๕๙ ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน

๔.นายณรงค์ จันทรเชื้อ มีความรู้ความสามารถในการทำพิธีกรรมต่างๆ ดังนี้

- การทำขวัญนาคนาค
- การตั้งศาลพระภูมิ
- การวางศิลาฤกษ์
- งานพิธีบวงสรวง
- งานบายศรีสู่ขวัญ
- งานพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนงานรัฐ พิธีต่างๆ ของจังหวัด

นายณรงค์ จันทรเชื้อ มีความรู้ความสามารถในด้านการทำขวัญนาคนาค ได้ถ่ายทอดความรู้นี้มาจากนายพรวน จันทรเชื้อ ผู้เป็นบิดา ซึ่งเป็นชาวจังหวัดพิจิตร และมีประสบการณ์จากการบวชเรียนเขียนอ่านมาตั้งแต่ บวชเณรที่วัดมหาธาตุ สอบได้นักธรรม ตี๋ โท เอก ศึกษาพัฒนาศักยภาพของตนเองขึ้นมาเรื่อยๆ จนสอบวุฒิทางครูได้ในระดับ พกศ. - พม. โดยการศึกษาด้วยตนเอง จนจบปริญญาตรี และสอบบรรจุเป็นข้าราชการครู และศึกษาต่อปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยนเรศวร ตำแหน่งสุดท้ายก่อนลาออกจากราชการ ดำรงตำแหน่งนักวิชาการ ๗ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต ๑ จากประสบการณ์ที่สั่งสมมาในอดีตจึงทำให้ นายณรงค์ จันทรเชื้อ มีความเชี่ยวชาญในพิธีกรรมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น

เครื่องมือในการประกอบอาชีพของชุมชน

การทอผ้าในสมัยของปู่ย่า - ตายาย เสื้อผ้าที่สวมใส่ จะทอใช้เองภายในครัวเรือน นายสายหยุด สิงคชาติ ได้เล่าถึงวิธีการทอผ้าของภรรยา คือ นางทุเรียน สิงคชาติ และนางแตงกวาย ศรีเมือง (เพื่อนของภรรยา) โดยมีขั้นตอนกระทำได้ดังนี้

- ขั้นตอนแรก จะต้องไถเตรียมดินให้ดี
- หวานหรือปลูกเมล็ดฝ้าย ในแปลงที่เตรียมไว้ รดน้ำ ใฝ่ฝ้ายให้เจริญเติบโต
- เมื่อฝ้ายออกดอกแก่จัด จะมีฝ้ายสีขาวสะอาด
- เก็บดอกฝ้ายมาตากแดด ให้แห้ง
- นำดอกฝ้ายมาปั่นเอาเมล็ดออก เหลือแต่ฝ้ายสีขาว
- นำมาใช้เครื่องปั่นด้ายให้เป็นเส้นด้าย โดยใช้หลาปั่นกรอให้เป็นหลอด
- นำหลอดด้ายใส่กระสวย แล้วนำไปทอ ด้ายก็กระตุก ในการทอผ้า จะทอเป็นผืนผ้า

สำหรับตัดเสื้อ ทอผ้าขาวม้า ทอผ้าชิ้น (ผ้าถุง) จะเป็นสี่พื้น หรือเป็นลวดลายนั้นแล้วแต่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของภูมิปัญญาของแต่ละคน ปัจจุบัน นางทุเรียน สิงคชาติ ได้เสียชีวิตไปแล้ว ลูกหลานก็รับราชการกันหมด จึงไม่มีใครสืบทอดภูมิปัญญานี้เลย

เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ เป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนใช้หาปลามาเลี้ยงครอบครัว ครอบครัว เช่น

- เบ็ด มีทั้งเบ็ดคัน และเบ็ดราว
- สวิง แห ยอ สุ่ม
- ลอบ ไซดักปลา ช้อง (ใช้ใส่ปลา)
- หลุมดักปลา การทำหลุมดักจะต้องหาสถานที่ คือหนองน้ำ หรือคลอง

น้ำที่แห้ง (หนองน้ำ คลองน้ำ ที่จะทำหลุมดัก จะต้องเป็นหนองน้ำที่น้ำแห้งทุกปีเมื่อถึงฤดูแล้ง) แต่ในการทำหลุมดัก จะต้องทำในช่วงที่น้ำยังไม่แห้ง

วิธีทำ ขุดหลุมใกล้ๆ ริมน้ำ ใช้ไหหรือปื๊บ วางตั้งลงไปในหลุมให้พอดีกับความกว้าง ความลึกของหลุม ตรงปากหลุมทำเป็นเนินลาดลง หลังจากนั้นไปหาดินโคลนจากหนองน้ำอื่นมาเทลาด ทำให้ล้น แล้วเอาน้ำจากที่อื่นมาเทลาดปากหลุม ในช่วงเวลากลางคืน ปลาได้กลิ่นน้ำ กลิ่นโคลนใหม่ ก็จะมาพากันคลานไปลงหลุมมากมาย พอรุ่งเช้า ชาวบ้านก็จะรีบตื่นแต่เช้า ไปเอาปลาในหลุม ชาวบ้านบอกว่า จะได้ปลาเต็มหลุมเมื่อได้ปลามากมายก็จะนำมาถนอมอาหาร เก็บไว้กินในช่วงที่ปลาหายาก

การถนอมอาหารเก็บไว้กินนานๆ โดยการนำมาทำ ปลาร้า ปลาเจ่า ตากแห้ง ทำปลาแห้งไว้กินนาน ๆ ฯลฯ

เครื่องมือที่ใช้ในการยังชีพ บรรพบุรุษของชุมชนวัดภูเขาดิน

ในสมัยก่อนการที่หมู่บ้านต่างๆ จะไปมาหาสู่กันนั้นค่อนข้างจะลำบาก เพราะถนนหนทางไม่ดี ชาวบ้านจะต้องใช้อุปกรณ์ในการหาบสิ่งของไป แลกเปลี่ยน และซื้อขายกัน เช่น

ตะกร้า ซึ่งจักสานด้วยไม้ไผ่มีลักษณะเป็นทรงกลม มีขอบ มีหูทำเป็นที่หิ้วที่หัวอาจจะใช้เชือกหรือไม้ไผ่ทำก็ได้ ถ้าจะนำสิ่งของไปขายเป็นจำนวนมาก ก็จะต้องใช้ตะกร้า ๒ ลูกใช้ไม้คาน หาบไป จะเป็นการทุ่นแรงได้ดี

ไม้คาน เป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่ง ซึ่งเอาไว้หาบของไปขาย ไปแลกเปลี่ยน ใช้หาบน้ำเพราะสมัยโบราณไม่มีน้ำประปาเหมือนสมัยนี้ แต่ละครอบครัวจะต้องมีไม้คานไว้ หาบน้ำ (ตักน้ำ) ในคลองหรือใน

บ่อ ไปไว้ใช้ในบ้าน ใช้ตักน้ำ หาบนำไปรดผัก รดต้นไม้ ฯลฯ ไม้คาน มีลักษณะรูปร่าง ยาวประมาณ ๑-๒๐ เซนติเมตร ทำด้วยไม้ไผ่

กระบุง จักสานด้วยไม้ไผ่เช่นกัน แต่ไม่มีหู ลักษณะคล้ายตะกร้าแต่เตี้ยกว่าใช้สำหรับตวงข้าว แทนถัง ใช้ในการซื้อขาย ข้าวเปลือก หรือข้าวสาร และสิ่งของอื่นๆ ได้

เตาไฟ สมัยโบราณจะทำเจาะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมกว้างประมาณ ๑ เมตร ยาว ๑ เมตร เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ภายในจะใช้ดินสไลให้เต็ม เป็นที่สำหรับวางก้อนเล้า" ซึ่งปั้นก้อนจำนวน 3 ก้อน เพื่อทำเตาไฟหุงต้ม แ่ง ฯลฯ วางเป็น 3 จุด ให้พอเหมาะสำหรับตั้งหม้อต้ม หม้อแกงได้พอดี ใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิง

หวด หวดใช้จักสานด้วยไม้ไผ่ มีลักษณะทรงกลม หรือสี่เหลี่ยมคางหมูใช้เป็นอุปกรณ์ในการนึ่งข้าวเหนียว นึ่งอาหารอย่างอื่นได้ดี

ภาพที่ ๖๐ อุปกรณ์ยังชีพของชุมชน

**การเก็บข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดพระแก้ว วัดเพชรวราราม
(ชุมชนที่๑๒ ,๑๖,๑๕, ๑๗)**

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นายพิทักษ์ หมื่นสาย	ประธานกลุ่ม
ร.ศ.คมคาย หมื่นสาย	รองประธาน
นางสุภาภรณ์ พิกุลทอง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางลาวัลย์ กุดแถลง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางอมิตา โพธิบาย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นายวินิจ อินทร์สอน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสมพร ทานิสุทธิ์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นายชานนท์ อายุงค์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางมารีษา ชัยนิลพันธ์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวรุ่งกานต์ ยายอด	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางอรุณ อินทรีย์รักษา	ผู้ประสานวิทยากรงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

ท่านพระครูโสภิตพัชรธรรม(พระยา)วัดติสสมหาวัน

นาง จงรักษ์ โสมะตานนท์	นางสาวพวงมาลัย ใหม่สุวรรณ
นางพัฒนา ทองมา	นางระนัย ห่วงชัย
นางทองลั่น พรหมบุญ	นางประพิศ ยุงทอง
นางศรีนวล คงเมือง	นางสาวนันทนา ทองสูงเนิน
นางนภาภรณ์ ลือศิริอำมรงค์	นางลิตา บาลประสงค์
นางรัตนา กงยนต์	นายชูชาติ จารุเดชา
นางนภมรมาศ เจริญทอง	นางอมิตตา โพธิบาย
นายวินิจ อินทร์สอน	นางมาก โทนแก้ว
นางจำเนียร ฤกษ์จันทร์	นางคมคาย หมื่นสาย
นายเอื้อน เรือง โรจน์	นางมารีษา ชัยนิลพันธ์
นางสาวยุพิน มโนภิรมย์	

หัวข้อในการเก็บข้อมูล

ประวัติของชุมชนบ้านไทรงาม

ชุมชนวัดเพชรวรารามและชุมชนวัดพระแก้ว ตามโครงสร้างของชุมชนตามเขตการปกครองของเทศบาลจะประกอบด้วยชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗ แต่ในความเป็นจริงแล้วชุมชนนี้จะประกอบด้วยผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม และผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ได้แก่ชุมชน ๑๕ โดยได้อพยพมาจากจังหวัดฉะเชิงเทราหรือแปดริ้ว

โดยเริ่มจากประมาณ ๘๐ กว่าปีมีชาวแปดริ้วได้อพยพมาอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์แล้วได้ชักชวนเพื่อนฝูงและเครือญาติมาอยู่ด้วย ณ บริเวณชุมชนที่ ๑๕ เรียกว่าหมู่บ้าน ๔ หลังได้แก่

บ้านไทรงาม

๑. นายใหญ่ - นางล้อย	ใหม่สุวรรณ
๒. นายมงคล - นางแจง	ใหม่สุวรรณ
๓. นายสวัสดิ์ - นางละมุด	ใหม่สุวรรณ
๔. นายเล็ก - นางเงิน	ใหม่สุวรรณ

เมื่อมาอาศัยอยู่ก็ประกอบอาชีพทำการค้าขาย ปลูกผัก ทำไร่ข้าวโพดขาย รับจ้าง พื้นที่จะเต็มไปด้วยป่าพง เต็มไปหมด การคมนาคมเต็มไปด้วยความยากลำบาก การติดต่อค้าขายจะใช้วิธีเดินเท้า ถีบ-จักรยาน ทางเล็กแคบ สองข้างทางเต็มไปด้วยป่า การติดต่อค้าขายทางน้ำคือการใช้เรือในลำน้ำป่าสัก การเดินทางไปที่ทำนาก็ลำบากต่อมาได้มีลูกหลานมากขึ้นน้ำใช้ก็ต้องอาศัยจากแม่น้ำการลงไปตักน้ำขึ้นมาใช้ไม่สะดวก จึงได้จัดซื้อที่ดินลงทำสำหรับลงไปตักน้ำ โดยชาวบ้านได้ลงขันกันคนละเล็กละน้อยทำเป็นหนทางเข้ามาสู่หมู่บ้าน สี่หลัง

ต่อมาทางเทศบาลได้เข้ามาพัฒนาทำถนนหนทางเข้ามาสู่หมู่บ้าน ชาวบ้านได้ร่วมกันเรียกร้องกันสร้างที่ทำการสร้างศูนย์ที่ทำการในที่ดินที่ตนซื้อและทางเทศบาลได้เข้ามาพัฒนาชุมชนบ้านสี่หลัง แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นหมู่บ้านไทรงาม

การมาตั้งถิ่นฐานของชาวชุมชนที่ ๑๕ นั้นมาตั้งในบริเวณชุมชนโบราณที่มีวัดเก่าแก่ตั้งที่ นางนภารณ์ สื่อศิริวงศ์ได้ไปเก็บข้อมูลจากชาวชุมชนที่ชื่อนางเต๋าดังนี้

บ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบันเป็นป่าช้าเดิม เมื่อมาปลูกบ้านขุดหลุมสร้างบ้านแต่ละจุดจะพบพระพุทธรูป กระดุกและของโบราณ บริเวณใกล้เคียงเหนือบ้านเป็นโบสถ์เก่าแก่ของวัดพระเสื่อ ตามคำบอกเล่านั้นมีวัดอยู่ สามวัดที่มีคำเรียกคล้องจองดังนี้ วัดพระสิงห์อยู่เหนือวัดพระเสื่ออยู่ใต้ วัดพระแก้วอยู่กลางจากการให้ข้อมูลของนางมาก โทนแก้วบอกว่าวัดพระเสื่ออยู่ตรงโรงแรมทิวไผ่ในปัจจุบันนี้

อาชีพของชาวชุมชนในอดีตจะปลูกผักขาย ทำสวนดอกไม้ ปลูกอ้อย ปลูกกล้วย พอได้ผลจะมีสัตว์มารบกวนคือเม่นมาแกะกินผลไม้หมด การนำผลผลิตไปจำหน่าย จะไปขายที่ตลาดจะเดินกันเป็นกิโล ข้างทางจะมีป่าพวงรุ้งรังมากบ้านแต่ละหลังก็จะอยู่ห่างกันมาก

(วิทยากร นายเอื้อน นามสกุล เรืองโรจน์ อายุ ๘๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๑- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์) ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม นางสาวพวงมาลัย ไหมสุวรรณ อายุ ๖๓ ปี นางนภาพร สือศิริธำรง อายุ ๖๒ ปี นางมาก โทนแก้ว อายุ ๘๕ ปี นางศรีนวล คงเมือง อายุ ๘๑ ปี นางสาวยุพิน มโนภิรมย์ อายุ 78 ปี ตำบลในเมือง จ. เพชรบูรณ์)

ที่มาของชื่อชุมชน

แต่ก่อนนี้มีต้นไทรที่สวยงามมาก อยู่ริมแม่น้ำป่าสักและในแม่น้ำป่าสักก็มีเรือมาค้าขายกันและประชาชนก็มีความสามัคคีกันรักกันอย่างพี่น้อง

สำหรับถนนหนทางจะเป็นทางลัดทางเกวียน ต่อมาชาวบ้านก็ร่วมสามัคคีกันเก็บเงินตัดทางทำถนนขึ้นมาเพื่อทำการค้าขายกับตัวเมืองได้สะดวกขึ้นกว่าทางน้ำ

ต่อมาบ้านก็มีเพื่อนบ้านย้ายมาอยู่ด้วยโดยย้ายมาจากแปดริ้ว จังหวัดฉะเชิงเทราโดยมีชื่อว่า บ้าน สี่หลังคือบ้านของนายมงคล ไหมสุวรรณ นายสวัสดิ์ ไหมสุวรรณ นายใหญ่, จ้อย ไหมสุวรรณบ้าน ตาหมวก ปานสุวรรณ ปัจจุบันเจริญขึ้นทางราชการมาทำทางให้มีไฟฟ้าสว่างสวยงามและตั้งเป็นชุมชน ๑๕ บ้านไทรงาม

วิทยากรนางอมิตา โพธิบาย อายุ ๔๘ ชุมชน ๑๕ บ้านไทรงามต.ในเมือง)

วิทยากร นางหนู นามสกุล ก้อนทองมา อายุ ๙๔ ปี อยู่บ้านเลขที่- ๓.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประวัติของชุมชนบ้านกกเบน

ชุมชนบ้านกกเบน (ต้นเบน) หรือชุมชน ๑๒ เมื่อประมาณ ๗๐ - ๘๐ ปีพื้นที่เป็นป่าชาวบ้านบางคนอพยพมาจากตำบลในเมืองเข้ามาแผ้วถางทำเป็นที่ทำกินส่วนใหญ่เป็นอาชีพทางเกษตร เช่น ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ซึ่งจะมีคนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ก่อน ๘ หลัง ต่อมาความเจริญได้เข้ามามีคนอพยพมาเพิ่มกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่ขึ้นทำให้เกษตรกรบางคน ขาย ที่ พื้นที่เกษตรก็หายไปกลายเป็นชุมชนที่อยู่อาศัย ร้านค้าขาย รับจ้าง และบางคนก็มีอาชีพเป็นข้าราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

สาเหตุที่มาของชื่อหมู่บ้านที่ชื่อต้นเบนก็เพราะในอดีตชาวบ้านจะใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางในการคมนาคม นางสาวศรีนวล คงเมือง ให้ข้อมูลว่าในอดีตเวลามีงานทอดกฐินตามวัด งานหนึ่งกลางแปลงหนุ่มๆจะไปเที่ยวจีบสาวโดยการล่องเรือไปตามคลองกระเตง และคลองป่าสักไปทะเลถึงดงมูลเหล็ก

การใช้เรือต้องมีท่าเรือและมาขึ้นท่าที่ต้นไม้ใหญ่ที่โคนต้นไม้ชื่อต้นเบนหรือกกเบนเมื่อเรียกกันบ่อยๆจึงกลายเป็นชื่อหมู่บ้านคือหมู่บ้านต้นเบน

(วิทยากร นางหนู นามสกุล ก้อนทองมา อายุ ๙๔ ปี อยู่บ้านเลขที่- ๓.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ วิทยากรที่ให้ข้อมูลเพิ่มเติม นางระนบ หวังชัย อายุ ๗๑ ปี นางสาวศรีนวล คงเมือง อายุ ๘๑ ปี

ประวัติของชุมชน ๑๖ และ ๑๗

ชุมชนนี้เดิมเป็นชุมชนเดียวกันและมีการแยกตัวแบ่งออกเป็นชุมชนย่อยๆ ๒ ชุมชนโดยเทศบาลกำหนดขึ้นเป็นเขตการปกครอง การตั้งถิ่นฐานของชุมชนจะเริ่มขึ้นตั้งแต่ ปีพ.ศ ๒๕๑๘ โดยได้มีส่วนบุคคลได้เข้ามาจับจองที่ดินและเมื่อได้รับให้มีการออกโฉนดที่ดินได้จึงมีการโยกย้ายบ้านจากชุมชนเมืองมาปลูกบ้านใหม่ ไล่ที่เจ้าของเดิมซึ่งยึดอาชีพทางการเกษตรได้แก่การปลูกพืชผัก พืชไร่ พืชสวนเช่น มะม่วง

เจ้าของที่อพยพโยกย้ายมาส่วนใหญ่จะมาซื้อบ้านจัดสรรที่ดำเนินการโดยนักธุรกิจผู้อพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่ใหม่จะเป็นข้าราชการเป็นส่วนใหญ่

ที่มาของชื่อชุมชน

เนื่องจากมีประชาชนจากแหล่งในเมืองและข้าราชการเข้ามาตั้งรกรากในชุมชนใหม่แห่งนี้ จากสภาพชุมชนที่มีตลาดเล็กๆ มีคิวรถโดยสารประจำสาย ตะเบาะ-น้ำร้อน จากสวนผักพืชไร่พืชสวนกลายเป็นหมู่บ้านทางเทศบาลจึงตั้งชื่อให้ว่าชุมชนเพชรพัฒนา

วิทยากรนางทองล้วน นามสกุล พรหมบุญ อายุ ๗๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๑๓.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมนางสาวนันทนา ทองสูงเนิน อายุ ๖๑ ปี

เรื่องราวและตำนานในท้องถิ่น

ตำนานเมืองบาดาล

ที่ศาลากลางกลางเก่าจะมีต้นมะเดื่อที่ตรงนี้เคยมีเมืองบาดาลชาวบ้านเมื่อมีงานเทศกาลก็จะไปยืมเครื่องเพชร เครื่องทอง หม้อถ้วยชาม เมื่อยืมแล้วก็นำไปคืน ต่อมาเมื่อครบครวหนึ่งมีแม่ชื้อบัวเผื่อน มีลูกสาว ๒ คนชื้อ บัวผินกับบัวผัน เมื่อถึงเวลามีงานเทศกาลก็ลงไปยืมข้าวของเครื่องใช้เครื่องเพชรเครื่องทอง ขึ้นมาใช้ แต่คิดไม่ชื้อวางอุบายด้วยการลงไปยืมทาทาน้ำด้านล่างไปเวลากลับขึ้นมาล้างหน้าตาออกแล้วไม่เอาของไปคืน คนบาดาลเห็นผิดสังเกตจึงขึ้นมาตามคนหน้าดำ แต่ก็ไม่เจอจึงโกรธ จึงปิดเมืองบาดาลตั้งแต่นั้น

(วิทยากรชื้อ นางมาก นามสกุล โทนแก้วอายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๔๗/๑ ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์)

อภินิหาร

จากคำบอกเล่าของนางเต่า เล่าว่าตอนสมัยที่เป็นเด็กตัวนางเต่า ต้องตื่นแต่ดึกเพื่อไปรดน้ำต้นไม้ ต้องไปตักน้ำในคลอง จะเห็นเรือหงส์ลอยทวนน้ำ บางทีจะเห็นดวงไฟใหญ่ๆลอยขึ้นไปทางทิศเหนือส่วนมากจะเกิดเฉพาะเทศกาล

(วิทยากร นางนภาพรรณ นามสกุล สือศิริอำรงค์อายุ ๖๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๔๓ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

เรื่องราวและตำนานวัดพระแก้ว

วัดพระแก้วได้สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์โดยกษัตริย์ ๓ พี่น้อง ได้สร้างวัดขึ้นมา ๓ วัดคือ วัดพระแก้ว วัดพระสิงห์ และวัดพระเสือ

ภายในวัดพระแก้วจะมีบ่อน้ำอยู่ ๑ บ่อ ชาวบ้านใช้อุปโภคบริโภคมีการบอกเล่าว่าวัดนี้สร้างมาหลายปีแล้ว จะมีเจดีย์ปรางค์หักพังและมีโบสถ์เก็บของเก่าแก่ในสมัยสงครามโลกจอมพลป.พิบูลสงครามคิดจะสร้างวัดนี้จากข้อมูลของนางศรีนวล คงเมืองกล่าวว่าสร้างวัดพระแก้วให้เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองเพราะจะสร้างเพชรบูรณ์เป็นเมืองหลวงของเพชรบูรณ์

ในการสร้างเมืองหลวงได้เกณฑ์คนมาจากอยุธยาหลายร้อยคน(สำหรับนางศรีนวล คงเมืองบอกว่าเกณฑ์คนมาจากนครสวรรค์และโคราช) ในการสร้างเมืองไม่สำเร็จ เนื่องจากคนงานที่มาสร้างเมืองต่างพากันล้มตายจนหมด คนงานที่มาสร้างเมืองจะปลุกกระท่อมเป็นแถวๆทำด้วยไม้ไผ่ แต่เมื่อขุดไปก็เจ็บป่วยล้มตายวันละ ๔-๕ คน โดยไม่ทราบสาเหตุ ศพคนงาน ที่ตายจะถูกนำไปฝังอยู่ใกล้ๆกับวัดก่อนที่จะสร้างวัดนี้ได้มีเรื่องเล่าว่าช่วงเวลาใกล้ค่ำได้มีลูกแก้วสวยมาก ลอยตกมาจากเจดีย์วัด ลูกใหญ่ประมาณคุดักน้ำมีแสงสวยมาก ลูกแก้วนี้ได้ลอยไปอยู่ในถ้ำสมบัติ(ถ้ำฤาษี) คนงานที่ขุดดินจะขุดพบของเก่าแก่เช่น ไหโบราณภายในไหจะมีพระเก่าแก่อยู่เต็มไห สามีของครูทวดจันทร์และนายชาญ โฆษิตานนท์อดีตนายเทศมนตรี ขุดของที่อยู่ใต้เจดีย์พบของโบราณหลายอย่าง ปัจจุบันนี้ของหลายชิ้นอยู่ที่กรุงเทพและบางชิ้นอยู่ที่อาจารย์สมพงษ์ อดีตเจ้าอาวาสคนเก่าเล่าว่าวัดนี้เป็นวัดศักดิ์สิทธิ์มากถ้าใครไปทำอะไรจะตายภายใน ๗ วัน ๑๐ วัน

บ่อน้ำที่เคยใช้อุปโภคบริโภคทุกวัน ในวัดพระแก้วในวันพระจะมีเสียงฆ้องเสียงกลองดังกระหึ่มมาจากบ่อน้ำปัจจุบันบ่อน้ำนี้ได้แห้งขอดสาเหตุของบ่อน้ำแห้งมีเรื่องเล่าว่านางเปี่ยงซึ่งเสียชีวิตไปแล้วประมาณ 20 ปีแล้ว เป็นคนชอบแต่งตัว เขาใช้ให้แต่งตัวเป็นกระเทย(ผู้หญิงชอบแต่งตัวเป็นผู้ชาย) ไปตักน้ำ แล้วทำคุดักน้ำตกลงไปในบ่อจึงกระโดดลงไปเอาคุดักน้ำเป็นต้นเหตุทำให้น้ำในบ่อแห้งลงจนทุกวันนี้ วัดนี้จะมีต้นโพธิ์ใหญ่อยู่ต้นหนึ่งถ้าจะมีเหตุการณ์อะไร จะมีบั้งมาร้องไห้หวน พอตกเข้าก็จะมีคนตาย

วัดพระแก้วเดิมเป็นวัดร้างมีหลวงตาวังเป็นผู้มาพัฒนาอยู่ก่อน เมื่อมรณะภาพ หลวงตาทองก็มาสร้างต่อและต่อมาพระอาจารย์สมพงษ์ มาพัฒนาต่อสร้างถาวรวัตถุและขุดค้นของโบราณวัตถุไว้มากมาย รวบรวมเครื่องใช้ให้กับวัด ต่อมาพระอาจารย์สมพงษ์ถูกฆาตกรรมทำให้การพัฒนาวัดหยุดชะงัก ปัจจุบันนี้ข้าวของสูญหายไปจำนวนมากและทางเจ้าคณะอำเภอไม่ยอมแต่งตั้งเจ้าอาวาสมาแทน

(วิทยากรชื่อ นางประพิศ นามสกุล ยุงทอง อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๖๓/ ๕๓.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประวัติสถานที่สำคัญ

วัดพระแก้ว

เริ่มบูรณะปฏิสังขรวัดพระแก้วซึ่งมีอายุ ๗๐๐ ปีมาแล้ว ในบริเวณวัดพระแก้วในปัจจุบันนี้ในอดีตประกอบด้วยวัด ๓ วัดด้วยกันคือ วัดพระสิงห์ วัดพระเสื่อ วัดพระแก้ว มีอาณาเขตติดต่อกัน วัดสภาพกร้างเต็มไปด้วยป่าไม้ รกทึบหนาแน่น และเริ่มมีพระสงฆ์เข้ามาจำพรรษาอีกในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ก็เริ่มมีการสร้างกุฏิ ศาลา ถากถางป่า เมื่ออาจารย์สมพงษ์เข้ามาอยู่ได้ช่วยหลวงตาถางป่า เมาถ่าน เพื่อนำมาใช้ก่อไฟต้มน้ำร้อนน้ำชา เรียกได้ว่าไม่มีเวลาได้พักผ่อน

วันที่ ๙ มกราคม ๒๕๐๔ วัดพระแก้วจัดให้มีพิธีพุทธาภิเษกพระสมเด็จปรกโพธิ์ ๙๔,๐๐๐ องค์ รูปเหมือนเจ้าคุณสมเด็จเนื้อผงอีก ๑๐,๐๐๐องค์ จะนำไปบรรจุที่วัดที่สร้างใหม่ วัดธาตุทะเลทอง จำนวน ๘๔,๐๐๐ องค์ เท่าจำนวนพระธรรมขันธ์ และให้ญาติโยมร่วมทำบุญไว้ในพระธาตุอีก ๑๐,๐๐๐ องค์ มอบให้ญาติโยมไปบูชาเป็นเมตตามหานิยม แคล้วคลาดจากภัยพิบัติ

เนื่องด้วยพระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุณฺณ ป่วยมาตลอดโดยเฉพาะโรคฝีดาษ(เดี๋ยวนี้เขาเรียก มะเร็งกระดูก)รวมไข้โรค วันที่ ๑ ก.ค.๒๕๔๐ ได้รับอุบัติเหตุทางรถยนต์ วัดพระแก้วมีรถยนต์ ๙ คัน มีโต๊ะหมู่บูชาทำจากมุกห่ม ๙ มีโต๊ะธรรมมาสน์เทศน์ทำจากมุก มีโต๊ะรับแขก ๑ชุด มี ๙ ตัว มีน้ำแร่ - น้ำทิพย์ - ไม้ไผ่ เพื่อสุขภาพและยาสมุนไพรจีนและยาคุณพระรักษา ๕ โรค มีศาลาการเปรียญมีการปลูกป่าปลูกพืชทดแทนเมื่อพระอาจารย์มาอยู่ที่ได้ปลูกต้นไม้ที่มีประโยชน์เช่นกล้วย มะละกอ มะขามหวาน มะม่วงปราง ขนุน ฯลฯ ไม้ยืนต้นก็มีต้นสัก ต้นโพธิ์ ไผ่ตง จนปัจจุบันนี้วัดพระแก้ว ญาติโยมที่เข้าวัดก็จะเห็นความร่มเย็น เหมาะในการจำศีลภาวนา นั่งสมาธิ

คำพูดคนโบราณกล่าวไว้ว่า “ปลูกไม้ไว้ไม่ได้พันใช้” คนโบราณไม่นิยมปลูกต้นไม้ จึงทำให้ป่าค่อยๆหมดไป แต่อาจารย์สมพงษ์ได้ปลูกไม้ไว้ใช้ประโยชน์ตัวอย่างเช่นไม้ไผ่ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่างเช่น

๑. ไม้ไผ่มาหูกศลบอกบุญญาติโยม ไม้ธงผ้าป่า ไม้ธงกฐิน - เทศน์มหาชาติ
๒. ไม้ไผ่เทพื้นเสาธงการเปรียญหลังใหม่ ทำไม้ตั้งร้านศาลาการเปรียญหลังใหม่
๓. ไม้ไผ่ใช้เทถนนเข้าวัดและเทพื้นศาลาการเปรียญหลังใหม่
๔. ไม้ไผ่เพื่อสุขภาพ นวดยาเพื่อสุขภาพคลายปวดตามข้อ

วัดได้ปลูกป่ามาเป็นเวลา ๑๕ ปี มีทั้งมะม่วง มะละกอ ขนุน ไม้ไผ่ กล้วย ตะไคร้ฯ คิดเป็นมูลค่า ๒ ล้านบาท ก็ได้นำเงินมาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาพัฒนาวัดให้เจริญเพื่อเป็นที่ปฏิบัติธรรมสำหรับญาติโยมสืบต่อไป ในปีพ.ศ.๒๕๑๑ คณะสงฆ์ได้แต่งตั้งพระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุณฺณ ปีเป็นเจ้าอาวาสวัดพระแก้วมีอายุพรรษา ๒๕ ปี ปฏิบัติสายพุทธโธ

ก่อนหน้านี้มีพระสงฆ์จำพรรษาที่วัดนี้ดังนี้

หลวงพ่อใหญ่หรือหลวงพ่อกบ

หลวงพ่อโสภาสี

หลวงพ่อทองคำ

สมัยที่พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุคฺโน ยังไม่มรณภาพจะมีการจัดงานประเพณีของวัดคืองานปิดทองพระสามพี่น้อง พระสิงห์ พระเสื่อ พระแก้ว และงานทอดผ้าป่าประจำปีในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ซึ่งตรงกับวัน วิสาขบูชา

มีลายแทงที่เล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับวัดพระแก้วดังนี้

“วัดพระสิงห์ อยู่เหนือ วัดพระเสื่ออยู่ใต้ วัดพระแก้วอยู่กลาง จะเข้าพาดทางเอาคางทับไว้”
เป็นคำบอกเล่ากันมารวม ๗๐๐ ปี

วิทยากร

ชื่อ นางละมัย นามสกุล ธรรมะ อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๔ ถนน เพชรเจริญ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ -

ชื่อ นางรับ นามสกุล ใหม่สุวรรณ อายุ ๘๙ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๘ หมู่ ๑๐ ถนนเพชรเจริญ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ นางเสวียน นามสกุล เกษศรีสังข์ อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๑๕/๒ ถนนเพชรเจริญ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาพที่ ๖๑ พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุคฺโน อดีตเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว

ภาพที่ ๖๒ พระประธานวัดพระสิงห์อิทธิพลสุโขทัย

ภาพที่ ๖๓ ประตูวัดพระแก้ว

ภาพที่ ๖๔ เจดีย์ทรงปรางค์

ภาพที่ ๖๕ ฤาษี สิ่งที่เราเคารพตามความเชื่อ

ภาพที่ ๖๖ เจดีย์ทรงกลม(ระฆังคว่ำ)

วัดเพชรวาราม

ความดำริในการสร้างวัดเพชรวารามได้เริ่มขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๔๗ โดย คณะพุทธศาสนิกชน ชาวบ้านกกเบน บ้านไทรงาม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ พร้อมด้วยประชาชนหมู่บ้านใกล้เคียง โดยดำริที่จะฟื้นฟูวัดพระแก้วซึ่งเป็นวัดร้างใกล้บ้านให้กลับเป็นวัด ที่มีพระสงฆ์อยู่อาศัยขึ้นใหม่จึงได้พร้อมใจกัน ไปขอพระสงฆ์จากพระครูสีตลาภิรัต (เคลือบ งามโก) วัดสามัคคีวัฒนา อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าคณะจังหวัด ตาก- เพชรบูรณ์- อุตรดิตถ์ (ธรรมยุติ) ในขณะนั้นให้มาจำพรรษาที่วัดพระแก้ว ท่านเจ้าคณะจังหวัดจึงจัดพระสงฆ์ จำนวน ๕ รูปจากวัดสามัคคีวัฒนา ให้มาจำพรรษาที่วัดพระแก้วนั้นตามประสงค์เพื่อสั่งสอน พุทธศาสนิกชน ต่อมาเกิดปัญหาบางประการเกี่ยวกับที่ดิน(วัดพระแก้วอยู่ในการดูแลของมหานิกาย) นายสวัสดิ์ เพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นคนหนึ่งในกลุ่มผู้ดำริก่อการฟื้นฟูวัดพระแก้วจึงมอบที่ดินอันเป็นสวนของตนเป็นเนื้อที่ในการสร้างวัดขึ้นมาใหม่คือวัดเพชรวารามแล้วนิมนต์พระสงฆ์ มาพำนักที่วัดนี้

วัดเพชรวารามห่างจากวัดพระแก้วไปราว ๓๐๐ เมตรเศษ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ นายสวัสดิ์ เพชรบูรณ์ จึงได้ดำเนินการขอสร้างวัดและกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งเป็นวัดมีนามว่า “วัดเพชรวาราม” เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๐๒

เมื่อแรกขออนุญาตตั้งวัดมีเนื้อที่ ๗ ไร่ งาน ๖๐ ตารางวาโดยการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธาคือ

๑.นายสวัสดิ์และนางทับทิม เพชรบูรณ์

๒.จ.ส.ต.พิมลและนางสุธรรมมา สุรเสน

๓.นายมณีและนางมาลี เกตุปัญญา

ภายหลังได้มีผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันบริจาคจัดซื้อที่ดินขยายที่ตั้งวัดเพชรวารามออกไปอีก ปัจจุบันที่ดินของวัดมีรวมทั้งสิ้น ๒ ไร่ ๑ งาน ๔๖.๘๘ ตามโฉนดที่ดินของวัดเพชรวารามที่ ๒๐๑๒ , ๑๐๑๗, ๖๗๑

(วิทยากรนางทองลั่น นามสกุล พรหมบุญ อายุ ๗๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๑ ตำบล ในเมือง อำเภอเมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม นางพัฒนา ทองมา)

ภาพที่ ๖๗ พระธรรมวราลังการที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๖,๗,๘ ภาพที่ ๖๘ พระประธานวัดเพชรวาราม
เจ้าอาวาสวัดองค์ปัจจุบัน

ภาพที่ ๖๙ ภายในกุฏิ เจ้าอาวาสวัดเพชรวาราม
โรงเรียนบ้านไทรงาม

โรงเรียนบ้านไทรงามเดิมมีทางเข้าออกเป็นทางเล็กๆ ที่ดินที่สร้างโรงเรียนเป็นของสิบ
ตำรวจตรีชูบ ประสาทคำ โรงเรียนไทรงามตัวอาคารเรียนได้มีชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียนได้ช่วยกัน
สร้างตัวอาคารทำด้วยไม้ไผ่ผ่าขัดแตะหลังคามุงด้วยหญ้ากก พื้นเป็นพื้นดินธรรมดา เมื่อวันที่ ๒๔

มิถุนายน ๒๕๐๐ ทางจังหวัดได้มาปรับปรุงอาคารเรียนให้ดีกว่าเดิมมี ๓ ชั้น เกตูปัญญา เป็น
ครูใหญ่และได้เปลี่ยนครูใหญ่เรื่อยมา

วิทยากร นายเอื้อน นามสกุล เรืองโรจน์ อายุ ๘๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๑- ตำบล สะเดียง อำเภอ เมือง
เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ตลาดสดเทศบาล 3

เดิมจะมีตลาดเล็กๆอยู่ที่ตลาดพัฒนาจะมีท่ารถคิวน้ำร้อน-ตะแบะ จะมีถนนลูกรังสัญจรไปมา
ต่อมาทางเทศบาลโดยนายชาญ โฆษิตานนท์ อดีตนายกเทศมนตรีได้ปรับปรุงถนนให้เชื่อมถนน
ประสิทธิ์-เพชรเจริญนำความเจริญมาสู่ชุมชนต่อมานายกวิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ได้พัฒนาให้ตลาดแห่งนี้
เจริญขึ้นด้วยการย้ายตลาดในเมืองมาที่นี้ตลาดใหญ่ขึ้นจนกลายเป็นตลาดศูนย์กลางของชุมชนนี้
(วิทยากร นางทองลั่น นามสกุล พรหมบุญ อายุ ๗๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๑ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง
เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

สถานีขนส่ง

อาคารและสิ่งปลูกสร้างรวมทั้งที่ดินของสถานีขนส่งจังหวัดเพชรบูรณ์ได้รับการอนุเคราะห์จาก
นายสุชล ชุ่มสวัสดิ์พงษ์ (เฮียสุ่ย) เป็นผู้สร้างในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ เมื่อสร้างเสร็จได้มอบให้ทางราชการ
(ขนส่งจังหวัดเพชรบูรณ์) เมื่อ ๒๐ เมษายน ๒๕๔๐ ได้ทำการเปิดเดินรถ จากนั้นทางขนส่งจังหวัด
เพชรบูรณ์เห็นว่าสถานีขนส่งอยู่ในเขตเทศบาลเมือง ง่ายต่อการดูแล ณ ปัจจุบัน

สถานีขนส่งเป็นสถานีรถเข้าออก ลงเวลาเดินรถ จากบริษัทต่างๆ การเดินรถของจังหวัด
เพชรบูรณ์จะมีอยู่ ๔ บริษัทเช่น

๑..พิษณุโลกยานยนต์

๒.ขนส่ง จำกัด(๙๙)

๓.เพชรทัวร์ จำกัด

๔.นครชัย จำกัด

รถแต่ละบริษัทจะวิ่งตามจังหวัดต่างๆดังนี้

สาย ๑๔๑ นครราชสีมา - เพชรบูรณ์

สาย ๑๔๐ หล่มสัก - ตะพานหิน

สาย ๑๘ หล่มสัก - ระยอง

สาย ๑๔ กรุงเทพ - ภูเรือ

สาย ๑๖ พิษณุโลก - เพชรบูรณ์

สาย ๖๑๖ นครสวรรค์ - เพชรบูรณ์

สาย ๖๐ เพชรบูรณ์ - ลำปางรายวัน

สาย ๑๔๐ เพชรบูรณ์ - ลพบุรี ฯลฯ

วิทยากร นางบุญสิตา นามสกุล บาลประสงค์ อายุ ๓๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๔ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

สระกลางเมือง

สระกลางเมืองเดิมเป็นป่าหญ้า ป่าไผ่ และมีร่องน้ำล้อมรอบไปด้วยสวนของชาวบ้าน นายชาญ โฆษิตานนท์อดีตนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ได้ถางป่าและทำเป็นหมู่บ้าน ทำถนนเข้าสู่หมู่บ้านและ ทำการขุดลอกร่องน้ำให้กลายเป็นสระสำหรับกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามฉุกเฉิน ปัจจุบันเป็นร้านอาหารและเป็น ศูนย์กลางการออกกำลังกายของชาวบ้าน

(วิทยากร นางทองลั่น นามสกุล พรหมบุญ อายุ ๗๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๑ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีสำคัญในชุมชน

ประเพณีส่วนบุคคล

ประเพณีการแต่งงาน

สมัยโบราณชายหนุ่มเมื่อรักชอบพอฝ่ายสาวตามชนบท มักจะไปพบกับสาวที่บ้านตอนกลางคืน ฝ่ายสาวก็จะจัดน้ำ-บุหรี่ ของว่างมาให้ชายหนุ่มรับประทานหรือดื่ม(สมัยเมื่อผู้เขียนเป็นเด็กเคยแอบไปดู หนุ่มจีบสาวหรือเกี่ยวพาราสีกัน) ส่วนมากชายหนุ่มมักจะไปนั่งดูสาวทำงานบ้าน เช่นปั่นฝ้าย เข็นด้าย เตรียมเครื่องครัว ก่อนมีงานหรือเทศกาล ส่วนมากชายหนุ่มจะนั่งห่างจากสาวมาก ไม่เข้าใกล้ตัวสาว เข้าใจว่ายังพูดหรือจีบสาวไม่เก่ง นั่งดูหน้ากันและยิ้มให้กัน จะนั่งอยู่บ้านสาวจนดึก บางคืนก็นอนที่บ้าน สาวก็มี (นอนนอกบ้าน)

คนโบราณมิใช่เป็นคนขาดความรู้ด้านสังคมหรือจิตวิทยา เมื่อถูกผู้ชายผ่านการบวชเรียนแล้ว ลูกผู้หญิงบรรลุนิติภาวะแล้วไม่ว่าเขาจะรักกันเองหรือพ่อแม่ชอบใจแล้วชักนำให้ก็ตาม ท่านจะเปิด โอกาสให้เขาพูดคุยกัน คีคาดูใจกัน ก่อนแต่งงานโยใช้เวลาานพอสมควร และท่านให้เสรีภาพในการ ตัดสินใจกัน

การสู่ขอ

เมื่อหนุ่มสาวได้ศึกษาดูใจกันแล้วและแน่ใจว่าจะแต่งงานกันได้ พ่อแม่ก็จะไปสู่ขอฝ่ายหญิง การ ไปสู่ขอนี้ จะมีการเชิญญาติผู้ใหญ่ที่ตนเคารพนับถือและพ่อแม่ฝ่ายหญิงเชื้อถือด้วยไปเป็นผู้นำในการสู่ ขอ ขณะที่เตรียมไปสู่ขอตามประเพณีนั้นจะมีขันหมากธรรมดาซึ่งจะมีขันหมากธรรมดาซึ่งจะมีหมากที่ ผานแกะฝาไฉ้และพลูที่ใส่ปูนปั้นเข้าไว้เรียกตามโบราณประเพณีว่า “หมากจีบพลูพัน” ๔ ชุด จัดไว้ ๑ ขัน เงินบาท เงินนี้เรียกว่า “เงินไขปาก” ถ้าพ่อแม่ฝ่ายหญิงรับขันแล้ว ก็จะได้รับเงิน บาทไปด้วยและจะหยิบ หมาก ๔ คำนั่นเคี้ยวเอง ๒ คำ และให้ผู้มาขอฝ่ายชายเคี้ยว ๒ คำ คุณกันด้วยความเบิกบานใจ หากจะมี ของหมั้นก็ให้พ่อแม่ฝ่ายหญิงไว้ การสู่ขอและหมั้นนี้เป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันในสมัยโบราณ

การหมั้น-พิธีหมั้น

ขันหมากประกอบด้วยขันหมาก ๓ ขันดังนี้

ขันที่ ๑ บรรจุหมาก ๘ คู่ พลุ ๘ เรียงๆ ละ ๘ ใบ วางรอบขัน หันปลายพลูขึ้นปากขันหมาก วางไว้ตรงกลาง

ขันที่ ๒ บรรจุดอกกรัก ๗ ดอก ดอกบานไม่รู้โรย ๗ ดอก ดาวเรือง ๗ ดอก ยอดใบเงิน ใบทองอย่างละ ยอด ข้าวเปลือก ๑ ถัง ถั่วเขียว ๑ ถัง งาดำ ๑ ถัง (ถังเล็กๆ พองาม)

ขันที่ ๓ บรรจุแหวน ทองหมั้น วางบนสินสอดคลุมปากขันด้วยผ้าสีชมพูหรือผ้าแดง

ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย(เฒ่าแก่) เดินออกหน้าในการเดินขบวนไปขอหมั้น ถัดไปเป็นผู้ถือขันหมาก เจ้าบ่าวและญาติอื่นๆ

ฝ่ายเจ้าสาว จัดคนเชิญขันหมากและรับไปวางไว้ในที่ที่กำหนด(คนเชิญขันหมากจะใช้เด็กหญิง ๘-๑๒ คนขึ้นไป)

ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายนั่งล้อมขันหมาก ผู้ใหญ่ฝ่ายชายกล่าวคำขอหมั้นตัวอย่างเช่น

“ผม/ดิฉัน ได้ทราบว่า.....ซึ่งเป็นลูกชายของ.....ได้สมัครรักใคร่กับ.....ลูกสาวของ.....และทั้งสองมีความประสงค์จะครองเรือนร่วมชีวิตกัน ตามประเพณีอันดีงาม ดังนั้นวันนี้ถือว่าเป็นวันมงคลฤกษ์ดี จึงใคร่ขอสู้อและหมั้นคุณ.....ให้กับคุณ.....ขอได้โปรดพิจารณาเพื่อทั้งสองจะได้สมรักสมปรารถนาเป็นทองแผ่นเดียวกัน

ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงกล่าวตอบแล้วเปิดขันหมากและตรวจดูพร้อมกับข่าวที่เป็นศิริมงคล ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายร่วมกันโปรยวัตถุมงคล ลงบนทองหมั้น พร้อมกับกล่าวคำที่เป็นศิริมงคล ฝ่ายหญิงนำเจ้าสาวออกมาและน้อมไหว้ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจนครบทุกคนแล้วนั่งในที่ที่กำหนด ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงมอบแหวนหมั้นให้เจ้าบ่าวเพื่อสวมนิ้วเจ้าสาวต่อไป เจ้าบ่าวและเจ้าสาวไปกราบผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย ฝ่ายหญิงแจกของชำร่วย เลี้ยงของว่าง (ถ้ามี)

การแต่งงาน

การเตรียมการ

การเตรียมขันหมาก ขันประกอบด้วยขันหมากใส่พลุ ๒ ขัน ขันสินสอด พร้อมทองหมั้น (กรณีที่ไม่มีหมั้นไว้ก่อน)

ได้เวลาฤกษ์ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย นำขบวนแห่ขันหมากติดตามด้วยคนนำหน้า ๒ คน หน่อกล้วย ๒ ต้น คนนำขันหมาก ๒ คน นำสินสอด ๒ คน คนถือขวดเหล้า ๒ คน คนถือมะพร้าวอ่อน ๒ ลูก ถาดกล้วยน้ำว้า ๒ หวี คนถือจานใส่ขนม ใส่หมู ใส่หมีและอื่นๆอย่างละ ๒ ทั้งนั้น

ฝ่ายหญิงก็ตอบว่า “ถ้าอย่างนั้นก็ตกลงขอเชิญค่ะ ด้วยความยินดียิ่ง

ฝ่ายเจ้าสาวที่จัดไว้เพื่อรับขันหมากรับของไหว้ ไปวางไว้ในที่ที่กำหนด วางเป็นแถวไว้คู่กัน ส่วนนอกกล้วย-อ้อยรับไปฝังไว้ข้างประตูบ้านฝ่ายเจ้าสาวจัดคนถือพานหมากไปคอยรับที่หน้าประตูบ้าน(ปัจจุบันไม่มีแล้ว)

เมื่อขันหมากมาถึง จะมีการกันประตูต่างๆเช่นประตูเงิน ประตูทอง และมีผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเจรจาถามว่า “ไปยังไงมายังไงกันคะ มากันมากมายจริงๆ” (ตัวอย่าง)

ฝ่ายชายจะตอบคำถาม.....วันนี้มาดีนะไม่ได้มาร้าย มาเพื่อจะนำแก้วแหวนเงินทองละนำคนดีมีศิริมงคลมาให้ เพื่อเป็นทองแผ่นเดียวกัน ตกลงไหมจ๊ะ

ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวจัดให้มีการล้างเท้าเจ้าบ่าวก่อนเข้าบ้าน(นิยมใช้เด็กหญิงหรือเด็กชายล้างเท้า)

ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวร่วมกันเปิดขันหมาก สิ้นสอดและโปรยวัตถุมงคลลงบนสินสอด(หากจะหมั้นและแต่งก็สวมแหวนหมั้นสร้อยเลสไปพร้อมกัน)

นำเจ้าสาวออกมานั่งข้างซ้ายเจ้าบ่าวและน้อมไหว้ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าบ่าวไหว้ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวแล้วขึ้นนั่งตั่งประกอบพิธีรดน้ำหรือผูกข้อมือกันต่อไป

การปลูกเรือนหอ

การขึ้นบ้านใหม่ (การปูที่นอนเรียงหมอนส่งตัว)

การเตรียมการ

หินบดยา ๑ ก้อน(หมายถึงจิตใจหนักแน่น)

ไม้เท้า ๑ อัน (หมายถึงอายุยืน)

ผักเขียว ๑ ลูก (หมายถึงหมายถึงความเยือกเย็นอยู่เย็นเป็นสุข)

ถั่ว งา อย่างละ ๑ ถุง(หมายถึงความเจริญงอกงาม)

ภาชนะน้ำ ๑ ที่ (หมายถึงความสามัคคีกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน)

แมว ๑ ตัว (หมายถึงรักบ้านรักเรือน)

ไก่ขาว ๑ ตัว (หมายถึงตื่นดีลูกเข้า ขยันหมั่นเพียร)

เครื่องนอนของเจ้าบ่าวเจ้าสาว

ชั้นน้ำมนต์ ๑ ชั้น พร้อมทั้งพรม

ข้าวตอกดอกไม้ ๑ ชั้น (ดอกมะลิ ดอกรัก ดอกกุหลาบ ผสมเหรียญทอง เงิน อย่างละ ๙ เหรียญหรือตามต้องการ

การปฏิบัติ

นำเจ้าบ่าวและเจ้าสาวขึ้นเรือนหอ(รออยู่นอกห้องนอน)

นำของใช้ในพิธีไปไว้บนเรือนในที่เหมาะสม

นำหมอนมุ้งและผ้าปูที่นอนไว้บนเตียง สำหรับชั้นน้ำมันต์ ชั้นข้าวตอกดอกไม้ ตั้งไว้ที่โต๊ะข้างที่นอน

เมื่อได้เวลาตามฤกษ์ ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย-หญิง ทำพิธีปูที่นอน(มักจะเชิญผู้ใหญ่ที่มีความสุขในการครองเรือนเป็นผู้ปูที่นอน) ก่อนปูจะร้องถามกันก่อนว่า นายอยู่ นายยืน นายมัน นายคง มาหรือยัง ให้มีผู้ตอบว่า “มาแล้ว” จึงเริ่มปู

เมื่อปูเสร็จแล้วผู้ปลอมนอนดู ฝ่ายชายพูดว่า “แฮมที่นอนนี้ดีจังใครได้นอนคงจะอยู่เป็นสุขสบายดินะ” ฝ่ายหญิงก็พูดเสริมว่า “เราคงมีความสุขยิ่งขึ้นไปนะ” แล้วพรมน้ำมันต์ที่นอนพร้อมให้ศีลให้พรเพื่อเป็นสิริมงคลและโปรยข้าวตอกดอกไม้มลงบนที่นอน ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงและชาย นำเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้ามา เจ้าสาวไหว้หรือกราบเจ้าบ่าว ทั้งสองมอบของมีค่าให้แก่กัน เช่น สร้อยหรือแหวน (ถ้ามี) (วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีการเกิด

การทำคลอด

เมื่อมีอาการปวดท้องคลอดจะให้ผู้เป็นแม่นั่งโดยใช้ที่นอนทบกันเป็นรูปสามเหลี่ยมหนุนข้างหลังเพื่อเป็นกำลังใจให้สามีนั่งพิงที่นอนอีกด้านหนึ่ง จากนั้นก็ไปตามหมอดำแยมา ๓ คนคือ ยายมาก โทนแก้ว ยายไว โตสาร(เสียชีวิตแล้ว) ยายหนู ก้อนทองมาในขณะที่ปวดท้องหลังจาก น้ำเดินทาง(น้ำคาวปลา)แตกแล้วยังไม่มีลมเบ่ง หมอดำแย(ยายหนู)จะจุดเทียนเสกทำน้ำมันต์ให้แม่มก(สะเดาะท้อง) ตามความเชื่อทำให้แม่มีลมเบ่งแล้วคลอดง่าย เมื่อคลอดและทำความสะอาด ขณะที่กำลังจะคลอดตามความเชื่อของชาวบ้านจะนำแหมาครอบเพราะเชื่อว่าพญาพันตาคือแหจะช่วยคุ้มครองป้องกันภูตผีปีศาจ

สำหรับเด็กเขาจะตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่ รกจะฝังไว้ที่ตีนบันไดเพื่อไม่ให้ลูกไปเที่ยวไกลบ้าน หลังจากอาบน้ำทำความสะอาดแล้วญาติผู้ใหญ่จะนำไปใส่กระดังที่เตรียมไว้แล้วนำไปทำพิธีร่อนกระดังด้วยการนั่งล้อมเป็นวงแล้วทำพิธีเวียนเทียนแล้วนำกระดังที่ใส่เด็กร่อนส่งต่อกันจนครบขณะที่ร่อนก็จะพูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน” แล้วผูกแขนให้เด็ก

การอยู่ไฟ

สามีจะเป็นผู้ไปจัดเตรียมหาฟืนนำมาวางกองเป็นตารางสี่เหลี่ยม เมื่อได้เวลาหลังคลอดต้องอยู่ไฟ สามีก็จะก่อไฟจากไม้ที่เตรียมไว้ ยายหนูหมอดำแยก็จะท่องคาถาดับพิษไฟทำให้ไม่ร้อนและไม่พองจากนั้นก็มีการเข้ากระโจมและทำการประคบ

การประคบคือการนวดและนាប់ท้องเพื่อให้ น้ำคาวปลาไหลออกมาให้หมด โดยยายมากหมอดำแยนำอิฐแดงมาเผาให้ร้อนจนแดงจัดรองด้วยใบพลับพลึงห่อด้วยผ้าขาวม้าเอามานาบที่ท้องทุกวันขณะอยู่ไฟ

การรักษาแผลหลังคลอดใช้ขมิ้นเผาไฟให้ร้อนนาบและใช้เหล้า ๔๐ ดีกรีสดทำความสะอาด
แผล การเข้ากระโจมบนเตาไฟจะใช้หม้อต้มใส่สมุนไพร ๘ อย่างด้วยกันคือ

- ๑ หัวไพล
๒. ขมิ้นอ้อย
๓. มะกรูด
๔. ใบมะขาม
๕. ตะไคร้
๖. ส้มป่อย
๗. ข่า
๘. การบูร

เวลาต้มเขาเอาสมุนไพรทั้ง ๑-๗ ใส่หม้อต้มให้เดือดแล้วใช้การบูรโรยข้างหน้าแล้วปิดฝา ให้ผู้
เป็นแม่นั่งและนอนอยู่ข้างกองไฟ

สำหรับเตาไฟฝ่ายสามีหรือญาติผู้ชายจะออกไปหาเสามาตอกเป็นหลักหุ้มเตาไฟ เขาจะเรียก
เตาไฟว่าแม่สีไฟ ที่ตั้งกองไฟเขาจะเอากาบกล้วยรองพื้น เอาดินใส่ แล้วเอาฟืนเรียงข้างบน แม่จะอยู่ไฟ
ประมาณ ๗-๑๑ วัน

อาหารสำหรับแม่หลังคลอด

ทานข้าวกับหัวหอมแดงกับหมูปิ้ง ปลาปิ้ง กับน้ำพริกที่ทำด้วยน้ำปลาเท่านั้น และต้องดื่มกินน้ำ
ต้มสมุนไพรผสมเกลือลงไปด้วย

(วิทยากร นางอมิตตา นามสกุล โพธิบาย อายุ ๔๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๔๙/๑ ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ใน
เมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นายเย็น เรืองโรจน์ อายุ ๔๕ ปี- ตำบล ในเมือง
อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

นางระนัย หวังชัย อายุ ๗๑ ปี- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นาง
ศรีนวล คงเมือง อายุ ๘๑ ปี- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการเกิด

*ข้อห้ามของหญิงมีครรภ์ ห้ามไปงานศพ เพราะกลัวเด็กที่เกิดมามีอาการสะดุ้งผวาและขวัญหนีดีฝ่อ
หรือร้องไห้เก่ง ไม่ยอมหยุดร้อง

*ห้ามนั่งคาประตู่เพราะจะคลอดลูกยาก

*ห้ามกินกล้วยเผ็ดเพราะทารกเกิดมาจะเป็นลูกเผ็ดและท้องหรือแขนขาจะติดกัน

*ห้ามเดินข้ามเชือกเพราะกลัวว่า ทารกเกิดมาจะมีอวัยวะไม่เท่ากันเช่นแขน ขาจะสั้นยาวคนละข้างเป็น
ต้น

*ห้ามอาบน้ำกลางแจ้งหรือหลังจากตะวันตกดิน ห้ามไปไหนเวลากลางคืน และ ห้ามเดินด้านหลังคนอื่น เพราะกลัวสัตว์มีพิษเช่น งู ตะขาบ แมงป่อง กัดต่อย

หรือหากอาบน้ำในแม่น้ำลำคลองอาจจะถูกปลิงดูด เนื่องจากในสมัยโบราณชาวบ้านไม่มีห้องน้ำโดยส่วนตัว จะต้องเดินทางไปอาบน้ำที่ทำน้ำ หนทางที่เดินไปอาจจะ เป็นถนนสายเล็กๆและผ่านป่าละเมาะ อาจจะมีสัตว์เลื้อยคลานตามเส้นทางก็ได้หรือ ฝี้อาจจะเกลียด

*การทำคลอดของหมอต๋ายะ ส่วนมากตามหมู่บ้านหรือตำบลจะมีหมอต๋ายะประจำหมู่บ้าน-ตำบล หญิงมีครรภ์จะได้รับการทำคลอดจากหมอต๋ายะ ซึ่งมีความชำนาญในการทำคลอด หลังจากทารกตกฟากแล้ว หมอต๋ายะจะใช้มือไม้ตัดสายสะดือและรัดด้วยด้ายดิบ กันไม่ให้สะดือเน่าและกันบาดทะยัก

*การอยู่ไฟ จะต้องหันหน้าสู่ไฟและดื่มน้ำต้มซึ่งผสมด้วยยาสมุนไพรเพื่อให้ประสพน้ำมันและให้มดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น ส่วนมากจะอยู่ไฟประมาณ ๕ หรือ ๗ วัน

*การร่อนกระดัง หลังจากทารกตกฟากแล้ว คนโบราณหรือผู้ที่ชาวบ้านนับถือจะนำกระดังพร้อมใบหนาดมาปูลงทารก แล้วนำทารกใส่กระดังร่อน- ซ้ายขวา ๓ ครั้งแล้วพูดว่า ๓วันเป็นลูกเปิด ๗วันเป็นลูกคนนะ” บางแห่งพูดว่า ๓ วันเป็นลูกผี ๔วันเป็นลูกคน”(อมิตตา โพธิบาย)

*อาหารของแม่หลังคลอด ส่วนมากจะเป็นอาหารที่ไม่แสลง เช่นต้องกินข้าวกับเกลือ ปลาอย่าง แกงจืด แกงหัวปลี เพื่อจะได้ประสพน้ำมันให้ทารกดื่มนมได้สะดวก น้ำมันไม่ตัน

*หน้าที่ของสามีในขณะที่หญิงอยู่ไฟ ต้องดูแลเอาใจใส่ตลอดเวลา ไปหาฟืน หาเตรียมไว้ให้พร้อมเติมน้ำต้มไม่ให้ขาด เพราะหญิงต้องดื่มน้ำร้อนตลอดเวลาและเป็นน้ำผสมยาสมุนไพร ช่วยประสพนมมดลูก สามีต้องอดทน ต้องอดหลับอดนอนและช่วยดูแลลูกในช่วงที่ภรรยาอยู่ไฟจนกว่าจะออกไฟ

* ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการเกิดในแง่ของพุทธศาสนา การเกิดในที่นี้หมายถึงการเกิดเป็นคนหรือเป็นมนุษย์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า การที่จะได้เกิดเป็นมนุษย์นั้นแสนยากแสนลำบาก พระองค์ทรงแสดงความลำบากไว้ ๔ ประการดังนี้

กิจโจ มนุสสะปฏิลาโก

การได้เกิดเป็นมนุษย์แสนยาก

กิจฉัง มัจจันนะ ชีวิตตัง

การครองชีพของสัตว์ทั้งหลาย แสนยาก

กิจฉัง สัทธัมมะสวะนัง

การได้สดับคำสอนของท่านผู้รู้แสนยาก

กิจโจพุทธานุปปาโท

การบังเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าแสนยาก

ผู้ที่จะได้เกิดมาเป็นมนุษย์นั้นจะต้องมีศีลซึ่งเป็นพื้นฐานของมนุษย์มาก่อนและมีบุญเป็นตัวนำมีกรรมเป็นผู้แต่ง กล่าวโดยรวมก็คือบุญนำ กรรมแต่งทำดีดีส่งผลให้เห็นผล ทำชั่ว ชั่วก็ดลชั่วให้ ชั่วดี ดุจตรงตบที่บอกไฉน ใครดีใครชั่วใครชั่วใครดีสุดแต่กรรม

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

การอบรมเลี้ยงดูเด็กหญิง-ชาย

ถึงคราวคลอดออกมาเป็นทารก

แม่กอดกอดกลมไกวมิให้หมอง

ป้อนข้าวให้น้ำนมสงวนประคับประคอง

วัน ยุง ปองกัดไว้มิให้ตอม

ยามลูกป่วยช่วยรักษาป้อนยาหยูก

ความรักลูกยิ่งชีวิตจิตถนอม

อดหลับนอนก่อนรุ่งยูงมันตอม

เพราะแม่พร้อมใจพลีชีวิตตน

สอนลูกน้อย ยืนนั่ง เดินตั้งไข่

สอนลูกให้มีสำเนียงเรียกไม่สับสน

พ่อจ๋าแม่จ๋า แม่ปลื้มดวงกมล

รักเปี่ยมล้นเจ้าเดินวิ่งยังยินดี

หมั่นอบรมบ่มนิสัยแต่วัยเยาว์

ให้เพียบพร้อมมารยาทเสริมศักดิ์ศรี

ลูกดีดั่งถือทิวไม่เข้าที่

ถึงเขียนดีท่านก็ยังหลั่งน้ำตา

ลูกได้ดีท่านนี้พลอยมีสุข

ลูกมีทุกข์ใจเพียรถวิลหา

ลูกยากเย็นเข็ญใจคอยเช็ดน้ำตา

ลูกเจ็บมาแม่เจ็บกว่าสุดซึ้ง

รักใดไหนเล่าเท่าแม่จะรักลูก

เฝ้าพันผูกห่วงใยไม่หน่ายหนี

รักอื่นหมิ่นแสนแม่นจะมี

แม่นปรานีมิเทียบค่าว่าแม่รัก

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง
อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

การโกนจุก ตัดแกละ

หลังจากทารกคลอดแล้ว 3 เดือน ญาติผู้ใหญ่ก็จะประกอบพิธีโกนจุกให้ โดยไปหาพญามาจารย์และผู้ทรงคุณทางไสยศาสตร์ ให้ตรวจดูฤกษ์ยามดี เมื่อได้ฤกษ์ วัน เดือน ปีแล้ว ก็ไปอาราธนาพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ๕, ๗ ,หรือ ๙ รูป ตามกำลังศรัทธาและฐานะของเจ้าภาพ ในขณะที่พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ก็ให้เด็กหญิงหรือเด็กชายนอนบนเบาะหรือที่นอนวางไว้ตรงหน้าพระสงฆ์พร้อมกับโยงสายสิญจน์รอบตัวเด็ก ประธานสงฆ์ทำพิธีขลิบผมให้ ต่อจากนั้นก็ให้ช่างตัดผมหรือผู้ใหญ่ที่มีความชำนาญโกนผมกันไว้ตรงกลางกะหม่อม จนเด็กโตขึ้นก็จะเกล้าจัดไปไว้บนจุดจอม เมื่อถึงวัยครบกำหนด ถ้าเป็นหญิงก็ให้โกนหรือตัดจุกเมื่ออายุ ๑๑ ขวบ ถ้าเป็นชายให้โกนจุกอายุ ๑๕ หรืออาจจะไว้นานกว่านั้นก็ได้แล้วแต่ความเชื่อถือ

การโกนจุกหรือโกนผมไฟนั้น เป็นความเชื่อของคนสมัยโบราณว่า เมื่อทารกหรือกุมารกุมาริได้รับการประคบประหงม เลี้ยงดูมาจนถึงสามเดือนแล้ว คิดว่าพ้นอันตรายแล้ว หรือพ้นปากเหยี่ยวปากกาแล้ว จึงทำพิธีโกนผมไฟให้เพื่อไว้จุกเพื่อเป็นสิริมงคล บิดามารดาจะได้เลี้ยงง่ายขึ้น

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง
อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีการบวช

การเตรียมการ

กุลบุตรผู้มีศรัทธาและเลื่อมใสประสงค์จะอุปสมบทพึงให้ผู้ปกครองหรือบิดามารดาหาเวลาไปพบพระอุปัชฌาย์(เจ้าอาวาส)แจ้งความประสงค์ในการบวชเมื่อได้พบแล้ว จึงกำหนดวัน เวลา จากท่านต่อไป อย่างกำหนดวัน เวลา เองและอย่าพิมพ์การ์ด กำหนดการไปก่อน เพราะจะไม่สะดวกและอาจจะมีเหตุขัดข้องบางประการได้ ต่อจากนั้นก็รับเอาระเบียบการต่างๆจากพระอาจารย์ผู้ฝึกสอนนำไปศึกษาดูขั้นตอน ตลอดจนการและฝึกหัดขานนาคให้ได้เสียก่อน เมื่อท่องจำให้ขึ้นใจแล้ว ก็ไปฝึกซ้อมกับพระอาจารย์ที่วัด เพื่อความชัดเจนแห่งอักขระ ทำนองวรรคตอน เพื่อจะได้ไม่ประมาทในเวลาบวช หลักการที่ควรปฏิบัติคือ

*การว่าขานนาค ต้องออกเสียงดังให้เต็มเสียง

*ควรฝึกคุกเข่าให้นาน เพราะในเวลาบวชจริงต้องนั่งคุกเข่านาน

*หากทำได้ควรหัดนั่งสบบงและห่มจีวรไว้ก่อนยิ่งดี

*หัดกราบด้วยเบญจางค์ประดิษฐ์คือมือ ๒ เข่า ๒ หน้าผาก ๑ ให้ถูกต้อง

*เตรียมเครื่องบริวาร ๘ ให้พร้อม(โดยเฉพาะวัดเพชรวรารามจะมีให้เช่าบูชาทุกอย่าง พระอาจารย์จะจัดให้ครบทุกอย่างหากไม่จัดหาเองและประสงค์จะให้ทางวัดจัดให้ เจ้าภาพเพียงถวายเงินเป็นค่าเช่าบูชาเท่านั้น)

*ขนาดควรจะไปนอนที่วัดเพื่อฝึกซ้อมขนานาค พิธีการต่างๆก่อนที่จะบวชประมาณ ๓ วันเป็นอย่างน้อย

*ควรทำความสะอาดห้องที่ตนจะอยู่ ซึ่งพระอาจารย์ท่านจะจัดห้องให้อยู่ ก่อนบวช

นี่เป็นการเตรียมการโดยย่อ หากไม่เข้าใจก็ให้สอบถามพระอาจารย์ผู้ฝึกสอนท่านจะให้คำแนะนำที่ละเอียดและเข้าใจถูกต้อง และเป็นการบวชแบบธรรมยุตโดยเฉพาะ ส่วนทางมหานิกายนั้นไม่ค่อยเข้มงวดเท่าไร

การบวช(แบบธรรมยุต)

เมื่ออุบลบุตรฝึกหัดขนานาคได้แล้วก็เตรียมเครื่องอัฐบริวาร(เครื่องบวช)ให้พร้อม แล้วไปยังวัดที่จะบวชพร้อมด้วยผู้ปกครองหรือบิดามารดาญาติพี่น้องและอุปกรณ์ในการบวช แต่หากบูชาจากทางวัด พระอาจารย์ผู้ฝึกสอน จะจัดเตรียมเครื่องบวชและของทุกอย่างไว้ให้พร้อม โดยจัดโต๊ะ-เก้าอี้ตั้งไว้หน้าอุโบสถและวางเครื่องบวชและของทุกอย่างไว้ให้เรียบร้อย โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

- เวลา ๗.๐๐ น. ประกอบพิธีขอขมาลาโทษ ผู้ปกครอง บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่
- พิธีปลงผม (หากปลงในวัด) พระอาจารย์ผู้ฝึกสอนจะเป็นคนปลงให้เองและมีคนถือพานใบบัว เก็บผมที่ปลงไว้ในพาน เสร็จแล้วนำไปเก็บไว้ที่ต้นโพธิ์เพื่อเป็น ศิริมงคลต่อไป
- หลังจากปลงผมเสร็จแล้วบิดา-มารดา -ญาติผู้ใหญ่ อาบน้ำให้นาค ซึ่งจะมีน้ำอบไทย ดอกมะลิ หรือกลีบกุหลาบ ขมิ้นผง สบู่เป็นเครื่องประกอบในการอาบน้ำ
- หลังจากนั้นนาคก็จะไปอาบน้ำชำระร่างกายอีกครั้งที่ห้องน้ำ
- และผู้ชำนาญการแต่งกายก็แต่งกายชุดนาคให้
- แห่ناقรอบอุโบสถ บิดาสะพายบาตรถือตาลปัตร มารดาอุ้มผ้าไตร ญาติ พี่น้องถือเครื่องบริวาร-ไทยธรรมเวียนรอบอุโบสถ ประทักษิณ ๓รอบ
- พิธีกรนำวันทา สมา- นาคหว่านทาน เข้าสู่อุโบสถ
- พิธีกรนำกล่าวขอขมาบิดา-มารดาและรับผ้าไตร เครื่องสักการะมอบให้นาค
- นาคประคองผ้าไตร-เครื่องสักการะ เข้าหาอุปัชฌาย์ วางผ้าไตรเครื่องสักการะไว้ข้างตัว แล้วกราบพระอุปัชฌาย์ ยกผ้าไตร-เครื่องประเคนอุปัชฌาย์ กล่าวคำขอบรรพชา อุปสมบทเป็นลำดับต่อไป
- ฟังคำสอนของพระอุปัชฌาย์ เมื่อสอนจบท่านจะมอบอังสะสวมให้ผู้บวชผู้บวชผู้บวชฟังก่อนอมกายเข้ารับผ้าอังสะและท่านจะมอบผ้าไตรให้ไปนุ่งห่มให้เป็นปริมณฑลแล้วเข้ามารับตาลปัตร-เครื่องสักการะไปถวายพระอนุสาวนาจารย์กล่าวคำขอบรรพชาต่อไป

- สามเณรเข้ามากราบบาตร-เครื่องสักการะจากบิดามารดาประกอบเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ ประเคนสักการะกราบ ๓ ครั้งแล้วนั่งคุกเข่าประนมมือกล่าวคำขอนิสัยตอบ-รับคำถามคุณสมบัติจากพระคู่สวด ท่ามกลางสงฆ์อีกครั้ง จบแล้วกราบ ๓ ครั้ง นั่งประนมมือนั่งฟังพระอุปัชฌาย์สอนอนุสาสน์จนจบแล้วรับว่า อามะกันเตแล้วกราบ ๓ ครั้ง
- รับเครื่องไทยธรรมจากบิดา-มารดา ประเคนพระอุปัชฌาย์คู่สวด กราบ ๓ ครั้งแล้วกรวดน้ำรับพร กราบ ๓ ครั้ง เสร็จพิธีการบวชโดยย่อเท่านี้
(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีการตาย

การทำพิธีที่เกี่ยวข้องกับความตายเป็นประเพณีที่มีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องดังนี้

พินาศพเข้าโลง

นำผู้ตายมาเปลี่ยนเครื่องแต่งกายที่ดีที่สุดคือการแต่งศพแล้วนำมาวางไว้บนตั่งหรือแคร่ผ่ามาคลุมร่างและให้ยื่นมือออกมาเพื่อรับน้ำอาบศพ

น้ำอาบศพคือน้ำหอม น้ำดอกไม้วัดขันเตรียมไว้แล้วญาติพี่น้องและผู้ที่เคยพนันถือผู้ตายมารดน้ำที่มือเพื่อแสดงความคารวะให้แก่ผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย

การเตรียมโลงศพนำกากบกล้วยมาเจียนตามทางยาวให้มีขนาดความกว้างประมาณ ๒ ซม. ทาบลงบริเวณปากโลงศพ แล้วปักก้านธูปลง ตรงด้านทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเป็นระยะ แล้วพระสงฆ์ ๑ รูปทำพิธีโยงได้สายสิญจน์ ไปตามก้านธูปบนปากโลง จากนั้นใช้เทียนจุดธูปแล้วรดด้วยสายสิญจน์ ให้ไหม้จนหมดแล้วนำศพที่ถูกตราสังเรียบร้อยแล้วเข้าวางในโลงที่มีวัสดุเช่นเสื่อหรือเบาะวางรองแล้วปิดฝาโลง โดยมีด้วยสายสิญจน์ผูกโยงที่มือและนําม้วนด้วยสายสิญจน์นี้ไปวางไว้ที่โต๊ะหมู่บูชา จากนั้นนำโลงศพไปวางไว้บริเวณบ้านที่อยู่ใต้ชื่อของบ้านหรือที่วัดก็จะเป็นมุมที่เหมาะสม จากนั้นประดับประดาโลงศพด้วยดอกไม้สด ฉากหลังติดชื่อผู้ตายวันเดือนปีเกิด และวันเดือนปีที่เสียชีวิต

ตรงบริเวณหน้าโลงศพนิยมจุดตะเกียงไว้โดยดูแลไม่ให้ดับตลอดเวลาเพราะถือว่าเป็นแสงไฟส่องทางให้ผู้ตาย นอกจากนี้ก็จัดให้มีกระถางธูปสำหรับผู้ที่จะมาไหว้ศพ มีผ้ากราบศพ มีพานวางธูปเทียน สำหรับเทียนจะมีการจุดให้สว่างตลอดเวลาเช่นเดียวกับตะเกียงมีภาพของผู้ตายวางอยู่ในมุมที่เหมาะสมและถ้ามีเครื่องอิสริยาภรณ์ให้นำใส่พานมาวางไว้ข้างภาพของผู้ตาย

พิธีกรรมในประเพณีการตาย

ทุกคืนก่อนที่จะนำศพไปบรรจุในกรณีที่ไม่พร้อมหรือไปเผ่าจะมีการสวดอภิธรรมและการสวดสังคหะหรือห้านัย ทุกคืน ดังนั้นเจ้าภาพต้องเตรียมสถานที่ได้แก่โต๊ะหมู่บูชาอาสนะสำหรับพระสงฆ์ ๘ รูป หีบอภิธรรม

ก่อนจะทำพิธีสวดจะเชิญเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย จุดเทียนบูชาหีบพระธรรม จุดธูปบูชาเคารพศพ จากนั้นก็จะมีมคทายกกล่าวสวดบูชาพระ อารธนาพระสงฆ์สวดอภิธรรม เสร็จแล้วมีการชักผ้าบังสุกุล กรวดน้ำให้พร แล้วเริ่มต้นสวดจบที่๒ซึ่งจะเป็นสังคหะหรือหสนัยแล้วแต่เจ้าภาพและมีพิธีกรรมเช่นเดียวกับการสวดอภิธรรมและวันรุ่งขึ้นจะมีการนิมนต์มาฉันอาหารทุกเพล

เมื่อสวดครบ ๓คืน ๕คืนหรือ๗คืนขึ้นอยู่กับความพร้อมของเจ้าภาพก็จะเป็นการนำศพไปฝัง เจ้าภาพจะเตรียมการโดยช่วงเวลา ๓โมงเช้าจะมีการบวชลูกหลานเพื่อช่วยจุงศพก็จะมีการปลงผมและพระอุปัชฌาย์จะทำพิธีบวชให้ จากนั้นก็มีการเทศน์หน้าศพ เลี้ยงเพลพระ เลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน จากนั้นก็มีการจัดตั้งขบวนแห่ศพโดยมีลำดับการตั้งขบวนแห่ดังนี้ คือ

ขบวนพระที่บวชหน้าไฟจูงด้ายสายสิญจน์นำขบวน

ขบวนแม่ขาว

ขบวนญาติ

คนถือรูปผู้เสียชีวิต

หีบศพ

คนถืออุปกรณ์เกี่ยวกับความเชื่อเช่นมะพร้าวหัวพร้อมไม้ 1 ท่อน คนโปรยข้าวตอก

คนถือหม้อดิน

แขกที่มาร่วมพิธีเผา

เมื่อขบวนแห่มาถึงแล้วจะเดินเวียนซ้ายรอบเมรุ ๓รอบแล้วนำศพวางไว้หน้าเตาเผาศพเพื่อทำพิธีเผาลอก

ส่วนที่วัด ก็ทำพิธีสวดมาติกา ถวายผ้าบังสุกุล(บางแห่งนิมนต์พระทำจำนวนอายุผู้ตายแล้วทำพิธีทอดผ้าบังสุกุลโดยเชิญตัวแทนแขกมาร่วมทอดผ้าจำนวนตามความเหมาะสม

มีพิธีอ่านประวัติผู้ตาย แล้วร่วมเย็นไว้อาลัย

มอบเงินให้ทายาทผู้ตาย เจ้าภาพบริจาคทรัพย์ให้โรงเรียนตามความเหมาะสม

จากนั้น ทำพิธีเผาลอกโดยเชิญแขกผู้มีเกียรติทอดผ้ารองไตรบังสุกุลและเชิญประธานทอดผ้ามหาบังสุกุลแล้วทำพิธีวางดอกไม้จันทน์จากนั้นนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นวางดอกไม้จันทน์ แขกที่มาร่วมพิธีเผาขึ้นวางดอกไม้จันทน์ เจ้าภาพแจกของชำร่วยแก่แขกที่มาร่วมงานเป็นเสร็จพิธีเผาลอกก่อนกลับผู้ร่วมพิธีจะล้างมือในถังน้ำที่ใส่น้ำมะกรูดที่เจ้าภาพเตรียมไว้ให้เพราะถือว่าการล้างสิ่งที่ไม่เป็นมงคลออกไป

พิธีเผาจริงนิมนต์พระสวดหน้าศพนำศพเข้าเตาเผาก่อนเผาจริงจะมีการนำน้ำมะพร้าวที่นำมาล้างหน้าศพแล้วทำพิธีจุดไฟเผาศพ รุ่งเช้าก็มีการเก็บกระดูกแล้วนำไปลอยอังคารที่แม่น้ำตามความเชื่อ

ส่วนที่บ้านศพจะมีพิธีสวดมนต์เย็นเพื่อล้างสิ่งที่เป็นอปมงคลเพราะถือว่างานศพเป็นงานที่ไม่เป็นมงคลและช่วยให้ผู้ที่อยู่มีขวัญดีขึ้น

ส่วนรุ่งเช้าเมื่อนำกระดูกผู้ตายเข้าบ้านก็มีการทำบุญเลี้ยงพระอีกครั้งหนึ่ง

วิทยากรผู้เก็บข้อมูลนางคมคาย หมีนสาย อายุ ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐/4๔๙ ตำบล ในเมือง
อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๗๐ หีบศพและกระถางธูปตะเกียงบูชาหน้าศพ

ภาพที่ ๗๒ แม่ครัวทำอาหารเลี้ยงแขก

ภาพที่ ๗๑ พระสงฆ์มาทำพิธีทำบุญเช้าวันเผา

ภาพที่ ๗๓ ,พระอุปัชฌาย์ทำพิธีบวชพระ จูงหน้าศพ

ภาพที่ ๗๔ บวชชีพรหมณ์

ภาพที่ ๗๕ ขบวนแห่ศพ

แห่รอบเมรุ ภาพที่ ๗๖ ขบวนเวียนซ้าย

ภาพที่ ๗๗ ขบวนแห่รอบเมรุ เวียนซ้าย

ภาพที่ ๗๘ อุปกรณ์ความเชื่อหม้อดิน มะพร้าวข้าวตอกในขบวนแห่ ภาพที่ ๗๙ ทอดผ้าบังสุกุล

ภาพที่ ๘๐ อ่านประวัติผู้ตาย

ภาพที่ ๘๑ พระสงฆ์ขึ้นประชุมเพลิง

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย การสะกด

เมื่อผู้ป่วยจนจะหมดลมหายใจและเห็นว่าอาการหนักเต็มที่แล้วญาติพี่น้องและผู้รักษาพยาบาลจะเตือนให้ระลึกถึงพุทธคุณ เช่น ให้ภาวนาว่า “อะระหัง อะระหัง” หรือว่า

“พุทโธ พุทโธ” ซึ่งหมายถึงการบอกทางให้ไปในทางดี ไม่ให้จิตใจเป็นห่วงทรัพย์สินสมบัติหรือญาติพี่น้อง เมื่อหมดลมหายใจแล้ววิญญาณก็จะได้ไปสู่สุคติ เป็นการสะกดจิตให้ยึดติดในสิ่งที่เคารพบูชา อีกประการหนึ่ง เมื่อผู้ตายนั้น ตายด้วยอุบัติเหตุเช่นถูกรถชน ตกต้นไม้ เป็นต้น ญาติพี่น้องก็จะไปเชิญผู้ทรงคุณทางไสยศาสตร์มาปัดเป่าวิญญาณหรือสะกดจิต โดยใช้คาถาพระยายมว่า “ปะโตเมทั้ง ปะระชีวินัง สุคะโต จุติ จุติ จุตัง มะระนังจุติ” ใช้ตะปุดตกลงไปที่หน้าผาก เพื่อไม่ให้วิญญาณเฮี้ยน เทียวหลอกหลอนคนต่อไป

การสะกดการตายโหง เป็นการตายปราศจากองค์สี่ หมายถึงการตายอนาถาหาที่พึ่งไม่ได้ โบราณถือว่าคนตายโหงเป็นคนบาป ตายไปแล้วมักจะไม่ตายคนเดียว จะเวียนมาเอาคนอื่นตายไปด้วย ดังนั้นคนตายโหงจึงต้องถูกสะกด เพื่อไม่ให้ย้อนมาเอาคนอื่นตามไปอีกจึงต้องทำพิธีดังต่อไปนี้

๑.นิมนต์พระมาสวดสะกด ณ จุดที่เกิดอุบัติเหตุหรือจุดเกิดเหตุ หรือเชิญอาจารย์ผู้ชำนาญทางไสยศาสตร์มาทำพิธี

๒. เลี้ยงส่งผีตายโหง วิธีเลี้ยงให้เอาของดิบของสดเลี้ยง โดยเรียกชื่อผู้ตายมาแล้วบอกว่า ของชอบของเธอฉันเอามาให้แล้ว กินแล้วให้หนีไปเกิดชะง่ายอยู่ที่นี่ เดียวนายนิรยบาล(ยมบาล) จะรู้ ท่านจะเอาไปทำโทษหรือไม่ก็หมอมผีจะเอาไปใช้งาน ไปชะ ไปเกิด ขอให้พูดเอง เออเองว่า “มาแล้วรี? มาแล้ว.... กินแล้วรี? กินแล้ว.....หนีไปชะเนอ...เออกินแล้วจะหนีไปหรือก เทานั้นแหละผีตายโหงก็จะหนีไปไม่มาทำให้คนอื่นตายอีก

ผีตายทั้งกลม หมายถึงผู้หญิงที่มีครรภ์หรือตั้งท้องตั้งแต่สามเดือนขึ้นไป อาจประสบอุบัติเหตุเช่นรถคว่ำ ถูกข่มขืนแล้วฆ่าหรือผูกคอตายอย่างเรื่องนางนาคพระโขนง ถือว่าวิญญาณของเด็กเฮี้ยนรวมทั้งผู้เป็นแม่ด้วย ต้องทำการสะกดเช่นเดียวกัน

การตราสัง

ผู้ที่ตราสังศพนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกหัดมาจากชำนาญและเคยผูกมัดศพมาแล้ว จะต้องเป็นคนรู้คาถาที่จะว่าในระหว่างผูกมัดศพด้วย เชือกที่จะทำตราสังจะต้องใช้ด้ายดิบอย่างด้ายสายสิญจน์ทบทันให้ใหญ่เหนียวดั่งรังไม่ขาดได้และมีขนาดใหญ่โตเท่านิ้วก้อย การตราสังศพนั้นจะตราสังเพียงสามเปลาะเท่านั้น เปลาะแรกผูกด้วยเชือกทำบ่วงส่วนที่ผูกคอศพล้าเสกคาถาว่า “ปุตโตคีเว” แล้วจึงเอาเชือกโยงมาลงล่างจากนั้นจึงทำเป็นบ่วงตระกรุดเบ็ดผูกมือให้ประนมมือไว้ที่อกอีกเปลาะหนึ่ง แล้วเสกคาถาว่า “ชะนัง หัตถะ” แล้วโยงเชือกมาที่เท้าทำเป็นห่วงผูกที่ข้อเท้าทั้งสองให้ติดกันเสกคาถาว่า “ภริยาปาเท” รวมเป็นตราสังสามเปลาะ การที่ต้องทำตราสังสามแห่งและเสกคาถานั้น เพราะเป็นปริศนาธรรมแสดงให้เห็นว่า บุตรเป็นห่วงผูกคอ ส่วนที่ข้อมือหมายถึงทรัพย์สินสมบัติเป็นห่วงผูกมือและที่ผูกเท้าหมายถึงภรรยาสามีเป็นห่วงผูกเท้า

การตามไฟ

เมื่อคนป่วยสิ้นลมแล้ว ญาติพี่น้องควรหาเทียนหรือตะเกียงจุด เวลาสิ้นลมแล้ว เมื่อจุดแล้วให้ตั้งไว้ทางศีรษะศพ ส่วนศพนั้นให้ใช้ผ้าคลุมตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าให้มิดชิดและไม่ให้เห็นหน้า ในสมัยโบราณเขาระวังนักไม่ให้แมวดำข้ามศพ เพราะเขาเล่าต่อกันมาว่า ถ้าแมวดำข้ามศพ ศพจะลุกและปีศาจจะคะนอง เพราะฉะนั้นเมื่อตายแล้ว เขาจะรีบปิดประตูหน้าต่างที่ศพอยู่ให้มิดชิด เพื่อกันไม่ให้แมวไปกระโดดข้าม แต่ส่วนมากเขานิยมกางมุ้งมัด ๓ หู ครอบไว้ทั้งคืน เพื่อไม่ให้แมลงวันได้ตอม สมัยนี้ไม่ค่อยนิยมทำกันแล้ว จะมีบ้างบางท้องถิ่นอาจจะเชื่อกันว่า ถ้าแมวข้ามศพ ศพก็ลุกไม่ได้ ศพก็คงนอนตัวแข็งอยู่ที่เดิม

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีของชุมชน

ประเพณีสู่ขวัญ

การสู่ขวัญ เป็นจิตวิทยายาอย่างหนึ่ง ซึ่งบันทึกในสมัยโบราณบัญญัติขึ้นเป็นการให้ขวัญและกำลังใจแก่คนและเสริมสิริให้แก่บ้านเรือน สิ่งของเครื่องใช้ ยวดยานพาหนะตลอดจนวิญญาณกตัญญูและอวิญญาณกตัญญูเป็นต้น เป็นการเสริมสิริโภคทรัพย์ ดังคำที่ท่านพระศรีมหาเถระกล่าวไว้ว่า “สิริโศคานมาสโย” แปลว่า ศิริเป็นที่มารวมแห่งโภคสมบัติ การสู่ขวัญที่จะกล่าวในที่นี้เช่น

การสู่ขวัญคน

ในกรณีคนในบ้านหรือครอบครัวอาจจะล้มป่วยหรือประสบอุบัติเหตุ เมื่อหายแล้วและนำมาพักผ่อนในบ้าน ญาติพี่น้องก็จะเชิญอาจารย์หรือพระสงฆ์มาสู่ขวัญให้ กล่าวคือเรียกขวัญให้กลับมาสู่ตัวจะได้หายจากเจ็บไข้ได้ป่วยหมดเคราะห์หมดโศก

การสู่ขวัญสัตว์เลี้ยง(โคกระบือ)

ซึ่งเป็นสัตว์ใช้แรงงานหลังจากทำนาหรือลากเกวียนแล้ว ก็จะประกอบพิธีสู่ขวัญให้(ปลอบใจเอาใจ) เป็นการแสดงความขอบคุณสัตว์เลี้ยงที่เราใช้แรงงานและพักผ่อนออมแรงไว้ได้ใช้งานต่อไป

การสู่ขวัญข้าว

คือการสู่ขวัญแม่โพสพ ซึ่งเป็นผู้ดูแลนาเรียกว่าเป็นขวัญข้าว เริ่มตั้งแต่ชาวนา ถางนา หว่านกล้า ดำนา เกี่ยวข้าว นวดข้าว เอาข้าวเข้ายุ้งฉางแม่โพสพจะดูแลให้ตลอดเวลา ดังนั้นหลังจากเสร็จฤดูเก็บเกี่ยวแล้วชาวนาจะประกอบพิธีสู่ขวัญข้าวหรือขอบคุณแม่โพสพที่ทำให้ชาวนาทำนาได้ดี ปราศจากภัยธรรมชาติทั้งหลาย

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีทอดกฐิน

ประเพณีทอดกฐินจะทำหลังเทศกาลออกพรรษาประมาณ ๑ อาทิตย์ทางวัดจะมีการจัดเตรียมสถานที่และเริ่มต้นด้วยการฉลององค์กฐิน ด้วยการสวดมนต์เย็น ทำหนังสือเชิญชวนพุทธศาสนิกชนจงบเป็นเจ้าภาพผ้ากฐิน บอกบุญผู้มีจิตศรัทธาทำอาหารเลี้ยงพระและแขกที่ร่วมเป็นเจ้าภาพองค์กฐิน

เช้าวันรุ่งขึ้นมีพิธีทำบุญตักบาตรเนื่องจากเป็นวันพระ ตอนสายพุทธศาสนิกชนจะร่วมกันนำต้นผ้าป่ามาร่วมทำบุญและร่วมบริจาคเงินสมทบองค์กฐินและจุดมุงหมายเพื่อหาเงินเข้าวัดเพื่อบำรุงศาสนสถานของวัดเช่นนำมาทำการก่อสร้างศาลาเจ้าฟ้าเป็นต้น

ประวัติการทอดผ้ากฐิน

ประเพณีการทอดผ้ากฐินมีมาตั้งแต่สมัยพระพุทธกาล โดยมีเรื่องเล่าว่ามีพระสาวก หมู่หนึ่งจำนวน ๓๐ รูปได้เดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า เมื่อเดินทางมาถึงจะถึงที่ประทับก็เป็นช่วงฤดูฝนและเป็นช่วงพระพุทธบัญญัติกำหนดให้พระสงฆ์ต้องจำพรรษา พระสงฆ์กลุ่มนี้จึงต้องหยุดพักและจำพรรษาอยู่ ณ ที่พัก เมื่อครบกำหนดแล้วจึงเดินทางมาเฝ้าพระพุทธองค์ ขณะที่เดินทางมาก็ยังมีฝนตกอยู่ทำให้จ্বরและเครื่องนุ่งห่มเปียกปอนและขาดวินเป็นที่น่าเวทนา พระพุทธองค์จึงอนุญาตให้พระสงฆ์สามารถหาผ้าจิวร สบง และสังฆาติมาเปลี่ยนใหม่ได้

ในสมัยพุทธกาลผ้าที่จะนำมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่มนั้นหายาก พระสงฆ์และสาวกของพระพุทธองค์ต้องออกแสวงหาผ้าที่เขาทิ้งแล้วหรือผ้าที่เขาใช้ห่อศพ นำมาซักกรีดให้สะอาดแล้วนำมาเย็บให้มีสี ผาด้วยแก่นของต้นไม้ เช่น แก่นขนุน หรือจากพืชขมิ้น จากนั้นจึงนำมาตัดเย็บเป็นผ้าสบง จิวร สังฆาติ (รวมเรียกว่าผ้ากฐิน) ต่อไป

ลักษณะของการตัดเย็บด้วยผ้าที่เก็บมานั้นเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย พระพุทธองค์จึงกำหนดให้นำมาต่อกันเป็นผืนในลักษณะสี่เหลี่ยมเหมือนลักษณะผืนที่นา ผ้าในแต่ละผืนหนึ่งกำหนดให้มีลักษณะสี่เหลี่ยมนี้ที่เรียกว่าขันท์ มีความกว้างตั้งแต่ขันท์ ๕ ขันท์ ๗ ขันท์ และ ๙ ขันท์ ส่วนทางยาวแล้วแต่ความสูงของพระภิกษุ ในการตัดเย็บเย็บเพื่อทำผ้าไตรจิวรนั้นพระภิกษุแต่ละรูปจะช่วยกันทำ เมื่อทำสำเร็จแล้วก็ไม่กำหนดว่าเป็นของพระรูปใด จนกว่าที่ประชุมของสงฆ์จะตกลงว่าจะถวายผ้ากฐินนี้ให้แก่พระสงฆ์รูปใด พระสงฆ์จะมีผ้ากฐินกี่ผืนก็ได้ผ้ากฐินที่มากกว่า 1 ผืนเรียกว่าอดิเรก

ต่อมามีเศรษฐีและผู้ใจบุญนำผ้ามาถวายเพราะเห็นใจในความยากลำบากของพระสงฆ์ในการหาผ้ามาทำผ้ากฐิน จึงอนุญาตให้พระสงฆ์รับผ้าเหล่านี้ได้ ในการถวายผ้าต้องมีการทอดผ้าวางลงให้แก่พระสงฆ์ลักษณะที่มีการถวายผ้าด้วยการทอดผ้าวางลงจึงเป็นที่มาของคำว่าทอดกฐิน

การดำเนินการทำผ้ากฐินของวัดเพชราราม

เป็นพิธีกรรมที่สืบต่อจากการทำพิธีทอดผ้ากฐินที่มีผู้ศรัทธานำผ้ากฐินมาทำบุญถวายให้แก่พระภิกษุสงฆ์ของวัดเพชราราม ผ้ากฐินที่เจ้าภาพถวายทางวัดจะดำเนินการให้ โดยแบ่งผ้าเป็นสองชุด ชุดแรกเป็นผ้าไตรจิวรที่สำเร็จแล้วสามารถนำไปใช้ได้ทันที ส่วนอีกชุดหนึ่งจะเป็นผ้าขาวธรรมดาที่จะต้อง

นำไปตัดเย็บประกอบเป็นผ้าไตรจีวรที่จะเป็นพิธีกรรมที่ต่อเนื่องไปในภาคบ่ายของการทอดผ้ากฐินที่รวบรวมปัจจัยที่มีทั้งการถวายสังฆทาน ทอดผ้า ปา การทำบุญบูชาข้าวทิพย์ เพื่อรวบรวมปัจจัยไว้ใช้ในกิจของสงฆ์ต่อไป

ภาพที่ ๘๒ การบูชาข้าวทิพย์

ภาพที่ ๘๓ ประธานจัดงานฝ่ายสงฆ์พระธรรมวราลังการ เจ้าอาวาส และประธาน ฝ่ายประชาชนผู้ว่าราชการจังหวัด

ภาพที่ ๘๔ กองผ้าปาพัฒนาโดยใช้โฟมแกะเป็นรูปเรือ

ภาพที่ ๘๕ พิธีในช่วงบ่ายมีพิธีตัดเย็บย้อมผ้ากฐินที่นำมาถวายในช่วงเช้าและ มีการตั้งเตาต้มแก่นไม้ขนุน

ภาพที่ ๘๖ แก่นไม้ขนุนถูกต้มในกระทะ

ภาพที่ ๘๗ พระสงฆ์และฆราวาสช่วยกันตัดเย็บผ้าไตรจีวร

ภาพที่ ๘๘ พระสงฆ์ผู้ชำนาญการข้อมสีผ้า

ภาพที่ ๘๙ ข้อมสีผ้าจากไม้แก่นขนุนที่ต้มไว้จนได้ที่

ภาพที่ ๙๐ ผู้ที่มีจิตศรัทธาช่วยกันกระพือผ้าให้แห้ง

ภาพที่ ๙๑ ช่วยกันกระพือผ้าและสวดมนต์ไปด้วย

ภาพที่ ๙๒ นำผ้าไตรจีวรที่แห้งแล้วมารีด

ภาพที่ ๙๓ ช่วยกันรีด

ภาพที่ ๙๔ ไตรจีวรที่วัดเรียบร้อยแล้ว

ภาพที่ ๙๕ นำผ้าไตรจีวรมาพับ

ภาพที่ ๙๖ นำผ้าไตรจีวรมาแห่รอบอุโบสถสามรอบ

ภาพที่ ๙๗ แล้วนำมาถวายพระภิกษุสงฆ์

ที่ ๙๘ รองเจ้าอาวาสเจ้าคณะอำเภอประธานรับผ้ากฐิน

ภาพที่ ๙๙ พระภิกษุประชุมตกลงให้ภิกษุรูปใดได้ครองผ้ากฐิน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูลท่านพระครูโสภิตพัชรธรรม (เจ้าอาวาสวัดติสสมหาวัน)

(ผู้เก็บข้อมูลนางคมคาย นามสกุล หมื่นสาย อายุ ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐/๔๙ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นางสมพร ทานิสุทธิ อายุ ๖๓ ปี ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีการกวนข้าวทิพย์

เป็นการฟื้นฟูประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติที่เคยแพร่หลายในอดีตมาอนุรักษ์ไว้โดยใช้เครือข่ายวัฒนธรรมวัดเพชรารามอันประกอบด้วย ชุมชน ๑๑, ๑๒, ๑๕, ๑๖ ซึ่งมีวัดเพชรารามเป็นศูนย์กลาง จากการดำริของสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ บุคคลที่เป็นผู้บุกเบิกและศึกษารูปแบบการดำเนินการกวนข้าวทิพย์คือ นางจรัส โฆสิตานนท์ ประธานที่ปรึกษาสภาวัฒนธรรมฯ โดยการไปศึกษารูปแบบการกวนข้าวทิพย์จากวัดในอำเภอหล่มสักและวัดดงมูลเหล็กที่อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ และเริ่มประเพณีการกวนข้าวทิพย์ของวัดเพชรารามเมื่อปี ๒๕๔๘ ก่อนหน้าประเพณีการทอดกฐิน ๒ วัน

ประวัติการกวนข้าวทิพย์

ประเพณีการกวนข้าวทิพย์ เป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ก่อนที่องค์พระสัมมาพระพุทธเจ้าจะตรัสรู้ โดยนางสุชาดาธิดาของเศรษฐีหมู่บ้านเสนานิคม ได้นำอาหารซึ่งกวนด้วยข้าวมธุปายาสไปบวงสรวงเทวดา ที่ต้นนิโครธในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ ได้พบพระพุทธองค์ประทับอยู่ใต้ต้นไม้อึ่งเข้าใจว่าเป็นเทพดา จึงได้นำข้าวมธุปายาสไปถวาย เมื่อพระพุทธองค์เสวยเสร็จแล้ว ได้ทรงนำถาดทองที่ใส่ข้าวมธุปายาสนั้นไปลอยน้ำและทรงอธิษฐานว่า ถ้าหากพระองค์จะได้ตรัสรู้ขอให้ถาดทองนั้นลอยทวนน้ำขึ้นไป เมื่อพระองค์ทรงวางถาดทองลงในน้ำก็ปรากฏว่า ถาดทองลอยทวนน้ำขึ้นเหนือน้ำดังคำอธิษฐาน และในคืนเพ็ญ ๑๕ ค่ำคืนนั้นในปัจฉิมยามพระองค์ก็ทรงตรัสรู้หรือรัช ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรคที่ได้ต้นศรีมหาโพธิ์

ข้าวมธุปายาสคือข้าวที่หุงด้วยน้ำนมโค และชาวพุทธศาสนิกชนถือว่ามีความ สำคัญเพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธประวัติจึงได้มีประเพณีการกวนข้าวทิพย์เกิดขึ้นและได้แพร่หลายไปในหมู่พุทธศาสนิกชนมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลรวมทั้งในประเทศไทยและได้มีการมีส่วนร่วมในการกวนเพิ่มขึ้นเป็น ๑๐๘ อย่างดังนี้

ประเภทน้ำตาล

๑. น้ำตาลกรวด ๒. น้ำตาลทราย ๓. น้ำตาลโตนด ๔. น้ำตาลมะพร้าว ๕. น้ำอ้อยแผ่น ๖. น้ำอ้อยสด ๗. กรวดน้ำตาล

ประเภทกล้วย

๘. กล้วยน้ำว้า ๙. กล้วยไข่ ๑๐. กล้วยหักมุก ๑๑. กล้วยหอม ๑๒. กล้วยเล็บมือนาง

ประเภทผัก

๑๓. พักทอง ๑๔. พักเหี่ยว

ประเภทมัน

๑๕. มันเทศ ๑๖. มันแกว ๑๗. มันสำปะหลัง

ประเภทถั่ว

๑๘. ถั่วเขียว ๑๙. ถั่วเหลือง ๒๐. ถั่วดำ ๒๑. ถั่วแดง ๒๒. ถั่วลิสง ๒๓. ถั่วอัลมอนด์

ประเภทงา

๒๔. งาขาว ๒๕. งาดำ ๒๖. งาเจีย

ประเภทข้าวและแป้ง

๒๗. ข้าวเหนียว ๒๘. ข้าวฟ่าง ๒๙. ข้าวสาลี ๓๐. ข้าวเจ้า ๓๑. ข้าวตอก ๓๒. ข้าวเม่า ๓๓. ข้าวโพด ๓๔. แป้งข้าวเหนียว ๓๕. แป้งข้าวเจ้า ๓๖. แป้งข้าวโพด ๓๗. แป้งสาลี ๓๘. แป้งมัน ๓๙. แป้งสาเก ๔๐. กลวย ๔๑. สาเก ๔๒. ลูกก๋วย

ประเภทเครื่องดื่ม

๔๓. นมสด ๔๔. นมข้น ๔๕. โอวัลติน ๔๖. โยเกิร์ต ๔๗. กาแฟ ๔๘. โกโก้ ๔๙. เก๊กฮวย ๕๐. คำฝอย ๕๑. น้ำผึ้ง ๕๒. เนย

ประเภทผลไม้และธัญพืช

๕๓. ส้มโอ ๕๔. ส้มเขียวหวาน ๕๕. ส้มเขียว ๕๖. ส้มจุก ๕๗. ส้มเกลี้ยง ๕๘. ส้มซ่า ๕๙. สับปะรด ๖๐. มะเฟือง ๖๑. มะไฟ ๖๒. มะกูด ๖๓. มะยม ๖๔. มะปราง ๖๕. มะม่วง ๖๖. มะม่วงหิมพานต์ ๖๗. มะขาม ๖๘. มะขวิด ๖๙. มะละกอ ๗๐. มะไฟจีน ๗๑. มะนาว ๗๒. มะพร้าวแก่ ๗๓. มะพร้าวอ่อน ๗๔. ลูกสโตบอวี ๗๕. ลูกพุด ๗๖. ลูกพลับ ๗๗. ลูกเกด ๗๘. ลูกเดือย ๗๙. ลูกสมอ ๘๐. ลูกกระพรวน ๘๑. ลูกเกาลัด ๘๒. เม็ดบัว ๘๓. ลูกเชอร์รี่ ๘๔. หัวแก้ว ๘๕. กระเจี๊ยบ ๘๖. หน่อกล้วย ๘๗. พุทรา ๘๘. มังคุด ๘๙. ละมุด ๙๐. ลำไย ๙๑. กระเจี๊ยบ ๙๒. เงาะ ๙๓. ทุเรียน ๙๔. ลำไย ๙๕. ลองกอง ๙๖. ระกำ ๙๗. ลิ้นจี่ ๙๘. กระท้อน ๙๙. แอปเปิ้ล ๑๐๐. สาลี่ ๑๐๑. องุ่น ๑๐๒. ทุเรียน ๑๐๓. ชมพู่อ่างๆ ๑๐๔. แตงโม ๑๐๕. แตงไทย

น้ำปรุงกลิ่น

๑๐๖. น้ำนมแมว ๑๐๗. น้ำมะนิลา ๑๐๘. น้ำดอกมะลิ

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูลนางจรงค์ โฆษิตานนท์ ประธานที่ปรึกษาสภาสังคมสงเคราะห์ภาค ๗,๘ และ นางมาริษา ชัยนิลพันธ์ อายุ ๓๖ ปี หอวัฒนธรรมนครบาล ถ.หลักเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์)

พิธีกรรมในการกวนข้าวทิพย์

การจัดเตรียมสถานที่

จัดทำปะรำสำหรับเป็นที่ที่จะกวนข้าวทิพย์ กำหนดทิศทางให้คนเข้าและคนออกตั้งเตาที่จะกวนข้าวทิพย์ตามแต่จะกำหนดเป็นสามกระทะสี่กระทะหรือห้ากระทะตามแต่ที่จะกำหนดและคำนึงถึงวัตถุดิบที่จะกวนพอเพียงหรือไม่ กระทะที่จะใช้กวนคือกระทะบัวซึ่งมีขนาดใหญ่ จัดเตรียมไม้ฟืน

ที่จะกวนเช่นกำหนดให้ใช้ไม้พุทราเป็นต้น

นอกจากนี้ก็กำหนดสถานที่ให้พระสวดเพื่อความเป็นสิริมงคลเพราะถือว่าพิธีกรรมในการกวนข้าวทิพย์เป็นพิธีกรรมที่สำคัญ

การตกแต่งสถานที่

เนื่องจากชาวพุทธถือว่าการกวนข้าวทิพย์เป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้การกวนข้าวทิพย์สำเร็จปราศจากการรบกวนของภูตผีปีศาจ จึงมีการนำตะเหลวมารัดไว้ที่ทางเข้าออกของปะรำพิธี และที่มุมทั้งสี่ทิศก็จะอัญเชิญท้าวจุลโลกบาลทั้งสี่พร้อมทั้งมีหิ้งสำหรับวางเครื่องบวงสรวง มีต้นกล้วยประดับทั้งสี่ทิศ ทางประตูเข้าออกใช้ทาง มะพร้าวโค้งทำเป็นซุ้มประตู จากนั้นประดับตกแต่งปะรำพิธีให้สวยงามด้วยการผูกผ้าประดับดาสรุ่งเรืองงดงาม จัดหาโต๊ะสำหรับวางเครื่องสังเวยเทพยดา

สำหรับที่สวดของพระสงฆ์จัดวางตัวยาว ปูอาสนะและตั้งโต๊ะหมู่บูชาไว้ด้านขวามือของพระสงฆ์ จัดหาห้องใหญ่พร้อมไม้ดีสำหรับให้ประธานในพิธีตีตอนพิธีเปิดงานและตีถวายเทพยดา

ติดข้อปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชนที่มาเข้าพิธีกวนข้าวทิพย์ให้เห็นชัดเจนซึ่งมีข้อกำหนดดังนี้

๑. ห้ามสตรีที่มีรอบเดือนเข้ามากวนข้าวทิพย์
๒. ห้ามดื่มสุราก่อนเข้ามากวนข้าวทิพย์
๓. ห้ามใส่รองเท้าเข้ามากวนข้าวทิพย์ (อาจจะอนุโลมถ้าหากสถานที่ไม่อำนวย)
๔. ให้แต่งกายด้วยชุดขาว (ส่วนใหญ่เตรียมไว้ให้ผลัดเปลี่ยน)
๕. เข้าออกตามทิศทางที่กำหนด

กำหนดการในพิธีกรรมกวนข้าวทิพย์

วันที่ ๑-๓ ของงาน ประชาสัมพันธ์รับอภิญญาเชิญชวนพุทธศาสนิกชนร่วมบริจาคสิ่งของทั้ง ๑๐๘ อย่างหรือเงินสมทบบริจาค

วันที่ ๓ ของงาน เชิญชวนพุทธศาสนิกชนมาร่วมกันเตรียมสิ่งของที่จะกวน มีการจัดตั้งโรงครัว กำหนดหาน้ำดื่มมาบริการผู้มาร่วมงาน เมื่อเตรียมของและรวมของเรียบร้อยแล้ว นำของที่จะกวนไปจัดวางบนโต๊ะ นิมนต์พระสงฆ์สวดพุทธมนต์เย็น

วันที่ ๔ ของงาน เริ่มพิธี

- ผู้ชำนาญในการปรุงข้าวทิพย์ผสมสัดส่วนในการปรุงข้าวทิพย์ลงในกะทะ
 - ชุมชนกล่าวรายงานการจัดงานให้ประธานทราบ
 - พราหมณ์อ่านโองการ
 - พระภิกษุสวดชยันโต
 - เทพยดาเข้าประจำที่ทั้งสี่ทิศ
 - สาวพรหมจารีเข้าประจำกระทะเมื่อพราหมณ์อ่านโองการเสร็จเริ่มกวน (โดยฟังสัญญาณจากฆ้อง)
- จากนั้นเชิญประธานในพิธีและแขกผู้มีเกียรติกวน

- กวนข้าวทิพย์จนสำเร็จ

วันที่๕ ของงาน ช่วยกันห่อข้าวทิพย์เพื่อนำไปแจกจ่ายแก่ผู้มาร่วมทำบุญและให้ผู้มีจิตศรัทธาบูชาต่อไป (ดังภาพประกอบต่อไปนี้)

ภาพที่๑๐๐ จัดเตรียมปรา

ภาพที่ ๑๐๑ ข้อปฏิบัติในการกวนข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๐๒ ผ้าขาวสำหรับเปลี่ยน เมื่อ จะเข้าไป
กวนข้าวทิพย์ ในปราณี

การจัดสถานที่ต้องอัญเชิญเทพมาประจำทั้งสี่ทิศ

ภาพที่ ๑๐๓ ท้าวจตุมหาราชประจำทิศอุดร

ภาพที่ ๑๐๔ ท้าวจตุมหาราชประจำทิศทักษิณ

ภาพที่ ๑๐๕ เครื่องสังเวทยะเทศ

ภาพที่ ๑๐๖ ประธานการจัดงานบูชาเครื่องสังเวทยะเทศ

ภาพที่ ๑๐๗ พราหมณ์อ่านโองการเชษฐะเทศ

ภาพที่ ๑๐๘ ตีส่งสัญญาณการกวนข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๐๙ เตรียมเครื่องปรุงก่อนลงกระทะสำหรับกวน

ภาพที่ ๑๑๐ เตรียมใส่เครื่องปรุง

ภาพที่ ๑๑๑ นางสาวบัวสวรรค์ผู้ชำนาญในการปรุงข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๑๒ ช่วยกันปรุง

ภาพที่ ๑๑๓นายกพุทธสมาคมผู้ชำนาญการปรุงข้าวทิพย์

(นางพจณี ไชยิตานนท์)

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ภาพที่ ๑๑๔ สาวพรหมจารีกวนข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๑๕ คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมมาร่วมงาน

ภาพที่ ๑๑๖นายกเทศมนตรีประธานกวนข้าวทิพย์

ภาพที่๑๑๗ ประธานชุมชนโพธิ์จันทร์ช่วยปกผลไม้

ภาพที่๑๑๘ ประธานเครือข่ายวัฒนธรรม วัดมหาธาตุกว่นข้าวทิพย์

ภาพที่๑๑๙ ประธานชมรมผู้สูงอายุและทหารช่วยกัน

ภาพที่๑๒๐ ทีมงานกับประธานสภาวัฒนธรรม

พิธีกรรมและกิจกรรม

ภาพที่๑๒๑ พระสงฆ์สวดมนต์เย็นฉลองการเตรียมข้าวทิพย์สำเร็จ

ภาพที่๑๒๒ ส.ทเบญจรัตน์มาร่วมกว่น

ภาพที่๑๒๓ รับบริจาค

ภาพที่๑๒๔ ช่วยกันห่อข้าวทิพย์

(วิทยากรผู้เก็บข้อมูล นางคมคาย หมื่นสาย อายุ ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐/๔๙ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นางมาริษา ชัยนิลพันธ์ อายุ ๓๖ ปี ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นายชานนท์ อายุงค์ อายุ ๔๑ ปี ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีการสนุกเร็นเริง

ความสนุกเร็นเริงของชาวบ้านคือประเพณีสงกรานต์ ในประเพณีแต่โบราณนิยมไปเล่น สนุกสนานกันตามวัดเช่นวัดประตูดาว วัดพระแก้ว ฝ่ายชายจะตีโทน ตีฉิ่ง ก่อนจะถึงวันงานชาวบ้าน ช่วยกันขนทรายเข้าวัด พอตกกลางคืนบ้านที่มีลูกสาวผู้ชายจะมาร้องรำทำเพลงที่บ้าน แต่ส่วนมากจะไป เล่นที่วัด

อุปกรณ์ประกอบการร้องรำทำเพลง

โทน ทำด้วยดินเหนียวหุ้มหน้ากลองด้วยหนัง หนังเหี้ย

ฉิ่ง ทำจากทองเหลือง

ฆ้อง ทำจากทองเหลือง

ส่วนมากของที่ทำจากทองเหลืองพวกกลุาเอามาขายให้ (กลุาเป็นคำที่ชาวกรุงศรีอยุธยาสมัย พระบาทราชาเรียกพวกนครราชสีมาว่าพวกกลุา เคยมีประวัติว่าพระบาทราชายกทัพไปปราบพวกกลุา โดยใช้ว่าวจุฬาบรรทุกดินระเบิดทิ้งใส่พวกกองทัพกลุา ว่าวจุฬาจึงน่าจะเพี้ยนมาจากว่าวกลุา จาก รายการของดีประเทศไทยเวลา ๙.๐๐- ๑๐.๐๐น.ของ เนสเทท เคเบิลทีวี.ช่องที่ ๗๘)

ปี จะมีบ้างบางแห่ง ปีทำมาจากกระบอกไม้ไผ่

(วิทยากรนายเอื้อน เรืองโรจน์ อายุ ๘๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๑- ตำบล สะเดียง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ภูมิปัญญาของชุมชน

ชื่อนาง รัตนา นามสกุล กงยนต์ อายุ ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๒/๖๕ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๙ - ๙๕๙๘๑๕๐ อาชีพ ค้าขาย สถานภาพสมรส - ชื่อสามี นายต่าย กงยนต์ มีบุตร ๓ คน

มีความสามารถในการแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร คือข้าวเหนียวสมุนไพรเช่นผักทอง แครอท กัลยารวม มะละกอ มะระหวาน เผือก มะขาม ข้าวกล้อง ปัจจุบันผลิตจำหน่ายในจังหวัด เพชรบูรณ์ทั้งปลีกและส่ง

ชื่อนาง ภรมาศนามสกุล เจริญทอง อายุ ๔๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๖/๖ ตำบล สะเดียง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๓ - ๒๑๗๐๑๒๖ - อาชีพ ค้าขาย สถานภาพครอบครัวสมรส - ชื่อสามี-พ.ท ธรรมรัตน์ มีบุตร ๒ คน

มีความสามารถด้านประดิษฐ์ดอกไม้สดและประดิษฐ์ดอกไม้จากสมุนไพร เช่นทำดอกไม้แกะสลักจากสมุนไพร ทำพวงมาลัยดอกไม้สด ทำบายศรีจากใบตอง ปัจจุบันยังทำอยู่ที่วัดแม่ชีที่ขอนแก่น

ชื่อนาง สาวพวงมาลัย นามสกุล ใหม่สุวรรณ อายุ ๖๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๒๒ ตำบล สะเดียง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๓-๒๗๑๐๑๒๖ - อาชีพ ค้าขาย สถานภาพครอบครัว โสด

ภูมิปัญญาของชุมชน

มีความสามารถในการประกอบอาหารทั้งอาหารคาว หวาน

อาหารคาว คือการทำกับข้าวได้หลายชนิด

อาหารหวาน ได้แก่การทำขนมไทยเช่น ลอดช่องน้ำกะทิ กวนตะโก้ กวนขนม ผักกาด ขนมชั้น ขนมหม้อแกง ขนมหมก

ชื่อ นางมาก นามสกุล โทณแก้ว อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๔๙/๑๑.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ทำธุรกิจส่วนตัว สถานภาพ ครอบครัว หม้าย -

วิทยาการสมุนไพรโบราณหาได้ในสวนไม่ต้องซื้อ “เครื่องประคบสมุนไพร”
เครื่องประคบ มีดังนี้

๑. หัวไพล
๒. ขมิ้นอ้อย
๓. การบูร

วิธีการทำ

นำหัวไพลและขมิ้นอ้อยเอามาต้มรวมกันเอาการบูรโรยแล้วนำมาห่อด้วยผ้าขาวมัดให้แน่น แล้วนำไปนึ่งให้ร้อน แล้วนำไปประคบใช้แก้ลมพิษพิษอักเสบ อยู่ไฟไม่ได้

เครื่องเข้ากระโจม

สำหรับการอยู่ไฟของหญิงที่คลอดลูก ก่อนเข้ากระโจมเพื่อดับพิษไฟให้ใช้พืชมะนาวใส่ฝ่ามือบีบมะนาวใส่ละลายให้เข้ากันแล้วนำมาทาหน้าก่อนเข้ากระโจมจะทำให้หน้าเกลี้ยงเพราะช่วยดับพิษไฟ เครื่องเข้ากระโจมมีดังนี้

๑. หัวไพล
๒. ขมิ้นอ้อย.
๓. มะกรูด
๔. ใบมะขาม
๕. ใบข่า
๖. ตะไคร้
๗. ส้มป่อย
๘. การบูร
๙. เกลือ

นำเอาเครื่องทั้งหมดใส่หม้อนำมาต้มให้น้ำเดือดแล้วโรยด้วยการบูรแล้วปิดฝาให้แม่ลูกอ่อนได้มดษะนอนอยู่ในกระโจมเพื่ออยู่ไฟ

ชื่อ นางจำเนียร นามสกุล ฤกษ์จันทร์อายุ ๖๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ทำธุรกิจส่วนตัว สถานภาพ ครอบครัวยุ สมรส สามีชื่อ คำปน มีบุตร ๓ คน

นางจำเนียร ฤกษ์จันทร์เป็นบุตรของนายผวนและนางจันทน์ มีความสามารถทางการฝีมือมาก เช่น ทอเสื่อ เย็บผ้ามาน เย็บหมอน ผ้าห่ม แล้วนำมาจำหน่ายตามตลาดนัด

ชื่อ นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ข้าราชการบำนาญ สถานภาพ ครอบครัวยุ หม้าย ชื่อภรรยา นางละเมียด พุทธิ มีบุตรสาว ๓ คน บุตรชาย ๑ คน

นายวินิจ อินทร์สอน มีบิดาชื่อ นายเจียร มารดาชื่อนางทิม อินทร์สอน เป็นบุตรคนที่ ๖ ในบรรดาพี่น้อง ๖ คน

การศึกษาสอบได้เปรียญธรรมห้าประโยค สอบเทียบม.ศ ๕ สอบได้วุฒิจากวุฒิสถาบันสูงสุด พม. สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาศาสนศาสตร์บัณฑิต สาขาปรัชญาจากมหาวิทยาลัยเป็นข้าราชการบำนาญของโรงเรียนเทศบาล ๑ บ้านในเมืองและเป็นอาจารย์พิเศษโรงเรียนมัธยมวังชมภู วิทยาคม สอนวิชาพุทธศาสนาและภาษาอังกฤษ มีความเชี่ยวชาญด้านศาสนพิธีและประเพณี

ชื่อ พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุณฺณ อติตเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว

นามเดิม นายสมพงษ์ ยาศรีบุตรนายเงินกับนางพันธ์ ชาติกาล เกิดเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ณ บ้านป่าแดง อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

การศึกษาเรียนจบชั้นประถมศึกษาชั้นที่ ๔ แล้วบวชเณรที่วัดห้วยเกษมบ้านป่าแดงแล้วอุปสมบทที่วัดห้วยเกตุนี จบการศึกษาชั้นนักธรรมเอกและสนใจในการนั่งวิปัสสนาและย้ายสำนักมาอยู่ที่วัดพระแก้ว เมื่อวันที่ ๒๘ เดือนธันวาคม ๒๕๐๘ และได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสในปีพ.ศ. ๒๕๑๓ และได้มรณภาพเนื่องจากถูกฆาตกรรม

มีความสามารถในการพัฒนาวัดคือวัดพระแก้ว พัฒนาจิต เพื่อพระพุทธรูปศาสนาได้ให้การรักษาโรคภัยให้แก่บุคคลทั่วไปโดยใช้วิธีการรักษาโรคมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๔ โดยใช้วิธีการรักษาดังที่ท่านได้กล่าวไว้ดังนี้

“อาตมาก็จะสอนธรรมะ ให้รู้จักธรรมะ ให้รู้จักทำบุญ ทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ปฏิบัติธรรม คือต้องรักษาทางจิตใจกันก่อน เมื่อมีจิตเข้มแข็ง ทางกายก็รักษาง่าย อย่างที่เขาเรียกกันว่า มีสติสัมปชัญญะ สติคือการระลึกได้ สัมปชัญญะคือความรู้ตัว สาเหตุของความเจ็บป่วยของคนเราเพราะขาดสองสิ่งนี้แหละ.....เช่นโรคเกิดจากการรับประทานอาหารไม่คิดให้ดีว่าสิ่งใดที่มีประโยชน์ สิ่งใดที่มีโทษ มากเกินไปก็อันตราย น้อยเกินไปก็มีชีวิตอยู่ลำบาก ดังนั้นสติสัมปชัญญะจึงจะขาดไม่ได้ ก็ต้องว่ากันถึงทางด้านจิตใจ คือรักษาทางจิตเสียก่อนเรียกอีกอย่างหนึ่งก็คือรักษาที่ต้นเหตุ”

การเก็บข้อมูล

ของชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ วัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร
(ชุมชนที่๘,๙)

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นางอุดมศรี	ศุภसार	ประธานกลุ่ม
นายสมบุญ	บัวบาง	รองประธาน
นางประไพ	อภิวศ์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางจรีพร	ศิริฉาย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางอัมพร	มีเดช	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวนวลจันทร์	ตรุษไทย	ผู้ประสานงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

นายเดช	ศุภसार	นางสาวนวลจันทร์	ตรุษไทย
นายเฟื่อง	มะลิวัลย์	นางอัมพร	ศุภसार
นางมานิตย์	บุญสอน	นางนิภาพรรณ	พันทวี
ด.ร วิศัลย์	โฆษิตานนท์	นางนภา	ไกรเพชร
นางล้อม-ด.ต.กุหลาบ	เจริญพุด	นายสุรัตน์	วรรณเกษม
นางสมนึก	พรหมเศรษฐี	นายสำลี	แย้มยุบล
นางจำลอง	โสภา	นางรุ่งดาว	เจริญศรีทอง
นางทัศนีย์	สุพลพิชิต	นายประทีน	นาคสำราญ
นายโกวิท-นางสมควร	ศรีกุล	นางอำไพ	จันทร์เที่ยง
นายเจริญ	มาฆทาน	นายสมโภช	อรชุน
นายสุวรรณ	ตั้งศรีจันทร์	นายประสิทธิ์	อรชุน

ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่ ๘ และ ๙

ความเป็นมาของชุมชนบ้านในเมือง ตามเขตการปกครองของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ จะประกอบด้วยชุมชนกลุ่มวัดโพธิ์เย็น กลุ่มวัดไตรภูมิ กลุ่มวัดประตูดาวและกลุ่มวัดโบสถ์ชนะมาร รวมกันเรียกว่าชุมชนที่ ๘, และชุมชนที่ ๙ ประชาชนส่วนมากจะปลูกบ้านอยู่อาศัยกันตามลุ่มแม่น้ำป่าสัก เพื่อความสะดวกในการใช้น้ำในลำน้ำป่าสักในการประกอบอาชีพเพาะปลูกและบริโภค ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนนี้โดยมากจะประกอบอาชีพค้าขายและเกษตรกรรม

บริเวณหน้าที่ทำการประปาในปัจจุบันนี้จะเป็นบ้านพักของบรรดาข้าราชการ แม้กระทั่ง จวนผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนั้นก็ตั้งอยู่บริเวณนี้เช่นกันและบริเวณที่ทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคในปัจจุบันนี้ก็เป็นที่ตั้งของเรือนจำ(หรือคุกกักกันนักโทษ)และบริเวณบ้านพักผู้พิพากษา ก็เป็นที่ทำการศาลยุติธรรมประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ ศาลจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามริมแม่น้ำป่าสักหน้าวัดไตรภูมิก็จะเป็นร้านค้ามีผู้คนมาทำการค้าขายกัน ดังนั้นด้วยเหตุดังกล่าวมาแล้วจึงเรียกชุมชนบริเวณนี้ว่าเป็นที่ตั้งของเมืองเพชรบูรณ์ชาวบ้านเรียกชุมชนนี้ว่า "บ้านในเมือง" มาจนทุกวันนี้

ภาพที่ ๑๒๔ เรือนจำเมืองเพชรบูรณ์สมัยรัชกาลที่ ๖ (วัดไตรภูมิ พ.ศ. ๒๔๖๖)

ภาพที่ ๑๒๕ คุกกักกันนักโทษที่เดิมปัจจุบันนี้ที่ตั้งทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
อยู่ริมแม่น้ำป่าสักบริเวณท่าเรือค้าขายหน้าวัดไตรภูมิ

(จากโครงการพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ: กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๕๑)

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ที่มีการโยกย้ายถิ่นที่อยู่ของประชาชนมาอาศัยนอกนั้นก็ได้มีผู้คนที่เดินทางมาค้าขายจากจังหวัดสระบุรีแล้วไม่กลับภูมิลำเนาเดิม ต่างก็พากันปลูกบ้านสร้างเรือนอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ บริเวณวัดประตูดาวเดิม วัดไตรภูมิก็มีหลายครอบครัวด้วยกันและอยู่กันมานานจนถึงปัจจุบันก็มีเป็นจำนวนมากด้วยกัน ส่วนมากชาวสระบุรีที่อาศัยอยู่จะประกอบอาชีพค้าขายกันเป็นจำนวนมาก

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนจะตั้งบ้านเรือนอยู่แถบวัดไตรภูมิและวัดประตูดาวลักษณะของชุมชนจะเป็นสองกลุ่มอยู่คนละฝั่งของแม่น้ำป่าสัก ชุมชนที่อยู่แถบวัดไตรภูมิก็เรียกตนเองว่าชุมชนวัดไตรภูมิอยู่ใกล้วัดประตูดาวก็เรียกตนเองว่าชุมชนวัดประตูดาวโดยเอาชื่อวัดมาเป็นชื่อของชุมชน

ในลักษณะเดียวกันชุมชนที่ ๙ ประกอบด้วยชุมชนวัดโพธิ์เย็นและชุมชนวัดโบสถ์ขณะมารักเรียกชื่อของชุมชนตนเองตามชื่อวัดเช่นเดียวกัน

วิถีชีวิตชุมชน

การเดินทางมาจากจังหวัดสระบุรี เพื่อมาทำการค้าขายที่จังหวัดเพชรบูรณ์นั้นได้เดินทางมาทางเรือโดยใช้เรือขนาดใหญ่เรียกว่าเรือกระแชง บรรทุกสินค้ามาขาย โดยวิ่งทวนกระแสน้ำมาตามลำแม่น้ำป่าสัก โดยใช้เรือยนต์เป็นพาหนะจูงมา การเดินทางจะเริ่มเดินทางในฤดูน้ำหลาก ประมาณเดือน ๗, ๘, ๙ สินค้าที่นำมาขายนั้นโดยมากจะเป็นของกินของใช้เช่นเกลือ น้ำตาล เสื้อผ้า น้ำปลา สบู่ การเดินทางจะลำบากมากเนื่องจากน้ำในลำน้ำป่าสักเวลาน้ำหลาก น้ำจะล้นตลิ่ง มองไม่เห็นลำแม่น้ำป่าสักอยู่ที่ใดสอบถามได้ความว่าที่เดินนั้นได้ดูตามระยะทางของต้นไม้เป็นหลัก ขนาดได้ยินเสียงเครื่องของเรือยนต์มาประมาณ ๓ วันแล้วเรือยังเดินทางมาไม่ถึงเพชรบูรณ์ เพราะกระแสน้ำไหลเชี่ยวมาก

ภาพแม่น้ำป่าสักซึ่งเป็นทางเชื่อมระหว่างเพชรบูรณ์กับเมืองต่างๆ ในการส่งออกสินค้า

ภาพที่ ๑๒๖ เรือกระแชงที่ใช้บรรทุกสินค้ามาขายระหว่างจังหวัดเพชรบูรณ์และกรุงเทพฯ

(จากโครงการพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ:กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์พ.ศ๒๕๔๗-๒๕๕๑)

บางท่านอาจจะสงสัยว่าเพราะเหตุใดจึงเลือกเดินทางมายังแม่น้ำป่าสักโดยใช้เรือเป็นพาหนะ เพราะในสมัยนั้นเพชรบูรณ์เป็นเมืองปิด ไม่มีถนนเชื่อมต่อกับจังหวัดใกล้เคียง จึงใช้แม่น้ำป่าสักเป็นทางเดินค้าขายติดต่อกัน ชาวเพชรบูรณ์หลายท่านที่พอมีฐานะได้จัดซื้อเรือขนาดใหญ่บรรทุกสินค้าเช่น ข้าวเปลือก ยาสูบ หนังสือพิมพ์ ของป่าและของสมุนไพรต่างๆตามแต่จะหาได้บรรทุกเรือล่องไปขายจนถึงกรุงเทพมหานครก็มี แล้วแต่สินค้าที่นำไปขายนั้นจะขายหมดที่ไหน บางรายขายหมดตั้งแต่อยุธยาแล้ว ถ่อเรือกลับเพชรบูรณ์ บางรายก็ล่องไปถึงกรุงเทพฯ โดยไปจอดพักขายสินค้าที่ปากคลองโองอ่าง (แถววัดจักรวรรดิ) แล้วซื้อสินค้าเสื้อผ้าเส้นนำมาขายที่เพชรบูรณ์ กระทำอยู่อย่างนี้เป็นประจำทุกปี จนเป็นที่รู้จักกันในหมู่ผู้คนที่อาศัยอยู่ตามน้ำป่าสัก

เรื่องราวและตำนานในชุมชน

ตำนานนางผมหอม

ข้อมูลดังกล่าวตำนานรักของนางผมหอมนี้ นายสมบุญ บัวบางได้รับทราบมาจากญาติผู้ใหญ่เล่าให้ฟัง ปัจจุบันนี้ท่านได้ถึงแก่กรรมกรรมกันหมดแล้ว หลายท่านที่เคยไปที่วัดโพธิ์เย็นจะเห็นศาลพระนางผมหอม คงจะสงสัยว่าเพราะเหตุใดจึงเรียกว่า พระนางผมหอม ส่วนชื่อที่แท้จริงของพระนางชื่ออะไร ไม่มีผู้ใดทราบแต่เนื่องจากเส้นผมของพระนางนั้นมีกลิ่นหอม ต่างจึงเรียกว่าพระนางผมหอม

พระนางเป็นธิดาของเจ้าเมืองฯหนึ่ง ซึ่งอยู่ทางเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่เป็นเนินดินอยู่เลยบ้านไร่เหนือขึ้น ชาวบ้านก็บอกว่าเป็นพื้นที่หลุมประสาธแต่ไม่มีใครทราบว่าเป็นปราสาทของผู้ใดและเลยไปจนถึงขึ้นไปจนถึงบ้านคลองสีพัน แถวบ้านท่าจางวาง เขตอำเภอหล่มสักก็มีปราสาทเหมือนกัน หลายท่านเรียกสถานที่นี้ว่านครเดินครนี้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก ตำบลบึงคล้า อำเภอหล่มสักจังหวัดเพชรบูรณ์ มีผู้เล่าสืบต่อกันมาว่า ท่านเจ้าเมืองได้พิจารณาเห็นว่าพระธิดาของท่านเจริญวัยสมควรที่จะมีครอบครัวได้แล้วจึงพิจารณาว่า ชายหนุ่มที่จะมาเป็นราชบุตรเขยนั้นจะต้องมีความเก่งกล้า สามารถรอบรู้ในศิลปาคมต่างๆเพื่อจะได้เป็นตัวแทนของครอบครองบ้านเมืองต่อไป เมื่อคิดได้ดังนั้นแล้วจึงได้ให้ข้าราชการบริพารชุดหลุมลึกและนำเอาศาสตราวุธต่างๆเช่น หอก แหวน หลาวไปปักไว้ที่กันหลุมและประกาศว่าชายใดที่ต้องการแต่งงานกับพระนางผมหอมซึ่งเป็นพระธิดาของพระองค์แล้ว จะต้องกระโดดลงไปในหลุมดังกล่าว หากไม่ถูกคมหอกดาบที่แทงเอาแล้ว แสดงว่าชายผู้นั้นเหมาะสมที่จะแต่งงานกับธิดาของตน ซึ่งมีพระนามว่า พระนางผมหอม และจะยกเมืองให้ครอบครองต่อไป

อยู่ต่อมา ความทราบถึงชาวบ้านทั่วไปก็ได้มีชายหนุ่มชาวละว้าท่านหนึ่งได้ทราบข่าวนี้ จึงเดินทางมาเพื่อเสี่ยงโชค ชายผู้นี้เป็นพรานป่าได้สะพายกระบอกใส่ธนูก็เดินทางไปพิจารณาหลุมขวกหนามดังกล่าว จะด้วยเหตุใดไม่ปรากฏ จะเป็นด้วยผู้คนเบียดเสียดกันแล้วพลัดตกลงไปในหลุมขวกหนามดังกล่าวและขึ้นมาจากหลุมได้โดยปลอดภัยโดยไม่ถูกคมหอกดาบแต่อย่างใด

คณะกรรมการเมืองทราบจึงได้นำชายหนุ่มผู้นั้นเข้าเฝ้า เจ้าเมืองเพื่อทำพิธีสมรสกับนางผมหอมตามประกาศต่อไป

ส่วนนางผมหอมเสียใจมาก ไม่พอใจจะด้วยเหตุใดไม่ปรากฏ พระนางได้กระทำอัตตวิบากกรรม (ฆ่าตัวตาย) โดยพระนางได้ตัดสินใจกระโดดลงไปในแม่น้ำป่าสัก เพื่อฆ่าตัวตายหนีการแต่งงานดังกล่าว

เจ้าเมืองและข้าราชการบริพารต่างได้ระดมตามหาศพของพระนางผมหอมตามลำแม่น้ำป่าสักและแล้วในที่สุดก็ได้พบศพของพระนางติดอยู่ที่หลักสี่ดักปลาที่ข้างสำนักสงฆ์แห่งหนึ่ง และแล้วก็ได้นำศพของพระนางขึ้นมาทำการฌาปนกิจที่สำนักสงฆ์นั้น ต่อมาสักสำนักสงฆ์นั้นจึงได้ชื่อว่า “วัดศพ” ชาวบ้านบริเวณนั้นต่างก็ได้พิจารณาาร่วมกันเห็นว่าชื่อว่าวัดศพไม่เป็นมงคลนามจึงได้ชื่อเสียใหม่โดยอาศัยว่าสำนักสงฆ์มีต้นโพธิ์มากและมีความร่มเย็นดี จึงได้ชื่อใหม่ว่า “วัดโพธิ์เย็น” จนตราប់เท่าทุกวันนี้

(วิทยากรนายสมบุญ บัวบาง ต.ในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์)

ตำนานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

อาจารย์สมโภช อรชุนได้กล่าวว่า ผู้ที่ได้พระพุทธรูปมหารธรรมราชาองค์นี้ ชื่อหลวงตาต๋อน เป็นคนสนิทสนมกับเจ้าเมืองเพชรบูรณ์มากพร้อมด้วยเป็นผู้ช่วยราชการงานบ้านเมืองเป็นอย่างดีในสมัยนั้น

หลวงตาต๋อนผู้นี้มีนิสัยชอบทอดแหเป็นประจำอยู่ในคลองแม่น้ำป่าสักของเมืองเพชรบูรณ์ แต่เป็นแหชนิดหางมากแกชอจับปลาตัวโตๆ วันที่หลวงตาต๋อนจะได้พระพุทธรูปมหารธรรมราชามานั้น หลวงตาต๋อนได้ชวนเมียคู่ชาลงเรือคู่ชีพตั้งแต่เวลาประมาณ โมงเช้า เพราะวันนี้เป็นวันหยุดงาน หลวงตาต๋อนเริ่มทอดแหตั้งแต่ตำบลในเมืองซึ่งเป็นสถานที่เคยทอดแหและที่เคยได้ปลาจึงได้ทอดแหขึ้นไปทางเหนือเมือง ทอดแหวังไหนก็ไม่ได้ปลา สองตายายทำหน้าบึ้งตึงแล้วบ่นว่า ทำไมหนอวันนี้หน้าแปลกจริงๆ ที่ไม่มีปลาสักตัวเดียว และก็มาไกลเกือบหมดวัน จากนั้นก็ทอดแหลงไปอีก แทนที่จะมีปลาก็ไม่เห็นมีอีกทั้งแหก็ตึงไม่ขึ้นแกจึงลงดำน้ำไปตรวจดูพลางก็พึมพำเสียงขึ้นในลำคอเบาๆว่า เจ้าประคุณ ข้าแต่เจ้าป่า เจ้าดง เจ้าพงเจ้าไพร เจ้าแม่พระคงคาทั้งหลาย แหของข้าพเจ้าที่ติดแน่นอยู่ขณะนี้ข้าพเจ้าได้ดำน้ำไปตรวจดูแล้วถึง สองครั้ง ไม่ปรากฏว่าแหติดอะไรเลย หรือว่ามีสิ่งอันใดไม่คาดฝัน ขอให้สิ่งนั้นจงปรากฏโดยดีเกิดพอพุดจบตาแกก็ลัดมือทั้งสองลงทันทีแล้วเอื้อมมือไปจับจอมแหคู่ชีพทันใดตาแกตึงแหอีก แต่คราวนี้ตาแกนึกแปลกใจเป็นอย่างมากเพราะแหที่เคยตึงอย่างแรงหัวเรือแทบจมน้ำนั้นกลับเบาเหมือนไม่มีอะไรติดเลย ดึงขึ้นได้อย่างง่ายดายแต่รู้สึกมีอะไรถ่วงผิดปกติและเหมือนมีคนมาจับเพราะดึงแหสายไปสายมาพอพ้นน้ำแล้วก็วางแหลงในเรือ พอสองตายายมองเห็นเป็นพระพุทธรูป ก็เลยตกตะลึงกันไปพักหนึ่ง พอได้สติดีแล้วตาแกพุดกับเมียว่า เป็นเหตุอย่างนี้เอง วันนี้จึงไม่ได้ปลา เราทอดแหมาตั้งแต่ที่บ้านจนถึงที่นี่

วันรุ่งขึ้น หลวงตาต๋อนก็นำพระไปให้เจ้าเมืองชมพร้อมด้วยมอบให้ไว้ที่จวนบ้านพักเจ้าเมือง แต่แล้วอยู่ได้ไม่นานนัก พระพุทธรูปก็ถูกอัญเชิญมาไว้ที่วัดไตรภูมิ เพราะสมัยนั้นวัดไตรภูมิเป็นวัดใจกลางเมืองและเมื่อถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ชาวเมืองเพชรบูรณ์ได้พร้อมใจอัญเชิญพระพุทธรูปมหารธรรมราชาองค์นี้ลงเรือใหญ่(เรือกรรแซง)ในสมัยนั้นใช้คนถ่อถึง ๔-๕ คนประดิษฐานตกแต่งเรืออย่างสวยงาม และยังมีเรือเล็กใหญ่จำนวนตั้งแต่ ๔๐ ลำขึ้นไป พายตามเรือพระไปทั้งข้างหน้าและข้างหลังจนถึงเกาะกระसार เมื่อถึงปีจึงอัญเชิญไปสงวนน้ำที่นั่น เมื่อเวลาอุ้มพระดำน้ำ ประชาชนที่เตรียมสิ่งของ

ไปหว่านเป็นต้นว่าขนมข้าวต้มกลีบ ข้าวตอกดอกไม้ แล้วแต่ใครจะเอาอย่างไรไป พร้อมด้วยเสียงไชโยให้ร้องตลอดทั้งดึกนํ้าล้างหน้า วิดน้ำใส่ซึ่งกันและกัน ใส่กัน โดยไม่ถือสาเพราะถือว่าเป็นมงคลที่ดีงามด้วย

ครั้นภายหลังต่อมา สถานที่ที่เคยอัญเชิญพระไปสงฆ์น้ำคือวังเกาะระสาร์ก็ถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างกระทันหันเป็นที่วังมะขามแปบ(หลังร.ร.วิทยานุกูลนารีในปัจจุบัน)และจนกระทั่งเปลี่ยนแปลงไปสงฆ์ที่ทําน้ำวัดโบสถ์ชนะมารในปัจจุบันนี้ (วิทยากรนายสมโภช อรชุน ต.ในเมือง อ.เมืองเพชรบุรี)

ตำนานอภินิหารงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

จากการให้ข้อมูลของนายประสิทธิ์ อรชุนได้เล่าไว้ดังนี้
 ตาด่อนไปพบหนังสือที่เกาะสาร์ว่ามีพระอยู่ ๑ องค์ อยู่ในน้ำ แกจึงตรงไปและได้ไปหาปลาที่คลองเกาะสาร์ แต่ตอนนั้นชาวบ้านได้หันไปเรียกชื่อว่ากอละสาร์ พอหาปลาไปได้สักพักประมาณคั้งน้ำหนึ่งก็มีเหตุการณ์ฟ้ามืดครึ้มชาวบ้านเรียกว่า**ทำดินดำ** พอสักพักก็มีเหตุการณ์ฟ้าแดงเกิดขึ้นจึงเรียกว่า**ทำดินแดง** ต่อมาเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดได้เกิดขึ้นคือมีชาวบ้านคนหนึ่งไปหาปลาด้วยกันในคลองแม่น้ำได้หายไปชาวบ้านที่ไปหาปลาด้วยกันจึงได้กู้ตะโกนเรียกหากันจึงได้มีชื่อเรียกว่าบ้านปากกู่ ต่อมาได้เปลี่ยนไปมาเรียก**บ้านปากปู**ได้มีชาวบ้านพบพระพุทธรูปองค์หนึ่งชาวบ้านได้นำไปให้เจ้านาย ต่อมาญาติพี่น้องวงศ์ญาติของเจ้านาย(เจ้าเมือง) ได้ล้มป่วยติดต่อกันหลายคน จึงเห็นสมควรที่จะนำพระพุทธรูปไปถวายให้ที่วัดไตรภูมิ จึงได้เรียกชื่อว่า**พระพุทธรูปมหาธรรมราชา** ต่อมาองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาได้หายไปจากวัดเมื่อวันที่ ๑๐ เดือน ๑๐ ได้มีชาวบ้านหลายคนได้ช่วยกันนำแหมาทอดเพื่อหาองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชา ค้นได้เจอองค์พระพุทธรูป ต่อมาองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาได้หายไปอีก ชาวบ้านได้ช่วยกันตามหาองค์พระอีก จึงได้มาเจอที่วังมะขามแปบ หรือเรียกว่า**วังมะขามเต่า** อยู่ตรงข้างหลังโรงเรียนวิทยานุกูลนารี จึงได้มีประเพณีอุ้มพระดำน้ำขึ้น เมื่อถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ จึงได้มีประเพณีอุ้มพระดำน้ำขึ้นทุกปี

ในสมัยก่อนไม่มีถนนเป็นทางเดินล้อเกวียน ที่วัดโบสถ์ เมื่อปี ๒๔๘๗- ๒๔๘๘ ได้มีการจัดให้มีประเพณีเกิดขึ้นและจัดให้มีมหรสพสมโภชน์เกิดขึ้นมา ต่อมาได้มีการนำองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาลงสงฆ์น้ำและมีการอุ้มองค์พระหันหน้าขึ้นเหนือ ๓ ครั้ง ได้ ๓ ครั้ง เพราะถ้าหากปีไหนหันไปทางทิศเหนือมากกว่าทิศใต้น้ำก็จะท่วมจังหวัดเพชรบุรี

ดังนั้นจึงได้มีการอุ้มพระดำน้ำขึ้นเหนือ ๓ ครั้งล่องใต้ ๓ ครั้งเท่ากัน สมัยอดีตนายกชาญ โฆษิตานนท์ นายกเทศบาลเมืองได้มีการจัดมหรสพสมโภชน์ขึ้น ๓ วัน ๓ คืน ในงานมีการแสดงยี่เก มีวงโยธยวัณ มีการแสดงต๊องเก้ง มีหนังภาพยนตร์

สมัยโบราณไม่ได้เรียกงานอุ้มพระดำน้ำเรียกว่า**งานอาบน้ำพระ** แต่เดิมไม่ได้มีชื่อองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาแต่มีชื่อว่าพระลี้ภัย เมื่อสมัยสุโขทัยได้เกิดสงครามขึ้นท่านอำมาตย์ได้นำองค์พระพุทธรูป ๒ องค์ใส่แพล่องลงมาแต่พอล่องลงมาถึงเพชรบุรีได้แพล่มจมหายไป ได้มีชาวบ้านพบเห็นจึง

นำแหมาช่วยกันทอดองค์พระขึ้นมาได้ ๑ องค์ จึงได้มีชาวบ้านตั้งชื่อองค์พระว่าพระพุทธรมหาธรรมราชาขึ้น ดังนั้นจึงเกิดขึ้นเป็นตำนานอุ้มพระดำน้ำ(ดังนั้นจึงเป็นตำนานเล่าขานสืบต่อกันมานาน)

งานฉลองสมโภชน์แต่โบราณได้มีการจัดงานอุ้มพระดำน้ำแล้วได้มีประเพณีพายเรือทวนน้ำคือได้มีการนำเรือหาปลามาพายแข่งกัน ดังนั้นจึงมีประเพณีเหล่านี้นี้มาตั้งแต่สมัยโบราณ

มีเหตุการณ์น้ำในคลองแม่น้ำป่าสักลดน้อยลงชาวบ้านได้กลัวว่าจะไม่มีน้ำให้อุ้มพระดำน้ำนั้น พอจะถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ จะมีเหตุการณ์ฝนตกทำให้มีน้ำพอที่จะอัญเชิญองค์พระพุทธรมหาธรรมราชาลงสระน้ำ

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายประสิทธิ์ อรชุน ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๒๗ ขบวนแห่อัญเชิญองค์พระพุทธรมหาธรรมราชาไปทำพิธีอุ้มพระดำน้ำ

ภาพที่ ๑๒๘ ขบวนแห่ทางเรืออัญเชิญองค์พระฯไปยังวัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๒๙ เจ้าเมือง(ผู้ว่าราชการฯ)อุ้มพระดำน้ำ

ภาพที่๑๓๐ ข้าวต้ม ขนมกระยาสารทใช้โปรยทาน

ภาพที่ ๑๓๑ พ่อเมืองโปรยทาน

ภาพที่ ๑๓๒ ประชาชนร่วมงานเตรียมรับทาน

ตำนานพระพุทธรูปมหาธรรมราชา

ตามประวัติเล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนแล้วว่าเมื่อประมาณ 400ปีที่ผ่านมา ชาวเพชรบูรณ์กลุ่มหนึ่งมีอาชีพในการจับสัตว์น้ำอยู่ในแม่น้ำป่าสัก อยู่มาวันหนึ่งชาวประมงกลุ่มนี้ได้ออกหาปลาตามปกติเช่นทุกวัน เผอิญวันนั้นเกิดเหตุการณ์ประหลาดตั้งแต่เช้าถึงบ่ายไม่มีใครจับปลาได้สักตัวเลย ดังกับว่าได้พื้่นน้ำไม่มีสิ่งที่มีชีวิตอาศัยอยู่เลยสร้างความงุนงงแก่พวกเขาเป็นอย่างมาก ต่างพากันนั่งปรึกษาวางจะทำประการใดดี

บริเวณที่ชาวบ้านนั่งปรึกษากันอยู่ ปัจจุบันคือบริเวณ"วังมะขามแพบ"คำว่ามะขามแพบ หมายถึงไม้กระถินเอง บริเวณดังกล่าวอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ท้นได้นั้นกระแสน้ำในแม่น้ำแห่งนี้ก็หยุดไหลนิ่งอยู่กับที่ แล้วค่อยๆมีพรายผุดขึ้นมาที่ละฟองทวีมากขึ้น มองดูคล้ายกับว่ากำลังเดือดอยู่บนเตาไฟ ไม่นานก็เปลี่ยนเป็นวังน้ำวนใหญ่และลึกมาก ณ ที่แห่งนั้นทุกคนดูด้วยความ

มิ่งง ไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าเกิดอะไรขึ้น เหตุการณ์ดำเนินต่อไปจนกระแสน้ำวนแห่งนั้นเข้าสู่สภาพเดิมและดูดเอาพระพุทธรูปองค์หนึ่งขึ้นมาอยู่เหนือผิวน้ำมีอาการดำมืดดำว่ายอยู่ตลอดเวลาเหมือนอาการของเด็กเล็กๆที่กำลังเล่นน้ำ เป็นที่แน่นอนที่ชาวประมงกลุ่มนั้นได้ประจักษ์ถึงความศักดิ์สิทธิ์จึงได้พร้อมใจอัญเชิญขึ้นมาประดิษฐานไว้ที่วัดไตรภูมิจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ในปีต่อมาครั้นถึงเทศกาลสารทไทยพระพุทธรูปองค์นี้ที่ถูกอัญเชิญมาจากน้ำก็ได้หายไปอย่างไรร่องรอย ชาวบ้านชาวเมืองก็ออกตามหากันจ้าละหวั่นในที่สุดก็ไปพบพระพุทธรูปองค์นี้ตรงบริเวณที่พบครั้งแรกและกำลังดำมืดดำว่ายอยู่พอดี จึงได้อัญเชิญมาอีกครั้งหนึ่ง

นับแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อถึงเทศกาลสารทไทยคือตรงกับแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ภายหลังถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสงฆ์แล้วเจ้าเมืองเพชรบูรณ์สมัยนั้น พร้อมด้วยข้าราชการตลอดจนประชาชนในเมืองเพชรบูรณ์ร่วมกันอัญเชิญพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์นี้ ไปทำพิธีสงฆ์ที่วังมะขามแปดตรงที่พบทุกปี หากปีใดน้ำน้อยเข้าไปไม่ได้ก็อัญเชิญไปสงฆ์ที่วัดโบสถ์ชนะมารแทน แล้วถวายนามท่านว่า “พระพุทธรูปมหาธรรมราชา”

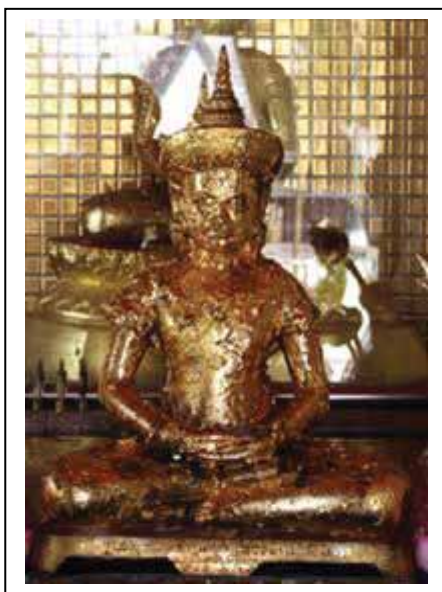
(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นางทุมมา อินทรสร บ้านเลขที่ ๕๕ ต.ในเมือง อ. เมือง จ. เพชรบูรณ์)

พุทธลักษณะของพระพุทธรูปมหาธรรมราชา

พระพุทธรูปมหาธรรมราชา เป็นพระพุทธรูปเนื้อทองสัมฤทธิ์ ปางสมาธิ หน้าตักกว้าง ๑ นิ้ว สูง ๑๔ นิ้ว มีพุทธลักษณะเศียรสวมมงกุฎทรงเทริด พระเกศเมาฬีมีลักษณะเหมือนยอดเจดีย์ (ปกติพระพุทธรูปทั่วไปจะเป็นเปลวเพลิงหรือดอกบัวตูม) ไม่มีฐาน พระพุทธรูปองค์นี้หาประวัติผู้สร้างไม่ได้ เป็นพระพุทธรูปศิลปะสมัยลพบุรี มีอิทธิพลอยู่ในตอนกลางของประเทศไทย กำหนดอายุโดยอนุโลมตามอย่างศิลปกรรมขอมในกัมพูชาเช่นศิลปกรรมแบบครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่อยู่ก่อนครั้งแรกพุทธศตวรรษที่ ๑๔ คือก่อนสมัยสร้างนครวัดและศิลปะแบบนครวัดมีอายุครั้งหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๔ เรียกว่าศิลปะแบบบรียงค์หรือบายน แต่ศิลปกรรมลพบุรีบางชิ้นอายุก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๔ คือราวอายุพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ก็มี แต่พระพุทธรูปมหาธรรมราชาน่าจะสร้างราวสมัยพุทธ ๑๔ เพราะขอมหันมานับถือศาสนาพุทธดังนั้นพุทธลักษณะจึงเป็นกึ่งเทพกึ่งพระพุทธรูป ที่เราเรียกว่าพระพุทธรูปทรงเครื่อง

พระพุทธรูปมหาธรรมราชา เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลปะลพบุรีทรงเครื่อง สร้างด้วยเนื้อทองสำริด หน้าตักกว้าง ๑๓ นิ้ว สูง ๑๔ นิ้ว ไม่มีฐาน มีพุทธลักษณะ พระพักตร์กว้าง พระโอษฐ์แบะ พระกรรณยาว ย้อยจรดพระอังสะ พระเศียรทรงขฎาเทริด หรือมีกะบังหน้า ทรงสร้อยพระศอพานุรัต ทรงประคดเป็นลายสวยงาม

(จากรายงานการวิจัยเรื่องประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ของนาย รัตมีและคณะ)

ภาพที่ ๑๓๓ พระพุทธรูปมหาธรรมราชา วัดไตรภูมิ

สถานที่สำคัญในชุมชน วัดไตรภูมิ

วัดไตรภูมิตั้งอยู่ ๑๑๐ ถนนเพชรรัตน์ เขตเทศบาล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด เพชรบูรณ์ สังกัดสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๗ ไร่ งาน ๔๕ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือ เส้น ๕ วา ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก ทิศใต้ยาวเส้น ๕ วา ติดต่อกับบ้านนายจรส นางเสี่ยม นางภา และนาง เสมอ ทิศตะวันออกยาว ๒ เส้น ๘ วา ติดต่อกับถนนประชาสรรค์ทิศตะวันตกยาว ๒ เส้น ๘ วา ติดต่อกับถนนประชาสรรค์ทิศตะวันตกยาว ๒ เส้น ๑๐ วา ติดต่อกับที่ดินของนายหลุยและนายช่วง

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบอยู่กลางเมืองเพชรบูรณ์ มีแม่น้ำป่าสักอยู่ทางทิศเหนือ อาคาร เสนาสนะต่างๆที่มีคือมีอุโบสถกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๑ เมตร ได้บูรณะหลายครั้ง ศาลาการเปรียญ กว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๑๒ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๒๕ โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก หอสวดมนต์กว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๗.๕๐ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นอาคารไม้ ภูมิสงฆ์จำนวน ๖ หลัง เป็นอาคารไม้ สำหรับปูชนียวัตถุมีพระพุทธรูปเก่าแก่องค์หนึ่งปางสมาธิเนื้อทองสัมฤทธิ์ สมัยขอมหรือลพบุรี ได้พบ ที่ลำแม่น้ำป่าสัก (พระพุทธรูปมหาธรรมราชา) นอกจากนี้มีเจดีย์รูปทรงปรางค์ มีสภาพทรุดโทรม ตั้งอยู่หลังอุโบสถ แต่เดิมมี ๒ องค์ อยู่ด้านหน้าอุโบสถองค์หนึ่ง

วัดไตรภูมิเป็นวัดเก่าแก่มากมีมาแต่โบราณกาลประมาณ พ.ศ. ๒๑๐๐ ตั้งอยู่ใจกลางเมือง มี กำแพงเมือง สองชั้นโดยรอบ นับเป็นวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามมานับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๑๒๒ เขตวิสุงคามสี่มุมกว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร มีพระสงฆ์จำพรรษา ๑๕ รูป สามเณร ๔ รูป

เจ้าอาวาสที่ทราบนามมี ๔ รูปคือรูปที่ ๑ พระอธิการเอี้ยง พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๔๘๖ รูปที่ ๒ เจ้าอธิการ ประเสริฐ ๒๔๘๖- ๒๔๘๙ รูปที่ ๓ เจ้าอธิการจรรยา ๒๔๘๙- ๒๕๐๐ รูปที่ ๔ พระครูวิชัยพัชรกิจ ดำรง ตำแหน่งตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา

(วิทยากร ด.ร. วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อายุ ๔๘ ปี ต.บ้านในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๓๔ วัดไตรภูมิ

ภาพที่ ๑๓๕ เจดีย์สมัยอยุธยาวัดไตรภูมิ

ภาพที่ ๑๓๖ พระประธานวัดไตรภูมิอิทธิพลอยุธยายุคกลาง

ประวัติวัดโพธิ์เย็น

ความเป็นมาของวัดโพธิ์เย็นเดิมเรียกว่าวัดศพ ตามตำนานที่นายเพี้ยน โทนแก้ว(ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ที่ได้ชื่อว่าวัดศพนี้เพราะเป็นสถานที่ๆเคยเป็นที่เผาศพนางผมหมม ธิดาเจ้าเมืองนครเดิด (เมืองโบราณ มีซากหลักฐานปรากฏอยู่ในท้องที่ตอนใต้อำเภอหล่มสัก ตำบลน้ำพุ ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก) ซึ่งได้รับความเสียหายเสียใจอย่างใหญ่หลวง เนื่องจากได้คู่ครองเป็นชาวละว้า คนป่าคนดงเป็นคู่ครอง

ตามอุบายของพ่อ ที่ให้ชุดหลุมลึกแล้วเอาหอกดาบไปปักไว้กันหลุม แล้วให้ชายทั้งหลายกระโดดลงไป ในหลุม หากไม่ถูกหอกดาบทิ่มแทงแล้วจะยกธิดาให้แล้วให้ครองเมืองแทน แต่ไม่มีชายหนุ่มคนใดจะเป็นคนเนื้อหนังเหนียวตามที่ท่านเจ้าเมืองต้องการเลย จนกระทั่งคนหนุ่มหมดเมืองก็หาไม่ได้

จนชาวนี ทราบไปถึงชาวป่าละว่าพากันมาดูกระโดดหลุมชวากัน เผอิญมีชายหนุ่มคนหนึ่งเป็นพรานป่าสะพายกระบอกใส่ธนูพะรุงพะรังมานั่งอยู่ริมปากหลุม ถูกเพื่อนเบียดตกลงไปในหลุมและกลับขึ้นมาโดยไม่มีบาดแผลอะไรเลย

คณะกรรมการเมืองทราบเข้าก็พากันไปพบเจ้าเมืองและขอให้แต่งตั้งหนุ่มละว่าคนนี้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองพร้อมกับแต่งงานกับนางผมหมอมิดาเจ้าเมืองตามที่เจ้าเมืองประกาศไว้ ทั้งเจ้าเมืองและนางผมหมอมเสียใจอย่างมาก และนางผมหมมได้ไปกระโดดน้ำตาย ศพจมน้ำป่าสักเจ้าเมืองจึงให้คนลงมศพเท่าไรก็ไม่พบจึงให้คนลงหลักสี่(ฝ่ายกันน้ำ) ในบริเวณที่ทางแยกระหว่างแม่น้ำเก่ากับแม่น้ำใหม่ที่เรียกว่าปากปู้ ศพนางผมหมมมาติดที่หลักสี่นั้น เจ้าเมืองจึงให้นำศพนางผมหมมขึ้นมาตั้งฉาปนกิจที่บริเวณระหว่างต้นโพธิ์ ๕ ต้น ซึ่งคือวัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้ วัดนี้จึงได้นามว่าวัดศพแต่เนื่องจากชื่อวัดนี้ไม่เป็นสิริมงคลจึงมีการเปลี่ยนชื่อใหม่ว่าวัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้

จากตำนานที่เล่าเป็นนิทานนี้พอสันนิษฐานได้ว่าชื่อวัดศพนั้นเพราะในบริเวณกำแพงเมืองเพชรบูรณ์ด้านทิศเหนือเป็นป่าทึบ มีประตูดโพธิ์เย็นทุกวันนี้เรียกประตูผี คงเป็นประตูที่นำศพออกไปเผาหรือฝังนอกเมือง สำหรับศพคนสำคัญหรือมีฐานะดีก็จะเผากันริมประตูผีนั่นเอง เพราะวัดอื่นเช่นวัดไตรภูมิ ,วัดพระแก้ว,วัดพระสิงห์ ,วัดสนามชัย(ต่อมาเป็นวัดประตูดาว แต่อยู่คนละฟากถนน วัดท่ารอ (บริเวณที่ตั้งโรงไฟฟ้าทุกวันนี้) ตลอดถึงวัดสะพาน (ที่ตั้งสถานีตำรวจทุกวันนี้) และวัดมหาธาตุ ไม่ปรากฏว่ามีที่เผาศพแม้แต่วัดเดียว เมื่อมีการเผาศพก็ต้องสร้างศาลาพักศพ บ่อยๆเข้า เพื่อตัดความยุ่งยากจึงได้สร้างวัดขึ้น

ที่เปลี่ยนชื่อวัดศพมาเป็นวัดโพธิ์เย็นนั้น ก็เพราะบริเวณวัดศพมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ ซึ่งแต่ละต้นนั้นในปัจจุบันนี้โตกว่า ๕ คนโอบ พอเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าต้นโพธิ์เหล่านั้นคงมีอายุไม่น้อยกว่า๒๕๐ปีมาแล้ว จากคำบอกเล่าของนายเพี้ยนโทนแก้วซึ่งตอนนั้นมีอายุ ๗๗ ปีในพ.ศ. ๒๕๔๓ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ท่านบอกว่าจำความได้ต้นโพธิ์ในวัดนี้โตกว่า ๕ อ้อมกอดแล้ว สันนิษฐานว่าคงมีมาก่อนหรือพร้อมกับกำแพงเมืองเพชรบูรณ์เพราะขนาดของอิฐที่ก่อฐานวิหารมีขนาดเดียวกันและเนื้อเดียวกัน การเปลี่ยนชื่อจากวัดศพเป็นวัดโพธิ์เย็นปัจจุบันนี้ยังมีต้นโพธิ์เหลืออยู่ ๒ ต้นเป็นเครื่องยืนยัน

ที่ว่าเจ้าเมืองให้สร้างหลักสี่(ฝ่ายน้ำ) นั้นสันนิษฐานได้ว่าคงสร้างเพื่อป้องกันน้ำเซาะกำแพงเมืองพังแต่เนื่องจากน้ำมีกำลังแรงฝ่ายจึงถูกน้ำพังทลายและสายน้ำได้พังกำแพงเมืองพังทลาย เนื่องจากสายน้ำเปลี่ยนทางเดินจากสายน้ำเก่า(แสนพญาโคก) ฝายเข้ามาในเมืองเพชรบูรณ์ จึงมีสภาพเป็นเมืองเอกแตกเช่นเดียวกับเมืองพิษณุโลก

ที่ตั้งวัดโพธิ์เย็น ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมือง เลขที่ ๔๕ ถนนหลักเมือง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์
 ด้านตะวันออกติดแม่น้ำป่าสัก ด้านใต้ติดแม่น้ำป่าสัก ทิศตะวันตกจดที่นายเพี้ยม โทนแก้วและนาง
 สมบูรณ์ เกษศรีสังข์ ทิศเหนือติดถนนหลักเมือง เนื้อที่วัดปัจจุบันนี้ ๔ ไร่ งาน -ตารางวา มีหนังสือ
 สำคัญแสดงกรรมสิทธิ์คือโฉนด สังกัดวัดมหานิกาย

เจ้าอาวาสวัดมีรายนามดังต่อไปนี้

๑. อาจารย์ทอง ประมาณปี พ.ศ.๒๔๕-๒๔๖๒
๒. อาจารย์นา ประมาณปี พ.ศ.๒๔๖๒-๒๔๗๐
๓. อาจารย์วุ่น ประมาณปี พ.ศ.๒๔๗๐-๒๔๗๗
๔. อาจารย์มี ประมาณปี พ.ศ.๒๔๗๗-จำไม่ได้
๕. อาจารย์น้อย ประมาณปี พ.ศ.จำไม่ได้
๖. อาจารย์น้อย ประมาณปีพ.ศ.๒๕๑๒- ปัจจุบัน

(ผู้รวบรวมข้อมูล นายเจริญ มาฆทาน ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๓๗ วัดโพธิ์เย็น

ภาพที่ ๑๓๘ ศาลานางผมหอม

ภาพที่ ๑๓๙ พระประธานวัดโพธิ์เย็น

วัดประตูดาว

เป็นวัดที่ตั้งอยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำป่าสักตั้งอยู่ในชุมชน๙ ชุมชนแห่งนี้เรียกชื่อเดิมว่าบ้านปากห้วยแล้วเปลี่ยนเป็นชุมชนวัดประตูดาวตามชื่อของวัด เป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่โดยหลวงพลห้วยหน้าตุลาการเป็นผู้ดำริให้สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ.๒๑๙ ๓ ตั้งอยู่ที่ถนนสนามชัย อันเป็นชื่อเดิมของวัดร้างชื่อวัดสนามชัย ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของบ้านเลขที่ ๙๗ ถนนนี้จะคดโค้งมาทางแยกต้นหว่า ทางด้านตะวันตกของวัดเป็นที่อยู่ของชุมชนที่มีอาชีพรับจ้างหาเช้ากินค่ำ มีลักษณะคล้ายชุมชนแออัดเรียกว่าเกาะแขวงแขว

วัดประตูดาว ตั้งอยู่เลขที่๑ ถนนสนามไชย เขตเทศบาล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง เพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๒งาน ๗๔ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือ ๘๐ วา ติดต่อกับถนนสาธารณะ ทิศใต้ยาว ๕๔ วา ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก ทิศตะวันออกยาว ๔๐ วา ติดต่อกับที่ดินเพื่อการครอบครอง ทิศตะวันตกยาว ๔๔ วา ติดต่อกับกำแพงเมือง โฉนดที่ดินเลขที่ ๖๔ และมีที่ธรณีสงฆ์จำนวน ๒ แปลง เนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๑ งาน ตามโฉนดเลขที่ ๖๔,๕๖

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบ อาคารเสนาสนะต่างๆมีดังนี้ มีอุโบสถกว้าง ๕ เมตร ยาว ๗ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๔๗๗ โครงสร้างเป็นไม้สาละการเบรียญ กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๐ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๐๐ ภูมิสงฆ์จำนวน ๔ หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งปูน ๒ ชั้น ๒ หลัง อาคารไม้ ๒ หลัง สำหรับปฐมนิยัตถุ พระประธานปางมารวิชัย ขนาดพระเพลากว้าง ๒๔ นิ้ว

วัดประตูดาวสร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณพ.ศ. ๒๑๙๓ โดยมีหลวงพล หัวหน้าตุลาการ เพชรบูรณ์เป็นผู้ดำเนินการจัดสร้าง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๕ มีพระภิกษุจำพรรษาปีละ ๑๒ รูป สามเณร ๙ รูป

เจ้าอาวาสทราบนามมี ๔ รูป คือ

รูปที่ ๑ พระสมุห์บุญมา พ.ศ. ๒๔๘๗- ๒๔๙๕

รูปที่ ๒ พระมหาทองคำ ปสนฺโน พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐

รูปที่ ๓ พระอธิการฝาย กตปุญญ์ พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๗

รูปที่ ๔ พระอธิการสอน อภิญฺโญ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๗

รูปที่ ๕ พระปลัดวรสิทธิ์ สุชีโว พ.ศ. ๒๕๒๗ - ปัจจุบันเป็นพระครูพัชรสุทธิกร

ภาพที่ ๑๔๐ โบสถ์วัดประตูดาว

ภาพที่ ๑๔๑ และพระพุทธรูปพระประธาน

ภาพที่ ๑๔๒ ถนนสนามชัย

ภาพที่ ๑๔๓ ตลาดวัดประตูดาว

วัดโบสถ์ชนะมาร

วัดโบสถ์ชนะมารตั้งอยู่ที่บ้านไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๕ ไร่ ๑๐ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือ ๖๐วา ติดต่อกับที่ดินของนายทิพย์ ทิศใต้ยาว ๑๒๗ เมตร ติดต่อกับที่ดินของนางปั่นหย้า ทิศตะวันออกยาว ๖๐ เมตร ติดต่อกับทางหลวงจังหวัด ทิศตะวันตกยาว ๖๙ เมตร ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก มีหลักฐานคือส.ค.๑

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่ม หน้าวัดมีทางหลวงจังหวัดผ่าน หลังวัดมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก อาคารเสนาสนะต่างๆมีศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๖ เมตร สร้างพ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นอาคารไม้ ภูมิสงฆ์ จำนวน ๒ หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ๑ หลัง อาคารไม้ ๑ หลัง

วัดโบสถ์ชนะมาร สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๓ ชาวบ้านเรียกสั้นๆว่า “วัดโบสถ์” เดิมที่ตั้งวัดสันนิษฐานว่าเคยเป็นที่ตั้งวัดมาก่อน และได้ขาดพระสงฆ์อยู่จำพรรษา จึงได้ทรุดโทรมลง กลายสภาพเป็นวัดร้าง มีสิ่งปรักหักพังปรากฏให้เห็นเข้าใจว่าอุโบสถเก่า เมื่อได้สร้างวัดขึ้นมาใหม่จึงได้เรียกกันว่า “วัดโบสถ์” มีภิกษุอยู่ประจำ รูป สามเณร รูป

เจ้าอาวาสมี ๖ รูปด้วยกันคือ

รูปที่ ๑. พระอธิการจิว พ.ศ. ๒๔๗๔ - ๒๔๗๙

รูปที่ ๒ พระอธิการฮวด พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๘

รูปที่ ๓ พระอธิการโชติ พ.ศ. ๒๔๙๐ - ๒๔๙๖

รูปที่ ๔ พระอธิการสมโภช พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๒

รูปที่ ๕ พระอธิการพูน ผลิตถม.โม พ.ศ. ๒๕๐๘ - ๒๕๑๘

รูปที่ ๖ พระอธิการสอน อภิญญู รักษาการสืบต่อมา

ผู้ที่ทำการก่อสร้างวัดโบสถ์ชนะมารนี้คือ “หลวงนฤสารสุนทร” ท่านดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดเพชรบูรณ์ในสมัยนั้น วัดนี้สร้างขึ้นมาประมาณ ๑๒๕ ปีโดยหลวงนฤสารสุนทร ได้ค้นพบว่ามีฐานเนินโบสถ์อยู่ทางทิศเหนือของวัด จึงเกิดความคิดที่จะสร้างวัดขึ้น จึงได้ปรึกษากับอุตุจมาพักปักกรดปฏิบัติธรรมอยู่เป็นนิตย ทำให้ท่านมีจิตศรัทธาที่จะสร้างวัดขึ้น จึงได้ปรึกษากับลูกหลานและให้ลูกหลานนำทรัพย์มารวมกันตามศรัทธาของแต่ละคน จึงจัดจ้างกรรมกรมาช่วยส่วนรวมกับกำลังของลูกหลานร่วมกันสร้างขึ้น การก่อสร้างจนจะเสร็จอยู่นั้น หลวงนฤสารสุนทรจึงมีความคิดว่าจะจัดเลี้ยงลูกหลานและกรรมกรเพื่อเป็นกำลังใจในการทำงาน

บังเอิญมีพ่อค้าไถติมกะทิสดผ่านมา ก็จึงตกลงเหมาหมดและตกลงราคากันเรียบร้อยแล้ว เมื่องานเลี้ยงเสร็จสิ้นลง ผู้ชายไถติมเย็นไม่ยอมรับเงินตามราคาที่ตกลงแต่คิดราคาเพิ่มขึ้นอีก ลูกหลานไม่ยอมจึง เป็นปากเสียงลงไม้ลงมือกัน พ่อค้าไถติมเย็นเกิดอาการบอบช้ำอย่างมาก จึงไปแจ้งความแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะผู้ว่าความนั้นคือหลวงนฤสารสุนทร ตาเฒ่าจึงแพ้ความไป

เดิมวัดนี้จะตั้งชื่อตามเนินโบสถ์ที่พบว่า “วัดโบสถ์” แต่มีเหตุการณ์ที่เล่ามานี้จึงต่อท้ายชื่อว่า “วัดโบสถ์ชนะมาร” นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

(ผู้เล่าคืออดีตผู้ใหญ่บ้านนายสมโภชน์ อรชุน บัดนี้เสียชีวิตแล้ว)

ภาพที่ ๑๔๔ พระประธาน

ภาพที่ ๑๔๕ ศาลาวัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๔๖ วัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๔๗ สถานที่จัดประเพณีอัมพรดำนน้ำ

หอวัฒนธรรมนครบาล

ตั้งอยู่ถนนหลักเมืองและถนนเพชรเจริญเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ทิศตะวันออกฝั่งตรงกันข้ามเป็นศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ทิศใต้จรดคลองแสนพระยา ไศกและเป็นฝั่งตรงกันข้ามกับศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ เดิมเป็นสถานที่ตั้งของศาลาประชาคมเพชรบูรณ์ใช้เป็นสถานที่ประชุมและจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่างๆของจังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในความรับผิดชอบ

ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์และเป็นที่ดินพัสดุของกรมธนารักษ์ ซึ่งก่อสร้างมาตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๐๔และเกิดชำรุดทรุดโทรม

ภาพที่ ๑๔๘ ศาลาประชาคมหลังเก่า

ภาพที่ ๑๔๙ หอวัฒนธรรมนครบาล

ในพ.ศ ๒๕๔๓ สมัย ด.ร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์เป็นนายกเทศบาลเมือง ได้เสนอขอใช้พื้นที่ดังกล่าวจากกรมธนารักษ์เพื่อจัดสร้างเป็นหอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ ของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ แต่ยังไม่ได้รับการพิจารณาเป็นเวลา ๒ ปี ต่อมานายวิจิตร พรพฤตพิพันธุ์ ส.ส.เพชรบูรณ์เขต ๑และเป็นคณะกรรมการศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของสภาผู้แทนราษฎร(ในขณะนั้น) ได้ให้การอนุรักษ์ดำเนินเรื่องช่วยอีกแรงหนึ่งโดยเป็นผู้ประสานงานจนได้รับการอนุมัติจากกรมธนารักษ์ โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นสีเขียวอ่อนเพื่อการสันถนาการ ตามที่ผังเมืองออกแบบไว้และเริ่มดำเนินการก่อสร้าง เมื่อพ.ศ.๒๕๔๕

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์มีลักษณะเป็นอาคารทรงไทยคอนกรีตเสริมเหล็ก ลักษณะเป็นหอประชุมขนาดใหญ่ ประดับลวดลายตกแต่งสวยงาม โดยพยายามรักษารูปทรงเดิมของศาลาประชาคมเพชรบูรณ์ไว้ ภายในตัวอาคารแบ่งเป็นพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรกทำเป็นหอประชุมเหมือนโรงภาพยนตร์ มีเวทีพร้อมที่นั่งชมการแสดง ส่วนที่สองเป็นห้องโถงใช้เป็นห้องจัดนิทรรศการและเป็นสถานที่จัดกิจกรรมหมุนเวียนของเยาวชนและประชาชนพร้อมทั้งของหน่วยงานต่างๆโดยรอบ ภายนอกอาคารประกอบด้วยลานจอดรถ ศาลารมย์ที่นั่งพักทรงไทย อาคารห้องสุขา ๒ หลัง ประติมากรรมมะขามยักษ์สีทองตั้งอยู่ท่ามกลางสวนสาธารณะและที่นั่งเล่นเพื่อให้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์สร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและเป็นจุดเริ่มต้นของนักท่องเที่ยวต่างๆในจังหวัดเพชรบูรณ์คล้ายกับเป็นศูนย์วัฒนธรรม (วิทยากร ด.ร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อายุ ๔๔ ปี ตำบลในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๕๐ ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองก่อนปรับปรุงใหม่

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ตั้งอยู่ถนนหลักเมือง มีลักษณะเป็นศาลาทรงไทยตรีมุขเป็นที่ประดิษฐานเสาหลักเมือง องค์ศาลหลักเมืองเป็นแท่งหินจารึกด้วยอักษรขอม และภาษาสันสกฤต มีลักษณะเป็นปลายป้านโค้ง มีความสูงจากฐานล่างถึงปลายยอด ๑๘๔ เซนติเมตร กว้าง ๓๐ เซนติเมตร หน้า ๑๕-๑๖ เซนติเมตร คาดว่ามีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ ลงมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ จึงนับว่าเป็นเสาหลักเมืองที่แปลกและเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย กรมศิลปากรประกาศให้เป็นโบราณสถานสำหรับชาติเมื่อพ.ศ. ๑๔๘๓

สำหรับการตั้งศาลหลักเมืองแห่งนี้ของบ้านในเมือง สันนิษฐานว่ามีการตั้งศาลหลักเมืองในสมัยกรุงสุโขทัยและในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีการร่นกำแพงเมืองให้เล็กลงมีวัดไตรภูมิ เป็นศูนย์กลาง อาจจะมีการตั้งเสาหลักเมืองใหม่หรือเป็นองค์เดิมและตั้งอยู่ ณ ที่ใด ไม่สามารถระบุสถานที่และหาหลักฐานได้

ศาลหลักเมืองเป็นเสาหินมิใช่ไม้ เป็นเสาหลักเมืองซึ่งตามบันทึกของกรมศิลปากรระบุว่า เป็นเสาหินที่นำมาจากเมืองโบราณศรีเทพ สมัยทวารวดี ที่มีความหลังไหลทางวัฒนธรรมขอม ซึ่งมี

อายุ ๑,๒๐๐ ปี เพราะฉะนั้นเสาหลักเมืองของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์จึงเป็นเสาหลักเมืองที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย

ตามตำนานความเชื่อของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์เชื่อกันว่าเป็นเสาหลักเมืองที่ตั้งอยู่บนกำแพงเมืองโบราณสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง เพราะมีกำแพงเมืองเป็นอิฐปนศิลา ที่สามารถป้องกันปืนไฟ ที่นำมาใช้ในการรบ ยุคนั้นน่าจะเป็นสมัยพระชัยราชา- สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งมีการสร้างกำแพงเมืองและตรึงประตูกำแพงเมืองมีการขุดหลุมฝังคนที่ชื่อ อิน จัน มั่น คงลงไปทั้งเป็น

ได้มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าเจ้าเมืองให้ทหารไปเที่ยวประกาศหาคนที่ชื่ออิน จันมั่นและคง คนที่ชื่ออิน จันได้แล้วแต่คนที่ชื่อมั่นและคงยังหาไม่ได้ โดยขณะที่ทหารเดินขบวนไปประกาศหานั้น ผ่านไปทางวัดไตรภูมิ เณร ๒ รูป ได้ขานรับว่าตนเองชื่อมั่นและคงซึ่งเป็นเวลาฉันเพลพอดี ทหารได้ตรูขึ้นไปจับเณรทั้ง ๒ รูป เจ้าอาวาสขอร้องให้เณรทั้งสองรูปฉันเพลก่อน แต่เนื่องจากทหารตระเวนมาหลายวันแล้วและกลัวไม่ทันพิธี จึงไม่ยอมทำตามคำร้องขอของเจ้าอาวาสฯ โกรธมากจึงสาปแช่งว่าใครมาเป็นเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ขอให้อยู่ได้ไม่เกิน ๓ ปี นับแต่นั้นมาไม่เคยมีเจ้าเมืองคนใดหรือผู้ว่าราชการจังหวัดคนใดอยู่ได้เกิน ๓ ปีเลยแม้แต่คนเดียว และสิ่งเหล่านี้คงเป็นปาฏิหาริย์ที่หาคำตอบยังไม่ได้เพราะเป็นความจริงที่ทุกคนได้รับทราบกันทุกคน

ปัจจุบันนี้ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นสถานที่ที่ชาวเมืองเพชรบูรณ์เคารพและแวะเวียนมากราบไหว้บูชากันอยู่เสมอทั้งในวันปกติและเทศกาลที่สำคัญๆ

(วิทยากร ด.ร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อายุ ๔๘ ปี ตำบลในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

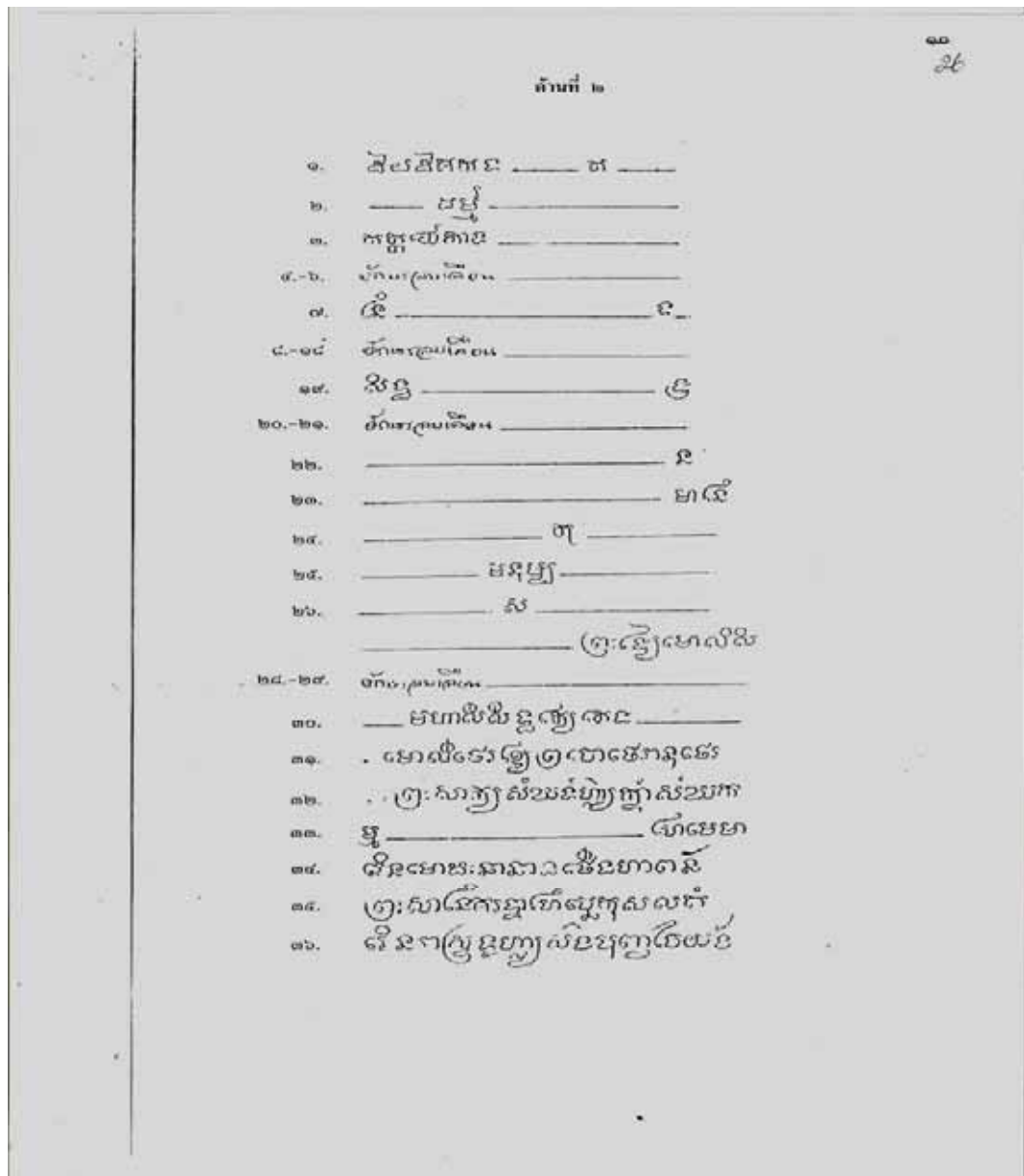

ภาพที่ ๑๕๑ ศาลหลักเมืองในปัจจุบัน

ข้อมูลเกี่ยวกับหลักศิลาจารึกศาลเจ้าพ่อหลักเมืองของจังหวัดเพชรบูรณ์

จารึกศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์	
ทะเบียนจารึก	
อักษร	ขอม
ภาษา	สันสกฤต บาลี ไทย เขมร
อักษร	ด้านที่ ๑ พุทธศักราช ๑๘๖๕ ด้านที่ ๒ - ๔ พุทธศักราช ๒๐๕๔
จารึกอักษร	จำนวน ๔ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๒๒ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๔๓ บรรทัด ด้านที่ ๓ มี ๓๕ บรรทัด ด้านที่ ๔ อักษรลบเลือนมากนับบรรทัดไม่ได้
วัตถุจารึก	ศิลา
ลักษณะวัตถุ	รูปใบเสมา หรือทรงสี่เหลี่ยม
ขนาดวัตถุ	กว้างบน ๓๐ ซม. กว้างล่าง ๒๕ ซม. สูง ๑๘๔ ซม. หน้า ๑๕ - ๑๖ ซม.
บัญชี / ทะเบียนวัตถุ	พษ. ๓
พบเมื่อ	พุทธศักราช ๒๔๙๖
สถานที่พบ	ศาลหลักเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
ผู้พบ	ไม่ปรากฏหลักฐาน
ปัจจุบันอยู่ที่	ศาลหลักเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
พิมพ์เผยแพร่	-
ประวัติ	จารึกศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์ ตามประวัติเดิมบันทึกไว้ว่า จารึกนี้เคลื่อนย้ายมาจากวัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อนำมาใช้เป็นเสาหลักเมือง โดยปักไว้บนมุมกำแพงเมืองโบราณ ซึ่งกำหนดเป็นสถานที่ตั้งศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์ เนื่องจากเส้นคั่นจารึกลบเลือนมาก มีทองคำเปลวติดไว้หนาแน่น เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ เจ้าหน้าที่ได้เคยอ่านแปลไว้ ๖ บรรทัด ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๒๖ เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติได้เดินทางไปสำรวจพบว่า จารึกยังอยู่ที่เดิม กับได้ทำสำเนาจารึกเพิ่มเติม แต่ก็ลบเลือนอ่านไม่ได้เช่นเดิม ครั้งนี้เห็นเส้นอักษร ๑๖ บรรทัด และเว้นเพียงด้านเดียว ต่อมาเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ ได้สำรวจจารึกอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๓ - ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ พบว่า จารึกมีอักษร ๔ ด้าน บางส่วนจมอยู่ในดิน จึงขอให้เจ้าหน้าที่ของจังหวัดเพชรบูรณ์ยกจารึกขึ้น ทำให้ได้หลักฐานเพิ่มเติมว่า จารึกสูง ๑๘๔ ซม. ความเอนจารึกด้านที่ ๑ จารึกด้วยอักษรขอม ภาษาสันสกฤต เมื่อมหาศักราช ๙๙๓ ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๖๕ ส่วนด้านที่ ๒ - ๔ นั้น เป็นการจารึกขึ้นภายหลัง ใจความนำจารึกหลักเดิมมาใช้ใหม่ จารึกด้วยอักษรขอม ภาษาไทย ภาษากลี และภาษาเขมร เมื่อจุลศักราช ๘๗๘ ตรงกับพุทธศักราช ๒๐๕๔

ภาพที่ ๑๕๒ ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศิลาจารึกศาลหลักเมือง

ภาพที่ ๑๕๔ ด้านที่ ๒ จารึกด้วยขอมไทย บาลี และเขมรจารึกในสมัยพุทธศักราช ๒๐๕๙
น่าจะเป็นขอมยุคปลายที่รับเอาศาสนาพุทธมาแทนความเชื่อในศาสนาพราหมณ์เพราะใช้ภาษาบาลีที่มี
เฉพาะศาสนาพุทธเท่านั้น

๓๓๓
๕๕

คำจารึกศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์ (พช. ๓)

ด้านที่ ๑

๑. ศรีสุวสุติ (นมสุทิวา)
๒. (นพต) นมสุเปติฉา
๓. ศรีนุทมนามเพธิชา
๔. เสาหลักสุธสว (พท)
๕. ฤๅษสมุทกุญสุตยาปิตุพา ...
๖. เสาจุณภูติเพฐสุณญาป...
๗. เอกาภินิฤชิตุเสกตเช
๘. ชยเขททวนกร (ชลิเน)
๙. รามวิ (หวลวิบุตพร) ...
๑๐. (กต) ฐุทธิ (ราชธมมิก) ..
๑๑. (นพตติเสก) (ชนต)
๑๒. (มยุทวิราช)
๑๓. (ปุณณนกรวิสิท)
๑๔. (อวณนสาปท) (คลาสุวมิท)
๑๕. มุทลสุธนิเบกอุปนาท
๑๖. (๕๔๓ ศกวุธยาทลป ๕)
๑๗. _____
๑๘. ฤๅษาลิก _____
๑๙. ชยททวุติ _____ ทอ
๒๐. ติธิตวตตุติทก _____ ธรรม
๒๑. _____ ทว
๒๒. (เสา) กาลุท _____

ภาพที่ ๕๕ คำอ่านที่อ่านโดยผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากรด้านที่ ๑

๒๕ ๒๙	
ด้านที่ ๒	
๑.	๔๗๘ ศกท....ด....
๒.	... ถวหม _____
๓.	(กตุลโยกาท) _____
๔. - ๖.	(อักษรลอบเลือน) _____
๗.	ใน _____ ท _____
๘. - ๑๘.	(อักษรลอบเลือน) _____
๑๙.	สิทุธ _____ หุ
๒๐. - ๒๑.	(อักษรลอบเลือน) _____
๒๒.	_____ น
๒๓.	_____ มาโน
๒๔.	_____ ศุ
๒๕.	_____ มนุษย _____
๒๖.	_____ ส
๒๗.	_____ พระไทยเมลิส
๒๘. - ๒๙.	(อักษรลอบเลือน) _____
๓๐.	มหาสิสิทุธโดยเดช
๓๑.	เมลิเดธโดยพรเจาเดธานุเดธ
๓๒.	พระสาฤกษณ์ทสุญทุกา้งยก
๓๓.	มม _____ ไหมเมมา
๓๔.	เรินเมกธะนนานเน็หพณ
๓๕.	พระสาโนศรททาโทเปณกุลลด์
๓๖.	เรินวาทททงทสุญสงปญไปยง
๓๗.	พระราชโองการไผ่บุตรปรธานโท
๓๘.	ปราชวาททททททททททททท
๓๙.	เสาเชนชินไปนฤมิตลิต ..
๔๐.	จิตจาวิกโทไวโซยุชนโทโน
๔๑.	จาวีตเสว _____ วนา
๔๒.	เต _____

ภาพที่ ๑๕๖ คำอ่านด้านที่ ๒ เป็นอักษรขอมภาษาบาลี และไทย

๑๖
31

ทำเนียบเจ้าเมืองสาทรเมืองเพชรบุรี

ด้านที่ ๑

๑. ศรีสวัสดิ * ขอนแก่นม่อมต่อพระวิษ
๒. ขอนแก่นม่อมต่อพระวิษ
๓. ปลัดจกรินท * พระผู้เป็นใหญ่
๔. เทนโลกเหนือสรวลสัตว์ทั้งปวง
๕. พระองค์ประทานความสุข ความหลุดพ้น
๖. ให้ปราศจากความโศกเศร้าเสียใจ
๗. สิ่งสำคัญอันล้น * ลงไว้สิ้นพันยี่สิบ
๘. ขัณฑนะอันยิ่งใหญ่ เป็นที่เล้าถือน
๙. กล่าวถึงอันต่อเนื่องไปทั่วจกรินท *
๑๐. ความเจริญ _____ อรรถของพระราชา
๑๑. เป็นที่ชื่นชมยินดี _____
๑๒. _____ ผู้เจริญ
๑๓. _____ แห่งเมือง
๑๔. กองธรรมา _____ ผู้สั่งสอนธรรม
๑๕. ขวัญใจอันเป็นมงคลต่าง ๆ
๑๖. ๙๙๓ รก * ท่องคำสุกใส ๙
๑๗. _____
๑๘. เหล่าลูก _____
๑๙. ไครย * _____
๒๐. วัน เดือน ๑๒ _____ ในธรรม
๒๑. _____
๒๒. _____ เวลา _____

* เป็นคำกล่าวสั้นสั้นข้อความตามศัพท์ หมายถึง ขอความเจริญรุ่งเรืองจงมี

** พระปลัดจกรินท เป็นนามหนึ่งของพระวิษ พานักศัพท์ภาษามอญ พระผู้เป็นใหญ่เหนือเทพบริวารที่มีพระเป็นพาทนะ หรือผู้เป็นใหญ่แห่งเทพยดาคือ

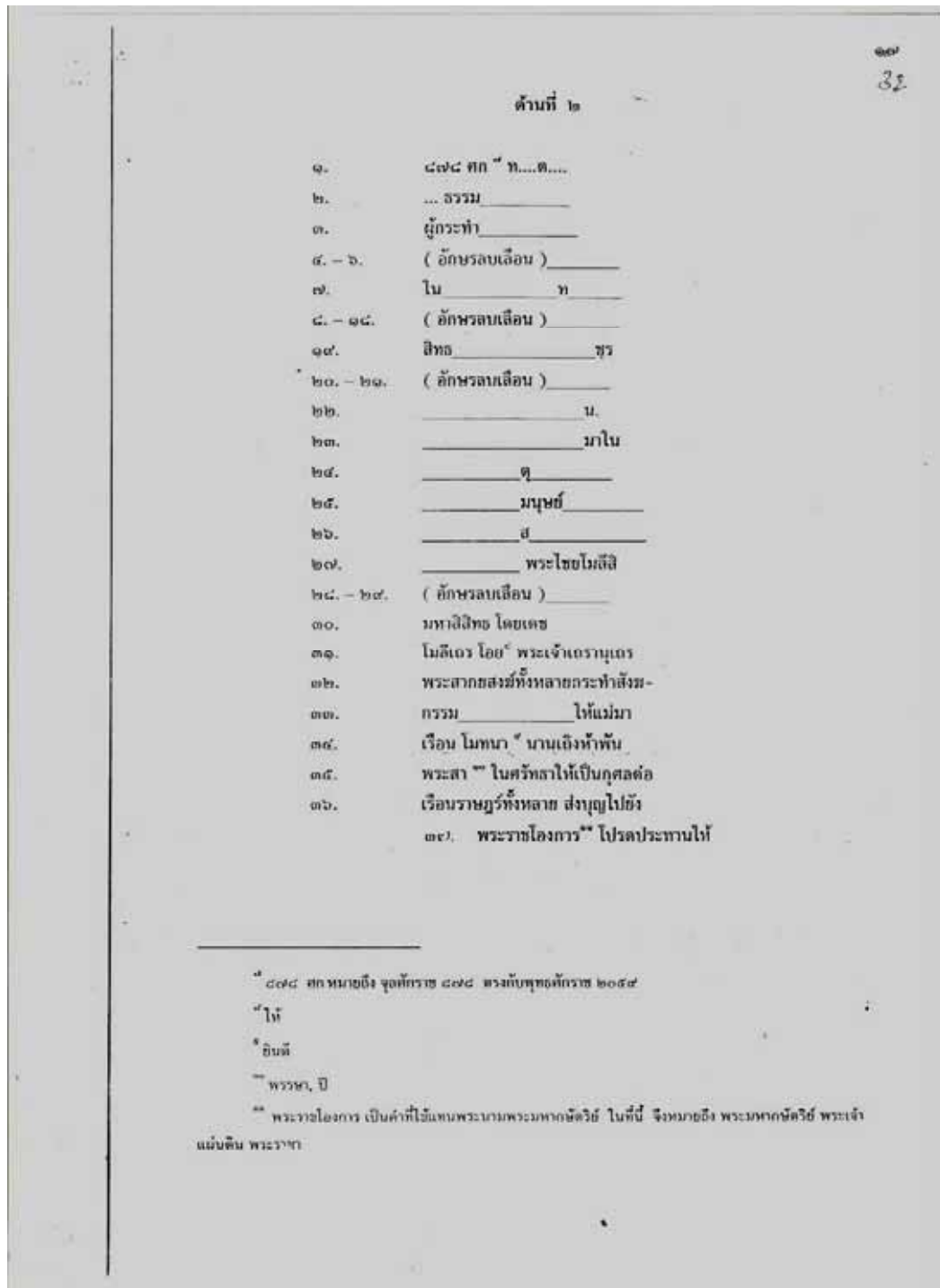
*** หมายถึง เรือน บ้านพัก จารึก

**** ที่สถานที่

***** ๙๙๓ รก หมายถึง มหาศักราช ๙๙๓ ตรงกับพุทธศักราช ๑๕๓๖

***** นมโถมิ ๙ อักษร คือ นมคต นมดิม (นมเปรี้ยว) เบกใส เบกขิน เบกคอง (น้ำขิง)

ภาพที่ ๑๕๗ ตัวอย่างคำแปลเป็นภาษาไทยในด้านที่ ๑ นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลัทธิศาสนาพราหมณ์

ภาพที่ ๑๕๔ เอกสารการแปลอักษรจารึกหิน เสาหลักเมืองโดยผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากร
(ที่ หอประวัติศาสตร์เพชรบุรี)

กำแพงเมืองเก่าป้อมหลักเมืองและประตูชุมพล

ลักษณะสำคัญของกำแพงเมืองเก่าก่อด้วยอิฐถือปูน สันนิษฐานว่าเป็นกำแพงเมืองและป้อมที่สร้างขึ้นในยุคที่ ๒ คือยุคสมัยอยุธยาารวสมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้สร้างเมืองใหม่ลงที่เดิมแต่ถอยร่นให้เล็กลงกว่าเดิม กำแพงก่อด้วยอิฐถือปูนและใช้ก้อนหินทรายประกอบบางส่วนตลอดแนวกำแพงด้านตะวันออกยาว ๔๐๐ เมตรด้านใต้ยาว ๖๐๐ เมตร คือป้อมถนนหลักเมือง ป้อมสนามชัย ป้อมศาลเจ้าแม่ ป้อมศาลเจ้าพ่อ และประตูเมือง ปรากฏแนวกำแพงเมืองถนนเพชรรัตน์ ถนนหลักเมืองและถนนสนามชัย

ภาพที่ ๑๕๙ กำแพงเมืองยุคที่ ๒

ภาพที่ ๑๖๐ แนวกำแพงเมืองเลียบบถนน

เจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมสมัยอยุธยาวัดไตรภูมิ

เป็นเจดีย์ก่ออิฐฉาบปูนย่อมุมทรงปรางค์ฐานสามเหลี่ยมสูง ๙ เมตรความยาวโดยรอบ ๙ เมตรมีรูปแบบลายปูนปั้น มีซุ้มอยู่ด้านข้างทั้งสี่ทิศน่าจะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป อิฐแต่ละก้อนมีลวดลายประดับเช่นลายดอกบัว รวมเป็น ซ่อ ดอกอยู่ในวงกลม แต่เดิมมีเจดีย์ ๒ แห่ง ตั้งอยู่น้ำอุโบสถอีกแห่งหนึ่งปัจจุบันชำรุดและพังทลายลงแล้ว

ตลาดน้อยในเมือง

เป็นตลาดแลกเปลี่ยนสินค้าที่บรรทุกเรือมาค้าขาย ในสมัยที่ยังมีการใช้แม่น้ำป่าสักเป็นเส้นทางคมนาคมทางเรือ เมื่อเส้นทางค้าขายเปลี่ยนเป็นทางบกตลาดแห่งนี้กลายเป็นตลาดค้าขายย่อยๆของชาวบ้านต่อมาทางเทศบาลได้กำหนดให้ท่าน้ำวัดไตรภูมิเป็นสถานที่สำหรับแข่งเรือจึงกำหนดให้เรือถอนบ้านและห้องแถวออกแล้วย้ายตลาดออกไปหลังศาลเจ้าพ่อหลักเมืองต่อมาย้ายออกไปค้าขายที่ตลาดสดเทศบาล ๓ และบางส่วนไปค้าขายที่ตลาดดาวเฮง

ภาพที่ ๑๖๑ ตลาดจุดแลกเปลี่ยนสินค้าทางเรือในอดีต ภาพที่ ๑๖๒ อดีตทำนน้ำที่ทำการค้าขายทางเรือ

บริเวณสี่แยกโมษิต

เดิมสถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ของโรงเรียนโมษิตวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์ที่ได้ไปรับรองวิทยฐานะจากรัฐบาล ต่อมาโรงเรียนได้ย้ายไปสร้างใหม่ที่ใกล้กับโรงพยาบาลเพชรรัตน์และนายชัยวัฒน์ เจริญศรีทองขอเช่าที่ดินที่โรงเรียนโมษิตเดิม นำมาสร้างเป็นตลาดให้ชื่อว่าตลาดดาวเฮง คำว่า “ดาว” เป็นชื่อของภรรยา นายชัยวัฒน์ส่วนคำว่า “เฮง” เป็นชื่อเดิมของนายชัยวัฒน์

(วิทยากร นายชัยวัฒน์ เจริญศรีทอง ตำบลในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๖๓ ตลาดดาวเฮง

คลองแสนพระยาโคก

เป็นลำคลองที่แยกมาจากลำน้ำป่าสักตอนบนที่เรียกว่า “บ้านปากปู้” ไหลคดโค้งผ่านหลังโรงพยาบาลเมืองเพชรและตลาดดาวเฮง แสนพระยาโคกเพี้ยนมาจากสองพระยาโคกโดยตามตำนานพระนางผมหม่อม เจ้าเมืองนครเดิมาตั้งทัพคอยทหารค้นหาศพนางผมหม่อมด้วยความโศกเศร้าพระทัย

ส่วนอีกตำนานหนึ่งธิดาเจ้าเมืองหนีตามนายทหารรับใช้แล้วโดนพระราชบิดามารดาตามมาจับตัวได้ที่ตรงนี้แล้วถูกสังหารชีวิตทั้งคู่ โดยนางคมคายที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมคลองนี้คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟัง

(วิทยากร ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ ต.ในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์-นางคมคาย ต.ในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์)

คลองแม่น้ำเก่า

เป็นคลองที่ลำน้ำแยกจากลำน้ำป่าสักตอนบน ซึ่งเรียกว่าปากปู่แต่แม่น้ำเดิมที่แยกมาต้นเขินชาวบ้านจึงพากันเรียกคลองนี้ว่า “คลองแม่น้ำเก่า” บริเวณแม่น้ำเก่านี้เดิมเป็นสถานที่ทำพิธีอาบน้ำพระพุทธรูปพระมหาราชูปถัมภ์ลำน้ำต้นเขินไม่สะดวกในการทำพิธีอุ้มพระดำน้ำจึงได้ย้ายมาประกอบพิธีที่วัดโบสถ์ชนะมาร

ตลาดข้างวัดประตูดาว

เป็นตลาดสร้างใหม่สร้างขึ้นบนที่ดินของวัดประตูดาว ซึ่งนายประทีน นาคสำราญ นายกอ.บ.ต. ตำบล เสดียง เข้ามาทำเป็นตลาดร้านค้าเล็กๆสำหรับชาวบ้านใกล้เคียงมาซื้อขายสินค้า ไม่ต้องเดินทางไปตลาดใหญ่ของเทศบาล ๒

ภาพที่ ๑๖๔ ฝือกดักปลา

ภาพที่ ๑๖๕ การจับปลาเน่า

ภาพที่ ๑๖๖ หมู่บ้านเกาะแสงแซว

ภาพที่ ๑๖๗ เรือแข่งประจำหมู่บ้าน

ภาพที่ ๑๖๘ แยกต้นหว้า

ภาพที่ ๑๖๙ คู้งแม่น้ำป่าสัก

แยกต้นหว้า

เป็นสี่แยกเกิดจากถนนสนามชัยตัดกับถนนไปจากวัดประตูดาว ตรงแยกตัดกันนั้นมีต้นหว้าใหญ่ อยู่ตรงสี่แยกพอดีจึงได้นามว่าแยกต้นหว้า

คู้งแม่น้ำป่าสัก

เป็นที่ประกอบพิธีอุ้มพระดำน้ำอยู่ที่วัดโบสถ์ชนะมารเป็นคู้งน้ำที่ผ่านหน้าวัด เดิมสถานที่อุ้มพระดำน้ำใช้บริเวณที่พบบองค์พระพุทธรูมหารธรรมราชาคือคลองแม่น้ำเก่าที่มีสภาพตื้นเขินแล้ว ไม่สะดวกในการประกอบพิธีจึงย้ายสถานที่มาที่วัดโบสถ์ชนะมาร

คลองเรือ

ในสมัยก่อนบ้านเมืองยังไม่เจริญ ถนนหนทางไม่สะดวกสบายจะมีเพียงทางเดินเล็กๆ สำหรับการเดินทางไปมาหาสู่กันตามหมู่บ้านต่างๆ จะพายเรือไปตามลำคลอง จากบ้านในเมืองไปบ้านไร่เหนือ บ้านดงมูลเหล็ก คลองนี้จึงเรียกคลองเรือ ปัจจุบันนี้ตื้นเขินหมดแล้ว บางตอนคนก็ถมดินปลูกบ้าน

วัดสนามชัย

วัดสนามชัยเป็นวัดร้างปัจจุบันไม่มีแล้วเป็นที่ตั้งของบ้านเลขที่ ๙๗ ริมถนนสนามชัยมีซากปรักหักพังของเจดีย์และมีซี้ไถ่มากมาย สันนิษฐานว่าเป็นที่เผาศพของคนสมัยโบราณ นางอัมพร ศุภसार เล่าว่าพ่อของแกถูกผีหลอกบ่อยๆ เพราะที่ดินตรงนี้ เป็นของพ่อแม่แก

ที่ทำการไฟฟ้า

ปัจจุบันเป็นสถานที่สำคัญของทางราชการเดิมเป็นที่ตั้งของวัดร้างเช่นกันและเป็นที่เคยตั้งของสถานที่คุมขัง (เรือนจำ) และเรือนจำถูกย้ายออกมาตั้งที่ทำการของเทศบาลปัจจุบัน ก่อนที่จะย้ายไปอยู่ที่ถนนพระพุทธบาทในปัจจุบันนี้

ภาพที่ ๑๗๐ ที่ทำการไฟฟ้า เดิมเป็นที่ตั้งของเรือนจำ

ประเพณีส่วนบุคคลของชุมชน ๘,๙

ประเพณีการแต่งงาน

หนุ่มสาวสมัยก่อนจะไปเกี่ยวกันตอนกลางคืนเช่นเวลาดำข้าว สมัยก่อนไม่มีโรงสีข้าว เขาจะใช้ครกกระเดื่องตำข้าวหนุ่มๆหากรักสาวบ้านไหนก็จะไปช่วยดำข้าวหรือในวันสงกรานต์หนุ่มสาว จะมีการรำวงในวัดหรือบริเวณลานบ้านกว้างๆ ในตอนกลางคืน การเล่นนั้นจะเล่นกันหลายวัน

ประมาณ ๑๕ วัน หนุ่มสาวคู่ไหนรักกัน พ่อแม่หนุ่มจะไปขอสาวจากพ่อแม่ สาวจะต้อนรับอย่างดี พ่อแม่สาวจะเรียกร้องสินสอดทองหมั้นกับพ่อแม่หนุ่ม เมื่อตกลงกันได้แล้ว ก็จะหมั้นกันไว้ก่อนหรือจะกำหนดการแต่งงานกันเลย สินสอดที่เรียกอย่างมาก ๑๐๐ บาท การหมั้นจะหมั้นด้วยสร้อยทองหรือแหวนทองแล้วแต่มาน้อย

การแต่งงานก่อนถึงวันแต่งงานจะต้องดูฤกษ์ยามที่เป็นวันดีมีศิริมงคล วันแต่งงานจะจัด ๒ วันคือวันเตรียมงานกับวันแต่งงาน วันแต่งงานมักจะแต่งในเดือนคู่เช่นเดือน ๔ เดือน ๖ วันแรกเป็นวันเตรียมงาน ทำอาหารเพื่อเลี้ยงแขกในวันรุ่งขึ้น วันที่สองตอนเช้าเจ้าสาวและเจ้าบ่าวตักบาตรเลี้ยงพระโดยนิมนต์พระมาทำพิธี ๕-๙ รูปโดยพรมน้ำมนต์ให้เจ้าสาวและเจ้าบ่าว

ขั้นตอนต่อไปคือการแห่ขันหมากๆที่เจ้าบ่าวจะแห่ไปบ้านเจ้าสาวตามฤกษ์ที่หาไว้ประกอบไปด้วยต้นกล้วยต้นอ้อยอย่างละ ๒ ต้น ขันหมากมี ๓ ขันคือขันหมากต้น ขันหมากที่สองและขันหมากที่สามในขันหมากที่สามจะใส่ใบพลู ๑๖ ใบ หมากแกละลูก ถั่ว ๔ ถู, งา ๔ ถู, ใบคูณ ๑๖ ใบ ใบสวาท ๑๖ ใบ , ใบรัก ๑๖ ใบ, ใบเงิน ๑๖ ใบ, ใบทอง ๑๖ ใบ

ผู้ที่ถือขันหมากจะต้องเลือกผู้หญิงที่แต่งงานแล้วและครองคู่กับสามีอย่างราบรื่นร่ารวย คนถือขันสินสอดจะต้องเป็นน้องของเจ้าบ่าว ฝ่ายเจ้าสาวจะต้องมอบซองเงินให้คนถือสินสอด ส่วนขันหมากนั้นจะต้องนำเอาไปวางไว้บนหัวนอนของเจ้าบ่าวและเจ้าสาวโดยไม่ต้องให้ใครรับขันหมากแทน นอกจากนี้ยังมีขนมขันหมากอีกโดยจัดเป็นคู่ๆ ผู้รับสินสอดคือพ่อแม่ของเจ้าสาว ต้องนับสินสอดเสียก่อนโดยวางนับบนผ้าที่เตรียมไว้ เมื่อนับครบแล้วนำถั่วงาหวานลงบนสินสอดนั้น แม่เจ้าสาวจะรวบห่อผ้าเงินสินสอดใส่กระbung แล้วแบกไปเก็บไว้ ระหว่างที่แบกนั้นปากก็พูดว่า "แบกเงินแบกทอง"

จากนั้นก็ทำพิธีผูกข้อมือต่อแขน ญาติฝ่ายเจ้าบ่าวใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือเจ้าสาวและอวยพรให้ร่ารวยมีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมือง ทางญาติฝ่ายเจ้าสาวจะผูกข้อมือเจ้าบ่าวและอวยพรเหมือนกัน พอเสร็จพิธีก็ร่วมกันรับประทานอาหาร

ภาพที่๑๗๑ ประเพณีการแต่งงาน

การมอบบ่อนให้เจ้าสาวและเจ้าบ่าว จะเลือกคู่แต่งงานที่มีความสุข มีความร่ำรวย อยู่ด้วยกัน ยืนยาวเป็นผู้ปูที่นอน ใช้อดอกกุหลาบและเงินโรยบนที่นอน ให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวนอนบนที่นอนสมมุติว่าหลับแล้ว ตื่นขึ้นมาเห็นเงินทองมากมายจึงช่วยกันเก็บเงินเก็บทอง พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายก็อบรมสั่งสอนให้รักกันและให้ช่วยกันและกัน อยู่ครองคู่กันอย่างมีความสุขตลอดไป

ในการหมั้นนั้นถ้าฝ่ายหญิงผิดสัญญา ไม่ยอมแต่งงานกับฝ่ายชาย ทรัพย์สินที่เรียกว่าของหมั้นนั้นต้องคืนให้กับฝ่ายชาย แต่ละฝ่ายมีสิทธิ์ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายได้หากผิดสัญญา

การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาวสมัยนี้ หนุ่มสาวจะพูดคุยกันเองว่าจะรักใคร่ตกลงแต่งงานกันเอง บางรายพูดคุยดูนิสัยใจคอกันเป็นเวลาแรมปีจึงตกลงแต่งงานกัน บางรายขัดใจกันก็เลิกกันไปบางรายหนีไปอยู่ด้วยกันโดยพ่อแม่ไม่ทราบเรื่องเรียกว่าวิวาห์คนธรรมดาเป็นต้น

การปลูกเรือนหอ

เรือนหอคือบ้านที่เจ้าบ่าวปลูกเพื่อเป็นที่อยู่ของคู่บ่าวสาว หลังจากทำพิธีแต่งงานแล้ว สมัยก่อนการปลูกเรือนหอ เมื่อหนุ่มสาวรักกันตกลงจะแต่งงานกัน เจ้าสาวจะขอให้เจ้าบ่าวปลูกเรือนหอให้ ฝ่ายเจ้าบ่าวก็เต็มใจปลูกเรือนหอให้

ลักษณะของเรือนหอมักปลูกเป็นเรือนชั้นเดียวใต้ถุนสูง เพื่อใช้ประโยชน์ของใต้ถุนประกอบกิจกรรมประจำวัน ส่วนสินสอดนั้นเมื่อสร้างเรือนหอเสร็จแล้ว อาจจะไม่เรียกสินสอดก็ได้ การขึ้นบ้านใหม่ก็จัดในวันแต่งงานวันเดียวกันนั้นเป็นอันเสร็จพิธี

การขึ้นบ้านใหม่

การขึ้นบ้านใหม่โดยทั่ว ๆ ไปนั้น เมื่อสร้างบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีพิธีขึ้นบ้านใหม่ โดยผู้เป็นเจ้าของบ้านจะเชิญแขกหรือผู้ที่เคารพนับถือมาร่วมงาน จัดการเตรียมความพร้อมที่จะรับแขกด้วยการจัด

สถานที่ อาหารไว้คอยต้อนรับแขกผู้รับเชิญและนิมนต์พระมาทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์ เพื่อขับไล่สิ่งที่ไม่เป็นมงคลออกไปให้พ้นบ้าน ท่านผู้รู้ได้ประพันธ์เป็นบทกลอนไว้ดังนี้

ไม้คานกั้วเจ็ก

เหล็กกั้วฝรั่ง

สตาจค์กั้วคนไทย

อปริยัญไร กั้วพระ

ดังนั้นหัวใจสำคัญในการทำบุญขึ้นบ้านใหม่จะต้องประกอบไปด้วยนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ และจัดเลี้ยงรับรองแขก

วิทยากร นายเฟื่อง มะลิวัลย์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

นายสมบุญ บัวบาง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

ประเพณีการเกิด

การทำคลอด

หญิงมีครรภ์ เมื่ออายุครรภ์ครบ ๙ เดือน จะเริ่มปวดท้องเตรียมคลอด สามียจะไปตามหมอด่าแย ซื่อยายแยบมาตรวจท้องว่าเด็กในครรภ์เอาหัวลงแล้วหรือยัง ถ้าหัวเด็กยังไม่ลง หมอด่าแยจะตะล่อมท้องเบาๆ เพื่อให้เด็กเอาหัวลงเตรียมจะคลอด หมอด่าแยจะให้หญิงมีครรภ์แบ่ง ๓ ครั้ง พอเด็กคลอดออกมาถึงพื้นก็เอาผ้าอุ่นของแม่ตรงที่เป็นชายรองรับไว้ สามีที่หนุนหลังจะต้องเอามือกดท้องคนคลอดไว้ให้แน่น เพื่อกันไม่ให้รกบินขึ้นคือกลัวว่ารกจะไม่ตามออกมาหมอด่าแยจะอุ้มเด็กให้คว่ำหน้า แล้วเอานิ้วมือล้วงปากเด็ก เพื่อควักเอาเมือกหรือเลือดในปากออก เมื่อเด็กร้องแล้ว เอาผ้าห่อตัวเด็กไว้

หมอด่าแยจะเอารกออก เมื่อรกออกแล้วให้ผู้คลอดกินยาทันที ยานี้คือส้มมะขามเปียกกับเกลือ ๑ ขามเป็นการล้างโลหิตที่ค้างอยู่

การตัดสายสะดือ เขาใช้เชือกหรือด้ายดิบผูกสายสะดือเป็นสองปละรัดให้แน่น ทิ้งให้มีระยะว่างตรงกลางตอนที่ตัด ให้เหลือสะดือส่วนที่ติดต่อกับสายสะดือเด็กมีขนาดยาวเสมอเข้าเด็ก แล้วเอาผิวไม้รวกตัดใช้ก่อนดินรอนรับ

การอาบน้ำเด็ก หลังจากตัดสายสะดือแล้วจึงจัดการเอาน้ำอุ่นอาบน้ำเด็ก ถ้ามีไขมันต้องเอาน้ำมะพร้าวทาตัวเด็กแล้วจึงอาบน้ำชำระให้สะอาด แล้วเอาผ้าสีเหลืองห่อเด็กไว้

เรื่องรก เมื่อตัดสายสะดือเด็กแล้วจึงเอารกและสายสะดือล้างน้ำให้สะอาดแล้วบรรจุลงในกระบอกไม้ไผ่เอาเกลือกลบกันเน่า เมื่อครบสามวันหรือหญิงคลอดออกไฟแล้วจึงนำรกไปฝังใต้บันไดหรือใต้ต้นมะพร้าว

การร่อนกระดัง หมอด่าแยจะอุ้มเด็กลงกระดังใช้หลังกระดังเพราะหลังกระดังนูนและหยุนใช้ผ้าห่มพับเป็นสี่เหลี่ยมให้เด็กนอน เอาหมากแก่ มะพร้าวอ่อน อย่างละ ๑ ต้นวางไว้ใต้กระดังและ

ริมกระด้าง หมอตำแยยกกระด้างขึ้นร้อนพอเป็นพิธี แล้ววางกระแทกลงเบาๆ พอให้เด็กตกใจร้องไห้ เพื่อให้เด็กคุ้นเคยจะได้ไม่สะดุ้งตกใจ หมอตำแยจะร่อนกระด้าง ๓ ครั้ง ๓ หน ปากก็พูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกของใครรับไป” แล้วญาติคนอื่นๆ ร่อนจนครบทุกคน แล้วผูกข้อมือด้วยด้ายสายสิญจน์ให้เด็ก

การอยู่ไฟสามีและญาติช่วยกันจัดทำเตาไฟสำหรับอยู่ไฟบนแคร่ เตาไฟที่เตรียมไว้ ตัดต้นกล้วยเป็นท่อนๆ ผ่าเป็นสองซีกวางบนแคร่เอาดินเกลี่ยบนต้นกล้วยอีกทีแล้วจึงติดไฟ ทำพิธีดับพิษไฟวางด้ายสายสิญจน์ ได้ฤกษ์บ้านต้องมีหมามุขพรา วางกองไวัครอบหลุมใต้ห้องที่อยู่ไฟ เพื่อกันผีกระสือ ให้น้องคลอดลูกนอนอยู่ข้างเตาไฟ ก่อนจะนอนบนเตาไฟต้องเข้าซื้อเสียก่อน คือนอนตะแคงให้หมอตำแยเหยียบสะโพกทำให้กระดูกข้อเชิงกรานที่ครากกลับเข้าที่ แล้วจึงนอนบนกระดานไฟ หมอตำแยจะเสกขมิ้นกับปูนแดงทาท้อง และตำไฟลงกับเกลือพอกแผลที่ช่องคลอดเพื่อมิให้แผลเป็นหนองหรือให้แผลหายเร็ว

ภาพที่ ๑๗๒ ประเพณีการเกิด

การอยู่ไฟต้องนั่งเดี่ยว มีขมิ้นกับปูนแดงผสมเหล้าเอาสำลีชุบปิดสะดือทาท้องและหลังสำหรับดับพิษร้อนและรักษาร่างกายด้วย นอกจากนี้ยังมียาโรยบนถ่านไฟสำหรับรมตากันตาและเจ็บ ต้องมีโองใส่ น้ำเล็กๆหนึ่งใบ สำหรับดับไฟ หรือภาชนะใส่ต้กน้ำสำหรับต้มกิน

หน้าที่ของสามี จะต้องคอยดูแลเรื่องอาหาร ตักน้ำ ต้มน้ำซักผ้าอ้อมและผ้าปูให้ภรรยา

อาหารของแม่หลังคลอด อาหารจะต้องไม่เผ็ดจัด เพราะแม่ให้นมลูก กินข้าวกับปลาอย่าง ปลาปิ้ง หมูปิ้ง และเกลือพอได้หลายวัน กินแกงเลียงหัวปลีเพื่อจะได้มีน้ำนมมากขึ้น กินน้ำร้อนอาบน้ำร้อน

หญิงอยู่ไฟต้องเข้ากระโจม มียาต้มสำหรับเข้ากระโจมประกอบด้วย เปลือกส้มโอ ใบส้มป่อย ตะไคร้ รวนน้ำ มะกรูด ๑ ผลผ่าสี่เสี้ยว ผักบุ้งลั้ม กลี๋ยหีบมือ การเข้ากระโจมต้องเข้าตอนเช้า นอก จากเข้ากระโจมแล้ว ต้องประคบตัวด้วย ยาสมุนไพรที่ต้มจากการเข้ากระโจม เอาออกจากหม้อต้มผสมกับน้ำเย็น แล้วทำลูกประคบสามลูก ประคบตามตัว อีกลูกหนึ่งนั่งทับ ประคบเสร็จแล้วเอาน้ำยาที่เหลืออาบให้หมด

นั่งถ่านคือตากไฟก่อนถ่านแดงใส่ถาดแล้วให้หญิงอยู่ไฟนั่งของๆคร่อม มือขวาและมือซ้ายจับขาเก้าอี้ไว้ หมอตำแยจะผินท้องให้ทุกวัน คือเอามือกดดันตรงหัวเหน่าเพื่อซ่อนให้มดลูกเข้าอู่เร็ว เมื่อผินมดลูกนี้ น้ำคาวปลาจะทะลักออกมา ทำให้หญิงอยู่ไฟสบายตัว การอยู่ไฟมีกำหนด ๗ , ๑๕, ๒๙ วัน

ประเพณีการเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนบุตร การโกนผมไฟ

เมื่อเด็กอายุได้หนึ่งเดือนกับวัน เป็นอันว่าล่วงพ้นอันตรายจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเข้าใจว่าผีเป็นผู้กระทำ ก็จัดการทำโกนผมไฟและทำขวัญ เป็นพิธีใหญ่ การโกนผมไฟต้องทำ “บัตรพลี” (เครื่องบรวงสรวงสังเวย ถ้าเป็นรูปสามเหลี่ยมเรียก บัตรคางหมู ถ้าเป็นรูปตั้งสี่เส้าขึ้นไปเรียกบัตรพระเกตุ ถ้าเป็นรูปสี่เหลี่ยมมียอดเรียกบัตรนพเคราะห์) สังเวยพระภูมิเจ้าที่ตามธรรมเนียมผมที่โกนจะเหลือไว้ตรงกระหม่อมหย่อมหนึ่งเพื่อกันส่วนที่บางอยู่ นำผมที่โกนแล้วใส่กระทงมีใบบัวหรือใบตองรองรับแล้วนำมาวางไว้บนพาน จากนั้นจึงนำไปลอยน้ำผู้ถือไปจะต้องพูดว่าขอให้อยู่เย็นเป็นสุขเหมือนพระคงคา

เมื่ออายุได้ ๓ เดือน มีร่างกายแข็งแรงขึ้นก็พลิกคว่ำได้เมื่อพลิกคว่ำได้ครั้งแรกเขามักเอาน้ำใส่ขันวางไว้บนหลังเด็ก เพราะเวลาพลิกคว่ำหน้าจะทุ้มลง หน้าอาจจะติดเบาะทำให้หายใจติดขัด อาจเป็นอันตราย ที่เอาขันน้ำตั้งบนหลังเด็กคงรู้สึกหนักๆและเย็นก็จะสะดุ้งและผงกหัวขึ้นเอง เมื่ออายุได้ ๓ เดือนให้กินข้าวบดกับกล้วยน้ำว่าสุกงอม นำกล้วยไปย่างก่อนนำมาบดเอาแต่เนื้อกล้วย” ใ้กล้วยไม้ใช้

เมื่ออายุได้ ๗ เดือน รู้จักลุกยืนโยงโย่หรือบางคนก็นั่งได้ ล่วงได้เดือนต่อมาก็คลานได้ พออายุ ๙ เดือนฟันจะเริ่มขึ้นต่อจากนั้นก็ตั้งไข่สอนเดินและสอนพูดตามลำดับ เมื่อเด็กนอนแปลจะต้องไกวแล้วกล่อมด้วยเพลงที่มีทำนองไพเราะช้าๆ(เพลงกล่อมเด็ก) มีปลาตะเพียนห้อยแขวนให้ดูเล่นเพลินๆ ก็จะทำให้เด็กนอนหลับง่าย

การเลี้ยงเด็กหญิง นอกจากการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องอาหารการกินแล้ว จะต้องอบรม กิริยามารยาทให้เรียบร้อย พูดจาไพเราะอ่อนหวาน เป็นคนดี ขยันขันแข็งในการทำงานรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ให้การศึกษา

การเลี้ยงเด็กชายก็เหมือนการเลี้ยงเด็กหญิงแต่มักจะสอนให้เข้มแข็ง อดทน รับผิดชอบในกิจการงานต่างๆสอนให้เป็นผู้นำครอบครัวและของสังคม

การโกนจุกตัดเกละนั้นคำว่าจุกคือการเว้นเอาผมไว้ที่กลางกระหม่อม ส่วนเกละนั้นจะเอาผมไว้ด้านข้างเป็นสองหย่อมเมื่อเด็กโตขึ้นมักใช้เรียกแทนชื่อเด็กนั้นว่าเจ้าจุกหรือเจ้าเกละ ส่วนเด็กหญิงนิยมไว้จุก

วิธีโกนจุกหรือเกละนั้นมักจะนำเด็กไปให้พระสงฆ์โกนเพื่อให้เป็นศิริมงคลแก่เด็ก มีการทำบุญแห่เหมือนการบวชนาค บางรายจะนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้าน แล้วแต่ฐานะของแต่ละบุคคล

ประเพณีการบวช

ภาพที่ ๑๗๓ ประเพณีการบวช

เมื่อบุตรชายอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ บิดามารดามีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีความประสงค์จะให้ลูกเป็นคนดี มีศีลธรรมจึงไปแจ้งความประสงค์กับพระอุปัชฌาย์ที่วัดไตรภูมิว่าจะนำบุตรหลานมาศึกษาข้อวัตรปฏิบัติอื่นๆเช่น ฝึกหัดการทำหน้าที่ของพระภิกษุ ฝึกสอนนาค ขานนาค ให้ได้เสียก่อน อย่างน้อยต้องอยู่กับพระอาจารย์ประมาณ ๗ วัน

หลังจากพ่อแม่พื่อนำบุตรหลานเข้าทำการศึกษาและฝึกขานนาคกับพระอาจารย์จนคล่องแล้วจึงให้อาจารย์กำหนดหาฤกษ์วันบวชให้และหาเครื่องอัฐบริขาร (เครื่องบวช) และเครื่องใช้อื่นๆที่จำเป็นและควรจัดหา การบอกแขกที่จะมาร่วมในงานบวชจะนำกรวยหมากไปบอกญาติพี่น้องและผู้ที่เคยคบกันนับถือแต่ปัจจุบันใช้บัตรเชิญแทนกรวยหมากและเตรียมอาหารไว้สำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน บางคนมีกำหนดจัดงานบวช ๗ วัน ๑๕ วัน ถ้าบุตรหลานรับราชการจะขออนุญาตทางราชการลาบวชเข้าพรรษาเป็นเวลา ๓ เดือน

การเตรียมการบวชนั้นจะต้องเตรียมหลายวัน เพราะอาหารต่างๆไม่ได้มีซื้อขายอย่างในปัจจุบันนี้ เช่นจะหาปลาในแม่น้ำป่าสัก ในสมัยโบราณระหว่างเดือนมกราคมน้ำจะแห้ง ชาวบ้านจะตัดกิ่งไม้ใส่ลงในแม่น้ำที่น้ำลึก เพื่อที่จะเป็นที่อาศัยของปลา ประมาณ ๒ เดือนก็จะทำการจับปลา ปลาจะมาอาศัยอยู่เต็มลูก(กิ่งไม้ที่กองอยู่เรียกบ้านของปลา กว้างยาวประมาณ ๔ เมตร) วิธีการจับปลาเขานำคางแหซึ่งยาวพอล้อมลูกได้ ล้อมลูกนั้นให้แน่นหนา สูงพื้นน้ำประมาณ ๑ เมตร รื้อกิ่งไม้ออกจากลูกให้หมด เสร็จแล้วจึงช่วยกันจับปลาโดยใช้แหหรือมือจับปลา จะได้ปลามากมายเช่นปลากด ปลาช่อน ปลาตุ๊ก ฯลฯ นอกจากหาปลาจะมีพวกผัก มะพร้าว หยวกกล้วย หัวปลีจะเก็บในสวนและหมากพลูยาสูบจะหามาให้พร้อม

การกำหนดจัดงานบวชนาคจะกำหนด ๓ วัน ชาวบ้านและญาติพี่น้องจะมาช่วยกันเตรียมอาหาร คาว หวาน สำหรับเลี้ยงแขก วันแรกจะทำพิธีปลงผมนาค พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่จะตัดผมนาคนิดหน่อยเพื่อเป็นศิริมงคล ต่อจากนั้นพระอาจารย์ผู้ฝึกสอนนาคจะเป็นคนปลงผมให้เอง และคนถือพานรองด้วยใบบัวเก็บผมที่ปลงไว้ในพาน เสร็จแล้วนำไปเก็บไว้ที่ต้นโพธิ์ เพื่อเป็นศิริมงคลต่อไป หลังจากปลงผมเสร็จแล้ว บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่อาบน้ำให้นาค ซึ่งมีเครื่องหอมต่างๆสบู เป็นเครื่องประกอบในการอาบน้ำ หลังจากนั้นนาคจะไปอาบน้ำชำระร่างกายอีกครั้งและแต่งตัวนาค(ชุดขาว)

การทำขวัญนาคจะว่าจ้างหมอสตรีมาทำขวัญนาค ถ้าคนร่ำรวยจะจ้างหมอสตรีที่มีชื่อเสียง มาทำขวัญเช่นชินกร ไกรลาศมาทำขวัญนาค สิ่งสำคัญของการทำขวัญนาคคือบายศรี ๗ ชั้น แต่ละชั้นจะบรรจุข้าวสุก ปลาอย่าง ข้าวตอกปั้นกลมๆ ขนมลูกโดน ข้าวเรียง ขนมสะบัดงา มะพร้าวอ่อน ชั้น ๗ ชั้นสูงสุด ใส่ไข่ต้ม ๑ ฟอง เอาผ้าสวดยามห่อหุ้มบายศรีไว้ บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่จะนั่งล้อมรอบบายศรี ส่วนนาคจะนั่งพนมมือหมอบลงบนหมอนหันหน้าไปทางหมอสตรี ซึ่งหมอสตรีจะพูดเล่าตั้งแต่กำเนิดนาคอยู่ในครรภ์ของแม่ จนถึงคลอดออกมาเป็นคนเลี้ยงดูจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่พอจะบวชได้ นาคฟังไปบางคนก็ร้องไห้เพราะความซาบซึ้งในพระคุณของแม่ พอหมอสตรีทำขวัญนาคเสร็จจะทำพิธีเวียนเทียนใช้เทียนจุดไฟ ๓ เล่ม เริ่มจากบิดามารดาเป็นคนเวียนเทียนคนแรก จากขวาไปซ้ายแล้วส่งต่อไปจนครบทุกคน จึงเอาผ้าห่มบายศรีออก เอาไข่ต้มป้อนนาค ขนมต่างๆแจกให้ญาติเอาไปรับประทาน ตกกลางคืนจะว่าจ้างลิเกมาเล่น

วันที่สองของงาน จะนำนาคไปอุปสมบทที่วัดไตรภูมิ แห่นาครอบอุโบสถ บิดาสะพายบาตรมารดาถือผ้าไตร ญาติพี่น้องถือเครื่องบริวาร ไทยธรรม เวียนรอบอุโบสถ ๓ รอบ เข้าสู่อุโบสถทำพิธีบวชต่อไป

วันที่สามของงาน จะทำบุญฉลองพระภิกษุบวชใหม่ นิมนต์พระ ๙ รูป มาสวดอภิธรรมในตอนเช้า ถวายอาหารหวานคาว เครื่องไทยธรรมเป็นเสร็จพิธี ให้ภิกษุบวชใหม่เป็นผู้ตักบาตร ถวายอาหาร หวานคาว และเครื่องไทยธรรม

เมื่อบวชครบกำหนดวันไว้แล้ว บิดามารดาจะนำกรวยหมาก ๑ คู่ มาถวายอาจารย์ให้ทำพิธีลาสิกขาให้ จะต้องเป็นวันดีตอนเช้าบิดามารดาจะนำกรวยหมาก ๑ คู่ มาถวายอาจารย์ ให้ทำพิธีลาสิกขาให้ พระภิกษุ พร้อมทั้งอาบน้ำมนต์ บิดามารดารับกลับบ้าน

ประเพณีการตาย

ถ้ามีคนเจ็บป่วยหนักใกล้ตาย จึงจัดดอกไม้ธูปเทียนบรรจุในกรวยใบตองใส่มือให้ผู้ตายพนมมือถือไว้ สำหรับระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยหรือเพื่อบูชาพระจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์ ครั้นผู้ป่วยกำลังจะสิ้นใจ ผู้ที่อยู่ใกล้ๆ จะพูดนำต่างๆว่า "อรหัน" ให้ผู้ป่วยได้ยินเพื่อเป็นเครื่องช่วยเตือนสติให้ระลึกถึงพระพุทธศาสนาครั้งสุดท้าย จะได้เป็นนื่อนาบุญติดตัวไปยังโลกหน้า เมื่อผู้ป่วยสิ้นใจแล้วให้จุดเทียนไว้ศพ ถ้าเทียนที่จุดไว้หมดเมื่อไร ก็เป็นเครื่องหมายว่าตายแน่ นำศพมาทำพิธีอาบนํ้าทำความสะอาด แล้วนำศพเข้าโลงได้

ภาพที่๑๗๔ ประเพณีการตาย

มีคติถือกันอย่างหนึ่งว่ายาที่ใช้รักษาคนที่ตายแล้ว จะต้องเททิ้งให้หมด เพราะยาเหล่านั้นถูกผีทับแล้วใช้ไม่ได้ แพทย์ผู้รักษาเมื่อเห็นคนไข้สิ้นใจแล้ว ก็รับนำลว่มยาออกไปนอกชายคาบ้านเพราะกลัวยาในลว่มนั้นจะถูกผีทับใช้ไม่ได้ กระทั่งเลขยันต์คาถาซึ่งเป็นของศักดิ์สิทธิ์นับถือก็ต้องเอาออกไป ถ้าเอาออกไปไม่ทันก็ถือว่าถูกผีทับเสียหมด ต้องเอาไปถวายวัด เลขยันต์คาถานั้นจะได้ไม่เสื่อม เสื้อผ้าของผู้ตายจะยกให้ทานแก่คนยากจน ส่วนบ้านเรือนต้องชำระให้สะอาด เมื่อเสร็จการปลงศพแล้วก็จะมีการทำศพสวดมนต์เย็นเพื่อเป็นสิริมงคลหรือถ้าเป็นไปได้ก็ซื้อเรือไปปลุกถวายเป็นบุญอีกชั้นหนึ่ง

เมื่อการตายเกิดขึ้น จะต้องทำการพิสูจน์เสียก่อนว่า ตายด้วยโรคอันใด ผู้ตายเพราะเจ็บป่วย ตายเพราะอุบัติเหตุกรรม ตายเพราะถูกฆาตกรรม หรือตายด้วยโรคอันใด เมื่อทำการพิสูจน์โดยผู้เชี่ยวชาญแล้วก็จะนำมาทำพิธีต่างๆดังนี้

ทำการขมาศพ

ทำการมัดตราสัง

ทำการนำศพเข้าโลง

นิมนต์พระมาสวดศพ ด้วยการสวดอภิธรรม

ทำการนำศพไปเผา

ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย

การสะกด ส่วนมากจะมีผู้ฆ้องเวทย์มาทำเป็นน้ำมนต์ เรียกว่าน้ำมนต์ธรณีสาร ประพรมที่โลงศพ และถ้าตายโดยผิดธรรมชาติจะมีการสวดโดยผู้เชี่ยวชาญจะกล่าวเวทย์คาถา การตราสัง ผู้ฆ้องเวทย์จะเป็นผู้มัดตราสัง โดยมีกรรมวิธีต่างๆดังต่อไปนี้คือ

จะนำด้ายสายสิญจน์มาผูกที่คอของศพ ที่มือ และที่เท้า ของศพพร้อมด้วยกล่าวปริศนาพระคาถา ความหมายเป็นปริศนาธรรมะ จะมีความหมายว่า

ผูกด้ายที่คือนั้นเป็นห่วงลูก

ผูกด้ายที่มือเป็นห่วงภรรยา

ผูกด้ายที่เท้าเป็นห่วงสมบัติที่มีอยู่

การตามไฟ ในขบวนจะนำศพไปเผานั้นจะมีการจัดขบวนดังต่อไปนี้

ผู้เดินนำหน้าเป็นคนแรกนั้น จะต้องถือหม้อไฟนำหน้าส่วนผู้ที่เดินตามมานั้นจะต้องเชิญรูปผู้ตายเดินตามหม้อไฟเป็นคนที่ สอง ต่อจากคนเชิญรูปแล้วจะเป็นพระถือด้ายสายสิญจน์จูงศพไปสู่เมรุ และจะมีญาติของผู้ตายและแขกผู้ไปร่วมงานเดินตามไป จึงเรียกขบวนนี้ว่า “การตามไฟ”

การตายที่ผิดปกติ (ผีตายโหง ผีตายทั้งกลม)

ผีตายโหงคือการตายที่ผิดธรรมชาติเช่น การฆ่าตัวตาย ผูกคอตาย ตกต้นไม้ตาย ถูกฆาตกรรม การจมน้ำตาย อาการตายเหล่านี้เรียกว่าตายโหง

ส่วนผีตายทั้งกลมนั้นคือ ผู้หญิงขณะกำลังตั้งท้อง หรือกำลังมีลูกอยู่ในท้องแม่ เกิดตายขึ้นมาจะเป็นด้วยการคลอดลูกตาย หรือตายด้วยวิธีต่างๆจะเรียกว่าตายทั้งกลม

(วิทยากร นางเฟื่อง มะลิวัลย์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

นายสมบุญ บัวบาง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๗๕ การเผาศพในอดีตใช้ฟืนก่อเป็นกองฟอน

ประเพณีสำคัญของชุมชน

ประเพณีสู่ขวัญ

ประเพณีสู่ขวัญ คน สัตว์ พืชเช่น การสู่ขวัญข้าว บ้าน ยุ้งนาง ลานนวดข้าว คือพิธีที่ทำกันมาตามความเชื่อกันมาแต่โบราณ โดยจัดตั้งเครื่องเช่นสรวงต่างๆ เป็นของควา หวาน บายศรี โดยจะมีผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ประกอบพิธี โดยเชิญเทพ เทวา เสด็จลงมาเสวยเครื่องเช่นแล้วจะขอพรจากเทพเทวาที่ลงมารับเครื่องเช่นนั้น ขอให้มีความสุข ความเจริญ ซึ่งถือเป็นกำลังใจและเป็นสิริมงคลตามลัทธิพราหมณ์

ประเพณีการทำบุญ

คำว่าประเพณีทำบุญในที่นี้คงหมายถึงการทำบุญในโอกาสต่างๆ เป็นต้นว่าทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญทอดกฐิน ทำบุญทอดผ้าป่า ทำบุญในโอกาสต่างๆซึ่งแยกออกเป็น

๑. การทำบุญเนื่องในโอกาสอวมงคล
๒. การทำบุญในโอกาสมงคล

การทำบุญในโอกาสอวมงคลเช่นการทำบุญเนื่องในประเพณีการตาย ส่วนการทำบุญในโอกาสมงคลเช่นทำบุญในประเพณีสวดมนต์นันทนเร็นเรง เช่นในเทศกาลประเพณีสงกรานต์ การร้องรำทำเพลง ประเพณี ทอดผ้าป่า เป็นต้น

งานประเพณีสนุกสนานของชาวชุมชน๘,๙

ประเพณีตักบาตรเทโวของชุมชนวัดประตูดาว(ชุมชน ๙)

ประเพณีนี้ได้ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาเป็นเวลานานหลายร้อยปีแล้ว โดยทางวัดได้ถือว่าองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จไปเทศนาโปรดพระมารดาขึ้นดาวดึงส์แล้วครบ ๓ เดือน ก็จะเสด็จลงมาโปรดมนุษย์และสัตว์เมืองนรก จึงได้ชื่อเป็นวันเปิดโลกในวันนั้น

ทางวัดจะจัดสวรรณค์ขึ้นดาวดึงส์สมมุติ ในสมัยก่อนใช้หอยสังข์ของวัดและใช้ไม้ไผ่ทำบันไดสวรรณค์ ๓ ข้างลงมาจากหอยสังข์สู่พื้นดิน ในสมัยก่อนจะจัดประเพณีนี้เพียงวัดเดียว ประชาชนจึงมาร่วมงาน และเทวดาสมมุติคือพระอินทร์ประเพณีนี้อย่างมากมายจะมีวงดนตรีไทยวงเครื่องสายมาบรรเลงตลอดงาน ในขณะตักบาตร มีนางฟ้า และพระสงฆ์

ปัจจุบันใช้ชั้น ๒ ของอาคารอุโบสถเป็นสวรรณค์สมมุติ วันงานพระอินทร์จะสวมชุดสีเขียวกุ้มพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรลงมา ตามด้วยมโหรีเครื่องสายบรรเลง ตามด้วยนางฟ้าสมมุติโปรยข้าวตอกดอกไม้มาตลอดทาง และตามด้วยขบวนพระสงฆ์เดินเรียงแถวเพื่อให้ประชาชนได้ใส่บาตร ทางวัดได้จัดให้มีการตักบาตรเทโว ๒ รอบคือรอบแรกจะเป็นตักบาตรข้าวสาร,อาหารแห้ง รอบที่ ๒ตักบาตรด้วยอาหารสุก เช่นข้าวสุก อาหารและผลไม้

นอกจากนี้ทางวัดจัดให้มีการทำบุญเพิ่มขึ้นคือปิดทอง ทอดผ้าป่า เพื่อให้ผู้มาร่วมงานอิมบุญมีความสุขทั่วหน้ากัน

ภาพที่๑๗๖ นางฟ้าในพิธีตักบาตรเทโว

ประเพณีกวนกระยาสารทที่วัดโบสถ์ชนะมาร(ชุมชน ๘,๙)

ประเพณีกวนกระยาสารทของวัดโบสถ์ชนะมารนั้นจัดขึ้นเพื่อจะใช้โยนแจกแก่ผู้มาร่วมงานบุญในงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำในวันสารทไทย

การร่วมงานกันจะมีชาวบ้านในชุมชนทั้งหญิงทั้งชายมาร่วมมือกันทำงานโดยฝ่ายชายจะมีหน้าที่ปอกมะพร้าวชูดและคั้นให้เป็นน้ำกะทิ ฝ่ายหญิงจะแบ่งหน้าที่กันโดยนำเครื่องปรุงคือข้าวตอก ข้าวเม่า ถั่วลิสง งาขาว งาดำ น้ำตาล แป๊ะเตามาเตรียมคั่ว จากนั้นก็เตรียมอุปกรณ์คือกระทะใบใหญ่ ชาวบ้านเรียกว่า กระทะใบบัวและใช้ไม้พายขนาดใหญ่กวน

เมื่อเตรียมอุปกรณ์เสร็จแล้วตั้งกระทะใส่กะทิเคียวจนแตกมันจึงผสมน้ำตาลปีปลงไปจนได้สัดส่วนตามที่ต้องการเคียวจนได้ที่จากนั้นใส่เครื่องปรุงทั้งหมดคือข้าวตอก ข้าวเม่า ถั่ว งา ลงไปในกระทะกวนจนเหนียวจึงตักใส่ภาชนะที่จัดเตรียมไว้ โดยทำให้เป็นแผ่นมีความหนาตามต้องการ จึงใช้มีดตัดเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมห่อด้วยกระดาษแก้วเพื่อนำไปใช้ในงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ กระยาสารท เป็นของหวานประจำปีใช้ในการทำบุญในวันสารทไทยเท่านั้น เพื่อเพิ่มรสชาติให้กระยาสารท มีความอร่อยยิ่งขึ้นจะต้องกินร่วมกับกล้วยไข่ เพื่อเพิ่มรสชาติยิ่งขึ้นใน ๑ ปีจะมีการกวนครั้งเดียวในงานทำบุญสารทไทยเท่านั้น

(วิทยากร นางนิภาพรรณ ทับทวี ต.ในเมือง อ.เมือง)

งานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

งานประเพณีอุ้มพระดำน้ำเป็นประเพณีประจำท้องถิ่นของชาวชุมชน ๘,๙และกระทำกันทุกปีที่วัดไตรภูมิ ปัจจุบันนี้ทางเทศบาลเมืองและจังหวัดโดยความร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ยกระดับงานขึ้นเป็นงานประจำปีของจังหวัดเพชรบูรณ์โดยกำหนดให้มีการจัดงานถึง ๕ วัน ๕ คืน

เดิมเป็นงานที่ชาวบ้านจัดขึ้นตามความเชื่อเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ของพระพุทธมหาวรรณราชาที่ได้หายไปในคืนวันแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ อันตรงกับวันสารทไทยและชาวบ้านตามมาพบอยู่ในที่เดิมที่มีการค้นพบองค์พระถึงสามครั้ง จนต้องทำพิธีสะกดไว้

งานจะเริ่มขึ้นโดยในเวลาช่วงเช้าของแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี จะมีพิธีบวงสรวงต่อเทพยดาอารักษ์ที่ปากบักรักษาพระพุทธมหาวรรณราชาโดยผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมทั้งประชาชนที่มีจิตศรัทธามาร่วมพิธีกันอย่างคับคั่ง

ในช่วงตอนบ่ายจะมีการอัญเชิญองค์พระพุทธมหาวรรณราชา ประทับบนรถบุษบกแห่แหนไปตามถนนในเขตตลาดรอบเมืองเพชรบูรณ์มีริ้วขบวนจากหน่วยงานและอำเภอต่าง ๆ ร่วมแห่แหนด้วยมีผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมทั้งคณะข้าราชการและคนหน้าที่จะเข้าทำพิธีอุ้มพระนำขบวนและนำไปไว้ที่ลานสวนสาธารณะเพชรบุรีให้ประชาชนทำความเคารพสักการะ และมีกิจกรรมปิดทององค์พระพุทธมหาวรรณราชาและเทศนาโดยพระอาจารย์ชื่อดัง

ในวันรุ่งขึ้นเป็น ๑๕ ค่ำ เดือน๑๐ ซึ่งตรงกับวัน สารท ประชาชนส่วนใหญ่จะไปทำบุญที่วัดก่อนที่จะไปรวมตัวกันที่บนอัมพจรรยิมฝั่งแม่น้ำป่าสักบริเวณหน้าวัดโบสถ์ชนะมารและในตอนช่วงเช้าของวันนี้ผู้ว่าราชการในฐานะเจ้าเมืองพร้อมด้วยเสนาบดี ๔ เหล่าเวียง วัง คลัง นา ที่คัดเลือกจากคหบดี และหัวหน้าหน่วยงานนำขบวนเรืออัญเชิญพระพุทธรูปมหาธรรมราชา รวมทั้งขบวนเรือจากหน่วยงานและชุมชนทั้ง ๑๗ ชุมชน อำเภอต่างๆมาร่วมแห่แหนไปทำพิธีอุ้มพระดำน้ำที่วัดโบสถ์ชนะมาร

ในการทำพิธีนั้นเจ้าเมืองจะนำองค์พระดำน้ำทางทิศเหนือ ๓ ครั้งและทิศใต้ ๓ ครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งก็จะมีการทำนาย ทำให้ฟ้าฝนในการทำการเกษตรของจังหวัดเพชรบูรณ์อุดมสมบูรณ์ในขณะที่ทำการดำน้ำขบวนเรือนางฟ้าจะโปรยดอกไม้ลอยไปตรงบริเวณของการทำพิธีอุ้มพระดำน้ำ และขบวนเรือที่บรรทุกข้าวต้มลูกโยนกล้วยไข่ ขนมกระยาสาธทาโยนขึ้นไปให้ประชาชนที่นั่งชมพิธี ๒ ฟากฝั่งแม่น้ำป่าสัก ทำให้เกิดบรรยากาศที่สนุกและอิมเมจ เมื่อเสร็จพิธีแล้วประชาชนจะนำเอาขันมาตักน้ำบริเวณที่นำองค์พระไปดำน้ำไปอาบและบูชาถือว่าเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์

ภาพที่ ๑๗๗ องค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชา

ภาพที่ ๑๗๘ ผู้ว่าราชการจังหวัด(เสือสีฟ้า)เดิน นำขบวนแห่

ภาพที่ ๑๗๙ ประดิษฐานองค์พระที่ลานสวนสาธารณะเพชรปุระ

ในงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำมีงานประเพณีของชุมชนที่เป็นกีฬาทางน้ำและเป็นที่ชื่นชอบของทุกชุมชน คืองานแข่งเรือพายทวนน้ำดังนั้นในแต่ละชุมชนจึงมีเรือแข่งประจำอยู่ทุกชุมชนสำหรับชุมชน ๘,๙ จะมีการส่งเรือแข่งไปร่วมแข่งขันทุกปี

ประเพณีการแข่งขันเรือทวนน้ำ

ประเพณีการแข่งขันเรือทวนน้ำหน้าวัดไตรภูมิเป็นการแข่งขันที่มีกันมาช้านานและมีลักษณะแตกต่างจากจังหวัดอื่นๆทั้งนี้เกิดจากข้อจำกัดที่แม่น้ำป่าสักมีลักษณะคดเคี้ยว แคบน้ำไหลเชี่ยวกรากจึงมีการแข่งขันเรือพายทวนน้ำแทนที่จะเป็นการแข่งขันพายเรือตามน้ำที่มีการแข่งขันกันทั่วไป เป็นการแข่งขันที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ ประเพณีการแข่งขันนี้จะจัดร่วมกับงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำทุกชุมชนและทุกเครือข่ายวัฒนธรรมจะไปร่วมแข่งขัน และจากการสนับสนุนของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นช่วยกันสนับสนุนและฟื้นฟูจึงเป็นประเพณีที่สืบทอดมาแต่ครั้งและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว

เรือแข่งของชุมชน ๘,๙ มี ๒ ลำคือเรือมณีสายชล และเรือมังกรทอง ได้ซื้อมาจากหมู่บ้านน้ำครกใหม่จังหวัดน่าน ตัวเรือขุดจากไม้ตะเคียนหิน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลในสมัย

ด.ร.วิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีนำมาซ่อมแซมตกแต่งโดยช่างสงวน ศูนย์นพพา อำเภอฟธาราม จังหวัดราชบุรี และช่างแร่ บ้านปากน้ำ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

เคยได้รับรางวัลรางวัลชนะเลิศในงานอุ้มพระดำน้ำในปี๒๕๔๖และรองชนะเลิศอันดับ ๑ ในงานแข่งเรือพายทวนน้ำ

ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุเนื่องในงานเทศกาลสงกรานต์ของชาวชุมชนวัดโพธิ์เย็น

ประเพณี"งานสงกรานต์" ซึ่งเป็นงานประเพณีของชุมชนที่ ๘,๙ ได้จัดทำกันมาเป็นประจำทุกปีจากการให้ข้อมูลของด.ร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ได้อธิบายถึงที่มาของงานประเพณีสงกรานต์ไว้ดังนี้

คำว่าสงกรานต์แปลความหมายของคำศัพท์คือการย้ายหรือการเคลื่อนที่ กล่าวคือเป็นวันที่พระอาทิตย์ย้ายเข้าสู่ราศีเมษ เป็นวันต้อนรับปีใหม่ซึ่งมีอยู่ ๓ วันด้วยกันคือ

๑. เป็นวันที่พระอาทิตย์ขึ้นสู่ราศีเมษ
๒. เป็นวันเนา
๓. เป็นวันเถลิงศก

ใน ๓ วันนี้นักจะตกอยู่ในระหว่างวันที่ ๑๓-๑๕ ของเดือนเมษายนแทบทุกปี โดยมีวันที่ ๑๓ เป็นวันมหาสงกรานต์

ในท้องฟ้ากว้างนี้ทางโหราศาสตร์แบ่งออกเป็นส่วนๆละ๓๐ องศาเรียกว่า ราศีแต่ละราศีจะตั้งชื่อราศีตามดาวที่อยู่ประจำราศีนั้นๆ โดยเริ่มที่กลุ่มราศีเมษ คือกลุ่มดาวแกะตัวผู้เรื่อยไปจนถึงราศีกุมภ์ คือดาวคนถือหม้อ(เพราะต้องใช้เวลาผ่านเดือนราศีมีนอีก ๑ เดือนประมาณวันที่ ๑๓มีนาคม๑๓ เมษายนจะครบรอบ๑ปีพอดี) ซึ่งดวงอาทิตย์จะใช้เวลาผ่านกลุ่มดาวแต่ละกลุ่มเป็นเวลา ๑ เดือนโดยโคจรเป็นทักษิณาวรรตคือจากซ้ายไปขวาดังนั้นในความหมายของสงกรานต์จะมีทุกเดือนแต่เมื่อครบรอบปีเราจะได้ถือว่าเป็นมหาสงกรานต์เป็นการถือว่าเป็นวันปีใหม่ของไทยคือครบรอบปี

ประวัติของสงกรานต์มี ๒ตำนานตำนานแรกคือเรื่องของธรรมาบาลกุมารบุตรของเศรษฐีที่ร่ำรวยและเฉลียวฉลาดมากเรียนจบศิลปวิทยาตั้งแต่อายุ ๗ ขวบรอบรู้ภาษาสัตว์ต่างๆอีกด้วย ช่วยเหลือแก้ปัญหาให้กับประชาชนทั่วไปจนท้าวภิลพรหมเกิดความอิจฉาและกลัวจะไม่มีใครนับถือตนจึงคิดจะกำจัดโดยลงมาถามปัญหาธรรมาบาลกุมาร ๓ ข้อถ้าตอบไม่ได้จะตัดเศียรธรรมาบาลกุมารและถ้าแก้ได้ภิลพรหมจะตัดเศียรธรรมาบาลกุมารๆ แก้ไม่ได้จึงขอเวลา ๗ วัน

ธรรมาบาลกุมารคิดแก้ปัญหาไม่ได้จึงแอบหนีไปนั่งอยู่ใต้ต้นตาลบังเอิญได้ยินนกอินทรีสองตัวเมียที่ทำรังอยู่บนต้นตาลเจรจากัน ตัวเมียถามตัวผู้ว่าพวกรุ่นนี้จะได้อาหารที่ไหนกิน ตัวผู้ตอบจะได้กินซากศพธรรมาบาล ตัวเมียซักต่อว่าเพราะอะไร ตัวผู้จึงเล่าถึงการทำพนันระหว่างท้าวภิลพรหมกับธรรมาบาลกุมาร ตัวเมียจึงถามถึงปัญหา ๓ ข้อนั้นคืออะไรตัวผู้จึงเล่าให้ฟังดังนี้

ปัญหาข้อที่๑ ตอนเช้าราศีอยู่ที่ไหน คำตอบคืออยู่ที่หน้า ผู้คนทั้งหลายจึงเอาน้ำล้างหน้า

ปัญหาข้อที่ ๒ ตอนกลางวันราศีอยู่ที่ไหน คำตอบคือราศีอยู่ที่อก คนจึงเอาน้ำลูบอก

ปัญหาข้อที่ ๓ ตอนค่ำราศีคนอยู่ที่ไหน คำตอบคือ ราศีอยู่ที่เท้าคนจึงเอาน้ำล้างเท้า

ฝ่ายธรรมบาลกุมารได้ทราบคำแก้ปัญหาของนกอินทรีจึงกลับไปยังปราสาทเมื่อท้าวทิลพรหมมาขอฟังคำตอบจึงแก้ปัญหาได้ถูกต้องท้าวทิลพรหมจึงต้องตัดศีรษะของตนตามสัญญาแต่ศีรษะของท้าวทิลพรหมมีฤทธิ์เดชมากถ้าโยนลงบนพื้นดินจะเกิดเป็นไฟไหม้โลก ถ้าโยนลงในมหาสมุทรน้ำในมหาสมุทรจะเหือดแห้ง โยนในอากาศก็แห้งแล้ง ฝนไม่ตกท้าวทิลพรหมจึงให้ธิดาทั้ง ๗ ซึ่งเป็นบริวาริกาของพระอินทร์ให้เอาพานมารับซึ่งมีเกณฑ์ดังต่อไปนี้

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันอาทิตย์นางสงกรานต์ชื่อว่า “ทุงษะ” ทัดดอกทับทิม เครื่องประดับคือปัทมราช ภักษาสดคือดอกอุทุมพร อาวุธมือขวาจักร มือซ้ายสังข์ พาหนะครุฑ ในปีนั้นเรือกสวนไร่เนา เผือกมันมีผู้แพง

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันจันทร์ นางสงกรานต์ชื่อว่า “โคราศ” ทัดดอกปีป เครื่องประดับมุกดา ภักษาหารคือเตลิ่ง อาวุธคือพระขรรค์มือซ้ายถือไม้เท้า พาหนะคือพยัคฆ์ ในปีนั้นจะแพ้เสนาบดี แพ้ท้าวพระยาและนางพระยา

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันอังคารนางสงกรานต์ชื่อ “รากษส” ทัดดอกบัวหลวง เครื่องประดับโมรา ภักษาหารโลหิต อาวุธมือขวาตรีศูล มือซ้ายธนู พาหนะ วราหะ ในปีนั้นจะเกิดอันตรายกลางเมือง จะเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม และมีความเจ็บไข้กันมาก

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันพุธนางสงกรานต์ชื่อ “มณฑา” ทัดดอกจำปา เครื่องประดับไพฑูรย์ ภักษาหารนมเนย อาวุธมือขวาเข็ม มือซ้าย ไม้เท้า พาหนะคัทรภะ ในปีนั้นท้าวพระยาจะได้เครื่องกำนัลจากต่างประเทศแต่มักจะแพ้ลูกอ่อน

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันพฤหัสบดี นางสงกรานต์ชื่อว่า “กิริณี” ทัดดอกมณฑา เครื่องประดับมรกต ภักษาหารถั่ว งา อาวุธมือขวาขอ มือซ้ายปืน พาหนะคชสารในปีนั้นมักจะแพ้เจ้าไทย พระสงฆ์ราชาคณะเดือดร้อน

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันศุกร์ นางสงกรานต์ชื่อกรมิกา ทัดดอกจกกลณี เครื่องประดับบุษราคัม ภักษาหารกล้วยน้ำว้า อาวุธมือขวาพระขรรค์ มือซ้ายพิณ พาหนะสิงห์ ในปีนั้นข้าว น้ำ ผลไม้จะอุดมสมบูรณ์ แต่จะมีพายุจัด และเกิดเจ็บตายกันมาก

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันเสาร์ นางสงกรานต์ชื่อ “มโหธร” ทัดดอกสามหาว เครื่องประดับนิลรัตน์ ภักษาหารเนื้อทราย อาวุธคือจักร มือซ้ายตรีศูล พาหนะมยุรา(นกยูง) ในปีนั้นมักจะเกิดภัยอันตรายกลางเมืองและมีโจรผู้ร้ายชุกชุม

นางทุงษะเป็นพี่สาวคนโตซึ่งเอาพานรับศีรษะของบิดานำไปแห่รอบเขาพระสุเมรุเป็นเวลา ๖๐ นาทีแล้วนำไปประดิษฐาน ณ ถ้ำคันธุลี เขาไกรลาส การนำไปแห่นั้นจะมีเครื่องดีดสี่ตีเป่ามีเทพบุตรเทพธิดาประมาณแสนโกฏิเป็นบริวาร จากนั้นน้องๆก็จะเปลี่ยนเวรกันนำไปแห่แล้วนำไปล้างที่สระอินดาต ๗ ครั้งแล้วนำไปเก็บไว้ที่เดิมหมุนเวียนกันตลอดไป

ตำนานของวันมหาสงกรานต์นี้เป็นไปตามความเชื่อทางโหราศาสตร์อันเนื่องจากศาสนา พราหมณ์สำหรับเรื่องที่ ๒จะเป็นความเชื่อของศาสนาพุทธดังนี้

ขณะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทับอยู่ที่เชตวันมหาวิหารอยู่ต่อมาวันหนึ่งพระเจ้าประสนธิโกศลได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์และได้ทูลถามว่า รัชสมัยของพระสุริยเทพแผดกล้าและมีความร้อนแรงหนักหนาทำให้มนุษย์ทั้งหลายมีความเจ็บไข้เป็นอันมาก บางปีข้าวยากหมากแพง บางปีข้าวปลานาเกลือบริบูรณ์ก็มี บางปีฝนตกในเดือนแรกน้ำมากแต่ต้นปีครั้งเมื่อถึงปลายปีน้ำก็เหือดแห้งไปหมด บางปีทำให้เกิดอัคคีภัยทำให้ไฟไหม้บ้านเรือน บางปีท้าวพระยาเสนาบดีคิดทรยศต่อองค์พระมหากษัตริย์บางปีสตรีตั้งครรภ์แล้วคลอดบุตรแล้วล้มตายจะแก้ไขอย่างไร จึงจะทำให้มนุษย์นิกรจึงจะรอดพ้นจากความทุกข์ยากและเจ็บป่วย

พระองค์ทรงตอบว่า ประชาชนทั้งหลายอย่าประมาท ให้ถือศีลให้ทานแก่คนยากจน คนกำพร้า แล้วให้มาประชุมพร้อมกัน ณ ที่แห่งหนึ่งแห่งใดแล้วให้เอาน้ำอบ น้ำหอมเครื่องหอมต่าง ๆ นั้นมาทำเป็นน้ำสรงพระภิกษุสงฆ์ พระพุทธรูป พระสถูป เจดีย์ พระศรีมหาโพธิ์และรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ปู่ย่า ตา ยาย ปิตามารดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์แล้วท่านเหล่านั้นจะให้ศีลให้พรและรักษาศีล ๕ ศีล ๘ แล้วทำดวงจิตของตนให้แน่วแน่ หมั่นสดับตรับฟังพระธรรมเทศนา ท่านเหล่านั้นก็จะพ้นภัยสมดังความปรารถนาของตน

และอีกประการหนึ่งก็คือ หญิงก็ดี ชายก็ดี เป็นผู้มิจิตกรอุทิศสัตว์ทั้งหลายเช่น ปลา เต่า นก ผู้คนเหล่านั้น จะได้เสวยสุขความเจริญเป็นอันมากยิ่งได้มีโอกาสได้ชีวิตสัตว์ใหญ่เช่นโค กระบือจะได้เสวยสุขสำราญอายุยืนยาวประกอบด้วยกำลังกาย กำลังปัญญา กำลังทรัพย์และไม่มีโรคภัยเบียดเบียน

สำหรับชุมชนวัดโพธิ์เย็นจะมีกำหนดการในการจัดประเพณีรดน้ำดำหัวดังนี้ ในสมัยก่อนจะเริ่มงานตั้งแต่วันที่ ๑๓ เมษายน ก่อนวันสงกรานต์หนึ่งวันพระภิกษุจะตีกลองให้ชาวบ้านมาก่อพระทรายในตอนเย็น ตกแต่งพระทรายด้วยดอกไม้ พระภิกษุจะโยงด้ายสายสิญจน์จากพระทรายขึ้นบนศาลากับพระพุทธรูปในวันรุ่งขึ้นคือวันที่ ๑๓ เมษายน ในเวลาเช้า ชาวบ้านในเมืองจะนำเอาอาหารคาว หวานเช่น ขนมมณีสาว มาถวายพระภิกษุในวัดใกล้บ้านเช่นวัดโพธิ์เย็น วัดประตูดาว วัดไตรภูมิ วัดโบสถ์ชนะมาร พร้อมทั้งนำกระดูกของปู่ย่าตายายมาวัดด้วย เพื่อทำพิธีอุทิศส่วนกุศลไปให้ เพราะเชื่อว่าผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะมารับส่วนกุศลจากลูกหลาน

ในตอนกลางวัน พวกหนุ่มๆ สาวๆ จะเล่นการละเล่นกันเช่น เล่นสละบ้า ก้อยล้อ ทอดหลุม พอตก กลางคืน หนุ่มๆ สาวๆ จะนัดกันมาราวงที่ลานวัดทุกคืน หรือตามลานบ้านที่มีพื้นที่กว้างๆ เล่นกันอย่างสนุกสนานเป็นเวลา ๑๕ วัน จึงเลิกกันไป คนตรีที่ใช้ประกอบการละเล่นเช่น โทน ฉิ่ง ปี่ ฆ้อง

ภูมิปัญญาของชาวบ้าน

วิถีชีวิตของชุมชน๘,๙ซึ่งอาศัยอยู่ริมแม่น้ำป่าสักไหลผ่านจะมีความผูกพันกับแม่น้ำป่าสักหลายด้านเช่นการใช้เป็นทางคมนาคม งานประเพณีสนุกสนานรื่นเริงแล้วยังผูกพันกับอาชีพหลายด้านด้วยเช่นกันได้แก่อาชีพทางการเกษตร

ริมตลิ่งสองฝั่งแม่น้ำป่าสักจะมีการปลูกผักต่างๆเช่น ผักกาด ผักบุ้ง หอม กระเทียม คื่นห่าน กะหล่ำปลี มันเทศ ถั่วฝักยาว ฯลฯ เพราะมีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี ชาวบ้าน จะใช้น้ำในแม่น้ำรดผักแต่ชาวบ้านจะปลูกผักไว้กินเองไม่นิยมซื้อขายกันแต่จะมีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันกันไปประกอบอาหารกันเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อประกอบอาหารกันเสร็จแล้วก็ตัดใส่ถ้วยแจกบ้านใกล้เคียงกันเป็นประจำในหมู่บ้าน

นอกจากนี้ก็ยังมีการประกอบอาชีพทางการจับสัตว์น้ำคือปลาเป็นการจับมาประกอบอาหารไม่ต้องซื้อมาจากที่อื่น เพราะปลาในแม่น้ำป่าสักเมื่อก่อนชุมชุมและหาง่าย กล่าวได้ว่าตำนานน้ำพริกไว้ก่อนแล้วค่อยลงคลองหาปลาก็ยังได้

วิธีหาปลาของชาวบ้านก็ใช้วิธีง่ายๆ หาใช้เฉพาะประกอบอาหารในแต่วันเท่านั้นไม่เอามาก พอกินในแต่ละมื้อเท่านั้น เพราะไม่ได้เอาไปซื้อขายเหมือนปัจจุบันนี้ เครื่องมือต่างๆที่ชาวบ้านใช้หาปลาก็มีแห ช้อน เบ็ด แหวน สวิง ลากโซ่ทำตาข่ายกระโดดหรืออุจั่น ตัวอย่างการทำเครื่องมือตาข่ายกระโดดหรืออุจั่น

จะทำเฉพาะที่มีคลองเล็กๆแยกจากแม่น้ำป่าสักเป็นบางที่เช่นปากคลองแยกแม่น้ำเก่า คลองแยกปากปู้ คลองแยกปากคลองศาลาเป็นต้นอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบด้วย

๑. **ตาข่าย** มีลักษณะคล้ายแหแต่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๒ เมตร ยาวเท่ากับความกว้างของคลองเล็กที่แยกจากแม่น้ำป่าสักใช้เป็นที่รองรับปลาที่จะกระโดดเข้ามาติดอยู่บนตาข่ายที่กางไว้คล้ายๆกับอุจั่น
๒. **ฝือก** ไม้ไผ่ผ่าเป็นซีกขนาดนิ้วมือ ยาวกว่าความลึกของน้ำในคลองเล็กที่แยกนั้นประมาณ ๑ ศอก ใช้เกวียดมัดไม้เรียงกันคล้ายกับมู่ลี่ ยาวเท่ากับความกว้างของคลองเล็กที่แยกนั้น
๓. **สวิงเล็ก** ไว้สำหรับตักปลาจากอุจั่นที่กระโดดมาติด โดยมีด้ามต่อให้ยาวประมาณ ๒ เมตร เพื่อสะดวกในการตักปลา
๔. **หลักไม้ต่างๆ** ไม้หลักต่างๆเหล่านี้ใช้เพื่อยึดหลักอุจั่นและมัดยึดฝือกให้มั่นคงแน่นหนาไม่โยกเยก ใช้ตามจำนวนที่ต้องการ

การจับปลาโดยอุจั่นนี้เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในการสังเกตและเรียนรู้เรื่องการดำรงชีวิตของปลา ชาวบ้านรู้ดีว่าปลาจะหากินในช่วงหัวค่ำถึงเที่ยงคืนและเป็นช่วงที่ปลาจะหากินตามริมตลิ่ง คลองเล็กคลองน้อย เมื่อใกล้แจ้งก็จะกลับมาอาศัยในแม่น้ำป่าสักตามเดิม

ดังนั้นผู้ที่ทำอุจั่นจะเอาอาหารไปหว่านไว้เช่นตัวปลวกบ้าง มดแดงบ้าง รำข้าวบ้างแล้วแต่จะหาอะไรได้ ตอนเย็นจะไปกางอุจั่นไว้และเตรียมฝือกที่จะกักกันไว้ให้พอดีแต่ยังไม่กางกันเพียงแต่เตรียมไว้ที่ริมตลิ่งริมคลองเล็กที่จะกั้นนั้น เมื่อเตรียมดีแล้วก็เอาอาหารปลาที่เตรียมไว้ไปหว่านลงในลำคลองเล็กเพื่อให้ปลาเข้าไปกินเรียกว่า"อ้อยปลา" เจ้าของก็กลับบ้านไม่ต้องเฝ้าดูก็ได้ พอหัวค่ำปลาก็จะออกหากินเมื่อในคลองเล็กมีอาหารมากปลาก็จะเข้าไปหากินจำนวนมากเพราะมีอาหารอ้อยอยู่

พอดักได้ประมาณเที่ยงคืนหรือตีหนึ่งปลาก็จะเริ่มอืดและหยุดหากินเริ่มหวนกลับเพื่อจะว่ายออกสู่ม่านน้ำป่าสักตามเดิมแต่ผู้ไปทำอุจ๋องก็จะไปกันเผือกที่เตรียมไว้ไปกันคลองเล็กๆไว้ โดยไม่ให้มีช่องออกได้เมื่อปลาวายกลับมาสวมเผือกที่กันไว้ หากทางออกไม่ได้ ก็จะกระโดดข้ามเผือกไปตกลงใส่อุจ๋องที่รองรับไว้ เจ้าของก็ใช้สวิงที่เตรียมไว้ตักเอาปลาในอุจ๋องที่รองรับไว้ไปตามต้องการ

การหาปลาประเภทนี้ ไม่ต้องเหนื่อยยากอะไร เพียงแต่เตรียมทำไว้ก่อน แล้วเวลากลางคืนก็กลับบ้านไปนอนตามปกติ ประมาณเที่ยงคืนก็ลงไปกันเผือกเท่านั้น ปลาก็จะกระโดดลงมานอนในอุจ๋องเองให้เราจับเอาตามต้องการ ส่วนมากปลาที่เข้าไปหากินตอนหัวค่ำมากเท่าไร ตอนหลังเที่ยงคืนก็จะกลับออกมากระโดดเข้าอุจ๋องจนหมดเท่านั้น ส่วนมากจะได้ปลาช่อนเป็นจำนวนมากเพราะกระโดดเก่ง

ข้อควรระมัดระวังการกันเผือกต้องกันให้ดี อย่าให้มีช่องหรือรูให้ปลาออกได้ ถ้ามีช่องปลาลอดออกได้ ปลาจะลอดออกทางช่องหมด จะไม่กระโดดเข้าอุจ๋องเลย วันนั้นก็คงอดได้ปลาแน่ๆ

(วิทยากรนายสำลี แยมอุบล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

วิธีดักปลาเน่า

วิธีการจับปลาที่ใช้การสังเกตธรรมชาติของปลาอีกวิธีหนึ่งคือวิธีการดักปลาเน่าซึ่งมีวิธีการดังต่อไปนี้

วิธีทำเหยื่อ

๑. นำปลาขาว (ประเภทปลาสร้อย ปลาชิว ปลาแปบตัวเล็กๆ) ที่ตายแล้วทิ้งไว้จนเน่า หมักไว้ ๑ คืน
๒. นำปลาเน่าที่หมักไว้นั้นโขลกหยาบๆรวมกับปลาร้าชนิดหนอยพอให้มีกลิ่นแล้วผสมสบูกรด (สบู่ลาย) วางลงไปทั้งก้อน (วิทยากรคือนายสำลี บั้วบางให้เหตุผลว่าการที่ใส่สบู่ลายลงไปด้วยเพื่อให้ปลาเน่าผสมปลาร้ามีกลิ่นหอม)
๓. เมื่อจะใช้เหยื่อให้ดักปลาเน่าบางส่วนลงไปในตะกร้าที่จะต้องสานเป็นตาห่างๆเพื่อให้ขึ้นปลาเน่าสามารถเล็ดลอดไปได้ แต่ออกไปได้เล็กน้อย เป็นแรงจูงใจให้ปลาน้อยใหญ่ที่มวนเวียนอยู่รอบตะกร้าอยากกินเหยื่อคือปลาเน่าที่มีกลิ่นหอมของปลาเน่า ปลาร้ากับสบู่ลาย

สถานที่ดักดักปลาเน่าและวิธีการจับปลา

๑. พื้นที่สำหรับใช้เป็นบริเวณที่ตกปลาให้เลือกบริเวณน้ำที่ไม่ลึกนักแต่ควรเป็นบริเวณที่มีน้ำวน อาจจะเป็นน้ำนิ่งหรือโบมะพร้าวสดๆหรือต้นกล้วยมากันบริเวณให้กว้างเพื่อให้เกิดน้ำวนเป็นเกล็ดล้นทั้งนี้เพื่อให้ปลาที่กำลังกำบังแล้วมาอาศัยอยู่บริเวณนั้นก่อนแล้วถากถางหญ้าวัชพืชหรือสิ่งกีดขวางต่างๆบริเวณได้น้ำให้เตียน
๒. ทำหลักสะพานยื่นลงในบริเวณนั้น ยาวประมาณ ๒-๒.๕ เมตร
๓. บักไม้ไผ่ลำเล็กๆเป็นหลักผูกตะกร้าให้แน่นติดกับปลายไม้ไผ่ที่เป็นสะพาน แล้วนำเหยื่อที่ผสมไว้แล้วดักใส่ลงไปในตะกร้าปริมาณพอสมควรแล้วเดินลงไปเรื่อยๆ

๔. สังเกตเมื่อปลามากินเหยื่อที่ก้นตะกร้า จะสังเกตเห็นก้นตะกร้าจะสั่นไหวกระดูกกระดูกจึงใช้ช้อนซึ่งทำมาจากด้ายถักแหเป็นสามเหลี่ยมผูกอยู่กับไม้ไผ่ ๒ ลำ ยาวประมาณลำละเมตรครึ่งช้อนลงไปที่ได้ตะกร้าเหยื่อแล้วยกขึ้นอย่างรวดเร็ว
๕. ปลาที่ตกได้ส่วนใหญ่ประมาณ ๘๐-๙๐ %จะเป็นปลากดแม่น้ำตัวใหญ่ๆ อาจมีปลาแขยง หรือปลาอื่นๆผสมมาบ้างเล็กน้อย วิทยากรบอกว่าเวลาที่เหมาะสมที่จะมาดักกรอดักปลานี้ ควรเป็นเวลาพลบค่ำไปถึงกลางดึกเพราะเป็นเวลาเงียบสงบและควรช้อนอยู่เงียบๆอยู่บนชายตลิ่งให้ไกลจากสะพานพอสมควร ให้ปลากินเหยื่อเพลินอยู่ตายใจ เมื่อสบโอกาสเหมาะก็คว่ำช้อนค่อยๆเดินให้เงียบที่สุดแล้วใช้ช้อนดักลงไปใต้ตะกร้าแล้วยกขึ้นมาโดยเร็วไม่ให้ปลานี้ไปได้ทันและวิทยากรบอกต่อไปอีกว่าบางทีถึงกับยกไม้ขึ้นเพราะดักได้ปลาจำนวนมากนั่นเอง

(วิทยากรนายสำลี แยมอุบล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ปราชญ์ในท้องถิ่น

นายเฟื่อง มะลิวัลย์ อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๐ ต.ในเมือง อ. เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพเป็นนักการภารโรงอยู่ที่โรงเรียนเทศบาลหนึ่ง (บ้านในเมือง)ปัจจุบัน เกษียณอายุราชการแล้ว เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญวิชาต่างๆได้แก่

๑. การวางแผนโบราณ ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากนางพิน มะลิวัลย์ผู้เป็นแม่ เมื่อมีผู้ป่วยอาการปวดหลัง ปวดขา ปวดไหล่ ยกแขนขาไม่ได้ หมอเฟื่องจะนวด(จับเส้น) วันละ ๒ ชั่วโมง ทุกวัน ประมาณ ๗ วันก็จะหายเป็นปกติ
๒. หมอรักษากระดูกหัก ได้เรียนวิชามาจากอาจารย์ลา เพชรแสง ถ้ากระดูกหักจะใช้น้ำมันงาขาวปลุกเสกก่อนจะนำไปรักษาผู้ป่วย โดยวิธีการใช้น้ำมันที่ปลุกเสกแล้วทาบริเวณที่กระดูกหักทุกวัน ซึ่งถ้าผู้ป่วยเป็นเด็กจะใช้เวลารักษาประมาณ ๑๕ วัน ส่วนผู้ใหญ่ใช้เวลารักษาประมาณ ๔๕ วัน
๓. การสะกดผีตายโหง ถ้ามีผีตายโหงหรือมีการคลอเคลียตาย ในสมัยโบราณ ถ้าไม่มีการสะกดวิญญาณของผีตายโหง วิญญาณจะมาหลอกหลอนรังควานญาติพี่น้องและชาวบ้าน จึงมักจะรีบทำการเผาศพหรือฝังศพก็ได้ ถ้าฝังศพก็จะบรรจุศพในโลงแล้วนำไปฝังดิน ก่อนปิดฝาโลงจะมีการทำพิธีโดยการนำเอาดินโรยหน้าผาก หน้าอกและเท้าศพ และมีการท่องคาถา ๓ จบ แล้วจึงปิดฝาโลงศพแล้วเอาดินถมหลุมศพให้เต็มจนพูน เมื่อฝังศพมาครบ ๓ เดือนแล้วจึงทำพิธีถอนคาถาสะกดดวงวิญญาณ เพื่อให้วิญญาณไปเกิดหรือไปรับกรรมดีกรรมชั่วที่กระทำมา ส่วนค่ายกครู(เงินค่าจ้างทำพิธีหรือค่าค่าย) ใช้อย่างน้อยประมาณ ๒๔๙ บาท ถ้าไม่มีการถอนคาถาสะกดผีภายใน ๓ เดือน ผู้ทำพิธีจะป่วยเป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต
๔. การทำนายดวงชะตาและตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ได้เล่าเรียนมาจากพระอาจารย์สม บุญมา

ความรู้ทั้ง ๔ เรื่องนี้ ได้ถ่ายทอดให้นายณรงค์ มะลิวัลย์ซึ่งเป็นบุตรชายไว้เรียบร้อยแล้ว

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายเดช ศุภสาร ต.ในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

ปราชญ์ในท้องถิ่น

หม่อจันท์ พรหมเมือง เป็นคนบ้านในเมืองตั้งบ้านเรือนอยู่หน้าวัดโพธิ์เย็น ได้บวชเป็นพระภิกษุนานเท่าไรไม่ทราบพรชา ได้ลาสิกขามาแต่งงานกับนางไผ่ มีบุตรธิดา ๒ คน ได้ศึกษาวิชาแพทย์โบราณ และวิชาโหราศาสตร์ด้วยตนเองจนชำนาญ ได้รักษาคนป่วยไข้ด้วยยาสมุนไพร หายเจ็บป่วยทุกรายและบางคนขอให้ทำนายดวงชะตา ก็ทำนายได้แม่นยำจนผู้คนนับถือมีชื่อเสียงเป็นจำนวนมาก

ปัจจุบันหม่อจันท์ พรหมเมืองได้เสียชีวิตแล้ว

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นางนภา ไกรเพชร บ้านโพธิ์เย็น ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ปราชญ์ในท้องถิ่น

นายสมบุญ บัวบาง อยู่บ้านเลขที่ ๙๓ ถนนสนามชัย ต. ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์หมายเลขโทรศัพท์ บ้าน ๐๕๖ ๗๒๒๒๓ มีอาชีพ ๐๘๓-๒๑๙-๔๐๑๑

มีความรู้ในด้านจัดตั้งศาลพระภูมิ เป็นพิธีกรในงานต่างๆ รับผิดชอบไม้ และเครื่องประดับในงานพิธีต่างๆ

บทที่ ๖

แนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

จากผลของการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถนำผลการรวบรวมข้อมูลมาดำเนินการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยใช้แนวทางตามทฤษฎีของมานุษยวิทยาดังนี้
งานศึกษาสื่อพื้นบ้านมีการวิเคราะห์สารกันอย่างมากมายเพื่อตอบคำถาม

๑. ศึกษาเนื้อหาเพื่อสะท้อนให้เห็นโครงสร้างของสังคม เริ่มตั้งแต่มิติด้านรูปธรรมที่มองเห็นได้ง่ายๆว่าชนบทไทยมีพิธีกรรม ความเชื่อ ภาษิต พังเพย นิทานสอนใจต่างๆ

๒. การวิเคราะห์เนื้อหาของสื่อเพื่อตอบคำถามเรื่องบทบาทหน้าที่ของสื่อสังคม เช่นความขัดแย้งของตัวละครอันนำไปสู่การฆ่ากันเช่นพี่สาววางแผนฆ่าน้องเพราะความริษยา

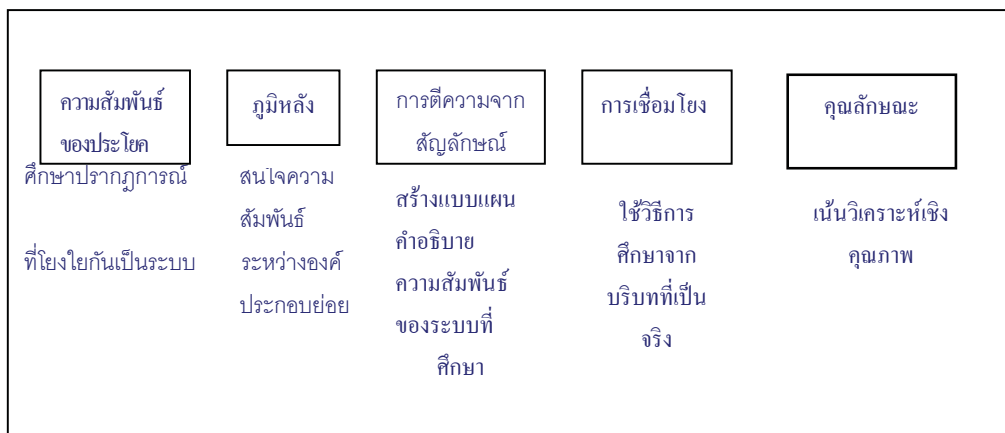
๓. การวิเคราะห์เนื้อหาในแนวทางสัญวิทยา เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายและวิธีการคิดที่อยู่เบื้องหลัง จะให้ความสนใจที่จะพิจารณาว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีความหมายอยู่เบื้องหลัง

(กล่าวคือการมอบดอกไม้ในวันแห่งความรัก แทนความหมายของความผูกพัน) ถือว่าเป็น "สัญลักษณ์" ทั้งสิ้น หน้าที่ของการวิเคราะห์คือ การเจาะเข้าไปดูความหมายที่อยู่เบื้องหลังสัญลักษณ์เหล่านั้น

๔. การศึกษาเนื้อหาด้วยวิธีการเชิงปริมาณ เช่นศึกษาแนวโน้มของเนื้อหาว่ามีเนื้อหาใดมากที่สุด

๕. การศึกษาผู้ส่งสาร ด้วยการสัมภาษณ์จากวิทยากรพื้นบ้านเป็นรายบุคคล และศึกษาในฐานะเป็นองค์หนึ่งของสังคมอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคม

แนวทางวิเคราะห์ข้อมูลนั้นสำหรับแนวทางการวิเคราะห์ตัวสาร ศึกษาตามแนวของ Young Yon Kim & W.B.Gudykunst ,๑๙๘๘, กาญจนา แก้วเทพอ้างถึง ,(๒๕๔๔,หน้า๑๘๗)อ้างถึงทฤษฎี Humanist Traditionเป้าหมายหลักของแนวทางการศึกษาตามทฤษฎีนี้เพื่อทำความเข้าใจตามแนวทางการวิเคราะห์ดังนี้

ภาพที่ ๓ ผังการวิเคราะห์ข้อมูล ตามทฤษฎี มนุษยศาสตร์ (Humanist Tradition)

วัตถุประสงค์

- ๑ เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาคโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง
- ๒ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาที่มีจุดเด่นและสามารถปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อไปพัฒนาชุมชนด้านการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เช่นหมู่บ้านวัฒนธรรม ตลาดนัดวัฒนธรรม และจัดทำเป็นกิจกรรมลานวัฒนธรรมของสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

กรอบอ้างอิงร่วมกันในการสื่อสาร

กรอบอ้างอิงในการสื่อสารเป็นกรอบความคิดที่บุคคลในสังคมเดียวกัน ได้รับการเรียนรู้และการถ่ายทอดโลกทัศน์ค่านิยมมาจากบรรพบุรุษที่มีบริบทของสังคมเป็นแบบเดียวกันและถือว่าเป็นบรรทัดฐานของสังคมอันเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้น ดังเช่น ตัวอย่างวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา ด้วยวิธีการบอกเล่าในวัยผู้ใหญ่มีทั้งสาระด้านการเพิ่มพูนความรู้จากการฟังและเป็นการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อทำงานร่วมกันหรือช่วยเหลือกัน ผู้เล่าคือผู้อาวุโสหรือผู้มีความรอบรู้ซึ่งเล่าในโอกาสพิเศษ เช่นงานศพหรือประเพณีการอยู่ไฟของชาวอีสาน

กรอบอ้างอิงของวัฒนธรรมพื้นบ้านคือแบบแผนบรรทัดฐานของสังคมชาวบ้าน

กาญจนา แก้วเทพ(.๒๕๔๔,หน้า๑๖๕)โดยอ้างถึง (Sarbaugh, ๑๙๘๘) กล่าวว่า

๑.โลกทัศน์ (World view) เป็นชุดของความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิต เป้าหมาย ของชีวิต ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับจักรวาล เช่นคนไทยนับถือ ศาสนาพุทธมีโลกทัศน์ว่า ชีวิตนั้นเป็นความทุกข์ เป้าหมายของชีวิตคือการ ล่วงทุกข์และมนุษย์นั้นเป็นเพื่อนร่วม เกิด แก่ เจ็บ ตายกับสัตว์โลกอื่นๆ เป็นต้น

๒.มีแบบแผนของบรรทัดฐาน(Normative Pattern) เป็นแบบแผนที่วางแนวทางในการปฏิบัติของคนในกลุ่มว่า

- ต้องทำอะไรจึงจะเป็นคนดี / ต้องไม่ทำอะไรจึงจะเป็นคนดี
- ควรจะทำอย่างไร จึงจะเป็นคนดี / ไม่ควรทำอะไรจึงจะเป็นคนดี
- อาจจะทำ อย่างไม่ไร จึงจะเป็นคนดี

๓.ระบบรหัส(code system) รหัสเป็นแบบแผน / กฎทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับทุกอย่างที่มี ความหมาย ไม่ว่าจะเป็นวัจนภาษา อวัจนภาษา สถานที่ กาลเวลา โครงสร้างของสังคมเป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการสื่อสารโดยตรง

๔.ความสัมพันธ์ที่บุคคลรับรู้ซึ่งมีหลายมิติเช่นเป้าหมายของวัฒนธรรมแบบเดียวกัน ลำดับชั้นของความสัมพันธ์ของคู่สื่อสาร ทศนคติเชิงบวกหรือเชิงลบ

ด้วยเหตุที่วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นมาตรฐานของสังคมชาวบ้าน ที่เป็นการบอกรับร่วมกันโดยมีวัจนะสารเป็นตัวบันทึกข้อมูลชุมชน

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ ๑

๑.เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาคโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง การสร้างวัด เป็นค่านิยมอย่างหนึ่งของชุมชนเมื่อมีการรวมตัวกันแล้วมักนิยมสร้างวัดดังตอนหนึ่งของการปาฐกถาของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๔๗๑) หัวข้อมูลเหตุของการสร้างวัดไว้ดังนี้

“วัด ถ้าสร้างวัดย่อมเป็นคุณฝ่ายเดียว เพราะราษฎรในที่นั้นจะได้ประพฤติกิจในพระศาสนา เช่นทำบุญให้ทานเป็นการกุศลและถือศีลเจริญธรรมปฏิบัติ”

ดังนั้นเพื่อเป็นการศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์จำเป็นต้องศึกษาจากวัดของชุมชนนั้นๆ

การศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนจากวัดจำนวน ๑๐ วัดของเครือข่ายวัฒนธรรม๑๐ เครือข่าย แบ่งออกได้เป็น ๖กลุ่มได้แก่

- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดช้างเผือก (ชุมชนที่๑,๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดทุ่งสะเดียง(ชุมชนที่ ๒,๓)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดมหาธาตุ (ชุมชนที่ ๕,๖,๗)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ วัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร (ชุมชนที่๘ ,๙)

- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาหิน (ชุมชนที่ ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดเพชราราม วัดพระแก้ว (ชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗)

รายนามของวัดที่จะต้องทำการศึกษามี ๑๐ วัดดังนี้

- วัดช้างเผือก (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๑, ๔)
- วัดทุ่งสะเดียง (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๒, ๓)
- วัดมหาธาตุ (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๕, ๖, ๗)
- วัดไตรภูมิ (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๘, ๙)
- วัดประตูดาว (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๘, ๙)
- วัดโบสถ์ชนะมาร (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๘, ๙)
- โพธิ์เย็น (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๘, ๙)
- วัดภูเขาหิน (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๔)
- วัดเพชราราม (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๑๕, ๑๖)
- วัดพระแก้ว (ตั้งอยู่ในชุมชนที่ ๑๕, ๑๖)

การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่ ๑, ๔, ๒, ๓ โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ

สมเด็จพระนารายณ์ดิลกเจ้าราชูปถัมภ์ (๒๔๗๑) ชุมนุมพระนิพนธ์ในสมเด็จพระนารายณ์ดิลกเจ้าราชูปถัมภ์เรื่อง มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศไทย. (www googel.dot .com : ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๐) ได้กล่าวถึงมูลเหตุของการสร้างวัดมาจากความเชื่อทางพุทธศาสนา ๓ ประการด้วยกันเรียกว่า เรียกรวมกันว่า "พระไตรสรณคมณี" แปลว่าวัตถุที่ควรระลึกถึง ๓ อย่าง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "พระรัตนตรัย" แปลว่าดวงแก้ว ๓ ดวงคือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์

กล่าวสรุปแต่ละประเด็นได้ดังนี้

วัตถุทั้ง ๓ นั้นมีสภาพติดกัน พระพุทธเจ้าเมื่อเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วไม่มีบุคคลผู้อื่นจะเป็นแทนได้ พระธรรมนั้นเล่าถ้าไม่มีผู้ศึกษาทรงจำไว้ได้ก็เป็นอันตรธานไป ส่วนพระสงฆ์นั้นก็คงอยู่มาได้ด้วยมีผู้บวชสืบสมณวงศ์ต่อมา เพราะสภาพต่างกันอย่างว่ามานี้ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน จึงเกิดมีเจดีย์วัตถุในพระพุทธศาสนาสำหรับสักการบูชาแทนองค์พระพุทธเจ้าขึ้นก่อน พุทธเจดีย์มีหลายอย่าง จะกล่าวแต่ที่เป็นตัวมูลเหตุแห่งการสร้างวัด คือตามประเพณีอันมีมาในอินเดียตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ถ้าผู้ทรงคุณธรรมในศาสนาถึงมรณภาพลง เมื่อเฝ้าแล้วยอมเก็บอัฐิธาตุบรรจุไว้ในสถูป (ที่เรามักเรียกกันว่า พระเจดีย์) สร้างขึ้นตามกำลังของเจ้าภาพ มีตั้งแต่เพียงเป็นกองดินขึ้นไปจนถึงสร้างเป็นปึกแผ่นแน่น

หนาโดยประณิตบรรจง

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าพระนิพพาน ถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้ว กษัตริย์และพราหมณ์อันเป็นเจ้าเมืองต่างๆ ซึ่งนับถือพระพุทธเจ้าขอแบ่งพระบรมธาตุไปสร้างพระสถูปบรรจุไว้ให้มหาชนในเมืองของตนสักการบูชา ๘ แห่งด้วยกัน

ครั้นต่อมาเมื่อถึงสมัยพระเจ้าอโศกได้เป็นพระเจ้ายาจิราฐ ทรงเลื่อมใสทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองแพร่หลายในอินเดียตลอดจนถึงนานาประเทศ พระเจ้าอโศกมหาราชให้รวบรวมพระบรมธาตุมาจากที่ซึ่งบรรจุไว้แต่เดิมเอามาแบ่งเป็นส่วนละน้อยๆ แจกประทานให้สร้างพระสถูปบรรจุไว้เป็นที่สักการบูชาตามบรรดาบ้านเมืองและประเทศที่นับถือพุทธศาสนา ในตำนานกล่าวว่าถึง ๘๔,๐๐๐ แห่ง ซึ่งควรสันนิษฐานแต่ว่ามากจนนับไม่ถ้วนว่าก็แห่ง และพึงสันนิษฐานได้ต่อไป ว่าเมื่อเกิดมีพระเจดีย์ที่ประดิษฐานพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าสร้างขึ้น ณ ที่แห่งใด ที่แห่งนั้นพวกพุทธศาสนิกชนก็ย่อมพากันไปสักการบูชา และช่วยกันพิทักษ์รักษาอยู่เนืองนิจ ทั้งมีผู้เลื่อมใสศรัทธาก่อสร้างเครื่องอุปกรณ์ต่างๆ เพิ่มขึ้นตามกำลังของประชุมชน ณ ที่แห่งนั้นๆ จึงเริ่มเกิดวัดขึ้น ณ ที่ต่างๆ ด้วยประการฉะนี้ วัดชั้นเก่าที่สุดที่ปรากฏในประเทศไทยนี้ เช่นพระปฐมเจดีย์เป็นต้นก็เกิดขึ้นโดยปริยายอย่างแสดงมา

ดังนั้นเราอาจจะกล่าวได้ว่าในศาสนสถานคือวัดตัวแทนของพระพุทธองค์คือ สถูปหรือเจดีย์ซึ่งองค์ของพระเจดีย์นี้เป็นแนวทางที่จะนำมาศึกษาถึงยุคสมัยของวัดที่สร้างขึ้นทำให้เราทราบ ถึงความเก่าแก่ของวัดและยุคสมัยของชุมชน

ส่วนประวัติของพระธรรมนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระสงฆ์พุทธสาวกที่เป็นผู้ใหญ่ชวนกันประชุมทำการ "สังคายนา" รวบรวมร้อยกรองพระวินัยและพระธรรมซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติตรัสสอน ท่องบ่นทรงจำไว้แล้วส่งสอนสาธุศิษย์ให้ทรงจำต่อกันมา ก็แต่การรักษาพระธรรมนั้น เพราะชั้นเดิมใช้วิธีท่องจำมิได้จดลงเป็นตัวอักษร ท่านผู้เป็นพุทธสาวกที่ได้เคยฟังพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนย่อมเข้าใจพระบรมพุทธานุญาตอยู่ การท่องจำและการสวดสาธยายพระธรรมวินัยเป็นแต่เหมือนอย่างจำหัวข้อไว้มิให้ลืม

ครั้นจำเนียรกาลนานมาเมื่อท่านผู้เคยเป็นพุทธสาวกหมดตัวไป พระสงฆ์ชั้นสาธุศิษย์ได้เป็นคณาจารย์สั่งสอนสืบต่อกันหลายชั่วบุรุษมา ความเข้าใจในอธิบายพระธรรมวินัยก็เกิดแตกต่างกัน ได้ประชุมสงฆ์ทำสังคายนาอีกครั้งหนึ่ง ความเห็นก็ไม่ปรองดองกันได้ พระสงฆ์ในอินเดียจึงเกิดถือคติต่างกันเป็น ๒ จำพวก

คติพจน์หนึ่งได้นามว่า "เถรวาท" คือถือลัทธิแต่ที่เชื่อว่าพระเถระผู้เป็นพุทธสาวกได้ทำสังคายนาเมื่อครั้งแรก ไม่ยอมถืออธิบายของคณาจารย์ในชั้นหลัง

คติของอีกจำพวกหนึ่งได้นามว่า "อากิริยวาท" คือถือทั้งลัทธิเดิมและอธิบายของอาจารย์ ด้วยพระสงฆ์จำพวกหลังมีหลายคณะจำนวนมากกว่าพวกก่อน จึงได้นามว่า "มหาสังฆิกะ" อีกอย่างหนึ่ง

เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนานั้น ทรงเลื่อมใสพระสงฆ์ที่ถือลัทธิเถรวาท มีพระราชประสงค์จะกำจัดพวกถือลัทธิอากิริยวาทเสีย แต่จำกัดไม่ได้หมดด้วยมีมากนัก พระเจ้าอโศกจึงให้ประชุมสงฆ์ทำสังคายนาพระธรรมวินัย ตามลัทธิเถรวาทอีกครั้ง ๑ นับเป็นครั้งที่ ๓ ซึ่งพระสงฆ์ต้องบ่นทวงจำไว้ในภาษาบาลี

ครั้นเมื่อล่วงรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชมาประมาณ ๖๐๐ ปี มีพระเจ้าแผ่นดินครองคันธารราชูข้างฝ่ายเหนือแห่งประเทศอินเดีย ทรงพระนามว่าพระเจ้ากนิษกะได้เป็นพระเจ้าราชาธิราช และอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาคล้ายกับพระเจ้าอโศกมหาราช แต่ไปทรงเลื่อมใสพระสงฆ์ซึ่งถือลัทธิอากิริยวาท ให้ชุมนุมสงฆ์ทำสังคายนาพระธรรมวินัยอีกครั้ง ๑ แล้วให้แปลงพระธรรมวินัยจากภาษาบาลีเป็นภาษาสันสกฤต

ด้วยการถือพระพุทธศาสนาในอินเดียจึงแยกกันเป็น ๒ ลัทธิเด็ดขาดแต่นั้นมา ลัทธิซึ่งเกิดขึ้นทางฝ่ายเหนือได้นามว่า "มหายาน" ถือตามคติอากิริยวาท และรักษาพระธรรมวินัยไว้เป็นภาษาสันสกฤต

ลัทธิเดิมซึ่งเกิดขึ้นข้างฝ่ายใต้ได้นามว่า "สาวกยาน" หรือ "หินยาน" ถือลัทธิอย่างครั้งพระเจ้าอโศก และคงรักษาพระธรรมวินัยในภาษาบาลี ครั้นต่อมาพระสงฆ์ทั้ง ๒ จำพวกต่างเขียนพระธรรมวินัยลงเป็นตัวอักษรจัดเป็น ๓ ปีก คือ พระวินัย พระสูตร และพระปรมัตถ์ เรียกรวมกันว่า "พระไตรปิฎก" มีทั้งภาษาสันสกฤตและภาษาบาลีสืบมา

ดังนั้นเราจึงอาจจะสรุปได้ว่าพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ถูกจารึกด้วยภาษาบาลีเป็นของลัทธิหินยานและเป็นลัทธิของอินเดียฝ่ายใต้ ส่วนพระธรรมคำสั่งสอนที่ถูกจารึกด้วยภาษาสันสกฤตเป็นของลัทธิมหายานและเป็นลัทธิความเชื่อของอินเดียฝ่ายเหนือ

ด้วยเหตุนี้วัดมีองค์ประกอบที่ ๒ นอกจากเจดีย์แล้ว แนวทางและลัทธิที่ใช้ในการสั่งสอนคือพระธรรมประกอบด้วย๒ลัทธิด้วยกันคือหินยานและมหายาน

ส่วนประวัติพระสงฆ์ เมื่อครั้งพุทธกาลบรรดาผู้ที่บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ล้วนจะบวชอยู่จนตลอดชีวิตทั้งนั้น ที่ประสงค์จะออกบวชแต่ชั่วคราวหาไม่ การที่สึกลาพรดในชั้นพุทธกาลล้วนแต่เกิดเหตุให้จำเป็น นานๆจึงมีสักครั้งหนึ่ง วัดตปฏิตของพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลนั้นก็อนุวัติตามพุทธ

ประเพณี คือไม่อยู่ประจำ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ในฤดูแล้งเวลาเดินทางได้สะดวกก็ชวนกันแยกย้ายไปเที่ยวส่งสอนพระพุทธศาสนาตามบ้านเมืองน้อยใหญ่ หรือมิฉะนั้นก็หนีไปเที่ยวหาที่สงบ บำเพ็ญวิปัสสนาญาณชำระจิตของตนให้ผ่องใสพ้นกิเลส

ต่อถึงฤดูฝนจะเดินทางไม่ได้สะดวก จึงรวมกันเข้าวัดสหาหยุดพักอยู่ในบ้านในเมืองจนกว่าจะถึงฤดูแล้งก็เที่ยวไปใหม่ อาศัยประเพณีเช่นว่ามาจึงมีผู้ศรัทธาถวายที่ "อาราม" (แปลว่าสวน) เช่นที่เรียกว่า "เขตนาราม" และ "บุพพาราม" เป็นต้น ให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าและเหล่าพระสงฆ์ พุทธสาวกสำหรับจะได้ยังอยู่ในบ้านในเมืองเมื่อฤดูฝน หากเป็นที่อยู่ประจำของพระสงฆ์เหมือนอย่างวัดในประเทศของเราทุกวันนี้ไม่

อันวัดเป็นที่พระสงฆ์อยู่ประจำเกิดมีขึ้นในอินเดียต่อชั้นหลัง ว่าตามโบราณวัตถุที่ตรวจพบ มักสร้างกุฏิสงฆ์ขึ้นในบริเวณมหาพุทธเจดีย์สถาน ดังเช่นที่ในบริเวณพระธรรมิกะเจดีย์ ณ ตำบลมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ซึ่งเป็นที่พระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนานั้นเป็นต้น หรือมิฉะนั้นก็ทำเป็นที่สำหรับบำเพ็ญสมณธรรมไว้ในถ้ำ เช่นที่ถ้ำแอลลอร่า ในแขวงไฮดาระบัดเป็นต้น ในที่เช่นกล่าวมามีรอยรากกุฏิและห้องที่สำนักสงฆ์ปรากฏอยู่เป็นอันมาก ในประเทศไทยนี้ก็คล้ายกัน เช่นที่ลานพระปฐมเจดีย์ ข้าพเจ้า(หมายถึงสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาต่อรงราชานุภาพ) ได้ลองขุดเนินดินดูแห่งหนึ่งที่ริมถนนขวาขององค์พระ ก็พบรากกุฏิพระสงฆ์แต่โบราณ ถ้าสำหรับบำเพ็ญสมณธรรมก็มีในประเทศนี้ เช่นที่ถ้ำเขาสูง จังหวัดราชบุรี และถ้ำคูหาสวรรค์ ถ้ำเขาอกทะลุในจังหวัดพัทลุงเป็นต้น

ในอินเดียมีที่พระสงฆ์อยู่รวมกันแต่โบราณอีกอย่างหนึ่ง (เห็นจะเกิดขึ้นเมื่อชั้นเขียนพระไตรปิฎกลงเป็นตัวอักษรแล้ว) เป็นทำนองมหาวิทยาลัยสำหรับเรียนธุระในพระพุทธศาสนา เช่นที่เรียกว่าสำนักนาลันทะ อยู่ในแขวงเมืองปาฏลีบุตรเป็นต้น ถึงกระนั้นก็สันนิษฐานได้ว่าเป็นแต่ที่พระสงฆ์อาศัยสำนักอยู่ชั่วคราวทุกแห่ง ที่จะอยู่ประจำในที่แห่งนั้นตั้งแต่บวช หรือว่ามาจากที่อื่นแล้วเลยอยู่ประจำในที่แห่งนั้นตลอดจนอายุขัยไม่ พระสงฆ์ยังคงถือวัตรปฏิบัติอย่างในครั้งพุทธกาล คือเที่ยวจาริกไปสอนพระพุทธศาสนา หรือแสวงหาโมกขธรรมไม่อยู่ประจำที่ต่อมาอีกช้านาน

องค์ประกอบของวัดอย่างี่ ๓ คือ อารามหรือกุฏิคือที่พักของสงฆ์ซึ่งจะมีผู้มีจิตศรัทธาสร้างถวายสำหรับพระพุทธองค์และพระสงฆ์ ใช้พำนักในฤดูจำพรรษาระหว่างหน้าฝน บางแห่งไม่เป็นอาราม(สวน)ก็จะเป็นถ้ำ นอกจากนี้ยังมีสำนักสำหรับศึกษาพระธรรมเป็นทำนองมหาวิทยาลัยสงฆ์

ดังนั้นเราจึงอาจจะสรุปได้ว่าวัดจะมีองค์ประกอบสำคัญๆอยู่ ๓ อย่างด้วยกันคือพระเจดีย์หรือสถูปแทนองค์พระพุทธเจ้าหรืออาจจะหมายรวมถึงผู้ที่ควรระลึกถึงดังที่ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาต่อรงราชานุภาพ

ภาพ(๒๔๗๑)ทรงอธิบายไว้ดังนี้

ข้าพเจ้าได้เคยสงสัยว่า พระปฐมเจดีย์ก็เป็นที่พักการบูชาแทนพระพุทธรูปเจ้าอยู่แล้ว เหตุใดจึงมีผู้สร้างพระเจดีย์องค์อื่นๆต่อออกไปในที่ใกล้ๆกันแต่เพียงนั้น เมื่อได้ตรวจดูตามเมืองอื่น ประกอบกับอ่านเรื่องตำนานพระพุทธรูปศาสนาในอินเดีย จึงคิดเห็นว่ามูลเหตุที่สร้างวัดเห็นจะมีเป็น ๒ อย่างต่างกัน แต่ดึกดำบรรพ์มา คือ อย่าง ๑ สร้างเป็นพุทธเจดีย์ที่บรรจุพระธาตุ ถือว่าเป็นหลักพระพุทธรูปศาสนาในที่แห่งนั้น อีกอย่าง ๑ นั้น คือในเวลาท่านผู้ทรงคุณธรรมในพระศาสนา เช่นชั้นครูบาอาจารย์ที่นับถือกันว่าเป็นบุรุษพิเศษถึงมรณภาพลง เผาศพแล้ว ผู้ที่นับถือก็ช่วยกันก่อสถูปบรรจุอัฐิธาตุตามประเพณีในอินเดีย แต่อุทิศให้เป็นเรือนพระพุทธรูปศาสนาด้วย จึงเกิดมีวัดอื่นๆอยู่ในที่ใกล้ๆกัน วัด ๒ อย่างดังกล่าวมา เป็นต้นของเจตนาในการสร้างวัดขึ้นหลังสืบมา จะสมมติเรียกโดยย่อต่อไปในอธิบายว่าวัดพระเจดีย์อย่าง ๑ วัดอนุสาวรีย์อย่าง ๑

องค์ประกอบที่สำคัญที่ ๒ คือพระธรรมประกอบด้วย ๒ ลัทธิคือ หินยาน และมหายานซึ่งการเข้ามาทั้งสองลัทธินี้ สมเด็จพระกรรมพระยาดำรงราชานุภาพ(๒๔๗๑)ได้ทรงอธิบายไว้ดังนี้

ชาวประเทศ(ประเทศไทย)นี้ถือลัทธิมหายาน พิศุทธเจดีย์สถานที่สร้างทางฝ่ายตะวันตกเฉียงมาจนตอนกลางประเทศไทย เช่นโบราณวัตถุที่ปรากฏอยู่ ณ เมืองพิมายและเมืองลพบุรี เป็นต้น ได้แบบอย่างมาจากประเทศกัมพูชา พึงเห็นได้เช่นทำพระปรารักษ์แทนทำพระสถูปเจดีย์ และมักมีระเบียงล้อมรอบ โบราณวัตถุที่สร้างทางข้างใต้ เช่นที่เมืองไชยาเก่ามักทำเป็นรูปมณฑป ทำรูปพระเจดีย์เป็นยอดเช่นเดียวกับพวกมหายานสร้างทางเกาะชวา สันนิษฐานว่ามาถึงสมัยขั้นนี้พระบรมธาตุจะหายากกว่าแต่ก่อน ประกอบด้วยเกิดมีพระพุทธรูปและรูปพระโพธิสัตว์สำหรับบูชากันแพร่หลาย จึงเปลี่ยนความนิยมสร้างพระพระสถูปที่บรรจุพระบรมธาตุไปเป็นปรารักษ์และมณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและรูปโพธิสัตว์เป็นหลักสำหรับวัด

จากคำอธิบายของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทำให้เราทราบว่าแต่เดิมประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธลัทธิมหายานนับถือพระพุทธรูปและเทพ ตลอดจนพระโพธิสัตว์ แต่ตอนหลังกลับมานับถือลัทธิหินยานดังนี้

วัดในประเทศไทยทุกวันนี้ เค้ามูลเกิดขึ้นแต่เมื่อรับพระพุทธรูปศาสนาลัทธิหินยานอย่างลังกาวงศ์ มาถือมีหลายอย่าง อย่าง ๑ คือกลับสร้างพระสถูปที่บรรจุพระบรมธาตุเป็นหลักวัดตามเดิม ด้วยพวกลังกาท้งตำราพระธาตุ ว่าอาจจะรู้ได้ด้วยลักษณะ และพึงหาได้ในลังกาทวีป เป็นเหตุให้กลับหาพระบรมธาตุได้ง่ายขึ้นก็เกิดนิยมกันแพร่หลาย อีกอย่าง ๑ เกิดมีโบสถ์และมีพัทธสีมา เหตุด้วยพระสงฆ์ก็มี

หลายหมู่คณะและถือลัทธิต่างๆกันเป็นข้อรังเกียจที่จะทำสังฆกรรมร่วมกัน

องค์ประกอบที่๓คือพระอารามซึ่งจะมีเขตพัทธสีมาเป็นที่แสดงอาณาเขตของอาราม สมเด็จพระยาตำราภานุภาพ(๒๔๗๑)ได้ทรงอธิบายไว้ดังนี้

เมื่อมีจำนวนพระภิกษุสงฆ์มากขึ้นตั้งแต่ในครั้งพุทธกาล จะเรียกมาประชุมพร้อมกันให้ได้หมดเป็นการลำบาก จึงได้เกิดกำหนดสีมาเช่น เอาท้องที่อำเภอหนึ่งเป็นเขต เวลามีการเรียกประชุมก็เรียกแต่พระสงฆ์ที่อยู่ในเขตอำเภอนั้นประชุมพร้อมกัน พระสงฆ์ที่ไปอยู่ในอำเภออื่นใด ก็ประชุมพร้อมกันในอำเภอนั้นๆ ครั้นพระพุทธศาสนารุ่งเรืองมีจำนวนพระสงฆ์มากขึ้น ก็ต้องร่นเขตสีมาให้เล็กลงเพื่อสะดวกแก่การประชุม จนถึงกำหนดเขตสีมาในวัดอันหนึ่งอันเดียว สร้างโบสถ์เป็นที่ทำสังฆกรรม

จากคำอธิบายของสมเด็จพระยาตำราภานุภาพเราสามารถนำมาอธิบายลักษณะของวัดแต่ละวัดในเขตชุมชนเทศบาลเมืองทั้ง ๑๐ วัดได้ดังนี้

วัดช้างเผือก

เป็นวัดที่สร้างขึ้นเป็นอนุสาวรีย์สอดคล้องกับพระดำริของกรมพระยาตำราภานุภาพ (๒๔๗๑) ดังนี้

“เรื่องตำนานพระพุทธศาสนาในอินเดีย จึงคิดเห็นว่ามูลเหตุที่สร้างวัดเห็น

จะมีเป็น ๒ อย่างต่างกันแต่ดีด้าบรรพมา คือ อย่าง ๑ สร้างเป็นพุทธเจดีย์

ที่บรรจุพระธาตุ ถือว่าเป็นหลักพระพุทธศาสนาในที่แห่งนั้น อีกอย่าง ๑ นั้น

คือในเวลาท่านผู้ทรงคุณธรรมในพระศาสนา เช่น ชันครูบาอาจารย์ที่นับถือ

กันว่าเป็นบุรุษพิเศษถึงมรณภาพลง เผศพแล้ว ผู้ที่นับถือก็ช่วยกันก่อสถูป

บรรจุอัฐิธาตุตามประเพณีในอินเดีย แต่อุทิศให้เป็นเรือนพระพุทธศาสนาด้วย

จึงเกิดมีวัดอื่นๆอยู่ในที่ใกล้ๆกัน

วัด ๒ อย่างดังกล่าวมาเป็นต้นของเจตนาในการสร้างวัดชั้นหลังสืบมา

จะสมมุติเรียกโดยย่อต่อไปในอธิบายว่าวัดพระเจดีย์อย่าง ๑ วัดอนุสาวรีย์ อย่าง ๑”

เหตุที่กล่าวว่าเป็นวัดอนุสาวรีย์เพราะจากตำนานของวัดจากการให้ข้อมูลของวิทยากรในชุมชนได้เล่าไว้ดังนี้

ตำนานวัดช้างเผือกวัดช้างเผือกนี้จะสร้างขึ้นในสมัยใดและ พ.ศ.ใด ไม่สามารถจะค้นหาได้ และวัดช้างเผือกนี้สมัยก่อนเป็นที่ลือนามกันในเรื่องผีดู คนรุ่นปู่ย่า ตายายเล่าให้ฟังว่าคนที่ไปเที่ยวตลาดในเวลากลางคืนดีๆ ต้องเดินอ้อมจากหน้าวัดไปไกล เพราะกลัวผีหลอก ซึ่งมีคนเคยโดนผีวัดนี้หลอกหลายคน นี่เป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมา

แต่ก่อนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดช้างเผือกมีเรื่องราวเล่ากันมาด้วยกันสองกระแส กระแสหนึ่งเล่าสืบทอดกันไว้ว่า มีเจ้าเมืองหนึ่งในสมัยโบราณซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ปัจจุบันนี้เข้าใจว่าจะอยู่ใกล้ชิดกับเมืองราดที่พ่วงชุมพวงเมืองปกครองอยู่ หรืออาจจะอยู่ใกล้ชิดกับเมือง “นครเดิด” (คำว่าเดิด หมายถึง สูง ซึ่งอาจหมายถึง เมืองที่ตั้งอยู่ในปัจจุบัน) เจ้าเมืองนี้ไม่ปรากฏนามแต่มีพระธิดาองค์หนึ่งรูปโฉมงดงามยิ่งนักมีนามว่า “นางผมหอม” ยังไม่มีคู่ครอง เจ้าเมืองผู้เป็นบิดาก็ประกาศออกไปว่าถ้าใครก็ตามสามารถหา “ขอนดอก” มาให้ได้ก็จะยกลูกสาวให้เป็นคู่ครอง ชาวเมืองทั้งหนุ่มและแก่ต่างพากันหา “ขอนดอก” มาถวายเพื่อหวังจะได้เป็นลูกเขยเจ้าเมือง (“ขอนดอก” นี้มีลักษณะเหมือนปลีกล้วยที่ขึ้นอยู่ในป่าลึก แต่มักกลิ่นหอมเหมือนดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมทั้งหลาย ซึ่งหายากมาก) ประกาศอยู่นานหลายเดือนก็ไม่มีผู้ใดสามารถหาขอนดอกไปถวายเจ้าเมืองได้ แต่ทุกคนก็ไม่ละความพยายามที่จะหาขอนดอกให้ได้เพื่อหวังจะเป็นบุตรเขยของเจ้าเมืองและในครั้งนั้นมีชายหนุ่มจากบ้านไกลเป็นชาวบ้าน ชาวข่าวน(บ้านน้ำเลาในปัจจุบันนี้ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่สูงในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ มีภาษาพูดที่เข้าใจยากเป็นภาษาถิ่น โดยเฉพาะของพวกเข่า เช่น จะโป่ง แปลว่า รับประทานข้าว ชงคัก แปลว่า คั้นน้ำ ฯลฯ)

ชายหนุ่มชาวบ้านป่าคนนี้ หาขอนดอกมาถวายเจ้าเมืองได้ ดังนั้น เจ้าเมืองจึงต้องยกธิดาให้กับชายคนนั้นตามสัญญา ฝ่ายธิดาสาวของเจ้าเมือง มีความน้อยอกน้อยใจมากที่จะต้องแต่งงานกับหนุ่มชาวป่าชาวดอยก็รู้สึกอับอายศอศดูใจ จึงหนีออกจากเมืองไปโดยไม่มีใครเห็น ไปโดนน้ำตายในลำน้ำป่าลึก ทำให้เจ้าเมืองและมารดาของนางผมหอม มีความโศกเศร้าเสียใจยิ่งนัก จึงยกขบวนช้าง ขบวนม้าและไพร่พลออกติดตามหาในลำน้ำป่าลึก ขบวนได้มาถึงที่แห่งหนึ่งแถวหน้าสถานีตำรวจปัจจุบันคือ ที่สร้างหอประชุมศาลาประชาคมจังหวัด เจ้าเมืองและไพร่พลจึงพักขบวน

ช้างม้า และเรียกสถานที่ตรงนี้ว่า “พระยาพักช้าง” ซึ่งแต่เดิมมีคลองผ่านมาหลายสายจึงเรียกคลองนี้ว่า “คลองแสนพระยาโศก” แล้วก็ให้ไพร่พลไปทำลิ (ทำนบกั้นน้ำ ทำด้วยไม้ไผ่และไม้รวกผูกติดกันเหมือนฝือกปิดกั้นน้ำ) ที่ลำน้ำป่าลึกข้างๆ วัดโพธิ์เย็น ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ และให้คน

เลี้ยงช้างนำเอาช้างเผือกไปเลี้ยงที่วัดช้างเผือกในปัจจุบันนี้ เจ้าเมืองมารอศพของนางผมหอมอยู่หลายวัน ศพก็มาติดที่ลั่นเอง

วัดโพธิ์เย็นในอดีต เรียกว่าวัด"สบ"(ซึ่งแปลว่า พบ) และขณะที่รอศพอยู่นั้นช้างเผือกที่นำมาเลี้ยงในวัดช้างเผือกซึ่งขณะนั้นเป็นป่าดงรกทึบ ช้างเผือกก็ตายในวัดแห่งนี้ เจ้าเมืองมีความโศกเศร้ายิ่งนัก ที่ต้องมาเสียทั้งธิดาและช้างเผือกคู่บารมีของตนเอง จึงได้สร้างวัดขึ้น ณ ที่ช้างเผือกตาย และได้ก่อเจดีย์ไว้สององค์ องค์หนึ่งบรรจุศพธิดาสาว จะด้วยความเสียตายธิดาสาวมากนี่เอง จึงนำเอาแก้วแหวนเงินทอง เพชรนิลจินดาอันมีค่าฝังไว้กับเจดีย์ที่บรรจุศพธิดานั้น เจดีย์นี้จึงมีความศักดิ์สิทธิ์มาก และมีคนเห็นดวงไฟพุ่งออกมาจากเจดีย์องค์นี้เสมอๆ ในวันที่ ๘ ค่ำและ๑๕ ค่ำเจดีย์อีกองค์หนึ่งบรรจุกระดูกช้างเผือกไว้พร้อมกัน และมีเจดีย์อีกสององค์ที่สร้างขึ้นหน้าพระอุโบสถ คุณจะสร้างขึ้นรื้อเดียวกัน ซึ่งพระอุโบสถนั้นจะสร้างขึ้นพร้อมกับวัดหรือไม่นั้นไม่อาจทราบได้แต่พระประธานในพระอุโบสถและพระพุทธรูปที่อยู่หน้าพระประธาน ๑๐ กว่าองค์ ล้วนแต่เก่าแก่ จะรุ่นราวสมัยสุโขทัย หรือต้นอยุธยา การตั้งชื่อวัดนี้จึงเอานามช้างเผือกที่มาตายลงเอามาตั้งชื่อว่า "วัดช้างเผือก" จนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของกระแสน้ำของวัดช้างเผือกนี้ เล่าสืบต่อกันมาว่า มีธิดาเจ้าเมืองหนึ่งซึ่งอยู่ทางใต้เข้าใจว่าจะอยู่ทางกรุงศรีอยุธยา เป็นเมืองใดไม่ปรากฏแน่ชัด ธิดาของเจ้าเมืองนี้มีนามว่า "นางเขียวค่อม" ได้มีความรักใคร่กันกับชายคนใช้ใกล้ชิด แต่ด้วยความแตกต่างกันทางชนชั้นวรรณะนั่นเอง ทำให้ความรักของธิดาสาวกับหนุ่มไม่สามารถจะเป็นไปได้ ประจวบคองฟ้ากับยาคจ วนพิทหรือจะคู่ควรกับนางฟ้าได้

ด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีดังนั้น หนทางเดียวที่จะทำให้รักของนางฟ้ากับวนพิทได้สำเร็จก็คือ การพากันหนี โดยนางได้นัดแนะกันหนุ่มคนรักผู้ต่ำต้อยเตรียมช้างและข้าวของเครื่องใช้ เครื่องกินออกหนีจากเมืองในเวลากลางคืน โดยคิดจะไปตายเอาดาบหน้าด้วยอาณภาพแห่งความรักทำให้นางและคนรักไม่คำนึงถึงความตาย และอันตรายใดใดทั้งสิ้นพากันเดินทางรอนแรมกันมา โดยรีบเร่งจนกระทั่งออกจากเมืองมาไกลมากแล้วจึงหยุดพักนอน ระยะเวลาต่อมาพอรุ่งสางเจ้าเมืองผู้เป็นบิดาพอทราบข่าวก็มีความเกรี้ยวโกรธธิดาของตนเป็นอย่างยิ่ง จึงเกณฑ์ไพร่พลออกติดตาม แต่ด้วยไม่ทราบธิดาสาวกับผู้รักของนางหนีไปทางไหนกว่าจะจับทิศทางตามไปถูกก็เสียเวลาไปเป็นแรมเดือน จึงตามมาพบธิดาสาวกับผู้รักของนางที่ป่าแห่งวัดช้างเผือกนี้เอง

ด้วยความโกรธที่ธิดาของตนกระทำการเป็นที่ยับยศดุด่าชาวประชา และบ้านเมืองอื่น เขาจึงได้สั่งประหารชีวิตธิดาสาวกับผู้รักของนางเสีย เมื่อหายโกรธแล้วจึงรู้สึกเสียใจยิ่งนักที่ได้กระทำกรรมอันหนัก คือ ฆ่าบุตรของตนเอง ส่วนมารดาของนางนั้นมีความโศกเศร้าแสนทวิคูณเมื่อทราบว่า

พอได้ฆ่าลูกของตนเองเสียแล้ว จึงได้ตกลงใจกันสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นการลบล้างบาปกรรมที่ได้กระทำต่อธิดาของตน และช้างเผือกที่แห่ขบวนนั้นมาก็เจ็บป่วยตายลงไปอีก จึงได้สร้างเจดีย์ขึ้นองค์หนึ่งบรรจุศพธิดาและคนรักของนางไว้ด้วยกัน พร้อมทั้งเพรณินจินดาเข้าไว้ในเจดีย์องค์นี้ด้วย

ตำนานหรือนิทานพื้นบ้านสอดคล้องกับทฤษฎีคติชนวิทยาที่กล่าวถึงนิทานชาวบ้านไว้ดังนี้

“นิทานท้องถิ่น (Folk) เป็นนิทานที่เกี่ยวกับประเพณี ทัศนคติความเชื่อ ใจกลางต่างๆ ตลอดจนค่านิยมของชาวบ้าน นิทานท้องถิ่นมีลักษณะดังนี้

- มีขนาดสั้นกว่านิทานปรัมปรา
- เป็นเรื่องของอิทธิฤทธิ์ เรื่องวิเศษปะปนอยู่แต่เรื่องส่วนใหญ่เป็นเรื่องจริงๆ ของชาวบ้าน
- สถานที่ และตัวบุคคลมีเค้าความจริง สามารถบอกได้ ระยะเวลาเท่านั้นที่ไม่อาจกำหนดได้แน่นอน

จากตำนานหรือนิทานท้องถิ่นจึงมีความเป็นไปได้ที่มีเค้าเรื่องจริง สถานที่ตัวบุคคลมีเค้าความจริง สามารถบอกได้แต่กำหนดระยะเวลาไม่ได้

ดังนั้นเราจึงอาจจะกล่าวได้ว่าวัดช้างเผือกเป็นวัดอนุสาวรีย์สร้างอุทิศกุศลให้แก่บุคคลอันเป็นที่รักจากองค์ประกอบของวัดที่ประกอบด้วย เจดีย์ ทัศนคติความเชื่อทางศาสนา และเขตอาราม เราสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

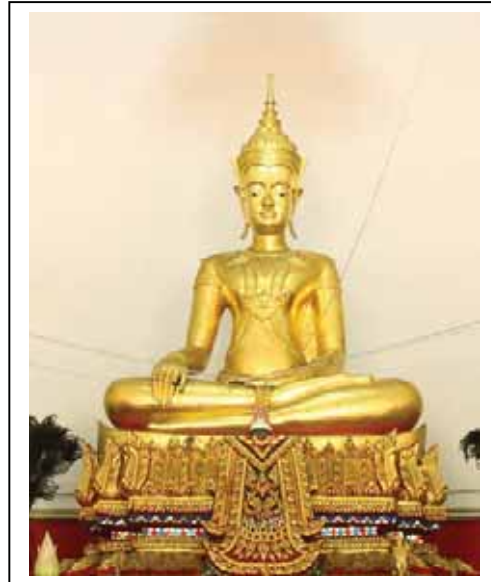

ภาพที่ ๑๒ เจดีย์เจดีย์ บรรจุกระดูกช้างเผือก

ภาพที่ ๑๓ เจดีย์เจดีย์ บรรจุกระดูกนางผมหมอม

ลักษณะของเจดีย์เป็นเจดีย์ทรงกลมและมีเจดีย์บางองค์เป็นทรงไม้ย่อมุม ๑๒ ดังนี้

ภาพที่ ๑๕ เจดีย์ที่เหลื่อมย่อมุมยอดทรงปราสาท ภาพที่ ๑๖ พระประธานสร้างเลียนแบบ องค์เดิม
คาดว่าจะสร้างขึ้นพร้อมเจดีย์นางหม่อม

จากข้อมูลภาพเจดีย์ทรงกลมสอดคล้องกับอิทธิพลที่ได้รับในลัทธิลังกาวงศ์ซึ่งรุ่งเรืองในสมัยพ่อขุนรามคำแหงที่กล่าวถึงพระมหาเถระที่มาเผยแผ่ศาสนาจากนครศรีธรรมราชอันได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาลัทธิหินยานจากกรุงลังกาจึงสรุปได้ว่าชุมชนวัฒนธรรมวัดช้างเผือกได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากศิลปวัฒนธรรมสมัยสุโขทัยยุคต้น ส่วนเจดีย์ทรงย่อมุมไม้สิบสองเป็นอิทธิพลของวัฒนธรรมอยุธยายุคปลายซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

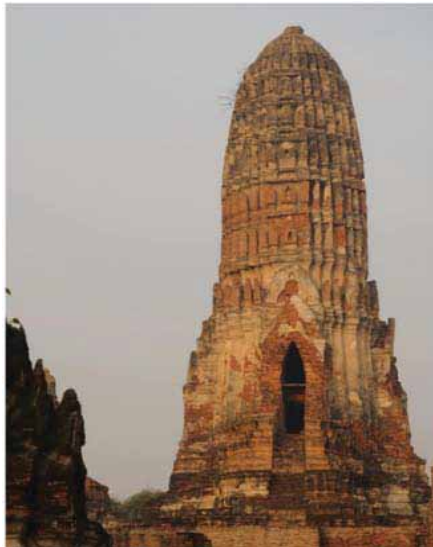
(ศิลปวัฒนธรรมสมัยกรุงศรีอยุธยา(www google.comความรู้ เรื่องพัฒนาการด้าน
ศิลปวัฒนธรรมของไทย ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔)

1) ศาสนาและศิลปะ

ชาวกรุงศรีอยุธยานับถือพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ แต่ได้รับอิทธิพลขอม ศาสนาพราหมณ์ ที่แพร่หลายอยู่ก่อนหน้าการเข้ามาของ พุทธศาสนาอย่างมาก การผสมผสานกันของพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์จึงเป็นลักษณะสำคัญของศาสนาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งสะท้อนให้เห็นใน ศิลปกรรมต่างๆ ได้แก่ งานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ภาษาและวรรณคดี และวัฒนธรรมประเพณี

2) สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมของสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ได้รับอิทธิพลจากขอมและ

ภาพที่ ๑๘ เจดีย์ทรงปรางค์ยอุมม ไม่สืบสอง สมัยอยุธยา

เช่น พระปรางค์วัดพุทไธสวรรย์ วัดราชบูรณะ เป็นต้น ส่วนสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายเป็นเจดีย์แบบเจดีย์ยอุมมไม่สืบสอง เช่น เจดีย์วัดกุฎีทอง วัดชุมพลนิกายาราม เป็นต้น

3) ประติมากรรม

พระพุทธรูปได้รับอิทธิพลจากศิลปะขอมเรียกว่า พระพุทธรูปสมัยอู่ทองและตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยานิยมสร้างพระพุทธรูปแบบทรงเครื่อง อย่างไรก็ตามสมัยกรุงศรีอยุธยาพระพุทธรูปมีลักษณะน่าเกรงขาม และไม่งดงามเท่าสมัยสุโขทัย

ภาพที่ ๑๗ พระพุทธรูปทรงเครื่องพระประธานวัดช้างเผือก

จากข้อมูลความรู้เรื่องความรู้ เรื่องพัฒนาการด้านศิลปวัฒนธรรมของไทยเราอาจจะสรุปได้ว่าชุมชนวัฒนธรรมวัดช้างเผือกและน่าจะรวมชุมชนวัฒนธรรมบ้านสะเดียงด้วยเพราะเดิมรวมอยู่หมู่บ้านเดียวกัน มีอายุเก่าแก่ร่วม ๒๐๐ ปี เพราะจากการศึกษาลักษณะของวัดที่ประกอบด้วยเจดีย์ทรงกลมจัดว่าเป็นอิทธิพลของศาสนาลัทธิลังกาวงศ์. ในสมัยยุคสุโขทัยตอนต้นผสมผสานกับสมัยอยุธยายุคปลายอันเนื่องมาจากมีชุมชนอพยพสมทบเข้ามาในชั้นหลังโดยดูจากลักษณะของเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองของวัดช้างเผือกจึงเป็นลักษณะของสมัยกรุงศรีอยุธยายุคปลายพุทธรูปทรงเครื่องพระประธานของวัดช้างเผือกเป็นอิทธิพลของสมัยอยุธยายุคปลาย

แต่ถ้าวิเคราะห์ในรูปลักษณะของเจดีย์จระเข้และเจดีย์ช้างเผือกจะเห็นว่าถ้านำมาเปรียบเทียบกับเจดีย์ย่อมุมทรงปรางค์น่าจะถูกสร้างขึ้นก่อน เพราะเป็นเจดีย์ทรงกลมน่าจะเป็นในสมัยของเจดีย์ในสมัยกรุงสุโขทัยยุคต้นดังปรากฏในหลักฐานคำอธิบายดังนี้เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ (ม.ป.ป.) ดังนี้

“สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้างสมัยสุโขทัยมีความงดงามและเป็นแบบอย่างของสุโขทัยตั้งแต่สมัยสุโขทัยยุคต้นสืบเนื่องเรื่อยมาจนถึงสมัยอยุธยา
ชาวกรุงศรีอยุธยานับถือพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์แต่ได้รับอิทธิพลขอม

ศาสนาพราหมณ์ที่แพร่หลายอยู่ก่อนหน้าการเข้ามาของพุทธศาสนาอยู่มาก การผสมผสานกันของพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์จึงเป็นลักษณะสำคัญของศาสนาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ลักษณะของการนับถือพุทธศาสนาของชาวศรีอยุธยาชาวชุมชนวัฒนธรรมวัดช้างเผือกและเสด็จก็มีลักษณะแบบเดียวกันคือได้รับทั้งอิทธิพลขอม ศาสนาพราหมณ์เข้ามาผสมผสานเช่น ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์อำนาจเหนือจริงโดยเฉพาะดังจะเห็นได้จากการก่อสร้างเจดีย์ในสมัยสุโขทัยตอนต้นที่นิยมให้ก่อสร้างเจดีย์ทรงกลมแบบลังกา ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธรูปปางลีลา

ดังนั้นชุมชนวัดช้างเผือกและชุมชนบ้านสะเดียงจึงน่าจะมีบรรพบุรุษมาตั้งภูมิลำเนาตั้งแต่ สมัยสุโขทัยและมีชาวอยุธยาหนีเข้าศึกมาสมทบอีกในชั้นหลัง และสำหรับความเชื่อจากที่ประชาชนมีความเชื่อเกี่ยวกับพระประติมากรรมอันได้แก่พระพุทธรูปดังนี้

“นอกจากพระประธานในอุโบสถแล้วยังมีพระอันคับตั้งอยู่หน้าพระประธานอีกจำนวน ๑๒ องค์ มีทั้งเนื้อสำริดและเนื้อทองเหลือง อาทิ ปางห้ามญาติ ปางห้ามสมุทร และปางอื่นๆอยู่ในลักษณะยืนทุกองค์ ซึ่งเป็นของเก่าแก่ ฐานรองที่พระพุทธรูปยืนนั้นเป็นลักษณะบัวคว่ำบัวหงายทรงกลมทุก ๆ องค์

ความศักดิ์สิทธิ์ของพระประธานและพระทุกองค์ในอุโบสถนั้นเล่ากันไว้และเป็นความจริงซึ่งคนรุ่นปัจจุบันอายุราว ๘๐ ปี ได้พูดกันว่า ใครเจ็บไข้ได้ป่วยรักษาอย่างไรก็ไม่หายจึงไปขอน้ำมนต์กับพระอุโบสถโดยเอาน้ำที่ใส่ขันถือไปจุดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยแล้วอธิฐานขอความสวัสดิ์ให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บ แล้วเอาน้ำเทลงไปบนเศียรพระซึ่งสร้างไว้คล้ายท่อน้ำจะไหลผ่านองค์พระลงไปที่ออกที่แขนพระพุทธรูปซึ่งมีท่อน้ำเล็ก ๆ น้ำจะไหลออกมาแล้วเอาขันรองน้ำมนต์ไปให้ผู้เจ็บป่วยดื่มอาบและจะหายไ้จากโรคร้ายไข้เจ็บ ได้อย่างไม่น่าเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ของอุโบสถนี้ อีกอย่างหนึ่งคือใครก็ตามที่วิ่งเข้าไปหยอกล้อ เช่น วิ่งไล่กันใ้ในอุโบสถนั้นไม่ได้ จะเกิดขัดแย้งขัดขานเหมือนโดนทุบตีเลยทีเดียว ต้องไปจุดรูปเทียนกราบขอขมาจึงจะหาย

ความเชื่อในลักษณะนี้คือความเชื่อในลักษณะพุทธศาสนาและพราหมณ์อันเป็นลักษณะของความเชื่อของชาวอยุธยา

วัดทุ่งสระเตี้ยง

วัดของชาวบ้านเครือข่ายวัฒนธรรมของชาวมุสลิมวัดช้างเผือกและชาวบ้านสะเดียงเดิมเป็น
ชุมชนเดียวกันลักษณะของวัดทุ่งสะเดียงจัดว่าเป็นวัดพระเจดีย์ก่อสร้างขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายตาม
คำอธิบายของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (๒๔๓๑) ดังนี้

“มูลเหตุที่สร้างวัดเห็นจะมีเป็น ๒ อย่างต่างกันแต่ก็ดำบรรพมา คือ อย่าง ๑ สร้างเป็นพุทธเจดีย์ที่บรรจุพระธาตุ ถือว่าเป็นหลักพระพุทธศาสนาในที่แห่งนั้น อีกอย่าง ๑ นั้น คือในเวลาท่านผู้ทรงคุณธรรมในพระศาสนา เช่นชั้นครูบาอาจารย์ที่นับถือกันว่าเป็นบุรุษพิเศษถึงมรณภาพลง เผาศพแล้ว ผู้ที่นับถือก็ช่วยกันก่อสถูปบรรจุอัฐิธาตุตามประเพณีในอินเดีย แต่อุทิศให้เป็นเรือนพระพทธ

ศาสนาด้วย จึงเกิดมีวัดอื่นๆอยู่ในที่ใกล้ๆกัน วัด ๒ อย่างดังกล่าวมาเป็นต้นของเจตนาในการสร้างวัดชั้นหลังสืบมา จะสมมุติเรียกโดยย่อต่อไปในอธิบายว่าวัดพระเจดีย์อย่าง ๑ วัดอนุสาวรีย์อย่าง ๑”

ดังนั้นวัดในเขตชุมชนวัดข้างเฝือกและวัดทุ่งสะเดียงชาวบ้านสร้างขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายที่ต่างกันคือวัดทุ่งสะเดียงเป็นวัดเพื่อประกอบด้านศาสนกิจและสอดคล้องกับหลักไตรสรณาคมณีถือว่า เป็นวัดพุทธเจดีย์

จากการศึกษาประวัติของวัดจึงทำให้ทราบถึงประวัติของชุมชนที่มีอายุไม่ต่ำกว่า ๗๐๐ปีและตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก ที่มาของชื่อวัดข้างเผือกมาจากชื่อช้าง แสดงให้เห็นว่าช้างเผือกเป็นช้างสำคัญคู่บารมีของเจ้าเมือง แม้ชื่อของพระธิดายังไม่สำคัญเท่า จึงไม่นำมาเรียกเป็นชื่อวัดทั้งที่วัดได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสาวรีย์การตายของนาง

สำหรับประวัติของวัดข้างเฟือกที่ถูกบันทึกไว้ในชั้นหลังมีดังนี้

วัดช้างเผือก

วัดช้างเผือกตั้งอยู่ริมคลองบ้านป่าแดง (ด้านซ้ายมือ หากเดินทางจากตลาดเพชรบูรณ์ไปที่บ้านป่าแดง) ขึ้นอยู่กับตำบลในเมือง เขตเทศบาลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ หนังสือสำคัญของที่ตั้งวัดคือ โฉนดเลขที่ ๐๘.๒๕ สังกัดมหานิกาย

พระประธานในพระอุโบสถวัดช้างเผือก ภายในพระอุโบสถมีพระประธานองค์ใหญ่ชื่อว่า “ปางปราบพระยาชมพูทนต์เครื่อง” เป็นปางเดียวที่มีอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ หรืออาจจะมียกต์เดียวในประเทศไทยก็ได้ เพราะไม่เคยปรากฏว่า มีพระประธานในอุโบสถแห่งใดที่มีพระประธานปางปราบพระยาชมพูทนต์เครื่องทรงเลย

สำหรับเจดีย์ที่สร้างเพื่อบรรจุกระดูกนางหมหอมและช้างเผือกเป็นเจดีย์ทรงกลมแบบเดียวกัน และน่าจะเก่าแก่กว่าเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองอิทธิพลของเจดีย์สมัยอยุธยายุคปลายและน่าจะเป็นสมัยสุโขทัยที่ได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาลัทธิวิปัสสนาซึ่งเป็นยุคต้นของสมัยสุโขทัย

ภาพที่ ๑๒ เจดีย์เจ็ดบุรุษกระดูกช้างเผือก ภาพที่ ๑๕ เจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองมณฑลนครราชสีมา

วัดทุ่งสะเดียง

สำหรับวัดทุ่งสะเดียงเป็นชื่อมาจากหมู่บ้านที่มีตำนานอธิบายความหมายว่าราวตากผ้า สมเด็จพระนเรศวรมหาราช(๒๔๗๑) ได้กล่าวถึงการตั้งชื่อวัดของคนไทยไว้ดังนี้

“ประเพณีการสร้างวัดคู่ประหลาดอยู่อย่าง ๑ คือที่วัดทั้งปวงมักไม่มีชื่อ

เว้นแต่ที่เป็นพระอารามหลวง คำที่เรียกเป็นชื่อวัดมักเกิดจากคำคนทั้งหลายสมมติ

เรียกตามนามตำบล เช่นว่า "วัดบางลำภู" หรือ "วัดปากน้ำ" เป็นต้นอย่าง ๑ หรือ

เรียกตามสิ่งสำคัญซึ่งมีอยู่ในวัด เช่นว่า "วัดโพธิ์" หรือ "วัดโบสถ์" เป็นต้น

อย่าง ๑ เรียกตามนามของผู้สร้าง เช่นว่า "วัดพระยาไกร" หรือ "วัดจางวางพ่วง"

เป็นต้นอย่าง ๑ เมื่อพิเคราะห์ดูก็ชอบกล แม้วัดที่ปรากฏชื่อในพุทธกาลก็ดูเหมือน

จะเป็นชื่อตามที่คนทั้งหลายเรียก เช่นคำบาลีว่า เซตวัน เวฬุวัน อัมพวัน อโศการาม

ปูพมาราม เหล่านี้ ถ้าเป็นในเมืองไทยก็คงเรียกว่า ป่า(เจ้า)เซต ป่าไผ่ ป่ามะม่วง

สวน(อ)โคก สวนดอก(ไม้) ดังนี้ ว่าเฉพาะประเทศไทยนี้

พิจารณาเหตุที่ไม่ตั้งชื่อวัดสันนิษฐานว่าเห็นจะเกิดแต่ไม่มีความจำเป็น

คือเมื่อราษฎรไปรวบรวมกันตั้งบ้านเรือนขึ้นเป็นหลักแหล่งในตำบลใดแล้วชวนกัน

สร้างวัดขึ้น คนในตำบลนั้นก็คงเรียกเรียกกันว่า "วัด" เพราะมีวัดเดียวย่อมเข้าใจได้

แต่เมื่อวัดตำบลอื่น ก็จำเป็นต้องเอาชื่อตำบลเพิ่มเข้าด้วย เช่นเรียกวัดที่บางยี่เรือว่า

"วัดบางยี่เรือ" จึงจะเข้าใจได้ อันนี้เป็นมูลที่จะเรียกวัดตามนามตำบล"

ด้วยเหตุที่วัดทุ่งสะเดียงเป็นวัดพุทธเจดียและเป็นวัดที่ชาวบ้านรวมตัวกันสร้างขึ้น
ภายหลังวัดช้างเผือก เหตุที่จำนวนชุมชนเพิ่มขึ้นการขยายตัวของชุมชนเป็นเหตุให้มีการสร้างวัดเพิ่ม
และเมื่อมีวัดเพิ่มจึงเอาชื่อหมู่บ้านใส่เข้าไปคือ "วัดทุ่งสะเดียง" สอดคล้องกับความคิดเห็นของสมเด็จพระ
ยามหาราชราชานุภาพที่ทรงปรารภไว้

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนวัฒนธรรมวัดช้างเผือกและวัดทุ่งสะเดียง

การคมนาคม

ทางบก

จากหมู่บ้านเก่าแก่อายุนับ ๗๐๐กว่าปี จะเห็นได้ว่ามีความเจริญและพัฒนาการสืบเนื่อง
ต่อมาเช่นการสร้างถนน เข้าหมู่บ้าน (ถนนบูรกรรมโกวิท) จากเดิมเป็นทางเดินของม้าและชอยแคบๆ
กลายเป็นถนนเส้นหลักมีชอยแยกเข้าหมู่บ้านเช่นชอยแยกโพธิ์ล้ม ถนนแยกหมอกาว(ชอยครุหลวงมา)
เป็นต้น

ทางน้ำ

มีลำคลองหลายสายเช่น

คลองบ้านสะเดียงเกิดจากภูเขาป่าแดงด้านทิศตะวันออกไหลผ่านหมู่บ้านป่าแดง บ้านไร่ บ้านสะเดียง วัดช้างเผือก ผ่านตลาดเมือง ผ่านวัดมหาธาตุ แลไหลไปรวมกับคลองแสนพญาโคกข้างหอวัฒนธรรมนครบาล

คลองसान เกิดจากภูเขาป่าเลาด้านทิศตะวันออกไหลผ่านทุ่งนาป่าเลา ไหลผ่านบ้านสะเดียงด้านทิศเหนือ ไหลผ่านข้างโรงพยาบาลเพชรบูรณ์ ไปรวมกับคลองแสนพญาโคก

คลองแม่น้ำเก่า เป็นทางเดินของแม่น้ำป่าสักเดิม ไหลจากหมู่บ้านปากน้ำ ผ่านมาทางหลังศาลากลาง จังหวัดแห่งใหม่ผ่านมาทางหลังวิทยาลัยเทคนิค หลังโรงเรียนวิทยานุกูลนารี (ปัจจุบันนี้ตื้นเขิน)

ลักษณะของชุมชน

ชุมชนวัดช้างเผือก

คนในชุมชนเป็นคนดั้งเดิมของบ้านสะเดียงเป็นส่วนใหญ่ มีส่วนอื่นปะปนบ้างเล็กน้อย ขนบธรรมเนียมประเพณีจะเหมือนกับชุมชนที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ และ ๑๔ ภาษาพูดก็เหมือนกัน มีอาชีพการทำมาหากินก็จะเหมือนกัน โดยส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำไร่ ทำนาและค้าขายบ้างเล็กน้อยๆ

คนในชุมชนเป็นคนดั้งเดิมของบ้านสะเดียง ชุมชนเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใดไม่มีใครทราบ สันนิษฐานว่า คงจะใกล้เคียงกับวัดช้างเผือกคงไม่ต่ำกว่า ๕๐๐ ปี ระยะเวลาที่มีคนถิ่นอื่นย้ายมาอยู่บ้างแต่ไม่มาก ขนบธรรมเนียมประเพณี และภาษาพูดเป็นภาษาสะเดียงจะใช้กันมากหลายชุมชนเช่น ชุมชน ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ และ ๑๔ อาชีพ คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา ทำไร่ ค้าขาย รับราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนวัดช้างเผือก ชื่อนี้ได้มาจากเรื่องเล่าติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านานหลายร้อยปีมาแล้ว คือ เรื่อง นางผมหอม ธิดาของเจ้าเมือง เจ้าเมืองทรงช้างเผือกมาและช้างเผือกมาตายที่บริเวณนี้จึงทรงสร้างวัดเป็นที่ระลึกให้กับช้างเผือก ชื่อว่า วัดช้างเผือก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ชุมชนบ้านหนองนารี

ชุมชนบ้านหนองนารีเดิมเป็นป่าสลักทุ่งนาไม่มีบ้านเรือนของคนอยู่อย่างถาวร มีเพียงกระท่อมอาศัยทำนาของคนบ้านสะเดียงเท่านั้น แต่พอป่าเคยืนแล้วจึงมีคนบ้านสะเดียงอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนก่อน ตามด้วยคน หล่มสัก หล่มเก่า และคนทางภาคอีสานเป็นส่วนน้อย ขนบธรรมเนียมประเพณีและภาษาพูดเป็นภาษาสะเดียงส่วนใหญ่ คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา ทำไร่ ค้าขาย รับราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนนี้ มีหนองน้ำอยู่ติดกับทุ่งนา ทุ่งนาแห่งนี้มีลักษณะเป็นริๆ จึงได้ชื่อว่าบ้านหนองนารี

ชุมชนวัดทุ่งเสด็จ

เสด็จอยู่ในชุมชนวัดทุ่งเสด็จแบ่งตามเขตการปกครองของสำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย ชุมชนที่๒และชุมชนที่ ๓ ทั้งสองชุมชนนี้แต่เดิมมีชื่อเรียกว่า เส-ดี-ยง (เสด็จ) บ้านเสด็จเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่มากมีประวัติความเป็นมาช้านานกว่า ๗๐๐ ปี พร้อมๆ กับประวัติศาสตร์สุโขทัยประชาชนอพยพมาจากทางเหนือ คือ อำเภอวังโป่ง อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดพิษณุโลก และบ้านคลองศาลา

ที่มาของชื่อชุมชน

สาเหตุที่ชื่อเสด็จ เพราะสมัยโบราณ คนจะนำหวายมาถักเป็นเกลียว หรือนำไม้รวกมาทำราวตากผ้าจีวร สบง อังสะ และเสื้อผ้าที่ตนเองสวมใส่ เป็นทำนองว่า การทำราวผ้าด้วยไม้รวกและหวาย ก็คือเขตแดนของแต่ละบ้าน บ้านเสด็จมีป่าไม้ใหญ่มาก เช่น ไม้แดง ตะเคียน เต็งรัง มีสัตว์ป่ามาอาศัยอยู่มากมาย เช่น เสือ ช้าง อีเห็น มีทางเดินกว้างประมาณ ๒ เมตร เป็นทางเดินของม้า ทางเดินเท้าในสมัยก่อนก็คือถนนบูรกรรมโกวิท

วิถีชีวิตความเป็นอยู่

ตำนานเรื่องความรักในสมัยก่อนบ้านไหนที่มีลูกสาวจะจัดให้มีการตำข้าวในเวลากลางคืน ในสมัย ก่อนไม่มีโรงสีข้าว บ้านไหนไม่มีลูกสาวก็ใช้ตำข้าวในเวลากลางวัน และหนุ่มก็จะไปช่วยบ้านสาวตำข้าว เป็นการพบปะพูดคุยกันของหนุ่มสาวสมัยนั้น หรือไม่หนุ่มก็จะไปช่วยสาวเกี่ยวข้าว หรือในโอกาสอื่นๆอีกก็ได้ แต่ทั้งหมดนี้ต้องอยู่ในความควบคุมดูแลของพ่อแม่ ญาติพี่น้องของฝ่ายสาว หรืออาจไปคุยกับสาวที่บ้านได้เป็นบางโอกาส ถ้าคุยกับสาวตอนกลางวันต้องมีพ่อแม่อยู่ด้วย ถึงกลางคืนต้องจุดตะเกียงให้แสงสว่างพ่อแม่ต้องอยู่ด้วย ถึงเวลาพอสมควรก็กลับบ้านไม่นิยมให้นอนค้างบ้านสาว เว้นแต่เหตุจำเป็นก็นอนได้แต่คนละที่กัน มีพ่อแม่ดูแลอย่างใกล้ชิด

ความเชื่อ

ความเชื่อของชาวชุมชนจะมีความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ใหญ่ดังนั้นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับต้นไม้จะถูกเล่าสืบต่อกันมาและบันทึกไว้ในความทรงจำตัวอย่างเช่น

การลี้ภัยของไม้ใหญ่

ครั้งที่ ๑ เมื่อนานมาแล้วคนรุ่นนี้จำ พ.ศ. ไม่ได้ มีต้นโพธิ์ตรงสี่แยกโพธิ์ลี้ภัยในปัจจุบัน ลี้ภัยทางทิศใต้พาดไปทางทิศเหนือทับขวางทางถนนบูรกรรมโกวิทไม่สามารถสัญจรผ่านได้ จึงได้ชื่อสถานที่ตรงนั้นว่า โพธิ์ลี้ภัย

ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๓ มีต้นยางนาของวัดช้างเผือก ต้นใหญ่อายุประมาณ ๖๐๐ปี ได้ล้มลงจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก ทำความเสียหายให้กับบ้าน ๒ หลัง

การประกอบอาชีพของชุมชน

จากสภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีแม่น้ำไหลผ่าน แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นอาชีพส่วนใหญ่ของชาวชุมชนจึงประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำไร่ ทำนา ทำสวน ปลูกผักสวนครัว ทำไร่ยาสูบ ทำไร่ข้าวโพด จับสัตว์น้ำ

ลักษณะนิสัยของชาวชุมชน

มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน เช่นการแลกเปลี่ยนพืชผักที่ปลูกกันกัน แบ่งปันกัน เป็นการทำความากินโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง นำสินค้าที่มีมาแลกเปลี่ยนกันเช่น

“สมัยก่อนคนในตลาดไม่ได้ทำนาทำไร่เพราะย้ายมาจากต่างจังหวัด ส่วนมากเป็นคนในเมือง ชื่อคุณยายแ่ง แสงวิจิตร ซึ่งเป็นแม่ของคุณยายกี นวลทูล แม่ของศึกษาเต็ง แสงวิจิตร แม่ของหมอกาวนำผัดหมี่มาแลกข้าวสารกับคนบ้านสะเดียง ยายแ่งเป็นคนปากหวานจะหาบหมี่มาก็จะร้องด้วยเสียงเพราะว่า ผัดก้วยเตี่ยวร้อนๆ อร่อยๆ มาแล้วจ้ะ เอามาแลกกับข้าวสารนะจ๊ะ ชาวบ้านสะเดียงก็จะคอยคุณยายแ่งเพราะก้วยเตี่ยวของคุณยายมีรสอร่อย การแลกข้าวสารหนึ่งทะนานต่อก้วยเตี่ยวหนึ่งถ้วยตราไก่ คุณยายก็จะเดินจากตลาดมาถึงบ้านสะเดียง บางครั้งคุณยายแ่งก็จะหาบก้วยเตี่ยวไปแลกถึงบ้านป่าแดงซึ่งเดินทางเท้าประมาณ ๘ กิโลเมตรรวมไปกลับประมาณ ๑๖ กิโลเมตร ลูกของคุณยายแ่งได้รับราชการทุกคน”

(วิทยากรนางจิว ทองมา อายุ ๘๘ ปี บ้านเลขที่ ๔/๑ ถนนเด่นพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งรับประทานผัดก้วยเตี่ยวคุณยายแ่งเป็นประจำ ชาวบ้านสะเดียงส่วนใหญ่ ทำนามีข้าวกันมาก)

การแบ่งปันอาหารกันกินเช่น

“บ้านสะเดียงอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชผักสวนครัว พอลูกไหนแก่ยาก็จะเก็บไปให้หลาน ยายก็จะเก็บเอาไปกิน แสดงถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน เมื่อปลูกผัก ทำไร่ ทำนา ทำสวนได้มากๆ ก็จะนำมาแลกกันโดยไม่ต้องจ่ายให้เปลือกสตางค์ ก็มีเพลงร้องกันในหมู่บ้าน ดังนี้

มาเด้ออีนาง มาเอาปลาอย่างไปแลกผักพริก ไปแลกผักแพง แลกกระเทียม หอมแบ่ง บ้านไหนจะต้มจะแกง ก็เอาไปแลกกันเด้อ”

มีนิสัยว่าเรื่องสนุกสนานชอบร้องรำทำเพลงเช่น

“เนื่องจากชาวบ้านสะเดียงเป็นคนอารมณ์สนุกสนานรื่นเริง แม้แต่การเก็บผักก็มีเพลงร้องกัน คือ

มักเอ๋ยมักพัก ลูกไหนมันพัก ลูกไหนลูกใหญ่ แม่ย่าเก็บให้ แม่ยายเก็บที่ บ้านไหนใครมี เอามาแบ่งกันเอ๋ย

มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์คิดว่าต้นไม้ใหญ่เป็นที่สถิตของเทพเจ้าดังนั้นเมื่อมีต้นไม้ใหญ่ เช่นต้นโพธิ์ลุ่มจึงมีการเล่าขานเป็นตำนานของหมู่บ้านและนำมาตั้งเป็นชื่อสถานที่เช่นสี่แยกโพธิ์ลุ่ม

สรุปได้ว่าชาวบ้านชุมชนวัดช้างเผือกและหมู่บ้านสะเดียงเป็นชุมชนเก่าแก่อายุไม่ต่ำกว่า ๗๐๐ปี น่าจะเป็นชาวไทยที่มีประวัติศาสตร์ร่วมมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีต่อเนื่องมาถึงสมัยอยุธยา ที่หนีศึกสงครามพม่ามาในสมัยกรุงศรีอยุธยาทำศึกกับพม่าและน่าจะเป็นสมัยอยุธยายุคปลายก่อนหน้ากรุงแตกครั้งที่ ๒ นับถือศาสนาพุทธนพพราหมณ์เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นต้นไม้ใหญ่ อภินิหารเหนือธรรมชาติ นิสัยว่าเรื่องรักสนุกเจ้าบทเจ้ากลอน

ความเจริญของชุมชน

ชุมชนมีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แบ่งออกเป็นด้านต่างๆดังนี้

ด้านการศึกษา

มีแหล่งสถานศึกษาทุกระดับตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา จนถึงมหาวิทยาลัยได้แก่โรงเรียนสำราญราษฎร์เป็นโรงเรียนเอกชนเปิดสอนตั้งแต่อนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่๓

ร.ร.สำราญราษฎร์วิทยา เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ ณ บ้านเลขที่ ๑๒๒ ถนนบูรกรรมโกวิท อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ โดยมีนางสำราญ ทวีทรัพย์ ข้าราชการครู มีความเห็นว่า ร.ร.เด็ก ก่อนวัยเรียนในสมัยนั้นไม่มี นางสำราญได้สอนเด็กก่อนเกณฑ์ ๗ ขวบ โดยเริ่ม ๑ ห้องเรียนก่อน ค่าเล่าเรียนเดือนละ ๕ บาทมีนักเรียน ๓๕คน ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๒ นางสำราญ ทวีทรัพย์ ก็ได้รับอนุญาตให้ตั้งโรงเรียนได้ ท่านได้เป็นครูใหญ่เองและตั้งชื่อว่าโรงเรียนสำราญราษฎร์วิทยา ชื่อย่อว่า “ส.ว.” เป็นโรงเรียนประเภท ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ตั้งแต่อนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และโรงเรียนได้ผ่านการประเมิน (ภายนอก) มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๕๑

มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาคือ

โรงเรียนบ้านสะเดียง

โรงเรียนบ้านสะเดียง ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ โดยพันโทพระยาเทพาธิบดี สมุหเทศาภิบาล มณฑลเพชรบูรณ์ โดยการเรียไ้จากประชาชน ตั้งอยู่ใน ณ ศาลาวัดทุ่งสะเดียง

พ.ศ. ๒๔๘๒ กระทรวงศึกษาธิการได้ให้เงินงบประมาณสร้างโรงเรียนถาวรขึ้น แยกจาก วัดทุ่งสะเดียง มาสร้างในที่เอกเทศห่างจากวัดทุ่งสะเดียง ประมาณ ๑๕๐ เมตร โดยได้รับบริจาค ที่ดินจาก

๑. นายประเสริฐ จันทนา

๒. นายปลื้ม บุญไม่เศร้า

๓. นายเชียง ผินนารี

รวมเป็นพื้นที่นา ๗ ไร่ ๒ งาน ๗๘ ตารางวา โรงเรียนสร้างตามแบบ ป๑ ของ กระทรวงศึกษาธิการ กว้าง ๙ เมตร ยาว ๒๗ เมตร เสาไม้เต็งรัง พื้นกระดานสังกะสีขนาด ๓ ห้องเรียน ครั้นเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๔๘๖ ได้เกิดเพลิงไหม้โรงเรียน เสียหายมาก ไม่อาจใช้เป็น ที่เรียนได้ จึงอาศัยวัดทุ่งสะเดียงเป็นที่เรียน

วันที่ ๖ มกราคม ๒๔๙๗ จึงได้งบประมาณสร้างอาคารใหม่ ในที่ดินเดิม และ โรงเรียนก็ได้เจริญมาโดยตลอด

ชื่อโรงเรียนสะเดียง

พ.ศ. ๒๔๕๐- ๒๔๖๐ ชื่อโรงเรียนเทพานฤมิตร

พ.ศ. ๒๔๖๐- ๒๕๐๐ ชื่อโรงเรียนสะเดียงวิทยาคาร (วัดทุ่ง)

พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๐ ชื่อโรงเรียนบ้านสะเดียง (สะเดียงวิทยาคาร)

พ.ศ. ๒๕๑๐ - ปัจจุบัน ชื่อโรงเรียนบ้านสะเดียง

วิทยาการนายสมชาย เพือกตระกูลชัย ผอ.ร.ร.บ้านสะเดียงชุมชน ๓ สะเดียงพัฒนา (ชื่อเดิม บ้านเสด็จ)

มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ๓ แห่งคือ โรงเรียนเพชรพิทยาคม โรงเรียนวิทยานุกูลนารี และโรงเรียนชาญวิทยา(สังกัดเทศบาล)เปิดสอนมัธยมต้นและปลาย ม.๑- ม.๖

โรงเรียนอาชีวศึกษาคือวิทยาลัยเทคนิค โรงเรียนการศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียนฝึกพัฒนา อาชีพของกรมแรงงาน โรงเรียนขนส่งของกรมขนส่งทางบก

ระดับมหาวิทยาลัยคือมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์เปิดสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรี โท เอก

ด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนวัดช้างเผือกและวัดทุ่งสะเดียง มีแหล่งค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งมีลักษณะดังนี้คือ

ตลาดสะเดียง

ตลาดสะเดียงเป็นที่ที่ชาวบ้านสะเดียงนำผลิตผลทางการเกษตร มาวางขายบริเวณสี่แยก สะเดียง ขายยาวไปตามถนนบูรกรรมโกวิทเท่านั้นจะขายเฉพาะช่วงเช้าพอสายก็กลับบ้าน ผลิตผลทางการเกษตรมีผักสดผลไม้ตามฤดูกาล นอกจากจะมีชาวสะเดียงก็จะมีชาวบ้านไร่ ชาวบ้านพลา ที่มีของขายไม่มากก็จะมาวางขายกันที่นี่ ไม่อยากเสียเวลาเข้าไปในเมือง นอกจากสินค้าเกษตรก็จะมีอาหารพื้นเมือง ขายเป็นประจำคือ ทอดมันหัวปลี ผัดหมี่ ขนมครก ขนมผักบัว ขนมลูกโคน ขนมไข่เหี้ย ต่อมาก็มีการทำกับข้าวพื้นเมือง แกงบอน แกงขี้เหล็ก ข้าวเหนียวนึ่งมาขาย จะขายแต่ช่วงเช้า

ดังนั้นเราจึงสามารถสรุปได้ว่าชาวชุมชนวัดช้างเผือกและวัดทุ่งสะเดียงเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีประวัติร่วมสมัยมาตั้งแต่ต้นประวัติศาสตร์คือตั้งแต่สมัยสุโขทัยยุคต้นได้รับอิทธิพลของขอมและสืบเนื่องเรื่อยมาถึงอยุธยายุคปลายเรื่อยมาจนถึงยุคปัจจุบัน ในสมัยที่มีการประกาศตัวเป็นยุคนครบาลได้มีการนำความเจริญมาสู่ชุมชนคือการสร้างถนนบูรกรรมโกวิทโดยหลวงบูรกรรมโกวิทและสร้างโรงเรียนคือโรงเรียนบ้านสะเดียงโดยพันโทพระยาเทพาธิบดี จากนั้นก็มีความเจริญเรื่อยมาทั้งด้านการศึกษาและเศรษฐกิจ

การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่๑๔โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ

ชุมชนที่ ๑๔ วัดภูเขาดิน

จากข้อมูลที่เก็บได้จากข้อมูลของวัดช้างเผือกและวัดทุ่งสะเดียงได้กล่าวว่า

“คนในชุมชนเป็นคนดั้งเดิมของบ้านสะเดียงเป็นส่วนใหญ่ มีส่วนอื่นปะปนบ้างเล็กน้อย ขนบธรรมเนียมประเพณีจะเหมือนกับชุมชนที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ และ ๑๔ ภาษาพูดก็เหมือนกัน มีอาชีพการทำมาหากินก็จะเหมือนกัน โดยส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำไร่ ทำนาและค้าขายบ้างเล็กน้อยๆ”

ก็จะเห็นได้ว่าชุมชนวัดช้างเผือก ชุมชนวัดทุ่งสะเดียงและวัดภูเขาดินซึ่งถูกแบ่งเป็นชุมชนย่อยคือ

๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๑๔ เป็นชุมชนเดียวกัน

สาเหตุที่มีการตั้งชุมชนที่ ๑๔ ขึ้นเพราะมีการแบ่งเขตการปกครองในเขตเทศบาล ชุมชนที่ ๑๔ เองถูกแบ่งออกเป็นชุมชนย่อยๆ ดังนี้

“ บ้านคลองศาลา หรือชุมชนวัดภูเขาหิน ในสมัยที่นายชาญ โสภิตานนท์เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ได้กระจายอำนาจให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกันเอง โดยแบ่งเขตออกเป็นชุมชนที่ ๑๐, ๑๑, ๑๓ และ ๑๔ ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านจึงได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นร่วมกันพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยรวมตามความต้องการของกลุ่ม”

ดังนั้นชุมชน ๑๔ จะถูกแบ่งออกเป็นชุมชนย่อยๆ ๔ ชุมชนด้วยกันคือ ๑๐, ๑๑, ๑๓ และ ๑๔ และในเขตชุมชน ๑๐ นั้นเป็นที่ตั้งของวัดร้างชื่อว่าวัดใหม่ดังปรากฏจากผู้เก็บข้อมูลได้รวบรวมมาดังนี้

“ชุมชนที่ ๑๐ ตลาดโพธิ์จันทร์ ตลาดแห่งนี้ เดิมเป็นที่ตั้งของวัดเก่าแก่วัดหนึ่งชื่อว่า “วัดใหม่” ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของวัดภูเขาหิน ซึ่งเป็นวัดร้างมานานแล้ว ต่อมาเป็นสถานที่ก่อสร้างโรงเรียนการช่าง ในบริเวณวัดเก่าแห่งนี้มีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่มากอยู่ ๒ ต้น ชาวบ้านเคารพนับถือมาก เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ใครไปตัดไปฟัน หรือไปปัสสาวะ รด – ราด บริเวณต้นไม้จะมีอันเป็นไป เช่นปวดหัวตัวร้อน เจ็บป่วยไข้ ต่างๆ นานา คือต้นโพธิ์ ต้นจันทร์ ตลาดแห่งนี้จึงตั้งชื่อตามต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ๒ ต้นนี้คือ “ตลาดโพธิ์จันทร์ และเรียกชื่อสืบต่อมาจนปัจจุบันนี้ เป็นตลาดได้รุ่ง พ่อค้า แม่ค้า จะมาขายอาหารการกินในยามค่ำคืน “

ตามธรรมเนียมการสร้างวัดจะไม่ค่อยตั้งชื่อมักจะเรียกว่าวัดใหม่ตามคำอธิบายของสมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๔๗๑) กล่าวไว้คือ

“ ประเพณีการสร้างวัดดูประหลาดอยู่อย่าง ๑ คือที่วัดทั้งปวงมักไม่มีชื่อ เว้นแต่ที่เป็นพระอารามหลวง..... ถ้าในตำบลอันเดียวกัน มีผู้สร้างวัดเพิ่มขึ้นเป็น ๒ วัด หรือ ๓ วัด ความจำเป็นจะต้องเรียกชื่อให้ผิดกันเกิดมีขึ้น ก็มักเรียกวัดซึ่งสร้างทีหลังว่า "วัดใหม่" บ้าง หรือมิฉะนั้นก็เรียกว่า "วัดเหนือ" แล้ววัดใต้" บ้าง “

ดังนั้นชุมชนที่ ๑๔ จึงสืบเชื้อสายหรือเป็นชนกลุ่มเดียวกับชุมชนวัดช้างเผือกและวัดทุ่งสะเดียงและได้มีการเคลื่อนย้ายขยายถิ่นมาอยู่ที่แห่งใหม่แห่งนี้และเมื่อมีการเคลื่อนย้ายขยายที่ทำกินก็มีการสร้างวัดขึ้น

สาเหตุของการที่วัดนี้ร้างไม่มีใครทราบแต่ในชุมชน ๑๔ มีวัดที่สร้างขึ้นใหม่คือวัดภูเขาหิน และเป็นวัดที่สร้างขึ้นที่หลังวัดใหม่และชื่อของวัดภูเขาหินโดยมีประวัติของวัดดังนี้

“**วัดภูเขาติน** ตั้งอยู่เลขที่๑๔๙ถนนพระพุทธรบาท บ้านคลองศาลา ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีบริเวณเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๒งาน ๒๑ ต.ร.ว. พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบสูง มีถนนพระพุทธรบาทอยู่ทางทิศตะวันตก วัดนี้ก่อสร้างขึ้น ประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๐ โดยมีหลวงพ่อขอม เป็นพระเชมร ได้นำชาวบ้านจัดสร้างวัดขึ้นมา เดิมบริเวณวัดแห่งนี้เป็นป่าพง อยู่ติดต่อกับคลองศาลาจึงเรียกชื่อว่า “วัดคลองศาลา” ต่อมาในสมัยหลวงพ่อกุณ เจ้าอาวาสรูปที่๓ จึงได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “วัดภูเขาติน” ได้รับพระราชทาน วิสุคามสีมาในราว พ.ศ.๒๔๔๐ มีพระภิกษุจำพรรษา ๗ รูป สามเณร ๒๐ รูป ลำดับเจ้าอาวาสวัดภูเขาตินดังนี้

๑.พระอธิการขอม

๒.พระอธิการทั้ง

๓.พระครูเพชรบูรณ์วสัย

๔.พระอธิการถนอม

๕.พระครูวินิตศีลขันธ์ (สนิท)

๖.พระอธิการปลั่ง

๗.พระครูพัชรธรรมโสภิต (แคล้ว สุขจิตโต) พ.ศ. ๒๔๙๕- ๒๔๙๙

๘.เจ้าอธิการพล วาสีโว พ.ศ.๒๔๙๙ - ๒๕๐๕

๙.พระมหาสมชาย ปภัสโร พ.ศ.๒๕๑๔ — ๒๕๒๐

๑๐.เจ้าอธิการเจริญ จิตสัทโธ พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๒๘

๑๑.พระเพชรบูรณ์คณาวสัย ตำแหน่งเจ้าอาวาส รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์

(ชื่อจริง นายสนิท สำนสม) พ.ศ. ๒๕๒๙ -ปัจจุบัน

ภายในบริเวณวัดมีสถานที่สำคัญ คือ

อุโบสถเก่าแก่ กว้างประมาณ ๗.๕๐ เมตร ยาว ๑๗ เมตร ฝาผนังก่ออิฐแดงต่อไม้ด้านหน้าโบสถ์เก่า จะมีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่ ซึ่งชาวบ้านนับถือว่าเป็นต้นไม้มงคล คือต้นเกศ (เกศ) เป็นสัญลักษณ์ ของการที่สมัยโบราณจะนำของมีค่าของวัดไปเก็บไว้ตรงเศียรของพระพุทธรูป

ต้นรัง ต้นเต็ง (บัลลังก์) เป็นที่เก็บของมีค่าไว้ได้ฐานบัลลังก์ของพระพุทธรูปใหญ่ในอุโบสถ ฉะนั้นต้นไม้ใหญ่ทั้ง ๓ ต้นนี้ใครจะไปตัดหรือฟันไม่ได้ ถือเป็นไม้มงคลและศักดิ์สิทธิ์ ของชาวบ้าน

ชุมชนแห่งนี้ คือต้นเต็ง ต้นรัง ต้นเกศปัจจุบันยังอยู่ ภายในโบสถ์ มีพระพุทธรูป ปางมารวิชัย เป็นปูนปั้นทั้งองค์ เป็นพระประธานในโบสถ์ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยหลวงพ่อทั้งเป็นเจ้าอาวาส

ภาพที่ ๕๐ ต้นไม้ปริศนาหน้าอุโบสถหลังเก่า

ภาพที่ ๕๑ พระประธานปางมารวิชัย

ปัจจุบันมีอุโบสถหลังใหม่ ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๑

งบประมาณในการสร้าง ๙ ล้านบาท

สาเหตุของการที่เรียกชื่อว่าวัดภูเขาดินด้วยเหตุผลดังนี้

“ชื่อของวัดภูเขาดิน เนื่องจากภายในบริเวณวัดนี้ เดิมมีเป็นดินซึ่งสูงกว่าพื้นราบทั่วไป เป็นเนินเตี้ยๆ หลวงพ่อคุณซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดภูเขาดิน องค์ที่ ๓ ได้ประชุมปรึกษารื้อกับชาวบ้านขุดสระภายในวัดจำนวน ๓ สระ เพื่อนำดินที่ขุดขึ้นมากมเนินดิน ให้สูงขึ้นมีลักษณะเป็นภูเขา เพื่อเตรียมเป็นฐานไว้ สำหรับเป็นที่ประดิษฐาน รอยพระพุทธรูปบาทจำลอง ซึ่งอัญเชิญล่องเรือมาจากจังหวัด

สระบุรี ขึ้นประดิษฐานยอดภูเขาติน ที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นในสมัยนั้นหลังจากนั้นชาวบ้านจึงจัดให้มีงานปิดทองรอยพระพุทธรูป จากนั้นตลอดมาทางจังหวัดจึงยึดถือเป็นงานประเพณีสำคัญของจังหวัด และจัดเป็นประจำทุกปี “

สาเหตุที่มีการเรียกชื่อต่างๆกันนั้นสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ(๒๔๗๑)ทรงอธิบายไว้ดังนี้

“ประเพณีการสร้างวัดดูประหลาดอยู่อย่าง ๑ คือที่วัดทั้งปวงมักไม่มีชื่อ เว้นแต่ที่เป็นพระอารามหลวง คำที่เรียกเป็นชื่อวัดมักเกิดจากคำคนทั้งหลายสมมติ เรียกตามนามตำบล เช่นว่า "วัดบางลำภู" หรือ "วัดปากน้ำ" เป็นต้นอย่าง ๑ หรือเรียกนามตามสิ่งสำคัญซึ่งมีอยู่ในวัด เช่นว่า "วัดโพธิ์" หรือ "วัดโบสถ์" เป็นต้นอย่าง ๑

วัดภูเขาตินจึงเป็นชื่อเรียกตามสิ่งสำคัญที่ปรากฏอยู่ในวัดคือเนินดินที่ถูกพุน้ำให้สูงขึ้นและได้ถูกสร้างขึ้นเมื่อ๑๒๐ปีเศษมานี้เอง

ดังนั้นถ้าพูดถึงชุมชนนี้ก็คงจะเก่าแก่ไม่น้อยไปกว่าชุมชนบ้านช้างเผือกและบ้านสะเดียง แต่ขยายพื้นที่ออกมาสร้างวัดขึ้นใหม่และตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำป่าสักและวัดที่สร้างมี ๒ วัดที่สร้างขึ้นใหม่สุดเรียกว่าวัดใหม่แต่ถูกทิ้งร้างไปและไปสร้างขึ้นใหม่คือวัดภูเขาตินโดยใช้สิ่งสำคัญของวัดเป็นชื่อวัด สำหรับรายละเอียดและภูมิหลังของชุมชนมีดังนี้

ประวัติของชุมชน ชุมชนวัดภูเขาติน พื้นเพดั้งเดิมของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนเก่าแก่ ในท้องถิ่นของชุมชนวัดนี้เอง(และน่าจะขยายตัวมาจากชุมชนบ้านช้างเผือกและบ้านสะเดียง) แต่ก็มีบางส่วนที่อพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียงเช่น จังหวัดแพร่ , น่าน, พิจิตร, พิษณุโลก โดยเฉพาะครอบครัวที่อพยพมาจาก อ.นครไทย จังหวัดพิษณุโลกในสมัยก่อน ผู้เฒ่า ผู้แก่ เล่าให้ฟัง หนีความหวาดกลัวจากการรบราฆ่าฟัน การแตกทัพหนีมา มารวมกันตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ร่วมกันกับคนในท้องถิ่นเดิม แต่งานมีลูกมีหลานสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นชุมชนใหญ่ซึ่งชาวบ้านแต่ก่อนเรียกว่า “บ้านคลองศาลา” ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นชุมชนวัดภูเขาติน เนื่องจากชุมชนนี้เป็นชุมชนที่ใหญ่มีประชากรมาก เทศบาลได้แบ่งเขตการปกครอง ตามนโยบายของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยแบ่งเขตชุมชนวัดภูเขาตินออกเป็น ๔ ชุมชน คือชุมชนที่ ๑๐, ๑๑ , ๑๓ และ ๑๔ เป็นการกระจายอำนาจในการปกครองท้องถิ่น ให้ชุมชนได้ดูแลตนเอง

ที่มาของชื่อชุมชน

สาเหตุชาวบ้านเรียกชื่อชุมชนวัดภูเขาดินว่า “บ้านคลองศาลา” ในสมัยก่อนนั้นเพราะว่ามี ศาลาหลังหนึ่ง ซึ่งเป็นศาลาที่เก่าแก่ตั้งอยู่ริมคลองน้ำ หลังวัดภูเขาดิน ด้านข้างของศาลาจะมีท่า อาบน้ำของชาวบ้าน ศาลาหลังนี้จึงเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้านในละแวกนั้นตอนเย็นได้เวลา แดดร่มลมตก ชาวบ้านใกล้เคียง จะไปอาบน้ำที่ท่าน้ำนี้ทั้งเด็ก ๆ หนุ่ม – สาว ผู้ใหญ่ จะลงเล่นน้ำ อาบน้ำกัน อย่างสนุกสนาน หลังจากอาบน้ำเสร็จแล้วหนุ่ม – สาว ก็จะนั่งพักผ่อนคุยกัน ณ ศาลา แห่งนี้ ใกล้เคียง กับศาลาจะมีสะพานส่วนตัวของ “แม่เปลื้อง โกชนานนท์” “ สร้างขึ้นเพื่อเดินไปมาหาสู่ กัน ระหว่างสองฟากฝั่งคลองทำให้ชาวบ้านเดินไปมาได้สะดวก สะพานนี้อยู่เยื้องไปทางด้านหน้าของ โบสถ์เก่าของวัดภูเขาดิน

คลองน้ำที่ไหลผ่านศาลาเก่าแก่หลังนี้ จึงเรียกว่า “คลองศาลา” สืบต่อกันมา คลองศาลานี้ จะเริ่มต้นตั้งแต่สะพานหน้าเกาะเพชร (สะพานข้ามไปต้นเบน) ไหลผ่านหลังบ้าน สรรพกรจังหวัด ไหลผ่านด้านหน้า ดับเพลิงของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ไหลผ่านหลังวัดภูเขาดิน ไหลผ่านสหกรณ์ครู ผ่านด้านหลังเรือนจำ ไหลผ่านใจกลางหมู่บ้านจึงเรียก บ้านคลองศาลา หรือชุมชนวัดภูเขาดิน ใน สมัยที่นายชาญ โฆษิตานนท์เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ได้กระจายอำนาจให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกันเองโดยแบ่งเขตออกเป็นชุมชนที่ ๑๐, ๑๑ , ๑๓ และ ๑๔ตั้งแต่นั้นมา ชาวบ้านจึงได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นร่วมกันพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยรวมตามความต้องการ ของกลุ่ม

ชุมชนที่ ๑๐ ตลาดโพธิ์จันทร์ ตลาดแห่งนี้ เดิมเป็นที่ตั้งของวัดเก่าแก่วัดหนึ่งชื่อว่า “วัดใหม่” ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของวัดภูเขาดิน ซึ่งเป็นวัดร้างมานานแล้ว ต่อมาเป็นสถานที่ก่อสร้างโรงเรียนการช่าง ในบริเวณวัดเก่านี้จะมีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่มากอยู่ ๒ ต้น ชาวบ้านเคารพนับถือมาก เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ใครไปตัดไปฟัน หรือไปปัสสาวะ รด – ราด บริเวณต้นไม้จะมีอันเป็นไป เช่นปวดหัวตัวร้อน เจ็บป่วยไข้ ต่างๆ นานา คือต้นโพธิ์ ต้นจันทน์ ตลาดแห่งนี้จึงตั้งชื่อตามต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ๒ ต้นนี้คือ “ตลาดโพธิ์จันทร์ และเรียกชื่อสืบต่อมาจนปัจจุบันนี้ เป็นตลาดได้รุ่ง พ่อค้า แม่ค้า จะมาขายอาหาร การกินในยามค่ำคืน พ่อค้าแม่ค้า ส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ใกล้เคียง กับตลาดแห่งนี้จะมี สถานที่สำคัญที่คนไทยเชื้อสายจีนมาประกอบพิธีกรรมร่วมกัน คือพุทธศีสถสมาคมผู้เสียสละ

ชุมชนที่ ๑๑ ตลาดพัฒนา ตลาดแห่งนี้ เดิมชื่อตลาดใหม่พัฒนาเดิมชื่อตามกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ในสมัยที่นายชาญ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ เดิมเป็นตลาดขนาดเล็กๆ และเป็นที่จอดควรถองสองแถว ไปตำบลน้ำร้อนและบ้านตะเภาะ ตลาดแห่งนี้ได้สร้างขึ้นโดย กลุ่มพัฒนา โดยการนำของนายชาญ โฆษิตานนท์ ต่อมาประชาชนย้ายไปค้าขายทำมาหากินและปลูกบ้านอยู่เป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี จนกระทั่งเป็นชุมชนใหญ่อยู่กันหนาแน่นทางเทศบาลได้ตัดทางสร้างถนน เพื่อให้ประชาชนไปมาหาสู่กันสะดวกสบาย

ชุมชนที่ ๑๓ ภูเขาดินพัฒนา ชุมชนนี้ตั้งชื่อตามชื่อของวัดภูเขาดิน เนื่องจากภายในบริเวณวัดนี้ เดิมมีเป็นดินซึ่งสูงกว่าพื้นราบทั่วไป เป็นเนินเตี้ยๆ หลวงพ่อคุณซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดภูเขาดิน องค์ที่ ๓ ได้ประชุมปรึกษาหารือกับชาวบ้านชุดสระภายในวัดจำนวน ๓สระ เพื่อนำดินที่ขุดขึ้นมากมเนินดินให้สูงขึ้นมีลักษณะเป็นภูเขา เพื่อเตรียมเป็นฐานไว้ สำหรับเป็นที่ประดิษฐาน รอยพระพุทธรบาทจำลอง ซึ่งอัญเชิญล่องเรือมาจากจังหวัดสระบุรี ขึ้นประดิษฐานยอดภูเขาดิน ที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นในสมัยนั้นหลังจากนั้นชาวบ้านจึงจัดให้มีงานปิดทองรอยพระพุทธรบาท จากนั้นตลอดมาทาง จังหวัดจึงยึดถือเป็นงานประเพณีสำคัญของจังหวัด และจัดเป็นประจำทุกๆ ปี ในสมัยก่อนชาวบ้านทั่วจังหวัดเพชรบูรณ์ จะหลังไหลมา ร่วมกันทำบุญ อย่างมากมาย คนที่อยู่บ้านไกลก็จะมานอนค้างคืนกันที่วัด และร่วมกันจัดทำโรงทาน (โรงครัว) โดยการช่วยกันนำ ข้าวปลาอาหารพืชผัก สวนครัว มาประกอบกัน เป็นเวลา ๕ วัน ๕ คืน ในงานประจำปีปิดทองรอยพระพุทธรบาทจำลอง ทุกคืนจะมีมหรสพตลอดงาน ความเป็นมาดังกล่าวของวัดนี้ จึงเป็นที่มาของชุมชนวัดภูเขาดิน

ชุมชนที่ ๑๔ คลองศาลา (เดิมชื่อบ้านกลางนา) ชุมชนในสมัยก่อนมีครอบครัวของชาวบ้านตั้งถิ่นฐานอยู่ไม่หนาแน่นดังเช่นปัจจุบันนี้โดยตั้งบ้านเรือนอยู่กระจายออกไปตามทุ่งนา การคมนาคมไม่สะดวกชาวบ้านอาศัยการเดินทางไปมาหาสู่กัน โดยทางล้อเกวียน และทางเรือ ตามคลองน้ำ คือ “คลองศาลา” ที่ไหลผ่านด้านหลังวัดภูเขาดิน ผ่านสะพาน ผ่านด้านหลังสหกรณ์ครูไปด้านหลังเรือนจำไหลผ่านใจกลางชุมชนบ้านกลางนา ซึ่งแต่ก่อนชุมชนแห่งนี้เรียกว่า บ้านกลางนา เพราะมีบ้านสร้างอยู่กลางทุ่งนาประมาณ ๖ – ๗ หลังคาเรือน ปัจจุบันมีผู้อพยพจากบ้านใกล้เคียงไปอยู่อย่างหนาแน่น และตั้งชื่อชุมชนนี้ว่าชุมชน “คลองศาลา”

วิถีชีวิตความเป็นอยู่

การประกอบอาชีพของชุมชนสมัยก่อน ส่วนใหญ่จะทำไร่ (ไร่อ้อย ไร่ข้าวโพด ไร่พริก) ทำนา ทำสวน ปลูกพืชผักสวนครัว ใครมีสิ่งของอะไรก็นำมาแลกเปลี่ยนกัน ชาวบ้านเรียกชื่อว่าท่าตลาด

ท่าตลาด เป็นท่าน้ำแห่งหนึ่งของหมู่บ้านคลองศาลา ในสมัยโบราณท่าน้ำนี้มีความสำคัญต่อชุมชนมาก เพราะชาวบ้านใช้ทางเรือสัญจรไปมา นำสินค้าลงเรือไปขายเช่นข้าว พืชผัก พืชไร่ พืชสวน ในช่วงซากลับก็ซื้ออ้อย หม้อ ไห สิ่งของเครื่องใช้ลงเรือขึ้นมาขาย หรือแลกเปลี่ยนสินค้ากันที่ท่าตลาด บ้านคลองศาลาแห่งนี้

ท่าโพนลาน เป็นท่าน้ำอีกแห่งหนึ่งของคลองศาลา (ปัจจุบันเป็นที่ทำการของชุมชน ๑๔) ในสมัยโบราณ การสร้างบ้านเรือนอยู่ริมคลองยังมีไม่มากนัก ในลำคลองจะมีน้ำใสสะอาด ใช้อาบ กิน ได้อย่างสบาย

ที่มาของชื่อท่าโพนลาน (โพนลาน) แต่ก่อนชาวบ้านเรียกว่า ท่าโพนลานคำว่าโพน คือพื้นดินที่มีการทับถมกันสูงขึ้น เนื่องจากท่าน้ำแห่งนี้ปีมีน้ำท่วม จะพัดพาเอาดินทรายมาทับถมกันเป็นเนินสูงและขยายลานกว้าง ออกไปทุกปี จึงเป็นท่าน้ำที่มีทรายขาวสะอาดเป็นโพนใหญ่ กอปรกับบริเวณนี้จะมีต้นลานมาก จึงได้ชื่อว่าท่าโพนลาน

ในสมัยก่อนนั้นเพราะว่ามีศาลาหลังหนึ่ง ซึ่งเป็นศาลาที่เก่าแก่ตั้งอยู่ริมคลองน้ำ หลังวัดภูเขา ดิน ด้านข้างของศาลาจะมีท่าอาบน้ำของชาวบ้าน ศาลาหลังนี้จึงเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้าน ในละแวกนั้นตอนเย็นได้เวลาแดดร่มลมตก ชาวบ้านใกล้เคียง จะไปอาบน้ำที่ท่าน้ำนี้ทั้งเด็กๆ หนุ่ม – สาว ผู้ใหญ่ จะลงเล่นน้ำ อาบน้ำกัน อย่างสนุกสนาน หลังจากอาบน้ำเสร็จแล้วหนุ่ม – สาว ก็จะนั่งพักผ่อนคุยกัน

ความเชื่อ

ด้วยชาวชุมชน ๑๔ เป็นชุมชนที่มีความเชื่อดั้งเดิมแบบชาวบ้านชุมชนข้างเผือกและชาวบ้านทุ่งสะเดียงคือเชื่อในลักษณะศาสนาพุทธปนพราหมณ์เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เทพเจ้า ต้นไม้ใหญ่คือที่สิงสถิตย์ของเทพยดาอารักษ์และประกอบมีชาวจีนเข้ามาอาศัยปะปนจึงมีความเชื่อแบบจีนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยดังเช่น

พุทธศักราช ๑๒๕๕ ตั้งอยู่ที่ ๑/๒ ถนนคลองคำพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์ ก่อตั้งโดยชุมชนผู้เสียสละ โดยนายสัญญา ศุภอภัย เป็นผู้อุปถัมภ์ที่ดินให้ สำหรับสถานที่ประกอบพิธี มีผู้มีจิตศรัทธา ร่วมกันบริจาคเงินก่อสร้างประมาณ ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สองล้านบาท) เมื่อสร้างเสร็จ ทำพิธีเปิดสมาคมเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๒๖ ตามความเชื่อของชุมชนนี้ เชื่อว่าเป็นที่สถิตของคณะเทพเจ้า ที่มาทำพิธีเก็บกระดูก ล้างป่าช้า เมื่อปี ๒๕๒๓ เป็นที่ปรึกษาในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี ของชาวจีน และเป็นสถานที่ถือศีลกินเจของชาวไทย เชื้อสายจีน และประชาชนคนไทยทั่วไป

ความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ เช่น “โบสถ์เก่า จะมีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่ ซึ่งชาวบ้านนับถือว่าเป็นต้นไม้มงคล คือต้นเกศ (เกศ) เป็นสัญลักษณ์ ของการที่สมัญโบราณจะนำของมีค่าของวัดไปเก็บไว้ตรงเศียรของพระพุทธรูป”

ต้นรัง ต้นเต็ง (บัลลังก์) เป็นที่เก็บของมีค่าไว้ใต้ฐานบัลลังก์ของพระพุทธรูปใหญ่ในอุโบสถ ฉะนั้นต้นไม้ใหญ่ทั้ง ๓ ต้นนี้ใครจะไปตัดหรือฟันไม่ได้ ถือเป็นไม้มงคลและศักดิ์สิทธิ์ ของชาวบ้าน ชุมชนแห่งนี้ คือต้นเต็ง ต้นรัง ต้นเกศ ปัจจุบันยังอยู่

ที่ตั้งของวัดเก่าแก่วัดหนึ่งชื่อว่า “วัดใหม่” ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของวัดภูเขาดิน ซึ่งเป็นวัดร้างมานานแล้ว ต่อมาเป็นสถานที่ก่อสร้างโรงเรียนการช่าง ในบริเวณวัดเก่าจะมีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่มากอยู่ ๒ ต้น ชาวบ้านเคารพนับถือมาก เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ใครไปตัดไปฟัน หรือไปปลงสวระ รด - ราด บริเวณต้นไม้จะมีอันเป็นไป เช่นปวดหัวตัวร้อน เจ็บป่วยไข้ ต่างๆ นานา คือต้นโพธิ์ ต้นจันทน์

ลักษณะนิสัยของชาวชุมชน

เป็นคนใจบุญสุนทาน เชื้อเผ่าเผื่อแผ่และมีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษเช่นการมาร่วมทำบุญประจำปีรอยพระพุทธรูปวัดภูเขาดินดังนี้

ในสมัยก่อนชาวบ้านทั่วจังหวัดเพชรบูรณ์ จะหลังไถลมา ร่วมกันทำบุญ อย่างมากมาย คนที่อยู่บ้านไกลก็จะมานอนค้างคืนกันที่วัด และร่วมกันจัดทำโรงทาน (โรงครัว) โดยการช่วยกันนำ ข้าว ปลาอาหารพืชผัก สวนครัว มาประกอบกัน เป็นเวลา ๕ วัน ๕ คืน

ชุมชนที่ ๑๔ บ้านคลองศาลา เนื่องจากมีประชาชนล้มตายกันบ่อยๆ ชาวบ้านจึงประชุมปรึกษาหารือกัน และลงความเห็นว่าจะจัดให้มีการทำบุญกลางบ้านขึ้นโดยชาวบ้านจะร่วมกันบริจาคเงินทำบุญเลี้ยงพระกลางหมู่บ้าน โดยมีการโยงด้วยสายสิญจน์ไปทั่วทุกหลังคาเรือนของ

หมู่บ้านชุม ๑๔ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ตลอดมา การจัดงาน จะจัดก่อนวันสงกรานต์ประมาณ ๑๕ วัน วัดอุประสงค์ในการจัดงาน เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ดวงวิญญาณ ของปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว จึงยึดถือเป็นประเพณี สืบต่อกันมาจนทุกวันนี้

สภาพภูมิศาสตร์

ในชุมชนมีลำคลองหลายสาย อาทิเช่น

คลองโฆม

เป็นคลองซึ่งไหลมาจากบ้านพลา ตำบลป่าเลา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ ไหลผ่านชุมชนบ้านสะเดียง ไหลผ่านทุ่งนา ไหลผ่านสะพานที่ ๑ ผ่านอุโมงค์มรดกจรัญไชย ไหลผ่านโรงฆ่าสัตว์ ไหลลงทุ่งนา ปัจจุบันมีสภาพตื้นเขินหมดแล้ว

คลองกระเสี้ยว เป็นคลองแยกจากคลองศาลา ตรงสะพานด้านหลังศาลากลางหลังเก่า ผ่านมาทางสระกลางเมือง แล้วไหลไปรวมกับแม่น้ำป่าสัก เนื่องจากปัจจุบันคลองน้ำได้ตื้นเขิน น้ำไม่สามารถไหลไปได้สะดวก จึงเกิดน้ำเน่าเสียในสมัยนายวิศัลย์ โฆษิตานนท์ นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ได้ทำประชาคม เห็นว่าการสร้างถนนแทนคลอง ตั้งแต่หลังศาลากลางหลังเก่าถึงสระกลางเมืองประมาณ ๔๐๐ เมตร และตั้งชื่อว่า “ถนนคลองกระเสี้ยว” และขยายคลองกระเสี้ยวให้กว้างขึ้น เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในการดับเพลิง และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชน จึงตั้งชื่อว่า “สระกลางเมือง”

คลองศาลา เป็นชื่อของคลองน้ำและชื่อหมู่บ้าน คลองนี้เริ่มจากสะพานด้านหลังเกาะเพชร ข้างโรงเรียนเทศบาล ๑ (บ้านในเมือง) ไหลผ่านข้างสำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เรื่อยมาจนถึงข้างวัดภูเขาติน ซึ่งมีศาลาอยู่หลังหนึ่ง จึงเรียกชุมชนแห่งนี้ว่าบ้านคลองศาลา และเรียกชื่อวัดนี้ว่าวัดบ้านคลองศาลา ต่อมาเจ้าอาวาสได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดภูเขาตินในภายหลัง คลองศาลาไหลไปรวมกับแม่น้ำป่าสักที่บ้านปากน้ำ

คลองคล้า เป็นชื่อคลองสมัยโบราณ บริเวณคลองมีต้นคล้าขึ้นอยู่มากมาย ชาวบ้านจึงเรียกชื่อคลองคล้า ปัจจุบันคลองนี้ตื้นเขินถูกถมดินกลายเป็นถนนไปหมดแล้ว คือถนนคลองคล้าพัฒนา คลองคล้าเริ่มแยกจากคลองข้างวัดมหาธาตุ ไหลผ่านธนาคารออมสิน ไหลผ่านธนาคารกรุงเทพจำกัด

ผ่านบึงกะโลสวัดสี่ผ่านตลาดโพธิ์จันทร์ ตามแนวถนนคลองคล้าพัฒนาปัจจุบัน และไหลไปรวมกันกับคลองศาลา ตรงข้างสหกรณ์ครูเพชรบูรณ์ในปัจจุบันนี้

การคมนาคม

ในชุมชนมีถนนเชื่อมต่อกันหลายสายที่สำคัญๆคือ

ถนนสันคูเมือง เป็นถนนที่สร้างตามแนวสันคูเมืองเก่าซึ่งเป็นคันดินเริ่มจากทางแยกเข้าเมือง หน้าธนาคารเพื่อการเกษตร ผ่านธนาคารกสิกรไทยผ่านวงเวียนอนุสรณ์นครบาลเพชรบูรณ์ ผ่านโรงเรียนอนุบาลเมืองเพชรบูรณ์ ผ่านสี่แยกไฟแดงข้างเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ผ่านหลังศาลากลางหลังเก่าตลอดไปจนถึงสี่แยกไฟแดงทั้งโรงเรียนเทศบาล ๑ (บ้านในเมือง) เนื่องจากถนนสายนี้สร้างตามแนวสันคูเมืองเก่า

ถนนสามัคคีชัย ถนนสายนี้อาจจะเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ถนนสายสระบุรี - หล่มสัก แต่ก่อนรัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีมีดำริจะย้ายเมืองหลวง จากกรุงเทพ มหานคร มาตั้งที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ในช่วงที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประมาณ พ.ศ.๒๔๘๔ – ๒๔๘๖ การสร้างถนนยังไม่มีเครื่องจักรทุ่นแรง เหมือนสมัยนี้ ต้องเกณฑ์แรงงานคนจากจังหวัดต่างๆ มาช่วยกันขุดดิน และหินเพื่อทำถนนมาเพชรบูรณ์ เนื่องจากเพชรบูรณ์มีป่าเขามาก มียุ้งป่าชุกชุม เกิดโรคระบาดไข้มาเลเรีย จึงมีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงเรียกถนนสายนี้ว่าถนนสามัคคีชัย

ถนนประชาสิทธิ เป็นถนนใช้ในการสัญจรไปมาเชื่อมโยงกับชุมชนคลองศาลายาวไปถึงถนนเทพาพัฒนาประมาณ ๖๐๐ เมตร ตั้งชื่อว่าถนนประชาสิทธิ เพราะประชาชนอุทิศที่ดินให้เทศบาลสร้างถนน

ถนนพระพุทธบาท ถนนสายนี้อยู่ด้านหน้าของวัดภูเขาดิน ซึ่งเป็นที่ตั้งรอยพระพุทธบาทจำลอง จึงตั้งชื่อถนนสายนี้ว่า “ถนนพระพุทธบาท” เริ่มต้นตั้งแต่สี่แยกหน้าที่ทำการไปรษณีย์เก่า ด้านวัดภูเขาดินด้านหน้า ผ่านหน้าเรือนจำตลอดไปจนถึงหน้าโรงฆ่าสัตว์

ความเจริญของชุมชน

ด้านการศึกษา

การศึกษาในเขตชุมชน ๑๔ มีตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา ถึงระดับมัธยมศึกษาทั้งโรงเรียนเอกชนและโรงเรียนในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา เขต๑ สังกัดเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ระดับอนุบาลได้แก่ โรงเรียนเทศบาลวัดภูเขาดิน (เทศบาล ๒)

โรงเรียนเทศบาล๒ (วัดภูเขาดิน) โรงเรียนนี้เดิมเป็นโรงเรียนประชาบาลสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนที่ศาลาวัด จึงเรียกว่าโรงเรียนวัดภูเขาดินในปี ๒๕๐๖ ได้โอนไปสังกัดเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ และได้รับอนุญาตให้ใช้ที่ธรณีสงฆ์ ของวัดภูเขาดิน และนาง

กิมฮวย วัฒนศัพท์ ได้ซื้อที่ดินของเอกชนเพิ่มให้อีก ๓ งาน และจัดสร้างอาคารเรียนเป็นอาคารไม้ ๒ ชั้น ๑๐ ห้องเรียน สร้างในสมัยของนายชัชวาล ชมปรีดา เป็นนายกเทศมนตรี เทศบาลเมือง

ต่อมาในสมัยของนายวิศัลย์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ได้ทำ ประชาคม แบ่งการจัดระดับการศึกษา เพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนแยกระดับ ดังนี้ โรงเรียนเทศบาล ๑ (บ้านในเมือง) จัดสอนในระดับประถมศึกษา ป.๑ – ป.๖ โรงเรียนเทศบาล ๒ (วัด ภูเขาดิน) จัดสอนในระดับอนุบาลศึกษา โรงเรียนเทศบาล ๓ (ชาญวิทยา) จัดสอนในระดับมัธยมศึกษา **โรงเรียนวัชรชัย** เป็นโรงเรียนเอกชน เดิมชื่อโรงเรียนอนุบาลวัชรชัย ตั้งอยู่ที่ ๗/๒ ถนนเทพาพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ นายวัชรชัย บัวเทศ เป็นผู้รับใบอนุญาต เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗ ในปีพ.ศ. ๒๕๓๕ ได้โอนกิจการให้ นายเสกสรร นิยมเพ็ง เป็นผู้รับ ใบอนุญาตและผู้จัดการ โดยให้ทาง นางสุนันท์ นิยมเพ็ง เป็นครูใหญ่ เปิดทำการสอน ตั้งแต่ชั้น อนุบาลศึกษา ถึงชั้นมัธยมศึกษา

โรงเรียนเมืองเพชรบูรณ์ เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา เปิดสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ (ป.๑ – ป.๔) เดิมตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุจึงเรียกชื่อว่า โรงเรียนวัดมหาธาตุ เริ่ม ตั้งเมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ต่อมาได้โอนย้ายมาอยู่ สังกัดกระทรวง ศึกษาธิการ และย้าย จากวัดมหาธาตุ มาตั้งอยู่บริเวณด้านเหนือของวัดใหม่ (วัดร้าง)

มีถนนอยู่กลางระหว่างโรงเรียนกับตลาดโพธิ์จันทร์ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียน”บ้าน เหนือวัดใหม่ (วัชรวิทยาคาร) เปิดสอน ป.๑ – ป.๖ เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้ขยายชั้น เรียน ตั้งแต่ ป.๑ ถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ต่อมาได้โอนไปอยู่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน เขต ๑ ในวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๔๙ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนอนุบาลเมือง เพชรบูรณ์” และต่อมาได้เปลี่ยนชื่ออีก เป็นโรงเรียนเมืองเพชรบูรณ์เหมือนเดิมจนถึงปัจจุบัน

เศรษฐกิจ

วงเวียนอนุสรณ์นครบาลเพชรบูรณ์ ตั้งอยู่สี่แยกวงเวียน ตลาดเทศบาล ๑ สร้างขึ้น ในสมัยของ นายชาญ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์กลุ่มพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บ น้ำไว้ดับเพลิง ในย่านใจกลางเมืองกลางตลาดเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์และได้จัดทำน้ำพุให้สวยงาม เป็นที่ พักผ่อนหย่อนใจของชุมชนในยามเย็นและยามค่ำคืนจะเปิดไฟและน้ำพุให้แสงสีที่สวยงามมาก

ต่อมาในสมัยของนายวิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ได้ริเริ่ม และทำการก่อสร้างใหม่ เพื่อเป็นอนุสรณ์นครบาลเพชรบูรณ์

ตลาดพัฒนา ตลาดแห่งนี้ เดิมชื่อตลาดใหม่พัฒนาเดิมชื่อตามกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ในสมัยที่นาย ชาญ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ เดิมเป็นตลาดขนาดเล็กๆ และเป็นที่จอด คิวรถสองแถว ไปตำบลน้ำร้อนและบ้านตะแบะ ตลาดแห่งนี้ได้สร้างขึ้นโดย กลุ่มพัฒนา โดยการนำ ของนายชาญ โฆษิตานนท์ ต่อมาประชาชนย้ายไปค้าขายทำมาหากินและปลูกบ้านอยู่เป็นจำนวน มากขึ้นทุกปี จนกระทั่งเป็นชุมชนใหญ่อยู่กันหนาแน่นทางเทศบาลได้ตัดทางสร้างถนนเพื่อให้ ประชาชนไปมาหาสู่กันสะดวกสบาย

ต่อมาในสมัยของนายวิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ได้สืบทอด เจตนารมณ์ของนายชาญ โฆษิตานนท์ (บิดา) เป็นหัวหน้ากลุ่มพัฒนาได้วางแผนพัฒนาตลาดให้ได้ มาตรฐานมากยิ่งขึ้น เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของชุมชนจึงย้ายตลาดใหม่พัฒนา มาสร้างใหม่ที่ สถานที่ที่กว้างกว่าเดิม และตั้งชื่อว่าตลาดเทศบาล๓ เป็นศูนย์กลางการค้าขาย เป็นตลาดสดของ ชุมชนใกล้เคียงในปัจจุบัน

โรงฆ่าสัตว์

สมัยก่อนโรงฆ่าสัตว์ ตั้งอยู่ริมคลองคู ตรงข้ามกับโรงพยาบาลเพชรบูรณ์ด้านหน้าติดกับถนน สามัคคีชัย หัวสะพานหน้าโรงพยาบาลในสมัยของนายชาญ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมือง เพชรบูรณ์ได้ย้ายไปตั้งใหม่ที่ชุมชนบ้านคลองศาลา ด้านหน้าอาคารโรงฆ่าสัตว์ ติดกับถนนพระพุทธ บาทต่อมาในสมัยของนายวิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมือง ได้ปรับปรุงโรงฆ่าสัตว์ให้ได้ มาตรฐาน และสร้างอาคารบ้านพัก พนักงานเทศบาลในบริเวณนั้นด้วย

สถานที่ราชการ

เรือนจำจังหวัดเพชรบูรณ์ เรือนจำสมัยก่อนเรียกว่า “คุก” เดิมเรือนจำตั้งอยู่ตรงข้ามวัดไตรภูมิ (ปัจจุบันคือสำนักงานประปาและสำนักงานไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดเพชรบูรณ์ ต่อมาประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้ย้ายมาสร้างเรือนจำใหม่ ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของสำนักงานเทศบาลในปัจจุบัน ต่อมาจึงย้ายใหม่อีกไปสร้างที่ถนนพระพุทธบาท เลขที่ ๒๓๑ ตำบลในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งในปัจจุบัน

ดังนั้นเราจึงอาจจะกล่าวสรุปได้ว่าชุมชนที่ ๑๔ เป็นชุมชนใหญ่ที่ขยายตัวออกมาจากชุมชนบ้านช้างเผือกและชุมชนบ้านสะเดียงโดยตั้งหมู่บ้านอยุธยาแม่น้ำป่าสักเช่นเดียวกัน มีความเชื่อในเรื่องเทพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และต้นไม้ใหญ่ มีนิสัยใจคอเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ยึดมั่นในความกตัญญูรู้คุณบรรพบุรุษและส่วนใหญ่จะเป็นคนดั้งเดิมและตั้งรกรากมายาวนานนับ ร้อยปี โดยนับอายุของวัดภูเขาตินที่ตั้งมาประมาณน้อยกว่าปี

การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗ โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ

ชุมชนที่ ๑๕ บ้านไทรงาม

ชุมชนวัดเพชรวรารามและชุมชนวัดพระแก้ว ตามโครงสร้างของชุมชนตามเขตการปกครองของเทศบาลจะประกอบด้วยชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗ แต่ในความเป็นจริงแล้วชุมชนนี้จะประกอบด้วยผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม และผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ได้แก่ชุมชน ๑๕ โดยได้อพยพมาจากจังหวัดฉะเชิงเทราหรือแปดริ้ว

โดยเริ่มจากประมาณ ๘๐ กว่าปีมีชาวแปดริ้วได้อพยพมาอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์แล้วได้ชักชวนเพื่อนฝูงและเครือญาติมาอยู่ด้วย ณ บริเวณชุมชนที่ ๑๕ เรียกว่าหมู่บ้าน ๔ หลังได้แก่

๑. นายใหญ่ - นางล้อย	ใหม่สุวรรณ
๒. นายมงคล - นางแจ่ง	ใหม่สุวรรณ
๓. นายสวัสดิ์ - นางละมุด	ใหม่สุวรรณ
๔. นายเล็ก - นางเงิน	ใหม่สุวรรณ

ในเขตชุมชนนี้มีวัดเก่าแก่อายุ ๓ วัดด้วยกันและเป็นวัดที่ถูกทิ้งร้างถ้าจะนับอายุแล้วน่าจะ ไม่ต่ำกว่า ๗๐๐ ปีโดยกล่าวสรุปได้ดังนี้

วัดพระแก้ว

เริ่มบูรณะปฏิสังขรวัดพระแก้วซึ่งมีอายุกว่า ๗๐๐ ปีมาแล้ว ในบริเวณวัดพระแก้วในปัจจุบันนี้นั้น อดีตประกอบด้วยวัด ๓ วัดด้วยกันคือ วัดพระสิงห์ วัดพระเสือ วัดพระแก้ว มีอาณาเขตติดต่อกัน วัดสภาพรกร้างเต็มไปด้วยป่าไม้ รกทึบหนาแน่น และเริ่มมีพระสงฆ์เข้ามาจำพรรษาอีกในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ก็เริ่มมีการสร้างกุฏิ ศาลา ถากถางป่า เมื่ออาจารย์สมพงษ์เข้ามาอยู่ได้ช่วยหลวงตาถางป่าเผาถ่าน เพื่อนำมาใช้ก่อไฟต้มน้ำร้อนน้ำชา เรียกได้ว่าไม่มีเวลาได้พักผ่อน

ภาพที่ ๖๒ เจดีย์ทรงปรางค์ที่วัดพระแก้ว

ภาพที่ ๖๔ เจดีย์ทรงกลมอิทธิพลจากลังกา สมัยสุโขทัยยุคต้น(ทรงระฆังคว่ำ)

เรื่องราวและตำนานวัดพระแก้ว

วัดพระแก้วได้สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์โดยกษัตริย์ ๓ พระองค์ ได้สร้างวัดขึ้นมา ๓ วัดคือ วัดพระแก้ว วัดพระสิงห์ และวัดพระเสือ

ภายในวัดพระแก้วจะมีบ่อน้ำอยู่ ๑ บ่อ ชาวบ้านใช้อุบะโกศบริโกศมีการบอกเล่าว่าวัดนี้สร้างมาหลายปีแล้ว จะมีเจดีย์ปรักหักพังและมีโบสถ์เก็บของเก่าแก่ในสมัยสงครามโลกจอมพล ป.พิบูลสงครามคิดจะสร้างวัดนี้จากข้อมูลของนางศรีนวล คงเมืองกล่าวว่าสร้างวัดพระแก้วให้เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองเพราะจะสร้างเพชรบูรณ์เป็นเมืองหลวงของเพชรบูรณ์

ในการสร้างเมืองหลวงได้เกณฑ์คนมาจากอยุธยาหลายร้อยคน(สำหรับนางศรีนวล คงเมืองบอกว่าเกณฑ์คนมาจากนครสวรรค์และโคราช) ในการสร้างเมืองไม่สำเร็จ เนื่องจากคนงานที่มาสร้างเมืองต่างพากันล้มตายจนหมด คนงานที่มาสร้างเมืองจะปลุกกระท่อมเป็นแถวๆทำด้วยไม้ไผ่ แต่เมื่อ

ชุดไปก็เจ็บป่วยล้มตายวันละ ๔-๕ คน โดยไม่ทราบสาเหตุ ศพคนงาน ที่ตายจะถูกนำไปฝังอยู่ใกล้ๆ กับวัด

ก่อนที่จะสร้างวัดนี้ได้มีเรื่องเล่าว่าช่วงเวลาใกล้ค่ำได้มีลูกแก้วสวยงาม ลอยตกมาจากเจดีย์วัด ลูกใหญ่ประมาณคุดก้นน้ำมีแสงสวยงามมาก ลูกแก้วนี้ได้ลอยไปอยู่ในถ้ำสมบัติ(ถ้ำฤาษี) คนงานที่ขุดดิน จะขุดพบของเก่าแก่เช่น ไหโบราณภายในไหจะมีพระเก่าแก่อยู่เต็มไห สามี่ของครูทวดจันทร์และนายชาญ โฆษิตานนท์อดีตนายเทศมนตรี ขุดของที่อยู่ที่เจดีย์พบของโบราณหลายอย่าง ปัจจุบันนี้ของหลายชิ้นอยู่ที่กรุงเทพมหานครและบางชิ้นอยู่ที่อาจารย์สมพงษ์ อดีตเจ้าอาวาสคนแก่เล่าว่าวัดนี้เป็นวัดศักดิ์สิทธิ์มากถ้าใครไปทำอะไรจะตายภายใน ๗ วัน ๑๐ วัน

บ่อน้ำที่เคยใช้อุปโภคบริโภคทุกวัน ในวัดพระแก้วในวันพระจะมีเสียงซ้องเสียงกลองดังกระหึ่มมาจากบ่อน้ำปัจจุบันบ่อน้ำนี้ได้แห้งขอดสาเหตุของบ่อน้ำแห้งมีเรื่องเล่าว่านางเปี่ยงซึ่งเสียชีวิตไปแล้วประมาณ 20 ปีแล้ว เป็นคนชอบแต่งตัว เขาใช้ให้แต่งตัวเป็นกระเทย(ผู้หญิงชอบแต่งตัวเป็นผู้ชาย) ไปตักน้ำ แล้วทำคุดก้นน้ำตกลงไปในบ่อจึงกระโดดลงไปเอาคุในบ่อเป็นต้นเหตุทำให้น้ำในบ่อแห้งลงจนทุกวันนี้

วัดนี้จะมีดินโพธิ์ใหญ่อยู่ต้นหนึ่งถ้าจะมีเหตุการณ์อะไร จะมีบั้งมาร้องไห้หวน พอตกเข้าก็จะมีคนตาย

วัดพระแก้วเดิมเป็นวัดร้างมีหลวงตาว่างเป็นผู้มาพัฒนาอยู่ก่อน เมื่อมรณภาพ หลวงตาทองก็มาสร้างต่อและต่อมาพระอาจารย์สมพงษ์ มาพัฒนาต่อสร้างถาวรวัตถุและขุดค้นของโบราณวัตถุไว้มากมาย รวบรวมเครื่องใช้ให้กับวัด ต่อมาพระอาจารย์สมพงษ์ถูกฆาตกรรมทำให้การพัฒนาวัดหยุดชะงัก ปัจจุบันนี้ข้าวของสูญหายไปจำนวนมากและทางเจ้าคณะอำเภอไม่ยอมแต่งตั้งเจ้าอาวาสมาแทน

จากการบอกเล่าของชาวบ้านบอกว่าวัดพระแก้วนั้นประกอบด้วย ๓ วัดตามคำบอกเล่าเป็นคำคล้องจองดังนี้ วัดพระสิงห์อยู่เหนือ วัดพระเสื่ออยู่ใต้ วัดพระแก้วอยู่กลาง จะเข้าพาดทาง เอาคางทับไว้ และจากที่กรมสมเด็จฯ พระยาดำรงราชานุภาพ (๒๔๗๑) ทรงอธิบายเรื่องมูลเหตุการสร้างวัดนั้นมีลักษณะดังนี้คือ

ถ้าในตำบลอันเดียวกัน มีผู้สร้างวัดเพิ่มขึ้นเป็น ๒ วัด หรือ ๓ วัด ความจำเป็นจะต้องเรียกชื่อให้ผิดกันเกิดมีขึ้น ก็มักเรียกวัดซึ่งสร้างทีหลังว่า "วัดใหม่" บ้าง หรือมิฉะนั้นก็เรียกว่า "วัดเหนือแล้ววัดใต้" บ้าง ถ้าวัดใหม่ยังมีขึ้นอีกก็หาคำอื่นเรียกชื่อให้แปลกออกไป เอาสิ่งสำคัญอันมีในวัดนั้น เช่น ดินโพธิ์หรือโบสถ์ เรียกเป็นนามวัด "วัด(ต้น)โพธิ์" หรือ "วัดโบสถ์" ฉะนั้นบ้าง มิฉะนั้นก็เอาชื่อผู้สร้างเดิมลง

ไปเช่นเรียกว่า "วัดใหม่เจ้าขรรค์" และวัดใหม่พระพิเรนทร์" ดังนั้นบ้าง ครั้นนามมาถึงคำตันเสีย คงเรียกแต่คำปลายเป็นนามวัดเช่นเรียกว่า "วัดหงส์" และ "วัดพิเรนทร์" ดังนั้นนี้เป็นตัวอย่าง

จากคำราชาธิบายสอดคล้องกับคำบอกเล่าของชาวบ้านการตั้งชื่อของวัดพระสิงห์คือวัดเหนือ วัดพระเสืออยู่ใต้ วัดพระเสือคือวัดใต้ และคำว่าสิงห์และเสือน่าจะเป็นนามของผู้สร้างวัด ส่วนวัดพระแก้วน่าจะเป็นวัดดั้งเดิม ทั้งนี้จากการที่วัดพระแก้วมีการสร้างพระปรางค์แทนองค์เจดีย์นั้นสามารถอธิบายไว้ได้ดังนี้

ความนิยมใช้ปรางค์แทนเจดีย์สถานประจำวัดในพุทธศาสนานั้น ได้นิยมกันก่อนอาณาจักรลุ่มน้ำเจ้าพระยาแถบกลางของสยามประเทศ (อยุธยา) โดยได้รับอิทธิพลหรือศิลปะร่วมสมัยกับศิลปะขอมของขอมตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๘ ศิลปะขอมเป็นศิลปะของพุทธศาสนาเถรวาทในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แล้วแผ่อำนาจมาครอบงำดินแดนที่ราบสูงของไทย

ปรางค์รุ่นแรกขอมที่สร้างในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ จะตั้งบนเนินเตี้ยที่หน้าปราสาท หรือเยื้องไปข้างหน้าเล็กน้อย จะมีสระน้ำขนาดใหญ่ที่เรียกว่าบาราย เข้าใจว่าคงจะอาศัยมูลดินจากการขุดสระน้ำมาสร้างเนินปราสาท

(<http://www.jadeethai.com> June25,2011)

จากตำนานของวัดพระแก้วจะเห็นว่ามีการตั้งปรางค์ก่อด้วยอิฐ มีสระน้ำขนาดใหญ่มีเนินดินซึ่งน่าจะเป็นเนินปราสาท ดังนั้นวัดพระแก้วน่าจะเป็นวัดเดิมที่เก่าแก่อยู่ในลัทธิมหานิกายและโดยได้รับอิทธิพลของขอม ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗

ส่วนวัดพระเสือเจดีย์บริเวณวัดทางตอนใต้เป็นทรงกลมน่าจะเป็นวัดที่สร้างในสมัยสุโขทัยยุคต้น ส่วนที่เป็นบริเวณวัดพระสิงห์จากการขุดพบพระพุทธรูปอยู่ตั้งอยู่บนพื้นเนินดินสังเกตรูปพระพักตร์รูปไข่สามารถที่จะสันนิษฐานว่าสร้างในสมัยสุโขทัยเช่นเดียวกับวัดพระเสือเช่นกัน และน่าจะเป็นวัดที่สร้างในสมัยเดียวกันโดยคนที่ชื่อพระสิงห์และพระเสือน่าจะเป็นพี่น้องกันและดังนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่าน่าจะเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยหลังวัดพระแก้ว

ส่วนนามวัดพระแก้วน่าจะหมายถึงพระบรมสารีริกธาตุที่มีปริศนาว่าจะเข้าพาดทางเอนคางทับไว้แต่ยังไม่มีผู้ใดค้นพบจนบัดนี้

และจากและจากข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์กล่าวถึงการศึกษาวัดพระแก้วไว้ดังนี้

“ตั้งอยู่ที่ตำบลในเมือง เป็นวัดเก่าแก่ที่ตั้งอยู่เรียงกัน กับวัดพระกับวัดพระสิงห์ และวัดพระเสือ โดยวัดพระสิงห์อยู่ทางทิศเหนือ วัดพระแก้วอยู่ตรงกลางและวัดพระเสืออยู่ทางทิศใต้ มีปฏิมากรรมที่สำคัญคือพระพุทธรูปที่วัดพระสิงห์ "พระปรางค์กลีบมะเฟือง"(ศิลปะขอมอายุประมาณศตวรรษที่ ๑๘)ที่วัดพระแก้ว กรมศิลปากรสันนิษฐานว่าพระพุทธรูปที่ขุดพบนั้นสร้างมานานกว่าเจ็ด

ร้อยปี นอกจากนี้ยังมีกรุ โอง พระพุทธรูปและของสำคัญต่างๆ เช่น เครื่องปั้นดินเผา พระพุทธรูปทองคำเนื้อสัมฤทธิ์ เนื้อเงิน แผ่นทองคำ และพระผงดินเผา แบบสุโขทัย”

ภาพที่ ๖๒ เจดีย์ทรงปรางค์ ที่วัดพระแก้วสมัยยังมีสภาพดีเป็นทรงกลีบมะเฟือง ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลที่สอดคล้องกับทิวศรระห์ที่กล่าวไว้ข้างต้นที่เป็นทรงปรางค์(ลักษณะเป็นเสามีข้อเป็นลูกกลมข้างบนเป็นเอกลักษณ์ของศิลปะขอมที่แพร่หลายเข้ามาในยุคพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗)

สำหรับประวัติของวัดพระแก้วที่บันทึกเป็นหลักฐานในชั้นหลังมีดังนี้

ประวัติวัดพระแก้ว

วัดพระแก้ว

เริ่มบูรณะปฏิสังขรวัดพระแก้วซึ่งมีอายุ ๗๐๐ ปีมาแล้ว ในบริเวณวัดพระแก้วในปัจจุบันนั้นในอดีตประกอบด้วยวัด ๓ วัดด้วยกันคือ วัดพระสิงห์ วัดพระเสือ วัดพระแก้ว มีอาณาเขตติดต่อกัน วัดสภาพกร้างเต็มไปด้วยป่าไม้ รกทึบหนาแน่น และเริ่มมีพระสงฆ์เข้ามาจำพรรษาอีกในปี พ.ศ ๒๕๐๐ ก็เริ่มมีการสร้างกุฏิ ศาลา ถากถางป่า เมื่ออาจารย์สมพงษ์เข้ามาอยู่ได้ช่วยหลวงตาถางป่า เผาถ่านเพื่อนำมาใช้ก่อไฟต้มน้ำร้อนน้ำชา เรียกได้ว่าไม่มีเวลาได้พักผ่อน

วันที่ ๙ มกราคม ๒๕๐๔ วัดพระแก้วจัดให้มีพิธีพุทธาภิเษกพระสมเด็จปรกโพธิ์ ๙๔,๐๐๐ องค์รูปเหมือนเจ้าคุณสมเด็จเนื้อผงอีก ๑๐,๐๐๐องค์ จะนำไปบรรจุที่วัดที่สร้างใหม่ วัดธาตุทะเลทองจำนวน ๘๔,๐๐๐ องค์ เท่าจำนวนพระธรรมชั้นธ และให้ญาติโยมร่วมทำบุญไว้ในพระธาตุอีก ๑๐,๐๐๐ องค์ มอบให้ญาติโยมไปบูชาเป็นเมตตามหานิยม แคล้วคลาดจากภัยพิบัติ

เนื่องด้วยพระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปคฺโน ป่วยมาตลอดโดยเฉพาะโรคฝีดาษ(เดี๋ยวนี้เขาเรียกมะเร็งกระดูก)รวม๕โรค วันที่ ๑ ก.ค.๒๕๔๐ ได้รับอุบัติเหตุทางรถยนต์ วัดพระแก้วมีรถยนต์ ๙ คัน มีโต๊ะหมู่บูชาทำจากมุกหมู ๙ มีโต๊ะธรรมมาสน์เทศน์ทำจากมุก มีโต๊ะรับแขก ๑ชุด มี ๙ ตัว มีน้ำแร่-น้ำทิพย์-ไม้ไผ่ เพื่อสุขภาพและยาสมุนไพรจีนและยาคุณพระรักษา ๕ โรค มีศาลาการเปรียญมีการปลูก

ปาปลูกพืชทดแทนเมื่อพระอาจารย์มาอยู่ที่วัดได้ปลูกต้นไม้ที่มีประโยชน์เช่นกล้วย มะละกอ มะขาม หวาน มะม่วงปราง ขนุน ฯลฯ ไม้ยืนต้นก็มีต้นสัก ต้นโพธิ์ ไม้เตย จนปัจจุบันนี้วัดพระแก้ว ญาติโยมที่เข้าวัดก็จะเห็นความร่มเย็น เหมาะในการจำศีลภาวนา นั่งสมาธิ

คำพูดคนโบราณกล่าวไว้ว่า “ปลูกไม้ไว้ไม่ได้ทันใช้” คนโบราณไม่นิยมปลูกต้นไม้ จึงทำให้ป่าค่อยๆหมดไป แต่อาจารย์สมพงษ์ได้ปลูกไม้ไว้ใช้ประโยชน์ตัวอย่างเช่น ไม้ไผ่ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่างเช่น

๑. ทำไม้มหาศัลบอบกบุญญาติโยม ไม้ธงผ้าป่า ไม้ธงกฐิน - เทศน์มหาชาติ
๒. ไม้ไผ่เพื่พื้นเสาธงการเปรียญหลังใหม่ ทำไม้ตั้งร้านศาลาการเปรียญหลังใหม่
๓. ไม้ไผ่ใช้ทดแทนเข้าวัดและเทหน้าศาลาการเปรียญหลังใหม่
๔. ไม้ไผ่เพื่อสุขภาพ นวดยาเพื่อสุขภาพคลายปวดตามข้อ

วัดได้ปลูกป่ามาเป็นเวลา ๑๕ ปี มีทั้งมะม่วง มะละกอ ขนุน ไม้ไผ่ กล้วย ตะไคร้ฯ คิดเป็นมูลค่า ๒ ล้านบาท ได้นำเงินมาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาพัฒนาวัดให้เจริญเพื่อเป็นที่ปฏิบัติธรรมสำหรับญาติโยมสืบต่อไป ในปีพ.ศ.๒๕๑๓ คณะสงฆ์ได้แต่งตั้งพระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปคุโน เป็นเจ้าอาวาสวัดพระแก้วมีอายุพรรษา ๒๕ ปี ปฏิบัติสายพุทธโธ

ก่อนหน้านี้มีพระสงฆ์จำพรรษาที่วัดนี้ดังนี้

หลวงพ่อบุญหรือหลวงพ่อกบ

หลวงพ่อบุญ

หลวงพ่อบุญ

สมัยที่พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปคุโน ยังไม่มรณภาพจะมีการจัดงานประเพณีของวัดคืองานปิดทองพระสามพี่น้อง พระสิงห์ พระเสือ พระแก้ว และงานทอดผ้าป่าประจำปีในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนซึ่งตรงกับวัน วิสาขบูชา

มีลายแทงที่เล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับวัดพระแก้วดังนี้

“วัดพระสิงห์ อยู่เหนือ วัดพระเสืออยู่ใต้ วัดพระแก้วอยู่กลาง จะเข้าพาดทางเอาคางทับไว้”

เป็นคำบอกเล่ากันมารวม ๗๐๐ ปี

วิทยาการ

ชื่อ นางละมัย นามสกุล ธรรมะ อายุ ๔๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๔ ถนนเพชรเจริญ ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ นางรับ นามสกุล ใหม่สุวรรณ อายุ ๔๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๔ ถนนเพชรเจริญ ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ นางสาวเวียน นามสกุล เกษศรีสังข์ อายุ ๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๑๕/๒ ถนนเพชรเจริญ ตำบล ในเมือง
อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาพที่ ๕๘ พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุณฺณโก อดีตเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว

ภาพที่ ๖๐ พระพุทธรูปพระประธานบริเวณวัดพระสิงห์
รูปพระพักตร์อิทธิพลสุโขทัย องค์ขวอิทธิพลทวารวดี

ภาพที่ ๖๑ ประตูวัดพระแก้ว

ภาพที่ ๖๒ เจดีย์ทรงปรางค์ ปัจจุบันชำรุดทรุดโทรม

ภาพที่ ๖๓ ถ้ำสี่กั๊กตามความเชื่อ

ภาพที่ ๖๔ เจดีย์ทรงกลม (ทรงระฆังคว่ำ อิทธิพล สุโขทัยยุคต้น

ดังนั้นกล่าวสรุปได้ว่าวัดพระแก้วเป็นวัดที่เก่าแก่เป็นวัดที่อยู่ในลัทธิมหายานร่วมสมัยกับสมัย
ขอมจัดว่าเป็นวัดที่เก่าแก่และน่าจะเข้าร่วมสมัยในยุคพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗

จากพระพุทธรูปเก่าแก่ในวัดพระแก้วได้ตั้งมั่นเป็นลักษณะของการแต่งกายของคนในสมัยทวาร
วดีและเป็นช่วงที่ขอมเรืองอำนาจนับถือพุทธศาสนาแบบมหายานดังมีหลักฐานในจดหมายเหตุของจีน
ที่มาทำการค้าแถบอาณาจักรของไทยตามเมืองแถบชายทะเลได้กล่าวไว้ดังนี้

“ข้อความในเอกสารประวัติศาสตร์จีน แสดงรายละเอียดให้เห็นถึงการจ้ดระบบ
การเมือง การปกครอง ของอาณาจักรโบราณในสมัยกลางพุทธศตวรรษที่ 11
ตรงกับช่วงปลายรัชกาลพระเจ้ามเหศวรมันกำลังแผ่ขยายอำนาจอาณาจักร
กัมพูชา เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่า อาณาจักรตามพรลิงค์มีอำนาจทางการเมือง
การทหาร ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประเทศใดในคาบสมุทรมอินโดจีน และบ้านเมืองต่างๆ
ในประเทศไทยยังคงเป็นอิสระอยู่มีความสำคัญในระดับที่ประเทศจีนจำเป็นต้องส่ง

คณะทูตเดินทางมาเจริญสัมพันธไมตรีก่อน ราชทูตเสียง-จุ่น ได้เล่ารายละเอียดในด้านสังคมอย่างน่าสนใจว่า

“เป็นธรรมเนียมของคนทุกคนในประเทศนี้ ทั้งหญิงชายเจาฐที่แผ่นดินและทุกคนนิยมทาตัวด้วยน้ำมันหอม โดยทั่วไปคนนับถือบูชาพระพุทธเจ้า แต่ก็ให้ความเคารพแก่พวกพราหมณ์เป็นอย่างมาก ผู้หญิงมักเกล้าผมไว้แค่ต้นคอ “

เราจะเห็นได้ว่าชายหญิงในยุคทวารวดีนิยมเกล้าผมและเจาฐ ดังนั้นวัดพระแก้วน่าจะสร้างในสมัยยุคที่ขอมเรืองอำนาจอยู่และน่าจะอยู่ในยุคของพระเจ้าชัยวรมันและมีความสัมพันธ์กับไทยยุคสุโขทัยเพราะพ่อขุนผาเมืองมีศักดิ์เป็นพระราชบุตรเขย และเป็นวัดในนิยามมหายาน สอดคล้องกับตำนานของเรื่องนางผมหมอมที่รังเกียจพวงละว้าหรือชาวบนคือพวกขอมแสดงว่านางเป็นชาวไทยเชื้อสายสุโขทัยนั่นเอง

จากตำนานนางผมหมอมวัดช้างเผือก นางน่าจะเป็นธิดาของเจ้าเมืองในสมัยนี้เพราะมีตำนานเกี่ยวข้องกับหนุ่มชาวบนที่เป็นประชาชนในยุคสมัยเดียวกัน

มีข้อที่น่าสนใจเกิดจากนามวัดพระแก้วในสมัยรัชกาลที่ ๑ ทรงสร้างวัดในวังชื่อว่าวัดพระแก้ว และจากหลักฐานในพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพเรื่องตำนานวังหน้าก็มีตำนานสร้างวัดในวังเรียกนามว่าวัดพระแก้วซึ่งธรรมเนียมการสร้างวัดในวังนี้มีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็น ราชธานี

“วัดบวรสถานสุทธาราม หรือ วัดพระแก้ววังหน้า

เป็นวัดสำคัญซึ่งกรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ

วังหน้าในรัชกาลที่ 3 ทรงสร้างขึ้นใหม่

และเหตุที่เรียกกันว่า วัดพระแก้ววังหน้า

เนื่องจากเป็นวัดที่สร้างในวัง เช่นเดียวกับ

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือวัดพระแก้ว ในวังหลวง “

(**Permalink** : <http://www.oknation.net/blog/paaru>)

จากข้อความนี้แสดงว่ามีธรรมเนียมสร้างวัดในวังเป็นไปได้หรือไม่ว่าวัดพระแก้วน่าจะเป็นวัดอยู่ในวังของเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ในสมัยนั้น

และอีกกรณีหนึ่งคือการปรากฏตัวของคนไทยคือพ่อขุนผาเมืองได้รุกไล่ขอมที่มีอิทธิพลเหนือคนเผ่าไทยและสถาปนากรุงสุโขทัยไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจของขอม เจ้าเมืองเพชรบูรณ์น่าจะอยู่ได้

อิทธิพลของขอมและมาเป็นอิสระมาอยู่ใต้อำนาจการปกครองของสุโขทัยดังปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกหลักที่ ๒ วัดศรีชุมดังนี้

การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย

การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยเท่าที่ปรากฏหลักฐานแน่นอนแล้ว สุโขทัยได้ก่อตั้งขึ้นในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยศูนย์กลางอำนาจของสุโขทัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำน่าน ต่อมาจึงได้ขยายตัวไปทางด้านตะวันตกบริเวณลุ่มแม่น้ำปิงและทิศตะวันออกบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสัก จากศิลาจารึกหลักที่ ๒ ศิลาจารึกวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย ได้กล่าวถึงการขยายอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองของชุมชนเมืองในลุ่มแม่น้ำยม และลุ่มแม่น้ำน่าน ในรัชสมัยของพ่อขุนศรีนาวนำถม ขุนในเมืองเชลียง (ศรีสังขาลย์) เป็นเจ้าเมืองปกครองในฐานะเมืองขึ้น ขอมได้ครอบครองเมืองศรีสังขาลย์ และสุโขทัยเมื่อประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นการขยายเมือง โดยการรวบรวมเมืองเป็นเมืองคู่ ดังปรากฏเรียกในศิลาจารึกว่า “นครสองอัน” การรวมเมืองเป็นเมืองคู่นี้เป็นการรวมทรัพยากรสำหรับการขยายเมืองให้เป็นแว่นแคว้นใหญ่โตขึ้น พระองค์มีโอรส ๒ พระองค์ คือ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด และพระยาคำแหงพระราม เจ้าเมืองสระหลวงสองแคว (เมืองพิษณุโลก) พ่อขุนผาเมืองนั้น ปรากฏความในจารึกว่ากษัตริย์ขอมในสมัยนั้น ซึ่งสันนิษฐานว่า คือพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๗๒๔ - ๑๗๖๑) ได้ยกราชธิดาคือ “นางสุชมหาเทวี” ให้ เพื่อสร้างสัมพันธไมตรีพร้อมทั้งพระราชทานเครื่องราชูปโภค คือพระขรรค์ชัยศรีและพระนามเฉลิมพระเกียรติว่า “ศรีอินทราทิตย์ หรือ ศรีอินทราธิบดีนาทิตย” อาณาเขตของกรุงสุโขทัยในสมัยพ่อขุนศรีนาวนำถม คงไม่กว้างขวางเท่าใดนัก สันนิษฐานว่า ครอบคลุมถึงเมืองจอด (เมืองสอด) ลำพูน พิษณุโลก และอำนาจในสมัยขอมในการควบคุมเมืองในอาณาเขตในสมัยของพ่อขุนศรีนาวนำถมคงไม่มั่นคงนัก แต่ละเมืองคงเป็นอิสระในการปกครองตนเอง เมืองหลายเมืองคงเป็นเมืองในระบบเครือญาติ หรือเมืองที่มีสัมพันธไมตรีต่อกัน ภายหลังเมื่อพ่อขุนศรีนาวนำถมสิ้นพระชนม์ คงเกิดความวุ่นวายในเมืองสุโขทัย ขอมสมาดโหลญล้าพ ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจเป็นเจ้าเมืองล้าพ ซึ่งเป็นเมืองที่ปรากฏชื่อในศิลาจารึก หรืออาจเป็นขุนนางขอมที่กษัตริย์ขอมส่งมากำกับดูแลอยู่ที่สุโขทัย ได้นำกำลังเข้ายึดเมืองสุโขทัย ศรีสังขาลย์ และเมืองใกล้เคียงไว้ได้ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราดและพระสหายคือพ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยาง ได้รวมกำลังกันปราบปรามจนได้ชัยชนะ พ่อขุนบางกลางหาวยึดได้เมืองศรีสังขาลย์

ส่วนพ่อขุนผาเมืองเข้ายึดเมืองสุโขทัยไว้ได้ เมื่อได้เมืองสุโขทัยแล้ว พ่อขุนผาเมืองได้ทรงมอบเมืองสุโขทัยให้แก่พ่อขุนบางกลางหาวพร้อมทั้งพระนามที่กษัตริย์ขอมเคยแต่งตั้งพ่อขุนผาเมืองคือ “ศรีอินทราธิบดีนาทิตย” ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ พ่อขุนบางกลางหาว จึงได้ขึ้นครองราชย์ ณ เมืองสุโขทัย มี

พระนามว่า “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์” เป็นปฐมกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง ส่วนพ่อขุนผาเมืองได้กลับไปครองเมืองลาดังเดิม

(ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัยโดย **Miss.Dutchanee** เมื่อ 25 พฤศจิกายน **www.google”com**)

เราจะเห็นได้ว่าปรางค์ในวัดพระแก้วอยู่ในสมัยเดียวกันกับสมัยของพ่อขุนผาเมืองคือกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่๗ ซึ่งเป็นพ่อตาของพระองค์และพระองค์ก็เป็นเจ้าเมืองอยู่แถบลุ่มน้ำป่าสักและเมืองที่ทรงปกครองคือเมืองลาดหรือเมืองลุมดังปรากฏอยู่ในหลักฐานศิลาจารึกวัดศรีชุมดังนี้

ศิลาจารึกวัดศรีชุม เรียกว่า ศิลาจารึกหลักที่ ๒ ทำด้วยหินดินดานเป็นรูปใบเสมา กว้าง ๖๗ เซนติเมตร สูง ๒๗๕ เซนติเมตร หนา ๘ เซนติเมตร ด้านที่หนึ่งจารึกอักษรไทยสุโขทัย ภาษาไทย มี ๑๐๗ บรรทัด ด้านที่สองมี ๙๕ บรรทัด มีอายุประมาณ ปี พ.ศ.๑๘๘๐ - ๑๙๑๐ นายพลโท พระยาสมิทธสรวรพการ เมื่อครั้งเป็นที่หลวงสมิทธพลการ พบที่อุโมงค์วัดศรีชุม เมืองเก่าสุโขทัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๐ ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร

สาระสำคัญของจารึกหลักนี้ สมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธาธรรมาธิบดีฯ พามุนีศรีรัตนลังกาที่ปมมหาสามีเป็นเจ้าได้ให้ศิษย์ของท่าน จารทำบอกเล่าให้เราให้ทราบเรื่องของคนไทยสมัยก่อนพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ครองกรุงสุโขทัย ทรงเล่าไว้ว่า ท่านเกิดในนครกลางสองแคว (พิษณุโลก) เป็นโอรสพระยาคำแหงพระราม เป็นหลานปู่พ่อขุนนาวนำถุม หรือพระยาศรีนาวนำถุม ซึ่งเสวยราชย์ในนครสองอัน อันหนึ่งชื่อนครสุโขไท อีกอันหนึ่งชื่อนครศรีเสขนาไล (ศรีสัชนาลัย) ภายหลังประทับอยู่ที่นครสุโขทัยแห่งเดียว ส่วนนครศรีสัชนาลัยนั้นทรงตั้งขุนยี่ คือ อุปราชปกครอง โอรสองค์โตชื่อ **ขุนผาเมือง** ให้ไปครองเมืองลาด เมืองลุม เป็นราชบุตรเขยของผีฟ้าเจ้าเมืองศรีโสธรปุระ (พระเจ้าชัยวรมันที่เจ็ด) และดำรงตำแหน่งยุวราชแห่งศรีโสธรปุระ(น่าจะเป็นชื่อเมืองศรีเทพ เพราะจากความหมายของศรีธรมายถึงพระนารายณ์ ซึ่งเป็นเทพภาษาเขมรจะแทรกคำเช่น ศรีธรมเป็นศรีโสธรความหมายคือเทพดังนั้นศรีโสธรคือศรีเทพนั่นเอง)ด้วยและพระองค์(พระเจ้าชัยวรมันที่เจ็ด ทรงแผ่อำนาจปกครองเมืองแถบลุ่มแม่น้ำนี้แต่ยอมเป็นมิตรไมตรีกับพ่อขุนผาเมืองด้วยยอมยกพระธิดาคือพระนางสิงขรเทวีให้พ่อขุนผาเมือง

คำว่าเมืองลาดหรือเมืองลุม(น่าจะหมายถึงเมืองในที่ราบหรือเมืองในที่ลุ่ม)ไม่ใช่ชื่อเมืองเพราะปรากฏหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับขอมมีแห่งเดียวคือเมืองเพชบุรี (หลักฐานที่วัดพระแก้ว)และเมืองโบราณศรีเทพ(ศรีโสธรปุระ)พระองค์คือพ่อขุนผาเมืองดังนั้นเป็นไปได้หรือไม่หลังรบชนะขอมแล้วมอบพระขรรค์ไชยศรีให้แก่พ่อขุนบางกลางหาวแล้วพระองค์ก็กลับมาครองเมืองโบราณศรีเทพดังมีหลักฐานในศิลาจารึกเมืองศรีเทพ(เสาหลักเมืองเพชบุรี)ดังนี้

จารึกศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์	
ทะเบียนจารึก	
อักษร	ขอม
ภาษา	สันสกฤต บาลี ไทย เขมร
ศักราช	ด้านที่ ๑ พุทธศักราช ๑๘๖๔ ด้านที่ ๒ - ๔ พุทธศักราช ๒๐๔๕
จารึกอักษร	จำนวน ๔ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๒๒ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๔๓ บรรทัด ด้านที่ ๓ มี ๓๕ บรรทัด ด้านที่ ๔ อักษรขอมเขียนมากจนบรรทัดไม่พอ
วัตถุจารึก	ศิลา
ลักษณะวัตถุ	รูปใบเสมา หรือทรงกลีบกัว
ขนาดวัตถุ	กว้างบน ๓๐ ซม. กว้างล่าง ๒๕ ซม. สูง ๑๘ ซม. หน้า ๑๕ - ๑๖ ซม.
บัญชี / ทะเบียนวัตถุ	พ.ช. ๓
พบเมื่อ	พุทธศักราช ๒๔๖๐
สถานที่พบ	ศาลหลักเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
ผู้พบ	ไปปรากฏหลักฐาน
ปัจจุบันอยู่ที่	ศาลหลักเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
พิมพ์เผยแพร่	-
ประวัติ	จารึกศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์ ตามประวัติเดิมบันทึกไว้ว่า จารึกนี้ เคลื่อนย้ายมาจากวัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อนำมาใช้เป็นศาลหลักเมือง โดยปกติโบราณสถานแห่งเมืองโบราณ ซึ่งกำหนดเป็นสถานที่ตั้งศาลหลักเมือง เพชรบูรณ์ เนื่องจากเป็นอักษรจารึกขอมโบราณ มีข้อความสลักไว้หน้ามาก เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ เจ้าหน้าที่ได้เคยอ่านแปลไว้ ๖ บรรทัด ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๖๖ เจ้าหน้าที่ของมณฑลพายัพได้เดินทางไปสำรวจพบว่า จารึกยังอยู่ที่เดิม กับได้ทำสำเนาจารึกเพิ่มเติม แต่ก็ลบเลือนอ่านไม่ได้เห็นเต็ม ครึ่งเห็นเส้นอักษร ๑๖ บรรทัด และเว้นเพียงด้านเดียว ต่อมาเจ้าหน้าที่ของมณฑลพายัพ ได้สำรวจจารึกอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๓ - ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๔ พบว่า จารึกมีอักษร ๔ ด้าน บางส่วนจมอยู่ในดิน จึงขอให้เจ้าหน้าที่ของจังหวัดเพชรบูรณ์ขุดจารึกขึ้น ทำให้ได้หลักฐานเพิ่มเติมว่า จารึกอยู่ ๑๘๕ ซม. ความในจารึกหลักที่ ๑ จารึกด้วยอักษรขอม ภาษาสันสกฤต เมืองมหาจักราช ๙๕๐๐ ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๖๔ ส่วนด้านที่ ๒ - ๔ นั้น เป็นการจารึกขึ้นภายหลัง ไขความว่าจารึกหลักเดิมหายไปใหม่ จารึกด้วยอักษร ขอม ภาษาไทย ภาษาบาลี และภาษาเขมร เมื่อจุลศักราช ๘๗๔ ตรงกับพุทธ ศักราช ๒๐๕๔

ภาพที่ ๑๔๙ ประวัติความเป็นมาของศาลหลักเมือง

สิ่งที่ชวนให้สันนิษฐานอย่างนี้เพราะมีการนำเอาศิลาจารึกจากเมืองโบราณศรีเทพมาไว้โดย
นำเอามาทำเป็นศาลหลักเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์และจารึกหลักนี้มีการจารึกเป็นสองสมัยคือสมัยแรก
จารึกเป็นภาษาสันสกฤตอิทธิพลศาสนาพราหมณ์และมีการจารึกครั้งที่๒ ในสมัยหลังมีทั้งภาษาบาลี
ภาษาไทยโดยใช้อักษรขอมอันเป็นการรับเอาศาสนาพุทธเข้ามาแล้ว(โดยการศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ
จากกรมศิลปากรภายใต้การติดต่อของด.ร.วิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ อดีตนายกเทศมนตรีเทศบาลเมือง)ด้วย

เหตุนี้เจ้าเมืองศรีเทพถ้าไม่มีเชื้อสายไทย และถ้าไม่อยู่ในฐานะผู้เป็นผู้ทรงอำนาจในฐานะเจ้าเมืองคงไม่มีสิทธิสั่งให้จารึกภาษาไทยลงในศิลาจารึกอย่างแน่นอน (ผู้วิจัย)

และเมื่อสิ้นสมัยของพ่อขุนผาเมืองเพชรบูรณ์ก็ตกอยู่ใต้อำนาจของสุโขทัยเมื่อสุโขทัยสิ้นอำนาจดังปรากฏหลักฐานในประวัติศาสตร์สุโขทัยที่กล่าวถึงพระมหาธรรมราชาลิไทโอรสของพ่อขุนรามคำแหงที่ไฝ่ธรรมะจนบ้านเมืองอ่อนแอและสิ้นอำนาจลงในสมัยพระเจ้าไสยลือไทซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

“...ต่อมา **พระยาไสยไท** ราชโอรสได้ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระเจ้าเลอไท พระราชบิดา ทรงพระนามว่า **"พระมหาธรรมราชาลิไท"** เป็นกษัตริย์ที่ทรงมุ่งทำนุบำรุงอาณาจักรสุโขทัย แต่ในทางธรรมอย่างเดียว ทำให้สุโขทัยขาดความเข้มแข็ง จนไม่สามารถควบคุมประเทศราชไว้ได้ ดังนั้น **พระเจ้าอู่ทอง** จึงตั้งแข็งเมืองและประกาศอิสรภาพ ไม่ยอมขึ้นกับกรุงสุโขทัย ตั้งแต่ พ.ศ. 1893 เป็นต้นมา **ขุนหลวงพะงั่ว** เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติต่อมา และได้ส่งกองทัพมาทำสงครามตีเมืองต่าง ๆ 7 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 1914-1921 แต่ไม่สามารถตีหักเข้าเมืองได้

จนกระทั่ง **"พระเจ้าไสยลือไท"** (พระมหาธรรมราชาที่ 2) ขึ้นครองราชย์ กรุงศรีอยุธยาจึงยกกองทัพไปตีเมืองชากังราว (กำแพงเพชร) ซึ่งพระเจ้าไสยลือไท เสด็จมาบัญชาการรบเอง จนขุนหลวงพะงั่วไม่สามารถตีหักเอาเมืองได้ แต่ต่อมาทรงพระราชดำริว่า "ถ้าหากขึ้นรบต่อไปก็คงเอาชนะกองทัพของขุนหลวงพะงั่วไม่ได้" จึงทรงยอมอ่อนน้อมต่อขุนหลวงพะงั่วโดยดี และนับแต่นั้นมา กรุงสุโขทัยก็สูญเสียเอกราช กลายเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยาตลอดไป"

นั่นคือคำตอบที่ทำไมเมืองเพชรบูรณ์ตกอยู่ใต้อำนาจของกรุงศรีอยุธยาไปด้วยเช่นเดียวกันแต่สาเหตุที่เมืองเพชรบูรณ์ถูกทิ้งร้างนั้นอาจเกิดจากการผลัดแผ่นดินและบริเวณเมืองกลายเป็นป่ารกทึบและจากนั้นชนชั้นชาวบ้านดั้งเดิมแถวสะเดียงและจังหวัดอื่นๆ ได้อพยพเข้ามาอยู่ตั้งมีตำนานดังนี้

จากประวัติของชุมชนที่ ๑๒ ได้กล่าวถึงความเป็นมาของชุมชนนี้(ที่อยู่ใกล้กับวัดพระแก้วและรอบๆวัดพระแก้ว)

ชุมชนบ้านกกเบน (ดินเบน) หรือชุมชน ๑๒ เมื่อประมาณ ๗๐ - ๘๐ ปีพื้นที่เป็นป่าชาวบ้านบางคนอพยพมาจากตำบลในเมืองเข้ามาแล้วถางทำเป็นที่ทำกินส่วนใหญ่เป็นอาชีพทางเกษตร เช่น ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ซึ่งจะมีคนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ก่อน ๘ หลัง ต่อมาความเจริญได้เข้ามามีคนอพยพมาเพิ่มกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่ขึ้นทำให้เกษตรกรบางคน ขาย ที่ พื้นที่เกษตรก็หายไปกลายเป็นชุมชนที่อยู่อาศัย ร้านค้าขาย รับจ้าง และบางคนก็มีอาชีพเป็นข้าราชการและจากทุกชุมชนคือชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗ เดิมจะมีสภาพเป็นป่ารกทึบดังนี้

ชุมชนวัดเพชรวรารามและชุมชนวัดพระแก้ว ตามโครงสร้างของชุมชนตามเขตการปกครองของเทศบาลจะประกอบด้วยชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗ แต่ในความเป็นจริงแล้วชุมชนนี้จะประกอบด้วยผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม และผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ มีสภาพ พื้นที่จะเต็มไปด้วยป่าพง เต็มไปหมด การคมนาคมเต็มไปด้วยความยากลำบาก การติดต่อค้าขายจะใช้วิธีเดินเท้า ถีบ-จักรยาน ทางเล็กแคบสองข้างทางเต็มไปด้วยป่า การติดต่อค้าขายทางน้ำคือการใช้เรือในลำน้ำป่าสัก การเดินทางไปที่ทำนาก็ลำบากต่อมาได้มีลูกหลานมากขึ้นน้ำใช้ก็ต้องอาศัยจากแม่น้ำการลงไปตักน้ำขึ้นมาใช้ไม่สะดวก จึงได้จัดซื้อที่ดินลงทำสำหรับลงไปตักน้ำ โดยชาวบ้านได้ลงขันกันคนละเล็กละน้อยทำเป็นหนทางเข้ามาสู่หมู่บ้าน

ดังนั้นเราจึงอาจจะกล่าวสรุปได้ว่าวัดพระแก้วน่าจะเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยยุคต้นของกรุงสุโขทัยลัทธิมหายานโดยได้อิทธิพลมาจากสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่๗และน่าจะเป็นวัดในวังของสมัยเจ้าเมืองสุโขทัย(พ่อขุนผาเมืองซึ่งมาสร้างบ้านแปงเมืองที่เมืองราดเมืองลุ่ม เรียกชื่อตามลักษณะของภูมิประเทศและหลังจากไปตีเมืองสุโขทัยร่วมกับพ่อขุนบางกลางหาวประสบชัยชนะได้มอบพระขรรค์ไชยศรีและนามของพระองค์ให้พ่อขุนบางกลางหาวขึ้นครองสุโขทัย ส่วนพระองค์ไปครองเมืองศรีเทพซึ่งเป็นเมืองของเจ้าเมืองที่อยู่ได้อิทธิพลของขอมพระเจ้าสุริยวรมันที่๗ซึ่งเป็นพ่อตาของพระองค์และเมืองราดเมืองลุ่มได้ถูกทิ้งร้างไปกลายเป็นป่ารก้าง ต่อมาชาวบ้านได้เข้ามาหักร้างถางพงเป็นที่อยู่อาศัยต่อมา

วัดเพชรวราราม

เมื่อชาวบ้านมารวมตัวกันก็มีความคิดที่จะสร้างวัดแต่ในด้าวเดิมนั้นต้องการที่จะบูรณะวัดร้างเดิมคือวัดพระแก้วดังจะทราบจากประวัติการสร้างวัดของวัดเพชรวรารามดังนี้

ความดำริในการสร้างวัดเพชรวรารามได้เริ่มขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๔๗ โดย

คณะพุทธศาสนิกชน ชาวบ้านกกเบน บ้านไทรงาม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ พร้อมด้วยประชาชนหมู่บ้านใกล้เคียง โดยดำริที่จะฟื้นฟูวัดพระแก้วซึ่งเป็นวัดร้างใกล้บ้านให้กลับเป็นวัดที่มีพระสงฆ์อยู่อาศัยขึ้นใหม่จึงได้พร้อมใจกัน ไปขอพระสงฆ์จากพระครูสีตลาภิรัต (เคลือบ ถามโก) วัดสามัคคีวัฒนา อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าคณะจังหวัด ตาก-เพชรบูรณ์-อุดรดิตถ์ (ธรรมยุต) ในขณะนั้นให้มาจำพรรษาที่วัดพระแก้ว ท่านเจ้าคณะจังหวัดจึงจัดพระสงฆ์ จำนวน ๕ รูปจากวัดสามัคคีวัฒนา ให้มาจำพรรษาที่วัดพระแก้วนั้นตามประสงค์เพื่อสั่งสอนพุทธศาสนิกชน ต่อมาเกิดปัญหาบางประการเกี่ยวกับที่ดิน(วัดพระแก้วอยู่ในการดูแลของมหานิกาย) นายสวัสดิ์ เพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นคนหนึ่งในคณะผู้ดำริก่อการฟื้นฟูวัดพระแก้วจึงมอบที่ดินอันเป็นสวนของตนเป็นเนื้อที่ในการสร้างวัดขึ้นมาใหม่คือวัดเพชรวรารามแล้วนิมนต์พระสงฆ์ มาพำนักที่วัดนี้

วัดเพชรวรารามห่างจากวัดพระแก้วไปราว ๓๐๐ เมตรเศษ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ นายสวัสดิ์ เพชรบุรณิน จึงได้ดำเนินการขอสร้างวัดและกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งเป็นวัดมีนามว่า “วัดเพชรวราราม” เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๐๒

เมื่อแรกขออนุญาตตั้งวัดมีเนื้อที่ ๗ ไร่ งาน ๖๐ ตารางวาโดยการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธาคือ

๑.นายสวัสดิ์และนางทับทิม เพชรบุรณิน

๒.จ.ส.ต.พิมลและนางสุธรรมา สุรเสน

๓.นายมณีและนางมาลี เกตุปัญญา

ภายหลังได้มีผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันบริจาคจัดซื้อที่ดินขยายที่ตั้งวัดเพชรวรารามออกไปอีก ปัจจุบันที่ดินของวัดมีรวมทั้งสิ้น ๒ ไร่ ๑ งาน ๔๖.๘ ตามโฉนดที่ดินของวัดเพชรวรารามที่ ๒๐๑๒ , ๑๐๑๗, ๖๗๑

(วิทยากรนางทองลั่น นามสกุล พรหมบุญ อายุ ๗๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๑ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม นางพัฒนา ทองมา)

ที่มาของชื่อของวัดเพชรวรารามเป็นการนำเอานามสกุลของผู้อุทิศที่ดินและเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้างมาเป็นชื่อของวัด ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าราชูปถัมภ์ (๒๔๗๑) ทรงอธิบายไว้ดังนี้

“ อีกอย่าง ๑ ใช้นามผู้สร้างหรือสร้างอุทิศต่อผู้ใดใช้นามผู้นั้นเป็นนามวัด เช่น วัดราชบุรณะ วัดราชบุรีประดิษฐฐาน วัดพระราม วัดวรเชษฐาราม เป็นต้นอย่าง “

ดังนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่าชุมชนวัดพระแก้วเป็นที่ตั้งของชุมชนเก่าแก่และถูกทิ้งร้างไป ปัจจุบันมีชาวบ้านแถบตำบลในเมืองและคนต่างถิ่นอพยพมาอยู่อาศัยและสร้างวัดขึ้นมาใหม่โดยใช้ชื่อสกุลของประธานดำเนินการเป็นชื่อของวัด

ลักษณะสภาพทางภูมิศาสตร์

การคมนาคม

การคมนาคมทางน้ำ จากประวัติของชุมชนบ้านกกเบนพูดถึงการคมนาคมของชาวบ้านกกเบนมีดังนี้

คลองกระเตง

“นางศรีนวล คงเมือง ให้ข้อมูลว่าในอดีตเวลาถึงงานทอดกฐินตามวัด งานหนักกลางแปลง หนุ่มๆจะไปเที่ยวจีบสาวโดยการล่องเรือไปตามคลองกระเตง และคลองป่าสักไปทะเลถึงดงมูลเหล็ก”

ดังนั้นคลองสำคัญของชุมชนที่ ๑๒ คือคลองกระเตง น่าจะเป็นคลองที่ปัจจุบันนี้คือที่อยู่หลังโรงเรียนเทศบาลหนึ่งและเป็นสายเดียวที่เชื่อมต่อกับคลองที่แยกจากแม่น้ำป่าสักไหลผ่านวัดพระแก้ว

มาถึงโรงเรียนเทศบาล๑ไหลแยกไปทางหลังที่ทำการเทศบาลเมืองและเป็นช่วงหนึ่งที่เทศบาลกักไว้เป็นที่สำหรับใช้น้ำในการดับเพลิง

คลองป่าสักคือคลองที่แยกจากแม่น้ำป่าสักและเชื่อมต่อแม่น้ำป่าสักสามารถเดินทางทะลุไปถึงแม่น้ำป่าสักไปถึงตำบลดงมูลเหล็ก

ถนนสายสำคัญ

ถนนเพชรเจริญ เป็นถนนสายยาวที่ตัดผ่านบ้านกกเบนไปจนถึงถนนสายน้ำร้อนดงมูลเหล็ก ผ่านหมู่บ้านไทรงาม

ถนนสันคูเมือง เป็นถนนที่สร้างบนที่ตั้งของกำแพงเมืองเก่าเป็นถนนที่แสดงให้เห็นบริเวณเมืองชั้นในและชั้นนอกของเมืองเพชรบูรณ์เดิม

ถนนราษฎร์อุทิศ เป็นถนนที่ชาวบ้านไทรงามได้ลงขันกันเพื่อช่วยให้มีความสะดวกในการทำมาหากินดังคำบอกเล่าของชาวบ้านดังนี้

สำหรับถนนหนทางจะเป็นทางลัดทางเกวียน ต่อมาชาวบ้านก็ร่วมสามัคคีกันเก็บเงินตัดทางทำถนนขึ้นมาเพื่อทำการค้าขายกับตัวเมืองได้สะดวกขึ้นกว่าทางน้ำและต่อมาทางเทศบาลจึงมาช่วยพัฒนาต่อ

ประวัติของชุมชนบ้านกกเบนชุมชนที่ ๑๒

ชุมชนบ้านกกเบน (ต้นเบน)หรือชุมชน ๑๒ เมื่อประมาณ ๗๐ -๘๐ ปีพื้นที่เป็นป่าชาวบ้านบางคนอพยพมาจากตำบลในเมืองเข้ามาแผ้วถางทำเป็นที่ทำกินส่วนใหญ่เป็นอาชีพทางเกษตร เช่น ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ซึ่งจะมีคนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ก่อน ๘ หลัง ต่อมาความเจริญได้เข้ามามีคนอพยพมาเพิ่มกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่ขึ้นทำให้เกษตรกรบางคน ขาย ที่ พื้นที่เกษตรก็หายไปกลายเป็นชุมชนที่อยู่อาศัย ร้านค้าขาย รับจ้าง และบางคนก็มีอาชีพเป็นข้าราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

สาเหตุที่มาของชื่อหมู่บ้านที่ชื่อต้นเบนก็เพราะในอดีตชาวบ้านจะใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางในการคมนาคม นางศรีนวล คงเมืองให้ข้อมูลว่าในอดีตเวลามีงานทอดกฐินตามวัด งานหนึ่งกลางแปลงหนุ่มๆจะไปเที่ยวจีบสาวโดยการล่องเรือไปตามคลองกระเตง และคลองป่าสักไปทะลุถึงดงมูลเหล็ก

การใช้เรือต้องมีท่าเรือและมาขึ้นท่าที่ต้นไม้ใหญ่ที่โคนต้นไม้ชื่อต้นเบนหรือกกเบนเมื่อเรียกกันบ่อยๆจึงกลายเป็นชื่อหมู่บ้านคือหมู่บ้านต้นเบน

ประวัติของชุมชนที่ ๑๕

ชาวชุมชนที่ ๑๕ ได้อพยพมาจากจังหวัดฉะเชิงเทราหรือแปดริ้ว โดยเริ่มจากประมาณ ๘๐ กว่าปี มีชาวแปดริ้วได้อพยพมาอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์แล้วได้ชักชวนเพื่อนฝูงและเครือญาติมาอยู่ด้วย ณ บริเวณชุมชนที่ ๑๕ เรียกว่าหมู่บ้าน ๔ หลังได้แก่

๑. นายเล็ก ไหมสุวรรณ
๒. นายมงคล ไหมสุวรรณ
๓. นายสวัสดิ์ ไหมสุวรรณ
๔. นายสมัย ไหมสุวรรณ

เมื่อมาอาศัยอยู่ก็ประกอบอาชีพทำการค้าขาย ปลุกผัก ทำไร่ข้าวโพดขาย รับจ้าง พื้นที่จะเต็มไปด้วยป่าพง เต็มไปหมด การคมนาคมเต็มไปด้วยความยากลำบาก การติดต่อค้าขายจะใช้วิธีเดินเท้า ถีบ-จักรยาน ทางเล็กแคบ สองข้างทางเต็มไปด้วยป่า การติดต่อค้าขายทางน้ำคือการใช้เรือในลำน้ำป่าสัก การเดินทางไปที่น้ำก็ลำบากต่อมาได้มีลูกหลานมากขึ้นน้ำใช้ก็ต้องอาศัยจากแม่น้ำการลงไปตักน้ำขึ้นมาใช้ไม่สะดวก จึงได้จัดซื้อที่ดินลงทำสำหรับลงไปตักน้ำ โดยชาวบ้านได้ลงขันกันคนละเล็กจะน้อยทำเป็นหนทางเข้ามาสู่หมู่บ้าน สี่หลัง

ต่อมาทางเทศบาลได้เข้ามาพัฒนาทำถนนหนทางเข้ามาสู่หมู่บ้าน ชาวบ้านได้ร่วมกันเรียกรักร้างที่ทำการสร้างศูนย์ที่ทำการในที่ดินที่ถนนที่เทศบาลได้เข้ามาพัฒนาชุมชนบ้านสี่หลัง แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นหมู่บ้านไทรงาม

การมาตั้งถิ่นฐานของชาวชุมชนที่ ๑๕ นั้นมาตั้งในบริเวณชุมชนโบราณที่มีวัดเก่าแก่ดังที่นางนภภรณ์ สือศิริอารังได้ไปเก็บข้อมูลจากชาวชุมชนที่ชื่อนางเต๋าดังนี้

บ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบันเป็นป่าช้าเดิม เมื่อมาปลูกบ้านชุดหลุมสร้างบ้านแต่ละจุดจะพบพระพุทธรูป กระจุกและของโบราณ บริเวณใกล้เคียงเหนือบ้านเป็นโบสถ์เก่าแก่ของวัดพระเสื่อ ตามคำบอกเล่านั้นมีวัดอยู่ สามวัดที่มีคำเรียกคล้องจองดังนี้ วัดพระสิงห์อยู่เหนือวัดพระเสื่ออยู่ใต้ วัดพระแก้วอยู่กลางจากการให้ข้อมูลของนางมาก โทนแก้วบอกว่าวัดพระเสื่ออยู่ตรงโรงแรมทิวไผ่ในปัจจุบันนี้

ที่มาของชื่อชุมชน

แต่ก่อนนี้มีต้นไทรที่สวยงามมาก อยู่ริมแม่น้ำป่าสักและในแม่น้ำป่าสักก็มีเรือมาค้าขายกัน และประชาชนก็มีความสามัคคีกันรักกันอย่างพี่น้อง

สำหรับถนนหนทางจะเป็นทางลัดทางเกวียน ต่อมาชาวบ้านก็ร่วมสามัคคีกันเก็บเงินตัดทางทำถนนขึ้นมาเพื่อทำการค้าขายกับตัวเมืองได้สะดวกขึ้นกว่าทางน้ำ

ต่อมาบ้านก็มีเพื่อนบ้านย้ายมาอยู่ด้วยโดยย้ายมาจากแปดริ้ว จังหวัดฉะเชิงเทราโดยมีชื่อว่า บ้าน สี่หลังคือบ้านของนายมงคล ใหม่สุวรรณ นายสวัสดิ์ ใหม่สุวรรณ นายใหญ่จุ้ย ใหม่สุวรรณ บ้านตาหมวก ปานสุวรรณ

ปัจจุบันเจริญขึ้นทางราชการมาทำทางให้มีไฟฟ้าสว่างสวยงามและตั้งเป็นชุมชน ๑๕ บ้านไทรงาม

ประวัติของชุมชน ๑๖ และ ๑๗

ชุมชนนี้เดิมเป็นชุมชนเดียวกันและมีการแยกตัวแบ่งออกเป็นชุมชนย่อยๆ ๒ ชุมชนโดยเทศบาลกำหนดขึ้นเป็นเขตการปกครอง การตั้งถิ่นฐานของชุมชนจะเริ่มขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๕๑๘โดยได้มีส่วนบุคคลได้เข้ามาจับจองที่ดินและเมื่อได้รับให้มีการออกโฉนดที่ดินได้จึงมีการโยกย้ายบ้านจากชุมชนเมืองมาปลูกบ้านใหม่ ไล่ที่เจ้าของเดิมซึ่งยึดอาชีพทางการเกษตรได้แก่การปลูกพืชผัก พืชไร่ พืชสวนเช่นมะม่วง

เจ้าของที่ๆอพยพโยกย้ายมาส่วนใหญ่มักจะมาซื้อบ้านจัดสรรที่ดำเนินการโดยนักธุรกิจผู้อพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่ใหม่จะเป็นข้าราชการเป็นส่วนใหญ่

ที่มาของชื่อชุมชน

เนื่องจากมีประชาชนจากแหล่งในเมืองและข้าราชการเข้ามาตั้งรกรากในชุมชนใหม่แห่งนี้จากสภาพชุมชนที่มีตลาดเล็กๆ มีควรรดโดยสารประจำสาย ตะเบา-น้ำร้อน จากสวนผักพืชไร่พืชสวนกลายเป็นหมู่บ้านทางเทศบาลจึงตั้งชื่อให้ว่าชุมชนเพชรพัฒนา

อาชีพของชาวชุมชน

ในอดีตจะปลูกผักขาย ทำสวนดอกไม้ ปลูกอ้อย ปลูกกล้วย พอได้ผลจะมีสัตว์มารบกวนคือเม่นมาแกะกินผลไม้หมด การนำผลผลิตไปจำหน่าย จะไปขายที่ตลาดจะเดินกันเป็นกิโล ข้างทางจะมีป่าพวงรุ้งมากบ้านแต่ละหลังก็จะอยู่ห่างกันมาก

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชน

ชาวชุมชนที่ ๑๕ มีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับความเชื่อในสิ่งที่เหนือจริงและมีนิสัยที่ยึดมั่นกับความเชื่อสัตย์ดังจะเห็นได้จากตำนานของท้องถิ่นดังนี้

เรื่องราวและตำนานในท้องถิ่น

ตำนานเมืองบาดาล

ที่ศาลากลางเก่าจะมีต้นมะเดื่อที่ตรงนี้เคยมีเมืองบาดาลชาวบ้านเมื่อมีงานเทศกาลก็จะไปยืมเครื่องเพชร เครื่องทอง หม้อถ้วยชาม เมื่อยืมแล้วก็นำไปคืน ต่อมาเมื่อครบครันหนึ่งมีแม่ชื่อบัวเพื่อนมีลูกสาว ๒ คนชื่อ บัวผินกับบัวผัน เมื่อถึงเวลามีงานเทศกาลก็ลงไปยืมข้าวของเครื่องใช้เครื่องเพชร

เครื่องทอง ขึ้นมาใช้ แต่คิดไม่ซื่อวางอุบายด้วยการลงไปเยี่ยมหน้าดำลงไปเวลากลับขึ้นมาล้างหน้าดำ ออกแล้วไม่เอาของไปคืน คนบาดาลเห็นผิดสังเกตจึงขึ้นมาตามคนหน้าดำ แต่ก็ไม่เจอจึงโกรธ จึงปิด เมืองบาดาลตั้งแต่นั้น

(วิทยากรชื่อ นางมาก นามสกุล โทณแก้วอายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๔๙/๑ ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์)

อภินิหาร

จากคำบอกเล่าของนางเต่า เล่าว่าตอนสมัยที่เป็นเด็กตัวนางเต่า ต้องตื่นแต่ดึกเพื่อไปรดน้ำ ต้นไม้ ต้องไปตักน้ำในคลอง จะเห็นเรือหงส์ลอยทวนน้ำ บางทีจะเห็นดวงไฟใหญ่ๆลอยขึ้นไปทางทิศเหนือส่วนมากจะเกิดเฉพาะเทศกาล

และจากตำนานวัดพระแก้วมีเรื่องเล่าดังนี้

ก่อนที่จะสร้างวัดนี้ได้มีเรื่องเล่าว่าช่วงเวลาใกล้ค่ำได้มีลูกแก้วสวยมาก ลอยตกมาจากเจดีย์วัด ลูกใหญ่ประมาณคืบครึ่งมีแสงสวยมาก ลูกแก้วนี้ได้ลอยไปอยู่ในถ้ำสมบัติ(ถ้ำภาษี) คนงานที่ขุดดินจะขุดพบของเก่าแก่เช่น ไหโบราณภายในไหจะมีพระเก่าแก่อยู่เต็มไห สามียของครูทวดจันทร์และนายชาญ โฆษิตานนท์อดีตนายเทศมนตรี ขุดของที่อยู่ใต้เจดีย์พบของโบราณหลายอย่าง ปัจจุบันนี้ของหลายชิ้นอยู่ที่กรุงเทพและบางชิ้นอยู่ที่อาจารย์สมพงษ์ อดีตเจ้าอาวาสคนเก่าเล่าว่าวัดนี้เป็นวัดศักดิ์สิทธิ์มากถ้าใครไปทำอะไรจะตายภายใน ๗ วัน ๑๐ วัน

บ่อน้ำที่เคยใช้อุปโภคบริโภคทุกวัน ในวัดพระแก้วในวันพระจะมีเสียงซ้องเสียงกลองดังกระหึ่มมาจากบ่อน้ำปัจจุบันบ่อน้ำนี้ได้แห้งขอดสาเหตุของบ่อน้ำแห้งมีเรื่องเล่าว่านางเปี่ยงซึ่งเสียชีวิตไปแล้วประมาณ 20 ปีแล้ว เป็นคนชอบแต่งตัว เขาใช้ให้แต่งตัวเป็นกระเทย(ผู้หญิงชอบแต่งตัวเป็นผู้ชาย) ไปตักน้ำ แล้วทำคู้ตักน้ำตกลงไปในบ่อจึงกระโดดลงไปเอาคู้ในบ่อเป็นต้นเหตุทำให้น้ำในบ่อแห้งลงจนทุกวันนี้

ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวชุมชน ๑๕ ซึ่งประกอบด้วยชุมชน ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗จะมีการทำบุญเนื่องในเทศกาลต่างๆเช่นงานเข้าพรรษา หรืองานบุญต่างๆและในงานเทศกาลงานบุญนั้นๆจะไปเที่ยวจับสลากที่ทำบุญดังเช่น

ในอดีตชาวบ้านจะใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางในการคมนาคม นางศรีนวล คงเมืองให้ข้อมูลว่าในอดีตเวลาถึงงานทอดกฐินตามวัด งานหนึ่งกลาแปลง หนึ่งๆจะไปเที่ยวจับสลากโดยการล่องเรือไปตามคลองกระเดง และคลองป่าสักไปทะเลถึงดงมูลเหล็ก

มีวิถีชีวิตประจำวันคือการทำสวนปลูกผัก การอาศัยตักน้ำจากบ่อหรือสระที่ขุดไว้ มีการคมนาคมทางน้ำโดยใช้คลองที่แยกจากแม่น้ำป่าสัก

ความเชื่อ

เชื่อในอภินิหารและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือจริงเช่น

วัดนี้ได้มีเรื่องเล่าว่าช่วงเวลาใกล้ค่ำได้มีลูกแก้วสวยงาม ลอยตกมาจากเจดีย์วัด ลูกใหญ่ประมาณคุดักน้ำมีแสงสวยงาม ลูกแก้วนี้ได้ลอยไปอยู่ในถ้ำสมบัติ(ถ้ำฤาษี)

จากคำบอกเล่าของนางเต่า เล่าว่าตอนสมัยที่เป็นเด็กตัวนางเต่า ต้องตื่นแต่ดึกเพื่อไปรดน้ำต้นไม้ ต้องไปตักน้ำในคลอง จะเห็นเรือหงส์ลอยทวนน้ำ บางทีจะเห็นดวงไฟใหญ่ๆลอยขึ้นไปทางทิศเหนือส่วนมากจะเกิดเฉพาะเทศกาล

เชื่อว่าต้นไม้ใหญ่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น

วัดนี้จะมีต้นไม้ใหญ่อยู่ต้นหนึ่งถ้าจะมีเหตุการณ์อะไร จะมีป่ามาร้องไห้หวน พอตกเข้าก็จะมีคนตาย

เชื่อว่าสตรีเพศทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คลายอิทธิฤทธิ์ เช่น

บ่อน้ำที่เคยใช้อุปโภคบริโภคทุกวัน ในวัดพระแก้วในวันพระจะมีเสียงร้องเสียงกลองดังกระหึ่มมาจากบ่อน้ำปัจจุบันบ่อน้ำนี้ได้แห้งขอดสาเหตุของบ่อน้ำแห้งมีเรื่องเล่าว่านางเปี่ยงซึ่งเสียชีวิตไปแล้วประมาณ 20 ปีแล้ว เป็นคนชอบแต่งตัว เขาใช้ให้แต่งตัวเป็นกระเทย(ผู้หญิงชอบแต่งตัวเป็นผู้ชาย)ไปตักน้ำ แล้วทำคุดักน้ำตกลงไปในบ่อจึงกระโดดลงไปเอาคุในบ่อเป็นต้นเหตุทำให้น้ำในบ่อแห้งลงจนทุกวันนี้

ลักษณะนิสัยของชาวชุมชน

ยึดมั่นในความซื่อสัตย์ตรงเราจะเห็นได้จากนิทานเรื่องตำนานเมืองบาดาล

ความเจริญของชุมชน

ความเจริญของชุมชนแบ่งออกได้เป็นด้านต่างๆดังนี้

ด้านการศึกษา

มีโรงเรียนในระดับชั้นประถม ๑ - ๖ สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเขต ๑ ได้แก่โรงเรียนบ้านไทรงาม ซึ่งมีประวัติดังนี้

โรงเรียนบ้านไทรงาม

โรงเรียนบ้านไทรงามเดิมมีทางเข้าออกเป็นทางเล็กๆที่ดินที่สร้างโรงเรียนเป็นของสิบตำรวจตรี ชูบ ประสาทคำ โรงเรียนไทรงามตัวอาคารเรียนได้มีชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียนได้ช่วยกันสร้าง ตัวอาคารทำด้วยไม้ไผ่ผ่าซัดและหลังคามุงด้วยหญ้ากก พื้นเป็นพื้นดินธรรมดา เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๐๐ ทางจังหวัดได้มาปรับปรุงอาคารเรียนให้ดีกว่าเดิมมี ๒ ฐาน ๒ ชั้น เป็นครูใหญ่และได้เปลี่ยนครูใหญ่เรื่อยๆมา

ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ

ตลาดสดเทศบาล 3

เดิมจะมีตลาดเล็กๆอยู่ที่ตลาดพัฒนาจะมีท่ารถควีนน้ำร้อน-ตะบะจะ จะมีถนนลูกรังสัญจรไปมา ต่อมาทางเทศบาลโดยนายชาญ โฆษิตานนท์ อดีตนายกเทศมนตรีได้ปรับปรุงถนนให้เชื่อมถนน ประสิทธิ์-เพชรเจริญนำความเจริญมาสู่ชุมชนต่อมานายกวิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ได้พัฒนาให้ตลาดแห่งนี้ เจริญขึ้นด้วยการย้ายตลาดในเมืองมาที่นี้ตลาดใหญ่ขึ้นจนกลายเป็นตลาดศูนย์กลางของชุมชนนี้

สถานีขนส่ง

อาคารและสิ่งปลูกสร้างรวมทั้งที่ดินของสถานีขนส่งจังหวัดเพชรบูรณ์ได้รับการอนุเคราะห์จาก นายสุชล อุ่นสวัสดิ์พงษ์ (เฮียสุ่ย) เป็นผู้สร้างในปีพ.ศ ๒๕๔๙เมื่อสร้างเสร็จได้มอบให้ทางราชการ (ขนส่งจังหวัดเพชรบูรณ์) เมื่อ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๐ ได้ทำการเปิดเดินรถ จากนั้นทางขนส่งจังหวัด เพชรบูรณ์เห็นว่าสถานีขนส่งอยู่ในเขตเทศบาลเมือง ง่ายต่อการดูแล ณ ปัจจุบัน

สถานีขนส่งเป็นสถานีรถเข้าออก ลงเวลาเดินรถ จากบริษัทต่างๆ การเดินรถของจังหวัด เพชรบูรณ์จะมีอยู่ ๔บริษัทเช่น

๑..พิษณุโลกยานยนต์

๒.ขนส่ง จำกัด(๙๙)

.เพชรทัวร์ จำกัด

๔.นครชัย จำกัด

รถแต่ละบริษัทจะวิ่งตามจังหวัดต่างๆดังนี้

สาย ๑๔๑ นครราชสีมา - เพชรบูรณ์

สาย ๑๔๐ หล่มสัก - ตะพานหิน

สาย ๑๘ หล่มสัก - ระยอง

สาย ๑๔ กรุงเทพ - ภูเรือ

สาย ๑๖ พิษณุโลก - เพชรบูรณ์

สาย ๖๑๖ นครสวรรค์ - เพชรบูรณ์

สาย ๖๐ เพชรบูรณ์ - ลำปางรายวัน

สาย ๑๔๐ เพชรบูรณ์ - ลพบุรี

ฯลฯ

สระกลางเมือง

สระกลางเมืองเดิมเป็นป่าหญ้า ป่าไผ่ และมีร่องน้ำล้อมรอบไปด้วยสวนของชาวบ้าน นายชาญ โฆษิตานนท์อดีตนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ได้ถางป่าและทำเป็นหมู่บ้าน ทำถนนเข้าสู่หมู่บ้านและทำการขุดลอกร่องน้ำให้กลายเป็นสระสำหรับกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามฉุกเฉิน ปัจจุบันเป็นร้านอาหารและเป็นศูนย์กลางการออกกำลังกายของชาวบ้าน

สรุปได้ว่าชุมชน ที่ ๑๕ ประกอบด้วย ๔ ชุมชนคือชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗ ประกอบด้วยชุมชนดั้งเดิมคืออพยพมาจากชุมชนใหญ่คือชุมชนช้างเผือกและสะเดียงแล้วมีผู้อพยพมาอยู่ใหม่คือชาวบ้านจากแปดริ้ว (ฉะเชิงเทรา) มาอาศัยอยู่ในบริเวณเมืองเก่าที่มีอายุกว่า ๗๐๐ ปีคือบริเวณวัดพระสิงห์ วัดพระแก้วและวัดพระเสือและได้มีการสร้างวัดใหม่ขึ้นมาอีกวัดโดยใช้นามสกุลของผู้สร้างเป็นชื่อของวัด คือวัดเพชรวรารามชุมชนนี้มีความเจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับทั้งด้านการศึกษาและเศรษฐกิจ

การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่ ๕ ,๖, ๗,โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ วัดมหาธาตุ

ชุมชนเทศบาลที่ ๕ ,๖,๗ ประกอบด้วยประชากรที่อาศัยอยู่เช่นบริเวณ ถนนนบุรกรรมโกวิท สามัคคีชัย ซอยสามัคคีชัย ๑-๕

ในอดีตประชากรดั้งเดิม ซึ่งได้มาหากล้างทางพงที่ดินรกร้างบริเวณสี่แยกไถ่ยาสูบ ด้านถนนนบุรกรรมโกวิททั้งสองฝั่ง (ต้นสะเดียง) จนถึงบริเวณโรงสีไฟไหม้และจับจองที่ดินเป็นของตนเองและมีประชากรอีกหลายกลุ่มอพยพเข้ามาอาศัยได้แก่ชุมชนที่ ๖ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจีนและอีกกลุ่มหนึ่งคือชุมชน ๗ ที่เป็นกลุ่มทาสที่ได้รับการปลดปล่อยมาจับจองที่ทำกิน

ในชุมชนนี้มีวัดที่สำคัญคือวัดมหาธาตุวัดนี้มีประวัติความเป็นมาดังนี้

วัดมหาธาตุ

-ตั้งอยู่ถนนนิกรบำรุง เป็นวัดเก่าแก่ สร้างเมื่อ พ.ศ.๑๙๒๖ เป็นพระอารามหลวง มีพระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ มีพระพุทธรูปหลวงพ่องามในอุโบสถ และมีพระพุทธรูปหลวงพ่เพชรมีชัยในพระวิหาร ปัจจุบันพระเทพรัตนกวี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุและเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์

ประวัติวัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่เลขที่ ๑๗ ถนนนิกรบำรุง ตำบลในเมืองอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๑๗ ไร่ งาน ตารางวาตามโฉนดที่ดินเลขที่ ๘๐ เล่ม ๙ หน้า ๐ อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับที่ดินของเอกชนทิศใต้ติดต่อกับคลองตะลุมพิกทิศตะวันออกติดต่อกับถนนนิกรบำรุงทิศตะวันตกติดต่อกับที่ดินของเอกชน

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบอยู่ในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ การคมนาคมสะดวก อาคารเสนาสนะต่าง ๆ มี พระอุโบสถหลังใหม่ ศาลาการเปรียญเป็นอาคารไม้ยกพื้นสูงมีกุฏิสงฆ์ จำนวน ๑ หลัง อาคารเรียน พระปริยัติธรรม ๒ ชั้น พระวิหารหลวงพ่อเพชรมีชัย ศาลาธรรมสังเวชและฌาปนสถาน ปุชนิยวัตรของวัดมี พระประธานในพระอุโบสถ มีพระนามว่า “หลวงพ่อกาม” พระประธานในพระวิหารมีพระนามว่า “หลวงพ่อเพชรมีชัย” นอกจากนี้มีพระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์

บูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ อัฐิธาตุพระอรหันต์ และพระพุทธรูปบูชา พระเครื่อง พระพิมพ์ต่าง ๆ ตลอดจนวัตถุโบราณอื่น ๆ อีกด้วย วัดมหาธาตุ สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๑๙๒๖ พระเจ้าเพชรบูรณ์ซึ่งเป็นเจ้าเมืองเพชรบูรณ์เป็นผู้สร้างขึ้น ตามการสันนิษฐานของเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร ซึ่งขุดพบลานทองจารึกในพระเจดีย์องค์ใหญ่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ คงเป็นวัดที่ได้รับการทะนุบำรุงจากเจ้าเมืองให้เจริญรุ่งเรืองมาก ต่อมาได้กลายสภาพเป็นวัดร้าง เล่ากันว่า เจ้าพระยาจักรี (สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) กับเจ้าพระยาสุรสีห์ (กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท) เมื่อคราวยกทัพไปรบกับพม่าที่พิษณุโลก ได้นำไพร่พลมาทางเมืองเพชรบูรณ์ และได้กระทำพิธีบวงสรวงเพื่อชัยชนะที่วัดมหาธาตุ นอกจากนี้แล้วทางราชการยังเคยใช้สถานที่นี้ประหารนักโทษสำคัญอีกด้วย

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ขณะประทับอยู่ที่เมืองเพชรบูรณ์ มีรับสั่งให้พระยาเพชรรัตน์ (เฟื่อง) เจ้าเมืองเพชรบูรณ์ เกณฑ์ผู้คนมาทำการบูรณะวัดมหาธาตุครั้งใหญ่ ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ รวบรวม พ.ศ. ๒๔๕๓ มีพระราชพิธีราชาภิเษกทรงรับน้ำจากหัวเมืองต่าง ๆ โดยเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ได้นำน้ำจากสระมนในวัดมหาธาตุไปร่วมพิธีด้วย

วัดมหาธาตุ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแต่เดิม ซึ่งมีใบสีมาของเก่าทำจากหินทรายปรากฏอยู่ แต่ได้ขอพระราชทานวิสุงคามสีมาใหม่ ได้รับพระราชทานเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๖ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร ได้ผูกพัทธสีมาใหม่ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ มีพระภิกษุจำพรรษาประมาณปีละ ๕๐ รูป สามเณร ๘๐ รูป ทางวัดได้เปิดสอนพระปริยัติธรรม พ.ศ.

๒๔๘๓ มีทั้งแผนกรรมและบาติ เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างในปี พ.ศ.๒๕๐๙ ได้รับการสถาปนาให้เป็น พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ นับตั้งแต่วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๕ ตามประกาศ กระทรวงศึกษาธิการลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๕ เจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนามมี ๑๐ รูป คือ

รูปที่ ๑ พระอาจารย์มี พ.ศ.๒๔๐๓ - ๒๔๓๖

รูปที่ ๒ พระอาจารย์คง พ.ศ.๒๔๕๐ - ๒๔๖๒

รูปที่ ๓ พระอาจารย์ทองดี พ.ศ.๒๔๖๒ - ๒๔๖๔

รูปที่ ๔ พระอาจารย์มิ่ง พ.ศ.๒๔๖๔ - ๒๔๖๗

รูปที่ ๕ พระอาจารย์เรียบ พ.ศ.๒๔๖๗ - ๒๔๖๙

รูปที่ ๖ พระอาจารย์สำเร็จ หลวงปราบ พ.ศ.๒๔๗๑ - ๒๔๗๒

รูปที่ ๗ พระปลัดคำภา พ.ศ.๒๔๗๔ - ๒๔๗๘

รูปที่ ๘ พระอาจารย์แดง พ.ศ. ๒๔๗๙ - ๒๔๘๑

รูปที่ ๙ พระวินัยธรรม (แพ ธมฺมธริโก) พ.ศ.๒๔๘๓ - ๒๕๒๓

รูปที่ ๑๐ พระเทพรัตนกวี ดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๒๔ เป็นต้นมา

ภาพที่ ๔๒ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ มีพระเจดีย์ ทรงพุ่ม ข้าวบิณฑ์แบบสุโขทัย สูง ประมาณ ๔ วาเศษ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดมหาธาตุ เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ทางกรมศิลปากรได้บูรณะพระเจดีย์องค์นี้ ได้ขุดพบลานทองจารึกใน พระเจดีย์องค์ใหญ่ หลังพระอุโบสถ และได้นำ โบราณวัตถุที่บรรจุเจดีย์นั้นขึ้นมามีสิ่งหนึ่งที่นำมาพร้อมกับพระเครื่อง พระบูชา เป็นรูปช้าง รูปหมู ในท้องหมามีลานทองจารึกอยู่ ๓ แผ่น มีข้อความตามจารึกว่า "พระเจ้าเพชบุรเป็นลูก

พระญาณรองประดิษฐาแล" เขียน เป็นคำปัจจุบันได้ ว่า"พระเจ้าเพชรบุรีเป็นลูก พระยาอ้นรอง ประดิษฐาณไว้"จึงทำให้เราทราบว่าเป็นเพชรบูรณ์แต่เดิมนั้นชื่อเป็น "เพชรบุรี"ตั้งอยู่ถนนนิกรบำรุง ในเขต เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคู่มืองจังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้ให้ข้อมูล www.google.co.th(วิโรจน์ ไผ่ย้อย ๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๑)

จากประวัติของวัดมหาธาตุทำให้เราทราบว่าวัดมหาธาตุเป็นวัดที่พระเจ้าเพชรบุรีเจ้าเมือง เพชรบุรี เป็นพระโอรสของลูกพระยาอ้นรองเป็นผู้สร้างแสดงว่าหลังจากเมืองราดเมืองลุ่มได้ถูกทิ้งร้างไป ได้มีการสร้างเมืองขึ้นใหม่ชื่อว่าเมืองเพชรบุรี การตั้งชื่อเมืองนำเอาสภาพภูมิศาสตร์มาเป็นชื่อเมือง เช่นกันคือเมืองที่เต็มไปด้วยป่าไม้โดยได้พบหลักฐานจารึกบนลานทองที่อยู่ในท้องหมูกัดค้นพบใน ขณะที่กรมศิลปากรบูรณะเจดีย์องค์ใหญ่ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หลังอุโบสถ

ในการสร้างเมืองใหม่มีการสร้างวัดขึ้นชื่อว่าวัดมหาธาตุเป็นวัดประจำเมือง(เช่นเดียวกับวัด พระแก้วคำว่าแก้วน่าจะหมายถึงพระบรมธาตุ)มีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับชื่อวัดมหาธาตุไว้ดังนี้

เราจะพบว่าวัดมหาธาตุจะเป็นชื่อวัดที่มีอยู่ในหลายจังหวัดของประเทศไทย จากบทความเรื่อง วัดมหาธาตุที่เมืองนครศรีธรรมราช ของนิตยสารเมืองโบราณได้กล่าวถึงที่มาของชื่อวัดมหาธาตุไว้ดังนี้ “วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ประวัติจากตำนานที่เล่าเรื่องการก่อสร้างพระบรมธาตุมีหลายสำนวน สามารถประมวลเนื้อหาได้ว่าเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน เมืองต่าง ๆ ในแคว้นแคว้นชมพูทวีปได้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุไปเก็บรักษาเคารพบูชา”

และจากตำนานการสร้างวัดในประเทศไทยซึ่งสมเด็จพระ ๙ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๔๗๑)ได้กล่าวไว้ว่า

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน จึงเกิดมีเจดีย์วัดฤๅณในพระพุทธศาสนาสำหรับ สักการบูชาแทนองค์พระพุทธเจ้าขึ้นก่อน พุทธเจดีย์มีหลายอย่าง จะกล่าวแต่ที่เป็นตัวมูลเหตุแห่งการ สร้างวัด คือตามประเพณีอันมีมาในอินเดียตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ถ้าผู้ทรงคุณธรรมในศาสนาถึง มรณภาพลง เมื่อเผาแล้วย่อมเก็บอัฐิธาตุบรรจุไว้ในสถูป (ที่เรามักเรียกกันว่า พระเจดีย์) สร้างขึ้นตาม กำลังของเจ้าภาพ มีตั้งแต่เพียงเป็นกองดินขึ้นไปจนถึงสร้างเป็นปึกแผ่นแน่นหนาโดยประณีตบรรจง

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าพระนิพพาน ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระแล้ว กษัตริย์และ พราหมณ์อันเป็นเจ้าเมืองต่างๆ ซึ่งนับถือพระพุทธเจ้าขอแบ่งพระบรมธาตุไปสร้างพระสถูปบรรจุไว้ให้ มหาชนในเมืองของตนสักการบูชา ๘ แห่งด้วยกัน ครั้งต่อมาเมื่อถึงสมัยพระเจ้าอโศกได้เป็นพระเจ้า ราชาริราช ทรงเลื่อมใสทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองแพร่หลายในอินเดียตลอดจนถึงนานา

ประเทศ พระเจ้าอโศกมหาราชให้รวบรวมพระบรมธาตุมาจากที่ซึ่งบรรจุไว้แต่เดิมเอามาแบ่งเป็นส่วนละน้อยๆ แจกประทานให้สร้างพระสถูปบรรจุไว้เป็นที่สักการบูชาตามบรรดาบ้านเมืองและประเทศที่นับถือพุทธศาสนา ในตำนานกล่าวว่าถึง ๘๔,๐๐๐ แห่ง ซึ่งควรสันนิษฐานแต่ว่ามากจนนับไม่ถ้วนว่ากี่แห่ง และพึงสันนิษฐานได้ต่อไป ว่าเมื่อเกิดมีพระเจดีย์ที่ประดิษฐานพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าสร้างขึ้น ณ ที่แห่งใด ที่แห่งนั้นพวกพุทธศาสนิกชนก็ย่อมพากันไปสักการบูชา และช่วยกันพิทักษ์รักษาอยู่เนืองนิจ ทั้งมีผู้เลื่อมใสศรัทธาก่อสร้างเครื่องอุปการณ์ต่างๆ เพิ่มขึ้นตามกำลังของประชุมชน ณ ที่แห่งนั้นๆ จึงเริ่มเกิดวัดขึ้น ณ ที่ต่างๆ ด้วยประการฉะนี้ วัดชั้นเก่าที่สุดที่ปรากฏในประเทศไทยนี้ เช่น พระปฐมเจดีย์เป็นต้นก็เกิดขึ้นโดยปริยายอย่างแสดงมา

ดังนั้นวัดมหาธาตุจึงเป็นวัดที่น่าจะมีการบรรจุพระสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยการดำเนินการของเจ้าเมืองสำหรับเจตนาก่อสร้างวัดมหาธาตุนั้นมีดังนี้

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีประกาศของกระทรวงธรรมการ แผนกสังฆการี เรื่องจัดระเบียบพระอารามหลวง ลงวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๘ ให้เรียกว่า "วัดพระมหาธาตุ"

คติการสร้างวัดคู่บ้านคู่เมืองที่เรียกว่า วัดพระธาตุ วัดพระมหาธาตุ วัดบรมธาตุ วัดหัวเมือง หรือวัดศิระเมือง น่าจะเกิดขึ้นแล้วอย่างน้อยราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ดังจะเห็นได้ว่า เมืองโบราณสำคัญๆ จะปรากฏวัดคู่บ้านคู่เมืองชื่อวัดมหาธาตุ หรือวัดพระบรมธาตุเสมอ เช่น วัดพระมหาธาตุสุโขทัย วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองเชลียง วัดมหาธาตุ สรรคบุรี (ชาวบ้านเรียกวัดศิระเมือง) วัดพระบรมธาตุ ชัยนาท วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี วัดพระมหาธาตุ ราชบุรี เป็นต้น

บริเวณที่ตั้งวัดคู่บ้านคู่เมืองมักเป็นศูนย์กลางของชุมชน หรือเป็นศูนย์กลางของเมือง

1. th.wikipedia.org/wiki/วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร - แคช - ไกล่เคียง

นั่นคือเมืองเพชบุรี(เมืองที่สมบูรณด้วยพืชหรือต้นไม้)เป็นเมืองโบราณและมีกษัตริย์ปกครองมีวัดมหาธาตุที่มีเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าอยู่ภายในองค์เจดีย์ซึ่งเป็นรูปทรงพุ่มข้าวบิณฑ์เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองและจากการศึกษาถึงเจดีย์รูปทรงนี้จากบันทึกของ(เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ . ประวัติศาสตร์ ป.4 . พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์)ได้กล่าวถึงเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ดังนี้

”สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้างสมัยสุโขทัยมีความงดงามและเป็นแบบอย่างของสุโขทัย

โดยเฉพาะ ดังจะเห็นได้จากการก่อสร้างเจดีย์ในสมัยสุโขทัยตอนต้นที่นิยมให้ก่อสร้างเจดีย์

ทรงกลมแบบลังกา ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ ต่อมาในสมัย
สุโขทัยตอนปลายการก่อสร้างเจดีย์จะมีลักษณะสวยงามยิ่งขึ้น เป็นรูปแบบสุโขทัย
แท้ คือ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือทรงดอกบัวตูม

นอกจากนี้สมัยสุโขทัยจะสร้างวิหารใหญ่กว่าโบสถ์มีกำแพงทึบ และเจาะเป็นช่องเล็ก ๆ
คล้ายกับหน้าต่างเพื่อให้แสงลอดผ่านเข้าข้างในได้ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการสร้างวิหาร
ในสมัยนั้น จะนิยมสร้างไว้ด้านหน้าของเจดีย์ เช่น วิหารหลวงที่เมืองสุโขทัย วิหารหลวงที่
วัดมหาธาตุ เป็นต้น”

และตามจารึกจากลานทองคำระบุนว่าวัดมหาธาตุเป็นวัดที่ถูกเจ้าเมืองเพชรบูรณ์เป็นผู้สร้างจึงเป็นวัด
หลวงและเป็นวัดหลวงซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ(๒๔๗๑)ได้ทรงราชาธิบายไว้ดังนี้

สำหรับวัดหลวง พิศราหัตถ์เกณฑท์ที่จะชื่อนานนามวัดหลวงดูเหมือนจะเอาสิ่งสำคัญซึ่ง
ประดิษฐานอยู่ในวัดนั้นเป็นนามอย่าง ๑ เช่น "วัดมหาธาตุ" เพราะเป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุ “

ดังนั้นเราจึงอาจจะกล่าวสรุปได้ว่าวัดมหาธาตุเป็นวัดที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยยุคปลาย
เพราะมีวิหารสร้างไว้หน้าเจดีย์เช่นเดียวกันเป็นวัดที่กษัตริย์สร้างขึ้นเพื่อให้เป็นวัดคู่บ้าน
คู่เมืองและถ้าหากลำดับเหตุการณ์ตั้งแต่วัดพระแก้วจะเห็นว่าเป็นวัดที่เก่าแก่และน่าจะเป็นวัดที่สร้าง
อยู่ในวัง และสิ่งก่อสร้างวังน่าจะเป็นเครื่องไม้จึงผูกพันไปในที่สุด ยุคสมัยของวัดพระแก้วเป็นวัดที่เน้น
วัดพุทธเจดีย์ที่เป็นทรงปรางค์อันเป็นยุคสมัยที่ขอมเรืองอำนาจ ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ และเป็น
พุทธศาสนาลัทธิมหายาน นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อภินิหารเหนือจริง (การที่ก่อเจดีย์ทรงปรางค์ เนื่องจาก
ขาดแคลนพระบรมสารีริกธาตุเนื่องจากการแบ่งให้ไปบรรจุเพียง ๘ แห่งจนถึงสมัยพระเจ้าอโศก
มหาราชทรงเรียกคืนมาและกระจายไปบรรจุในวัดมหาธาตุถึง ๔๔,๐๐๐ แห่ง สำหรับไทยได้รับอิทธิพล
ศาสนาลัทธิหินยานผ่านมาทางลังกาโดยพระสงฆ์จากเมืองนครศรีธรรมราช)อยู่ในลัทธิมหายานและ
อยู่ในยุคสมัยที่ขอมยังมีอิทธิพลอยู่มีเหตุการณ์เรื่องราวที่เกี่ยวข้องระหว่างลูกสาวเจ้าเมืองขอมกับหนุ่ม
ชาวบวนคือตำนานนางผมอมแห่งวัดช้างเผือกเป็นเรื่องราวของชนชาติขอมทั้งสิ้นและจากเรื่องราวที่
เจ้าเมืองถ้าหากเป็นพ่อขุนผาเมืองพระองค์ได้ทิ้งเมืองเพื่อไปครองเมืองศรีเทพเมืองอาจจะถูกทิ้งร้างไป

ในสมัยสุโขทัยยุคต้น มีการเข้ามาของคนไทยในยุคต้นสุโขทัยและที่วัดพระแก้วได้มีการสร้าง
เพิ่มเติมขึ้นใหม่เพราะเมื่อมีคนมาอาศัยอยู่มากนิยมสร้างวัดโดยเรียกชื่อวัดตามตำแหน่งที่สร้างและชื่อ
คนที่อำนวยการสร้างนั่นคือวัดพระสิงห์และวัดพระเสือ และน่าจะมีกษัตริย์ปกครองเรื่อยมาและได้
สร้างวัดมหาธาตุขึ้นตามที่ปรากฏหลักฐานในจารึกบนลานทองคำในท้องหมู่ใต้เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์
ที่ถูกขุดค้นเพื่อทำการปฏิสังขรณ์ โดยกรมศิลปากรที่กล่าวว่า

“เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ทางกรมศิลปากรได้บูรณะพระเจดีย์องค์นี้ ได้ขุดพบลานทองจารึกใน พระเจดีย์องค์ใหญ่ หลังพระอุโบสถ และได้นำ โบราณวัตถุที่บรรจุเจดีย์นั้นขึ้นมาด้วย มีสิ่งหนึ่งที่ได้มาพร้อมกับพระเครื่อง พระบูชา เป็นรูปช้าง รูปหมู ในท้องหมูลานทองจารึกอยู่ ๓ แผ่น มีข้อความตามจารึกว่า "พระเจ้าเพชบุรเป็นลูกพระญาอนรทรงประดิษฐาแล" เขียน เป็นคำปัจจุบันได้ "พระ เจ้าเพชบุรเป็นลูก พระยาอันรทรงประดิษฐาไว้"

ในช่วงของการสืบต่อยุคสมัยจากสุโขทัยยุคต้นถึงยุคปลายปรากฏอยู่ในเขตเมืองชั้นในคือ สถาปัตยกรรมดอกบัวตูมหรือทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ดังนั้นเป็นไปได้ว่าพระยาเจ้าเมืองเพชรบูรณ์มีการสืบสันตติวงศ์สืบช่วงกันมา ดังปรากฏหลักฐานจารึกในลานทองว่า “พระเจ้าเพชบุรเป็นลูกพระญาอนรทรงประดิษฐาแล” เขียน เป็นคำปัจจุบันได้ "พระ เจ้าเพชบุรเป็นลูก พระยาอันรทรงประดิษฐาไว้"

และในช่วงต่อจากสุโขทัยยุคปลายก็จะเป็นช่วงของเมืองที่ร้างอีกครั้งหนึ่งแล้วมีอิทธิพลของอยุธยายุคปลายเข้ามามีอิทธิพลอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในแผ่นดินในเขตเมืองก็จะถูกทิ้งร้างดังเราจะเห็นได้ว่าทั้งเมืองเพชรบูรณ์น่าจะแบ่งเป็นยุคๆได้ดังนี้

ยุควัดพระแก้วเป็นยุคที่มีประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับขอมนับถือศาสนาพุทธปนพราหมณ์ และน่าจะทิ้งร้างไป

วัดพระสิงห์ วัดพระเสือ น่าจะมีการอพยพเข้ามาอีกครั้งหนึ่งในสมัยสุโขทัยยุคต้นและน่าจะเป็นชุมชนใหญ่จึงมีการสร้างวัดขึ้นถึงสองวัดคือวัดพระสิงห์และวัดพระเสือตามความนิยมที่เมื่อชุมชนขยายตัวก็จะมีการสร้างวัด

วัดมหาธาตุเป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยพระราชบุตรและเป็นไปได้หรือไม่น่าจะมีการสร้างเมืองแผดขึ้นตามความนิยมของสมัยสุโขทัยที่นิยมสร้างเมืองสองอันหรือสองนครดังเช่นในสมัยของพ่อขุนศรีเน่านำถมและให้พระราชโอรสมาปกครองโดยให้ชื่อว่าเมืองเพชรบุรี

ต่อมามีการเข้ามาครอบครองโดยเจ้าเมืองที่ขึ้นตรงกับสมัยอยุธยาโดยมีหลักฐานคือเจดีย์ทรงปรางค์ย่อมุมในวัดมหาธาตุและวัดช้างเผือกมีพระพุทธรูปทรงเครื่องซึ่งนิยมสร้างในสมัยอยุธยายุคปลาย

ต่อมาวัดในเขตเมืองทั้งหมดคือวัดพระแก้ว วัดพระสิงห์วัดพระเสือวัดมหาธาตุถูกทิ้งร้างทั้งหมดและในบริเวณเขตเมืองก็ไม่มีใครกล้าเข้าไปอยู่อาศัยเพราะเป็นแหล่งพำนักของเจ้าบ้านเจ้าเมือง

และถ้าเราดูตามตำแหน่งของผังเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์จะเห็นว่าตำแหน่งของวัดพระแก้ววัดพระสิงห์ วัดพระเสือ วัดมหาธาตุจะอยู่ในเขตเมืองโดยยึดถนนสันคูเมืองและถนนสายสระบุรี- หล่มสัก

ภาพที่๑๗๘ แผนที่จังหวัดเพชรบูรณ์

เป็นเขตกำแพงเมืองและเราจะมองเห็นว่าวัดช้างเผือก วัดทุ่งสะเดียง วัดภูเขาดินเป็นวัดที่อยู่นอกเขตกำแพงเมืองและเมื่อมีมรดกแล้วน่าจะเป็นเขตนอกเมืองที่เป็นแหล่งอาศัยของชาวบ้าน และถูกปกครองโดยเจ้าเมืองเพราะเมื่อวิเคราะห์ดูหลักฐานทางโบราณสถานจะเห็นลักษณะร่วมสมัยของเจดีย์วัดพระสิงห์และวัดพระเสือกกับวัดช้างเผือกคือมีเจดีย์ทรงกลมสมัยสุโขทัยยุคต้นเหมือนกันและตามตำนานวัดช้างเผือกเป็นวัดที่สร้างเป็นอนุสรณ์ให้แกช้างและพระธิดาของเจ้าเมือง

แต่ในยุคสมัยสุโขทัยยุคปลายสิ่งที่ปรากฏให้เห็นเป็นหลักฐานคือเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ และที่ปรากฏหลักฐานทางปฏิมากรรมร่วมสมัยกับยุคศรีอยุธยายุคกลางและยุคปลายคือพระพุทธรูปทรงเครื่องและเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองแสดงว่าเจ้าเมืองและประชาชนถูกครอบงำโดยเจ้าเมืองสมัยอยุธยายุคปลายแต่ต่อมาในเขตเมืองถูกทิ้งร้างไป

ต่อมามีคนต่างบ้านต่างเมืองอพยพเข้ามาต้องการแหล่งอาศัยคนกลุ่มนี้จึงเข้ามาครอบครองพื้นที่รกร้างเหล่านี้และเมื่อเข้ามาอาศัยก็ดำริที่จะสร้างวัดจึงมีแนวคิดที่จะฟื้นฟูวัดที่ร้างไปให้มีพระสงฆ์กลับมาพำนักเหมือนเดิมดังที่ปรากฏในประวัติของวัดดังนี้

“ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๔๗ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ขณะประทับอยู่ที่เมืองเพชรบูรณ์ มีรับสั่งให้พระยาเพชรรัตน์ (เฟื่อง) เจ้าเมืองเพชรบูรณ์ เกณฑ์ผู้คนมาทำการบูรณะวัดมหาธาตุครั้งใหญ่ ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ รวบรวม พ.ศ.๒๔๕๓ มีพระราชพิธีราชาภิเษกทรงรับน้ำจากหัวเมืองต่างๆโดยเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ได้นำน้ำจากสระมนในวัดมหาธาตุไปร่วมพิธีด้วย

วัดมหาธาตุ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแต่เดิม ซึ่งมีใบสีมาของเก่าทำจากหินทรายปรากฏอยู่ แต่ได้ขอพระราชทานวิสุงคามสีมาใหม่ ได้รับพระราชทานเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๖ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร ได้ผูกพัทธสีมาใหม่ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ มีพระภิกษุจำพรรษาประมาณปีละ ๕๐ รูป สามเณร ๘๐ รูป ทางวัดได้เปิดสอนพระปริยัติธรรม พ.ศ.๒๔๘๓ มีทั้งแผนกธรรมและบาลี เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างในปี พ.ศ.๒๕๐๙ ได้รับการสถาปนาให้เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ นับตั้งแต่วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๕ ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๕”

ประวัติความเป็นมาของชุมชนที่ ๕

ประวัติการตั้งถิ่นของชุมชน

ชุมชนเทศบาลที่ ๕ พัฒนาสามัคคี

ประกอบด้วยประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณ ถนนบูรกรรมโกวิท สามัคคีชัย ซอยสามัคคีชัย

๑-๕

ในอดีตเป็นประชากรดั้งเดิมที่อยู่ในเขตชุมชนวัดช้างเผือก ซึ่งได้มาหักร้างทางพงที่ดินรกร้างบริเวณสี่แยกไร่ยาสูบ ด้านถนนบูรกรรมโกวิททั้งสองฝั่ง (ต้นสะเดียง) จนถึงบริเวณโรงสีไฟไหม้และจับจองที่ดินเป็นของตนเอง ประกอบด้วยคุณย่าจ๋า ตระกูลมันศรี คุณย่าดา ตระกูลจันทนา คุณย่าดี ตระกูลขาวสะอาด คุณย่าเบาะ ตระกูลพานามา และคุณย่าเสริน ตระกูลฟุ้งแก้ว โดยลูกหลานส่วนใหญ่รับราชการ พื้นเพดั้งเดิมของคุณย่าเป็นคนพื้นที่

ที่ดินดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนมือถึงลูกหลาน ได้ก่อสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยและแบ่งขายแก่นายปรีชา โฆษิตานนท์ นายชาญ โฆษิตานนท์ และร้านยังบอย มีการตัดถนน ตรอกซอย ก่อสร้างอาคารที่พักอาศัย บ้านจัดสรร หอพัก ร้านค้า อาคารพาณิชย์

ปัจจุบันประชากรมีหลากหลายอาชีพ ธุรกิจหอพัก ค้าขาย ข้าราชการ รับจ้าง ประชากรกลุ่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในเขตชุมชนข้างเผือกเป็นชุมชนอยู่นอกเขตเมืองดังนั้นจึงถือว่าเป็นประชากรกลุ่มดั้งเดิมของชาวเพชรบูรณ์

ที่มาของชื่อชุมชนชุมชนที่ ๕ พัฒนาสามัคคี

ตั้งชื่อชุมชนตามถนนสามัคคีชัยหรือถนนสายสระบุรีหล่มสัก อันเป็นแนวกำแพงเมืองเดิม การทำถนนสายนี้มีการเกณฑ์ประชาชนมาช่วยกันสร้างในขณะที่เครื่องมือไม่มี ราษฎรล้มตายเป็นอันมาก จึงให้ชื่อถนนสายนี้ว่าถนนสามัคคีชัย

ชุมชนเทศบาลที่ ๖.(สมาคมพัฒนา)

ในอดีตประชากรส่วนใหญ่ อพยพมาจากประเทศจีน มาทำมาหากินที่กรุงเทพฯ และแยกย้ายไปตั้งหลักแหล่งยังจังหวัดต่างๆ สำหรับจังหวัดเพชรบูรณ์มีชาวจีนที่อพยพมาตั้งแต่สมัยก่อนสงครามโลกที่ ๒ มีตั้งแต่จิ๋ว แคระ กวางตุ้ง ไหล่ล่า บางส่วนถูกรัฐบาลเนรเทศมาก็มีบ้าง โดยเฉพาะชุมชนที่ ๖ มีตระกูลที่สำคัญ มีชื่อเสียง เช่น แซ่ไค้ว (โฆษิตานนท์)

นายปรีชา โฆษิตานนท์ ประกอบธุรกิจ โรงสี โรงน้ำแข็ง โรงเหล้า

นายชาญ โฆษิตานนท์ นายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ หลายสมัย

ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์และนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ๒ สมัย

นายประสงค์ โฆษิตานนท์ สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเพชรบูรณ์และอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

ตระกูลเกสรทอง นายแป้น เกสรทอง เป็นข้าราชการครู เป็นบุคคลเก่าแก่ของชุมชน ๖ มีความรู้และตั้งโรงบ่มใบยาสูบ เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นจำนวนมาก บุตรสาวคือ นางเอี่ยมพร ปฏิเวชรอนกิจ สมรสกับผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ (นายจำเนียร ปฏิเวชรอนกิจ) บุตรชายคือ นายปัญญา เกสรทอง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์หลายสมัย และอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ตระกูล แซ่ตั้ง อาซิม ร้านนิยมไทยมีกิจการโรงฝิ่น บ่อนการพนัน บุตรชาย คือนายสุพจน์ ตั้งตระกูลไทย เป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์

ตระกูล ดวงพัตรา นายเซียง ดวงพัตรา เจ้าของกิจการบริษัทเพชรประเสริฐ ซึ่งเป็นบริษัทเดินรถที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับสัมปทานรถวิ่งหลายสายเช่น เพชรบูรณ์ – พิจิตร-นครสวรรค์ –เลย – กรุงเทพฯ – ระยอง – พัทยา เป็นต้น ได้รับความนิยมจากประชาชนมาก

นายสุทัศน์ จันทรแสงศรี อดีตสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าของสุทัศน์การพิมพ์ ก็เป็นบุตรชายโดยสมรสกับนางสุมนา ดวงพัตรา บุตรสาวคนสุดท้ายของนายเซี่ยง (ถึงแก่กรรมแล้ว) ปัจจุบันคือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

นอกจากนี้ยังมีบุคคลที่ประกอบธุรกิจและทำการค้าขายอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันอีกหลายราย เช่น

ร้านจีนเซี่ยงพาณิชย์ จำหน่ายหนังสือ

นายเสรี มาสุธน ตัวแทนสุรา ยาสูบ

ชื่อเหรียญอาภรณ์ - ชื่อเหรียญพาณิชย์ - ชื่อเหรียญการไฟฟ้า

ไทยสากล สากลเฟอร์นิเจอร์

ปึงยิดเกา เอสอาร์มาเกตติ้ง (ปัจจุบันมี ๕ สาขา)

โรงแรมยงอัน

ร้านขายยาวิชัยฟาร์มาซี

ประชากรเก่าแก่อีกกลุ่มหนึ่ง อพยพมาจากจังหวัดน่าน มาตั้งหลักแหล่งค้าขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องครัว น้ำมันก๊าด อุปกรณ์ปลา ฯลฯ ได้แก่ ตระกูล คำมาตร ศรีสุขคำ ศรีตัญชัย ศรีนวลชัย ศรีตัญพิทย์ สมมีชัย

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนที่ ๖ สมาคมพัฒนา ตั้งชื่อชุมชนตามสมาคมพาณิชย์เพชรบูรณ์ เพราะชาวจีนที่อพยพมาทำการค้าได้รวมตัวกันตั้งเป็นสมาคมพาณิชย์ขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมตามประเพณีของชาวจีนร่วมกัน

ชุมชนที่ ๗ (เพชรนิกรบำรุง)

ย้อนอดีตไปประมาณ ๑๐๐ ปี ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ด้านทิศตะวันตกของชุมชนในเมือง คือชุมชนบ้านถนนนอก (เพชรนิกรบำรุงในปัจจุบัน) เป็นที่พักอาศัยของกลุ่มราษฎรที่เป็นไทจากการเลิกทาส โดยพระมหากษัตริย์คุณของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๕ กลุ่มคนเหล่านั้นจึงได้มาหักล้างทางพงก่อดังชุมชนเพื่อประกอบอาชีพ เกษตรกรรม เป็นหลัก โดยมีอาณาเขต ทิศเหนือ จากสี่แยกไฟแดงโรงแรมบูรพา ทิศใต้จดบริเวณวัดมหาธาตุ ทิศตะวันออกจดสะพานพญาโคก และทิศตะวันตกจดตลาดเทศบาล ๒ (ข้อมูลจากนางประโลม โฆษิตานนท์)

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนที่ ๗ เพชรนิกรบำรุง ตั้งชื่อตามถนนนิกรบำรุง

วิถีชีวิตความเป็นอยู่

สมัยก่อนถนน หนทาง รถยนต์ รถจักรยานยนต์ มีไม่มาก มีแต่จักรยาน และเดินกัน ไฟฟ้าตามถนนยังไม่มี น้ำประปามีใช้เป็นบางบ้าน น้ำดื่มจะมาจากน้ำบาดาลตรงอนามัย (สุขศาลา) และน้ำบ่อที่อยู่ตรงข้ามกับโรงพยาบาลเมืองเพชรเดี๋ยวนี้ อีกบ่อหนึ่งอยู่หลังวัดมหาธาตุ บ้านเรือนก็ปลูกอยู่ห่างๆ กันมีบันหลังได้รู้จักกันหมด มีคลองคูเป็นคลองใช้อาบ ซักผ้า

ประมาณ ๔๐ ปีที่แล้ว ที่ดินแถวนี้ (ชอยนิกรบำรุง) เป็นป่าพงสูงท่วมหัว ไม่มีบ้านคนอาศัยอยู่ มีบ้านลุงเฉลิมมาอยู่เป็นบ้านแรก การซื้อขายที่ดินแถวนี้ ตารางวาละ ๓๐๐-๕๐๐ บาท เส้นทางเข้าออกเป็นลูกรัง เมื่อถึงหน้าฝนน้ำจะท่วมหมดทั้งซอย บริเวณโรงเรียนโสมิทธิวิทยา โรงพยาบาลเมืองเพชร แต่ก่อนจะเป็นสวนผักของนางเสียมกิม ซึ่งมีนายเกรียงศักดิ์ โสมิตานนท์ เป็นเจ้าของที่ดิน

การประกอบอาชีพของชุมชน

ชุมชน & ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพมีหลากหลายเพราะปัจจุบันประชากรมีจำนวนเพิ่มขึ้นอาชีพที่ทำส่วนใหญ่เช่น ธุรกิจหอพัก ค้าขาย ข้าราชการ รับจ้าง

ชุมชนที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจค้าขายและเป็นเจ้าของโรงงาน

อุตสาหกรรม

ชุมชนที่ ๗ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

ความเชื่อ

เชื่อในหลักกรรมทางด้านศาสนาทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วดังตำนานที่เล่าขานกันในชุมชนเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นคือเรื่อง แดนประหารดังนี้

ชุมชนที่ ๖ จะมีวัดมหาธาตุ พระอารามหลวง เป็นศูนย์กลางของการประกอบพิธีทางศาสนา พุทธ มีเรื่องราวที่เกิดขึ้นในบริเวณวัดมหาธาตุแห่งนี้ ประมาณ ๗๐-๘๐ ปีที่ผ่านมาว่าเป็น แดนประหาร โดยมีนักโทษประหารชีวิต จากคดีฆ่าคนตายชื่อ นายชุ่น และนายโต เพชฌฆาตจากกรุงเทพฯ ชื่อ นายแจ่ม

ก่อนถูกนำเข้าไปนั่งหลักประหาร จะมีพระสงฆ์มาเทศนาสั่งสอน นำอาหารมาให้รับประทาน นำเข้าหลักประหาร ปิดตา เพชฌฆาต ๒ คน ถือดาบ รำ ตามเสียงปี่ และกลอง พอนักโทษเคลิ้ม หรือเผลอ เพชฌฆาตก็จะฟันคอทันที แล้วนำศีรษะนักโทษเสียบประจาน มิให้เอาเยี่ยงอย่าง

(ข้อมูลได้จากคำบอกเล่าของ นางวันทนี ถาวรหงส์ อายุ ๘๒ ปี น.ส.บุญสม สงวนสิน อายุ ๖๙ ปี นางตาล เมฆประยูร อายุ ๘๙ ปี (ถึงแก่กรรม พ.ศ.๒๕๔๕) และจากหนังสือประวัติวัดมหาธาตุ และเมืองเพชรบูรณ์ โดยพระศรีพัชโรดม)

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อหลากหลายเนื่องจากมีคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่จะมีความเชื่อตามแบบคนไทยเชื้อสายจีน เช่นเทศกาลไหว้พระจันทร์ เทศกาลกินเจ เป็นต้น

สำหรับชนดั้งเดิมจะนับถือต้นไม้ใหญ่เช่นตำนานของชื้อฮอยเช่นชอยตันมะขามเป็นชอยที่แยกจากถนนสามัคคีชัย ในอดีตตรงทางโค้งของชอย เคยเป็นเหมืองเก่า และมีต้นมะขามใหญ่

สภาพทางภูมิศาสตร์

การคมนาคม

คลอง

- คลองตะลุ๊ก
- ตั้งอยู่บริเวณข้างวัดมหาธาตุ
- เป็นคลองเดียวกับคลองป่าแดง สมัยก่อนประชาชนในละแวกนี้ ใช้อาบน้ำซักผ้า รดผัก คลองจะกว้างน้ำใสสะอาด
- ปัจจุบันประชาชนบริเวณริมคลอง ได้มีการสร้างบ้านเรือนรुक้าเข้าไปในคลอง ทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูล ลงคลอง ทำให้คลองตื้นเขิน มีสภาพเหมือนร่องน้ำ มีกลิ่นเหม็น เต็มไปด้วยขยะ สิ่งปฏิกูลดังเช่นคลองคูอยู่ข้างโรงพยาบาลเพชรบูรณ์

ภาพที่ ๓๗ คลองตะลุ๊ก

ชอยตันมะฆาม

เป็นชอยที่แยกจากถนนสามัคคีชัย ในอดีตตรงทางโค้งของชอย เคยเป็นเหมืองเก่า และมี
ต้นมะฆามใหญ่

ความเจริญของชุมชน

ชุมชน ๕, ๖, ๗ เป็นศูนย์กลางของการค้าและเศรษฐกิจเป็นย่านที่เจริญมีสถานที่ราชการและ
หน่วยงานที่สำคัญๆดังนี้

ด้านการศึกษา

มีการจัดการการศึกษาในระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาของสังกัดการศึกษาเขต ๑และสังกัด
เอกชน มีสังกัดอาชีวศึกษาอีก ๑ แห่ง ดังต่อไปนี้

โรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ ปัจจุบันขยายชั้นการศึกษาบางส่วนออกไปอยู่นอกเขต
ชุมชนเมือง ถนนสายสระบุรี - หล่มสักมีประวัติความเป็นมาดังนี้

โรงเรียนอนุบาลเพชรบูรณ์ได้เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๔๙๙ มีเนื้อที่ ๑ ไร่ ๗
งาน ตั้งอยู่ถนนเกษมราษฎร์ โดยมีนางประยงค์ สงวนสิน มารักษาการตำแหน่งครูใหญ่

ในปีการศึกษา ๒๕๐๓-๒๕๐๖ นางสาวน้ำผึ้ง โทนแก้ว ได้มารักษาการตำแหน่งครูใหญ่ ได้
ปรับปรุงการเรียนการสอน และระเบียบการต่างๆ ภายในโรงเรียนให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ผู้ปกครองเริ่มสนใจ
และเข้าใจการศึกษาระดับอนุบาล จำนวนนักเรียนได้เพิ่มมากขึ้น

ในปีการศึกษา ๒๕๐๖ - ๒๕๒๒ นางวิเชียร สิ้นสวัสดิ์ ได้มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่ ได้มีการ
ปรับปรุงโรงเรียน โดยได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนหลายหลัง สร้างรั้ว และคอนกรีตด้านหน้า
โรงเรียน

ปีการศึกษา ๒๕๒๒-๒๕๒๖ นางสาวชโลมใจ กัลยาณมิตร มาดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่

โรงเรียนได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียน โรงฝึกงาน อาคารเอนกประสงค์ มีการ
เปลี่ยนแปลงผู้บริหารโรงเรียน และขยายการศึกษาโดยเปิดสอนระดับอนุบาล จนถึงระดับชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 6 ได้รับรางวัลโรงเรียนดีเด่นพระราชทาน เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๒๗ ในขณะที่
นางสาวชูจิต เต็ดแก้ว ดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียน

ปัจจุบันนายชัยพร หาพุทธา เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน เนื่องจากจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้น
ประกอบกับที่ดินและอาคารเรียนไม่เพียงพอ จึงได้ของบประมาณก่อสร้างอาคารหลังใหม่ บริเวณถนน

สระบุรี - หล่มสัก ใกล้กับสถานที่ราชการต่างๆ เช่น ศาลากลางจังหวัดแห่งใหม่ ซึ่งมีเนื้อที่กว้างขวาง สำหรับสถานที่เดิมใช้เป็นสถานศึกษาของนักเรียนชั้นอนุบาล ๑ ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ - ๖ ย้ายไปเรียนสถานที่แห่งใหม่

สำหรับที่ดินเดิมก่อนการก่อสร้างอาคารเรียนโรงเรียนอนุบาล เป็นของโรงเรียนสตรีเพชรบูรณ์ “วิทยานุกูลนารี” ปี ๒๔๙๙ โรงเรียนสตรีเพชรบูรณ์ได้ย้ายไปเรียนที่อาคารเรียนแห่งใหม่ซึ่งเป็นของโรงเรียนเพชรพิทยาคม (ปัจจุบันคือโรงเรียนเมืองเพชรบูรณ์)

โรงเรียนโฆสิตวิทยา

เป็นโรงเรียนสังกัดเอกชนมีประวัติความเป็นมาดังนี้

เดิมตั้งอยู่เลขที่ ๙๕ ถนนเพชรรัตน์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๐๐ การตั้งชื่อถือสกุล “โฆสิตานนท์” เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ตระกูลโฆสิตานนท์ สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถาบันนี้ เพื่อเป็นสถานศึกษาของเยาวชนทั่วไป ในท้องที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ทั้งนี้เพราะสถานศึกษาของรัฐไม่เพียงพอ โดยรับนักเรียนชายอายุ ๕-๒๐ ปี ส่วนนักเรียนหญิงอายุ ๔-๑๘ ปี เริ่มจากชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โดยมีนายเฉลิม ม่วงอำ อธิบดีครูโรงเรียนเพชรพิทยาคม เป็นครูใหญ่คนแรก อาคารเรียนเป็นเรือนไม้สองชั้นถาวร เนื้อที่ ๘ ไร่เศษ

๑๙ กันยายน ๒๕๐๑ นายเสียม วัฒนสิงห์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ มีการขยายอาคารเรียน และชั้นเรียนถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ถึงแก่กรรม (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ในปัจจุบัน)

พ.ศ. ๒๕๐๔ นายเสียม วัฒนสิงห์ ถึงแก่กรรม นางสาวถาวร เอี่ยมศิริรักษ์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน

พ.ศ. ๒๕๐๗ นางสาวถาวร เอี่ยมศิริรักษ์ ลาออก นายเฉลิม ม่วงอำ เข้าดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน

พ.ศ. ๒๕๐๘ นายโสภณ สุขวิเศษ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ และได้ลาออก นายเฉลิม ม่วงอำ เข้าดำรงตำแหน่งครูใหญ่อีกครั้งจนถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ นางสมจันทร์ ม่วงอำ จึงเข้าดำรงตำแหน่งแทน จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๔

พ.ศ. ๒๕๐๖ ขยายการศึกษาถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนได้รับการรับรองวิทยฐานะเทียบเท่าโรงเรียนรัฐบาล

ปีการศึกษา ๒๕๒๑ ยุบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และเปิดระดับอนุบาล ๑ และอนุบาล ๒ รับนักเรียนอายุตั้งแต่ ๓ ปีบริบูรณ์

ปีการศึกษา ๒๕๒๘ เนื่องจากเสียค่าดูแลรักษาและจำนวนนักเรียนน้อยลง จึงยุบเนื้อที่เหลือเพียง ๒ งาน ๒ ตารางวา

ปีการศึกษา ๒๕๓๔ ขอเปิดชั้นอนุบาล

พ.ศ.๒๕๓๙ นายสุนทร โฆษิตานนท์ ลาออกจากตำแหน่งผู้จัดการ เนื่องจากสุขภาพ ไม่แข็งแรง นายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ เป็นผู้จัดการแทน

วันที่ ๑๑-๒๐ กันยายน ๒๕๔๓ เกิดอุทกภัยน้ำท่วมครั้งใหญ่ในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ บริเวณโรงเรียนซึ่งเป็นกลุ่ม ฝนตกน้ำท่วมขังเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว น้ำจึงท่วมระดับสูง ถึง ๑.๗๐ เมตร อาคารเรียนและอุปกรณ์การเรียนได้รับความเสียหาย ประกอบกับอาคารเรียนทรุดโทรมยากแก่การบูรณะซ่อมแซมให้สมบูรณ์ดังเดิมได้ต่อไป นายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ จึงมีโครงการที่จะสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ ในพื้นที่แห่งใหม่

วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๔๓ ประกอบพิธียกเสาเอกอาคารเรียนหลังใหม่ บนเนื้อที่ ๓ ไร่ ๑ งาน ๕๑ ตารางวา เลขที่ ๑๖๔ ซอยนิกรบำรุง ๑ ถนนนิกรบำรุง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของนายเกรียงศักดิ์ โฆษิตานนท์ อาคารเรียนเป็นอาคารไม้เสริมคอนกรีตสองชั้น

ปีการศึกษา ๒๕๔๔ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๔ เปิดโรงเรียนแห่งใหม่ สอนระดับชั้นอนุบาล ๑ ถึงอนุบาล ๓

วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๔๕ นางสมจันท์ ม่วงอ่ำ ลาออก นางพจนิษฐ์ โฆษิตานนท์ ดำรงตำแหน่ง ครูใหญ่แทน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๕-๒๕๕๐

ทางโรงเรียนได้เปิดชั้นประถมศึกษาที่ ๑-๖ เพิ่มปีละ ๑ ชั้น

วิทยาลัยสารพัดช่างเพชรบูรณ์

ตั้งอยู่ถนนนิกรบำรุง เยื้องกับวัดมหาธาตุ เดิมเป็นที่ตั้งของโรงเรียนการช่างสตรีเพชรบูรณ์ ปัจจุบันเปิดสอนวิชาชีพ หลักสูตรระยะสั้น

ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ

สมาคมพาณิชย์เพชรบูรณ์

สมาคมพาณิชย์เป็นการรวมตัวของกลุ่มของคนไทยเชื้อสายจีนเพื่อทำกิจกรรมทางด้านความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ ใกล้สี่แยกไร่ยาสูบ

ภาพที่ ๓๘ สมาคมพาณิชย์จีนสถานที่ประกอบกิจกรรมของคนไทยเชื้อสายจีน

ภาพที่ ๓๙ การแสดงงิ้ว

ภาพที่ ๕๐ การไหว้เจ้า ในเทศกาลกินเจ

- เป็นสถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชาวจีน ได้แก่ การแสดงงิ้ว เทศกาลกินเจ การฉลองงานมงคลสมรส การมอบทุน การศึกษาของมูลนิธิไต้หวัน
- กิจกรรมเทศบาลพบประชาชน
- **ตลาดเทศบาล ๑**
- ตั้งอยู่ถนนศึกษาเจริญ ตรงข้ามธนาคารธนชาติ
- เป็นสถานที่จำหน่ายสินค้า อาหารตามสั่ง ก๋วยเตี๋ยว กาแฟโกโก้ ผลไม้ แฉงพระเครื่อง เครื่องครัวถ้วยชามกะละมัง ฯลฯ
- เข้าดูบริเวณร้านเพชรชัย จะมีป่าทอ้งโก๋ น้ำเต้าหู้ ข้าวเหนียวหมูปิ้ง จำหน่าย
- ช่วงเย็น -ค่ำ บริเวณร้านแสงเจริญ ถึงร้านชื่อเหรียญพาณิชย์ จะมีอาหารสำเร็จรูปชนิดต่างๆ จำหน่าย (รถเข็น) ไก่ทอด ข้าวเหนียวหมูปิ้ง เป็ดพะโล้ ขนมหวาน ถึงประมาณ ๒๐ น.
- บริเวณหน้าร้านเพชรชัย ตลอดแนวจะมีไอศกรีม ข้าวต้ม โจ๊ก ก๋วยจั๊บ ข้าวขาหมู และอาหารตามสั่ง จำหน่าย โดยเฉพาะผัดไทยเจ้าอร่อยของคุณตุ๋ ซึ่งจะบริการจำหน่ายประมาณ ๑๗.๐๐ - ๒๒.๐๐ น.
-

- ตลาดเทศบาล ๒
- อยู่ถนนเจริญพัฒนา แยกจากถนนเพชรเจริญ
- เป็นตลาดสดที่เทศบาลได้มีการปรับปรุง จัดโซนจำหน่ายสินค้าแต่ละประเภท เช่น เนื้อสัตว์ ต่างๆ ปลา อาหารทะเล ผัก ผลไม้ อาหารสำเร็จรูป ดูแลรักษา ทำความสะอาด ให้มีมาตรฐาน มีหลังคา กันแดด กันฝน เปิดปิดช่องถนนเป็นเวลา
- ตั้งแต่เช้าตรู่ ผู้คนจะพากันมาจับจ่ายซื้อของสดของแห้งกันอย่างคึกคัก

สถานที่ราชการ

สถานีตำรวจภูธรเพชรบูรณ์ ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ

ภาพที่ ๔๖ สถานีตำรวจภูธรตามตำนานคือสถานที่พักช้างในเรื่องนางผมหมอบบัววัดช้างเผือก

-สำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ภาพที่ ๔๗ สำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เดิมเป็นที่ตั้งของเรือนจำ
ตั้งอยู่ถนนเกษมราษฎร์ ปัจจุบัน นางธีรพร พรพฤตพันธ์ เป็นนายกเทศมนตรี นาย
สมภพ ฝิโลศิลป์ เป็นประธานสภาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์
แหล่งท่องเที่ยว
-ศาลากลาง (หลังเก่า)

ภาพที่ ๔๘ ศาลากลางจังหวัดหลังเก่า

ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ ปัจจุบันได้รับงบประมาณก่อสร้างใหม่ ย้ายไปสร้าง ณ ถนนสระบุรี - หล่มสัก) อาคารหลังเก่าได้ยกให้เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ใช้ประโยชน์ ปี ๒๕๕๓ ทางเทศบาลจะได้สร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ต่อไป

ศาลยุติธรรม (หลังเก่า)

ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ บริเวณเดียวกับศาลากลางหลังเก่า ปัจจุบันย้ายไปอยู่ ณ บริเวณถนนสระบุรี - หล่มสัก อาคารหลังเก่าได้ยกให้ป้องกันจังหวัดใช้ประโยชน์

-จวนผู้ว่าฯ (หลังเก่า)

ตั้งอยู่ถนนเพชรเจริญ ปัจจุบันได้ย้ายไปก่อสร้าง ณ ถนนสระบุรี-หล่มสัก ใกล้กับองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์ และสำนักงานกาชาดจังหวัดเพชรบูรณ์ประมาณปี ๒๕๕๐ ปี ๒๕๔๙ สมัย ดร.วิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรี ได้พัฒนาปรับปรุงอาคารจวนผู้ว่าฯ หลังเก่าเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ บริเวณปรับปรุงเป็นสวนสาธารณะ เพชรบุระ มีอุปกรณ์การออกกำลังกาย และเป็นสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมต่างๆ

-หอนาฬิกาแฮมป์โลกคู่แฝด

-ตั้งอยู่ระหว่างถนนเพชรเจริญ (ตรงข้ามทางเข้าวัดมหาธาตุ) กับถนนศึกษาเจริญ (ตรงข้ามร้านทรินาย)

- เดิมเป็นหอนาฬิกาสำหรับให้ผู้คนผ่านไปมาดูเวลา ๔ ด้าน และเป็นที่สัญจรของรถชนิดต่างๆ
- สมัย ดร.วิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรี ได้มีการขยายขยายที่ตั้งให้รถสัญจรได้สะดวกและปลอดภัยขึ้น จัดทำประติมากรรมรูปเขาค้อ เขาทราย แฮมป์โลก มวยสากล คู่แฝดชาวเพชรบูรณ์ ไว้ที่ฐานหอนาฬิกา เพื่อเป็นเกียรติประวัติของบุคคลที่สร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาพที่ ๔๑ หอนาฬิกาแชมป์โลกคู่แฝด

ดังนั้นเราจึงอาจจะกล่าวได้ว่าชุมชน ๕, ๖, ๗ เป็นชุมชนที่มีส่วนหนึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมคือชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่แถบถนนบูรกรรมโกวิทเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนวัดช้างเผือก

ส่วนชุมชน ๖ เป็นแหล่งอาศัยของชาวจีนอพยพมาประกอบธุรกิจค้าขายและทำอุตสาหกรรม และชาวไทยจากจังหวัดน่านมาประกอบธุรกิจร้านอาหาร โดยมายึดเนื้อที่จับจองหรือที่ราชพัสดุบริเวณใจกลางเมืองอันเป็นที่รกร้าง

ส่วนชุมชน ๗ เป็นแหล่งที่จับจองของทาสที่ถูกปล่อยตัวเป็นอิสระในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นที่รกร้างเช่นเดียวกันตั้งบ้านเรือนแถวถนนสายนิกรบำรุง

ทั้งหมดนี้ถ้าดูตามลักษณะพื้นที่แล้วอยู่ในชุมชนเมืองชั้นใน อันเป็นเขตใจกลางเมืองเป็นชุมชนเมืองที่อพยพมาอาศัยหลังจากที่กรุงสุโขทัยถูกรบครองโดยกรุงศรีอยุธยาในสมัยขุนหลวงพะงั่ว ตามจารึกในลานทองเมืองเพชรบุรี เคยรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยก่อนกรุงสุโขทัยมีประวัติศาสตร์ร่วมกับขอมมาถึงยุคสุโขทัยยุคต้นสู่ในสมัยในสมัยกรุงสุโขทัยยุคปลายและถูกรบครองโดยกรุงศรีอยุธยา ราว พ.ศ. ๑๙๒๖ โดยสมัยขุนหลวงพะงั่วและถูกทิ้งร้างไป

และมีคนจีนอพยพและคนไทยจากต่างจังหวัดเช่นน่านมาสร้างชุมชนที่ ๖ และ ๗ พัฒนาชุมชนที่ตนอาศัยจนรุ่งเรืองทั้งด้านการศึกษาและด้านเศรษฐกิจและด้านการท่องเที่ยว

การศึกษาภูมิหลังของชุมชนที่๘,๙,โดยศึกษาจากประวัติของวัดและสถานที่สำคัญ

เขตชุมชน ๘,๙ตั้งอยู่ในเนื้อที่กำแพงเมืองเก่าตามพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ(๒๕๔๐,หน้า๒) ได้กล่าวถึงการสร้างเมืองเพชรบูรณ์ไว้ในหนังสือเรื่องความใช้เมืองเพชรบูรณ์ไว้ดังนี้

“สันนิษฐานว่าเป็นเมืองที่สร้างขึ้นมา ๒ ยุค แต่สร้างซ้ำลงในที่เดียวกัน
สิ่งสำคัญคือเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์(ศิลปะร่วมสมัยสุโขทัย)วัดมหาธาตุ
และวัดโบราณ ซึ่งทำให้เข้าใจว่ายุคแรกสร้างขึ้นเมื่อกรุงสุโขทัยหรือ
พิษณุโลกเป็นเมืองหลวงเอาลำน้ำไว้กลางเมืองเช่นเดียวกับเมืองพิษณุโลก
กำแพงเมืองมีลักษณะเป็นกำแพงดิน กว้างยาวด้านละ ๘๐๐ เมตร
ยุคที่สองสร้างในแผ่นดินพระนารายณ์มหาราชมีป้อมกำแพงก่อด้วย
อิฐปนศิลาสันนิษฐานว่าคล้ายที่เมืองนครราชสีมาแต่เล็กและเตี้ยกว่า
เอาแม่น้ำไว้กลางเมืองเหมือนกัน เพียงแต่สร้างกำแพงเมืองให้เล็กลงกว่าเดิม”

ชุมชนบ้านในเมืองตั้งอยู่ในเมืองที่ถูกสร้างขึ้นในยุคที่สองที่สร้างในสมัยแผ่นดินพระนารายณ์มหาราชมีป้อมกำแพงเมืองก่อด้วยอิฐปนศิลา เอาแม่น้ำป่าสักไว้กลาง เหมือนเมืองนครราชสีมาโดยสร้างกำแพงเมืองให้เล็กและเตี้ยกว่าเดิม

เมืองเพชรบูรณ์ในยุคแรกมีลักษณะอย่างไรดิน ปรากฏารุทธระกูล(2547-2551)ประวัติเมืองศาสตร์เพชรบูรณ์ในยุคจารีตไทย ได้อ้างถึงพระราชวินิจฉัยของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพถึงสภาพของเมืองเพชรบูรณ์ในยุคแรกน่าจะมีอาณาเขตครอบคลุมวัดมหาธาตุคืออยู่ใจกลางเมือง อยู่ห่างจากแม่น้ำป่าสักเก่าไปทางทิศตะวันตก จากการสำรวจทางด้านโบราณคดีของกรมศิลปากรพบว่าเมืองเพชรบูรณ์มีขนาด ๘๐๐X ๑,๐๐๐ เมตรกำแพงเมืองมีลักษณะเป็นกำแพงดิน โดยใช้แม่น้ำป่าสักเก่าเป็นคูธรรมชาติทางด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ ส่วนทางเดินทิศเหนือมีคลองค้ำเป็นคูเมืองและจากหลักฐานการศึกษาวัดในเขตเมืองเพชรบูรณ์และหลักฐานจากโบราณสถานทำให้เราทราบว่าเมืองเพชรบูรณ์เป็นเมืองที่มีความเก่าแก่ร่วมสมัยกับขอมตั้งแต่สมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่๗ สุโขทัยยุคต้นจนถึงสมัยสุโขทัยยุคปลาย

ส่วนในยุคที่ ๒ สร้างในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีป้อมและกำแพงก่อด้วยอิฐปนศิลาสันฐานคล้ายเมืองนครราชสีมา แต่เล็กและเตี้ยกว่า เอาแม่น้ำไว้กลางเมืองเหมือนกันแต่ร่นแนวกำแพงเมืองเข้ามาเล็กกว่าเมืองเก่า เมืองเพชรบูรณ์ที่ได้สร้างทั้ง๒ยุค พิจารณาเหตุตามภูมิแผนที่เห็นว่าสร้างเมืองประชิดโคกป่าข้างเหนือ เอาทำเลไร่นาไว้ข้างใต้เมืองทั้งสิ้น

จากการสำรวจสภาพโบราณสถานในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ของกรมศิลปากรพบว่าในเขตกำแพงเมืองที่มีแนวกำแพงอิฐและป้อมเชิงเทินสร้างคร่อมอยู่ทั้งสองฝั่งของแม่น้ำป่าสัก ซึ่งทางฝั่งตะวันตกจะปรากฏแนวกำแพงที่สมบูรณ์กว่าฝั่งตะวันตก แต่อย่างไรทางฝั่งตะวันตกก็ยังคงมีการค้นพบแนวกำแพงอยู่เป็นระยะๆ เช่นบริเวณวัดโพธิ์เย็นและบริเวณศาลหลักเมือง ซึ่งเป็นป้อมมุมเมืองทิศตะวันตกเฉียงใต้ ก่อด้วยศิลาแลงและอิฐ ขนาดเมืองทั้งฝั่งตะวันตกและตะวันออกของแม่น้ำป่าสัก มีขนาดราว ๗๐๐ X ๘๐๐ เมตร

ภาพที่ ๑๕๖ กำแพงเมืองยุคที่ ๒ ที่บริเวณ ศาลหลักเมือง ภาพที่ ๑๕๗ แนวกำแพงเมืองเลียบนถนนวัดโพธิ์เย็น
จากประวัติศาสตร์การตั้งกรุงสุโขทัยได้จากการรวบรวมของ Nattaya Sangked 27
พฤศจิกายน 2010 สรุปได้ดังนี้

การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย

การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยเท่าที่ปรากฏหลักฐานแว่นแคว้น สุโขทัยได้ก่อตั้งขึ้นในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยศูนย์กลางอำนาจของสุโขทัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำน่าน ต่อมาจึงได้ขยายตัวไปทางด้านตะวันตกบริเวณลุ่มแม่น้ำปิงและทิศตะวันออกบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสัก จากศิลาจารึกหลักที่ ๒ ศิลาจารึกวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย ได้กล่าวถึงการขยายอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองของชุมชนเมืองในลุ่มแม่น้ำยม และลุ่มแม่น้ำน่าน ในรัชสมัยของพ่อขุนศรีนาวนำถม ขุนในเมืองเชลียง (ศรีสัชนาลัย) เป็นเจ้าเมืองปกครองในฐานะเมืองขึ้น ขอมได้ครอบครองเมืองศรีสัชนาลัย และสุโขทัยเมื่อประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นการขยายเมือง โดยการรวบรวมเมืองเป็นเมืองคู่ ดังปรากฏเรียกในศิลาจารึกว่า “นครสองอัน” การรวมเมืองเป็นเมืองคู่นี้เป็นการรวมทรัพยากรสำหรับการขยายเมืองให้เป็นแว่นแคว้นใหญ่โตขึ้น พระองค์มีโอรส ๒ พระองค์ คือ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด และพระยาคำแหงพระราม เจ้าเมืองสระหลวงสองแคว (เมืองพิษณุโลก) พ่อขุนผาเมืองนำ

ปรากฏความในจารึกว่ากษัตริย์ขอมในสมัยนั้น ซึ่งสันนิษฐานว่า คือพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๗๒๔ - ๑๗๖๑) ได้ยกราชธิดาคือ “นางสุชมหาเทวี” ให้ เพื่อสร้างสัมพันธไมตรีพร้อมทั้งพระราชทานเครื่องราชูปโภค คือพระขรรค์ชัยศรีและพระนามเฉลิมพระเกียรติว่า “ศรีอินทราทิตย์ หรือ ศรีอินทราทิตย์” อาณาเขตของกรุงสุโขทัยในสมัยพ่อขุนศรีนาวนำถม คงไม่กว้างขวางเท่าใดนัก สันนิษฐานว่า ครอบคลุมถึงเมืองฉอด (เมืองสอ) ลำพูน พิษณุโลก และอำนาจในสมัยขอมในการควบคุมเมืองในอาณาเขตในสมัยของพ่อขุนศรีนาวนำถมคงไม่มั่นคงนัก แต่ละเมืองคงเป็นอิสระในการปกครองตนเอง เมืองหลายเมืองคงเป็นเมืองในระบบเครือญาติ หรือเมืองที่มีสัมพันธไมตรีต่อกัน ภายหลังเมื่อพ่อขุนศรีนาวนำถมสิ้นพระชนม์ คงเกิดความวุ่นวายในเมืองสุโขทัย ขอมสมาดโขลญลำพง ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจเป็นเจ้าเมืองลำพง ซึ่งเป็นเมืองที่ปรากฏชื่อในศิลาจารึก หรืออาจเป็นขุนนางขอมที่กษัตริย์ขอมส่งมากำกับดูแลอยู่ที่สุโขทัย ได้นำกำลังเข้ายึดเมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย และเมืองใกล้เคียงไว้ได้ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราดและพระสหายคือพ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยาง ได้รวมกำลังกันปราบปรามจนได้ชัยชนะ พ่อขุนบางกลางหาวยึดได้เมืองศรีสัชนาลัย ส่วนพ่อขุนผาเมืองเข้ายึดเมืองสุโขทัยไว้ได้ เมื่อได้เมืองสุโขทัยแล้ว พ่อขุนผาเมืองได้ทรงมอบเมืองสุโขทัยให้แก่พ่อขุนบางกลางหาวพร้อมทั้งพระนามที่กษัตริย์ขอมเคยแต่งตั้งพ่อขุนผาเมืองคือ “ศรีอินทราทิตย์” ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ พ่อขุนบางกลางหาว จึงได้ขึ้นครองราชย์ ณ เมืองสุโขทัย มีพระนามว่า “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์” เป็นปฐมกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง ส่วนพ่อขุนผาเมืองได้กลับไปครองเมืองราดดังเดิม หลักฐานในศิลาจารึกกล่าวว่า หลังสมัยพ่อขุนรามคำแหงฯ เมืองต่าง ๆ ในอาณาเขตของสุโขทัยได้แยกตัวเป็นอิสระ ไม่ยอมรับศูนย์อำนาจที่เมืองสุโขทัยเหมือนดังเช่นสมัยที่พ่อขุนรามคำแหงฯ ดำรงพระชนม์ชีพอยู่ ปรากฏข้อความในศิลาจารึกหลักที่ ๓ ศิลาจารึกนครชุม จังหวัดกำแพงเพชรว่า “บ้านเมืองขาด...หลายวัน หลายท่อน แหวน หลายวันหลายท่อน ดังเมืองพ... นกเป็นขุนหนึ่งเมืองคนที่ พระบาง หาเป็นขุนหนึ่ง เมืองเชียงทองหาเป็นขุนหนึ่ง...” ความแตกแยกของเมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรสุโขทัย หลังสมัยพ่อขุนรามคำแหงฯ นั้น อาจเนื่องมาจากศูนย์กลางอำนาจปราศจากความเข้มแข็ง บ้านพี่เมืองน้องในอาณาจักรสุโขทัยได้แตกแยกออกถืออำนาจปกครองตนเองโดยไม่ขึ้นแก่กัน เมืองประเทศราชที่มีกำลังกล้าแข็งพากันแยกตัวเป็นอิสระ เช่นเมืองนครศรีธรรมราช และเมืองหงสาวดี อาณาจักรสุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรืองสืบมาประมาณ ๒๐๐ ปีเศษ (พ.ศ. ๑๗๖๒-๑๙๔๑) ภายหลังจึงตกอยู่ใต้อำนาจของกรุงศรีอยุธยา และถูกรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกรุงศรีอยุธยาในสมัยพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา)

จากประวัติศาสตร์การตั้งสุโขทัยคงเป็นคำตอบที่ทำไมกรุงศรีอยุธยาจึงมาสร้างเมืองใหม่ที่เมืองเพชรบูรณ์เพราะเมื่อได้ครอบครองกรุงสุโขทัยแล้วก็มาครอบครองเมืองในเขตปกครองของกรุงสุโขทัยด้วย

วัดไตรภูมิ

วัดที่สำคัญในเขตตำบลในเมืองคือวัดไตรภูมิองค์ประกอบของวัดที่สำคัญคือเจดีย์ วิหารและลัทธิทางศาสนาซึ่งแบ่งพระธรรมคำสอนออกเป็นลัทธิมหายานและหินยาน สมัยก่อนสุโขทัย ไทยรับเอาลัทธิศาสนาพุทธมาจากขอมอันเป็นลัทธิมหายานและเปลี่ยนมานับถือหินยานโดยรับอิทธิพลมาจากสมัยสุโขทัยยุคต้น แต่ในสมัยอยุธยารับเอาวัฒนธรรมขอมมาดั่งนั้นจึงนิยมเจดีย์ทรงปราสาทแบบขอม สมัยกรุงศรีอยุธยาอยู่ปลายยุคปลายก็หันมานิยมวัฒนธรรมแบบขอมอีกครั้งหนึ่งสำหรับองค์ปราสาทของวัดไตรภูมิจะมีรูปทรงแบบศิลปะบาเยนหรือปาปวนและคล้ายคลึงกับปราสาทของเมืองโบราณศรีเทพ สำหรับสมัยอยุธยาอยู่ปลายจะมีการดัดแปลงเป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองยอดทรงปราสาทประดับซุ้มดังนี้

ภาพที่ ๑๘๑ ปราสาทเมืองโบราณศรีเทพศิลปะแบบขอม(บาเยน)

ภาพที่ ๑๓๒ เจดีย์วัดไตรภูมิสมัยอยุธยา ยุคปลาย ภาพที่ ๑๓๓ พระปรางค์วัดพระแก้ววิฑูรย์ ขอม
(เหล็ยมยอุม) (ทรงกลีบมะเฟือง)

เป็นที่น่าสังเกตที่ชื่อของวัดแห่งนี้จึงใจตั้งไม่บ่งบอกชื่อผู้สร้าง เป็นการสร้างที่จงใจการตั้งชื่อวัดในลักษณะนี้บอกให้ทราบว่าเป็นวัดหลวง ดังที่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก (๒๔๗๑) ได้อธิบายไว้ดังนี้ “ประเพณีการสร้างวัดคู่พระมหากษัตริย์อย่าง ๑ คือที่วัดทั้งปวงมักไม่มีชื่อ เว้นแต่ที่เป็นพระอารามหลวง”

ดังนั้นวัดไตรภูมิจึงเป็นวัดที่สร้างขึ้นพร้อมๆ การสร้างเมืองใหม่โดยกำหนดชื่อไม่เรียกตามคนสร้างหรือเรียกตามตำบล หรือของสำคัญในวัด

วัดโพธิ์เย็น

วัดที่สำคัญอีกวัดหนึ่งคือวัดโพธิ์เย็น เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดในจำนวนวัดที่สร้างขึ้นในตำบลในเมืองและน่าจะสร้างขึ้นในสมัยเดียวกันกับวัดช้างเผือก(ที่วัดมีต้นโพธิ์เก่าแก่อายุเกินกว่า ๒๕๐ปี) เพราะมีเหตุการณ์ที่ตำนานเรื่องเดียวกันที่สัมพันธ์กันคือเรื่องนางผมหมอธิดาเจ้าเมืองที่ไม่พึงพอพระทัยที่ต้องแต่งงานกับหนุ่มชาวบนหรือชาวละว้า(เพี้ยนมาจากคำว่าทวา คือชนที่สืบเชื้อสายมาจากชนสมัย ทวารวดี(มอญ)หลักฐานปรากฏอยู่ที่เมืองศรีเทพ(อารยธรรมเขาคลังในมลายูปัจจุบันที่ฐานและที่เขาคลังนอกพบพระพุทธรูปศิลาทรายสมัยทวารวดี ดังนั้นในสมัยก่อนอาณาจักรสมัยสุโขทัยเพชรบูรณ์น่าจะมีความสัมพันธ์กับขอมและเมืองศรีเทพ ชาวบนชอบสร้างบ้านเรือนอยู่บนที่สูงจึงถูกเรียกว่าชาวบน)แล้วมากระโดดน้ำตายเจ้าเมืองมาดักเก็บศพด้วยการทำลิ(เครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่ง)

ตำนานนางผมหมอมวัดช้างเผือกแม้รายละเอียดของเนื้อเรื่องจะแตกต่างกันแต่โครงเรื่องแบบเดียวกันแต่จับประเด็นได้ว่าหลังจากกระโดดน้ำในแม่น้ำป่าสักปลิดชีพตนเอง เจ้าเมืองมาดักเก็บศพของพระนางและปลงศพพระนางที่ตรงนี้แล้วสร้างวัดขึ้นที่ตรงนี้และมีชื่อว่าวัดศพ เป็นการตั้งชื่อวัดตามเหตุการณ์แต่ตอนหลังชาวบ้านเปลี่ยนเป็นวัดโพธิ์เย็นนำเอาต้นไม้คือต้นโพธิ์ที่อยู่ในวัดบริเวณที่ปลงศพมาเป็นชื่อวัดแทนเพราะชื่อเดิมไม่เป็นมงคล เมื่อปลงศพแล้วจึงนำกระดูกไปบรรจุที่วัดช้างเผือกวัดโพธิ์เย็นมีตำนานดังนี้

ประวัติวัดโพธิ์เย็น

ความเป็นมาของวัดโพธิ์เย็นเดิมเรียกว่าวัดศพ ตามตำนานที่นายเพี้ยน โทนแก้ว (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ที่ได้ชื่อว่าวัดศพนี้เพราะเป็นสถานที่ที่เคยเป็นที่เผาศพนางผมหมอม ธิดาเจ้าเมืองนครเดิด(เมืองโบราณ มีซากหลักฐานปรากฏอยู่ในท้องที่ตอนใต้อำเภอหล่มสัก ตำบลน้ำพุ ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก) ซึ่งได้รับความเสียอกเสียใจอย่างใหญ่หลวง เนื่องจากได้ครองเป็นชาวละว้า คนป่าคนดงเป็นคู่ครองตามอุบายของพ่อ ที่ให้ขุดหลุมลึกแล้วเอาหอกดาบไปปักไว้ก้นหลุม แล้วให้ชายทั้งหลายกระโดดลงไปหลุม หากไม่ถูกหอกดาบทิ่มแทงแล้วจะยกธิดาให้แล้วให้ครองเมืองแทน แต่ไม่มีชายหนุ่มคนใดจะเป็นคนเนื้อหนังเหนียวตามที่ท่านเจ้าเมืองต้องการเลย จนกระทั่งคนหนุ่มหมดเมืองก็หาไม่ได้

จนชาวนี้อุทราไปถึงชาวป่าละว้าพากันมาดูกระโดดหลุมชวากัน เผอิญมีชายหนุ่มคนหนึ่งเป็นพรานป่าสะพายกระบอกใส่ธนูพะรุงพะรังมานั่งยองๆอยู่ริมปากหลุม ถูกเพื่อนเบียดตกลงไปในหลุมและกลับขึ้นมาโดยไม่มีบาดแผลอะไรเลย

คณะกรรมการเมืองทราบเข้าก็พากันไปพบเจ้าเมืองและขอให้แต่งตั้งหนุ่มละว้าคนนี้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองพร้อมกับแต่งงานกับนางผมหมอมธิดาเจ้าเมืองตามที่เจ้าเมืองประกาศไว้ ทั้งเจ้าเมืองและนางผมหมอมเสียใจอย่างมาก และนางผมหมอมได้ไปกระโดดน้ำตาย ศพจมแม่น้ำป่าสักเจ้าเมืองจึงให้คนลงงมศพเท่าไรก็ไม่พบจึงให้คนลงหลักสี่(ฝ่ายกันน้ำ) ในบริเวณที่ทางแยกระหว่างแม่น้ำเก่ากับแม่น้ำใหม่ที่เรียกว่าปากปู่ ศพนางผมหมอมมาติดที่หลักสี่นั้น เจ้าเมืองจึงให้นำศพนางผมหมอมขึ้นมามาตั้งฌาปนกิจที่บริเวณระหว่างต้นโพธิ์ ๕ ต้น ซึ่งคือวัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้ วัดนี้จึงได้นามว่าวัดศพแต่เนื่องจากชื่อวัดนี้ไม่เป็นสิริมงคลจึงมีการเปลี่ยนชื่อใหม่ว่าวัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้

จากตำนานที่เล่าเป็นนิทานนี้พอสันนิษฐานได้ว่าชื่อวัดศพนั้นเพราะในบริเวณกำแพงเมืองเพชรบุรีด้านทิศเหนือเป็นป่าทึบ มีประตูดวัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้เรียกประตูผี คงเป็นประตูที่นำศพออกไปเผาหรือฝังนอกเมือง สำหรับศพคนสำคัญหรือมีฐานะดีก็จะเผากันริมประตูผีนั่นเอง เพราะวัดอื่นเช่นวัดไตรภูมิ ,วัดพระแก้ว,วัดพระสิงห์ ,วัดสนามชัย(ต่อมาเป็นวัดประตูดาว แต่อยู่คนละฟากถนน วัดท่า

รพ(บริเวณที่ตั้งโรงไฟฟ้าทุกวันนี้) ตลอดถึงวัดสะพาน (ที่ตั้งสถานีตำรวจทุกวันนี้) และวัดมหาธาตุ ไม่ปรากฏว่ามีที่เผาศพแม้แต่วัดเดียว เมื่อมีการเผาศพก็ต้องสร้างศาลาพักศพ บ่อยๆ เข้า เพื่อตัดความยุ่งยากจึงได้สร้างวัดขึ้น(ความคิดเห็นของผู้ให้ปากคำ)

ที่เปลี่ยนชื่อวัดศพมาเป็นวัดโพธิ์เย็นนั้น ก็เพราะบริเวณวัดศพมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ ซึ่งแต่ละต้นนั้นในปัจจุบันนี้โตกว่า ๕ คนโอบ พอเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าต้นโพธิ์เหล่านั้นคงมีอายุไม่น้อยกว่า ๒๕๐ ปีมาแล้ว จากคำบอกเล่าของนายเพี้ยน โทนแก้วซึ่งตอนนั้นมีอายุ ๗๗ ปีในพ.ศ. ๒๕๓๓ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ท่านบอกว่าจำความได้ต้นโพธิ์ในวัดนี้โตกว่า ๕ อ้อมกอดแล้ว สันนิษฐานว่าคงมีมาก่อนหรือพร้อมกับกำแพงเมืองเพชรบูรณ์เพราะขนาดของอิฐที่ก่อฐานวิหารมีขนาดเดียวกันและเนื้อเดียวกัน การเปลี่ยนชื่อจากวัดศพเป็นวัดโพธิ์เย็นปัจจุบันนี้ยังมีต้นโพธิ์เหลืออยู่ ๒ ต้นเป็นเครื่องยืนยัน

ที่ว่าเจ้าเมืองให้สร้างหลักสี่(ฝายน้ำ) นั้นสันนิษฐานได้ว่าคงสร้างเพื่อป้องกันน้ำเซาะกำแพงเมืองพังแต่เนื่องจากน้ำมีกำลังแรงฝายจึงถูกน้ำพังทลายและสายน้ำได้พังกำแพงเมืองพังทลายเนื่องจากสายน้ำเปลี่ยนทางเดินจากสายน้ำเก่า(แสนพญาโคก) ฝายเข้ามาในเมืองเพชรบูรณ์ จึงมีสภาพเป็นเมืองเอกแตกเช่นเดียวกับเมืองพิษณุโลก

ที่ตั้งวัดโพธิ์เย็น ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมือง เลขที่ ๔๕ ถนนหลักเมือง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ ด้านตะวันออกติดแม่น้ำป่าสัก ด้านใต้ติดแม่น้ำป่าสัก ทิศตะวันตกจดที่นายเพี้ยน โทนแก้ว และนางสมบุญ เกษศรีสังข์ ทิศเหนือติดถนนหลักเมือง เนื้อที่วัดปัจจุบันนี้ ๔ ไร่ งาน -ตารางวา มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์คือโฉนด สังกัดวัดมหานิกาย

เจ้าอาวาสวัดมีรายนามดังต่อไปนี้

๑. อาจารย์ทอง ประมาณปี พ.ศ.๒๔๕-๒๔๖๒
๒. อาจารย์นา ประมาณปี พ.ศ.๒๔๖๒-๒๔๗๐
๓. อาจารย์วุ่น ประมาณปี พ.ศ.๒๔๗๐-๒๔๗๗
๔. อาจารย์มี ประมาณปี พ.ศ.๒๔๗๗-จำไม่ได้
๕. อาจารย์น้อย ประมาณปี พ.ศ.จำไม่ได้
๖. อาจารย์น้อย ประมาณปีพ.ศ.๒๕๑๒- ปัจจุบัน

(ผู้รวบรวมข้อมูล นายเจริญ มาฆทาน ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๓๔ วัดโพธิ์เย็น

ภาพที่ ๑๓๕ ศาลนางผมหมอม

จากตำนานนางผมหมอมวัดโพธิ์เย็นแสดงให้เห็นว่าวัดโพธิ์เย็นน่าจะเป็นวัดเก่าแก่ที่สุดและเป็นวัดร่วมสมัยในยุคที่เมืองเพชรบูรณ์อยู่ร่วมสมัยสุโขทัยยุคต้นเพราะมีตำนานเกี่ยวกับนางผมหมอม เช่นเดียวกับวัดช้างเผือกแสดงให้เห็นว่าที่บริเวณตำบลในเมืองสร้างซ้ำในเมืองเดิมในสมัยสุโขทัยมีวัดร้างและถูกสิ่งปลูกสร้างใหม่แทนที่เช่นวัดสนามชัยปัจจุบันเป็นบ้านคนแต่มีการนำชื่อวัดมาเป็นชื่อถนนแทน และวัดท่ารออุยริมแม่น้ำป่าสักปัจจุบันเป็นที่ทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และวัดร้างเดิมมีผู้มาสร้างวัดขึ้นในที่เดิมเช่นวัดโบสถ์ชนะมาร

วัดโบสถ์ชนะมารมีประวัติความเป็นมาดังนี้

วัดโบสถ์ชนะมาร

วัดโบสถ์ชนะมารตั้งอยู่ที่บ้านไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๕ ไร่ ๑๐ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือ ๖๐วา ติดต่อกับที่ดินของนายทิพย์ ทิศใต้ยาว ๑๒๗ เมตร ติดต่อกับที่ดินของนางปั้นหย่า ทิศตะวันออกยาว ๖๐ เมตร ติดต่อกับทางหลวงจังหวัด ทิศตะวันตกยาว ๖๙ เมตร ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก มีหลักฐานคือส.ค.๑

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่ม หน้าวัดมีทางหลวงจังหวัดผ่าน หลังวัดมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก อาคารเสนาสนะต่างๆมีศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๖ เมตร สร้างพ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นอาคารไม้ ภูมิสงฆ์ จำนวน ๒ หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ๑ หลัง อาคารไม้ ๑ หลัง

วัดโบสถ์ชนะมาร สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๓ ชาวบ้านเรียกสั้นๆว่า “วัดโบสถ์” เดิมที่ตั้งวัดสันนิษฐานว่าเคยเป็นที่ตั้งวัดมาก่อน และได้ขาดพระสงฆ์อยู่จำพรรษา จึงได้ทูลขอกรมหลวง กลายเป็นวัดร้าง มีสิ่งปรักหักพังปรากฏให้เห็นเข้าใจว่าอุโบสถเก่า เมื่อได้สร้างวัดขึ้นมาใหม่จึงได้เรียกกันว่า “วัดโบสถ์” มีภิกษุ ๓ และสามเณร ๓ รูปอยู่ประจำ

เจ้าอาวาสมี ๖ รูปด้วยกันคือ

รูปที่ ๑. พระอธิการจิว พ.ศ.๒๔๗๔ - ๒๔๗๙

รูปที่ ๒ พระอธิการฮวด พ.ศ.๒๔๘๔ - ๒๔๘๘

รูปที่ ๓ พระอธิการโชติ พ.ศ. ๒๔๙๐ - ๒๔๙๖

รูปที่ ๔ พระอธิการสมโภช พ.ศ. ๒๔๙๙-๒๕๐๒

รูปที่ ๕ พระอธิการพูน ผลิตถม.โม พ.ศ. ๒๕๐๘ - ๒๕๑๘

รูปที่ ๖ พระอธิการสอน อภิญญะ รักษาการสืบต่อมา

ผู้ที่ทำการก่อสร้างวัดโบสถ์ชนะมารนี้คือ “หลวงนฤสารสุนทร” ท่านดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดเพชรบูรณ์ในสมัยนั้น วัดนี้สร้างขึ้นมาประมาณ ๑๒๕ ปีโดยหลวงนฤสารสุนทร ได้ค้นพบว่ามีฐานเนินโบสถ์อยู่ทางทิศเหนือของวัด จึงเกิดความคิดที่จะสร้างวัดขึ้น จึงได้ปรึกษากับลูกหลานและให้ลูกหลานนำทรัพย์มารวมกันตามศรัทธาของแต่ละคน จึงจัดจ้างกรรมกรมาช่วยส่วนรวมกับกำลังของลูกหลานร่วมกันสร้างขึ้น การก่อสร้างจนจะเสร็จอยู่นั้น หลวงนฤสารสุนทรจึงมีความคิดว่าจะจัดเลี้ยงลูกหลานและกรรมกรเพื่อเป็นกำลังใจในการทำงาน

บังเอิญมีพ่อค้าไถติมกะทิสดผ่านมา ก็จึงตกลงเหมาหมดและตกลงราคากันเรียบร้อยแล้ว เมื่องานเลี้ยงเสร็จสิ้นลง ผู้ขายไถติมเย็นไม่ยอมรับเงินตามราคาที่ตกลงแต่คิดราคาเพิ่มขึ้นอีก ลูกหลานไม่ยอมจึง เป็นปากเสียงลงไม้ลงมือกัน พ่อค้าไถติมเย็นเกิดอาการบอบช้ำอย่างมาก จึงไปแจ้งความแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะผู้ว่าความนั้นคือหลวงนฤสารสุนทร ตาแป๊ะจึงแพ้ความไป

เดิมวัดนี้จะตั้งชื่อตามเนินโบสถ์ที่พบ ว่า “วัดโบสถ์” แต่มีเหตุการณ์ที่เล่ามานี้จึงต่อท้ายชื่อว่า “วัดโบสถ์ชนะมาร” นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

(ผู้เล่าคืออดีตผู้ใหญ่บ้านนายสมโภชน์ อรชุน บัดนี้เสียชีวิตแล้ว)

ภาพที่ ๑๔๑ พระประธาน

ภาพที่ ๑๔๒ ศาลาวัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๔๓ วัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๔๔ สถานที่จัดประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

วัดโบสถ์ชนะมารเป็นวัดที่หลวงนฤสารสุนทรสร้างขึ้นในวัดเดิมที่มีฐานของโบสถ์เก่าอยู่ก่อนแล้ว

ยังมีวัดอีกแห่งหนึ่งที่เกิดจากการดำริของหลวงพลห้วยหน้าตุลาการเพชรบูรณ์ ได้ดำเนินการสร้างขึ้นคือวัดประตูดาว มีประวัติความเป็นมาดังนี้

วัดประตูดาว

เป็นวัดที่ตั้งอยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำป่าสักตั้งอยู่ในชุมชน๙ ชุมชนแห่งนี้เรียกชื่อเดิมว่าบ้านปากห้วยแล้วเปลี่ยนเป็นชุมชนวัดประตูดาวตามชื่อของวัด เป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่โดยหลวงพลห้วยหน้าตุลาการเป็นผู้ดำริให้สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ.๒๑๙๓อยู่ที่ถนนสนามชัย อันเป็นชื่อเดิมของวัดร้างชื่อวัดสนามชัยปัจจุบันเป็นที่ตั้งของบ้านเลขที่ ๙๗ ถนนนี้จะคดโค้งมาทางแยกต้นหว้า ทางด้านตะวันตกของวัดเป็นที่อยู่ของชุมชนที่มีอาชีพรับจ้างหาเช้ากินค่ำ มีลักษณะคล้ายชุมชนแออัดเรียกว่าเกาะแขวงแขว

วัดประตูดาว ตั้งอยู่เลขที่ ๑ ถนนสนามไชย เขตเทศบาล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง เพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๒ งาน ๗๔ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือ ๔๐ วา ติดต่อกับถนนสาธารณะ ทิศใต้ยาว ๕๔ วา ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก ทิศตะวันออกยาว ๔๐ วา ติดต่อกับที่ดินเพื่อการครอบครอง ทิศตะวันตกยาว ๔๔ วา ติดต่อกับกำแพงเมือง โฉนดที่ดินเลขที่ ๖๔ และมีที่ธรณีสงฆ์ จำนวน ๒ แปลง เนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๑ งาน ตามโฉนดเลขที่ ๖๔,๕๖

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบ อาคารเสนาสนะต่างๆมีดังนี้ มีอุโบสถกว้าง ๕ เมตร ยาว ๗ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๔๗๗ โครงสร้างเป็นไม้ศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๐ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๐๐ กุฏิสงฆ์จำนวน ๔ หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งปูน ๒ ชั้น ๒ หลัง อาคารไม้ ๒ หลัง สำหรับปูชนียวัตถุ พระประธานปางมารวิชัย ขนาดพระเพลากว้าง ๒๔ นิ้ว

วัดประตูดาวสร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณพ.ศ. ๒๑๙๓ โดยมีหลวงพล หัวหน้าตุลาการ เพชรบูรณ์เป็นผู้ดำเนินการจัดสร้าง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๕ มีพระภิกษุ จำพรรษาปีละ ๑๒ รูป สามเณร ๙ รูป

เจ้าอาวาสทราบนามมี ๔ รูป คือ

รูปที่ ๑ พระสมุห์บุญมา พ.ศ ๒๔๘๗- ๒๔๙๕

รูปที่ ๒ พระมหาทองคำ ปสนฺโน พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐

รูปที่ ๓ พระอธิการฝ่าย กตปุญญ์ พ.ศ ๒๕๐๔-๒๕๐๗

รูปที่ ๔ พระอธิการสอน อภิญญ์ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๗

รูปที่ ๕ พระปลัดวรสิทธิ์ สุชีโว พ.ศ ๒๕๒๗ - ปัจจุบันเป็นพระครูพัชรสุทธิกร

ภาพที่ ๑๓๗ อุโบสถวัดประตูดาว

ภาพที่ ๑๓๘ และพระพุทธรูปพระประธาน

ภาพที่ ๑๓๙ ถนนสนามชัย

ภาพที่ ๑๔๐ ตลาดวัดประตูดาว

การตั้งชื่อวัดเป็นการตั้งขึ้นและเรียกชื่อตามสถานที่ๆ เป็นตำแหน่งที่ตั้งของวัดเพราะอยู่คนละฝั่งของแม่น้ำป่าสักเนื่องจากเป็นเมืองใหม่สร้างขึ้นนี้ เอาแม่น้ำไว้กลางเมืองและปัจจุบันเปลี่ยนเป็นชื่อวัดประตูดาว เพราะเรียกตามสถานที่ๆอยู่ใกล้ประตูเมืองของกำแพงเมือง

การตั้งชื่อวัดทั้ง ๓ แห่งนี้เป็นไปตามราชาธิบายของสมเด็จพระยาเจ้าราชานุภาพ (๒๕๗๑) ดังนี้

“ถ้าในตำบลอันเดียวกัน มีผู้สร้างวัดเพิ่มขึ้นเป็น ๒ วัด หรือ ๓ วัด ความจำเป็นจะต้องเรียกชื่อให้ผิดกันเกิดมีขึ้น ก็มักเรียกวัดซึ่งสร้างทีหลังว่า "วัดใหม่" บ้าง หรือมีจะนั้นก็เรียกว่า "วัดเหนือแล้ววัดใต้" บ้าง ถ้าวัดใหม่ยังมีขึ้นอีกก็หาคำอื่นเรียกชื่อให้แปลกออกไป เอาสิ่งสำคัญอันมีในวัดนั้น เช่นต้นโพธิ์หรือโบสถ์ เรียกเป็นนามวัด "วัด(ต้น)โพธิ์" หรือ "วัดโบสถ์" ฉะนั้นบ้าง”

สำหรับวัดประตูดาวอันเป็นชื่อที่เปลี่ยนจากการนำชื่อที่ตั้งที่อยู่คนละฝั่งของแม่น้ำป่าสักโดยให้ชื่อว่าวัดปากห้วยมาเป็นวัดประตูดาวทั้งนี้เพราะวัดนี้ตั้งอยู่ใกล้ประตูกำแพงเมืองและเป็นตำแหน่งที่ดาวกลปพฤกษ์ปรากฏตรงตำแหน่งของประตูเมืองเสมอๆ จึงเปลี่ยนชื่อเป็นวัดประตูดาว (จากข้อมูลของนายสุวรรณ จันทรตั้งประธานเครือข่ายวัฒนธรรมวัดประตูดาว)

ดังนั้นเราจึงอาจจะกล่าวได้ว่าชุมชน๘,๙ คือชุมชนที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยอยุธยาอยุธยาตอนกลางซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของสมเด็จพระยาเจ้าราชานุภาพทรงอธิบายไว้ในหนังสือนิทานโบราณคดีเองความเข้าใจเมืองเพชรบูรณ์ว่าเป็นเมืองที่ถูกสร้างขึ้นเป็นสองยุคคือในสมัยสุโขทัยยุคหนึ่ง และถูกสร้างซ้ำในทีเดิมโดยร่นแนวกำแพงเมืองให้เล็กลง สิ่งที่ยืนยันว่าสร้างซ้ำในทีเดิมคือหลักฐานจากวัดโพธิ์เย็นวัดโบสถ์ชนะมารและตำนานที่มีวัดร้างคือวัดสนามชัย วัดท่ารอ

สำหรับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน๘,๙มีความเป็นมาดังนี้

ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่ ๘ และ ๙

ความเป็นมาของชุมชนบ้านในเมือง ตามเขตการปกครองของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์จะประกอบด้วยชุมชนกลุ่มวัดโพธิ์เย็น กลุ่มวัดไตรภูมิ กลุ่มวัดประตูดาวและกลุ่มวัดโบสถ์ชนะมาร รวมกันเรียกว่าชุมชนที่ ๘, และชุมชนที่ ๙ ประชาชนส่วนมากจะปลูกบ้านอยู่อาศัยกันตามลุ่มแม่น้ำป่าสัก เพื่อความสะดวกในการใช้น้ำในลำน้ำป่าสักในการประกอบอาชีพเพาะปลูกและบริโภค ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนนี้โดยมากจะประกอบอาชีพค้าขายและเกษตรกรรม

บริเวณหน้าที่ทำการประปาในปัจจุบันนี้จะเป็นบ้านพักของบรรดาข้าราชการ แม้กระทั่งจนผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนั้นก็ตั้งอยู่บริเวณนี้เช่นกันและบริเวณที่ทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคในปัจจุบันนี้ก็เป็นที่ตั้งของเรือนจำ(หรือคุก)กันนักโทษ)และบริเวณบ้านพักผู้พิพากษาที่เป็นที่ทำการศาลยุติธรรมประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ ศาลจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามริมแม่น้ำป่าสักหน้าวัดไตรภูมิก็จะเป็นร้านค้ามีผู้คนมาทำการค้าขายกัน ดังนั้นด้วยเหตุดังกล่าวมาแล้วจึงเรียกชุมชนบริเวณนี้ว่าเป็นที่ตั้งของเมืองเพชรบูรณ์ชาวบ้านเรียกชุมชนนี้ว่า "บ้านในเมือง" มาจนทุกวันนี้

ภาพที่ 3.22 โรงเรียนประชาบาลตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดโคกใหญ่ พ.ศ.2448

ภาพที่ 3.23 โรงเรียนประชาบาลตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดโคกใหญ่ พ.ศ.2448

ภาพที่ ๑๒๒ คู่กักกันนักโทษที่เดิมตั้งอยู่ริมแม่น้ำป่าสักปัจจุบันนี้คือที่ทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (จากโครงการพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ:กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ.๒๕๔๗-๒๕๕๑)

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ การโยกย้ายถิ่นที่อยู่ของประชาชนนั้นได้มีผู้คนที่เดินทางมาค้าขายจากจังหวัดสระบุรีแล้วไม่กลับภูมิลำเนาเดิม ต่างก็พากันปลูกบ้านสร้างเรือนอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ บริเวณวัดประตูดาวเดิม วัดไตรภูมิก็มีหลายครอบครัวด้วยกันและอยู่กันมานาน จนถึงปัจจุบันนี้ก็มีเป็นจำนวนมากด้วยกัน ส่วนมากชาวสระบุรีที่อาศัยอยู่จะประกอบอาชีพค้าขายกันเป็นจำนวนมาก

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนจะตั้งบ้านเรือนอยู่แถบวัดไตรภูมิและวัดประตูดาวลักษณะของชุมชนจะเป็นสองกลุ่มอยู่คนละฝั่งของแม่น้ำป่าสัก ชุมชนที่อยู่แถบวัดไตรภูมิก็เรียกตนเองว่าชุมชนวัดไตรภูมิอยู่ใกล้วัดประตูดาวก็เรียกตนเองว่าชุมชนวัดประตูดาวโดยเอาชื่อวัดมาเป็นชื่อของชุมชน ในลักษณะเดียวกันชุมชนที่ ๙ ประกอบด้วยชุมชนวัดโพธิ์เย็นและชุมชนวัดโบสถ์ชนะมารก็เรียกชื่อของชุมชนตนเองตามชื่อวัดเช่นเดียวกัน

ด้วยเหตุที่เป็นชุมชนเมืองมาแต่เดิมสถานที่สำคัญและหน่วยงานราชการมาตั้งอยู่บริเวณชุมชนนี้จึงมีชื่อเรียกรวมกันว่า"ชุมชนบ้านในเมือง"

การประกอบอาชีพ

ประชาชนส่วนมากจะปลูกบ้านอยู่อาศัยกันตามลุ่มแม่น้ำป่าสัก เพื่อความสะดวกในการใช้น้ำในลำน้ำป่าสักในการประกอบอาชีพเพาะปลูกและบริโภค ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนนี้โดยมากจะประกอบอาชีพค้าขายและเกษตรกรรมนอกจากการเกษตรแล้วยังมีอาชีพในการค้าขายทางลำน้ำอีกด้วยดังเช่นการให้ข้อมูลของวิทยากรในชุมชนแล้วว่า(นางจรงักษ์ โฆษิตานนท์, นางสาว ปราณี .ไกรโชค บ้านในเมือง ต.ในเมือง)

การเดินทางมาจากจังหวัดสระบุรี เพื่อมาทำการค้าขายที่จังหวัดเพชรบูรณ์นั้นได้เดินทางมาทางเรือโดยใช้เรือขนาดใหญ่เรียกว่าเรือกระแชง บรรทุกสินค้ามาขาย โดยวิ่งทวนกระแสน้ำมาตามลำแม่น้ำป่าสัก โดยใช้เรือยนต์เป็นพาหนะจูงมา การเดินทางจะเริ่มเดินทางในฤดูน้ำหลาก ประมาณเดือน ๗,๘,๙ สินค้าที่นำมาขายนั้นโดยมากจะเป็นของกินของใช้เช่นเกลือ น้ำตาล เสื้อผ้า น้ำปลา สบู่ การเดินทางจะลำบากมากเนื่องจากน้ำในลำน้ำป่าสักเวลาน้ำหลาก น้ำจะล้นตลิ่ง มองไม่เห็นลำแม่น้ำป่าสักอยู่ที่ใดสอบถามได้ความว่าที่เดินนั้นได้ดูตามระยะทางของต้นไม้เป็นหลัก ขนาดได้ย่นเสียงเครื่องของเรือยนต์มาประมาณ ๓ วันแล้วเรือยังเดินทางไม่ถึงเพชรบูรณ์ เพราะกระแสน้ำไหลเชี่ยวมาก

ภาพที่ ๑๒๓ เรือกระแชงที่ใช้บรรทุกสินค้ามาขายระหว่างจังหวัดเพชรบูรณ์และกรุงเทพฯ

(จากโครงการพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ:กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์พ.ศ๒๕๔๗-๒๕๕๑)

บางท่านอาจจะสงสัยว่าเพราะเหตุใดจึงเลือกเดินทางมายังแม่น้ำป่าสักโดยใช้เรือเป็นพาหนะ เพราะในสมัยนั้นเพชรบูรณ์เป็นเมืองปิด ไม่มีถนนเชื่อมต่อกับจังหวัดใกล้เคียง จึงใช้แม่น้ำป่าสักเป็นทางเดินค้าขายติดต่อกัน ชาวเพชรบูรณ์หลายท่านที่พอมีฐานะได้จัดซื้อเรือขนาดใหญ่บรรทุกสินค้า เช่น ข้าวเปลือก ยาสูบ หนังสือพิมพ์ ของป่าและของสมุนไพรต่างๆตามแต่จะหาได้บรรทุกเรือล่องไปขายจนถึงกรุงเทพมหานครก็มี แล้วแต่สินค้าที่นำไปขายนั้นจะขายหมดที่ไหน บางรายขายหมดตั้งแต่อยุธยาแล้วถ่อเรือกลับเพชรบูรณ์ บางรายก็ล่องไปถึงกรุงเทพฯ โดยไปจอดพักขายสินค้าที่ปากคลอง

โอง่าง(แถววัดจักรวรรดิ)แล้วซื้อสินค้าเสื้อผ้าใส่เรื่อนำมาขายที่เพชรบูรณ์ กระทำอยู่อย่างนี้เป็นประจำทุกปี จนเป็นที่รู้จักกันในหมู่ผู้คนที่อาศัยอยู่ตามน้ำป่าสัก

ภาพที่ ๑๕๘ ตลาดจุดแลกเปลี่ยนสินค้าทางเรือในอดีต ภาพที่ ๑๕๙ อดีตท่าน้ำที่ทำการค้าขายทางเรือ

วิถีชีวิตความเป็นอยู่

เนื่องจากชาวชุมชนบ้านในเมืองมีบรรพบุรุษเป็นชาวอยุธยาจะมีวิถีชีวิตเป็นเช่นคนที่มีชีวิตแบบลุ่มน้ำดังนี้วิถีชีวิตของชุมชน๘,๙ซึ่งอาศัยอยู่ริมแม่น้ำป่าสักไหลผ่านจะมีความผูกพันกับแม่น้ำป่าสักหลายด้านเช่นการใช้เป็นทางคมนาคม งานประเพณีสนุกสนานรื่นเริงแล้วยังผูกพันกับอาชีพหลายด้านด้วยเช่นกันได้แก่อาชีพทางการเกษตร

ริมตลิ่งสองฝั่งแม่น้ำป่าสักจะมีการปลูกผักต่างๆเช่น ผักกาด ผักบุ้ง หอม กระเทียม คื่นห่าน กะหล่ำปลี มันเทศ ถั่วฝักยาว ฯลฯ เพราะมีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี ชาวบ้าน จะใช้น้ำในแม่น้ำรดผักแต่ละบ้านจะปลูกผักไว้กินเองไม่นิยมซื้อขายกันแต่จะมีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันกันไปประกอบอาหารกันเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อประกอบอาหารกันเสร็จแล้วก็จะดักใส่ถ้วยแจกบ้านใกล้เคียงกันเป็นประจำในหมู่บ้าน

นอกจากนี้ก็ยังมีการประกอบอาชีพทางการจับสัตว์น้ำคือปลาเป็นการจับมาประกอบอาหารไม่ต้องซื้อมาจากที่อื่น เพราะปลาในแม่น้ำป่าสักเมื่อก่อนชุมชุมและหาง่าย กล่าวได้ว่าตาน้ำพริกไว้ก่อนแล้วค่อยลงคลองหาปลาก็ยังได้

การหาปลาของชาวบ้านก็ใช้วิธีง่ายๆ หาใช้เฉพาะประกอบอาหารในแต่วันเท่านั้นไม่เอามากพอกินในแต่ละมื้อเท่านั้น เพราะไม่ได้เอาไปซื้อขายเหมือนปัจจุบันนี้ เครื่องมือต่างๆที่ชาวบ้านใช้หาปลาก็มี แห ข้อน เบ็ด แหเลน สวิง ลากโซ่ทำดางกระโดดหรืออุจโน

ลักษณะนิสัยของชาวบ้าน

จากวิถีการดำรงชีวิตของชาวชุมชนบ้านในเมืองจะเห็นได้ว่าชาวบ้านเป็นคนนิสัยใจคอเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการแบ่งปันอาหารกันกิน ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย มีการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงปลูกผักกินเองไม่มีการซื้อขายใช้วิธีแลกเปลี่ยนกันกิน เน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติดังเราจะเห็นได้จากการจับปลาแต่พอกิน

ความเชื่อ

เชื่อในสิ่งที่เหนือจริงอนินิหารเช่นเชื่อว่าพระพุทธรูปมหาธรรมราชาหนีไปสงวน้ำเองได้ ดังปรากฏในตำนานดังนี้

ตำนานพระพุทธรูปมหาธรรมราชา

ตามประวัติเล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนแล้วว่าเมื่อประมาณ 400 ปีที่ผ่านมา ชาวเพชรบูรณ์กลุ่มหนึ่งมีอาชีพในการจับสัตว์น้ำอยู่ในแม่น้ำป่าสัก อยู่มาวันหนึ่งชาวประมงกลุ่มนี้ได้ออกไปล่าตามปกติเช่นทุกวัน เผอิญวันนั้นเกิดเหตุการณ์ประหลาดตั้งแต่เช้าถึงบ่ายไม่มีใครจับปลาได้สักตัวเลย ดังกับว่าใต้พื้นน้ำไม่มีสิ่งที่มีชีวิตอาศัยอยู่เลยสร้างความงุนงงแก่พวกเขาเป็นอย่างมาก ต่างพากันนั่งปรึกษาวางจะทำประการใดดี

บริเวณที่ชาวบ้านนั่งปรึกษากันอยู่ ปัจจุบันคือบริเวณ"วังมะขามแพบ" คำว่ามะขามแพบหมายถึงไม้ระกำนั่นเอง บริเวณดังกล่าวอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ทันใดนั้นกระแสน้ำในแม่น้ำแห่งนี้ก็หยุดไหลนิ่งอยู่กับที่ แล้วค่อยๆมีพายุพัดขึ้นมาจากฟองทิวมากขึ้น มองดูคล้ายกับว่ากำลังเดือดอยู่บนเตาไฟ ไม่นานก็เปลี่ยนเป็นวังน้ำวนใหญ่และลึกมาก ณ ที่แห่งนั้นทุกคนด้วยความมึนงง ไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าเกิดอะไรขึ้น เหตุการณ์ดำเนินต่อไปจนกระแสน้ำวนแห่งนั้นเข้าสู่สภาพเดิมและดูเอาพระพุทธรูปองค์หนึ่งขึ้นมาจากเหนือผิวน้ำมีอาการดำมืดดำว่ายอยู่ตลอดเวลาเหมือนอาการของเด็กเล็กๆที่กำลังเล่นน้ำ เป็นที่แน่นอนที่ชาวประมงกลุ่มนั้นได้ประจักษ์ถึงความศักดิ์สิทธิ์จึงได้พร้อมใจอัญเชิญขึ้นมาประดิษฐานไว้ที่วัดไตรภูมิจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ในปีต่อมาครั้งถึงเทศกาลสารทไทยพระพุทธรูปองค์นี้ที่ถูกอัญเชิญมาจากน้ำก็ได้หายไปอย่างไร้ร่องรอย ชาวบ้านชาวเมืองก็ออกตามหากันจ้าละหวั่นในที่สุดก็ไปพบพระพุทธรูปองค์นี้ตรงบริเวณที่พบครั้งแรกและกำลังดำมืดดำว่ายอยู่พอดี จึงได้อัญเชิญมาอีกครั้งหนึ่ง

นับแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อถึงเทศกาลสารทไทยคือตรงกับแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ภายหลังถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสงฆ์แล้วเจ้าเมืองเพชรบูรณ์สมัยนั้น พร้อมด้วยข้าราชการตลอดจนประชาชนในเมืองเพชรบูรณ์ร่วมกันอัญเชิญพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์นี้ ไปทำพิธีสงวน้ำที่วัง

มะขามแปดตรงที่พบทุกปี หากปีใดน้ำน้อยเข้าไปไม่ได้ก็ฉวยเชิญไปสงวน้ำที่วัดโบสถ์ชนะมารแทน แล้วถวายนามท่านว่า “พระพุทธรมหาธรรมราชา”

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นางทุมมา อินทรสร บ้านเลขที่ ๕๕ ต.ในเมือง อ. เมือง จ. เพชรบูรณ์)

พุทธลักษณะของพระพุทธรมหาธรรมราชา

พระพุทธรมหาธรรมราชา เป็นพระพุทธรูปเนื้อทองสัมฤทธิ์ ปางสมาธิ หน้าตักกว้าง ๑ นิ้ว สูง ๑๘ นิ้ว มีพุทธลักษณะเศียรสวมมงกุฎทรงเทริด พระเกศเมาฬีมีลักษณะเหมือนยอดเจดีย์ (ปกติพระพุทธรูปทั่วไปจะเป็นเปลวเพลิงหรือดอกบัวตูม) ไม่มีฐาน พระพุทธรูปองค์นี้หาประวัติผู้สร้างไม่ได้ เป็นพระพุทธรูปศิลปะสมัยลพบุรี มีอิทธิพลอยู่ในตอนกลางของประเทศไทย กำหนดอายุโดยอนุโลมตามอย่างศิลปกรรมขอมในกัมพูชาเช่นศิลปกรรมแบบครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่อยู่ก่อนครึ่งแรกพุทธศตวรรษที่ ๑๘ คือก่อนสมัยสร้างนครวัดและศิลปะแบบนครวัดมีอายุครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เรียกว่าศิลปะแบบบรรยงค์หรือบายน แต่ศิลปกรรมลพบุรีบางชิ้นอายุก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ คือราวอายุพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ก็มี แต่พระพุทธรมหาธรรมราชาน่าจะสร้างราวสมัยพุทธ ๑๘ เพราะขอมหันมานับถือศาสนาพุทธดังนั้นพุทธลักษณะจึงเป็นกึ่งเทพกึ่งพระพุทธรูป ที่เราเรียกว่าพระพุทธรูปทรงเครื่อง

พระพุทธรมหาธรรมราชา เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลปะลพบุรีทรงเครื่อง สร้างด้วยเนื้อทองสำริด หน้าตักกว้าง ๑๓ นิ้ว สูง ๑๘ นิ้ว ไม่มีฐาน มีพุทธลักษณะ พระพักตร์กว้าง พระโอษฐ์แบะ พระกรรณยาวย่อยจรดพระอังสะ พระเศียรทรงชฎาเทริด หรือมีกะบังหน้า ทรงสร้อยพระศอพาหุรัด ทรงประคดเป็นลายสวยาม

(จากรายงานการวิจัยเรื่องประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ของนาตยา รัชมีและคณะ)

ภาพที่ ๑๓๐ พระพุทธรมหาธรรมราชา วัดไตรภูมิ

สภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชน

การคมนาคมทางน้ำ

ด้วยเหตุที่การคมนาคมทางน้ำมีความสำคัญมากเพราะถนนยังไม่สะดวกเหมือนในปัจจุบันนี้

คลองแสนพระยาโคก

เป็นลำคลองที่แยกมาจากลำน้ำป่าสักตอนบนที่เรียกว่า “บ้านปากปู้” ไหลคดโค้งผ่านหลังโรงพยาบาลเมืองเพชรและตลาดดาวเฮง แสนพระยาโคกเพี้ยนมาจากสองพระยาโคกโดยตามตำนานพระนางผมหมอม เจ้าเมืองนครเดิมาตั้งทัพคอยทหารค้นหาศพนางผมหมอมด้วยความโศกเศร้าพระทัย

ส่วนอีกตำนานหนึ่งธิดาเจ้าเมืองหนีตามนายทหารรับใช้แล้วโดนพระราชบิดามารดาตามมาจับตัวได้ที่ตรงนี้แล้วถูกสั่งประหารชีวิตทั้งคู่ โดยนางคมคายที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมคลองนี้คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟัง

(วิทยากร ด.ร.วิศัลย์ โสมิตานนท์ ต.ในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์-นางคมคาย ต.ในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์)

คลองแม่น้ำเก่า

เป็นคลองที่ลำน้ำแยกจากลำน้ำป่าสักตอนบน ซึ่งเรียกว่าปากปู้แต่แม่น้ำเดิมที่แยกมาต้นเขินชาวบ้านจึงพากันเรียกคลองนี้ว่า “คลองแม่น้ำเก่า” บริเวณแม่น้ำเก่านี้เดิมเป็นสถานที่ทำพิธีอาบน้ำพระพุทธรูปพระพุทธรูปองค์พระพุทธรูปพระดำน้ำต้นเขินไม่สะดวกในการทำพิธีอุ้มพระดำน้ำจึงได้ย้ายมาประกอบพิธีที่วัดโบสถ์ชนะมาร

คู้แม่ น้ำป่าสัก

เป็นที่ประกอบพิธีอุ้มพระดำน้ำอยู่ที่วัดโบสถ์ชนะมารเป็นคู้น้ำที่ผ่านหน้าวัด เดิมสถานที่อุ้มพระดำน้ำใช้บริเวณที่พอบองค์พระพุทธรูปพระพุทธรูปพระดำน้ำคือคลองแม่น้ำเก่าที่มีสภาพต้นเขินแล้ว ไม่สะดวกในการประกอบพิธีจึงย้ายสถานที่มาที่วัดโบสถ์ชนะมาร

คลองเรือ

ในสมัยก่อนบ้านเมืองยังไม่เจริญ ถนนหนทางไม่สะดวกสบายจะมีเพียงทางเดินเล็กๆ สำหรับการเดินทางไปมาหาสู่กันตามหมู่บ้านต่างๆ จะพายเรือไปตามลำคลอง จากบ้านในเมืองไปบ้านไร่เหนือ บ้านดงมูลเหล็ก คลองนี้จึงเรียกคลองเรือ ปัจจุบันนี้ต้นเขินหมดแล้ว บางตอนคนก็ถมดินปลูกบ้าน

ถนนสายสำคัญ

แยกต้นหว้า

เป็นสี่แยกเกิดจากถนนสนามชัยตัดกับถนนไปจากวัดประตูดาว ตรงแยกตัดกันนั้นมีต้นหว้าใหญ่อยู่ตรงสี่แยกพอดีจึงได้นำมาว่าแยกต้นหว้า

ภาพที่ ๑๖๕ แยกต้นหว้า

บริเวณสี่แยกโฆษิต เดิมสถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ของโรงเรียนโฆษิตวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์ที่ได้ไปรับรองวิทยฐานะจากรัฐบาล ต่อมาโรงเรียนได้ย้ายไปสร้างใหม่ที่ใกล้กับโรงพยาบาลเพชรรัตน์

ความเจริญของชุมชน

ทางการศึกษา

โรงเรียนเทศบาลบ้านในเมือง

เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา มีอยู่ ๑ แห่งในสังกัดของการปกครองท้องถิ่น(เทศบาล)คือโรงเรียนเทศบาล๑ บ้านในเมือง จัดการศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่๑-๖ เดิมตั้งอยู่ในเขตวัดไตรภูมิแล้ว ย้ายมาที่ถนนประชาสรรค์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์

ด้านเศรษฐกิจ

มีแหล่งการค้าและธุรกิจดังนี้

ตลาดดาวเฮง

เดิมสถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ของโรงเรียนโฆษิตวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์ที่ได้ไปรับรองวิทยฐานะจากรัฐบาล ต่อมาโรงเรียนได้ย้ายไปสร้างใหม่ที่ใกล้กับโรงพยาบาลเพชรรัตน์และนายชัยวัฒน์ เจริญศรีทองขอเช่าที่ดินที่ตั่งโรงเรียนโฆษิตเดิม นำมาสร้างเป็นตลาดให้ชื่อว่าตลาดดาวเฮง คำว่า “ดาว” เป็นชื่อของภรรยา นายชัยวัฒน์ส่วนคำว่า”เฮง”เป็นชื่อเดิมของนายชัยวัฒน์

(วิทยากร นายชัยวัฒน์ เจริญศรีทอง ตำบลในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ตลาดข้างวัดประตูดาว

เป็นตลาดสร้างใหม่สร้างขึ้นบนที่ดินของวัดประตูดาว ซึ่งนายประทีน นาคสำราญ นายก อบ.ต.ตำบล เสดียง เข้ามาทำเป็นตลาดร้านค้าเล็กๆสำหรับชาวบ้านใกล้เคียงมาซื้อขายสินค้า ไม่ต้องเดินทางไปตลาดใหญ่ของเทศบาล

ที่ทำการไฟฟ้า

เป็นสถานที่สำคัญของทางราชการเดิมเป็นที่ตั้งของวัดร้าง (วัดท่ารอ)เช่นกันและเป็นที่เคยตั้งของสถานที่คุมขัง (เรือนจำ) และเรือนจำถูกย้ายออกมาตั้งที่ทำการของเทศบาลปัจจุบัน ก่อนที่จะย้ายไปอยู่ที่ถนนพระพุทธบาทในปัจจุบันนี้

ภาพที่ ๑๖๗ ที่ทำการไฟฟ้า เดิมเป็นที่ตั้งของเรือนจำ

ชุมชนที่ ๘,๙เป็นชุมชนที่เป็นเมืองในสมัยอยุธยายุคปลายตรงกับสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชสร้างขึ้นในบริเวณ เมืองเก่าที่เป็นเมืองในสมัยกรุงสุโขทัยยุคต้น แต่สร้างให้เล็กและแคบลงกว่าเดิม ชาวชุมชนดำรงชีวิตเหมือนกับชุมชนริมน้ำทั่วไป เป็นเมืองที่มีทรัพยากรเป็นแหล่งประวัติศาสตร์หลายแห่งตัวอย่างเช่น

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ตั้งอยู่ถนนหลักเมือง มีลักษณะเป็นศาลาทรงไทยตรีมุขเป็นที่ประดิษฐานเสาหลักเมือง องค์ศาลหลักเมืองเป็นแท่งหินจารึกด้วยอักษรขอม และภาษาสันสกฤต มีลักษณะเป็นปลายบ้านโค้ง มีความสูงจากฐานล่างถึงปลายยอด ๑๘๔ เซนติเมตร กว้าง ๓๐

เซนติเมตร หนา ๑๕-๑๖ เซนติเมตร คาดว่ามีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่๑๑-๑๒ ลงมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ จึงนับว่าเป็นเสาหลักเมืองที่แปลกและเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย กรมศิลปากรประกาศให้เป็นโบราณสถานสำหรับชาติเมื่อพ.ศ.๑๔๘๓

สำหรับการตั้งศาลหลักเมืองแห่งนี้ของบ้านในเมือง สันนิษฐานว่ามีการตั้งศาลหลักเมือง ในสมัยกรุงสุโขทัยและในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีการร่นกำแพงเมืองให้เล็กลงมีวัดไตรภูมิเป็นศูนย์กลาง อาจจะมีการตั้งเสาหลักเมืองใหม่หรือเป็นองค์เดิมและตั้งอยู่ ณ ที่ใด ไม่สามารถระบุสถานที่และหาหลักฐานได้

ศาลหลักเมืองเป็นเสามาหินมิใช่ไม้ เป็นเสาหลักเมืองซึ่งตามบันทึกของกรมศิลปากรระบุว่าเป็นเสามาหินที่นำมาจากเมืองโบราณศรีเทพ สมัยทวารวดี ที่มีความสูงไหลทางวัฒนธรรมขอม ซึ่งมีความอายุ ๑,๒๐๐ปี เพราะฉะนั้นเสาหลักเมืองของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์จึงเป็นเสาหลักเมืองที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย

ตามตำนานความเชื่อของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์เชื่อกันว่าเป็นเสาหลักเมืองที่ตั้งอยู่บนกำแพงเมืองโบราณสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง เพราะมีกำแพงเมืองเป็นอิฐปนศิลา ที่สามารถป้องกันปืนไฟที่นำมาใช้ในการรบ ยุคนั้นน่าจะเป็นสมัยพระชัยราชา- สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งมีการสร้างกำแพงเมืองและตรงประตูกำแพงเมืองมีการขุดหลุมฝังคนที่ชื่อ อิน จัน มัน คงลงไปทั้งเป็น

ได้มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าเจ้าเมืองให้ทหารไปเที่ยวประกาศหาคนที่ชื่ออิน จันมันและคง คนที่ชื่ออิน จันได้แล้วแต่คนที่ชื่อมันและคงยังหาไม่ได้ โดยขณะที่ทหารเดินขบวนไปประกาศหานั้นผ่านไปทางวัดไตรภูมิ เณร ๒รูปได้ขานรับว่าตนเองชื่อมันและคงซึ่งเป็นเวลาฉันเพลพอดี ทหารได้ตรูขึ้นไปจับเณรทั้ง ๒ รูป เจ้าอาวาสขอรับรองให้เณรทั้งสองรูปฉันเพลก่อน แต่เนื่องจากทหารตระเวนมาหลายวันแล้วและกลัวไม่ทันพิธี จึงไม่ยอมทำตามคำร้องขอของเจ้าอาวาสฯ ไก่ธมากจึงสาปแช่งว่าใครมาเป็นเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ขอให้อยู่ได้ไม่เกิน ๓ ปี นับแต่นั้นมาไม่เคยมีเจ้าเมืองคนใดหรือผู้ว่าราชการจังหวัดคนใดอยู่ได้เกิน ๓ ปีเลยแม้แต่คนเดียว และสิ่งเหล่านี้คงเป็นปาฏิหาริย์ที่หาคำตอบยังไม่ได้เพราะเป็นความจริงที่ทุกคนได้รับทราบกันทุกคน

ปัจจุบันนี้ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นสถานที่ที่ชาวเมืองเพชรบูรณ์เคารพและแวะเวียนมากราบไหว้บูชากันอยู่เสมอทั้งในวันปกติและเทศกาลที่สำคัญๆ

(วิทยากร ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อายุ ๔๘ ปี ตำบลในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๔๘ ศาลหลักเมืองในปัจจุบัน

หอวัฒนธรรมนครบาล

ตั้งอยู่ถนนหลักเมืองและถนนเพชรเจริญเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ทิศตะวันออกฝั่งตรงกันข้ามเป็นศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ทิศใต้จรดคลองแสนพระยาโคก และเป็นฝั่งตรงกันข้ามกับศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ เดิมเป็นสถานที่ตั้งของศาลาประชาคมเพชรบูรณ์ใช้เป็นสถานที่ประชุมและจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่างๆของจังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์และเป็นที่ดินพัสดุของกรมธนารักษ์ ซึ่งก่อสร้างมาตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๐๔และเกิดชำรุดทรุดโทรม

ภาพที่ ๑๔๕ ศาลาประชาคมหลังเก่า

ภาพที่ ๑๔๖ หอวัฒนธรรมนครบาล

ในพ.ศ. ๒๕๓๓ สมัยด.ร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์เป็นนายกเทศบาลเมือง ได้เสนอขอใช้พื้นที่ดังกล่าวจากกรมธนารักษ์เพื่อจัดสร้างเป็นหอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ ของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์แต่ยังไม่ได้รับการพิจารณาเป็นเวลา ๒ ปี ต่อมานายวิจิตร พรพฤฒิพันธุ์ ส.ส.เพชรบูรณ์เขต ๑ และเป็นคณะกรรมการศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของสภาผู้แทนราษฎร(ในขณะนั้น) ได้ให้การอนุรักษ์ดำเนินเรื่องช่วยอีกแรงหนึ่งโดยเป็นผู้ประสานงานจนได้รับการอนุมัติจากกรมธนารักษ์ โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นสีเขียวอ่อนเพื่อการสันถนาการ ตามที่ผังเมืองออกแบบไว้และเริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อพ.ศ.๒๕๔๕

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์มีลักษณะเป็นอาคารทรงไทยคอนกรีตเสริมเหล็กลักษณะเป็นหอประชุมขนาดใหญ่ ประดับลวดลายตกแต่งสวยงาม โดยพยายามรักษารูปทรงเดิมของศาลาประชาคมเพชรบูรณ์ไว้ ภายในตัวอาคารแบ่งเป็นพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรกทำเป็นหอประชุมเหมือนโรงภาพยนตร์ มีเวทีพร้อมที่นั่งชมการแสดง ส่วนที่สองเป็นห้องโถงใช้เป็นห้องจัดนิทรรศการและเป็นสถานที่จัดกิจกรรมหมุนเวียนของเยาวชนและประชาชนพร้อมทั้งของหน่วยงานต่างๆโดยรอบ ภายนอกอาคารประกอบด้วยลานจอดรถ ศาลารมย์ที่นั่งพักทรงไทย อาคารห้องสุขา ๒ หลัง ประติมากรรมมะขามยักษ์สีทองตั้งอยู่ท่ามกลางสวนสาธารณะและที่นั่งเล่นเพื่อให้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์สร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและเป็นจุดเริ่มต้นของนักท่องเที่ยวต่างๆในจังหวัดเพชรบูรณ์คล้ายกับเป็นศูนย์วัฒนธรรม (วิทยากร ด.ร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อายุ ๔๘ ปี ตำบลในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

กำแพงเมืองเก่าป้อมหลักเมืองและประตูชุมพล

ลักษณะสำคัญของกำแพงเมืองเก่าก่อด้วยอิฐถือปูน สันนิษฐานว่าเป็นกำแพงเมืองและป้อมที่สร้างขึ้นในยุคที่ ๒ คือยุคสมัยอยุธยาาราวสมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้สร้างเมืองใหม่ลงที่เดิมแต่ถอยร่นให้เล็กลงกว่าเดิม กำแพงก่อด้วยอิฐถือปูนและใช้ก้อนหินทรายประกอบ บางส่วนตลอดแนวกำแพงด้านตะวันออกยาว ๔๐๐ เมตรด้านใต้ยาว ๖๐๐ เมตร คือป้อมถนนหลักเมือง ป้อมสนามชัย ป้อมศาลเจ้าแม่ ป้อมศาลเจ้าพ่อ และประตูเมือง ปรากฏแนวกำแพงเมืองถนนเพชรรัตน์ ถนนหลักเมืองและถนนสนามชัย

ภาพที่ ๑๕๖ กำแพงเมืองยุคที่ ๒

ภาพที่ ๑๕๗ แนวกำแพงเมืองเลียบบถนน

เราอาจจะกล่าวได้ว่าชุมชนในเมืองเป็นชุมชนที่น่าสนใจเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่และยังเป็นเมืองที่มีกำเนิดมาจากสมัยอยุธยายุคกลางมาจนถึงยุคปัจจุบันที่มีวิวัฒนาการอย่างช้าๆ น่าที่จะพัฒนาและดำรงไว้

จากการศึกษาชุมชนในเขตเมืองโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางสำหรับชุมชนที่ ๘,๙ เราอาจจะสรุปได้ว่าการศึกษาเรื่องเล่าของตำนานนางผมหม่อมทำให้เราทราบว่าเขตเมืองเก่าสมัยสุโขทัยที่มีจุดร่วมกับสมัยสุโขทัยยุคต้นคือวัดโพธิ์เย็นเพราะศพนางผมหม่อมได้ทำพิธีปลงศพที่วัดนี้และที่บอกว่าเป็นธิดาของขอมแสดงว่าเจ้าเมืองขอมต้องมีอำนาจเหนือชนเผ่าไทยในดินแดนนี้ แต่สิ่งก่อสร้างได้แก่เจดีย์ที่บรรจุกระดูกช้างและนางผมหม่อมเป็นสถาปัตยกรรมแบบสุโขทัย ดังนั้นการสืบทอดจากความทรงจำอาจจะมีการเข้าใจผิด นางผมหม่อมน่าจะเป็นลูกของเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ในสมัยสุโขทัยยุคต้นมากกว่า

แต่เราก็สรุปได้ว่าชุมชนเก่าแก่ในเขตเมืองคือชุมชนวัดโพธิ์เย็นและน่าจะเป็นพวกเดียวกันกับชุมชนบ้านช้างเผือกเป็นชนเผ่าดั้งเดิมของเพชรบูรณ์ เมื่อมีการสร้างเมืองขึ้นมาใหม่ในสมัยอยุธยา วัดคูบ้านคูเมืองที่ถูกสร้างขึ้นคือวัดไตรภูมิ โดยเหตุที่เป็นเมืองใหม่ สร้างทับเมืองเก่าจึงมีวัดร้างที่ถูก

บูรณะขึ้นมาใหม่เช่นวัดโบสถ์ชนะมารและยังมีวัดร้างอีกหลายวัดที่ถูกทิ้งร้างเช่นวัดสนามชัย วัดท่าเรือ เป็นต้น

ประชาชนของชาวบ้านในเมืองเป็นชนเผ่าดั้งเดิมมีชาวสระบุรีที่มากำขายทางเรือกับชาวบ้านในเมืองและมาตั้งรกรากและคลี่คลาย จากชุมชนเก่าแก่วิถีชีวิตเรียบง่ายพัฒนามาเป็นชุมชนที่เจริญขึ้นทั้งทางด้านการศึกษาและเศรษฐกิจสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่๒ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาที่มีจุดเด่นและสามารถปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อไปพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ

เนื่องจากสภาพวัฒนธรรมมีการกักในการฟื้นฟูวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวบ้านในเขตเทศบาลตำบลในเมือง เพื่อนำมาพัฒนาคนในเมืองซึ่งมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอยู่ตลอดเวลา เพราะมีกระแสการเปลี่ยนแปลงจากสื่อ จากเทคโนโลยี จากค่านิยมที่เน้นวัตถุนิยมจากการแข่งขันทางด้านการเมือง การก้าวสู่สังคมที่ทันสมัย

ดังนั้นการศึกษาวรรณกรรมจำเป็นต้องเจาะลึกลงไปที่รากเหง้าของวัฒนธรรมคือวัฒนธรรมพื้นบ้านได้แก่การศึกษาเนื้อหา ของข้อมูลทางด้านคติชนวิทยาได้แบ่งเนื้อหาของวัฒนธรรมพื้นบ้านออกเป็น

๑.๑ เนื้อหาด้านมุขปาฐะ คือเนื้อหาทางด้านวัฒนธรรมที่มีการบอกเล่าด้วยปากอันเป็นการสืบทอดจากความทรงจำและมีการบันทึกขึ้นในชั้นหลัง ได้แก่ประเภทของการใช้ถ้อยคำ (verbal) เช่น

ก. เพลงพื้นบ้าน (song)

ข. นิทาน (teal)

ค. ภาษิต (proverb)

ง. ความเชื่อ (belief)

จ. ภาษาถิ่น (dialect)

ฉ. ปริศนาคำทาย (riddle)

ช. ตำนานและชื่อของสถานที่

๑.๒ เนื้อหาประเภทไม่ใช้ถ้อยคำ (non -verbal) เช่น

ก. ศิลปะ (art)

ข. สถาปัตยกรรม (architecture)

ค. งานฝีมือ (handicraft)

๑.๓ เนื้อหาประเภทผสม คือการถ่ายทอดทั้งที่ใช้ถ้อยคำและไม่ใช้ถ้อยคำ มีการทำกิจกรรมผสมผสานด้วย เช่น

- ก. ระบำรำเต้น (dance)
- ข. การละเล่นของเด็ก (children games)
- ค. ละคร (darma)
- ง. ประเพณี (custom)
- จ. การรื่นเริง (festival)
- ฉ. การปรุงอาหารคาวหวาน (kooking)

จากผลของการเก็บข้อมูลจาก ๖ เครือข่ายวัฒนธรรมวัด ๑๗ ชุมชนเมืองในเขตเทศบาล สามารถจำแนกข้อมูลออกตามของแนวทางคติชนวิทยาได้ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนวัฒนธรรมวัดข้างเผือก (ชุมชนที่ ๑,๔)

ผู้เก็บข้อมูล

๑. นายเสวก	นุ่มน้อย	ประธาน
๒. นางพวงบุปผา	ตันสุขะ	รองประธาน
๓. นางสมจิตร	นุ่มน้อย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๔. นางพัชรกัญญ์	พรหมเมือง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๕. นายปรเมษฐ์	มิ่งเมือง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

๑. นางลำเจียก	โพนแก้ว
๒. นางฉลอง	พัฒนานุตร
๓. นางยิ้ม	ตาลสุก
๔. นางบัวเขตต์	ชูสกุล
๕. นางทวย	บุญยอด
๖. นางผกามาศ	ลอยเทียน
๗. นางพวงบุปผา	ตันสุขะ
๘. นางพวง	เพชรมี

๕. นางหยุ่น	พิมพ์พระโมท
๑๐. นางสนาม	นรินทรางกุล ณ อรุณยา
๑๑. นางหลง	ศรีสะอาด
๑๒. นางหนูเพียร	ทุมไพร

รายละเอียดของข้อมูลประเภทมุขปาฐะ

เป็นข้อมูลที่มีเนื้อหาทางด้านวัฒนธรรมที่มีการบอกเล่าด้วยปาก อันเป็นการสืบทอดจากความทรงจำและมีการบันทึกรวบรวมขึ้นมาในชั้นหลัง

ภูมินามวิทยา

ตำนานและชื่อสถานที่

ประวัติของชุมชน

ชุมชนวัดช้างเผือก

คนในชุมชนวัดช้างเผือกเป็นคนดั้งเดิมของหมู่บ้านสะเดียงเป็นคนส่วนใหญ่ มีชนส่วนอื่นที่อพยพมาปะปนบ้างเล็กน้อย ขนบธรรมเนียมประเพณีจะเหมือนกับชุมชนที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ และ ๑๔ ภาษาพูดก็เหมือนกัน มีอาชีพการทำมาหากินก็จะเหมือนกัน โดยส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำไร่ ทำนาและค้าขายบ้างเล็กน้อยๆ

คนในชุมชนเป็นคนดั้งเดิมของหมู่บ้านสะเดียง ชุมชนเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใดไม่มีใครทราบสันนิษฐานว่า คงจะใกล้เคียงกับวัดช้างเผือกคงไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ ปี ระยะเวลาที่มีคนถิ่นอื่นย้ายมาอยู่บ้างแต่ไม่มาก ขนบธรรมเนียมประเพณี และภาษาพูดเป็นภาษาสะเดียงจะใช้กันมากหลายชุมชนเช่น ชุมชน ๑, ๒, ๓, ๔, ๕ และ ๑๔ อาชีพ คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา ทำไร่ ค้าขาย รับราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนวัดช้างเผือก ชื่อนี้ได้มาจากเรื่องเล่าติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านานหลายร้อยปีมาแล้ว คือเรื่อง นางผมหอม ธิดาของเจ้าเมือง เจ้าเมืองทรงช้างเผือกมาและช้างเผือกมาตายที่บริเวณนี้จึงทรงสร้างวัดเป็นที่ระลึกให้กับช้างเผือก ชื่อว่า วัดช้างเผือก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การตั้งชื่อหมู่บ้านการนำเอาชื่อวัดมาเป็นชื่อของชุมชนนับว่าเป็นชุมชนที่เก่าแก่ที่สุด

ชุมชนบ้านหนองนารี

ชุมชนบ้านหนองนารีเดิมเป็นป่าสลักทუნาไม่มีบ้านเรือนของคนอยู่อย่างถาวร มีเพียงกระท่อมอาศัยทำนาของคนบ้านสะเดียงเท่านั้น แต่พอป่าเตียนแล้วจึงมีคนบ้านสะเดียงอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนก่อน ตามด้วยคน หล่มสัก หล่มเก่า และคนทางภาคอีสานเป็นส่วนน้อย ขนบธรรมเนียม

ประเพณีและภาษาพูดเป็นภาษาสะเดียงส่วนใหญ่ คนส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา ทำไร่ ค้าขาย รับราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนนี้ มีหนองน้ำใหญ่มีน้ำขังตลอดปีปัจจุบันเป็นแหล่งน้ำดิบผลิตน้ำประปาเลี้ยงผู้คนในเขตเมืองเพชรบูรณ์ เป็นหนองน้ำที่เป็นแหล่งพักผ่อนอยู่ติดกับทุ่งนา ทุ่งนาแห่งนี้มีลักษณะเป็นริ้ว จึงได้ชื่อว่าบ้านหนองนรี

เรื่องราวและตำนานที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น

ตำนานเรื่องความรักในสมัยก่อนบ้านไหนที่มีลูกสาวจะจัดให้มีการตำข้าวในเวลากลางคืน ในสมัยก่อนไม่มีโรงสีข้าว บ้านไหนไม่มีลูกสาวก็ใช้ตำข้าวในเวลากลางวัน และหนุ่มก็จะไปช่วยบ้านสาวตำข้าว เป็นการพบปะพูดคุยกันของหนุ่มสาวสมัยนั้น หรือไม่หนุ่มก็จะไปช่วยสาวเกี่ยวข้าว หรือในโอกาสอื่นๆอีกก็ได้ แต่ทั้งหมดนี้ต้องอยู่ในความควบคุมดูแลของพ่อแม่ ญาติพี่น้องของฝ่ายสาว หรืออาจไปคุยกับสาวที่บ้านได้เป็นบางโอกาส ถ้าคุยกับสาวตอนกลางวันต้องมีพ่อแม่อยู่ด้วย ถึงกลางคืนต้องจุดตะเกียงให้แสงสว่างพ่อแม่ต้องอยู่ด้วย ถึงเวลาพอสมควรก็กลับบ้านไม่นิยมให้นอนค้างบ้านสาว เว้นแต่เหตุจำเป็นก็นอนได้แต่คนละที่กัน มีพ่อแม่ดูแลอย่างใกล้ชิด

ตำนานวัดช้างเผือก

วัดช้างเผือกนี้จะสร้างขึ้นในสมัยใดและ พ.ศ.ใด ไม่สามารถจะค้นหาได้ และวัดช้างเผือกนี้สมัยก่อนเป็นที่ลือนามกันในเรื่องผีดู คนรุ่นปู่ย่า ตายายเล่าให้ฟังว่าคนที่ไปเที่ยวตลาดในเวลากลางคืนดึกๆ ต้องเดินอ้อมจากหน้าวัดไปไกล เพราะกลัวผีหลอก ซึ่งมีคนเคยโดนผีวัดนี้หลอกหลายคน นี่เป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมา

แต่ก่อนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดช้างเผือกมีเรื่องราวเล่ากันมาด้วยกันสองกระแส กระแสหนึ่งเล่าสืบทอดกันไว้ว่า มีเจ้าเมืองหนึ่งในสมัยโบราณซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ปัจจุบันนี้เข้าใจว่าจะอยู่ใกล้ชิดกับเมืองราดที่พ่อขุนผาเมืองปกครองอยู่ หรืออาจจะอยู่ใกล้ชิดกับเมืองนคร “เดิด” (คำว่าเดิด หมายถึง สูง ซึ่งอาจหมายถึง เมืองที่ตั้งอยู่ในปัจจุบัน) เจ้าเมืองนี้ไม่ปรากฏนามแต่มีพระธิดาองค์หนึ่งรูปโฉมงดงามยิ่งนักมีนามว่า “นางผมหอม” ยังไม่มีคู่ครอง เจ้าเมืองผู้เป็นบิดาก็ประกาศออกไปว่าถ้าใครก็ตามสามารถหา “ขนดอก” มาให้ได้ก็จะยกลูกสาวให้เป็นคู่ครอง ชาวเมืองทั้งหนุ่มและแก่ต่างพากันหา “ขนดอก” มาถวายเพื่อหวังจะได้เป็นลูกเขยเจ้าเมือง (“ขนดอก” นี้มีลักษณะเหมือนปลีกล้วยที่ขึ้นอยู่ในปลีกล้วย แต่มีกลิ่นหอมเหมือนดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมทั้งหลาย ซึ่งหายากมาก) ประกาศอยู่นานหลายเดือนก็ไม่มีผู้ใดสามารถหาขนดอกไปถวายเจ้าเมืองได้ แต่ทุกคนก็ไม่ละความพยายามที่จะหาขนดอกให้ได้เพื่อหวังจะเป็นบุตรเขยของเจ้าเมืองและใน

ครั้งนั้นมีชายหนุ่มจากบ้านไกลเป็นชาวบ้าน ชาวซาบ(บ้านน้ำเลาในปัจจุบันนี้ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่สูงในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ มีภาษาพูดที่เข้าใจยากเป็นภาษาถิ่น โดยเฉพาะของพวกเข่า เช่น จะโป่ง แปลว่า รับประทานข้าว ชงคัก แปลว่า คั้นน้ำ ฯลฯ)

ชายหนุ่มชาวบ้านป่าคนนี้ หาขอนดอกมาถวายเจ้าเมืองได้ ดังนั้น เจ้าเมืองจึงต้องยกธิดาให้กับชายคนนั้นตามสัญญา ฝ่ายธิดาสาวของเจ้าเมือง มีความน้อยอกน้อยใจมากที่จะต้องแต่งงานกับหนุ่มชาวป่าชาวดอยที่รู้สึกอับอายสุดใจ จึงหนีออกจากเมืองไปโดยไม่มีใครเห็น ไปโดนน้ำตายในลำน้ำป่าสัก ทำให้เจ้าเมืองและมารดาของนางผมหอม มีความโศกเศร้าเสียใจยิ่งนัก จึงยกขบวนช้าง ขบวนม้าและไพร่พลออกติดตามหาในลำน้ำป่าสัก ขบวนได้มาถึงที่แห่งหนึ่งแถวหน้าสถานีตำรวจปัจจุบันคือ ที่สร้างหอประชุมศาลาประชาคมจังหวัด เจ้าเมืองและไพร่พลจึงพักขบวนช้างม้า และเรียกสถานที่ตรงนั้นว่า “พระยาพักช้าง” ซึ่งแต่เดิมมีคลองผ่านมาหลายสายจึงเรียกคลองนี้ว่า “คลองแสนพระยาโศก” แล้วก็ให้ไพร่พลไปทำลิ้น (ทำนบกั้นน้ำ ทำด้วยไม้ไผ่และไม้รวกผูกติดกันเหมือนฝือกปิดกั้นน้ำ) ที่ลำน้ำป่าสักข้างๆวัดโพธิ์เย็น ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ และให้คนเลี้ยงช้างนำเอาช้างเผือกไปเลี้ยงที่วัดช้างเผือกในปัจจุบันนี้ เจ้าเมืองมารอศพของนางผมหอมอยู่หลายวัน ศพก็มาติดที่ลิ้นนั่นเอง

วัดโพธิ์เย็นในอดีต เรียกว่าวัด”สบ”(ซึ่งแปลว่า พบ) และขณะที่รอศพอยู่นั้นช้างเผือกที่นำมาเลี้ยงในวัดช้างเผือกซึ่งขณะนั้นเป็นป่าดงรกทึบ ช้างเผือกก็ตายในวัดแห่งนี้ เจ้าเมืองมีความโศกเศร้ายิ่งนัก ที่ต้องมาเสียทั้งธิดาและช้างเผือกคู่บารมีของตนเอง จึงได้สร้างวัดขึ้น ณ ที่ช้างเผือกตาย และได้ก่อเจดีย์ไว้สององค์ องค์หนึ่งบรรจุศพธิดาสาว จะด้วยความเสียใจธิดาสาวมากนี้เอง จึงนำเอาแก้วแหวนเงินทอง เพชรนิลจินดาอันมีค่าฝังไว้กับเจดีย์ที่บรรจุศพธิดานั้น เจดีย์นี้จึงมีความศักดิ์สิทธิ์มาก และมีคนเห็นดวงไฟพุ่งออกมาจากเจดีย์องค์นี้เสมอๆ ในวันที่ ๘ ค่ำและ๑๕ ค่ำเจดีย์อีกองค์หนึ่งบรรจุกระดูกช้างเผือกไว้พร้อมกัน และมีเจดีย์อีกสององค์ที่สร้างขึ้นหน้าพระอุโบสถ ก็จะสร้างขึ้นรื้อเดียวกัน ซึ่งพระอุโบสถนั้นจะสร้างขึ้นพร้อมกับวัดหรือไม่นั้นไม่อาจทราบได้แต่พระประธานในพระอุโบสถและพระพุทธรูปที่อยู่หน้าพระประธาน ๑๐ กว้างค์ ล้วนแต่เก่าแก่ จะรุ่นราวสมัยสุโขทัย หรือต้นอยุธยา การตั้งชื่อวัดนี้จึงเอานามช้างเผือกที่มาตายลงเอามาตั้งชื่อว่า “วัดช้างเผือก” จนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของกระแสน้ำของวัดช้างเผือกนี้ เล่าสืบต่อกันมาว่า มีธิดาเจ้าเมืองหนึ่ง ซึ่งอยู่ทางใต้เข้าใจว่าจะอยู่ทางกรุงศรีอยุธยา เป็นเมืองใดไม่ปรากฏแน่ชัด ธิดาของเจ้าเมืองนี้มีนามว่า “นางเขียวค่อม” ได้มีความรักใคร่กันกับชายคนใช้ใกล้ชิด แต่ด้วยความแตกต่างกันทางชนชั้นวรรณะ

นั่นเอง ทำให้ความรักของธิดาสวกับหนุ่มไม่สามารถจะเป็นไปได้ ประจุดอกฟ้ากับยาจก วนพิทหรือจะคู่ควรกับนางฟ้าได้

ด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีดังนั้น หนทางเดียวที่จะทำให้รักของนางฟ้ากับวนพิทได้สำเร็จก็คือ การพากันหนี โดยนางได้นัดแนะกับหนุ่มคนรักผู้ต่ำต้อยเตรียมช้างและข้าวของเครื่องใช้ เครื่องกินออกหนีจากเมืองในเวลากลางคืน โดยคิดจะไปตายเอาดาบหน้าด้วยอาณภาพแห่งความรักทำให้นางและคนรักไม่คำนึงถึงความตาย และอันตรายใดใดทั้งสิ้นพากันเดินทางรอนแรมกันมา โดยรีบเร่งจนกระทั่งออกจากเมืองมาไกลมากแล้วจึงหยุดพักนอน ระยะเวลาต่อมาพอรุ่งสางเจ้าเมืองผู้เป็นบิดาพอทราบข่าวก็มีความเกรี้ยวโกรธธิดาของตนเป็นอย่างยิ่ง จึงเกณฑ์ไพร่พลออกติดตาม แต่ด้วยไม่ทราบธิดาสวกับซุ้รักของนางหนีไปทางไหนกว่าจะจับทิศทางตามไปถูกก็เสียเวลาไปเป็นแรมเดือน จึงตามมาพบธิดาสวกับซุ้รักของนางที่ป่าแห่งวัดช้างเผือกนั่นเอง

ด้วยความโกรธที่ธิดาของตนกระทำการเป็นที่ยับยศดูแก่ชาวประชา และบ้านเมืองอื่น เขาจึงได้สั่งประหารชีวิตธิดาสวกับซุ้รักของนางเสีย เมื่อหายโกรธแล้วจึงรู้สึกเสียใจยิ่งนักที่ได้กระทำกรรมอันหนัก คือ ฆ่าบุตรของตนเอง ส่วนมารดาของนางนั้นมีความโสกเศร้าแสนทวิคูณเมื่อทราบว่าพ่อได้ฆ่าลูกของตนเองเสียแล้ว จึงได้ตกลงใจกันสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นการลบล้างบาปกรรมที่ได้กระทำต่อธิดาของตน และช้างเผือกที่แห่ขบวนนั้นมาก็เจ็บป่วยตายลงไปอีก จึงได้สร้างเจดีย์ขึ้นองค์หนึ่งบรรจุศพธิดาและคนรักของนางไว้ด้วยกัน พร้อมทั้งเพชฌินจินดาเข้าไว้ในเจดีย์องค์นี้ด้วย

ภาพที่ ๑๒ เจดีย์ใจดีบรรจุกระดูกช้างเผือก

ภาพที่ ๑๓ เจดีย์ใจร้ายบรรจุกระดูกนางผมหมอม

ส่วนช้างเผือกก็ได้เก็บเอากระดูกส่วนสำคัญบรรจุไว้ในเจดีย์อีกองค์หนึ่งเช่นกันซึ่งได้สร้างอุโบสถขึ้นไว้ระหว่างกลางของเจดีย์ที่บรรจุศพของธิดา และเจดีย์ที่บรรจุกระดูกของช้างเผือกและได้สร้างเจดีย์หน้าอุโบสถอีก ๒ องค์ ซึ่งปัจจุบันเจดีย์เก่าแก่ของวัดมีอยู่ ๔ องค์ บางองค์ปรักหักพังไปตาม

กาลเวลา เหตุที่ช้างเผือกได้มาตายที่แห่งนี้ วัดที่สร้างขึ้นจึงได้ชื่อว่า “วัดช้างเผือก” ประวัตินี้ความเป็นมาของวัดเท่าที่สืบถามมาจากปู่ย่า ตายายมาได้ ความเป็นมาดังกล่าวแล้วก็นับว่ามีประวัติความเป็นมาออกจะแปลก และล้วนแล้วเกี่ยวกับการตายของธิดาของเจ้าเมืองทั้งสิ้นซึ่งก็เป็นเรื่องแปลกอยู่

ความเชื่อ

ชาวเพชรบูรณ์มีความเชื่อเกี่ยวกับพระประธานของวัดช้างเผือกและพระพุทธรูปที่วัด โดยเชื่อว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ของพระประธานและพระพุทธรูปในอุโบสถนั้นเล่ากันไว้และเป็นความจริงซึ่งคนรุ่นปัจจุบันอายุราว ๗๐ ปี ได้พูดกันว่า ใครเจ็บไข้ได้ป่วยรักษาอย่างไรก็ไม่หายจึงไปขอน้ำมนต์กับพระอุโบสถโดยเอาน้ำที่ใส่ขันถือไปจุดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยแล้วอธิษฐานขอความสวัสดีให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ แล้วเอาน้ำเทลงไปบนเศียรพระซึ่งสร้างไว้คล้ายท่อเล็กๆ น้ำจะไหลผ่านองค์พระลงไปออกที่แขนพระพุทธรูปซึ่งมีท่อเล็ก ๆ น้ำจะไหลออกมาแล้วเอาขันรองน้ำมนต์ไปให้ผู้เจ็บป่วยดื่มอาบ และจะหายไ้จากโรคภัยไข้เจ็บ ได้อย่างไม่น่าเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ของอุโบสถนี้ อีกอย่างหนึ่งคือ ใครก็ตามที่วิ่งเข้าไปหยอกล้อ เช่น วิ่งไล่กันในอุโบสถนั้นไม่ได้ จะเกิดขัดแข้งขัดขาเหมือนโดนทุบตีเลยทีเดียว ต้องไปจุดรูปเทียนกราบขอขมาจึงจะหาย

ภาพที่ ๑๔ อุโบสถหลังเก่าที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประทับของพระประธานองค์เดิม

ความศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่ง คือ ด้านความคงกระพันชาตรี เคยมีคนเอาปืนไปยิงจะให้ข้ามหลังคาอุโบสถหลังนี้ แต่ปืนนั้นยิงอย่างไรก็ยิงไม่ดัง นี่คือความศักดิ์สิทธิ์ของอุโบสถหลังนี้ แม้ทุกวันนี้ถ้าท่านได้มีโอกาสเข้าไปนมัสการพระพุทธรูปในอุโบสถแห่งนี้ท่านจะเกิดความรู้สึกศรัทธาเล่ห์ทันที อำนาจแห่งพระรัตนตรัยซึ่งเมื่อก่อนนั้นในอุโบสถเต็มไปด้วยพระพุทธรูปเล็กๆ (ที่เรียกว่า จั่ง) มากมาย สักปีปสองปีปีเห็นจะได้ แต่ต่อมาทางวัดเห็นว่าหากทิ้งไว้อย่างนั้นจะถูกมนุษย์มือเหี้ยจับติดมือไปเสียหมดก็เลยเก็บรวบรวมฝังไว้ที่หน้าพระประธานใต้พื้นพระอุโบสถเมื่อครั้งบูรณะพื้นอุโบสถจากพื้นที่ใช้เรียงผ่านอิฐไว้เฉยๆ โดยเอาปูนซีเมนต์ฉาบให้เรียบร้อย ซึ่งเห็นเป็นปัจจุบันนี้ พระอุโบสถหลังนี้ยังอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรมไม่คงามอะไรแม้กระทั่งหลังคายังมุงด้วยสังกะสีอยู่ แม้กระนั้นก็ยังมีความมีคนในหมู่บ้านใกล้เคียง ไปนิมนต์ให้กุลบุตรบวชที่วัดก็ชื่อ พระครูวิชิต พัช อาจารย์ (หลวงพ่อบุญ) ซึ่งชาวเพชรบูรณ์ให้ความเคารพและรวมทั้งชาวต่างจังหวัดย่อมทราบได้ดีอุโบสถนั้นคือ ในวัน ๘ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ จะมีดวงไฟสุกโหลงโตสักเท่าผลส้มโอลอยขึ้นจากพระเจดีย์องค์นี้แล้วลอยตรงไปในอุโบสถ โดยเข้าทางประตูพระอุโบสถทางทิศตะวันตก เป็นประจำไม่เคยเข้าทางประตูทิศตะวันออกเลย สักพักใหญ่ๆ ลูกไฟอันสดใสจะลอยกลับมาเข้าที่พระเจดีย์ นี้ นี้อธิบายปรากฏการณ์ที่ใครต่อใครรุ่นปู่ย่า ตายายเห็นกันตลอดทั้งพระในวัดก็เห็น เลยพากันเรียกว่าแก้วสารพัดนึก ซึ่งปัจจุบันจะเห็นเป็นบางโอกาส

ความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจดีย์องค์นี้ยังมีปรากฏอีกนั่นก็คือ ใครจะเข้าไปใกล้ไม่ได้จะมี การชักขึ้นมาทันที เคยมีคนต่างถิ่นเข้าไปในวัดแล้วไปยืนปัสสาวะใกล้ๆ พระเจดีย์องค์นี้ พอเสร็จเท่านั้นเองเกิดชักขึ้น ชักงอขึ้นมาทันที ต้องมาทำพิธีขอขมาแล้วมาแก้บนกันมีอยู่ครั้งหนึ่งประมาณ ๗ - ๘ ปีมาแล้ว มีการคัดเลือกทหารเกณฑ์กันขึ้นโดยยืมศาลาวัดแห่งนี้ทำการคัดเลือก ก็เป็นธรรมดาที่พวกพ่อค้าแม่ค้าจะต้องไปขายของ มีพ่อค้าก๊วยเตี๋ยเสร็จสดน้ำไปอุทิศองค์พระเจดีย์เข้า ก็เกิดอาการชักขึ้นมาทันที ต้องเค็ดรื้อจนถึงพระภิกษุในวัดต้องไปขอขมาที่จะแก้บนให้จึงหาย

การแก้บนเมื่อมีคนทำผิดเกิดล้มเจ็บป่วยขึ้นมาเพราะไปทำผิดเกี่ยวกับพระเจดีย์องค์นี้เข้าจะมี ของที่แก้บนดังนี้ ๑.หัวหมูต้มซำซาว (๒หัว) ๒.บายศรีซำซาว .ขนมต้มขาว โดยปลุกเสกเพียงตาขึ้นแล้วนำเครื่องสังเวยตั้งบนศาลเพียงตานั่น แล้วจุดธูปเทียน ดอกไม้ขอขมาในความผิดที่ได้ทำไปแล้วก็จะหายไป ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจดีย์นี้ที่แสดงให้ปรากฏแก่ชาวบ้านนั่นเอง จึงพากันเรียกว่า “พระใจร้าย” (ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า เจดีย์ใจร้าย) ซึ่งปัจจุบันชำรุดทรุดโทรม ซึ่งทางวัดก็จะคิดจะบูรณะโดยสร้างพระเจดีย์องค์ใหม่ครอบเจดีย์องค์เก่า เพื่อรักษาไว้ซึ่งโบราณสถานไว้ (พระเจดีย์องค์นี้เคยมีคนแก้บนหนึ่งชื่อ นายเขียว วัฒนุญเลี้ยง ขึ้นไป ปัจจุบันอายุ ๘๗ ปี แล้วไม่ปรากฏว่าแก้เจ็บป่วยแต่อย่างใด)

โบราณวัตถุและโบราณสถานของวัดที่ความศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่งคือ พระเจดีย์องค์ที่บรรจุกระดูกช้างเผือกดังได้กล่าวมาข้างต้น ก็มีดวงแก้วออกมาจากเจดีย์เหมือนกัน แต่นานๆ จะเห็นครั้งหนึ่ง ความศักดิ์สิทธิ์ของโบราณสถานและโบราณวัตถุ ของวัดช้างเผือกก็มีดังกล่าวนี้นี้ซึ่งเป็นด้วยแรงอธิฐานของผู้ก่อสร้างสิ่งเหล่านั้นหรือจะเป็นด้วยพระเลื้อเมืองทรงเมืองจะสถิตอยู่ ณ วัดช้างเผือก แห่งนี้เพื่อให้ปรากฏแก่ชาวประชาทั้งไทยและเทศให้เห็นว่าแผ่นดินสยามแห่งนี้เป็นดินแดนอาถรรพ์อยู่โดยทั่วไปซึ่งรักษาเอกราชไว้ได้ถึง ๗๐๐ ปี แล้วทั้งๆ ที่ประเทศรอบบ้านเรตกเป็นเมืองขึ้นกันมาแล้วทั้งสิ้น แผ่นดินสยามจึงได้ชื่อว่า แผ่นดินอาถรรพ์ วัดช้างเผือกอาจเป็นส่วนหนึ่งแห่งแผ่นดินอาถรรพ์ของเมืองสยาม

วัดช้างเผือก

ที่ตั้งของวัดช้างเผือกๆ ตั้งอยู่ริมคลองบ้านป่าแดง (ด้านซ้ายมือ หากเดินทางจากตลาดเพชรบูรณ์ไปที่บ้านป่าแดง) ขึ้นอยู่กับตำบลในเมือง เขตเทศบาลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ หนังสือสำคัญของที่ตั้งวัดคือ โฉนดเลขที่ ๐๘.๒๕

สังกัดของวัด

วัดช้างเผือกสังกัดมหานิกาย ตั้งแต่ตั้งตั้งเดิมจนถึงปัจจุบันนี้

พระประธานในพระอุโบสถวัดช้างเผือก ภายในพระอุโบสถมีพระประธานองค์ใหญ่ชื่อว่า “ปางปราบพระยาชมพูทนต์เครื่อง” เป็นปางเดียวที่มีอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ หรืออาจจะมียกย่องเดียวในประเทศไทยก็ได้ เพราะไม่เคยปรากฏว่า มีพระประธานในอุโบสถแห่งใดที่มีพระประธานปางปราบพระยาชมพูทนต์เครื่องทรงเลย

นอกจากพระประธานในอุโบสถแล้วยังมีพระอันดับตั้งอยู่หน้าพระประธานอีกจำนวน ๑๒ องค์ มีทั้งเนื้อสำริดและเนื้อทองเหลือง อาทิ ปางห้ามญาติ ปางห้ามสมุทร และปางอื่นๆอยู่ในลักษณะยืนทูลองค์ ซึ่งเป็นของเก่าแก่ ฐานรองที่พระพุทธรูปยืนนั้นเป็นลักษณะบัวคว่ำบัวหงายทรงกลมทุก ๆ องค์

ภาพที่ ๑๕ เจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมขุดทรงปราสาท
คาดว่าจะสร้างขึ้นพร้อมเจดีย์นางผมหมอม

ภาพที่ ๑๖ ช้างเผือกที่มาของชื่อวัด

ภาพที่ ๑๗ พระประธานทรงเครื่องสร้างเลียนแบบองค์เดิม

๒. ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมประเภทไม่ใช่ถ้อยคำ(non – verbal)

เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ไม่ใช่ถ้อยคำได้แก่เครื่องจักสาน

๑. ไซดักปลา

๒. ลอบดักปลา

๓. อีจู้ดักปลาไหล

๔. อีจู้ดักปลาชิว

๕. ลันดักปลาไหล
๖. พุคักปลาใช้เฉพาะที่น้ำไหลแรงๆ
๗. อีแอบดักปลา
๘. ตะกร้าใส่ของทั่วไป
๙. ตะเหลวสำหรับหาบกล้าข้าว
๑๐. เងสำหรับใส่ของจำนวนมาก
๑๑. ขะม่องสำหรับใส่ปลา

ภาพที่ ๒๑ งานจักสานสำหรับจับสัตว์น้ำของชาวมุขชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์
๓ ลักษณะวัฒนธรรมประเภทผสม เนื้อหาของลักษณะวัฒนธรรมมีการถ่ายทอดที่ใช้ถ้อยคำและไม่ใช้ถ้อยคำ (mix)

ประเพณีสำคัญของชุมชน

ประเพณีทอดผ้าป่าประจำปีวัดช้างเผือก

จะจัดขึ้นตรงกับงานประจำปีของวัด คือ วันที่ ๘ - ๑๐ มกราคม ของทุกปี ชาวบ้านจะจัดตั้งกองผ้าป่าและแห่กองผ้าป่าไปทอด ณ วัดช้างเผือกในวันงานประจำปีทั้งสามวัน

ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุวัดช้างเผือก

เป็นประเพณีของชาวบ้านสะเดียง (วัดช้างเผือก, วัดทุ่งสะเดียง) พอถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ชาวบ้านจะมาร่วมกันก่อเจดีย์ทรายกันที่วัดทั้งสอง ต่อมาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยได้จัดการประกวดการก่อเจดีย์ทรายและตั้งรางวัลให้ที่ ๑, ๒, ๓ และชมเชยเป็นขวัญและกำลังใจและเป็นการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมที่ดีสืบกันมาถึงทุกวันนี้ รุ่งเช้าวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ มีการทำบุญตักบาตร ถวายเจดีย์ทรายในวันตรุษไทยของทุกปี นับเป็นประเพณีที่เก่าแก่ของคนไทย

ที่ยังหลงเหลืออยู่ตราบนานเท่าทุกวันนี้ สมัยก่อนการก่อเจดีย์ทรายกันทุกวัด โดยเฉพาะในชนบท ยังก่อกันเป็นส่วนใหญ่

ภาพที่ ๑๙ ก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ

ภาพที่ ๒๐ ครอบครัวมาร่วมก่อเจดีย์

ประเพณีนี้เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่น่าสนใจของจังหวัดเพชรบูรณ์ จัดขึ้นช่วงเทศกาลตรุษไทย ตรงกับแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ของทุกปี เป็นประเพณีที่ชาวบ้านจะนำธาตุ หรืออัฐิของญาติที่เสียชีวิตภายในระยะ ๓ ปี มากกลบธาตุ ก่อนที่จะนำมาประกอบพิธีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุบรรดาญาติจะต้องล้างทำความสะอาด นำน้ำอบน้ำหอมมาประพรมให้สะอาด ในวันงานหลังจากถวายภัตตาหารเพลแด่ภิกษุสงฆ์ ในช่วงบ่ายจะนำทรายไปก่อเจดีย์แล้วจะประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ แป้งหอม ธงสี สวयงาม จึงจะนำภาชนะบรรจุธาตุวางไว้ข้าง ๆ เจดีย์ เปิดฝาภาชนะบรรจุธาตุพร้อมจตุรปูหนึ่งดอกปักลงไปในภาชนะบรรจุธาตุ จะเห็นว่าประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุแสดงถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านปลูกฝังความศรัทธาในขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น การขนทรายเข้าวัด ว่าด้วยเราเดินเข้าออกวัดทุกวัน ทรายติดเท้าเราออกมานอกวัดเท่ากับเป็นการนำเอาของสงฆ์ออกไปด้วยโดยไม่รู้ตัว ถือว่าบาปเราควรนำทรายมาคืนวัดให้มากกว่าที่ติดเท้าเราออกไป และอีกทางหนึ่งบ่งบอกถึงทรายแต่ละเม็ดที่ก่อรวมกันเป็นเจดีย์นั้น เป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่โยงใยเครือญาติได้กลับมารวมตัวกันและเป็นการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวอีกด้วย

ภูมิปัญญาของชุมชน

ปราชญ์ชุมชน

งานจักสาน

ปราชญ์ชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่อยู่ในชุมชนปราชญ์ในชุมชนบ้านสะเดียงคือ นายชวน คงแท้

ประวัติพอสังเขป

นายชวน คงแท้ เกิด พ.ศ.๒๔๙๕ ปัจจุบันอายุ ๗๕ ปี เกิดที่บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง (ตำบลในเมือง) อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นบุตรของนายรัตน์ – นางทา คงแท้ มีพี่น้องร่วมบิดา มารดาจำนวน ๑๐ คน คือ

๑. นายวร คงแท้	๒. นายวาล คงแท้	๓. นางบุญ พรหมเมือง
๔. นายมานะ คงแท้	๕. นางสมนึก มีเดช	๖. นางนก ศิลกุล
๗. นางชิง ตาลสุก	๘. นายชวน คงแท้	๙. นางชั้น ชันนาค
๑๐. นางจิต ปานแดง		

นายชวน คงแท้ สมรส กับ นางเพ็ญ คงแท้ (เพชรดี) มีบุตร 4 คน

๑. นางเพ็ญศรี สุทธะ อาชีพรับราชการครู
๒. นายสมชาย คงแท้ อาชีพพนักงาน ส.ก.ต. ของ ธกส.
๓. นางสร้อย คำพุด อาชีพรับราชการประกันสังคมจังหวัดเพชรบูรณ์
๔. นายสุขประเสริฐ คงแท้ อาชีพพนักงานบริษัท IRPU จังหวัดฉะเชิงเทรา

นายชวน คงแท้ มีอาชีพทำนา วางจากทำนาก็ทำจักสาน ส่วนใหญ่สานเครื่องมือจับสัตว์น้ำ และเครื่องใช้ เช่น

๑. ไซดักปลา
๒. ลอบดักปลา
๓. อีจู้ดักปลาไหล
๔. อีจู้ดักปลาชิว
๕. ลันดักปลาไหล
๖. พูดักปลาใช้เฉพาะที่น้ำไหลแรงๆ
๗. อีแอบดักปลา

๘ ตะกร้าใส่ของทั่วไป

๙ ตะเหลวสำหรับหาบกล้าข้าว

๑๐.เข่งสำหรับใส่ของจำนวนมาก

๑๑.เขม่งสำหรับใส่ปลา

ภาพที่ ๒๑ งานจักสานสำหรับจับสัตว์น้ำของชาวมุขชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

งานจักสานของนายชวน คงแท้ ไม่เคยได้รับการฝึกหรือเรียนกับใคร แต่นายชวน อาศัยครูพักลักจำ อยากสานอะไรก็ไปซื้อหรือขอยืมมาเป็นต้นแบบ แล้วก็ทดลองสานตามแบบนั้นๆ ทดลองบ่อยๆก็สานได้ทุกประเภท ดังกล่าวข้างต้นถือนายชวน คงแท้ เป็นผู้มีภูมิปัญญาที่เฉลียวฉลาดมาก สมเป็นปราชญ์ชุมชนอย่างยิ่ง

ภาพที่ ๒๒ ประโยชน์ใช้สอยของเครื่องจักสาน

การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรม กลุ่มวัดทุ่งสะเดียง
(ชุมชนที่ ๒ - ๓)

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

๑. นางสาวท	ภาสประหาส	ประธานกลุ่ม
๒. นายจำเนียร	ภาสประหาส	รองประธาน
๓. นางจิว ⁺	ทองมา	สมาชิกช่วยวิจัย
๔. นางประเวียน	คงแท้	สมาชิกช่วยวิจัย
๕. นางสมจิตต์	ขุนแก้ว	สมาชิกช่วยวิจัย
๖. นางเกษียร	ลอประเสริฐ	ผู้ประสานงาน

วิทยากร

๑. นางท	วระเตชะ
๒. นางจิว ⁺	ทองมา
๓. นางพิน	คงแท้
๔. นางศรีเมือง	ศิลกุล
๕. นายสุรศักดิ์	พงษ์สิทธิ์ศักดิ์
๖. นายสมคิด	มั่งมี
๗. นายแย้ม	ทองใบ
๘. นายสนั่น	พรหมประเสริฐ
๙. นายบรรจง	ทองจันทร์
๑๐. นางแก้ว	เอี่ยมศรี
๑๑. นายทองสุข	ขุนแก้ว
๑๒. นางทา	คงแท้
๑๓.. นายเสริม	ขุนแก้ว
๑๔. นายสมชาย	เผือกตระกูลชัย
๑๕. นายไพฑูรย์	อำศรีเวียง
๑๖. นายไพฑูรย์	จันทร์เที่ยง
๑๗. นายเฉลิม	พรหมบุญ
๑๘. นายอภิชาติ	ปิ่นขาว
๑๙. นางสมจิตต์	ขุนแก้ว

๒๐. นางเกษียร ลอประเสริฐ

รายละเอียดของข้อมูล

๑.ประเภทหมู่ปาฐะ

เป็นข้อมูลที่มีเนื้อหาทางด้านวัฒนธรรมที่มีการบอกเล่าด้วยปาก อันเป็นการสืบทอด จากความทรงจำและมีการบันทึกรวบรวมขึ้นมาในชั้นหลัง

ภูมินามวิทยา

ประเภทตำนาน

ประวัติของบ้านสะเดียง

บ้านสะเดียงอยู่ในชุมชนวัดทุ่งสะเดียงแบ่งตามเขตการปกครองของสำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย ชุมชนที่๒และชุมชนที่ ๓ ทั้งสองชุมชนนี้แต่เดิมมีชื่อเรียกว่า สะ-ดี-ยง (เสเดียง) บ้านสะเดียงเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่มากมีประวัติความเป็นมาช้านานกว่า ๗๐๐ ปี พร้อมๆ กับประวัติศาสตร์สุโขทัยประชาชนอพยพมาจากทางเหนือ คือ อำเภอวังโป่ง อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดพิษณุโลก และบ้านคลองศาลา

สมัยสุโขทัย ในครั้งที่พม่ายกทัพมาตีเมืองพิษณุโลก ประชาชนจึงได้ถอยร่นมาอยู่ที่จังหวัดพิษณุโลก มาถึงอำเภอวังทองและถอยร่นมาเรื่อยๆ จนถึงบ้านท่าพล นางั่ว ป่าเลาและมาถึงบ้านสะเดียง

สาเหตุที่ชื่อสะเดียง เพราะสมัยโบราณ คนจะนำหวายมาถักเป็นเกลียว หรือนำไม้รวกมาทำราวตากผ้าจิวร สบง อังสะ และเสื้อผ้าที่ตนเองสวมใส่ เป็นทำนองว่า การทำราวผ้าด้วยไม้รวกและหวาย ก็คือเขตแดนของแต่ละบ้าน

ชุมชนที่ 2 คลองสานพัฒนา

ชื่อเดิมว่าบ้านสะเดียง เหตุที่ตั้งชื่อ ชุมชนว่าคลองสาน เพราะตั้งบ้านเรือนอยู่ตามคลองสาน คลองสานเป็นลำคลองที่ไหลมาจากคลองบ้านป่าเลาไปถึงวัดโพธิ์เงินตอนเช้าชาวบ้านจะขายกันทั้งถนนทางเข้าวัดทุ่งและถนนเข้าหมู่บ้าน ช่วงเย็นจะมีแต่ในตลาดและสองข้างถนนวัดทุ่งเท่านั้น

ความเชื่อ

เกี่ยวกับคนท้องถิ่น

ห้ามผิวปากบนเรือน คนท้องถิ่นห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิตห้ามไปดูคนชกต่อยกัน ห้ามนั่งคาประตูดคนโบราณเขาว่าไม่ดี สากครกตำแล้วให้เอาออกจากกันแล้วเอาไปล้างเสีย ถ้าไม่ล้างคนโบราณว่าลูกออกมาไม่สวยเวลาท้องนี้ให้ขำนาญในการตำข้าว ท้องจะได้หลวมจะได้คลอดลูกง่าย ห้ามไม่ให้ข้ามคราด เชือกวัว เชือกควายถ้าจะข้ามให้เหยียบ ห้ามเดินเหินจะเจ็บท้องเดือน ห้ามอาบน้ำคำจะเจ็บ

น้ำคร่ำ ข้อห้ามของหญิงมีครรภ์ เช่นห้ามไปงานศพ เพราะจะทำให้คนตายเข้าท้อง ห้ามนั่งคาประตู่ เพราะจะทำให้ออกลูกไม่ได้ ห้ามกินกล้วยแฝด เพราะกลัวมีลูกแฝดห้ามข้ามเชือก เพราะกลัวสะดุดเชือกล้ม ห้ามอาบนํ้ากลางคืน เพราะทำให้ปวดน้ำคร่ำ

ภาษาบ้านสะเดียง

คนบ้านสะเดียงเป็นคนอารมณ์สนุกสนานรื่นเริง มีภาษาพูดท้องถิ่น คือ ภาษาสะเดียง เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นโดยเฉพาะไม่เหมือนใคร สำเนียงแปลก เสียงเหนือๆ มีคำอุทานหรือสร้อยคำ ต่อท้าย เช่น

เอ๋อ - เอ๋อว - ทำไม - สวย - ชะมัน - เหล่า - หยะ (แปลว่า อู๊ยทำไมสวยจริงๆ เลย)

ให้ - เอ็ง - ไปตาม - เบ้ง - ซ่า (แปลว่า ให้ฉันไปด้วยคนซิ)

เอ๋อ - เอ๋อว - มะพร้าวลูกนี้หนา - ชะมัน - เหล่า - เนีย (แปลว่า อู๊ยมะพร้าวลูกนี้มีเนื้อหนามาก)

(วิทยากร นางทร วระเตชะ , นายทองสุข ขุนแก้ว , นางจิ๋ว ทองมา , นางทา คงแท้)

เพลงพื้นบ้าน (song) ของชุมชนที่ (ชุมชนวัฒนธรรมบ้านทุ่งเสียดียง)

ได้แก่เพลงขึ้นโนนเก็บพลู

เพลงเก็บผักปัก

เพลงขุดหน่อไม้

เพลงการเล่นนางลิง

เพลงแห่นาค

การเล่นแม่นางศรี แม่ นางกัก แม่ นางไข แม่ นางสาก แม่ นางสุ่มแม่ นางลิง แม่ นางดั่ง แม่ นางไซ

แม่ นางควาย แม่ นางช้าง

เพลงนางอึ่ง

เพลงเชิญเทวดา

เพลงร่อนกระด้าง

เพลงกล่อมเด็ก

เพลงช้อย

ซึ่งมีรายละเอียดของเนื้อเพลงดังนี้

เพลงขึ้นโนนไปเก็บพลู (เกี่ยวกับความรัก)

ขึ้นโนนลงโนน ตีตะโพนไปเก็บพลู ใบพลูดุเลื่องอร่าม ใบพลูดุเลื่องอร่าม สองคนช่วยกัน
หอบตะเหลวพลู เก็บไปเก็บมา ก็ไปเจอรูปลูก เขามือจักดูไปเจอเอางูใหญ่ เจ้างูตีกระใจก็เลยไถลงรู

เพลงเก็บผักผัก

มักเอ๋ยมักผัก ลูกไหนมันนั้ ลูกไหนลูกใหญ่ แม่ย่าเก็บให้ แม่ย่าเก็บที่ บ้านไหนใครมี
เอามาแบ่งกันได้อ

เพลงไปแลกผักพริก

มาเด้อฮีนาง มาเอาปลาอย่าง ไปแลกผักพริก ไปแลกผักแพง แลกกระเทียม หอม
แบ่ง บ้านไหนจะต้มแกง เอาไปแลกกันได้อ

เพลงชุดหน่อไม้

พ่อตาจักตอก ตัดกระบอก ไปชุดหน่อไม้

(วิทยากร : นางสาวท ภาสประหาส อายุ ๖๒ปี ต.เสด็จ อ.เมือง เพชรบูรณ์)

เพลงแม่นางอึ่ง ซึ่งเป็นเพลงที่พ่อเพลงแม่เพลงได้แต่งไว้ร้องกัน ในหน้าตรุษสงกรานต์ มีการ
เล่นแม่นางศรี แม่นางกัก แม่นางไข่ แม่นางสาก แม่นางสุมแม่นางลิง แม่นางดั่ง แม่นางไซ นาง
ควาย ก่อนจะมาเล่นจะต้องร้องเพลงเชิญเทวดาก่อนทุกครั้ง ดังนี้

เพลงเชิญเทวดา(สำนวนที่ ๑)

เชิญเอ๋ยเชิญลง เชิญองค์เทวดา องค์ไหนศักดิ์สิทธิ์ เนรมิตลงมา ขุนนางเจ้าชา เจ้าสมทรง
เอ๋ย รูปร่างบรรจบประจ มาแต่ไรๆ มาแล้ว มาแล้ว เจ้ากลับคืนไป ใครจะรู้ว่าเจ้ามา

(วิทยากร : นางยวง มั่นศรี อายุ ๙๐ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง เพชรบูรณ์)

เพลงเชิญเทวดา(สำนวนที่ ๒)

เชิญเอ๋ยเชิญลง เชิญองค์เทวดา องค์ไหน สัก สัต (ศักดิ์สิทธิ์) เนรมิตเข้ามา เข้าตัวน้องข้า
เจ้าคนซัง (ทรง) เอ๋ย รูปร่างไม่เคย ไม่เคยมาแต่ไรๆ มาแล้วกลับไป จึงได้รู้ว่าเจ้ามา ขุนนางเจ้าชาเจ้า
คนซังเอ๋ย

(วิทยากร : นางสาวท ภาสประหาส อายุ ๖๒ปี ต.เสด็จ อ.เมือง เพชรบูรณ์)

การเล่นแม่นางศรี

เพลงเซ่นแม่นางศรี

เซ่นเอ๋ย เซ่นเหล่า เซ่นข้าวขาวเขียว ใ้พลายงาเดียว มารับเอาเครื่องสังเว
 ขนมนมเนยเขาก็เคยเซ่นเอ๋ย
 เซ่นเอ๋ย เซ่นเหล่า ผีเข้าใบตองตัด ใ้พรายในวัด มารับเอาเครื่องสังเว
 ขนมนมเนยเขาก็เคยเซ่นเอ๋ย
 เซ่นเอ๋ย เซ่นเอ๋ย เซ่นเหล่า ผีเข้าใบตอง ทรงใ้พรายนาหลวง
 มารับเอาเครื่องสังเว

เพลงเซ็ดแม่ศรี (สำนวนที่ ๑)

แม่ศรีเอ๋ย แม่สาวสะ ยกมือไหว้พระเจ้าจะมีคนชม ชนคิ้วเจ้าก็ต่อ
 ลำคอเจ้าก็กลม ใส่เสื้อผ้าปิดนม ชมแม่ศรีเอ๋ย

เพลงเซ็ดแม่ศรี (สำนวนที่ ๒)

แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีนมเพรา มักนม ๒ เต้ากระดิกสายบัว แม่ผิวเอื่อยอย่าด่า
 ข้าหลาย นุ่งขึ้นดินลาย สายบัวจะกระด้าว ไปเกี่ยวหญ้าช้าง แขนอ่อนละมุน แขนอ่อนละมัย
 อียายร่อนทอง เป่าปี่ตีกลอง แม่ทองศรีเอ๋ย

เพลงเซ็ดแม่ศรี (สำนวนที่ ๓)

แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีข้าหงส์ เชิญเจ้ามาเข้าทรง มารับเอาของหงส์สรว้อยทอง
 เป่าปี่ตีกลองแม่ทองศรีเอ๋ย ขอเชิญเจ้าเหล่าเข้าแม่ศรีเอ๋ย ขอเจ้าลงทรงแม่ศรีเอ๋ย

เพลงเซ็ดแม่ศรี (สำนวนที่ ๔)

แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาคร นมยานหน้าอ่อนเขาจะร้างได้สัก ๒-๓ ปี เขามีผิวใหม่
 แค้นเนื้อแค้นใจ อียายร่อนทอง เป่าปี่ตีกลองแม่ทองศรีเอ๋ย

เพลงเซ็ดแม่ศรี (สำนวนที่ ๕)

แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีชะ ยกมือไหว้พระ จะมีคนชม เอาผ้าปิดนม แม่ศรีเอ๋ย

(วิทยากร : นางยวง มั่นศรี อายุ ๙๐ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง เพชรบูรณ์)

เพลงนางอึ้ง

นางเอ๋ย นางอึ้ง มาลอยอยู่ในอ่าง ดำหัวดำหาง ดำผุดดำว่าย ระวังตัวไว้ เราจะเอาไปต้มยำ
เราจะเอาไปต้มยำ เราจะเอาไปทำแกง เอาไปผัดแพนง นะแม่เอ๋ยนางเอ๋ย

เพลงนางลิง

ลิงเอ๋ย ลิงลม มาอมข้าวฟอง เด็กน้อยทั้งสองมาตัดดอกจ๊ก เกาหัวเกาหาง เกาข้าง
ยุกยึก พญานกพริก พญานกเขา เล่นเบี้ย เสียเหล้า นะเจ้าลิงลม ขนึ้มต้มถั่วพู ได้แก้วหน้าหนู เล่นขี้
ชาววัง เต๊ะสี่ข้างเมียหัก ตักน้ำกินเอง หุงข้าวกินเอง ตามบท ตามเพลง ไม่เคยจ้อใคร

(วิทยากร : นางสาวท ภาสประหาส อายุ ๖๒ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง เพชรบูรณ์)

เพลงนางกัก

นางกักเอ๋ย สลักดอกบัว หัวปลากทราย เข้มมิงลาย จมูกมิงนอน เมื่อมิงมีไข่ มิงไข่ได้খন
เมื่อมิงนอน มิงนอนได้ไข่ เมื่อมิงไป ไม่รู้ได้มิงเอ๋ย

(วิทยากร : นางยวง มั่นศรี อายุ ๙๐ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง เพชรบูรณ์)

เพลงนางไข่

นางไข่เอ๋ย มาไข่ลานหญ้า อีแม่ไก่ป่ามาไข่ลานฟาง จับนิ้วนาง มาวางนิ้วก็อ้ย จับ
หนอยนึ่งมันดันมันมือ ฝึลงมาถึง สวาน้อยอ้าอึ้ง ปลากระตึงเยอไข่ ปลาหมอเยอไข่

เพลงนางช้าง

นางช้างเอ๋ย จับเต้าร้าง ช้างกินใบไผ่ วัวกินหญ้า ม้ากินสลดไผ่ ลูกเขยเป็นไข่
ทาขมิ้นเหลืองอ่อน อ่อนตาละเวย อ่อนตาละวา ลงมาแต่ป่ารอยตีนโต โต หักกิ่งโพธิ์ เค้กกี้ให้กันเกรียว
ไฉ่พลายงาเดียว มารับเอาเครื่องสังเวย

เพลงนางไซ

นางไซเอ๋ย นางไซเจ้าข้า ขอเชิญลงมา ให้อีตาดหลวงไซ พอมานานอก
ออกถึงนาใน มาแล้วกลับไป ใครจะรู้ว่าเจ้ามา เดิมทีเป็นไม้ไผ่ป่า อีลึงตัดมาหมายว่าจะสานไซ
ไซเอ๋ยไซแล้ว ตาแก้วจะลงไฟ ตัดเครือเถาว์ลย์ มาพันเจ้าไว้ เจ้าขอมาลัยของแม่อาเอ๋ย

เพลงนางสาว

นางสาวเคย แม่เขียนปากเคย สาวน้อยดำแดง อย่าขัดอย่าแข่ง ปลากระดี
ลอยล่อง กระดองห้อยท้าย จักจั่นเรไร เจ้าขวัญทองเออเคย ทองคำผ้าแพรดำ พาดไว้บนหอ
ลมสอๆ ลงเรไร จักจั่นเรไร เจ้าขวัญทองเออ

เพลงนางสุม

แรกเริ่มประเดิมที นางเมรีเกิดด้วยไม้ไผ่ ดักซ่อนไปถึงหนองนารี ไปถึงหนองไหน
มาแล้วเจ้ากลับไป ใครจะรู้ว่าสู่เจ้ามา

เพลงนางควาย

เต่า เต่า เคย หัวควายออก กระรอกเป้งป้าง กวาง ๒ เขา แมงเม่ายักคิ้ว จับหัวควายหัว
จับมือสาวโยก น้ำท่วมโคก ไหลมาคละๆ ไหลมาเทงเทง เทงเอยเทงเดือนแก้ว สุนหัวเจ้าเข้าหัวควาย
เออ

(วิทยากร : นางยวง มั่นศรี อายุ ๙๐ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง เพชรบูรณ์)

เพลงกล่อมเด็ก

เพลงฟ้าร้อง

ฟ้าร้องได้ยินถึงกันอิม...แต่นกเขาขันได้ยินคนละตัว
โองเอยโองคะ จะไปทำมะยะก็อยู่ตรงไหน
นกน้อยๆ มาชมดอกวันเต มาทำโป่เบกบได้กันแล้ว
ไปชุดเผือกชุดมันก็ไปด้วยกัน

(วิทยากร : นางยวง เรืองโรจน์ ต.เสด็จ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

พ่อเนื้อหอม

นอนเสียเถิดเออ	พ่อเนื้อหอม
พ่อนวลละม่อม	แม่จะไกว
เจ้าหลับแล้วเออ	แม่จะหลับด้วย
พ่อทองสำรว	ของแม่จบนอน

วิทยากร นางตะเหลียม ภาชนะทอง ตำบลเสด็จ อ.เมืองเพชรบูรณ์)

เพลงวัดโบสถ์

วัด....วัดโบสถ์ เออ เอย ปลุกตื่นสะโหนดไว้ ๗ เออตัน ...อืม
 เจ้าขุนทองโบ โกธน์เอย.....คำแล้วไม่เห็นมาพุกเจ้า ใส่ห่อเอย
 ถ่อเรือเที่ยวตามหา เขาก็รำลือมาเอย ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
 เก็บกระดูกแก้วเอย..แพ้วไว้ที่กลางดง ขุนศรีก็ถือสัตย์เอย..เอยถือท้ายเรือหงส์เอย
 คงสุขนาแม่นา ยาว ยาว ห่อเอยเอย ช่วยกันถ่อกันขาย...เสนาสั่งไว้เอย ไม่ให้ไล่
 ฆ่ากันเอย ..
 (วิทยากร: นางยวง เรื่องโรจน์ ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

เพลงกาเหว่า

นกกาเหว่าเอย...เอยไซ้ให้เจ้ากาเอยพักอื้อ เจ้ากาหงส์หลงรักเอย.....
 พักลูกอยู่อุทรอืม..แม่คาบเอาข้าวมาเผื่อเอย....แม่คาบเอาเหยื่อเข้ามาเอย.
 ป้อนเอย...ปีกหางเจ้ายังอ่อนเอย..เพ็งจะสอนบินอืม..แม่พาเจ้ามาบินเอย
 ผึ่งแม่น้ำพระคงคา ตีนก็เหยียบสาหร่ายเอย..ปากเที่ยวไซ้หาปลา...กินกิ้งกิ้งเอย
 กินหอยกระทั้งแมงดา ไปแล้วกลับมาเอย..กินลูกหว่านธรร..อื้อ ..นายพรานยิงตก เอย
 ..กาก็หัวคะมำเอย..ตายเสียนักแม่เอย..บอกกับเจ้าแม่กาดำอื้อ..ลูกกระสุนก็ดำเอย เอาทวาร
 หนักไธทองคำลูกรักเอยของแม่จะนอน
 (วิทยากร: นางยวง เรื่องโรจน์ ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

เพลงโยนเอย

โยนๆ โยนเอย ขนมลูกโคลน โยนเข้ากอไผ่ ช้างงาใหญ่ ไหล่ทุบ ไหล่ดี เดือนสิบสี่ ดอกไม้พญา
 บาน ลูกเขยทำงาน พ่อตาจักตอก ตัดกระบอก ไปชุดหน่อไม้
 (วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ไก่แจ้

ไก่แจ้เอย กินข้าววันละเม็ด เป็ดน้อยเอย กินข้าววันละฟาย แม่ย่าแม่ยายตะพายข้าวแช่
 เด็กน้อยแอ้งแอ้งจะไปตลาด ไปซื้อกระดาด มาจืดบัญชี พ่อตาไล่ตี วังหนีเข้าวัด พอดีชะหงัด
 นกติดที่อมันร้อง ถืดที่อูๆๆจะกินตับ เด็กน้อยคือที่นอนบ่หลับ คำวันนี้แล้วละวา
 (วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ดวงใจ

ดวงใจของแม่เอ๋ย เจ้าจงหลับ เจ้าจงนอน เจ้าอย่าอ่อน แม่นักเลย ไฉ้ทรมายเจ้าจงนอน
(วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ตุ๊กแก

ตุ๊กแกเอ๋ย เจ้าอย่ามากัด นางละวา นางนอนหลับตา หลับสบายแล้วเอ๋ย
(วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ไอ้พ่อตาดำ

ไอ้พ่อตาดำของแม่เอ๋ย เจ้าคนดีเอ๋ย เจ้าจงนอน เจ้าอย่าอ่อน เจ้าอย่ากวน งอแง แม่จะกล่อม
ให้ แม่จะไกวไอ้ขวัญใจแม่ จงนอน เอ เอ เอ เอ เอ
(วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

แมวขาว

แมวขาวเอ๋ย ไตราวลงมา ไครนอนหลับ มานินตับ มันละวา
(วิทยากร นางทา คงแท้ นางพิน คงแท้ นางจิว ทองมา ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

เพลงแห่นาค

ชาวบ้านสะเดียง เป็นคนเก่ง กลอนชาวบ้าน วรรคหน้ามี 6 คำ วรรคหลังมี 5 คำก็มี 6 คำก็มี
ใส่ทำนองร้องเสียงอ่อนหวาน แห่นาค จากบ้านไปตามถนน จนถึงวัด และจนเข้าโบสถ์ดังนี้
ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อคิ้วโก่ง พอหันหน้าเข้าวัดได้ยืนปีพาดซ้องโม่ง พ่อทำใจให้ตรง นะนา
เอ๋ย มีคนร้องรับ จะต้องเสียงแหลมกว่า โดยใช้วรรคสุดท้ายร้องรับ พ่อต้องทำใจให้ตรง นะนาเอ๋ย

เพลงแห่หน้าค

ต้นตำรับของแม่ทา คงแท้ สอน นางพิน คงแท้ แลละนางจิว ทองมา มาสืบสานต่อ การว่า
เพลงแห่หน้าคจะร้องช่วงนาคกำลังเดินเข้าวัด และรอบโบสถ์

๑. ไ้พ่อนาคฉันเอย อีพ่อกี้วก่อง หันหน้าเข้าวัด ได้ยินเสียงปี่พาดซ้องโมง พ่อนาคซังใจให้
ตรวจนะนา เอยรับ พื่อนาคซังใจตรงนะนาเอย

๒. ไ้พ่อนาคฉันเอย หันหน้ามาทางนี้ น้องจะวิพดให้ พัดน้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเอย รับ
พัดน้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเอย

๓. ไ้พ่อนาคฉันเอย อีพ่อบางเวยอ่อน ถ้าเป็นได้อย่างหนูก็อย่างไหน น้องจะไ้ไ้ไม่กอน
ไปตีกเือกกลางนาคอนนะนาเอย รับ ไปตีกเือกกลางนาคอนนะนาเอย

๔. ไ้พ่อนาคฉันเอย อีพ่อโถมคิลปี ถ้าน้องมีปีกอย่างกา น้องจะพาพ่อนาคบิน ไม่ให้พ่อนาค
เดินดินเลย นะนาเอยรับ ไม่ให้พ่อนาคเดินดินเลยนะนาเอย

๕. ไ้พ่อนาคฉันเอย อีพ่อบางเวยอ่อน พ่อนาคอย่าไปเต๊ะตะกร้อ อย่าไปต่อนกเขา อาจารย์
ท่านจะตี หลวงพี่ท่านก็จะดำ ให้หมั่นสวดมนต์ภาวนานะนาเอย รับ ให้หมั่นสวดมนต์ภาวนา นะนา
เอย

๖. ไ้พ่อนาคฉันเอย อีพ่อกี้วก่อง บุญน้องน้อย ต่ำตา วาสนาไม่ถึง ไม่ได้ตื้ดบอร่วมบึง
นะนาเอย รับ ไม่ได้ตื้ดบอร่วมบึงนะนาเอย รับเวลามีคนร้องเพลงแห่หน้าคจบเพลงผู้รับจะรับ
ท่อนสุดท้าย เสียงจะสูงกว่าคนร้อง

(เพลงแห่หน้าคต้นตำรับของนางทา คงแท้ สอนนางพิน คงแท้ แลละนางจิว ทองมา ร้องกันต่อๆ
มา)

เพลงจ้อยชาวบ้านสะเดียง

บทไหว้ครู

สืบนี้่วลูกพนมกัมเกศา กราบบิดามารดาที่กำเนิดให้ กราบครูอาจารย์ที่ประสาทวิชา
กราบท่านผู้ชมนี้้นหนาท่านมากันมากมาย

ขอให้ท่านมีสุขภาพพลานามัยดี จงสุขเกษมเปรมปรีดิ์ทุกวันไป ขอให้ท่านอายุมั่นขวัญเย็น
จงสุขสดชื่นแจ่มใส

กราบคุณพระแก้วสามประการ จงมาอภิบาลวรกาย พวกดิฉันเป็นศิลปินพื้นบ้าน สะเดียง
ประสานขนานขานไซ พวกดิฉันจะรักศักดิ์ศรี ของดีเมืองเพชรบูรณ์ ให้เจิดจ้าจรรุญเป็นหนึ่งของ
เมืองไทย เอ๋ ซา

ลูกคู่ เอ๋ ซา ซะ เอ๋ ซา ซะฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

เกริ่นชาย

น้องจะน้องจำ อย่ามัวช้าอยู่เลยหนาให้รีบมาไว ไว พี่จะพาน้องไปเที่ยวงานวัด แม่อย่าซึ้ง
ขัดเลยหน้าดวงใจ มีหน้ัง ลีเก รำวง ใ้แม่โถมยงให้รีบไป แต่งตัวทาปากทาแก้ม แม่คงสวยแฉล้มไม่
เหมือนใคร เออ เอ่อ เอ้อ เอ็ง เงย

ลูกคู่ เออ เอ่อ เอ้อ เอ็ง เงย

เร็ว เร็ว ซิแม่สุดสวย พี่ขอคงไปด้วยนะแม่ทรมวย เอ๋ซา

ลูกคู่ เอ๋ ซา ฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

เกริ่นหญิง

ใครหนอว่าใครแน่ เขามาร้องเรียกแม่อยู่ไม่วาย จะออกไปดูเสียให้มันรู้แน่ ว่าพ่อคำหรือแม่
แคหรือว่าเพื่อนใคร (สร้อย เอ๋ซา ซะซา ฉะ เอ๋ ซา)

ลูกคู่ เอ๋ ซา ฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

แล้วจัดแจงแต่งตัวไม่มัวช้า แล้วหยิบเอาเสื้อผ้าขึ้นมาสวมใส่ แล้วหยิบกระຈขึ้นมายกส่อง
สองตาแม่มองดูกาย ผมน้องตกไปชะหนึ่งเส้น เห็นจะไม่งาม จึงหยิบเอาน้ำมันใส่ แล้วหยิบหวีน้อย
ขึ้นมาสร้อยเสย ผมน้องก็เลยกระจาย(สร้อย เอ๋ซา ซะซา ฉะ เอ๋ซา)

ลูกคู่ เอ๋ ซา ฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

บทเกี่ยวพาราสี

ชาย

พิศดูหน้าน้อง ช่างผิวผ่องเป็นยอโย ดูคิ้วของแม่อีกดู คุดอกของแม่อีกกลม
ดูช่างงามสม ไปทุกส่วนทรมวย ดูรูปร่าง(เซฟ) ของแม่อีกบ๊ะ (ซ้ำ) แม่คุณจ๊ะแม่สวยเหมือนใคร เอ่อ
เอ้อ เอ้อ เอ็ง เงย

พี่ขอฝากรัก แล้วน้องจักว่ายังงิ เอ๋ ซา

ลูกคู่ เอ๋ ซา ฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

หญิง

แต่พอได้ยินคำชาย มาชะม้ายชายตา เห็นเจ้าหนุ่มบ้านนาเดินยืมมาแต่ไกล ครั้นจะไม่เฉย ครั้นจะเมยเสียเล่า จะเสียบัตรชะเปล่าๆ นิ่งเฉยอยู่ไม่ได้ จึงตอบคำถามพี่ไป

เอ๋อ เอ๋อ เอ๋อ เอ็ง เจีย

ถ้าพี่จริงใจและจริงจัง พี่อย่าให้น้องผิดหวังเลยนะพี่ชาย เอ๋ ซา

ลูกคู่ เอ๋ ซา ฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

บทผูกรัก

ชาย

โอ้วว่าแม่นงนุช สุดสวย พี่ขอฝากรักด้วยจะได้ใหม่ พี่นี้เป็นคนคล่องแคล่ว ทำอะไรก็ต้องจริงใจ พี่เป็นคนมีมานะอดทน ถึงเป็นคนยากจนพี่ก็ทำได้

เอ๋อ เอ๋อ เอ๋อ เอ็ง เจีย

มารักกับพี่นะคนสวย ว่ามารักกับพี่นะคนสวย เราจะร่ำรวยหาใครเทียมได้ เอ๋ ซา

ลูกคู่ เอ๋ ซา ฉ่า ซา ฉะ ฉ่า ซา

(วิทยากร นางสมจิตต์ ขุนแก้ว ต.สะเตียง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์

ตำนานและเรื่องเล่า

การประกอบอาชีพ

อาชีพของประชาชนในชุมชนคือ การทำเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำไร่ ทำสวน ปลูกกล้วย ปลูกผัก ยาสูบ ข้าวโพด

บ้านสะเตียงอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชผักสวนครัว พอปลูกไหนแก่ยาก็จะเก็บไปให้หลาน ยายก็จะเก็บเอาไปกิน แสดงถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน เมื่อปลูกผัก ทำไร่ ทำนา ทำสวน ได้มากมาย ก็จะนำมาแลกกันโดยไม่ต้องจ่ายให้เปลือกสตางค์ ก็มี

คนสมัยโบราณ เป็นคนประหยัด ไม่ต้องจ่าย แต่นำเอาอาหารที่ตนเองมีมากมาย ไปแลกกับคนต่างบ้าน สร้างความรักความสามัคคีกลมเกลียวกันและฝึกหลักเศรษฐกิจพอเพียงมานานแล้ว

สมัยก่อนคนในตลาดไม่ได้ทำนาทำไร่เพราะย้ายมาจากต่างจังหวัด ส่วนมากเป็นคนในเมือง ชื่อคุณยายแป้ง แสงวิจิตร ซึ่งเป็นแม่ของคุณยายกี นวลทูล แม่ของศีกษาเต็ง แสงวิจิตร แม่ของหมอกาวนำผัดหมี่มาแลกข้าวสารกับคนบ้านสะเตียง ยายแป้งเป็นคนปากหวานจะหาบหมี่มาก็จะร้องด้วยเสียงเพราะว่า ผัดก้วยเตี๋ยวร้อนๆ อร่อยๆ มาแล้วจ้ะ เอามาแลกกับข้าวสารนะจ๊ะ ชาวบ้านสะเตียงก็จะคอยคุณยายแป้งเพราะก้วยเตี๋ยวของคุณยายมีรสอร่อย การแลกข้าวสารหนึ่งทะนานต่อ

กัวยเตี่ยวหนึ่งถั่วตราไก่ คุณยายก็จะเดินจากตลาดมาถึงบ้านสะเดียง บางครั้งคุณยายแ่่งก็จะหากัวยเตี่ยวไปแลกถึงบ้านป่าแดงซึ่งเดินทางทำประมาณ ๘ กิโลเมตรรวมไปกลับประมาณ ๑๖ กิโลเมตร ลูกของคุณยายแ่่งได้รับราชการทุกคน

(วิทยากรนางจิว ทองมา อายุ ๘๘ ปี บ้านเลขที่ ๔/๑ ถนนเด่นพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งรับประทานผัดกัวยเตี่ยวคุณยายแ่่งเป็นประจำ ชาวบ้านสะเดียงส่วนใหญ่ ทำนามีข้าวกันมาก)

๒.ข้อมูลชุมชนปาฐะ

คือข้อมูลที่ถ่ายทอดด้วยการฝึกปฏิบัติโดยไม่เน้นการใช้ถ้อยคำเล่าเรื่องราวเช่น

ดนตรีต๊อบแก้งชาวบ้านสะเดียง

ประวัติความเป็นมาของต๊อบแก้งชาวบ้านสะเดียง (นายอภิชาติ ปิ่นขาว ผู้เล่า)

ต๊อบแก้ง บ้านสะเดียง เริ่มมาจากนายบัน ปิ่นขาว ไปเที่ยวที่บ้านป่าแดงและไปพบคนมีอายุ ชาวบ้านป่าแดงเล่นดนตรีต๊อบแก้งในงานศพญาติ นายบัน ปิ่นขาว มีความสนใจมาก อยากเล่นให้เป็นและได้เข้าไปคลุกคลีกับวงต๊อบแก้งนี้บ่อยๆ จนเจ้าของวงชื่อนายปุ่น เพียรเกิด เห็นใจ คนดีซึ้งกระแต่ได้ให้นายบันลองตีดูและนายบันก็ตีได้ จึงชอนนายปุ่นตีซึ้งกระแต่ ด้วยความสนใจ นายบัน ปิ่นขาว ได้หัดเป่าปี่ ซึ่งเป็นดนตรีที่ยาวมาก แต่ด้วยความพยายาม นายบัน ก็เป่าปี่ได้ และนายบัน ก็เล่นดนตรีต๊อบแก้งได้ทุกชิ้น

และด้วยความปรารถนาอันแรงกล้า ว่า บ้านสะเดียง ไม่มีวงต๊อบแก้ง จึงคิดทำเครื่องดนตรีต๊อบแก้งเอง นายบันถูกพ่อกัดกันมาก เพราะห่วงให้ลูกๆทำนา ไม่อยากให้เล่นแต่ด้วยความพยายาม นายบัน ปิ่นขาว ก็สามารถตั้งวงต๊อบแก้งบ้านสะเดียงได้ โดยพยายามสอนลูกๆ หลานๆ และพี่น้องของตนเอง ฝึกซ้อมจนชำนาญทุกคน สามารถออกเล่นงานศพได้ และออกรับจ้าง งานศพในหมู่บ้านเป็นที่นิยมมาก ต่อมาคนเป่าปี่หูหนวกและป่วยเสียชีวิต นายบันเสียชีวิต คงเหลือนายอภิชาติ และนายปราโมทย์ ปิ่นขาว ลูกชาย ต่อมา นายปราโมทย์ ปิ่นขาว เป็นคนเป่าปี่เสียชีวิต ทำให้ขาดคนเป่าปี่ เวลาเล่นนายอภิชาติ ต้องไปจ้าง นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ต่อมาคนเป่าปี่ย้ายไปอยู่ต่างจังหวัด จึงทำให้ไม่มีคนเป่าปี่ วงต๊อบแก้งบ้านสะเดียง จึงต้องหยุดเล่น และเครื่องดนตรี ได้มอบให้ ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ ขณะนั้นเป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์

วงดนตรีต๊อบแก้งเล่นกัน ๕ คน คือ

๑.คนเป่าปี่แต่ ๑ คน

๒.ตีซึ้งกระแต่ ๑ คน

๓.คนตีซึ้งคู่ ๑ คน

๔. กลองคู่ ๒ คน

๓. ข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีผสม

คือการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ใช้ทั้งการบอกเล่าและทำทางประกอบกันได้แก่ประเพณีสำคัญของชุมชนวัฒนธรรมวัดทุ่งสะเดียง

ประเพณีการแต่งงาน

การเกี่ยวพาราสีแสดงความรักของชาวบ้านสะเดียง คนชุมชน ๒-๓ มีความรักกันโดยฝ่ายหญิงจะตำข้าว ฝ่ายชายจะมาช่วยตำ หญิงสาวจะกวาดข้าวในครกมอตำไป ฝ่ายชายก็จะเกี่ยวพาราสีโดยพูดเป็นเชิงเปรียบเทียบว่า “พี่รักเจ้าเหมือนปลารักน้ำ หรือชมว่า หน้าเธอขาวเหมือนไขปอก” สวาก็จะเอียงอาย

นอกจากนี้ในช่วงตรุษสงกรานต์จะมีการรำวง หญิงก็จะใช้ลานบ้านเป็นที่รำวงสมัยก่อนไม่มีไฟฟ้าใช้พินก่อไฟไว้กึ่งกลางแล้วรอรอบกองไฟ รำไปก็พูดคุยกันไปหนุ่มสาวบางคู่เกิดความรักกันจนได้แต่งงานกันเช่นคู่ของนางแสงสมบัติและหมอกาวเป็นต้น

นอกจากการตำข้าวและการรำวงหน้าตรุษสงกรานต์แล้วหนุ่มสาวจะพบรักกันในโอกาสอื่นๆ เช่น การลงแขก ดำนา เกี่ยวข้าว ในสมัยโบราณชาวบ้านสะเดียงไม่ต้องจ้างกันด้วยเงิน เช่นบ้านนาย ก. มาช่วยบ้านนาย ข. ดำนา ๒ คน เมื่อบ้านนาย ก. ดำนา นาย ข. ก็จะส่งคนมาช่วย ๒ คน และวิธีนี้ทำกันทั้งหมู่บ้านเรียกว่าเป็นการเอาแรงกันหรือการลงแขก ทำให้ไม่เปลืองค่าใช้จ่าย ทำให้หนุ่มสาวพบรักกัน เกิดความสามัคคีกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

งานประเพณีของชุมชน เช่นงานทอดกฐินสามัคคี วันเข้าพรรษา งานเทศน์มหาชาติ งานบวชนาค เมื่อบ้านใครบวชลูกจะมีลิเก หนึ่งมาฉลองสาวหนุ่มก็จะถือโอกาสมาพบพูดคุยกันในช่วงเวลามาดูหนังดูลิเก และสำหรับประเพณีบวชนาคจะการเล่นเพลงฉ่อย เพลงแห่นาค ซึ่งเป็นการเล่นเพลงปฏิพากษ์ (เกี่ยวพาราสีกัน) ทำให้เกิดความสุขสนุกรื่นและพบรักกันแต่งงานกัน

(วิทยากร นางแสงสมบัติ แสงวิจิตรประชา อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๔ ต.ในเมือง จ.เพชรบูรณ์)

นอกจากนี้แล้วคนบ้านสะเดียงก็มีการเกี่ยวพาราสีกันในรูปแบบการละเล่นเช่น คนสมัยก่อนจะกินหมาก ในหมู่บ้านสะเดียงไม่ค่อยปลูกกันมากนัก จะต้องพากันไปเก็บพูล ที่โนนถงบ้านป่าแดง หนุ่มสาวจะช่วยกันไปเก็บ โดยใช้ตระกร้าต่างๆ เรียกว่า ตะเหลว โดยหญิงจะถือตะเหลว ชายก็จะเก็บช่วยกันไปด้วย มีเพลงที่คุ้นเคยยายทอ วระเตชะได้ร้องให้ฟังคือ

เพลงขึ้นโนนไปเก็บพุด (เกี่ยวกับความรัก)

ขึ้นโนนลงโนน ตีตะโพนไปเก็บพุด ใบพุดดูเหลืองอร่าม ใบพุดดูเหลืองอร่าม สองคนช่วยกัน
หาบตะเหลพุด เก็บไปเก็บมา ก็ไปเจอรูปลูก เอมมือจักดูไปเจอเอางูใหญ่ เจ้างูตีกะใจก็เลยไถลงรู

เพลงนี้นอกจากจะร้องกันช่วงไปเก็บพุดแล้วให้เล่นกันสนุกสนาน ในหน้าตรุษสงกรานต์ , หน้า
กฐิน , หน้าผ้าป่า และหนุ่มสาวรำวง นางสาวท นางสาวสมจิตต์ได้นำเพลงนี้ไปแสดงแข่งขันในงานสงกรานต์
ของเทศบาลได้รับรางวัลที่ 3 (แข่งขัน 17 ชุมชน)

คนบ้านสะเดียงเป็นคนมีอารมณ์สนุกสนาน ร่าเริง ชอบร้องรำทำเพลง เพราะมีพ่อเพลง แม่
เพลงหลายคนอยู่ในหมู่บ้าน รักกันก็ใช้เพลง ว่าเสียตีสักก็ใช้เพลง (เพลงลิงลม) (เพลงขึ้นโนน) มี
ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน เช่น เพลงเก็บผักผัก มีอะไรก็แบ่งปันกัน รักกันสามัคคีกัน

คนบ้านสะเดียงสมัยโบราณ ไม่ต้องเปลืองเงินไปซื้อกับข้าว ไม่มีอะไรก็จะเอาของมาแลกกัน เช่น
ไม่มีพริกก็เอาข้าวไปแลกพริก (มีเพลงแลกของ) หน้าฝนมีสิ่งออกก็จะร้องเพลงนางซิ้ง เสร็จจากไร่นาแล้ว
หน้าฝนมีหน่อไม้ก็จะสะสมหน่อไม้ทำเป็นหน่อไม้ดองไว้กินนานๆ ก็มีเพลงขุดหน่อไม้ เช่น พ่อตาจ๊กตอก
ตัดกระบอง ไปขุดหน่อไม้

เพลงของชาวสะเดียงที่ร้องส่วนมากก็จะเป็นเรื่องทำอยู่ทำกิน เช่น เพลงนางไซ นางดั่งหรือเลียน
ชีวิตธรรมชาติของสัตว์ที่อยู่ใกล้ชิด ตัวอย่างเช่น การเล่นเกมลิง

เข้านางลิง ลิงเอ๋ยลิงลม มาอมข้าวพอง เด็กน้อยทั้ง 2 มาตัดดอกจ๊ก เกาหัวเกาหาง ยึก ยึก พญา
นกพริก พญานกเขา เล่นเบี่ยงเสียเหล่า นะเจ้าลิงลม ขนมห่ม ถั่วพู ไ้แก้วหน้าหนู เล่นขู่ชาววัง เต๊ะสี่ข้าง
เมียหักตักน้ำกินเองหุงข้าวกินเองตามบทตามเพลงไม่เคยจำใคร

ภาพที่ ๒๕ การเล่นเกมของชาวบ้าน ๆเตรียมเครื่องค้าย

ภาพที่ ๒๖ ร้องเพลงเชิญเจ้าและผีมาเข้าร่างทรง ภาพที่ ๒๗ ผีเข้าแล้วลุกขึ้นร่างอย่างสนุกสนาน

วัฒนธรรมประเพณี เช่น แห่นาค ในประเพณีการบวชนาคก็จะร้องเพลงแห่นาคกันอย่างสนุกสนาน การเกี่ยวพาราสี ในสมัยก่อนนั้นผู้หญิงและผู้ชายหาโอกาสพบกันยาก นอกจากวันพระ วันเทศกาล และงานบุญต่างๆ ดังนั้นเรื่องรักใคร่กันนั้นจึงไม่ค่อยมี ส่วนมากพ่อและแม่ก็จับแต่งงานกัน

โดยประเพณีการแต่งงานฝ่ายชายจะเป็นผู้ทาบถาม ฝ่ายพ่อแม่ผู้หญิงที่พ่อแม่ฝ่ายชายถูกใจซึ่ง การสู่ขอในสมัยก่อนขอกันอย่างแพงก็ ๕๐ บาท ถ้าไม่มีเงิน ๕๐ บาทก็ไม่เรียกสู่ขอและขันหมากนี้ต้องมี ไต๊ะ โตก ขันโตกต้องมีใบเงินใบทอง ถั่ว งา เพื่อไปหว่านทำกิจจะได้อุดมสมบูรณ์และหลังจากสู่ขอก็จะ หากฤกษ์แต่งงานส่วนมากจะถือว่าวันพฤหัสบดีเป็นวันดีแต่แล้วแต่บุคคล

ในการแต่งงานมักนิมนต์พระมา ๙ รูปให้คู่บ่าวสาวตักบาตรเช้า ถ้าผู้หญิงจับเหนือทัพพีก็มี อำนาจมากกว่าผัว หลังจากพิธีสงฆ์แล้วฝ่ายชายจะแห่ขันหมากมาโดยมีขันหมากเอก โท ตรี และ ขันหมากรองไล่ชนม ขันหมากเอกหรือขันหมากต้นไส้สินสอดมาให้ฝ่ายหญิงจากนั้นจะมีพิธีสู่ขวัญและ ผูกแขนให้สินให้พรกับคู่บ่าวสาว แล้วส่งตัวเข้าหอ

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูลนายเปลี่ยน สีสังข์ อายุ ๘๖ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ นาย เปลี่ยน แก้วสว่าง อายุ ๘๔ ปี ต.เสด็จ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ประเพณีแต่งงาน

การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว สาวหนุ่มสมัยโบราณของชาวบ้านสะเดียง แต่ก่อนหนุ่มสาวจะคุย กัน พบหน้ากัน เกี่ยวพาราสีกัน ก็ต้องเจอกันที่งานต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น การดำข้าว งานตรุษสงกรานต์ งานเข้าพรรษา ออกพรรษา เมื่อชายหญิงบอกรักกันแล้ว ชายก็จะบอกให้พ่อแม่ไปสู่ขอสาว ญาติฝ่าย

หญิงจะต้องสืบดูประวัติก่อนว่าชายนั้นมีความประพฤติดีหรือไม่ ถ้าดี ก็พร้อมการหมั้น หมั้นแล้วก็ให้ไปดูฤกษ์ยามวันแต่งงาน

วันแต่งงาน ฝ่ายชายจะแห่ขันหมาก มามี ๓ ขัน มีขันเอก ขันหมากรองมี ๒ ขัน ขันเอกจะมีหมากพลู เอาผ้าปิดขัน เอาผ้ารัด หมากรองใส่เงินสินสอด ถั่ว งา ข้าวเปลือก ใบเงินใบทอง ใบนาค ใบสวาท รูป เทียน ผ้าไหว้ พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย

ขบวนแห่ขันหมากจะมีเถาขนม เมื่อเจ้าบ่าวถึงบ้านเจ้าสาว จะร้องรำทำเพลงกัน อย่างสนุกสนาน เมื่อแห่ไปถึงจะเจอการกั้นประตู จะมีประตูแก้ว ประตูเงิน ประตูทอง ฝ่ายเจ้าบ่าวจะถามฝ่ายเจ้าสาวว่าประตูอะไร เจ้าสาวตอบว่าประตูเงิน เจ้าบ่าวก็จ่ายเงิน ประตูเงินและประตูแก้วจ่ายเงินมาก ฝ่ายเจ้าสาวรับขันหมาก ฝ่ายเจ้าสาวจะนับสินสอดว่าครบหรือไม่ เมื่อครบแล้ว พ่อเจ้าสาวจะมอบเงินให้แม่แบกเอาไปเก็บไว้ในเรือนและทำพิธีผูกข้อต่อแขน วิธีผูกที่นอน จะต้องเลือกสามีภรรยาที่รักกัน ผัวเดียวเมียเดียว อยู่กันอย่างมีความสุข ราบรื่น อยู่กันจนแก่เฒ่า

ภาพที่ ๒๘ การกั้นประตูเงิน

ภาพที่ ๒๙ การกั้นประตูทอง

ภาพที่ ๓๐ ขบวนแห่ขันหมาก

ภาพที่ ๓๑ ขนหมขันหมากจัดเป็นคู่

ภาพที่ ๓๒ เตรียมล้างเท้าให้เจ้าบ่าว

ภาพที่ ๓๓ ล้างเท้าเจ้าบ่าว

ภาพที่ ๓๔ เจ้าบ่าวสรวมของหมั้นให้เจ้าสาว

การปลูกเรือนหอ

สมัยก่อนไม่ปลูกบ้านมีมาก เพราะหมู่บ้านสะเดียง 2 ฝากถนนมีแต่ป่าไม้ใหญ่ ตัดปลูกเรือนหอได้ ฝ่ายชายจะต้องปลูกเรือนหอก่อนแต่งงาน และจะต้องปลูกเรือนหอที่บ้านฝ่ายหญิง

ประเพณีการเกิด

การคลอดของผู้หญิงจะอยู่ในการดูแลของหมอดำแยจะมีขบวนการดังนี้คือ

๑.การทำคลอดของหมอดำแย หมอจะเป็นชาวบ้านส่วนมากจะเป็นหญิงมีความชำนาญในการคลอดลูกหลายคน ซึ่งปฏิบัติมากับตนเองจนสามารถนำมาทำคลอดคนอื่นได้ หมอดำแยชื่อนางแถว ศิลกุล

๒.การอยู่ไฟ หญิงที่คลอดลูกแล้วจะต้องเอาตัวนั่งข้างๆ กองไฟซึ่งอยู่ในบ้านเพื่อให้มดลูกแห้งและเข้าอู่

การก่อไฟจะใช้ไม้สะแก เพราะจะไม่แตกไฟอยู่ประมาณ 10 วัน ช่วงที่อยู่ หมอดำแยจะให้คนคลอดรักษาแผลที่ปากมดลูก โดยนำกาบหมากมาใส่ขมิ้น กับเกลือ ตำให้ละเอียด แล้วคั้นเอาแต่น้ำ ผสมเหล้าใส่กาบหมากให้หญิงหลังคลอดนั่งแช่ สอบถามบอกแสบมาก เมื่อออกไฟแล้ว จะให้เข้ากระโจม อบตัว โดยนำหม้อต้มใบส้มทั้งหลายมาต้มให้เดือด ให้หญิงหลังคลอดเข้าไป ทำให้ตัวเบาตาสว่าง ร่างกายแข็งแรง

การอยู่กรรม(อยู่ไฟ)บางคนก็ ๑ เดือน บางคนก็ ๑๕ วันบางคนก็ ๑๐ วัน การอยู่ไฟเพื่อให้น้ำคาวปลาแห้ง เขาถึงจะออกมา บางคนก็ออกมา ๒- 3 วันก็แห้งแล้วบางคนก็เป็นเดือนขณะอยู่กรรมของคนคลอดลูกแล้วจะใช้ใบตะนาบ (บางแห่งเรียกใบหนาด) ต้มใส่ปี่ปแล้วนำไปอาบ (วิทยาการนางย่วน มั่นศรี ต.เสดียงอ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ นางแถว ศิลกุล ต.เสดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์) **ยากันแสง**

มีหอยขม หอยแครง หอยแมลงภู่ เจตตะมุณเพลิงดอกสีแดง มีฤทธิ์แรงมาก คนมีครรภ์ ห้ามกิน เพราะจะทำให้แท้งลูก พริกไทย กระเทียม ดีปลี นำมาป่น แล้วคั่วให้สุก และเอาไปตากให้แห้ง ละลายกับน้ำร้อน

เมื่อกินยานี้แล้วกินอะไรก็ไม่แสดง มดลูกเข้าอู่เร็ว ขับน้ำคาวปลา ขับเลือดเสีย มดลูกแห้งเร็ว ส่วนคุณย่าแถว ศิลกุล เรียกยานี้ว่า ยาไฟมะไรกัน

(วิทยาการนางแถว ศิลกุล หมอดำแย ต.สะเดียง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

อาหารของหญิงหลังคลอด

.ปลาช่อนใส่เกลือตากแดด ปิ้งแล้วกินกับข้าวสวย (ไม่แกลง)

.ต้มหัวปลี แกงหัวปลี ขับน้ำนม

.ผักบุ้งต้ม

นางย่น มั่นศรีให้รายละเอียดเพิ่มเติมอีกดังนี้ อาหารที่กินคือข้าวกับเกลือ ปลาแห้ง บางคนออกไฟแล้วก็กินไม่ได้มันผิดสะบูน พอผิดสะบูนแล้วมันปวดหัว แengนี้กินได้บางอย่าง กินแกงมะเขือนี้ก็แสดงเนื้อก็กินไม่ได้ ไก่นี้ก็ต้องปิ้งให้แห้ง แengกินได้แกงหัวปลี แengส้ม ผักก็เลือกกิน ซะอมก็กินไม่ได้ มะเขือก็กินไม่ได้ กินได้แต่ผักบุ้ง ใบมะยมลวก ผักคาด หัวหอมหมก ส่วนมากเมื่ออยู่กรรมกินข้าวไม่ค่อยได้ ๒-๓ เดือนแล้วถึงกินข้าวได้

ตอนอยู่กรรมก็มียา กิน คือยาเข้าหอยและยาตรายาไฟมะลั้งกัน ยาเข้าหอยนี้จะมีเครื่องเทศคือมีหอย มีชะพลู ก้านพลู กระวาน พริกไทย ดีปลีตากแดดให้แห้ง แล้วนำมาตำเวลากินเอามาละลายกับเหล้า พอกินลงท้องอาการแสดงคือลงท้อง ปวดหัวไม่สบาย

ยาไฟมะลั้งกัน(น่าจะเป็นไฟบรรลัยกัลป์) ที่จำได้ก็คือ หัวไพรหัวหนึ่ง แล้วมันมีผสมเครื่องเทศ ก็ให้เอาไปตากแดดให้แห้งแล้วมาตำให้เป็นผงให้ละเอียดเวลากินก็เอาเหล้าผสม ๓๐ สดางค์

การร่อนกระดัง

เมื่อนำเด็กมาใส่กระดังแล้ว ก็จะให้ญาติผู้ใหญ่มาสู่ขวัญโดยการร่อนกระดัง พูดว่า 3วันลูกผี 4 วันลูกคน แล้ววางกระดังลง ทำอย่างนี้ 3 ครั้ง และผูกแขนลูกหลานกัน

ประเพณีการโกนจุก

ประเพณีชาวบ้านสะเดียง เมื่อเด็กเกิดมาไม่ว่าชาย หรือหญิงจะโกนจุกเมื่ออายุครบ ๑เดือน เหตุที่ต้องไว้จุก เพราะแสดงถึงความไร้เดียงสาผู้ใหญ่จะได้เมตตา นิยมไว้จุกจนถึง๑๒ ขวบ ก็จะโกนจุก หรือตัดจุกออก ถ้าบ้านคนรวยก็จะฉลองกันใหญ่โต

การไว้ผมจุกและผมแกละตามความเชื่อถ้าจะไว้ผมจุกหรือผมแกละก็ไม่ต้องโกนผมไฟถ้าไว้แกละเอาผมไว้ ๒ ข้าง ไว้ผมจุกก็เอาไว้กลางกระหม่อม เด็กที่ไว้ผมจุกหรือผมแกละจะโกนเมื่ออายุ ๑๑- ๑๒ ขวบ มีพิธีคือนิมนต์พระมา๙ รูป ทำบุญแล้วตักน้ำมา๑ ขันกรวย ๑ คู่ ส่วนมากนิยมไปทำที่วัดให้พระโกนให้โดยเตรียมมีด กรรไกร แป้ง มีดโกนใส่พานไปด้วย พระจะโกนให้ ๓ ที่แล้วให้พ่อแม่ญาติผู้ใหญ่แล้วนำผมไปไว้ที่เย็นๆ คนมีฐานะก็จะมีการฉลองเช่นมีการเล่นเพลงฉ่อย หนังฉ่าย รำวง ยี่เก เป็นต้น

(วิทยากรนายทองสุข ขุนแก้วถนนคลองสานพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ประเพณีเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู

การเลี้ยงเด็กหญิง

เด็กหญิงและเด็กชายสมัยโบราณเมื่อออกมา ก็จะโดนจุกเพราะเวลาไปไหนไปรวมกับผู้ใหญ่จะได้รู้ว่าเด็กผู้ใหญ่จะได้เมตตา

การเลี้ยงเด็กหญิง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย จะสอนให้อยู่กับ เหี้ย ใฝ่เรือน ตักน้ำ หุงข้าว ตำข้าว หุงหาอาหารให้พ่อแม่และน้องๆ กิน เมื่อโตเป็นสาว จะสอนให้เป็นคนรักนวลสงวนตัว ไม่ซิงสุกก่อนห้าม สอนให้ปั่นฝ้าย ทอผ้า ทำหมอน ไข่มากๆ หากมีใครมาพักหรือมาเยี่ยมก็สามารถเอาออกมาให้นอนและห่มได้

หญิงเมื่อแต่งงานแล้วจะอยู่กับพ่อแม่ ลูกเขยจะไปช่วยพ่อตา แม่ยายไปทำนา ทำไร่ ทำสวน จะอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่อยู่รวมกัน

การเลี้ยงเด็กชาย พ่อแม่จะไว้จุกเหมือนผู้หญิง สำหรับเด็กชาย พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย จะสอนให้เป็นคนเข้มแข็ง เป็นผู้นำ เมื่อโตขึ้นจะให้ไปช่วยทำนา ทำไร่ ทำสวน หาปลา นำมาเลี้ยงครอบครัว อายุครบ ๒๐ ปี ก็จะไปบวชให้พ่อแม่ ชายเมื่อแต่งงานจะอยู่กับพ่อตาแม่ยาย

ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่

การขึ้นบ้านใหม่ เมื่อปลูกบ้านเสร็จแล้วจะอยู่ในบ้าน ก็ต้อง ดูฤกษ์ยามยามดี ถ้าไม่ยุ่งยากให้เชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพ เช่น พระพุทธรูป และพระ รูปที่เรานับถือขึ้นไปไว้บนบ้าน ให้ขึ้นอยู่ในวันพุธ เพราะ

“วันพุธสุดประเสริฐขึ้นไปเถิดจะสุขี ลาภยศปรากฏมี จะเป็นที่นิยมชม”

ประเพณีการบวช

ประเพณีของชาวบ้านเมื่อลูกชายมีอายุครบ ๑๒ ปีจะให้บวชเณรก่อน เพื่อศึกษาธรรม จนอ่านหนังสือออก เขียนได้ บางคนบวชเณรจนอายุครบ ๒๐ ปี และบวชพระสงฆ์เลย

การบวชพระ ต้องมีอายุครบ ๒๐ ปี ร่างกายครบ ๓๒ ประการ

การเตรียมเครื่องบวช พ่อแม่จะต้องเตรียม ผ้าไตร จีวร สำหรับนาค พระอุปัชฌาย์ และคู่สวด เตรียมอัฐบริวาร ให้พระ เช่นบาตร รม อาสนะ หมอน มุ้ง

การเตรียมจัดพานแว่นฟ้า สัปทน ดอกไม้ธูปเทียน นาคจะต้องเตรียมขานนาคให้คล้อง

การเตรียมงาน นิยมจัด ๒ วัน คือวันโกนผม วันทำขวัญนาค หรือเรียกว่าสุกดิบ รุ่งขึ้นแห่นาคไปบวช การเตรียมพิธีการบวช เตรียมงานล่วงหน้าเป็นสัปดาห์วันเช่นหม้อไห เตรียมยืมไว้ เย็บกระทงกรวย จีบหมากจีบพู่ เตรียมเครื่องอัฐบริวารจากนั้นทางพ่อ แม่ ปู่ย่า ตา ยายจะโกนหัวให้เมื่อนานแล้วก็จะมีพิธีสู่ขวัญโดยมีหมอสู่ขวัญมีบายศรี ปลาไข่ ขนมใส่ในยอดบายศรีแล้วใช้ผ้าคลุมบายศรี ในการทำขวัญ

หมอมจะสู้ขวัญสอนนาคให้รำลึกถึงคุณบิดามารดา บางบ้านจะมีพิธีเวียนเทียนเวียน รอบเสร็จแล้วก็มี การเลี้ยงข้าวแขกที่มามาช่วยงาน

การทำขวัญนาค การทำขวัญนาคมักทำในวันสุกดิบ เป็นวันนั้น นาคต้องโกนผม โกนหนวดเครา ออกให้หมด เมื่อโกนเสร็จแล้ว พี่น้องต้องนั่งล้อมวง เพื่อทำขวัญ และให้หมอมขวัญทำขวัญนาค เข้า วันรุ่งขึ้น จะน่านาคไปวัด คนสมัยนั้นที่ชาวบ้านสะเดียงปฏิบัติกันมา เมื่อแห่หน้าไปตามถนน ก็จะร้อง เพลงแห่หน้ากันอย่างสนุกสนาน และให้เปรียบเทียบในเพลงว่าให้พ่อนาคเป็นคนดี เป็นคนน่ายกย่อง ความดีอะไรต่างๆ ก็จะมาเปรียบเทียบให้พ่อนาคได้รู้ ดีใจ ภูมิใจ ที่ตนเองได้บวชเรียน

การแห่หน้า จะมีกลองยาว รำนำหน้าพ่อนาค พ่อนาคจะขึ้นม้าไป หรือไม่ก็ขึ้นเกวียน เพราะสมัย นั้นไม่มีรถยนต์ คนร้องเพลงแห่หน้าจะแต่ง โดยคนที่เข้าใจแต่งกลอนดังนี้

เพลงแห่หน้า ต้นตำรับของแม่ทา คงแท้ สอน นางพิน คงแท้ แลละนางจิว ทองมา มาสืบสานต่อ การว่าเพลงแห่หน้าจะร้องช่วงนาคกำลังเดินเข้าวัด และรอบโบสถ์

๑. ไ้พ่อนาคฉันเอย อีพ่อคิ้วโก่ง หันหน้าเข้าวัด ได้ยินเสียงปี่พาดฆ้องโหม่ง พ่อนาคขังใจให้ ตรวจนะนา เอย

รับ พ่อนาคขังใจตรงนะนาเอย

๒. ไ้พ่อนาคฉันเอย หันหน้ามาทางนี้ น้องจะวิพัดให้ พัดน้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเอย

รับ พัดน้องมันไม่เย็นจับใจนะนาเอย

. ไ้พ่อนาคฉันเอย อีพ่อบางเวยอ่อน ถ้าเป็นได้อย่างหนูก็อย่างไหน น้องจะได้ไม้กอน ไปตีกเอากลางนาคนอนนะนาเอย

รับ ไปตีกเอากลางนาคนอนนะนาเอย

๔. ไ้พ่อนาคฉันเอย อีพ่อโฉมศิลป์ ถ้าน้องมีปีกอย่างกา น้องจะพาพ่อนาคบิน ไม่ให้พ่อนาค เดินดินเลย นะนาเอย

รับ ไม่ให้พ่อนาคเดินดินเลยนะนาเอย

๕. ไ้พ่อนาคฉันเอย อีพ่อบางเวยอ่อน พ่อนาคอย่าไปเต๊ะตะกร้อ อย่าไปต่อนกเขา อาจารย์ ท่านจะตี หลวงพี่ท่านก็จะดำ ให้หมั่นสวดมนต์ภาวนานะนาเอย

รับ ให้หมั่นสวดมนต์ภาวนา นะนาเอย

๖.ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อเอวกลิ้ง บุญน้อยน้อย ต่ำตา วาสนาไม่ถึง ไม่ได้ตัดบอกร่วมบึง นะนา
เอ๋ย

รับ ไม่ได้ตัดบอกร่วมบึงนะนาเอ๋ย

๗.ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย พ่อคว้เอ๋ยไป ชู้นาคอยู่ทางบ้านจะทำทานให้ใคร พ่อสังเขาหรือไรละนาเอ๋ย

รับ พ่อสังเขาหรือไรละนาเอ๋ย

๘.ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อโถมเฉลา มาช่วยกันแก้กันโหม มาช่วยกันประโคมนาคเรา อย่า
ให้มันอับหน้าเขา นะนาเอ๋ย

รับ อย่าให้มันอับหน้าเขา นะนาเอ๋ย

๙.ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย คิวเอ๋ย ไอ้พ่อคิวโก่ง เคยพูดกันหนอที่ปากบ่อ กอบง พูดยังไม่ทันตีกลองเลยนา
เอ๋ย

รับ พูดยังไม่ทันตีกลองเลยนาเอ๋ย

๑๐.ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย พ่อนาคคิวไป นกจับไม้ร้อย จะให้น้องคอย ยังไงเล่านา

รับ จะให้น้องคอย ยังไงเล่านา

๑๑.ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อคว้เอ๋ยไป เสียงชะนีร้องทอด อยู่บนยอดเขาใหญ่ นับวันเด้อจะไกล
นาเอ๋ย

รับ นับวันเด้อจะไกลนาเอ๋ย

๑๒.ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย พ่อคว้เอ๋ยไป เราเคยพูดกันหนา เคยสัญญากันได้ พ่อนาคลื้มแล้วหรือไร
เล่านาเอ๋ย

รับ พ่อนาคลื้มแล้วหรือไรเล่านาเอ๋ย

๑๓.ไอ้พ่อนาคฉันเอ๋ย อีพ่อรูปหล่อ สีกแล้วแม่จะไปขอข้าวให้ พ่ออย่าได้ว่าเหวใจเลยนะนา
เอ๋ย

รับ พ่ออย่าได้ว่าเหวใจเลยนะนาเอ๋ย

การรับเวลามีคนร้องเพลงแห่หน้าคจบเพลงผู้รับจะรับท่อนสุดท้าย เสียงจะสูงกว่าคนร้อง
เพลงแห่หน้าคต้นตำรับของนางทา คงแท้ สอนนางพิน คงแท้ และนางจิว ทองมา ร้องกันต่อๆ มา

(อนุรักษ์และสืบสานต่อคือ นางสาวท ภาสประหาส นางประเวียน คงแท้)

เมื่อไปถึงโบสถ์แล้วก็เดินเวียน รอบ รอบสุดท้ายเขาจะมีคนพูดค่อยๆว่าลูกใครตัวใครมารับเอาไป ถ้ามีใครพูดว่า ตัวฉันเขาก็จะไม่บวชให้ เพราะในการบวชที่ถือที่สุดคือ นาคจะมีเมียก่อนไม่ได้ เพราะถือว่าแม่จะได้บุญเพียงครั้งเดียวอีกครั้งเป็นของเมียแล้วพ่อแม่ไม่ปลื้มใจเหมือนนาคบริสุทธิ ในการบวชนั้นถือว่าเป็นการทดแทนพระคุณพ่อแม่ โดยเฉพาะแม่อุ้มท้องมาและบวชไม่ได้ การบวชทำให้แม่เกาะชายผ้าเหลืองไปขึ้นสวรรค์

เมื่อเข้าไปในโบสถ์แล้วก็คลานเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ให้ทำพิธีบวชให้ ถ้าทำไม่ดีก็จะถูกบาตรตีหัว บาตรมีความหมายถึงแม่ที่อุ้มท้อง

(วิทยากร นางทา เพชรบูรณ์ อายุ ๕๔ ปี ตำบลเสด็จ อ.เมืองจ.เพชรบูรณ์
นายเปลี่ยน แกมสีสังข์ อายุ ๘๖ ปี ตำบลเสด็จ อ.เมืองจ.เพชรบูรณ์
นางยวน มั่นศรี ตำบลเสด็จ อ.เมืองจ.เพชรบูรณ์)

ประเพณีการตาย

พิธีทำบุญศพ ของคนบ้านเสด็จมีส่วนคล้ายๆ กันหลายๆ หมู่บ้านคือ ก่อนผู้ป่วยสิ้นใจ ผู้รักษาพยาบาลจะบอกทางให้เพื่อให้วิญญาณของผู้จะตายได้มีสิ่งยึดเหนี่ยว บอกให้พูดต่างๆว่า อรหิ อรหิ หรือ นะโม นะโม พุทธัง พุทธัง

เมื่อผู้ป่วยสิ้นใจแล้ว จะนำดอกไม้ธูปเทียนมาใส่ในมือและพนมมือไว้ไว้ที่หน้าอก จุดเทียนไว้ทางศีรษะและให้ผู้ชำนาญเกี่ยวกับพิธีงานศพมาจัดการกับศพจนเรียบร้อย

การอาบน้ำศพ จะใช้น้ำร้อนอาบศพและอาบด้วยน้ำเย็นตามหลัง ฟอกสบู่ให้สะอาด เอาขมิ้นสดผิวมะกรูดตำคั้นเอาแต่น้ำให้ทั่วร่างกาย และเอาผ้าขาวขนาดผ้าเช็ดหน้าซับที่หน้า ผ้าเท้า รอยเท้า เพื่อแจกลูกหลานไว้เป็นที่ระลึก

การห่อผ้าให้ศพ ใส่เสื้อเอาข้างหน้าไว้ข้างหลังเพราะเป็นการนุ่งให้คนตาย

การรดน้ำศพ เมื่ออาบน้ำศพเรียบร้อยแล้ว ยกศพขึ้นเตียง คลุมด้วยผ้าแพร แบมือขวาไว้นอกเตียงหันศีรษะไปทางทิศตะวันตก

การบรรจุเงินเข้าปากศพ เอาเงินบาทใส่ปากศพ ควรใส่ในปากด้วยการห่อให้ดี เอาเชือกห้อยให้ปลายเชือกออกมา นอกปาก จะไม่เลื่อนลงคอ เวลาเผาเอากลับคืน เพื่อเก็บไว้เป็นที่ระลึก

การบรรจุเงินทองไว้ในปาก เป็นความหมายให้ผู้ตายเอาไปใช้ในเมืองผี

การสวดหน้าศพ ศพที่ตั้งไว้มีดอกไม้ธูปเทียน ตั้งไว้ นิยมสวดกลางคืน เวลา ๒๐.๐๐ น. พักสวด ๒ จบ การสวดจะทำการ ๓ วัน ๕ วัน ๗ วัน และนำศพไปเผาที่วัดเสร็จแล้ว มีการทำบุญ ๗ วัน ทำบุญ ๕๐ วัน และทำบุญ ๑๐๐ วัน

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย

ความเชื่อของความตาย เช่นการตราสัง

การตราสังศพ ผู้ตราสังศพจะต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษ มีการฝึกหัดไว้เป็นอย่างดี เชือกผูกใช้ ด้ายดิบ ทบกันให้เหนียวหลายทบ มีขนาดโตประมาณเท่านี้วก้อย

การตราสังใช้ ๓ เปลาะ

เปลาะที่ ๑ ผู้ที่ค่อศพทำเป็นห่วงคล้องคอพร้อมกับว่าคาถาว่า ปุโตโตดีเว เมื่อเสร็จแล้วก็โยงมาที่ ลำตัวตรงกลางตัว แล้วทำเป็นห่วงตระกรุดยกมือให้พนมไว้ที่หน้าอก เปลาะหนึ่ง พร้อมกับภาวนาว่า ภริยาหอมเถ แล้วโยงเชือกมาที่เท้า ทำเป็นห่วงผูกข้อเท้าทั้ง๒ ข้าง ให้ติดกัน ภาวนาว่า ธนังปาเท รวม เป็น ๓ เปลาะด้วยกันความหมายของเปลาะต่างๆ มีดังนี้

ห่วงผูกคอ หมายถึง ห่วงบุตร

ห่วงผูกมือ หมายถึง ห่วงภรรยาสามี

ห่วงผูกเท้า หมายถึง ห่วงทรัพย์สิน

การตามไฟ

ไฟ จะเป็นตะเกียง หรือโคมก็ได้จุดไว้ปลายเท้าศพ มีความหมาย ไปในแง่ของธรรมะ 4 จำพวก

พวกที่ ๑ หมายถึง มาสว่างไปสว่าง เป็นผู้ที่มีปัญญาประพจน์ดีก็จะพบแต่ทางสว่าง

พวกที่ ๒ หมายถึง มาสว่างไปมืด เกิดมาได้พบศาสนาแต่ไม่ศรัทธา

พวกที่ ๓ หมายถึง มามืดไปสว่าง คนเกิดมาแล้วประพจน์ไม่ดี แต่พอภายหลังประพจน์ดี

พวกที่ ๔ หมายถึง มามืดไปมืด เกิดมาในตระกูลไม่ดี ประกอบแต่กรรมชั่ว ผลกรรมมีแต่ทำ

ความชั่ว จนตาย

ประเพณีประจำชุมชน

ประเพณีทอดผ้าป่าประจำปีวัดทุ่งสะเดียง

การทอดผ้าป่าของวัดทุ่งสะเดียงตั้งแต่เริ่มสร้างวัดก็มีประชาชนนำผ้าป่ามาทอดตลอด ไม่ได้กำหนด

พ.ศ.๒๕๐๘ เจ้าอาวาสชื่อ หลวงพ่อเชื่อมได้ประชุมปรึกษาหารือกันว่าประชาชนก็มาทำบุญกันมากขึ้น ศาลาก็ไม่มีให้ประชาชนนั่ง จึงได้จัดตั้งประเพณีผ้าป่าเรียกว่าผ้าป่า ๑๐๘ กอง โดยให้เป็นงานประจำปี กำหนดเอาวันที่ ๑-๓ เมษายน ของทุกปี เป็นประเพณีการทอดผ้าป่าประจำปี ประชาชนใน

หมู่บ้านสะเดียง บ้านไร่ ตะกุดบง หนองนารี วัดช้างเผือกก็มาทอดได้เงิน ปีๆหนึ่งหลายแสนบาท ก็ได้จัดสร้างศาลาขึ้นอีกมากมาย ประชาชนก็ได้ถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลา ๔๕ ปีแล้ว

ประเพณีก่อพระเจดีย์ทรายกลบธาตุวัดทุ่งสะเดียง

ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุมีมาควบคู่กับวัดทุ่งสะเดียงเพราะถือว่าได้ทำบุญให้ถึงปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา ที่ล่วงลับไปแล้ว วิธีการคือ

ประชาชนไปหาทรายมาจากในคลอง นำมาไว้ในวัดก่อนวันตรุษสงกรานต์ ก็จะนำกระดูกญาติที่ตาย มาวางไว้กองเจดีย์ทราย มีด้ายสายสิญจน์โยงมีพระมาสวด เจ้าภาพก็จะนำไม้เสียบเงิน และปักไปที่ยอดเจดีย์ พอพระสวดเสร็จก็จะมีพระและมหาดไทย มาเก็บเงินไป และจะแจ้งให้ประชาชนได้ทราบว่า ได้เงินเท่าไร และจะนำไปอะไร ประเพณีดังกล่าวมีมาช้านานแล้ว

ประเพณีสนุกสนาน

ประเพณีการละเล่นพื้นบ้าน

วัฒนธรรมประเพณีการละเล่นของชาวบ้านสะเดียง คนบ้านสะเดียง เป็นคนอารมณ์สนุกสนาน ร่าเริง มีพ่อเพลง แม่เพลง เพลงที่เก่ง อยู่หลายคน และเป็นคนเก่งในเรื่องการด้นกลอนต่างๆ เช่นกลอนลิเก เพลงช้อย เพลงพื้นบ้าน เพลงแห่นาค เพลงกล่อมลูก เช่น

หนุ่มจะจีบสาวๆ ก็หาโอกาสไปด้วยกัน ที่โนนพูลบ้านป่าแดง ชายจะเป็นคนเก็บพลู หญิงจะถือตะเหลว ตามชายหนุ่มไป และจะร้องเพลงกันอย่างสนุกสนาน คือ

เพลงขึ้นโนนไปเก็บพลู จะร้องเป็นภาษาถิ่น ของชาวบ้านสะเดียง ขึ้นโนนลงโนนตีตะโพนไปเก็บพลู สาวๆหนุ่มๆช่วยกันรุมเก็บพลู ใบพูลดูเหลืองอร่าม(ซ้ำ) สองคนช่วยกันหามตะเหลวพลู เก็บไปเก็บมาก็ไปเจือะรูปู เอามือจิกดู ก็ไปเจือ เอานูใหญ่ เจ้าตึกกะใจก็เลยไถลงรูปู

จะเห็นว่าเนื้อเพลงมีอารมณ์ตลกสนุกสนานแฝงอยู่และสอดแทรกภาษาถิ่น ชาวบ้านสะเดียงไว้ เช่นคำว่าเก็บ (เก็บ) เจือะ (เจือ) จัก (ฉ้วง) ตึกกะใจ (ตกใจ) คนบ้านสะเดียงมีความรักความสามัคคีกัน มีอะไรก็แบ่งปันกันใช้ เช่นเพลงเก็บมักพัก

มักเอี่ยมมักพัก ลูกไหนมันนั้ ลูกไหนลูกใหญ่ แม่ย่าเก็บให้ แม่ย่าเก็บที่ บ้านไหนใครมีเอามาแบ่งกันเด้อ

เนื่องจากคนบ้านสะเดียง เป็นคนประหยัด รู้จักการใช้เงิน และรู้สึกว่าจะรู้จักคำว่าพอเพียงมาแต่โบราณ จะนำของที่อยู่ในบ้านมากๆ เหลือกิน นำไปแลกบ้านใกล้เรือนเคียง ดังเพลงดังต่อไปนี้

มาเด้ออีนาง มาเอาปลาย่าง ไปแลกมักพริก ไปแลกมักแพง แลกกระเทียม หอมแบ่ง บ้านไหนจะต้มแกง เอาไปแลกกันเด้อ

ประเพณีสนุกสนานอีกประเพณีหนึ่งได้แก่ประเพณีตรุษสงกรานต์จะมีการละเล่นพื้นบ้านได้แก่ เพลงแม่นางอึ่ง ซึ่งเป็นเพลงที่พ่อเพลงแม่เพลงได้แต่งไว้ร้องกัน ในหน้าตรุษสงกรานต์ แม่นางลึง แม่นางดั่ง แม่นางไซ นางควายและอีกหลายๆเพลง ก่อนจะมาเล่นจะต้องร้องเพลงเชิญเทวดาก่อนทุกครั้ง ดังนี้

เพลงเชิญเทวดา

เชิญเอ๋ยเชิญลง เชิญองค์เทวดา องค์ไหน สัก ลีด (ศักดิ์สิทธิ์) เนรมิตเข้ามา เข้าตัวน้องข้า เจ้าคนซัง (ทรง) เอย รูปร่างไม่เคย ไม่เคยมาแต่ไรๆ มาแล้วกลับไป จึงได้รู้ว่าเจ้ามา ขุนนางเจ้าข้าเจ้าคนซังเอย

เพลงนางอึ่ง

นางเอ๋ย นางอึ่ง มาลอยอยู่ในอ่าง ดำหัวดำหาง ดำผุดดำว่าย ระวงตัวไว้ เขาจะเอาไปต้มยำ เขาจะเอาไปต้มยำ เขาจะเอาไปทำแกง เอาไปผัดแพนง นะแม่เอ๋ยอ่างเอย

เพลงนางลึง

ลึงเอ๋ย ลึงลม มาอมข้าวฟอง เด็กน้อยทั้งสองมาตัดดอกจิก เกาหัวเกาหาง เกาข้าง ยุ้ยก็ พญานกพริก พญานกเขา เล่นเบ๊ย เสียเหล้า นะเจ้าลึงลม ขนึ้มต้มถั่วพู ได้แก้วหน้าหนู เล่นซู้ชาววัง เต๊ะสีข้างเมียหัก ตักน้ำกินเอง หุงข้าวกินเอง ตามบท ตามเพลง ไม่เคยง้อใคร

เพลงแห่นาค

ชาวบ้านสะเดียง เป็นคนเก่ง กลอนชาวบ้าน วรรณหน้ามี 6 คำ วรรณหลังมี 5 คำก็มี 6 คำก็มี ใ้ทำนองร้องเสียงอ่อนหวาน แห่นาค จากบ้านไปตามถนน จนถึงวัด และจนเข้าโบสถ์ดังนี้

ไอ้พ่อนาคฉันเอย ไอ้พ่อคิ้วโก่ง พอหันหน้าเข้าวัดได้ยินปีพาดซ้องโหม่ง พอทำใจให้ตรง นะนาเอย มีคนร้องรับ จะต้องเสียงแหลมกว่า โดยใช้วรรณสุดท้ายร้อง

รับ พื่อต้องทำใจให้ตรง นี่นาเอย

ประเพณีการแข่งขันเรือ

ประเพณีการนำเรือเข้าแข่งขันในวันสารทไทย

การแข่งขันเรือบ้านสะเดียง

ชาวเพชรบูรณ์มีประเพณีสารทไทย มานับร้อยกว่าปีแล้ว วันสารทจะนับเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ประเพณีวันสารทจะจัดกันที่วัดไตรภูมิ เพื่อให้เจ้าเมือง (ผู้ว่าราชการจังหวัด) นำพระพุทธรูปมาชมที่ประดิษฐานไว้ที่วัดไตรภูมิมาสงน้ำ ชาวบ้านจะกว่นกระยาสารท กันแทบทุกบ้าน จะมีกิจกรรม การแข่งเรือ ที่หน้าวัดไตรภูมิ จะมีเรือจากหลายบ้านหลายตำบลมาแข่งกัน เช่น คลองศาลา ในเมือง สะเดียง นาป่า ดงมูลเหล็ก ป่าแดง ไร่เหนือ วัดโพธิ์เย็น ต่อมานายชาญ โฆษิตานนท์ นายกเทศมนตรี ในสมัยนั้น

ได้เริ่มประเพณีอุ้มพระดำน้ำ เป็นประเพณีที่มีที่เพชรบูรณ์แห่งเดียวเท่านั้น และได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

สำหรับของชาวบ้านสะเดียง มีเรือ ๓ ลำ คือ

๑. รัตนนครราช ยาว ๒๓ เมตร กว้าง ๘๘ เซนติเมตร มีความจุ ๓๐ ฝีพาย ได้รับการสนับสนุนจากท่าน ดร.วิศัลย์ เจ้าของเรือคือชาวบ้านสะเดียง ผู้ดูแลขณะนี้คือนายสนั่น พรหมประเสริฐ เก็บไว้ที่วัดทุ่งสะเดียง

๒. เรือเทพทุ่งทอง ยาว ๒๑ เมตร กว้าง ๑ เมตร ๓๐ ฝีพาย เจ้าของเรือคือวัดทุ่งสะเดียง ผู้สนับสนุนคือ ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ ผู้ดูแลคือ นายประสิทธิ์ สังข์ทอง สถานที่เก็บคือ วัดทุ่งสะเดียง

๓. เรือแม่หาดทอง ยาว ๒๐ เมตร ๕๐ เซนติเมตร กว้าง ๙๕ เซนติเมตร ๓๐ ฝีพาย เจ้าของเรือคือชาวบ้านสะเดียง ได้รับการสนับสนุนจาก ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ ผู้ดูแลคือนายประสิทธิ์ สังข์ทอง สถานที่เก็บคือวัดทุ่งสะเดียง

เรือทั้ง ๓ ลำ ของชาวบ้านสะเดียงเมื่อวันสารทไทยจะเข้าแข่งขันกับเรือตำบลอื่นๆ ในขณะนั้น และจะเข้าแข่งขันจนถึงปัจจุบันนี้ คือประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ประเพณีหนึ่งเดียวในโลก

(วิทยากรนายสนั่น พรหมประเสริฐ สมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๓๕ การแข่งเรือทวนน้ำในเทศกาลสงกรานต์ไทย

ภาพที่ ๓๖ ร้องเพลงพื้นบ้านในงานชมรมผู้สูงอายุของนางสาวท ภาสประหาสและคณะ

ภาพที่ ๓๗ ยายจิว ทองมาภูมิปัญญาของชุมชนสะเตียง

สรุปได้ว่าชุมชนที่ ๒,๕ มีข้อมูลทางวัฒนธรรม ๓ ประเภทด้วยกันคือข้อมูลทางมุขปาฐะได้แก่ภูมิ
นามวิทยา คือประวัติของชุมชน ความเชื่อ ภาษาถิ่นและเพลงพื้นบ้าน ข้อมูลทางด้าน มุขปาฐะได้แก่
การประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นการเกษตร ดนตรีพื้นบ้าน ตีบอง วัดประจำหมู่บ้านคือวัดทุ่งสะเดียง
นอกจากนี้จากข้อมูลแบบผสมผสานได้ แก่ประเพณีส่วนบุคคล ประเพณีส่วนรวมหมายถึงประเพณีของ
ชุมชน

ภูมิปัญญาชุมชน

ศาสนพิธี

ชื่อนายทองสุข ขุนแก้ว อายุ ๗๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๒ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพ
เกษตรกรรม ภรรยาชื่อ นางประมวณ ขุนแก้ว มีบุตร ๓ คน โทร ๐๘๔-๙๕๑๕๙๓๓

มีความสามารถ และความชำนาญในเรื่อง ศาสนพิธีต่างๆ เช่น การจัดพิธีงานศพ จัดพิธีบวชนาค
ตั้งศาลพระภูมิ ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

แม่เพลงพื้นบ้าน

ชื่อนางจิว ทองมา อายุ ๘๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๑ ถ.เด่นพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์
โทรศัพท์บ้าน ๐๕๖-๗๒๐๘๐๙ อาชีพแม่บ้าน สามีเสียชีวิต ไม่มีบุตร มีความชำนาญและความสามารถ
ในการร้องเพลงพื้นบ้าน ชาวบ้านสะเดียง เช่น เพลงแห่นาค เพลงกล่อมลูก เพลงช้อย

แพทย์แผนไทย

นายพร ทองมา ยาสมุนไพรพื้นบ้านเป็นชาวบ้านสะเดียงผลิตยาอายุวัฒนะ

เครื่องปรุงยาอายุวัฒนะ

๑.เหียงอากาศ (คือน้ำผึ้ง)

๒.พาดตันไม้ (คือบอระเพ็ด)

๓.หางยอธณี (คือหญ้าแห้วหมู)

๔.หนี่งสาร (คือขมิ้นอ้อย)

๕.ปรินิพพานไม้กลับ (คือผักเสี้ยนผี)

นำทั้งข้อ ๒- ข้อ ๕ มาชอยตากแดดให้แห้ง บดให้ละเอียด และคลุกด้วยน้ำผึ้งแล้วปั้นเป็นลูกกลอน
รับประทานก่อนอาหาร

ดนตรีไทย และศาสนพิธี

นายเสริม ขุนแก้ว อายุ ๘๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๒๒ ไร่ชัยพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง ต.ในเมือง อ.เมือง
จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพค้าขาย ภรรยาชื่อนางจุก ขุนแก้ว มีบุตร ๖ คน

มีความสามารถ และความชำนาญ การทำขวัญนาค ดนตรีไทย เพลงช้อยชาวบ้านสะเดียง ลิเก

ศาสนพิธี

นายแย้ม ทองใบ อายุ ๗๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๒ถ.บุกรวมโกวิท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพเกษตรกรรม ภรรยาชื่อนางประพนธ์ ทองใบ มีบุตร ๔ คน นายแย้ม ทองใบ มีความชำนาญ และความสามารถในพิธีศาสนพิธีต่างๆ ทำขวัญนาคน ตั้งศาลพระภูมิ

ด้านจักสาน

นายบรรจง ทองจันทร์ อายุ ๗๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๖ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพสานอุปกรณ์ เครื่องใช้ในบ้านจากไม้ไผ่ หวาย เช่น กระบุง ตะกร้า กระบวย ตะแกรง หวด กระดัง

จากการเป็นคนพิการแต่มีความชำนาญในการด้านอุปกรณ์ดังกล่าวทำให้ได้รับเชิญไปเป็นวิทยากร ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ร.ร.เทศบาล

นางเขื่อน เดชบำรุง บ้านสะเดียง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

มีความสามารถในการสานใบมะพร้าวให้เป็นรูปร่างต่างๆได้ถึง ๘ ชนิดเช่น นก ปลาเป็นต้นและได้ถ่ายทอดวิชาให้นางสาวบุษบา เดชบำรุงซึ่งขณะนี้ชาวบ้านสะเดียงไม่มีใครทำได้ได้รับการเผยแพร่โดยการสนับสนุนจากสภาวัฒนธรรมให้มาสาธิตผลงานในวันสำคัญๆเช่นวันแม่

การตัดกระดาษ

นายสมคิด มั่งมี อายุ ๔๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๑ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๓-๘๗๘๔๕๓๕ มีอาชีพข้าราชการครู มีภรรยาชื่อ นางเดือนใจ มั่งมี มีบุตร ๓ คน

มีความรู้ความสามารถและความชำนาญ ในการตัดกระดาษในงานศพ งานบวช งานรื่นเริงต่างๆ

ศาสนพิธี

นายไพฑูรย์ จันทร์เที่ยง อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๒๘ ถ.บุกรวมโกวิท อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ อาชีพค้าขาย ภรรยาชื่อนางฉลวย จันทร์เที่ยง มีบุตร ๓ คน

มีความสามารถ และความชำนาญ ในงานศาสนพิธีต่างๆ เช่นพิธีงานบวช งานศพ

แม่เพลงพื้นบ้าน

นางสมจิตต์ ขุนแก้ว อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๖ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ อาชีพค้าขาย มีบุตร ๕ คน มีความชำนาญและความสามารถในการทำขวัญนาคน ดนตรีไทย เพลงฉ่อย เพลงกล่อมลูก เพลงแห่นาค บายศรี และอาหารว่างประเภทเมี่ยง

ความรู้เรื่องมิด

นายวอน คงแท้ เป็นช่างตีมิดทุกชนิดทำได้ทุกชนิดมีคนเอาเหล็กกล้าแบนๆมาจ้างให้ตีในราคาเล่มละ ๑-๒ บาท

นอกจากเป็นช่างตีมีดแล้วนายวอน คงแทยังเป็นช่างทำปืนแก๊ป ปืนยิงหนู ยิงกระรอก หน้าไม้สำหรับยิงกบ กระรอกที่ชอบมากินมะพร้าวในบ้าน ยิงนกมากินข้าวในนา ยิงพังพอนเพื่อนำมาเป็นอาหาร(แต่ต่อมายุติเพราะผิดกฎหมาย ปัจจุบันนายวอน คงแทเสียชีวิตแล้ว)

เป็นเครื่องมือในการทำการเกษตรและใช้ในชีวิตประจำวันมีการแยกชนิดและเรียกชื่อต่างกันไปดังนี้

๑.มีดบาง หรือมีดน้อยใช้ในการปลอกวัสดุขนาดเล็กเช่นหอม กระเทียม คนแกใช้เจียนหมาก ลักษณะขนาดเล็กที่สุดปลายมนโค้งหรือปลายตัดตามความชอบของผู้ใช้ บางบ้านมีขนาดใหญ่อีกประมาณ ๑ นิ้ว ใช้สำหรับหั่นหมากแห้ง คนที่กินหมากจะมีติดกระพวยหมากตลอดเวลา

๒.มีดมีะ มีดที่มีขนาดใหญ่กว่าแบบที่ ๑ ขนาดใหญ่เท่ามีดบางจะเรียกว่ามีดมีะก็เฉพาะหัวมน หัวใหญ่ส่วนด้ามจะมีความกว้างของคมเล็กกว่าด้านปลายมีด ใช้สำหรับผ่าลูกหมาก ลูกมะค่าสำหรับกินหมากหรือเขาใช้สำหรับผ่าไม้กลัด

๓.มีดอีโต้ ลักษณะเหมือนมีดมีะแต่มีขนาดใหญ่กว่า มีคมมีดเฉพาะบริเวณตรงข้ามกับด้านมนโค้งเท่านั้น ใช้สำหรับฟัน ผ่า หรือเฉาะเปลือกมะพร้าวแห้งแล้วใช้ปลายคมมีดแงะ

๔.มีดหัวตัดใช้สำหรับตัด ฟันมีหลายขนาดตามต้องการใช้สอยเช่นเล็ก กลางใหญ่ ขนาดเล็กใช้สำหรับเหลาตอก จักตอก เพื่อนำไปมัดฟางข้าวหรือมัดเครื่องบนของหลังคาเรือนไม้ไผ่ ขนาดกลาง ใช้ผ่าฟันท่อนเล็กๆเช่นกิ่งไม้หรือแขนงไม้ ขนาดใหญ่ ใช้สำหรับตัด กิ่งหรือต้นไม้ที่มีลำต้นขนาดใหญ่

๕.มีดถาง ใช้สำหรับถางป่า เครือเถาต่างๆตามเรือกสวนไร่ นา คมมีดจะโค้งมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอยถ้าโค้งมากใช้สำหรับเกาะเกี่ยวไม้เลื้อยที่ขึ้นรก มีด้ามเป็นไม้ไผ่ต้นสั้นหรือยาวขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอย ถ้าป่ารกไม่มากใช้ด้ามสั้น รกมากใช้ด้ามยาว

๖.มีดเหน็บลักษณะมีดมีปลายแหลมมีคมตลอดทั้งเล่มตรงกลางจะกว้าง ค่อยๆเรียวปลาย สันเป็นเหลี่ยม เป็นมีดที่ชายฉกรรจ์นำติดตัวอยู่ตลอดเวลา โดยใช้มีดเหน็บที่บันเอวมีปลอกสำหรับใส่ทำจากกาบหมากแก่ ไม้ไผ่ หรือหวาย สันเป็นรูปร่างตามขนาดของมีด ประโยชน์ของมีดเหน็บใช้สอยตัด ประโยชน์ เช่น ใช้ปลอก ใช้ฟัน ใช้ตัด แล้วแต่โอกาส มีหลายขนาดให้เลือกตามชอบของผู้ใช้

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายชวณ คงแท ผู้เป็นน้อง ตำบลในเมือง จ.เพชรบูรณ์)

การถนอมอาหาร

ปลาร้า

ชาวบ้านสะเดียงจะนำปลาที่หาได้จากลำคลองหรือท้องนาของตนเอง บางคนมีเวลาว่างจากการปักดำก็จะไปหาปลาที่ทะเล บริเวณน้ำท่วมทางที่ไปบ้านโคกคงมูลเหล็กในปัจจุบัน หรือหาปลาในลำ

น้ำปลาสัก การไปหาปลาจะออกจากบ้านสะเดียงตั้งแต่เช้ามีด กว่าจะกลับบ้านก็จะเป็นเวลาพลบค่ำ ได้ปลามาน้อยก็ใช้ประกอบเป็นอาหารในชีวิตประจำวัน ถ้าได้มากก็จะทำปลาร้า ปลาเค็ม ตามปริมาณที่หามาได้

ส่วนผสมของปลาร้า

๑. ปลาสดที่ทำความสะอาดแล้วขอดเกล็ดควักไส้ทำความสะอาด ล้างน้ำ ผึ่งให้สะเด็ดน้ำ (บางบ้านก็ทิ้งปลาให้เนื้อเซียวเล็กน้อย จะได้ไม่ต้องหมักนาน

๒. เกลือเม็ด

๓. ข้าวคั่ว

วิธีทำ

๑. นำปลาสดมาคลุกเคล้ากับเกลือเม็ดจนแน่ใจว่า เกลือซึมเข้าเนื้อปลา

๒. นำไปอัดลงในไหปากกว้างอัดให้แน่น ใช้กาบหมากแก่ขนาดใหญ่เลยปากไหเล็กน้อยนำมาสองแผ่นแล้วเอาสอดเข้าไปในปากไห ในลักษณะขัดกันเพื่อป้องกันไม่ให้ปลาลอย

๓. ในขณะที่ให้ปลาล่มนั้นที่ปากไหก็จะมีน้ำของปลา ออกมาข้างบน บ้างบ้านก็จะตักขึ้นมาใส่ขวดปิดฝานำไปตากแดด น้ำปลาก็จะเปลี่ยนสีจากสีเทา ก็จะมีสีชมพู สีแดง เรียกว่าหัวน้ำปลาแต่ใช้เวลานาน ถ้าจะให้เร็วก็นำไปต้มผสมปลาตัวเล็กที่หมักไว้บางส่วนเติมน้ำเล็กน้อย ใส่เปลือกสับปะรด จุกกระเทียม เกลือและน้ำอ้อยต้มจนเนื้อปลาละลาย นำมารองด้วยผ้าขาวบางใส่ขวดปิดฝา ตากแดดประมาณ ๑ เดือนก็นำไปใช้เป็นน้ำปลาปรุงรสประกอบอาหาร

๔. นำปลาที่หมักจนล่มแล้ว นำไปคลุกกับข้าวคั่วที่บดละเอียดนำไปอัดลงในไหปากแคบ ปิดฝาด้วยแผ่นกระดานเท่าปากไหปิดทับด้วยถุงขี้เถ้า นำมาใส่ถุงผ้าดิบเย็บแล้วห่อด้วยผ้าเนื้อหนาหรือผ้าดิบมัดเป็นจุกขนาดใหญ่พอดีกับปากไห ให้เหลือชายผ้าลงมากลุมปากไหเพื่อป้องกันไม่ให้แมลงวันมาวางไข่เกิดเป็นหนอน

**การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมวัดมหาธาตุ
ชุมชน 5-6-7**

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นางสาวเตือนใจ เมฆประยูร	ประธานกลุ่ม
นางพจณี โฆษิตานนท์	รองประธาน
นางสาวกฤษณา เมฆประยูร	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวอาภรณ์ โฆษิตานนท์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางทิพวรรณ เขี่ยมอากาศ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางยวนใจ จารึกสมาน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางเสียมกิม มิ่งขวัญ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางเพชรศิริ ศรีชัยวรรณ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางรัชนี อินทรีรักษา	ผู้ประสานงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

พระเทพรัตนกวี	เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ
นายวิสิทธิ์ เมฆประยูร	นางประโลม โฆษิตานนท์
นางพจณี โฆษิตานนท์	นางผาด สุนทรวงค์
นางเสาวรัตน์ อมาตยกุล	นางสมศรี ศรีฉิม
นางบุญสม สงวนสิน	นางสายหยุด พรหมบุญ
นายอัอนแหหลวง แซ่ผลู่	นางโสพิศ แซ่ผลู่
นายชีกัก แซ่เตีย	นางสุวรรณี ลีละวัฒนากุล
นางแก้ว จันทรีลี	นางสมคิด พณีชีพ
นางทิพวรรณ เขี่ยมอากาศ	นางบุญปลุก อืดหมี
นายสมคิด คำมาตร	นางรัชนี อินทรีรักษา
นายชลอ พรหมประเสริฐ	นางละมัย แสงแก้ว
นางวันทนี ถาวรหงส์	น.ส.กฤษณา เมฆประยูร
น.ส.เตือนใจ เมฆประยูร	นางชูจิตร์ จันทนา
นางอริศรา เมฆประยูร	น.ส.อาภรณ์ โฆษิตานนท์
นางเสนอ วิชิตนาค	น.ส.นฤมล ทรงทวีสิน

๑ ข้อมูลมูลขปาฐะ

คือการสืบทอดวัฒนธรรมด้วยการบอกเล่าอธิบายได้แก่

ภูมินามวิทยา

ก. ประวัติการตั้งถิ่นของชุมชน

ชุมชนเทศบาลที่ ๕ พัฒนาสามัคคี

ประกอบด้วยประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณ ถนนบูรกรรมโกวิท สามัคคีชัย ซอยสามัคคีชัย

๑-๕ ในอดีตประชากรดั้งเดิม ซึ่งได้มาหักล้างทางพงที่ดินรกร้างบริเวณสี่แยกไรรยาสูบ ด้านถนนบูรกรรมโกวิททั้งสองฝั่ง (ต้นสะเดียง) จนถึงบริเวณโรงสีไฟไหม้และจับจองที่ดินเป็นของตนเอง ประกอบด้วยคุณย่าจ๋า ตระกูลมันศรี คุณย่าดา ตระกูลจันทนา คุณย่าดี ตระกูลขาวสะอาด คุณย่าเบาะ ตระกูลพานามา และคุณย่าเสริน ตระกูลฟุ้งแก้ว โดยลูกหลานส่วนใหญ่รับราชการ พื้นเพดั้งเดิมของคุณย่าเป็นคนพื้นที่

ที่ดินดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนมือถึงลูกหลาน ได้ก่อสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยและแบ่งขายแก่นายปรีชา โฆษิตานนท์ นายชาญ โฆษิตานนท์ และร้านยังบอย มีการตัดถนน ตรอกซอย ก่อสร้างอาคารที่พักอาศัย บ้านจัดสรร หอพัก ร้านค้า อาคารพาณิชย์

ปัจจุบันประชากรมีหลากหลายอาชีพ ธุรกิจหอพัก ค้าขาย ข้าราชการ รับจ้าง

(ข้อมูลจาก นางชฎิตรา จันทนา นางอริศรา เมฆประยูร)

ชุมชนเทศบาลที่ ๖.(สมาคมพัฒนา)

ในอดีตประชากรส่วนใหญ่ อพยพมาจากประเทศจีน มาทำมาหากินที่กรุงเทพฯ และแยกย้ายไปตั้งหลักแหล่งยังจังหวัดต่างๆ สำหรับจังหวัดเพชรบูรณ์มีชาวจีนที่อพยพมาตั้งแต่สมัยก่อนสงครามโลกที่ ๒ มีทั้งแต้จิ๋ว แคระ กวางตุ้ง ไหหลำ บางส่วนถูกรัฐบาลเนรเทศมาก็มีบ้าง โดยเฉพาะชุมชนที่ ๖ มีตระกูลที่สำคัญ มีชื่อเสียง เช่น แซ่ไคว่ (โฆษิตานนท์)

นายปรีชา โฆษิตานนท์ ประกอบธุรกิจ โรงสี โรงน้ำแข็ง โรงเหล้า

นายชาญ โฆษิตานนท์ นายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ หลายสมัย

ดร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์และนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ๒ สมัย

นายประสงค์ โฆษิตานนท์ สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเพชรบูรณ์และอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

ตระกูลเกสรทอง นายแป้น เกสรทอง เป็นข้าราชการครู เป็นบุคคลเก่าแก่ของชุมชน ๖ มีความรู้และตั้งโรงบ่มไวยาสูบ เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นจำนวนมาก บุตรสาวคือ นางเอี่ยมพร ปฏิเวศวรณกิจ สมรสกับ

ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ (นายจำเนียร ปฏิเวศวรรณกิจ) บุตรชายคือ นายปัญญา เกสรทอง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์หลายสมัย และอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ตระกูล แซ่ตั้ง อาซิม ร้านนิยมไทยมีกิจการโรงฝิ่น บ่อนการพนัน บุตรชาย คือนายสุพจน์ ตั้งตระกูลไทย เป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์

ตระกูล ดวงพัตรา นายเชียง ดวงพัตรา เจ้าของกิจการบริษัทเพชรประเสริฐ ซึ่งเป็นบริษัทเดินรถที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับสัมปทานรถวิ่งหลายสายเช่น เพชรบูรณ์ - พิจิตร-

นครสวรรค์ - เลย - กรุงเทพฯ - ระยอง - พัทยา เป็นต้น ได้รับความนิยมจากประชาชนมาก

นายสุทัศน์ จันทรแสงศรี อดีตสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าของสุทัศน์การพิมพ์ ก็เป็นบุตรเขยโดยสมรสกับนางสุมนา ดวงพัตรา บุตรสาวคนสุดท้องของนายเชียง (ถึงแก่กรรมแล้ว)

นอกจากนี้ยังมีบุคคลที่ประกอบธุรกิจและทำการค้าขายอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันอีกหลายราย เช่น

ร้านเงินแข่งพาณิชย์ จำหน่ายหนังสือ

นายเสรี มาสุณ ตัวแทนสุรา ยาสูบ

ชื่อเหรียญอาภรณ์ - ชื่อเหรียญพาณิชย์ - ชื่อเหรียญการไฟฟ้า

ไทยสากล สากลเฟอร์นิเจอร์

ปึงยิดเกา เอสอาร์มาเกตติ้ง (ปัจจุบันมี ๕ สาขา)

โรงแรมย่งอัน

ร้านขายยาวิชัยฟาร์มาซี

ประชากรเก่าแก่อีกกลุ่มหนึ่ง อพยพมาจากจังหวัดน่าน มาตั้งหลักแหล่งค้าขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องครัว น้ำมันก๊าด อุปกรณ์ปลา ฯลฯ ได้แก่ ตระกูล คำมาตร ศรีสุขคำ ศรีตนชัย ศรีนวลชัย ศรีตนทิพย์ สมมีชัย

(ข้อมูลจาก นายวิสิทธิ์ เมฆประยูร น.ส.เตือนใจ เมฆประยูร น.ส.กฤษณา เมฆประยูร น.ส.อาภรณ์ โฆษิตานนท์ นายสมคิด คำมาตร)

ชุมชนที่ ๗ (เพชรนิกรบำรุง)

ย้อนอดีตไปประมาณ ๑๐๐ ปี ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ด้านทิศตะวันตกของชุมชนในเมือง คือ ชุมชนบ้านถนนนอก (เพชรนิกรบำรุงในปัจจุบัน) เป็นที่พักอาศัยของกลุ่มราษฎรที่เป็นไทจากการเลิกทาส โดยพระมหากษัตริย์คุณของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๕ กลุ่มคนเหล่านั้นจึงได้มาหักล้างทางพงก่อกตั้งชุมชน เพื่อประกอบอาชีพ เกษตรกรรม เป็นหลัก โดยมีอาณาเขต ทิศเหนือ จากสี่แยกไฟแดงโรงแรม

บูรพา ทิศใต้จดบริเวณวัดมหาธาตุ ทิศตะวันออกจดสะพานพญาโศก และทิศตะวันตกจดตลาดเทศบาล ๒ (ข้อมูลจากนางประโลม โสษิตานนท์)

สมัยก่อนถนน หนทาง รถยนต์ รถจักรยานยนต์ มีไม่มาก มีแต่จักรยาน และเดินกันไฟฟ้าตามถนนยังไม่มี น้ำประปามีใช้เป็นบางบ้าน น้ำดื่มจะมาตักน้ำบาดาลตรงอนามัย (สุขศาลา) และน้ำบ่อที่อยู่ตรงข้ามกับโรงพยาบาลเมืองเพชรเดี๋ยวนี้ อีกบ่อหนึ่งอยู่หลังวัดมหาธาตุ บ้านเรือนก็ปลูกอยู่ห่างๆกันมีน้หลังได้รู้จักกันหมด มีคลองคูเป็นคลองใช้อาบ ซักผ้า

(ข้อมูลจากนางสมศรี ฉิมมา)

ประมาณ ๔๐ ปีที่แล้ว ที่ดินแถวนี้ (ซอยนิกรบำรุง) เป็นป่าพงสูงท่วมหัว ไม่มีบ้านคนอาศัยอยู่ มีบ้านลุงเฉลิมมาอยู่เป็นบ้านแรก การซื้อขายที่ดินแถวนี้ ตารางวาละ ๓๐๐-๕๐๐ บาท เส้นทางเข้าออกเป็นลูกรัง เมื่อถึงหน้าฝนน้ำจะท่วมหมดทั้งซอย บริเวณโรงเรียนโสมิทธิวิทยา โรงพยาบาลเมืองเพชร แต่ก่อนจะเป็นสวนผักของนางเสียมกิม ซึ่งมีนายเกรียงศักดิ์ โสษิตานนท์ เป็นเจ้าของที่ดิน

(ข้อมูลจากนางเสนอ วิชิตนาค นางเสียมกิม มิ่งขวัญ)

ข.ที่มาของชื่อชุมชน

ชุมชนที่ ๕ พัฒนาสามัคคี ตั้งชื่อชุมชนตามถนนสามัคคีชัย

ชุมชนที่ ๖ สยามพัฒนา ตั้งชื่อชุมชนตามสมาคมพาณิชย์เพชรบูรณ์

ชุมชนที่ ๗ เพชรนิกรบำรุง ตั้งชื่อตามถนนนิกรบำรุง

๒.ข้อมูลमुखปาฐะ

การสืบทอดวัฒนธรรมที่ไม่ใช้ถ้อยคำเน้นฝีมือเช่นงานปั้นงานแกะสลักงานหล่อ เป็นต้น ตัวอย่างเช่นงานปฏิมากรรมในชุมชน ๖ ที่วัดมหาธาตุ

หลวงพ่อกาม และหลวงพ่อเพชรมีชัยวัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ เป็นวัดสำคัญของจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี อยู่ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง ฯ เป็นวัดที่มีหลักฐานการก่อสร้างปรากฏอยู่ในลานทองคำ ที่พบจากกรุใต้ฐานเจดีย์ทองพุ่มข้าวบิณฑ์ ที่มีการขุดแต่งเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๐ สรุปได้ว่าวัดมหาธาตุ สร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๑๙๒๖

ภายในวัดมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่น่าสนใจหลายอย่าง ได้แก่ เจดีย์ทองพุ่มข้าวบิณฑ์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เจดีย์อิทธิพลศิลปะอยุธยา สององค์ และฐานเจดีย์ศิลาแลง ใบเสมาสกัดจากหินทรายทั้งแท่ง จารึกด้วยอักษรโบราณ เป็นต้น

พระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ในวัดมีสององค์คือ **หลวงพ่อกาม** ด้วยเหตุที่งามด้วยพระพุทธรูปลักษณะ สร้างด้วยทองสำริด ปางมารวิชัย ศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้น สมัยอุทองรุ่นสาม หน้าตักกว้าง ๓๖ นิ้ว ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถ ส่วนอีกองค์หนึ่งคือ **หลวงพ่อเพชรมีชัย** เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย เนื้อทองสำริด หน้าตักกว้าง ๓๖ นิ้ว เดิมชาวบ้านเรียกกันว่า หลวงพ่อวัดมหาธาตุ สันนิษฐานว่า สร้างพร้อมกับวัด ในปี พ.ศ. ๑๙๒๖ ต่อมาเปลี่ยนเป็นเรียกว่า หลวงพ่อเพชรมีชัย เพราะถือเอาคำพูดของเจ้าพระยาจักรี แม่ทัพไทยที่ตีฝ่าวงล้อมทัพพม่า ที่ยกมาล้อมเมืองพิษณุโลก มาอยู่ที่บ้านนายม ตำบลนายม อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ อยู่ในป่าและมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน สามารถติดต่อกับกรุงธนบุรีได้โดยทางน้ำ เมื่อสะสมเสบียงพร้อมกำลังรบพอแล้วจึงยกกองทัพกลับไปตีเมืองพิษณุโลกกลับคืน (นายจรรยา กล่าวการรบข้าราชการบ้านาญกระหวงศึกษาธิการได้รับคำบอกเล่าจากนายทอง ไกรโชค ว่าพระยาจักรีได้นำทัพขณะเดินทัพผ่านวัดมหาธาตุ) ได้พาทหารไปนมัสการพระพุทธรูป เสร็จแล้วแปลงเสียงอันดังว่า มีชัย ทูตทั้งกองทัพ จึงได้ชื่อต่อมาว่า หลวงพ่อเพชรมีชัย)

วัดมหาธาตุ เป็นวัดที่เจ้าเมืองเพชรบูรณ์เป็นผู้สร้าง ต่อมาหลายสภาพเป็นวัดร้าง จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๔๗ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ มีรับสั่งให้พระยาเพชรรัตน์ (เฟื่อง) เจ้าเมืองเพชรบูรณ์เกณฑ์คนมาบูรณะวัดมหาธาตุครั้งใหญ่ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๕๓ มีพระราชพิธีราชาภิเษก ทรงรับน้ำอภิเษกจากเจ้าเมืองต่าง ๆ เจ้าเมืองเพชรบูรณ์ได้นำน้ำจากสระมน ในวัดมหาธาตุไปร่วมพิธีด้วย

วัดมหาธาตุ ได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖

ภาพที่ ๑๗๗ หลวงพ่อเพชรมีชัยองค์หน้าเป็นองค์จำลององค์จริงอยู่ข้างหลัง

วิธีตกปลาตก

ตกโดยใช้ปลาเน่าเป็นเหยื่อล่อปลา ตอนเย็นจะดำน้ำเอากิ่งไม้ ใบไม้ไปกันล่อมเป็นสี่เหลี่ยมเพื่อล่อปลาเข้ามา ทำสะพานยื่นออกไปในแม่น้ำ พร้อมทำที่แขวนตะกร้าซึ่งสานด้วยไม้ไผ่ตาห่างๆ พอค้ำปลาเน่าใส่ตะกร้า เอาตะกร้าแขวนแช่น้ำ ระดับน้ำครึ่งตะกร้า สักครู่ปลากดจะมอด กินเหยื่อกันตะกร้านำขึ้นสำหรับตกปลา ค่อยๆ ช้อนตกปลาได้ตะกร้าและยกขึ้นขึ้นก็จะได้ปลา เทปลาออกใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ นำปลาเน่าเติมในตะกร้าและแช่น้ำอีก ทำลักษณะนี้จนรุ่งสาง ก็จะได้ปลากดกลับบ้านนำไปประกอบอาหารและจำหน่าย

(วิทยากร นางรัชณี อินทียรักษา ประธานเครือข่ายวัฒนธรรมวัดเพชราราม)

๓. ข้อมูลวัฒนธรรมประเภทผสม

เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมด้วยการใช้ทั้งคำบอกเล่าและทำให้เห็นเป็นแบบอย่างได้แก่ความเชื่อชนบทร่วมนิยมประเพณี

ประเพณีในชุมชน

ประเพณีส่วนบุคคล

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

ผู้ให้ข้อมูล คือ น.ส.บุญสม สงวนสิน

๑. ข้อห้ามของหญิงมีครรภ์ เช่น

- ห้ามไปงานศพ มีความเชื่อว่า กลัวผีตกหัว ทำให้เจ็บไข้
- ห้ามนั่งคาประตู่ มีความเชื่อว่า จะคลอดยาก
- ห้ามกินกล้วยแฝด มีความเชื่อว่า จะคลอดลูกแฝด
- ห้ามเดินข้ามเชือก มีความเชื่อว่า จะคลอดยาก และกลัวสะดุดล้ม
- ห้ามอาบน้ำกลางแจ้ง มีความเชื่อว่า จะคลอดยาก จะปวดท้องคลอดอยู่นาน

๒. หน้าที่ของสามี

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังว่า เมื่อภรรยาใกล้ครบกำหนดคลอด ต้องเตรียม

๒.๑ เตาและฟืน เพื่อก่อไฟฟืนระหว่างอยู่ไฟ

๒.๒ .แคร่ไม้ไผ่ ให้ภรรยานอนระหว่างอยู่ไฟ พร้อมมีแหกยางครอบแคร่ ป้องกันผีร้าย

๒.๓ ล่อมใบหนาดใต้ถุนบ้าน ป้องกันผีร้ายมารบกวน หลังคลอดระหว่างอยู่ไฟต้องปรนนิบัติดูแลภรรยา เช่น

ก. ก่อไฟฟืน ดูแลอย่าให้ดับ

ข. ต้มน้ำร้อนให้ภรรยาต้มและอาบ

การทำคลอดของหมอดำแย

น.ส.บุญสม สงวนสินและนางสายหยุด พรหมบุญ เล่าให้ฟังว่า หมอดำแย คือหมอแผนโบราณที่ทำคลอด

ลักษณะการคลอด ให้ผู้คลอดนั่งชันเข่า จับฝ่าโยงจากข้อข้อมือข้อมือขณะเบ่งคลอด หมอจะคลึงท้องให้เด็ก กลับหัวลงเมื่อเด็กคลอดออกมา หมอจะตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่ซึ่งบางและคม จับเท้าเด็กให้หัวห้อย ตบสับกเบาๆ ให้เด็กร้อง หมอจะกดท้องแม่เด็กให้รกออกมา นำใส่หม้อดินเพื่อไปฝัง หมอจะทำความสะอาดเด็กแล้วใช้ผ้าห่อเด็กให้อบอุ่น

๔. การร่อนกระด้าง

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังเมื่อนำเด็กนอนในกระด้าง หมอดำแยจะยกกระด้างวน พร้อมเรียกขวัญและแม่ซื้อให้มาคุ้มครองเด็ก และนำสายสิญจน์มาคล้องคอให้แม่เด็กเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้าย

นางผาด สุนทรวงค์ เล่าให้ฟังว่า การร่อนกระด้าง จะเวียนขวา ในกระด้างจะใส่สมุด ดินสอ ด้าย เข็ม เพื่อให้เด็กมีปัญญาดี รอบรู้ สร้างสรรค์ แล้วใช้ผ้ามัดเป็นกระโจม ป้องกันยุง แมลง กัดเด็ก

นางสายหยุด พรหมบุญ เล่าให้ฟังว่าขณะร่อนกระด้าง พูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกใครมารับเอา” แล้วส่งกระด้างให้ญาติผู้ใหญ่รับไว้

นางสมคิด พณชีพ เล่าให้ฟังว่า จะร่อนกระด้าง หลังจากเด็กคลอดได้ ๓ วัน

๕. การอยู่ไฟ

นางผาด สุนทรวงค์ เล่าให้ฟังว่า หลังคลอด ผู้คลอดต้องนอนบนแคร่ไม้ไผ่ ก่อไฟไว้ข้างๆ อาบน้ำร้อนวันละ ๒ ครั้ง ทาขมิ้นทั่วตัว ต้มน้ำร้อนผสมเกลือ แต่งตัวด้วยผ้าถุง ผ้าแถบพันอก หรือใส่เสื้อชั้นในคอกลม อยู่ไฟ ๗ วัน หรือ ๑๕ วัน

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังว่า หลังคลอด ผู้คลอดต้องนอนบนแคร่ไม้ไผ่ ข้างแคร่มีเตาไฟฟืน เพื่อให้หมัดลูกแห้งหรือเข้าสู่เร็ว และนั่งเหยียดขาให้ติดกันเสมอ ผู้คลอดต้องอาบน้ำร้อน เข้า เย็น ต้มน้ำร้อนตลอดเวลา จนครบ ๗ วันหรือ ๑๕ วัน

๖. การออกไฟ

น.ส.บุญสม สงวนสิน เล่าให้ฟังว่า เมื่ออยู่ไฟครบกำหนดแล้วก็จะมีการออกไฟ หมอตำแยจะเป็นผู้ทำพิธี มีการกลบดับไฟให้เรียบร้อย ดับพิษไฟให้กับแม่ รับประทานและเรียกขวัญเด็ก นำเด็กนอนในอู่

๗. อาหารแม่หลังคลอด

นางผาด สุนทรวงศ์ และนางสายหยุด พรหมบุญ เล่าว่า หลังคลอด แม่ต้องกินอาหารร้อนๆ รสไม่จัด เพราะมีผลต่อลูกที่ดูดนมแม่ ได้แก่ ข้าวต้มเกลือ หรือปลาช่อนย่าง อาหารมีขิง มีหัวปลี ไม่กินผักที่ให้

ความเย็น เช่นตำลึง ผักไผ่

ประเพณีการบวช

ผู้ให้ข้อมูลคือนางบุญปลูก อีอดหมี

การเตรียมการและการบวช คล้ายกับปัจจุบัน ก่อนบวชต้องฝึกท่องบทสวดที่วัด เตรียมเครื่องบวช ได้แก่ผ้าไตร จีวร อัฐบริขาร พ่อ แม่ และญาติฯ ขลิบผม และโกนผม ให้นาค มีการทำขวัญนาค อาจมีการฉลองนาค จัดขบวนแห่นาคไปวัด แห่นาครอบโบสถ์ ๓ รอบ แล้วเข้าโบสถ์ทำพิธีบวช

ประเพณีการแต่งงาน

๑. การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว

นางบุญปลูก อีอดหมี เล่าว่า หนุ่มสาวจะมีโอกาสพบกันในงานต่างๆ เช่น งานวัด งานสงกรานต์ มักไปเป็นกลุ่ม เมื่อพบกัน รู้จักกัน ชายจะเกี่ยวพาราสีหญิง หลังจากนั้นจะเขียนจดหมายติดต่อกันหรือนัดพบกันในงาน

๒. การสู่ขอ

นางบุญปลูก อีอดหมี เล่าว่า เมื่อชายหญิงรักกัน ฝ่ายชายจะให้ผู้ใหญ่มาสู่ขอกับพ่อแม่ฝ่ายหญิง ญาติฝ่ายหญิงจะสืบประวัติฝ่ายชาย เมื่อทั้งสองเห็นดีเห็นงามก็จะตกลงกันเรื่องสินสอดทองหมั้น คู่ฤกษ์ยาม กำหนดวันหมั้นและแต่งงาน

๓. การหมั้น

นายชลอ พรหมประเสริฐ เล่าให้ฟังว่า

การหมั้นจะต้องมีผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายร่วมเป็นสักขีพยาน ของหมั้นมักจะเป็นแหวน ฝ่ายชายจะสวมแหวนหมั้นที่นิ้วนางมือซ้ายของหญิง ระยะเวลาในการหมั้นไม่ควรนานเกิน๑ปี ถ้าได้ฤกษ์ดีก็จะจัดพิธีแต่งงานในปีนั้น มีบางคู่จะทำพิธีหมั้น และแต่งงานในวันเดียวกัน

๔ .การแต่งงาน

นายชลอ พรหมประเสริฐ และนางบุญปลุก อืดหนี ผู้ให้ข้อมูล

การจัดพิธีแต่งงานจะจัดตอนเช้าที่บ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะจัดขบวนขันหมาก ซึ่งประกอบด้วยขันหมากเอก ขันหมากรอง ๒ ขัน ตันกล้วย อ้อย มะพร้าว ถาดไก่ หมู ขนม ผลไม้ เป็นคู่ๆ ในขบวนจะร้องรำทำเพลงตลอดทางมาบ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าสาวจะกั้นประตูเงิน นาคและทอง ฝ่ายเจ้าบ่าวต้องมอบซองเงินให้จึงจะผ่านประตูไปพบเจ้าสาวได้ ฝ่ายเจ้าสาวจะนับสินสอด ทองหมั้นแบกใส่บาไปเก็บ ให้สามีภรรยาที่เป็นผัวเดียว เมียเดียว ครองรักกันมาอย่างมีความสุข สวมด้ายมงคล และคล้องพวงมาลัยให้บ่าวสาว พ่อแม่ ญาติๆ ทั้งสองฝ่ายผูกข้อมือ และรดน้ำสังข์อวยพรคู่บ่าวสาว การส่งตัวบ่าวสาวเข้าเรือนหอ พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายจะให้โอวาท

พิธีแต่งงาน (ชาวจีน)

นางสุวรรณี ลีละวัฒนากุล ผู้ให้ข้อมูล

เจ้าตู่เจ้าบ่าวจะได้รับเจ้าสาวเข้าบ้าน เมื่อรับเจ้าสาวมาถึงบ้าน ฝ่ายเจ้าบ่าวจะเลี้ยงต้อนรับฝ่ายเจ้าสาวด้วยขนมบัวลอย จากนั้นจะทำพิธียกน้ำชา เพื่อให้รู้จักญาติพี่น้อง พ่อแม่ และญาติพี่น้องจะรับน้ำชาจากบ่าวสาว ทีละ ๑ คู่ พร้อมมอบอั่งเปาให้บ่าวสาว หลังเสร็จพิธียกน้ำชา ฝ่ายชายจะเลี้ยงอาหาร ผู้มาร่วมพิธี บางคู่อาจมีงานเลี้ยงภาคค่ำ ฉลองพิธีแต่งงานอีกครั้ง

การขึ้นบ้านใหม่

นางผาด สุนทรวงค์ เล่าให้ฟังว่า เมื่อคู่ฤกษ์ยามอันเป็นมงคลแล้ว นำวัสดุอุปกรณ์และสัตว์เลี้ยง

อันเป็นมงคลเข้าบ้าน ได้แก่

๑. พระพุทธรูป ช่วยปกป้องคุ้มครอง ให้เป็นสุข
๒. ตะเกียง ให้แสงสว่าง
๓. เครื่องครัวและอาหารแห้ง เช่น ข้าวสาร พริก เกลือ
๔. โองน้ำ ให้ความสดชื่น เย็นสบาย
๕. แมว เพื่อให้อยู่ติดบ้าน แมวเป็นสัตว์รักบ้าน

เมื่อขึ้นบ้าน ได้เวลาอันเหมาะสม ก็จะทำบุญ เลี้ยงพระ ให้เป็นสิริมงคลกับบ้านที่อยู่อาศัย

ประเพณีการตาย

น.ส.บุญสม สงวนสิน ผู้ให้ข้อมูล

๑. ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย

การสะกด ตราสังผู้ตาย เพื่อให้ดวงวิญญาณผู้ตายล่องลอยไปในสถานที่ที่ไม่ดี

๒. การตายที่ผิดปกติ เช่น ฝิตายโหง ฝิตายทั้งกลม จะต้องนิมนต์มาทำพิธีสะกดวิญญาณผู้ตาย ถ้าตายนอกบ้านจะไม่ตั้งศพในบ้าน จะตั้งศพที่วัด และไม่นิมนต์มาจะทำพิธีฝังเท่านั้น

๓. การเผาศพ

ญาติผู้ตายต้องเตรียมตั้งกองฟืน เพื่อตั้งหีบศพ โดยใช้ฟืนท่อนใหญ่ยาวประมาณ ๒ เมตร มาก่อตั้งเป็นสี่เหลี่ยมนำหีบศพวางบนกองฟืน หรือเรียกว่า “กองฟอน” แล้วจุดไฟเผา ขณะเผามีสัปเหร่อคอยดูแลศพ จนกว่าจะไหม้หมด วันรุ่งขึ้นก็จะมาเก็บกระดูกไปทำพิธีต่อไป

ประเพณีสำคัญของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลคือ นางทิพวรรณ เขี่ยมอากาศ

๑. ประเพณีสู่ขวัญ

การสู่ขวัญจะทำได้โดยใช้สายสิญจน์ ผูกมัดพวงพอลอยู่ จะแกว่งจากลำตัวไล่ลงไปถึงเท้า พูดว่า “ขวัญเอ๋ย ขวัญมาอยู่กับแม่กับเต้า อยู่จนแก่จนเฒ่า จนถึงไม้เท้ายอดทอง กระบองยอดเพชร นะลูกนะ”

๒. ประเพณีประจำปีของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูล คือ น.ส.บุญสม สงวนสิน

๒.๑ ประเพณีการก่อพระทราย นิยมทำในวันตรุษสงกรานต์ตอนเย็นก่อนวันตรุษสงกรานต์ 1 วัน ชาวบ้านจะไปก่อพระทรายที่วัดใกล้บ้าน พอรุ่งเช้าจะนำกระดูกของบรรพบุรุษไปตั้งไว้ที่พระทราย พร้อมทั้งข้าวปลาอาหาร แล้วพระสงฆ์จะมาทำพิธีสวดบังสุกุลให้

๒.๒ ประเพณีตรุษสงกรานต์ จะมีการรำไท่น พร้อมร้องเพลงกัน ในสถานที่จัดงาน ตั้งแต่ตอนเย็นถึงกลางคืน จะก่อไฟด้วยใบมะพร้าวแห้งให้สว่างไสว หนุ่มสาวจะเกี่ยวพาราสีกันในช่วงนี้

๒. การละเล่นในชุมชน

มีการเล่นโยนลูกช่วง สะบ้า ก้อยล้อ วิ่งกะลา โถกเถก (ในสมัยนั้นเรียก ไม้ชาหย่ง) เล่นว่าว แข่งขันกันว่าวาวของใครจะขึ้นสูงกว่ากัน

ประเพณีสำคัญของชุมชน (ชาวจีน)

๑. ประเพณีไหว้พระจันทร์ ผู้ให้ข้อมูล คือ นางสาวรณิ ลีละวัฒนากุล ประเพณีนี้เป็นประเพณีของชาวจีนแต่จิว และจีนแคะ เพื่อระลึกถึงวีรบุรุษของชาติ จะทำพิธีไหว้คืนวันเพ็ญ ขึ้น ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ตั้งแต่ช่วงเวลาค่ำ (พระจันทร์ขึ้น) ถึงเที่ยงคืน

การไหว้จะตั้งโต๊ะหน้าบ้าน ประดับด้วยต้นอ้อย แจกันดอกไม้ ของไหว้ ได้แก่อาหารเจ 5 อย่าง มีเห็ดหูหนู เห็ดหอม ดอกไม้จีน ฟองเต้าหู้ และวุ้นเส้น (ทุกอย่างแช่น้ำให้นิ่มก่อน) ขนมเปี๊ยะ ขนมหวาน ผลไม้ 5 อย่าง แป้งหอม

๒.วันตรุษจีน ผู้ให้ข้อมูล น.ส.กฤษณา เมฆประยูร

วันตรุษจีนเป็นวันปีใหม่ของชาวจีน ตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๔ มีพิธีและกิจกรรมดังนี้

- วันเตรียมสถานที่ เตรียมทำความสะอาดบ้านก่อน ๑ สัปดาห์
- วันจ่ายและแจก ทำก่อนวันตรุษจีน ๒ วัน
- วันประกอบอาหาร เตรียมไหว้เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าแม่ เจ้าที่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับ
- วันไหว้ ทำพิธีไหว้ในวันตรุษจีน ตั้งแต่เวลา ๐๑.๐๐ น. เป็นต้นไป หรือเช้าตรู่ เริ่มไหว้เจ้าที่ ไหว้เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าแม่และบรรพบุรุษ
- วันเที่ยวและพักผ่อน เด็กๆ จะได้รับซองเปาจากผู้ใหญ่

ภูมิปัญญาของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูล นางทิพวรรณ เขี่ยมอากาศ

๑. การทำขนมตาล ไม่ต้องใช้ผงฟู โดยใช้กระดองปลาหมึกหรือลันทะเลมาชุตให้เป็นผง แทนผงฟู

วิธีการทำ

เครื่องปรุง

แบ่งข้าวเจ้าแช่น้ำค้างคืนแล้วไม่ให้ละเอียดยัดถุงผ้าด้ายดิบรัดปากถุงนำไปทับน้ำจนแห้งหมาด เนื้อลูกตาลยีจนเนื้อละเอียดแล้วทับน้ำจนแห้งหมาด ทั้งสองอย่างนำมาเคล้าให้เข้ากันผสมน้ำตาลปีปหรือน้ำตาลทรายลงไป จากนั้นทำให้ฟูโดยใช้กระดองปลาหมึกหรือลันทะเลซึ่งมีสีขาวชุตด้วยมีดจนเป็นผงผสมลงในแป้งที่เตรียมไว้จนทำให้เข้ากันผสมหั่วกะทินวดส่วนผสมแบ่ง ลูกตาล น้ำตาล หั่วกะทิ ให้เข้ากันใช้ผ้าหนาๆคลุมไว้แล้วนำไปผึ่งแดดจนแป้งเริ่มขึ้นฟู จึงตักใส่กระทงใส่มะพร้าวชุตผสมเกลือโรยหน้า แล้วเรียงลงถึงหนึ่งประมาณ ๑๐-๒๐ นาที สุกแล้วยกลง ลันทะเลใช้แทนผงฟูได้ดี ปลอดภัยใช้ผสมทำยาแผนโบราณของไทยด้วย

๒.การเก็บแป้งจากมันสำปะหลัง

น้ำมันสำปะหลังที่ปอกเปลือก มาหั่น นำผึ่งแดดจนแห้งสนิท เก็บไว้ทำขนมเมื่อต้องการ แป้งมัน
รับประทานแล้วจะได้เส้นใยอาหารสูงต่างจากแป้งมันที่บรรจุถุงจำหน่ายในตลาด เพราะไม่มีเส้นใย
อาหาร

วิธีการทำมันสำปะหลังแห้ง

เมื่อมีมันสำปะหลังเหลือใช้ ให้ปอกเปลือกล้างน้ำสะอาด หั่นขวางบางๆ นำไปผึ่งแดดให้แห้งสนิทเก็บ
ใส่ภาชนะที่สะอาด

การทำขนมจากแป้งมัน

นำแป้งมันสำปะหลังมาแช่น้ำจนนิ่มสด นำมาโขลกหยาบๆ เติมน้ำตาลกับมะพร้าวที่นึ่งที่ขูด
หยาบๆ ผสมน้ำตาลจนเข้ากันทั่วดี จึงนำไปอบหรือผึ่งให้เหลืองสวย แป้งมันสำปะหลังที่ไม่ได้โม่
ละเอียดจะมีเส้นใยอาหาร เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ต้องไปซื้อแป้งมันสำเร็จซึ่งมีแต่ผงแป้ง(จากข้อมูล
ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขน)

๓. การใช้ชี้เถ้าขัดล้างภาชนะแทนน้ำยาล้างจาน โดยนำเอาชี้เถ้าส่วนที่เหลือจากการใช้ถ่าน
นำมาแช่น้ำทิ้งไว้จนใสนำมาใช้ประโยชน์คือ

ใช้กาบมะพร้าวส่วนที่เป็นใยมะพร้าว ชุบน้ำพอเปียกและชี้เถ้าสีเทาขาว ขัดล้างภาชนะ
เครื่องครัว ที่มีกากอาหารเกาะติดจะสะอาด หมดคราบสกปรก

๔. การใช้ประโยชน์จากน้ำชี้เถ้า

นำชี้เถ้าแช่น้ำ ทิ้งไว้จนตกตะกอนรินเอาเฉพาะน้ำใสๆ ไปใช้ประโยชน์ เช่น

๔.๑. ชักเสื้อผ้า แทนน้ำสบู่หรือผงซักฟอก

๔. ๒. แช่ปลาหมึกแห้ง เพื่อให้พองตัวหนา โตขึ้น นำไปประกอบอาหาร แทนการแช่โซดาไฟ ซึ่ง

มีอันตรายต่อผู้บริโภค

การทำข้าวโป่ง หรือ ข้าวเกรียบว่าว

ผู้ให้ข้อมูล คือ น.ส.บุญสม สงวนสิน

วิธีทำ

๑. แช่ข้าวเหนียว ๑ คืน

๒. นึ่งข้าวเหนียวจนสุก นำมาตำให้ละเอียด

๓. ใส่ไข่แดง ผสมกับข้าวที่ตำแล้ว ตำให้ส่วนผสมเข้ากันดี

๔. นำขึ้นจากครกมาทำเป็นแผ่น

ขั้นตอนการทำเป็นแผ่น

๔.๑ ผสมไข่ต้ม (เฉพาะไข่แดง) กับน้ำมันหมู ทาบนใบตองและไม้สำหรับเกลี่ย

๔.๒ ปั่นแป้งเป็นก้อนกลม ขนาดไข่เป็ด/ไข่ไก่

๔.๓ คลึงแป้งบนใบตอง เป็นแผ่นกลม ให้เรียบบางเสมอกัน อย่าให้ขาด

๔.๔. ลอกแผ่นแป้งออกไปตากบนตับริ้วคา จนแห้ง

๕. นำแป้งมาปิ้ง โดยใช้ไม้สำหรับปิ้ง เริ่มปิ้งจากริมขอบจนรอบ จึงปิ้งตรงกลาง ข้าวจึงจะกรอบและสุกเสมอกันดี

ขนมข้าวตั่ว

- นำข้าวเหนียวหนึ่ง หรือข้าวสวย ตากจนแห้งสนิท นำมาคั่วให้สุกเหลือง ข้าวจะพองตัว แล้วนำมาผัดด้วยโมหิน หรือโขลกด้วยครกดิน ใช้แสงร้อนเอาแต่ส่วนละเอียด ถ้ายังหยาบอยู่แสงไม่ออกก็นำไปโขลกใหม่และแสงใหม่

- ชูตมะพร้าวทึนทึก ๑ ผล หรือมากกว่าก็ได้แล้วแต่สัดส่วน
- นำน้ำอ้อยปิ้งใส่น้ำเปล่า ๑๑/๒ - ๒ ถ้วย (แก้ว) เคี่ยวด้วยไฟปานกลาง พยายามเป็นมะตูม
- ใส่มะพร้าวทึนทึกที่ขูดไว้ กวนให้ทั่ว
- ใส่ข้าวคั่วประมาณ ๓ ถ้วย (แก้ว) กวนไปพร้อมมะพร้าว
- ประมาณ ๒๕ นาทีก็จะได้ เมื่อได้ที่จะรวมตัวเป็นก้อนจนกลิ้งได้หรือปั้นได้
- นำมาใส่ในพิมพ์ไม้ ถ้าไม่มีพิมพ์ก็ปั้นเป็นก้อน
- ทิ้งให้เย็นแล้วเก็บไว้รับประทานได้นาน ๓ - ๕ วัน
- ต้องให้หวาน มัน จึงจะเก็บไว้ได้นาน ถ้ากวนไม่ได้ที่ขึ้นราได้ง่าย

ผู้ให้ข้อมูล นางทิพวรรณ เขียมอากาศ

ภาพที่ ๔๘ มันสำปะหลังตากแห้ง

ภาพที่ ๔๙ พิมพ์ขนม

ชุมชน ๕, ๖, ๗. จะเป็นชุมชนย่านเศรษฐกิจประชาชนส่วนใหญ่จะอพยพมาจากที่อื่น โดยเฉพาะคนไทยเชื้อสาย จีน ดังนั้นลักษณะวัฒนธรรมจึงมีการแปลกแยกเป็นแบบจีน แต่สำหรับคนไทยแล้วประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อไม่ต่างจากชุมชนอื่น

ลักษณะภูมิปัญญาของชุมชนจะเกี่ยวกับการหาเลี้ยงชีพด้านการจับปลาเพราะชุมชน ๕ เป็นชุมชนดั้งเดิมประกอบกับลักษณะภูมิประเทศมีแม่น้ำลำคลองหลายสาย

นอกจากนี้เป็นภูมิปัญญาด้านอาหารการหั่นเลี้ยงการใช้สารเคมีในการปรุงอาหารเช่นใช้ ผงลิ้นทะเลแทนผงฟู การกินอาหารเพื่อส่งเสริมสุขภาพเช่นโยอาหารจากมันสำปะหลัง การนำอาหารที่เหลือจากรับประทานมาสู่ขบวนการแปรรูปเป็นอาหารชนิดใหม่เช่นข้าวตังตากแห้งมาผลิตเป็นข้าวตู

การนำวัสดุจากในครัวมาช่วยในการทำความสะดวกเสื่อผ้า เช่นขี้เถ้า นำมาใช้แทน ผงซักฟอก การนำกากมะพร้าวมาใช้ฝอยโลหะ

การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาดิน

ชุมชนที่ ๑๐ , ๑๑ , ๑๓, ๑๔

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นายประยูร	บางใบ	ประธานกลุ่ม
นางสัมพันธ์	บางใบ	รองประธาน
นางวันทนี	ถาวรหงส์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางเบญจพร	ประเสริฐสิน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นายปรีชา	โตบำรุง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางกาหลง	อ่อนอิงนอน	ผู้ประสานงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

พระเพชรบุญรัตนคุณาวาสย์ รองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าอาวาสวัดภูเขาดิน

๑.นายจำเนียร ปฏิเวธวรรณกิจ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ คนที่ ๒๗

๒.นางอุตร สร้อยเพชร

๓.นางบุญเหลือ มาดา

๔.นายสมคิด เกตุแก้ว

๕.นายสายหยุด สิงคชาติ

๖.นางละไม ทรัพย์อนันต์

- ๗.นายวิจิตร ประเสริฐสิน
- ๘.นายไพบูลย์ นวลทูล
- ๙.นายธรรมนุญ ม่วงอ่ำ
- ๑๐.นายชาญชัย ถวิลประภา
- ๑๑.นายไฉน ชัยกุล
- ๑๒.นายพูน ศรีเมือง
- ๑๓.นายปรีชา หุ่นทอง
- ๑๔.นางสุนันท์ นิยมเพ็ง
- ๑๕.นางวันทนีย์ ถาวรหงส์
- ๑๖.นายลี แก้วก่อ
- ๑๗.นางพยงค์ โหมดบำรุง
- ๑๘.นายสมทบ ศรีเมือง
- ๑๙.นางบุญจิตร ศรีชมภู

ก.ข้อมูลชุมชนป่าละอู การถ่ายทอดวัฒนธรรมด้วยการเล่าเรื่องและใช้ถ้อยคำ

ภูมินามวิทยา

ประวัติของชุมชน (ตำนาน)

ชุมชนวัดภูเขาดิน พื้นเพดั้งเดิมของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคน

เก่าแก่ในท้องถิ่นของชุมชนวัดนี้เอง แต่ก็มีบางส่วนที่อพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียงเช่น จังหวัดแพร่ , น่าน, พิจิตร, พิษณุโลก โดยเฉพาะครอบครัวที่อพยพมาจาก อ.นครไทย จังหวัดพิษณุโลก ในสมัยก่อน ผู้เฒ่า ผู้แก่ เล่าให้ฟัง หนีความหวาดกลัวจากการรบราฆ่าฟัน การแตกทัพหนีมา มารวมกันตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ร่วมกันกับคนในท้องถิ่นเดิมแต่งงานมีลูกมีหลานสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นชุมชนใหญ่ซึ่งชาวบ้านแต่ก่อนเรียกว่า “บ้านคลองศาลา” ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นชุมชนวัดภูเขาดิน เนื่องจากชุมชนนี้เป็นชุมชนที่ใหญ่มีประชากรมาก เทศบาลได้แบ่งเขตการปกครอง ตามนโยบายของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยแบ่งเขตชุมชนวัดภูเขาดินออกเป็น ๔ ชุมชน

คือชุมชนที่ ๑๐, ๑๑ , ๑๓ และ ๑๔ เป็นการกระจายอำนาจในการปกครองท้องถิ่น ให้ชุมชนได้ดูแลตนเอง

สาเหตุชาวบ้านเรียกชื่อชุมชนวัดภูเขาดินว่า “บ้านคลองศาลา” ในสมัยก่อนนั้นเพราะว่ามี ศาลาหลังหนึ่ง ซึ่งเป็นศาลาที่เก่าแก่ตั้งอยู่ริมคลองน้ำ หลังวัดภูเขาดิน ด้านข้างของศาลาจะมีท่า อาบน้ำของชาวบ้าน ศาลาหลังนี้จึงเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้านในละแวกนั้นตอนเย็นได้เวลา แดดร่มลมตก ชาวบ้านใกล้เคียง จะไปอาบน้ำที่ตักน้ำที่ตักน้ำทั้งเด็ก ๆ หนุ่ม – สาว ผู้ใหญ่ จะลงเล่นน้ำ อาบน้ำกัน อย่างสนุกสนาน หลังจากอาบน้ำเสร็จแล้วหนุ่ม – สาว ก็จะนั่งพักผ่อนคุยกัน ณ ศาลาแห่งนี้ ใกล้เคียง กับศาลาจะมีสะพานส่วนตัวของ “แม่เปลื้อง โกชนานนท์” สร้างขึ้นเพื่อเดินไปมาหาสู่กัน ระหว่างสองฟากฝั่งคลองทำให้ชาวบ้านเดินไปมาได้สะดวก สะพานนี้อยู่เยื้องไปทางด้านหน้าของ โบสถ์เก่าของวัดภูเขาดิน

คลองน้ำที่ไหลผ่านศาลาเก่าแก่หลังนี้ จึงเรียกว่า “คลองศาลา” สืบต่อกันมา คลองศาลานี้ จะเริ่มต้นตั้งแต่สะพานหน้าเกาะเพชร (สะพานข้ามไปต้นเบน) ไหลผ่านหลังบ้าน สรรพกรจังหวัด ไหลผ่านด้านหน้า ดับเพลิงของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ไหลผ่านหลังวัดภูเขาดิน ไหลผ่านสหกรณ์ครู ผ่านด้านหลังเรือนจำ ไหลผ่านใจกลางหมู่บ้านจึงเรียก บ้านคลองศาลา หรือชุมชนวัดภูเขาดิน ใน สมัยที่นายชาญ โฆษิตานนท์เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ ได้กระจายอำนาจให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกันเองโดยแบ่งเขตออกเป็นชุมชนที่ ๑๐, ๑๑ , ๑๓ และ ๑๔ตั้งแต่นั้นมา ชาวบ้านจึงได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นร่วมกันพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยรวมตามความต้องการ ของกลุ่ม

ชุมชนที่ ๑๐ ตลาดโพธิ์จันทร์ ตลาดแห่งนี้ เดิมเป็นที่ตั้งของวัดเก่าแก่วัดหนึ่งชื่อว่า “วัดใหม่” ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของวัดภูเขาดิน ซึ่งเป็นวัดร้างมานานแล้ว ต่อมาเป็นสถานที่ก่อสร้างโรงเรียนการช่าง ในบริเวณวัดเก่านี้จะมีต้นไม้ใหญ่เก่าแก่มากอยู่ ๒ ต้น ชาวบ้านเคารพนับถือมาก เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ใครไปตัดไปฟัน หรือไปปัสสาวะ รด – ราด บริเวณต้นไม้จะมีอันเป็นไป เช่นปวดหัวตัวร้อน เจ็บป่วยไข้ ต่างๆ นานา คือต้นโพธิ์ ต้นจันทร์ ตลาดแห่งนี้จึงตั้งชื่อตามต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ๒ ต้นนี้คือ “ตลาดโพธิ์จันทร์ และเรียกชื่อสืบต่อมาจนปัจจุบันนี้ เป็นตลาดได้รุ่ง พ่อค้า แม่ค้า จะมาขายอาหาร

การกินในยามค่ำคืน พ่อค้าแม่ค้า ส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ใกล้เคียง กับตลาดแห่งนี้จะมีสถานที่สำคัญที่คนไทยเชื้อสายจีนมาประกอบพิธีกรรมร่วมกัน คือพุทธศัสมาคมผู้เสียสละ

พุทธศัสมาคมผู้เสียสละ ตั้งอยู่ที่ ๑/๒ ถนนคลองคำพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ ก่อตั้งโดยชุมชนผู้เสียสละ โดยนายสัญญา ศุภอภัย เป็นผู้มอบที่ดินให้ สำหรับสถานที่ประกอบพิธี มีผู้มีจิตศรัทธา ร่วมกันบริจาคเงินก่อสร้างประมาณ ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท (สองล้านบาท) เมื่อสร้างเสร็จ ทำพิธีเปิดศมาคมเมื่อวันที่ ๑๙

ชุมชนที่ ๑๑ ตลาดพัฒนา ตลาดแห่งนี้ เดิมชื่อตลาดใหม่พัฒนาเดิมชื่อตามกลุ่มการเมืองท้องถิ่น ในสมัยที่นายชาญ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ เดิมเป็นตลาดขนาดเล็กๆ และเป็นที่ยอดคิวดรถสองแถว ไปตำบลน้ำร้อนและบ้านตะเภา ตลาดแห่งนี้ได้สร้างขึ้นโดย กลุ่มพัฒนา โดยการนำของนายชาญ โฆษิตานนท์ ต่อมาเมื่อประชาชนย้ายไปค้าขายทำมาหากินและปลูกบ้านอยู่เป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี จนกระทั่งเป็นชุมชนใหญ่อยู่กันหนาแน่นทางเทศบาลได้ตัดทางสร้างถนน เพื่อให้ประชาชนไปมาหาสู่กันสะดวกสบาย

ต่อมาในสมัยของนายวิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบูรณ์ได้สืบทอดเจตนารมณ์ของนายชาญ โฆษิตานนท์ (บิดา) เป็นหัวหน้ากลุ่มพัฒนาได้วางแผนพัฒนาตลาดให้ได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของชุมชนจึงย้ายตลาดใหม่พัฒนา มาสร้างใหม่ที่สถานที่กว้างกว่าเดิม และตั้งชื่อว่าตลาดเทศบาล๓ เป็นศูนย์กลางการค้าขาย เป็นตลาดสดของชุมชนใกล้เคียงในปัจจุบัน

คลองศาลา เป็นชื่อของคลองน้ำและชื่อหมู่บ้าน คลองนี้เริ่มจากสะพานด้านหลังเกาะเพชร ข้างโรงเรียนเทศบาล 1 (บ้านในเมือง) ไหลผ่านข้างสำนักงานเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์เรื่อยมาจนถึงข้างวัดภูเขาหิน ซึ่งมีศาลาอยู่หลังหนึ่ง จึงเรียกชุมชนแห่งนี้ว่าบ้านคลองศาลา และเรียกชื่อวัดนี้ว่าวัดบ้านคลองศาลา ต่อมาเจ้าอาวาสได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดภูเขาหินในภายหลัง คลองศาลาไหลไปรวมกับแม่น้ำป่าสักที่บ้านปากน้ำ

ชุมชนที่ ๑๓ ภูเขาหินพัฒนา ชุมชนนี้ตั้งชื่อตามชื่อของวัดภูเขาหิน เนื่องจาก๑๘๐ภายในบริเวณวัดนี้ เดิมมีเป็นดินซึ่งสูงกว่าพื้นราบทั่วไป เป็นเนินเตี้ยๆ หลวงพ่อคุณซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดภูเขาหินองค์ที่ ๓ ได้ประชุมปรึกษาหารือกับชาวบ้านชุดสระภายในวัดจำนวน ๓สระ เพื่อนำดินที่ขุดขึ้นมาถม

เนินดิน ให้สูงขึ้นมีลักษณะเป็นภูเขา เพื่อเตรียมเป็นฐานไว้ สำหรับเป็นที่ประดิษฐาน รอยพระพุทธรูปบาทจำลอง ซึ่งอัญเชิญล่องเรือมาจากจังหวัดสระบุรี ขึ้นประดิษฐานยอดภูเขาดิน ที่ชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นในสมัยนั้นหลังจากนั้นชาวบ้านจึงจัดให้มีงานปิดทองรอยพระพุทธรูปบาท จากนั้นตลอดมาทางจังหวัดจึงยึดถือเป็นงานประเพณีสำคัญของจังหวัด และจัดเป็นประจำทุกๆ ปี ในสมัยก่อนชาวบ้านทั่วจังหวัดเพชรบูรณ์ จะหลั่งไหลมา ร่วมกันทำบุญ อย่างมากมาย คนที่อยู่บ้านไกลก็จะมานอนค้างคืนกันที่วัด และร่วมกันจัดทำโรงทาน (โรงครัว) โดยการช่วยกันนำ ข้าวปลาอาหารพืชผัก สวนครัว มาประกอบกัน เป็นเวลา ๕ วัน ๕ คืน ในงานประจำปีปิดทองรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง ทุกคืนจะมีมหรสพตลอดงาน ความเป็นมาดังกล่าวของวัดนี้ จึงเป็นที่มาของชุมชนวัดภูเขาดิน

ภาพที่ ๑๙๘ รอยพระพุทธรูปบาทจำลองวัดภูเขาดิน

ชุมชนที่ ๑๔ คลองศาลา (เดิมชื่อบ้านกลางนา)

ชุมชนในสมัยก่อนมีครอบครัวของชาวบ้านตั้งถิ่นฐานอยู่ไม่หนาแน่นดังเช่นปัจจุบันนี้โดยตั้งบ้านเรือนอยู่กระจายออกไปตามทุ่งนา การคมนาคมไม่สะดวกชาวบ้านอาศัยการเดินทางไปมาหาสู่กัน โดยทางล้อเกวียน และทางเรือ ตามคลองน้ำ คือ “คลองศาลา” ที่ไหลผ่านด้านหลังวัดภูเขาดิน ผ่านสะพาน ผ่านด้านหลังสหกรณ์ครูไปด้านหลังเรือนจำ ไหลผ่านใจกลางชุมชนบ้านกลางนา ซึ่งแต่ก่อนชุมชนแห่งนี้เรียกว่า

บ้านกลางนา เพราะมีบ้านสร้างอยู่กลางทุ่งนาประมาณ ๖ – ๗ หลังคาเรือน ปัจจุบันมีผู้อพยพจากบ้านใกล้เคียงไปอยู่อย่างหนาแน่น และตั้งชื่อชุมชนนี้ว่าชุมชน “คลองศาลา”

การประกอบอาชีพของชุมชนสมัยก่อน ส่วนใหญ่จะทำไร่ (ไร่อ้อย ไร่ข้าวโพด ไร่พริก) ทำนา ทำสวน ปลูกพืชผักสวนครัว ใครมีสิ่งของอะไรก็นำมาแลกเปลี่ยนกัน ชาวบ้านเรียกชื่อว่าท่าตลาด

ท่าตลาด เป็นท่าน้ำแห่งหนึ่งของหมู่บ้านคลองศาลา ในสมัยโบราณท่าน้ำนี้มีความสำคัญต่อชุมชนมาก เพราะชาวบ้านใช้ทางเรือสัญจรไปมา นำสินค้าลงเรือไปขายเช่นข้าว พืชผัก พืชไร่ พืชสวน ในช่วงขากลับก็ซื้ออ้อย หม้อ ไห สิ่งของเครื่องใช้ลงเรือขึ้นมายาว หรือแลกเปลี่ยนสินค้ากัน ที่ท่าตลาดบ้านคลองศาลาแห่งนี้

ท่าโพนลาน เป็นท่าน้ำอีกแห่งหนึ่งของคลองศาลา (ปัจจุบันเป็นที่ทำการของชุมชน ๑๔) ในสมัยโบราณ การสร้างบ้านเรือนอยู่ริมคลองยังมีไม่มากนัก ในลำคลองจะมีน้ำใสสะอาด ใช้อาบ กิน ได้อย่างสบาย

ท่าโพนลาน (โพนลาน) แต่ก่อนชาวบ้านเรียกว่า ท่าโพนลานคำว่าโพน คือพื้นดินที่มีการทับถมกันสูงขึ้น เนื่องจากท่าน้ำแห่งนี้ปีที่มีน้ำท่วม จะพัดพาเอาดินทรายมาทับถมกันเป็นเนินสูงและขยายลานกว้างออกไปทุกปี จึงเป็นท่าน้ำที่มีทรายขาวสะอาดเป็นโพนใหญ่

๒. ข้อมูลชุมชน

เป็นการถ่ายทอดข้อมูลด้วยการไม่ใช้ถ้อยคำ เช่นสถาปัตยกรรม ประติมากรรม เครื่องดนตรี ศิลปกรรมภาพวาดจิตรกรรมฝาผนัง ได้แก่

เครื่องมือที่ใช้ในการยังชีพ และประกอบอาชีพของบรรพบุรุษของชุมชนวัดภูเขาดิน

ในสมัยก่อนการที่หมู่บ้านต่างๆ จะไปมาหาสู่กันนั้นค่อนข้างจะลำบาก เพราะถนนหนทางไม่ดี ชาวบ้านจะต้องใช้อุปกรณ์ในการหาบสิ่งของไป แลกเปลี่ยน และซื้อขายกันและบางอย่างก็คิดประดิษฐ์ขึ้นเองด้วยวัสดุในท้องถิ่น เช่น

ตะกร้า ซึ่งจักสานด้วยไม้ไผ่มีลักษณะเป็นทรงกลม มีขอบ มีหูทำเป็นที่หิ้วที่หัวอาจจะใช้เชือกหรือไม้ไผ่ทำก็ได้ ถ้าจะนำสิ่งของไปขายเป็นจำนวนมาก ก็จะต้องใช้ตะกร้า ๒ ลูกใช้ไม้คาน หาบไป จะเป็นการทุ่นแรงได้ดี

ไม้คาน เป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่ง ซึ่งเอาไว้หาบของไปขาย ไปแลกเปลี่ยน ใช้หาบน้ำเพราะสมัยโบราณไม่มีน้ำประปาเหมือนสมัยนี้ แต่ละครบครัวจะต้องมีไม้คานไว้ หาบน้ำ (ตักน้ำ) ในคลองหรือในบ่อไปไว้ใช้ในบ้าน ใช้ตักน้ำ หาบน้ำไปรดผัก รดต้นไม้ ฯลฯ ไม้คาน มีลักษณะรูปร่าง ยาวประมาณ ๑-๒๐ เซนติเมตร ทำด้วยไม้ไผ่

กระบุง จักสานด้วยไม้ไผ่เช่นกัน แต่ไม่มีหู ลักษณะคล้ายตะกร้าแต่เตี้ยกว่าใช้สำหรับตวงข้าว แทนถัง ใช้ในการซื้อขาย ข้าวเปลือก หรือข้าวสาร และสิ่งของอื่นๆ ได้

เตาไฟ สมัยโบราณจะทำเจาะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมกว้างประมาณ ๑ เมตร ยาว ๑ เมตร เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ภายในจะใช้ดินใส่ให้เต็ม เป็นที่สำหรับวางก้อนเล้า” ซึ่งปั้นก้อนจำนวน 3 ก้อน เพื่อทำเตาไฟ หุงต้ม แง ฯลฯ วางเป็น 3 จุด ให้พอเหมาะสำหรับตั้งหม้อต้ม หม้อแกงได้พอดี ใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิง

หวด หวดใช้จักสานด้วยไม้ไผ่ มีลักษณะทรงกลม หรือสี่เหลี่ยมคางหมูใช้เป็นอุปกรณ์ในการนั่งข้าวเหนียว นั่งอาหารอย่างอื่นได้ดี

ภาพที่ ๕๖ อุปกรณ์ยังชีพ

ประเพณีการแต่งกายชายหญิง

ผู้ชายสมัยก่อนนุ่งโจงกระเบน กางเกงขาก๊วย กางเกงขาสั้น เสื้อคอกลม เสื้อม่อฮ่อม เสื้อเขาควาย สมัยก่อนทอเองตัดเอง

ผู้หญิงนุ่งโจงกระเบน เสื้อคอกระเช้า หรือนุ่งผ้าซิ่น (ผ้าถุง) เสื้อแขนกระบอก ฯลฯ

ภาพที่ ๕๔ การแต่งกายของชาวชุมชนเมือง

ภาพที่ ๕๕ การแต่งกายแบบชาวบ้าน

เครื่องมือในการทอผ้าและวิถีกรรม

การทอผ้าในสมัยของปู่ย่า - ตายาย เสื้อผ้าที่สวมใส่ จะทอใช้เองภายในครัวเรือน นายสายหยุด สิงคชาติ ได้เล่าถึงวิธีการทอผ้าของภรรยา คือ นางทุเรียน สิงคชาติ และนางแตงกวย ศรีเมือง (เพื่อนของภรรยา) โดยมีขั้นตอนกระทำดังนี้

- ขั้นตอนแรก จะต้องไถเตรียมดินให้ดี
- หวานหรือปลูกเมล็ดฝ้าย ในแปลงที่เตรียมไว้ รดน้ำ ใส่ปุ๋ยให้เจริญเติบโต
- เมื่อฝ้ายออกดอกแก่จัด จะมีปุ๋ยสีขาวสะอาด
- เก็บดอกฝ้ายมาตากแดด ให้แห้ง
- นำดอกฝ้ายมาปั่นเอาเมล็ดออก เหลือแต่ปุ๋ยฝ้ายสีขาว
- นำมาใช้เครื่องปั่นด้ายให้เป็นเส้นด้าย โดยใช้หลาปั่นกรอให้เป็นหลอด
- นำหลอดด้ายใส่กระสวย แล้วนำไปทอ ด้ายก็กระตุก ในการทอผ้า จะทอเป็นผืนผ้า

สำหรับตัดเสื้อ ทอผ้าขาวม้า ทอผ้าซิ่น (ผ้าถุง) จะเป็นสีพื้น หรือเป็นลวดลายนั้นแล้วแต่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของภูมิปัญญาของแต่ละคน ปัจจุบัน นางทุเรียน สิงคชาติ ได้เสียชีวิตไปแล้ว ลูกหลานก็รับราชการกันหมด จึงไม่มีใครสืบทอดภูมิปัญญานี้เลย

เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ เป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนใช้หาปลามาเลี้ยงครอบครัว เช่น

- เบ็ด มีทั้งเบ็ดคัน และเบ็ดราว
- สวิง แห ยอ สุ่ม
- ลอบ ไซดักปลา ช้อง (ใช้ใส่ปลา)
- หลุมดักปลา การทำหลุมดักจะต้องหาสถานที่ คือหนองน้ำ หรือคลอง น้ำที่แห้ง (หนองน้ำ คลองน้ำ ที่จะทำหลุมดัก จะต้องเป็นหนองน้ำที่น้ำแห้งทุกปีเมื่อถึงฤดูแล้ง) แต่ในการทำหลุมดัก จะต้องทำในช่วงที่น้ำยังไม่แห้ง

วิธีทำ ขุดหลุมใกล้ๆ ริมน้ำ ใช้ไหหรือปิ่น วางตั้งลงในหลุมให้พอดีกับความกว้าง ความลึกของหลุม ตรงปากหลุมทำเป็นเนินลาดลง หลังจากนั้นไปหาดินโคลนจากหนองน้ำอื่นมาทาลาด ทำให้เส้น แล้วเอาน้ำจากที่อื่นมาเทลาดปากหลุม ในช่วงเวลากลางคืน ปลาได้กลิ่นน้ำ กลิ่นโคลนใหม่ ก็จะพากันคลานไปลงหลุมมากมาย พอรุ่งเช้า ชาวบ้านก็จะรีบตื่นแต่เช้า ไปเอาปลาในหลุม ชาวบ้านบอกว่า จะได้ปลาเต็มหลุมเมื่อได้ปลามากมายก็จะนำมาถนอมอาหาร เก็บไว้กินในช่วงที่ปลาหายาก

การถนอมอาหารเก็บไว้กินนานๆ โดยการนำมาทำ ปลาธำ ปลาแจ่ว ตากแห้ง ทำปลาอย่างไว้กินนาน ๆ ฯลฯ

ภาพที่ ๑๔๐ เครื่องมือประกอบอาชีพ

ภาพที่ ๑๘๑ งานกลึงไม้เป็นโต๊ะ เก้าอี้เพื่อการค้า

ภาพที่ ๑๔๒ และ ๑๔๓ อุปกรณ์หีบอ้อย ช้างล่างงานกลึงไม้

๓ ข้อมูลแบบผสม

เป็นการถ่ายทอดข้อมูลวัฒนธรรมทั้งที่เป็นแบบบอกเล่าและใช้ท่าทางประกอบได้แก่
ขนบธรรมเนียมและประเพณีต่างดังนี้

ประเพณีของชุมชน

ประเพณีทำบุญกลางบ้าน

ชุมชนที่ ๑๔ บ้านคลองศาลา เนื่องจากมีประชาชนล้มตายกันบ่อยๆ ชาวบ้านจึงประชุม
ปรึกษารื้อกัน และลงความเห็นไว้ว่า ควรจะจัดให้มีการทำบุญกลางบ้านขึ้นโดยชาวบ้านจะร่วมกัน
บริจาคเงินทำบุญเลี้ยงพระกลางหมู่บ้าน โดยมีการโยงด้วยสายสิญจน์ไปทั่วทุกหลังคาเรือนของ
หมู่บ้านชุม ๑๔ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ตลอดมา ต่อมา ทางเทศบาล เห็นความสำคัญในการรวมตัว
ของชาวบ้าน มองเห็นว่า เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจสนับสนุนงบประมาณในการจัดงานทุกปี การจัดงาน จะจัด
ก่อนวันสงกรานต์ประมาณ ๑๕ วัน วัตถุประสงค์ในการจัดงาน เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ดวง
วิญญาณ ของปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว จึงยึดถือเป็นประเพณี สืบต่อกันมาจน
ทุกวันนี้

ประเพณีการลอยกระทง

ชุมชนที่ ๑๔บ้านคลองศาลา จะเป็นชุมชนที่ชาวบ้านมีการรวมตัวกันจัดกิจกรรมตาม
ประเพณีได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเทศกาลลอยกระทงของทุกปี ชาวบ้านคลองศาลาจะร่วมแรง
ร่วมใจกันจัดงานลอยกระทงเป็นประจำ ชุมชนนี้จะจัดให้มีที่ม้านางรำประจำหมู่บ้าน คือ “คณะรำวง
ย้อนยุค” เมื่อมีงานประเพณีที่ไหน ก็จะไปแสดงตามความต้องการของชุมชน

ประเพณีส่วนบุคคล

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

ความเชื่อ

- เมื่อหญิงมีครรภ์ โบราณจะห้ามไม่ให้งานศพ ห้ามนั่งขวางประตูห้ามกิน กัฉวยแฝด ห้าม
ข้ามเชือก ห้ามอาบน้ำกลางคืน เพราะเกรงว่าหญิงมีครรภ์จะเกิดอันตรายต่างๆ นานา ตามความเชื่อ
- การคลอดจะต้องอาศัยหมอดำแย ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำคลอดมาดูแลขณะปวด
ท้อง โดยหมอดำแยจะทำเชือกโยงกับไม้ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ซื่อ” สำหรับให้หญิงท้องแก่โหน
ขณะที่ปวดท้องจะคลอด โดยการดูแลอย่างใกล้ชิดของหมอดำแย

- การอยู่ไฟ หลังจากคลอดก็จะอยู่ไฟ คือการทำเตาไฟขนาดใหญ่พอเหมาะสำหรับให้หญิงหลังคลอดนอนไฟ ซึ่งฝ่ายสามีจะเป็นผู้จัดทำเตาไฟ – หาฟืนมาก่อไฟ ต้มน้ำสมุนไพรให้ภรรยาอาบ กิน ขณะนอนอยู่ไฟประมาณ ๗ – ๑๐ วัน ตลอดจนหุงหาอาหารให้ สำหรับอาหารของหญิงหลังคลอดสมัยนั้นได้แก่ต้มหรือแกงเลียงหัวปลี ปลาแห้ง หัวขาคูกเกลือ

ประเพณีเกี่ยวกับการเลี้ยงดู

- เมื่อคลอดเด็กใหม่จะมีการเอานอนกระดัง และร่อนกระดัง โดยผู้เฒ่าผู้แก่หรือปู่ย่า ตายาย ที่มี ความชำนาญในพิธีกรรมการร่อนกระดังของเด็กเกิดใหม่ และมีความชำนาญในการพูด การใช้ภาษา คล้องจอง ของคนในสมัยโบราณ เช่น

กู.....	มาเด้อขวัญเอ๊ย.....
อย่าอยู่น้ำเป็นเพื่อนปลา	อย่าอยู่ในนาเป็นเพื่อนข้าว
ให้มาอยู่กับเห่าเฝ้ากับเรือน	จะเลี้ยงให้สูงจะสูงให้ใหญ่
จะเลี้ยงจนหัวหงอกอย่างดาว	หัวขาวอย่างฝ้าย
ผูกแขนซ้ายให้ขวัญมา	ผูกแขนขวาให้ขวัญอยู่
ปู่ย่ายังหลาย ตายายยังมาก	มาเด้อ....ขวัญเอ๊ย

- การเลี้ยงเด็กหญิง และเด็กชาย ก็รักและเอ็นดูเหมือนกัน แต่เด็กหญิงจะเลี้ยงแบบหวง แห่น ดูแลใกล้ชิด ไม่ค่อยให้ออกไปเที่ยวไหนๆ ต้องอยู่เห่าเฝ้าเรือน เด็กหญิงนิยมไว้ผมจุก มัดจุก ๑ จุก เด็กชายจะไว้ ๒ แกลະ เมื่อถึงวัยอันสมควร พ่อแม่ก็จะทำพิธี ตัดจุก ตัดแกลະ (การไว้จุก หรือไว้แกลະในกรณีเด็กที่เลี้ยงยาก)

ประเพณีที่เกี่ยวกับการบวช

การเตรียมการบวช ก่อนจะบวชของคนสมัยโบราณจะนิยมให้บุตรไปนอนวัดประมาณ ๑๕ วัน หรือ ๑ เดือน เพื่อท่องคัมภีร์ให้ได้ และเพื่อความคุ้นเคยกับวัด ให้ไปขอขมาลาบวช ปู่ย่า ตายาย ผู้เฒ่า ผู้แก่ ญาติพี่น้องเตรียมเครื่องอัฐบริขาร เครื่องใช้ต่างๆ ไว้ให้พระได้แก่ ผ้าไตร บาตร ย่าม ตะลະบัด ตะเกียง ร่ม หมอน ผ้าห่ม ผ้าเช็ดตัว รองเท้า เป็นต้น ในวันบวชก็มีพิธีแห่หน้า ทำขวัญนาคน บวช

ประเพณีการแต่งงาน

การเกี่ยวพาราสี ของหนุ่มสาว สมัยก่อนนั้น หนุ่ม – สาว จะเจอและพูดคุยกันในงานวัด หรืองานประเพณีต่างๆ ของชุมชน เมื่อชอบพอกันก็จะนัดไปคุยกันส่วนมากฝ่ายชาย จะไปคุยที่บ้าน ฝ่ายหญิง เมื่อรักกันก็ฝ่ายชายก็จะให้ผู้ใหญ่ไปสู่ขอและหมั้นไว้ก่อน ในวันที่สู่ขอและหมั้น ทางฝ่ายหญิงก็จะเรียกทองคำสินสอดของหมั้น ตามความเหมาะสม และต้องการ แต่ก่อนจะเรียกค่าสินสอด และเรือนหอเมื่อตกลงกันแล้ว ก็นัดหมายวันแต่งงานกัน

- การปลูกเรือนหอ ฝ่ายชายก็จะเตรียมการปลูกเรือนหอให้เสร็จก่อนวันแต่งงานเมื่อเสร็จก็จะทำบุญ ทำพิธีส่งเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าเรือนหอ ทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคล

ประเพณีการตาย

นางสายหยุด สังคชาติ ได้กล่าวไว้ว่าห้ามเผาศพ วันอังคาร และวันศุกร์ ถือเป็นวันแข็ง

- การตายธรรมชาติ คือการเจ็บป่วยไข้หรือชราภาพ และถึงแก่กรรมก็จะทำพิธีรดน้ำศพ พิธีเบิกโลง พิธีทำตราสังแล้วนำบรรจุโลง เพื่อบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมศพทุกคำคืน ๕ วัน หรือ ๗ วัน แล้วแต่เจ้าภาพ กำหนดวันฌาปนกิจตามธรรมเนียม

ภาพที่ ๕๒ ร่วมทำบุญในงานศพ

ภาพที่ ๕๓ ถวายปัจจัยพระสงฆ์

ภาพที่ ๕๔ การตกแต่งหีบศพ

การตายที่ผิดปกติ (ตายโหง ตายท้องกลม) ผู้ที่ตายดังกล่าวโบราณเชื่อว่า วิญญาณดุร้าย (เฮี้ยน) จำเป็นต้องให้หมอผีที่มีวิชาอาคมดี ไปทำพิธีสะกดวิญญาณ ไม่ให้ออกอาละวาด หรือหลอกหลอน โดยใช้เวทมนต์คาถาสะกด แล้วทำพิธีทางศาสนา นำไปฝังไว้ ๓ ปี จึงขุดขึ้นมาเผา

ประเพณีสำคัญของชุมชนอันเป็นส่วนรวมที่มีมาตั้งแต่โบราณ

ประเพณีสู่ขวัญ

- สู่ขวัญคน เช่นการสู่ขวัญเพื่อเรียกขวัญของคนเจ็บป่วยให้ขวัญมาอยู่กับเนื้อกับตัว เป็นการสวดเรียกขวัญเพื่อเป็นกำลังใจให้ผู้ป่วย หรือผู้ที่ขวัญหนีดีฝ่อ จากอันตรายต่างๆ
- สู่ขวัญ ข้าว วัว ควาย ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีคุณต่อคนเราในการดำรงชีวิต ทำไร่ ไถนา ลากซุง ฯลฯ
- สู่ขวัญข้าว ในฤดูที่ชาวนานำข้าวขึ้นยุ้งขึ้นฉาง หลังจากเก็บเกี่ยวและนวดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะทำพิธีสู่ขวัญ เรียกขวัญข้าวขึ้นยุ้งฉาง

ประเพณีการทำบุญ

- การทำบุญ กลางบ้านเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติตายายทำให้ครอบครัวและชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข เพื่อปัดเป่าสิ่งเลวร้ายออกจากหมู่บ้าน

ประเพณีสนุกสนานของชุมชน

- ประเพณีการลอยกระทง

- ประเพณีงานสงกรานต์

ประเพณีประจำปีของชุมชน

- ประเพณีเปิดทองรอยพระพุทธรูปจำลองวัดภูเขาดินเป็นงานประจำปีสำคัญของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์และชุมชนบ้านคลองศาลา
- ประเพณีวันขึ้นปีใหม่
- ประเพณีวันสงกรานต์
- ประเพณีลอยกระทง

๔.ภูมิปัญญาของชุมชน

จิตรกรรมฝาผนัง

ปราชญ์ในท้องถิ่น ของชุมชนวัดภูเขาดิน ซึ่งเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ก็มีหลายคน ตามข้อมูลบอกเล่าพอสังเขปดังนี้

๑. นายเสนอ เพ็งเพชร และนางบังอร เพ็งเพชร สองสามี-ภรรยา มีความรู้ความสามารถในการวาดภาพ เขียนโปสเตอร์ วาดภาพพุทธประวัติ ตามผนังโบสถ์ และศาลา นายเสนอ เพ็งเพชร เมื่อสมัยยังหนุ่ม เป็นช่างเขียนภาพอยู่กับโรงภาพยนตร์ อยู่ที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ หลังจากได้มาประกอบธุรกิจส่วนตัว ในการเขียนภาพโปสเตอร์ทั่วไปต่อมา

นายเสนอ เพ็งเพชร ได้เสียชีวิต นางบังอร เพ็งเพชร ผู้เป็นภรรยาจึงได้ดำเนินการต่อโดยทำหน้าที่เขียนภาพด้วยตนเองตลอดมา ปัจจุบัน นางบังอร เพ็งเพชร อายุ ๖๔ ปี ยังมี ความสามารถ ขึ้นนั่งร้านสูง วาดภาพพุทธประวัติ บนเพดาน และผนังโบสถ์วัดประตูดาวโดยตอบคำถามไปและวาดภาพไปตลอดเวลา ทำให้เรารู้สึกภูมิใจในความมานะ อุตุน ตลอดจน ความรู้ ความสามารถของผู้หญิงเก่งคนหนึ่ง ซึ่งอยู่ในวัยผู้สูงอายุ ยังทำงานเช่นนี้อยู่

ภาพที่ ๕๗ ฝีมือวาดภาพบนฝาผนังโบสถ์วัดประตูดาว

ช่างกลึงไม้

๒.นายบาน สำเนียง ดั้งเดิมเป็นคนจังหวัดแพร่ ได้อพยพมาอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์
นายบาน สำเนียง อยู่บ้านเลขที่ ๑๙๓ ถ.พระพุทธบาท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีความรู้
ความสามารถในด้านช่างกลึงไม้ เช่นกลึงเสาไชวี่ กลึงลูกกรงระเบียง บันได ฯลฯ

งานจักสาน

๓.นางละมัย ทรัพย์อนันต์ อยู่บ้านเลขที่ ๔๐๙ ถนนพระพุทธบาท ต.ในเมือง อ.เมือง
จ.เพชรบูรณ์ นางละมัย มีความรู้ความสามารถในการจักสาน เช่นสานงอบ สานหวด
สานพัด สำหรับงานสานที่ยึดเป็นอาชีพและทำรายได้ให้แก่ นางละมัย คือการสานงอบ ซึ่งได้รับการ
ถ่ายทอดมาจากบิดา - มารดา มาจนถึงปัจจุบันนี้

ภาพที่ ๕๗ ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน

ศาสนพิธี

๔.นายณรงค์ จันทรเชื้อ มีความรู้ความสามารถในการทำพิธีกรรมต่างๆ ดังนี้

- การทำขวัญนา
- การตั้งศาลพระภูมิ
- การวางศิลาฤกษ์
- งานพิธีบวงสรวง
- งานบายศรีสู่ขวัญ
- งานพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนงานรัฐ พิธีต่างๆ ของจังหวัด

นายณรงค์ จันทรเชื้อ มีความรู้ความสามารถในด้านการทำขวัญนา ได้ถ่ายทอดความรู้นี้มาจาก นายพรวน จันทรเชื้อ ผู้เป็นบิดา ซึ่งเป็นชาวจังหวัดพิจิตร และมีประสบการณ์จากการบวชเรียน เขียนอ่านมาตั้งแต่ บวชเณรที่วัดมหาธาตุ สอบได้นักธรรม ตี๋ โท เอก ศึกษาพัฒนาศักยภาพ ของตนเองขึ้นมาเรื่อยๆ จนสอบวุฒิทางครูได้ในระดับ พกศ. – พม โดยการศึกษาด้วยตนเอง จนจบปริญญาตรี และสอบบรรจุเป็นข้าราชการครู และศึกษาต่อปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยนเรศวร ตำแหน่งสุดท้ายก่อนลาออกจากราชการ ดำรงตำแหน่งนักวิชาการ ๗ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

เพชรบูรณ์เขต ๑ จากประสบการณ์ที่สั่งสมมาในอดีตจึงทำให้ นายณรงค์ จันทรเชื้อ มีความเชี่ยวชาญในพิธีกรรมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น

สำหรับชุมชนเครือข่ายวัฒนธรรมวัดภูเขาดิน เป็นคนไทยกลุ่มหนึ่งจากการสู้รบกับพม่าตอนกรุงแตกส่วนหนึ่งอพยพมาสมทบกับชนกลุ่มดั้งเดิมคือชาวชุมชนวัดช้างเผือกมาและเสด็จชุมชนนี้สร้างวัฒนธรรมหลักของบ้านโดยยึดพุทธศาสนาเป็นต้นแบบเช่นจัดการสร้างรอยพระพุทธรูปจำลองเป็นวัฒนธรรมหลักของชุมชนและยังรักษาประเพณีพื้นฐานเช่นการทำบุญกลางบ้าน

ภูมิปัญญาเน้นความอยู่รอดเพื่อการยังชีพการอยู่ใกล้น้ำจึงมีความคิดสร้างสรรค์ในการทำอุปกรณ์จับสัตว์น้ำคือภูมิปัญญาด้านการทำมาหากิน

ภูมิปัญญาด้านการจักสานการกลึงแกะสลักไม้เป็นโต๊ะเก้าอี้

ภูมิปัญญาด้านงานศิลปะคือการวาดภาพผาผนัง

ภูมิปัญญาด้านศาสนพิธี

การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดพระแก้ว วัดเพชราราม
(ชุมชนที่๑๒ ,๑๖,๑๕, ๑๗)

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นายพิทักษ์ หมื่นสาย	ประธานกลุ่ม
ร.ศ.คมคาย หมื่นสาย	รองประธาน
นางสุภาภรณ์ พิกุลทอง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางลาวัลย์ กุดแถลง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางอมิตา โพธิบาย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นายวินิจ อินทร์สอน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสมพร ทานิสุทธิ์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นายชานนท์ อายุงค์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางมารีษา ชัยนิลพันธ์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวรุ่งกานต์ ยายอด	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางอรุณ อินทรีย์รักษา	ผู้ประสานวิทยากรงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

ท่านพระครูโสภิตพัชรธรรม(พระยา)วัดติสสมหาวัน

นางสาวพวงมาลัย ใหม่สุวรรณ	นายเอียด	เรืองโรจน์
นางพัฒนา ทองมา	นางระนับ	ห้วงชัย
นางทองลั่น พรหมบุญ	นางประพิศ	ยุงทอง
นางศรีนวล คงเมือง	นางสาวนันทนา	ทองสูงเนิน
นางนภาภรณ์ ลือศิริอำรงค์	นางสิตา	บาลประสงค์
นางรัตนา กงยงค์	นายชูชาติ	จารุเดชา
นางนภมรมาศ เจริญทอง	นางอมิตตา	โพธิบาย
นายวินิจ อินทร์สอน	นางมาก	โทนแก้ว
นางจำเนียร ฤกษ์จันทร์	นางคมคาย	หมื่นสาย
นางมารีษา ชัยนิลพันธ์		

๑. ข้อมูลชุมชนปาฐะ

การถ่ายทอดวัฒนธรรมด้วยการใช้ถ้อยคำบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ แบ่งออกเป็น

ภูมินามวิทยา

ประวัติของชุมชนบ้านไทรงาม

ชุมชนวัดเพชรวรารามและชุมชนวัดพระแก้ว ตามโครงสร้างของชุมชนตามเขตการปกครองของเทศบาลจะประกอบด้วยชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗ แต่ในความเป็นจริงแล้วชุมชนนี้จะประกอบด้วยผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม และผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ได้แก่ชุมชน ๑๕ โดยได้อพยพมาจากจังหวัดฉะเชิงเทราหรือแปดริ้ว

โดยเริ่มจากประมาณ ๘๐ กว่าปีมีชาวแปดริ้วได้อพยพมาอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์แล้วได้ชักชวนเพื่อนฝูงและเครือญาติมาอยู่ด้วย ณ บริเวณชุมชนที่ ๑๕ เรียกว่าหมู่บ้าน ๔ หลังได้แก่

๑. นายใหญ่ - นางล้อย	ใหม่สุวรรณ
๒. นายมงคล - นางแจ่ง	ใหม่สุวรรณ
๓. นายสวัสดิ์ - นางละมุด	ใหม่สุวรรณ
๔. นายเล็ก - นางเงิน	ใหม่สุวรรณ

(ข้อมูลเพิ่มเติมจากนางสาวยุพิน มโนภิรมย์ รองประธานสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์)

เมื่อมาอาศัยอยู่ก็ประกอบอาชีพทำการค้าขาย ปลูผัก ทำไร่ข้าวโพดขาย รับจ้าง พื้นที่จะเต็มไปด้วยป่าพง เต็มไปหมด การคมนาคมเต็มไปด้วยความยากลำบาก การติดต่อค้าขายจะใช้วิธีเดินเท้า ถีบ-จักรยาน ทางเล็กแคบ สองข้างทางเต็มไปด้วยป่า การติดต่อค้าขายทางน้ำคือการใช้เรือในลำน้ำป่าสัก การเดินทางไปที่ทำนาก็ลำบากต่อมาได้มีลูกหลานมากขึ้นน้ำใช้ก็ต้องอาศัยจากแม่น้ำการลงไปตักน้ำขึ้นมาใช้ไม่สะดวก จึงได้จัดซื้อที่ดินลงทำสำหรับลงไปตักน้ำ โดยชาวบ้านได้ลงขันกันคนละเล็กละน้อยทำเป็นหนทางเข้ามาสู่หมู่บ้าน สี่หลัง

ต่อมาทางเทศบาลได้เข้ามาพัฒนาทำถนนหนทางเข้ามาสู่หมู่บ้าน ชาวบ้านได้ร่วมกันเรียกรักรักรสร้างที่ทำกรสร้างศูนย์ที่ทำการในที่ดินที่ตนซื้อทางเทศบาลได้เข้ามาพัฒนาชุมชนบ้านสี่หลังแล้วเปลี่ยนชื่อเป็นหมู่บ้านไทรงาม

การมาตั้งถิ่นฐานของชาวชุมชนที่ ๑๕ นั้นมาตั้งในบริเวณชุมชนโบราณที่มีวัดเก่าแก่ตั้งที่นางนภาพรณี สือศิริธำรงได้ไปเก็บข้อมูลจากชาวชุมชนที่ชื่อนางเต๋าดังนี้

บ้านที่อยูอาศัยในปัจจุบันเป็นป่าช้าเดิม เมื่อมาปลูกบ้านชุดหลุมสร้างบ้านแต่ละจุดจะพบพระพุทธรูป กระดุกและของโบราณ บริเวณใกล้เคียงเหนือบ้านเป็นโบสถ์เก่าแก่ของวัดพระเสื่อ ตามคำ

บอกเล่าว่ามีวัดอยู่ สามวัดที่มีคำเรียกคล้องจองดังนี้ วัดพระสิงห์อยู่เหนือวัดพระเสื่ออยู่ใต้ วัดพระแก้ว อยู่กลางจากการให้ข้อมูลของนางมาก โทนแก้วบอกว่าวัดพระเสื่ออยู่ตรงโรงแรมทิวไผ่ในปัจจุบันนี้

อาชีพของชาวชุมชนในอดีตจะปลูกผักขาย ทำสวนดอกไม้ ปลูกอ้อย ปลูกกล้วย พอได้ผลจะมีสัตว์มารบกวนคือเม่นมาแกะกินผลไม้หมด การนำผลผลิตไปจำหน่าย จะไปขายที่ตลาด จะเดินกันเป็นกิโล ข้างทางจะมีป่าพงรกรุงรังมากบ้านแต่ละหลังก็จะอยู่ห่างกันมาก

(วิทยากร นายเย็น นามสกุล เรืองโรจน์ อายุ ๘๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๑- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม นางสาวพวงมาลัย ไหมสุวรรณ อายุ ๖๓ ปี นางนภาพรณี สือศิริธำรง อายุ ๖๒ ปี นางมาก โทนแก้ว อายุ ๘๕ ปี นางศรีนวล คงเมือง อายุ ๘๑ ปี)

ที่มาของชื่อชุมชน

แต่ก่อนนี้มีต้นไทรที่สวยงามมาก อยู่ริมแม่น้ำป่าสักและในแม่น้ำป่าสักก็มีเรือมาค้าขายกัน และประชาชนก็มีความสามัคคีกันรักกันอย่างพี่น้อง

สำหรับถนนหนทางจะเป็นทางลัดทางเกวียน ต่อมาชาวบ้านก็ร่วมสามัคคีกันเก็บเงินตัด ทางทำถนนขึ้นมาเพื่อทำการค้าขายกับตัวเมืองได้สะดวกขึ้นกว่าทางน้ำ

เดิมตาหมวกและนางแหม่ม นพสุวรรณพร้อมกับน้องสาวนางพุก มโนภิรมย์และครอบครัวมา บุกเบิกทำไร่ ทำนา ทำสวนผักต่อมาบ้านก็มีเพื่อนบ้านย้ายมาอยู่ด้วยโดยย้ายมาจากแปดริ้ว จังหวัด ฉะเชิงเทราคือครอบครัวไหมสุวรรณชื่อว่าบ้าน สี่หลังคือบ้านของนายมงคล ไหมสุวรรณ นายสวัสดิ์ ไหมสุวรรณ นายใหญ่และนายเล็ก, ไหมสุวรรณโดยมีหมอบระจักษ์ (ดาบตำรวจประจักษ์ มโนภิรมย์) ให้ความช่วยเหลือเรื่องบ้านและที่ดินทำกิน

ปัจจุบันเจริญขึ้นทางราชการมาทำทางให้มีไฟฟ้าสว่างสวยงามและตั้งเป็นชุมชน ๑๕ บ้านไทร งาม

(วิทยากรนางอมิตา โพธิบาย อายุ ๔๘ นางหนู นามสกุล ก้อนทองมา อายุ ๙๔ ปี ชุมชน ๑๕ บ้านไทรงาม ต.ในเมืองนางแสง ไหมสุวรรณ นางสาววล ทองคำ(นพสุวรรณ นางสาวยุพิน มโน ภิรมย์ให้ข้อมูลเพิ่มเติม)

ประวัติของชุมชนบ้านกกเบน

ชุมชนบ้านกกเบน (ต้นเบน) หรือชุมชน ๑๒ เมื่อประมาณ ๗๐ - ๘๐ ปีพื้นที่เป็นป่าชาวบ้านบางคนอพยพมาจากตำบลในเมืองเข้ามาแผ้วถางทำเป็นที่ทำกินส่วนใหญ่เป็นอาชีพทางเกษตร เช่น ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ซึ่งจะมีคนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ก่อน ๘ หลัง ต่อมาความเจริญได้เข้ามามีคนอพยพมาเพิ่มกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่ขึ้นทำให้เกษตรกรบางคน ขาย ที่ พื้นที่เกษตรก็หายไปกลายเป็นชุมชนที่อยู่อาศัย ร้านค้าขาย รับจ้าง และบางคนก็มีอาชีพเป็นข้าราชการ

ที่มาของชื่อชุมชน

สาเหตุที่มาของชื่อหมู่บ้านที่ชื่อต้นเบนก็เพราะในอดีตชาวบ้านจะใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางในการคมนาคม นางศรีนวล คงเมืองให้ข้อมูลว่าในอดีตเวลามีงานทอดกฐินตามวัด งานหนึ่งกลางแปลง หนูๆจะไปเที่ยวจับสาวโดยการล่องเรือไปตามคลองกระเตง และคลองป่าสักไปทะเลถึงดงมูลเหล็ก

การใช้เรือต้องมีท่าเรือและมาขึ้นท่าที่ต้นไม้ใหญ่ที่โคนต้นไม้ชื่อต้นเบนหรือกกเบนเมื่อเรียกกันบ่อยๆจึงกลายเป็นชื่อหมู่บ้านคือหมู่บ้านต้นเบน

(วิทยากร นางหนู นามสกุล ก้อนทองมา อายุ ๙๕ ปี อยู่บ้านเลขที่- ๓.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ วิทยากรที่ให้ข้อมูลเพิ่มเติม นางระนบ หวังชัย อายุ ๗๑ ปี นางศรีนวล คงเมือง อายุ ๘๑ ปี

ประวัติของชุมชน ๑๖ และ ๑๗

ชุมชนนี้เดิมเป็นชุมชนเดียวกันและมีการแยกตัวแบ่งออกเป็นชุมชนย่อยๆ ๒ ชุมชนโดยเทศบาลกำหนดขึ้นเป็นเขตการปกครอง การตั้งถิ่นฐานของชุมชนจะเริ่มขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๕๑๘โดยได้มีส่วนบุคคลได้เข้ามาจับจองที่ดินและเมื่อได้รับให้มีการออกโฉนดที่ดินได้จึงมีการโยกย้ายบ้านจากชุมชนเมืองมาปลูกบ้านใหม่ ไล่ที่เจ้าของเดิมซึ่งยึดอาชีพทางการเกษตรได้แก่การปลูกพืชผัก พืชไร่ พืชสวนเช่นมะม่วง

เจ้าของที่ๆอพยพโยกย้ายมาส่วนใหญ่จะมาซื้อบ้านจัดสรรที่ดำเนินการโดยนักธุรกิจผู้อพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่ใหม่จะเป็นข้าราชการเป็นส่วนใหญ่

ที่มาของชื่อชุมชน

เนื่องจากมีประชาชนจากแหล่งในเมืองและข้าราชการเข้ามาตั้งรกรากในชุมชนใหม่แห่งนี้จากสภาพชุมชนที่มีตลาดเล็กๆ มีคิวรตโดยสารประจำสาย ตะเบาะ-น้ำร้อน จากสวนผักพืชไร่พืชสวนกลายเป็นหมู่บ้านทางเทศบาลจึงตั้งชื่อให้ว่าชุมชนเพชรพัฒนา

วิทยากรนางทองลั่น นามสกุล พรหมบุญ อายุ๗๒ปี อยู่บ้านเลขที่๔๑ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมนางสาวนันทา ทองสูงเนิน อายุ๖๑ ปี

เรื่องราวและตำนานในท้องถิ่น

ตำนานเมืองบาดาล

ที่ศาลากลางเก่าจะมีต้นมะเดื่อที่ตรงนี้เคยมีเมืองบาดาลชาวบ้านเมื่อมีงานเทศกาลก็จะไปยืมเครื่องเพชร เครื่องทอง หม้อถ้วยชาม เมื่อยืมแล้วก็นำไปคืน ต่อมาเมื่อครบครันหนึ่งมีแม่ซื้อบัวเผื่อนมีลูกสาว ๒ คนชื่อ บัวผินกับบัวผัน เมื่อถึงเวลาถึงงานเทศกาลก็ลงไปยืมข้าวของเครื่องใช้เครื่องเพชรเครื่องทอง ขึ้นมาใช้ แต่คิดไม่ซื้อวางอุบายด้วยการลงไปยืมทาน้ำด่างไปเวลากลับขึ้นมาล้างหน้าดำออกแล้วไม่เอาของไปคืน คนบาดาลเห็นผิดสังเกตจึงขึ้นมาตามคนหน้าดำ แต่ก็ไม่เจอจึงโกรธ จึงปิดเมืองบาดาลตั้งแต่นั้น

(วิทยากรชื่อ นางมาก นามสกุล โทณแก้วอายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่๕๔๙/๑ ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์)

จากคำบอกเล่าของนางเต่า เล่าว่าตอนสมัยที่เป็นเด็กตัวนางเต่า ต้องตื่นแต่ดึกเพื่อไปรดน้ำต้นไม้ ต้องไปตักน้ำในคลอง จะเห็นเรือหงส์ลอยทวนน้ำ บางทีจะเห็นดวงไฟใหญ่ๆลอยขึ้นไปทางทิศเหนือส่วนมากจะเกิดเฉพาะเทศกาล

(วิทยากร นางนภาพร นามสกุล สือศิริอำรงค์อายุ ๖๒ปี อยู่บ้านเลขที่๔๘๓ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

เรื่องราวและตำนานวัดพระแก้ว

วัดพระแก้วได้สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์โดยกษัตริย์ ๓ ฟั่นอง ได้สร้างวัดขึ้นมา๓วัดคือ วัดพระแก้ว วัดพระสิงห์ และวัดพระเสื่อ

ภายในวัดพระแก้วจะมีบ่อน้ำอยู่ ๑ บ่อ ชาวบ้านใช้อุปโภคบริโภคมีการบอกเล่าว่าวัดนี้สร้างมาหลายปีแล้ว จะมีเจดีย์หักพังและมีโบสถ์เก็บของเก่าแก่ในสมัยสงครามโลกจอมพลป.พิบูลสงครามคิดจะสร้างวัดนี้จากข้อมูลของนางศรีนวล คงเมืองกล่าวว่าสร้างวัดพระแก้วให้เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองเพราะจะสร้างเพชรบูรณ์เป็นเมืองหลวงของเพชรบูรณ์

ในการสร้างเมืองหลวงได้เกณฑ์คนมาจากอยุธยาหลายร้อยคน(สำหรับนางศรีนวล คงเมืองบอกว่าเกณฑ์คนมาจากนครสวรรค์และโคราช) ในการสร้างเมืองไม่สำเร็จ เนื่องจากคนงานที่มาสร้างเมืองต่างพากันล้มตายจนหมด คนงานที่มาสร้างเมืองจะปลุกกระท่อมเป็นแถวๆทำด้วยไม้ไผ่ แต่เมื่อ

ชุดไปก็เจ็บป่วยล้มตายวันละ ๔-๕ คน โดยไม่ทราบสาเหตุ ศพคนงาน ที่ตายจะถูกนำไปฝังอยู่ใกล้ๆ กับวัด

ก่อนที่จะสร้างวัดนี้ได้มีเรื่องเล่าว่าช่วงเวลาใกล้ค่ำได้มีลูกแก้วสวยมาก ลอยตกมาจากเจดีย์วัด ลูกแก้วใหญ่มากมีประกายแวววาวมาก ลูกแก้วนี้ได้ลอยไปอยู่ในถ้ำสมบัติ(ถ้ำฤาษี) คนงานที่ขุดดินจะขุดพบของเก่าแก่เช่น ไหโบราณภายในไหจะมีพระเก่าแก่อยู่เต็มไห สามียของครูทวดจันทร์และนายชาญ โฆษิตานนท์อดีตนายเทศมนตรี ขุดของที่อยู่ใต้เจดีย์พบของโบราณหลายอย่าง ปัจจุบันนี้ของหลายชิ้นอยู่ที่กรุงเทพและบางชิ้นอยู่ที่อาจารย์สมพงษ์ อดีตเจ้าอาวาสคนเก่าเล่าว่าวัดนี้เป็นวัดศักดิ์สิทธิ์มากถ้าใครไปทำอะไรจะตายภายใน ๗ วัน ๑๐ วัน

บ่อน้ำที่เคยใช้อุปโภคบริโภคทุกวัน ในวันพระแก้วในวันพระจะมีเสียงซ้องเสียงกลองดังกระหึ่มมาจากบ่อน้ำปัจจุบันบ่อน้ำนี้ได้แห้งขอดสาเหตุของบ่อน้ำแห้งมีเรื่องเล่าว่านางเปี่ยงซึ่งเสียชีวิตไปแล้วประมาณ 20 ปีแล้ว เป็นคนชอบแต่งตัว เขาใช้ให้แต่งตัวเป็นกระเทย(ผู้หญิงชอบแต่งตัวเป็นผู้ชาย) ไปตักน้ำ แล้วทำคุตักน้ำตกลงไปในบ่อจึงกระโดดลงไปเอาคุในบ่อเป็นต้นเหตุทำให้น้ำในบ่อแห้งลงจนทุกวันนี้

วัดนี้จะมีดินโพธิ์ใหญ่อยู่ต้นหนึ่งถ้าจะมีเหตุการณ์อะไร จะมีบั้งมาร้องไห้หวน พอตกเข้าก็จะมีคนตาย

วัดพระแก้วเดิมเป็นวัดร้างมีหลวงตาวั่งเป็นผู้มาพัฒนาอยู่ก่อน เมื่อมรณะภาพ หลวงตาทองก็มาสร้างต่อและต่อมาพระอาจารย์สมพงษ์ มาพัฒนาต่อสร้างถาวรวัตถุและขุดค้นของโบราณวัตถุไว้มากมาย รวบรวมเครื่องใช้ให้กับวัด ต่อมาพระอาจารย์สมพงษ์ถูกฆาตกรรมทำให้การพัฒนาวัดหยุดชะงัก ปัจจุบันนี้ข้าวของสูญหายไปจำนวนมากและทางเจ้าคณะอำเภอไม่ยอมแต่งตั้งเจ้าอาวาสมาแทน

(วิทยากร นางประพิศ นามสกุล ยุงทอง อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๖๓/ ๕ ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

“๒. ข้อมูลประเภทอมุขปาฐะ

คือการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ไม่ใช้การบอกเล่าด้วยถ้อยคำ ได้แก่

อุปกรณ์ประกอบการร้องรำทำเพลง

โทน ทำด้วยดินเหนียวหุ้มหน้ากลองด้วยหนัง หนังสี่

ฉิ่ง ทำจากทองเหลือง

ฆ้อง ทำจากทองเหลือง

ส่วนมากของที่ทำจากทองเหลืองพวกกุลาเอามาขายให้ (กุลาเป็นคำที่ชาวกรุงศรีอยุธยาสมัยพระบาท ราชวเรียมพวกนครราชสีมาว่าพวกกุลา เคยมีประวัติว่าพระบาทราชวเรียมทัพไปปราบพวกกุลา โดยใช้ ว่าวจุฬาบรรทุกดินระเบิดทิ้งใส่พวกกองทัวกุลา ว่าวจุฬาจึงน่าจะเพี้ยนมาจากว่าวกุลา จากรายการ ของดีประเทศไทยเวลา ๙.๐๐- ๑๐.๐๐น.ของ เนสเทท เคเบิลทีวี.ช่องที่ ๙๘)

ปี จะมีบ้างบางแห่ง ปีทำมาจากกระบอกไม้ไผ่

(วิทยากรนายเย็น นามสกุล เรืองโรจน์ อายุ ๘๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๑- ตำบล สะเดียง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

๓. ข้อมูลวัฒนธรรมแบบผสม

ได้แก่การถ่ายทอดข้อมูลที่ใช้ทั้งถ้อยคำและท่าทางประกอบกันได้แก่

ประเพณีสำคัญในชุมชน

ประเพณีส่วนบุคคล

ประเพณีการแต่งงาน

สมัยโบราณชายหนุ่มเมื่อรักชอบพอฝ่ายสาวตามชนบท มักจะไปพบกับสาวที่บ้านตอน กลางคืน ฝ่ายสาวก็จะจัดน้ำ-บุหรี ของว่างมาให้ชายหนุ่มรับประทานหรือดื่ม(สมัยเมื่อผู้เขียนเป็นเด็ก เคยแอบไปดูหนุ่มจีบสาวหรือเกี้ยวพาราสีกัน) ส่วนมากชายหนุ่มมักจะไปนั่งดูสาวทำงานบ้าน เช่นปั่น ฝ้าย เข็นด้าย เตรียมเครื่องครัว ก่อนมีงานหรือเทศกาล ส่วนมากชายหนุ่มจะนั่งห่างจากสาวมาก ไม่ เข้าใกล้ตัวสาว เข้าใจว่ายังพูดหรือจีบสาวไม่เก่ง นั่งดูน้ำกันและยิ้มให้กัน จะนั่งอยู่บ้านสาวจนตึก บางคืนก็นอนที่บ้านสาวก็มี (นอนนอกบ้าน)

คนโบราณมิใช่เป็นคนขาดความรู้ด้านสังคมหรือจิตวิทยา เมื่อถูกผู้ชายผ่านการบวชเรียนแล้ว ลูกผู้หญิงบรรลุนิติภาวะแล้วไม่ว่าเขาจะรักกันเองหรือพ่อแม่ชอบใจแล้วชักนำให้ก็ตาม ท่านจะเปิด โอกาสให้เขาพูดคุยกัน ศึกษาดูใจกัน ก่อนแต่งงานโดยใช้เวลานานพอสมควร และท่านให้เสรีภาพใน การตัดสินใจกัน

การสู่ขอ

เมื่อหนุ่มสาวได้ศึกษาดูใจกันแล้วและแน่ใจว่าจะแต่งงานกันได้ พ่อแม่ก็จะไปสู่ขอฝ่ายหญิง การไปสู่ขอนี้ จะมีการเชิญญาติผู้ใหญ่ที่ตนเคารพนับถือและพ่อแม่ฝ่ายหญิงเชื้อถือด้วยไปเป็นผู้นำใน การสู่ขอ ขณะที่เตรียมไปสู่ขอตามประเพณีนั้นจะมีขันหมากธรรมดาซึ่งจะมีขันหมาก ธรรมดาซึ่งจะมี หมากที่ผ่านแกะฝาไ้วและพลูที่ใส่ปูนพันเข้าไว้เรียกตามโบราณประเพณีว่า “หมากจีบพลูพัน” ๔ ชุด จัดไว้ ๑ ขัน เงิน บาท เงินนี้เรียกว่า “เงินไขปาก” ถ้าพ่อแม่ฝ่ายหญิงรับขันแล้ว ก็จะได้รับเงิน บาทไปด้วย และจะหยิบหมาก ๔ คำนั่นเคี้ยวเอง ๒ คำ และให้ผู้มาขอฝ่ายชายเคี้ยว ๒ คำ คู่กันด้วยความเบิกบาน

ใจ หากจะมีของหมั้นก็ให้พ่อแม่ฝ่ายหญิงไว้ การสู่ขอและหมั้นนี้เป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันในสมัยโบราณ

การหมั้น-พิธีหมั้น

ขันหมากประกอบด้วยขันหมาก ๓ ขันดังนี้

ขันที่ ๑ บรรจุหมาก ๘ คู่ พลุ ๘ เรียงๆ ละ ๘ ใบ วางรอบขัน หันปลายพลูขึ้นปากขันหมาก วางไว้ตรงกลาง

ขันที่ ๒ บรรจุดอกรัก ๗ ดอก ดอกบานไม่รู้โรย ๗ ดอก ดาวเรือง ๗ ดอก ยอดใบเงิน ใบทองอย่างละ ยอด ข้าวเปลือก ๑ ถัง ถั่วเขียว ๑ ถัง งาดำ ๑ ถัง (ถังเล็กๆ พองาม)

ขันที่ ๓ บรรจุแหวน ทองหมั้น วางบนสินสอดคลุมปากขันด้วยผ้าสีชมพูหรือผ้าแดง

ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย(เฒ่าแก่) เดินออกหน้าในการเดินขบวนไปขอหมั้น ถัดไปเป็นผู้ถือขันหมาก เจ้าบ่าวและญาติอื่นๆ

ฝ่ายเจ้าสาว จัดคนเชิญขันหมากและรับไปวางไว้ในที่ที่กำหนด(คนเชิญขันหมากจะใช้เด็กหญิง ๘-๑๒ คนขึ้นไป)

ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายนั่งล้อมขันหมาก ผู้ใหญ่ฝ่ายชายกล่าวคำขอหมั้นตัวอย่างเช่น

“ผม/ดิฉัน ได้ทราบว่าคุณ.....ซึ่งเป็นลูกชายของ.....ได้สมักรักใคร่กับ.....ลูกสาวของ.....และทั้งสองมีความประสงค์จะครองเรือนร่วมชีวิตกันตามประเพณีอันดีงาม ดังนั้นวันนี้ถือว่าเป็นวันมงคลฤกษ์ดี จึงใคร่ขอสู่ขอและหมั้นคุณ.....ให้กับคุณ.....ขอได้โปรดพิจารณาเพื่อทั้งสองจะได้สมรักสมปรารถนาเป็นทองแผ่นเดียวกัน

ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงกล่าวตอบแล้วเปิดขันหมากและตรวจดูพร้อมกับข้าวที่เป็นศิริมงคล ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายร่วมกันโปรยวัตถุมงคล ลงบนทองหมั้น พร้อมกับกล่าวคำที่เป็นศิริมงคล ฝ่ายหญิงนำเจ้าสาวออกมาและน้อมไหว้ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจนครบทุกคนแล้วนั่งในที่ที่กำหนด ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงมอบแหวนหมั้นให้เจ้าบ่าวเพื่อสวมนิ้วเจ้าสาวต่อไป เจ้าบ่าวและเจ้าสาวไปกราบผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย ฝ่ายหญิงแจกของชำร่วย เลี้ยงของว่าง (ถ้ามี)

การแต่งงาน

การเตรียมการ

การเตรียมขันหมาก ขันประกอบด้วยขันหมากใส่พลุ ๒ ขัน ขันสินสอด พร้อมทองหมั้น (กรณีที่ไม่มีการหมั้นไว้ก่อน)

ได้เวลาฤกษ์ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย นำขบวนแห่ขันหมากติดตามด้วยคนนำนอกกล้วย หน่ออ้อยอย่างละ ๒ ต้น คนนำขันหมาก ๒ คนนำสินสอด ๒ คนคนถือขวดเหล้า ๒ คน คนถือมะพร้าวอ่อน ๒ ลูก ถาดกล้วยน้ำว้า ๒ หวี คนถือจานใส่ขนม ใส่หมู ใส่หมีและอื่นๆอย่างละ ๒ ทั้งนั้น

ฝ่ายเจ้าสาวจัดคนถือพานหมากไปคอยรับที่หน้าประตูบ้าน(ปัจจุบันไม่มีแล้ว) เมื่อขบวนขันหมากมาถึง จะมีการกันประตูต่างๆเช่นประตูเงิน ประตูทอง และมีผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเจรจาถามว่า “ไปยังไงมายังกันคะ มากันมากมายจริง” (ตัวอย่าง)

ฝ่ายชายจะตอบคำถาม.....วันนี้มาดิ้นะไม่ได้มาร้าย มาเพื่อจะนำแก้วแหวนเงินทองลงนำคนดีมีศีลริมคลองมาให้ เพื่อเป็นทองแผ่นเดียวกัน ตกลงไหมจะ

ฝ่ายหญิงก็ตอบว่า “ถ้าอย่างนั้นก็ตกลงขอเชิญค่ะ ด้วยความยินดียิ่ง

ฝ่ายเจ้าสาวที่จัดไว้เพื่อรับขันหมากรับของไหว้ ไปวางไว้ในที่ที่กำหนด วางเป็นแถวไว้คู่กัน ส่วนนอกกล้วย-อ้อยรับไปฟิงไว้ข้างประตูบ้าน

ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวจัดให้มีการล้างเท้าเจ้าบ่าวก่อนเข้าบ้าน(นิยมใช้เด็กหญิงหรือเด็กชายล้างเท้า)

ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวร่วมกันเปิดขันหมาก สินสอดและโปรยวัตถุมงคลลงบนสินสอด(หากจะหมั้นและแต่งงานสวมแหวนหมั้นสร้อยเลสไปพร้อมกัน)

นำเจ้าสาวออกมานั่งข้างซ้ายเจ้าบ่าวและน้อมไหว้ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าบ่าวไหว้ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวแลขึ้นนั่งตั่งประกอบพิธีรดน้ำหรือผูกข้อมือกันต่อไป

การปลุกเรือนหอ

การขึ้นบ้านใหม่ (การปูที่นอนเรียงหมอนส่งตัว)

การเตรียมการ

หिनบดยา ๑ ก้อน(หมายถึงจิตใจหนักแน่น)

ไม้เท้า ๑ อัน (หมายถึงอายุยืน)

ฟักเขียว ๑ ลูก (หมายถึงหมายถึงความเยือกเย็นอยู่เย็นเป็นสุข)

ถั่ว งา อย่างละ ๑ ถุง(หมายถึงความเจริญงอกงาม)

ภาชนะน้ำ ๑ ที่ (หมายถึงความสามัคคีกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน)

แมว ๑ ตัว (หมายถึงรักบ้านรักเรือน)

ไก่ขาว ๑ ตัว (หมายถึงตื่นตีกลุกเช้า ขยันหมั่นเพียร)

เครื่องนอนของเจ้าบ่าวเจ้าสาว

ชั้นน้ำมนต์ ๑ ชั้น พร้อมที่พรม

ข้าวตอกดอกไม้ ๑ ชั้น (ดอกมะลิ ดอกกรัก ดอกกุหลาบ ผสมเหรียญทอง เงิน อย่างละ ๙ เหรียญหรือตามต้องการ

การปฏิบัติ

นำเจ้าบ่าวและเจ้าสาวขึ้นเรือนหอ(รออยู่นอกห้องนอน)

นำของใช้ในพิธีไปไว้บนเรือนในที่เหมาะสม

นำหมอนมุ้งและผ้าปูที่นอนไว้บนเตียง สำหรับชั้นน้ำมนต์ ชั้นข้าวตอกดอกไม้ ตั้งไว้ที่โต๊ะข้างที่นอน

เมื่อได้เวลาตามฤกษ์ ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย-หญิง ทำพิธีปูที่นอน(มักจะเชิญผู้ใหญ่ที่มีความสุขในการครองเรือนเป็นผู้ปูที่นอน) ก่อนปูจะร้องถามกันก่อนว่า นายอยู่ นายยืน นายมัน นายคง มาหรือยัง ให้มีผู้ตอบว่า “มาแล้ว” จึงเริ่มปู

เมื่อปูเสร็จแล้วผู้ปูลองนอนดู ฝ่ายชายพูดว่า “เหมที่นอนนี้ดีจังใครได้นอนคงจะอยู่เป็นสุขสบายสินะ” ฝ่ายหญิงก็พูดเสริมว่า “เราคงมีความสุขยิ่งขึ้นไปนะ”

แล้วพรมน้ำมนต์ที่นอนพร้อมให้ศีลให้พรเพื่อเป็นสิริมงคลและโปรยข้าวตอกดอกไม้ลงบนที่นอน ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงและชาย นำเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้ามา เจ้าสาวไหว้หรือกราบเจ้าบ่าว ทั้งสองมอบของมีค่าให้แก่กัน เช่น สร้อยหรือแหวน (ถ้ามี)

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวิจิ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีการเกิด

การทำคลอด

เมื่อมีอาการปวดท้องคลอดจะให้ผู้เป็นแม่นั่งโดยใช้ที่นอนทบกันเป็นรูปสามเหลี่ยมหนุนข้างหลังเพื่อเป็นกำลังใจให้สามีนั่งฟังที่นอนอีกด้านหนึ่ง จากนั้นก็ไปตามหมอดำแยมา ๓ คนคือ ยายมาก โทนแก้ว ยายไว โตสาร(เสียชีวิตแล้ว) ยายหนู ก่อนทองมาในขณะที่ปวดท้องหลังจาก น้ำเดินทาง(น้ำคาวปลา)แตกแล้วยังไม่มีลมเบ่ง หมอดำแย(ยายหนู)จะจุดเทียนเสกทำน้ำมนต์ให้แม่กิน (สะเดาะท้อง) ตามความเชื่อทำให้แม่มีลมเบ่งแล้วคลอดง่าย เมื่อคลอดและทำความสะอาดแผล ขณะที่กำลังจะคลอดตามความเชื่อของชาวบ้านจะนำแหมาครอบเพราะเชื่อว่าพญาคันคังคือแหจะช่วยคุ้มครอง ป้องกันภูตผีปีศาจ

สำหรับเด็กเขาจะตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่ รกจะฝังไว้ที่ต้นบันไดเพื่อไม่ให้ลูกไปเที่ยวไกลบ้าน หลังจากอาบน้ำทำความสะอาดแล้วญาติผู้ใหญ่จะนำไปใส่กระดังที่เตรียมไว้แล้วนำไปทำพิธีร่อน

กระด้างด้วยการนั่งล้อมเป็นวงแล้วทำพิธีเวียนเทียนแล้วนำกระด้างที่ใส่ได้กร่อนส่งต่อกันจนครบขณะที่
ร้อนก็จะพูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน” แล้วผูกแขนให้เด็ก

การอยู่ไฟ

สามีจะเป็นผู้ไปจัดเตรียมหาฟืนนำมาวางกองเป็นตารางสี่เหลี่ยม เมื่อได้เวลาหลังคลอด
ต้องอยู่ไฟ สามีก็จะก่อไฟจากไม้ที่เตรียมไว้ ยายหนูหมอดำแยก็จะท่องคาถาดับพิษไฟทำให้ไม่ร้อน
และไม่พองจากนั้นก็มีการเข้ากระโจมและทำการประคบ

การประคบคือการนวดและนាប់ท้องเพื่อให้ น้ำคาวปลาไหลออกมาให้หมด โดยยายมากหมอ
ตำแยนำอิฐแดงมาเผาให้ร้อนจนแดงจัดรองด้วยใบพลับพลึงห่อด้วยผ้าขาวม้าเอามานាប់ที่ท้องทุกวัน
ขณะอยู่ไฟ

การรักษาแผลหลังคลอดใช้ขมิ้นเผาไฟให้ร้อนนាប់และใช้เหล้า ๔๐ ดีกรีสาดทำความสะอาด
แผล การเข้ากระโจมบนเตาไฟจะใช้หม้อต้มใส่สมุนไพร ๘ อย่างด้วยกันคือ

๑. หัวไพล
๒. ขมิ้นอ้อย
๓. มะกรูด
๔. ใบมะขาม
๕. ตะไคร้
๖. ส้มป่อย
๗. ข่า
๘. การบูร

เวลาต้มเขาเอาสมุนไพรทั้ง๑-๗ ใส่หม้อต้มให้เดือดแล้วใช้การะบูรโรยข้างหน้าแล้วปิดฝา ให้ผู้
เป็นแม่นั่งและนอนอยู่ข้างกองไฟ

สำหรับเตาไฟฝ่ายสามีหรือญาติผู้ชายจะออกไปหาเสามาตอกเป็นหลักหุ้มเตาไฟ เขาจะเรียก
เตาไฟว่าแม่สีไฟ ที่ตั้งกองไฟเขาจะเอากาบกล้วยลงพื้น เอาดินใส่ แล้วเอาฟืนเรียงข้างบน แม่จะอยู่
ไฟประมาณ ๗-๑๑ วัน

อาหารสำหรับแม่หลังคลอด

ทานข้าวกับหัวหอมแดงกับหมูปิ้ง ปลาปิ้ง กับน้ำพริกที่ทำด้วยน้ำปลาเท่านั้น และต้องดื่มกิน
น้ำต้มสมุนไพรผสมเกลือลงไปด้วย

(วิทยากร นางอมิตตา นามสกุล โพธิบาย อายุ ๔๔ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๔๙/๑ ถ.เพชรเจริญ- ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นายย่อน เรืองโรจน์ อายุ ๔๕ ปี- ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

นางระนัย หวังชัย อายุ ๗๑ ปี- ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

นางศรีนวล คงเมือง อายุ ๘๑ ปี- ตำบลในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการเกิด

*ข้อห้ามของหญิงมีครรภ์ ห้ามไปงานศพ เพราะกลัวเด็กที่เกิดมามีอาการสะดุ้งผวาและขวัญหนีดีฝ่อ หรือร้องไห้เก่ง ไม่ยอมหยุดร้อง

*ห้ามนั่งคาปูเพราะจะคลอดลูกยาก

*ห้ามกินกล้วยเผ็ดเพราะทารกเกิดมาจะเป็นลูกเผ็ดและท้องหรือแขนขาจะติดกัน

*ห้ามเดินข้ามเชือกเพราะกลัวว่า ทารกเกิดมาจะมีอวัยวะไม่เท่ากันเช่นแขน ขา จะสั้นยาวคนละข้างเป็นต้น

*ห้ามอาบน้ำกลางแจ้งหรือหลังจากตะวันตกดิน ห้ามไปไหนเวลากลางคืน และ ห้ามเดินด้านหลังคนอื่น เพราะกลัวสัตว์มีพิษเช่น งู ตะขาบ แมงป่อง กัดต่อย

หรือหากอาบน้ำในแม่น้ำลำคลองอาจจะถูกปลิงดูด เนื่องจากในสมัยโบราณชาวบ้านไม่มีห้องน้ำโดยส่วนตัว จะต้องเดินทางไปอาบน้ำที่หน้าน้ำ หนทางที่เดินไปอาจจะ เป็นถนนสายเล็กๆและผ่านป่าละเมาะ อาจจะมีสัตว์เลื้อยคลานตามเส้นทางก็ได้หรือ ฝีม้าอาจจะเกลียด

*การทำคลอดของหมอดำแย ส่วนมากตามหมู่บ้านหรือตำบลจะมีหมอดำแยประจำหมู่บ้าน-ตำบล หญิงมีครรภ์จะได้รับการทำคลอดจากหมอดำแย ซึ่งมีความชำนาญในการทำคลอด หลังจากทารกตกฟากแล้ว หมอดำแยจะใช้ฝีไม้ไผ่ตัดสายสะดือและรัดด้วยด้ายดิบ กันไม่ให้สะดือเน่าและกันบาดทะยัก

*การอยู่ไฟ จะต้องหันหน้าสู่ไฟและดื่มน้ำต้มซึ่งผสมด้วยยาสมุนไพรเพื่อให้ประสพความสำเร็จและให้มดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น ส่วนมากจะอยู่ไฟประมาณ ๕ หรือ ๗ วัน

*การร่อนกระดัง หลังจากทารกตกฟากแล้ว คนโบราณหรือผู้ที่ชาวบ้านนับถือจะนำกระดังพร้อมใบหนาดมาปูลองทารก แล้วนำทารกใส่กระดังร่อน- ซ้ายขวา ๓ ครั้งแล้วพูดว่า ๓วันเป็นลูกเปิด ๗วันเป็นลูกคนนะ” บางแห่งพูดว่า ๓ วันเป็นลูกผี ๔วันเป็นลูกคน”(อมิตตา โพธิบาย)

*อาหารของแม่หลังคลอด ส่วนมากจะเป็นอาหารที่ไม่แสลง เช่นต้องกินข้าวกับเกลือ ปลาอย่าง แกงจืด แกงหัวปลี เพื่อจะได้ประสพความสำเร็จให้ทารกดีมีนมได้สะดวก นำนมไม่ตัน

*หน้าที่ของสามีในขณะที่หญิงอยู่ไฟ ต้องดูแลเอาใจใส่ตลอดเวลา ไปหาฟืน หาเตรียมไว้ให้พร้อมเต็ม น้ำต้มไม่ให้ขาด เพราะหญิงต้องต้มน้ำร้อนตลอดเวลาและเป็นน้ำผสมยาสมุนไพร ช่วยประสานมดลูก สามีต้องอดทน ต้องอดหลับอดนอนและช่วยดูแลลูกในช่วงที่ภรรยาอยู่ไฟจนกว่าจะออกไฟ

* ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการเกิดในแง่ของพุทธศาสนา การเกิดในที่นี้หมายถึงการเกิดเป็นคนหรือเป็น มนุษย์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า การที่จะได้เกิดเป็นมนุษย์นั้นแสนยากแสนลำบาก พระองค์ทรงแสดงความ ลำบากไว้ ๔ ประการดังนี้

กิจฉะ มนุสสะปฏิลาโภ

การได้เกิดเป็นมนุษย์แสนยาก

กิจฉัง มัจจานะ ชีวิตัตถ

การครองชีพของสัตว์ทั้งหลาย แสนยาก

กิจฉัง สัทธัมมะสวะระนัง

การได้สดับคำสอนของท่านผู้รู้แสนยาก

กิจฉะ พุทธานุปปาโท

การบังเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าแสนยาก

ผู้ที่จะได้เกิดมาเป็นมนุษย์นั้นจะต้องมีศีล๕ซึ่งเป็นพื้นฐานของมนุษย์มาก่อนและมีบุญเป็น ตัวนามีกรรมเป็นผู้แต่ง กล่าวโดยรวมก็คือบุญนำ กรรมแต่งทำดีดีส่งผลให้เห็นผล ทำชั่ว ชั่วก็ดลชั่วให้ ชั่ว ดีดูตรงตอนที่บอกไว้ว่า ใครดีใครชั่วใช้รู้สุดแต่กรรม

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์

การอบรมเลี้ยงดูเด็กหญิง-ชาย

ถึงคราวคลอดออกมาเป็นทารก

แม่กอดกอดกลมไกวมิให้หมอง

ป้อนข้าวให้นมสงวนประคับประคอง

ริน ยุง ป้อนปัดไว้มิให้ตอม

ยามลูกป่วยช่วยรักษาป้อนยาหยูก

ความรักลูกยิ่งชีวิตจิตถนอม

อดหลับนอนค่อนรุ่งยุงมันตอม

เพราะแม่พร้อมใจพลีชีวิตตน

สอนลูกน้อย ยืนนั่ง เดินตั้งไข่

สอนลูกให้มีสำเนียงเรียกไม่สับสน
 พ่อจ๋าแม่จ๋า แม่ปลื้มดวงกลม
 รักเปี่ยมล้นเจ้าเดินวิ่งยั้งยืนดี
 หมั่นอบรมบ่มนิสัยแต่วัยเยาว์
 ให้เพียบพร้อมมารยาทเสริมศักดิ์ศรี
 ลูกดื้อดั่งถือทิวไม่เข้าที่
 ถึงเขี่ยนตีทันทักยังหล่นน้ำตา
 ลูกได้ดีท่านนี้พลอยมีสุข
 ลูกมีทุกข์ใจเพียรถวิลหา
 ลูกยากเย็นเข้ญใจคอยเช็ดน้ำตา
 ลูกเจ็บมาแม่เจ็บกว่าสุดชีวิต
 รักใดไหนเล่าเท่าแม่จะรักลูก
 ฝ่าฟันผูกห่วงใยไม่หน่ายหนี
 รักอื่นหมิ่นแสนแม่นจะมี
 แม่นปรานีมีเทียบค่าว่าแม่รัก

การโกนจุก ตัดแกละ

หลังจากทารกคลอดแล้ว 3 เดือน ญาติผู้ใหญ่ก็จะประกอบพิธีโกนจุกให้ โดยไปหาพฤฒาจารย์และผู้ทรงคุณทางไสยศาสตร์ ให้ตรวจดูฤกษ์งามยามดี เมื่อได้ฤกษ์ วัน เดือน ปีแล้ว ก็ไปอาราธนาพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ๕, ๗, หรือ ๙ รูป ตามกำลังศรัทธาและฐานะของเจ้าภาพ ในขณะที่พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ก็ให้เด็กหญิงหรือเด็กชายนอนบนเบาะหรือที่นอนวางไว้ตรงหน้าพระสงฆ์ พร้อมกับโยงสายสิญจน์รอบตัวเด็ก ประธานสงฆ์ทำพิธีขลิบผมให้ ต่อจากนั้นก็ให้ช่างตัดผมหรือผู้ใหญ่ที่มีความชำนาญโกนผมกันไว้ตรงกลางกระหม่อม จนเด็กโตขึ้นก็จะเกล้าจัดไปไว้บนจุดจอม เมื่อถึงวัยครบกำหนด ถ้าเป็นหญิงก็ให้โกนหรือตัดจุกเมื่ออายุ ๑๑ ขวบ ถ้าเป็นชายให้โกนจุกอายุ ๑๕ หรืออาจจะไวกว่านั้นก็ได้แล้วแต่ความเชื่อถือ

การโกนจุกหรือโกนผมไฟนั้น เป็นความเชื่อของคนสมัยโบราณว่า เมื่อทารกหรือกุมารกุมารได้รับการประคบประหงม เลี้ยงดูมาจนถึงสามเดือนแล้ว คิดว่าพ้นอันตรายแล้ว หรือพ้นปากเหยี่ยวปากกาแล้ว จึงทำพิธีโกนผมไฟเพื่อให้จุกเพื่อเป็นสิริมงคล บิดามารดาจะได้เลี้ยงง่ายขึ้น

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีการบวช

การเตรียมการ

กุลบุตรผู้มีศรัทธาและเลื่อมใสประสงค์จะอุปสมบทพึงให้ผู้ปกครองหรือบิดามารดาหาเวลาไปพบพระอุปัชฌาย์(เจ้าอาวาส)แจ้งความประสงค์ในการบวชเมื่อได้พบแล้ว จึงกำหนดวัน เวลา จากท่านต่อไป อย่ากำหนดวัน เวลา เองและอย่าพิมพ์การ์ด กำหนดการไปก่อน เพราะจะไม่สะดวกและอาจจะมีเหตุขัดข้องบางประการได้ ต่อจากนั้นก็รับเอาระเบียบการต่างๆจากพระอาจารย์ผู้ฝึกสอนนาคไปศึกษาดูขั้นตอน ตลอดจนการและฝึกหัดขนานนาคให้ได้เสียก่อน เมื่อท่องจำให้ขึ้นใจแล้ว ก็ไปฝึกซ้อมกับพระอาจารย์ที่วัด เพื่อความชัดเจนแห่งอักขระ ทำนองวรรคตอน เพื่อจะได้ไม่ประมาทในเวลาบวช หลักการที่ควรปฏิบัติคือ

*การว่าขนานนาค ต้องออกเสียงดังให้เต็มเสียง

*ควรฝึกคุกเข่าให้นาน เพราะในเวลาบวชจริงต้องนั่งคุกเข่านาน

*หากทำได้ควรหัดนั่งสบบงและห่มจีวรไว้ก่อนยิ่งดี

*หัดกราบด้วยเบญจางค์ประดิษฐ์คือมือ ๒ เข่า ๒ หน้าผาก ๑ ให้ถูกต้อง

*เตรียมเครื่องบริวาร ๘ ให้พร้อม(โดยเฉพาะวัดเพชรวรารามจะมีให้เช่าบูชาทุกอย่าง พระอาจารย์จะจัดให้ครบทุกอย่างหากไม่จัดหามาเองและประสงค์จะให้ทางวัดจัดให้ เจ้าภาพเพียงถวายเงินเป็นค่าเช่าบูชาเท่านั้น)

*นาคควรจะไปนอนที่วัดเพื่อฝึกซ้อมขนานนาค พิธีการต่างๆก่อนที่จะบวชประมาณ ๓ วันเป็นอย่างน้อย

*ควรทำความสะอาดห้องที่ตนจะอยู่ ซึ่งพระอาจารย์ท่านจะจัดห้องให้อยู่ ก่อนบวช นี่เป็นการเตรียมการโดยย่อ หากไม่เข้าใจก็ให้สอบถามพระอาจารย์ผู้ฝึกสอนท่านจะให้คำแนะนำที่ละเอียดและเข้าใจถูกต้อง และเป็นการบวชแบบธรรมยุตโดยเฉพาะ ส่วนทางมหานิกายนั้นไม่ค่อยเข้มงวดเท่าไร

การบวช(แบบธรรมยุต)

เมื่อกุลบุตรฝึกหัดขนานนาคได้แล้วก็เตรียมเครื่องบริวาร(เครื่องบวช)ให้พร้อม แล้วไปยังวัดที่จะบวชพร้อมด้วยผู้ปกครองหรือบิดามารดาญาติพี่น้องและอุปัชฌาย์ในการบวช แต่หากบวชจากทางวัด พระอาจารย์ผู้ฝึกสอน จะจัดเตรียมเครื่องบวชและของทุกอย่างไว้ให้พร้อม โดยจัดโต๊ะ-เก้าอี้ตั้งไว้หน้าอุโบสถและวางเครื่องบวชและของทุกอย่างไว้ให้เรียบร้อย โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

- เวลา ๗.๐๐ น. ประกอบพิธีขอขมาลาโทษ ผู้ปกครอง บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่
- พิธีปลงผม (หากปลงในวัด) พระอาจารย์ผู้ฝึกสอนจะเป็นคนปลงให้เองและมีคนถือพานใบบัว เก็บ ผมที่ปลงไว้ในพาน เสร็จแล้วนำไปเก็บไว้ที่ต้นโพธิ์เพื่อเป็น ศีริมงคลต่อไป
- หลังจากปลงผมเสร็จแล้วบิดา-มารดา -ญาติผู้ใหญ่ อาบน้ำให้นาค ซึ่งจะมีน้ำอบไทย ดอกมะลิ หรือกลีบกุหลาบ ขมิ้นผง สบู่เป็นเครื่องประกอบในการอาบน้ำ
- หลังจากนั้นนาคก็จะไปอาบน้ำชำระร่างกายอีกครั้งที่ห้องน้ำ
- และผู้ชำนาญการแต่งกายก็แต่งกายชุดนาคให้
- แห่หน้าครอบอุโบสถ บิดาสะพายบาตรถือตาลปัตร มารดาอุ้มผ้าไตร ญาติ พี่น้องถือเครื่องบริวาร-ไทยธรรมเวียนรอบอุโบสถ ประทักษิณ ๓รอบ
- พิธีกรนำวันทา สมา- นาคหว่านทาน เข้าสู่อุโบสถ
- พิธีกรนำกล่าวขอขมาบิดา-มารดาและรับผ้าไตร เครื่องสักการะมอบให้นาค
- นาคประคองผ้าไตร-เครื่องสักการะ เข้าหาอุปัชฌาย์ วางผ้าไตรเครื่องสักการะไว้ข้างตัว แล้วกราบพระอุปัชฌาย์ ยกผ้าไตร-เครื่องประเคนอุปัชฌาย์ กล่าวคำขอบรรพชา อุปสมบทเป็นลำดับต่อไป
- ฟังคำสอนของพระอุปัชฌาย์ เมื่อสอนจบท่านจะมอบอังสะสวมให้ผู้ขอบวชผู้ขอบวชผู้ขอบวชพืง น้อมกายเข้ารับผ้าอังสะและท่านจะมอบผ้าไตรให้ไปนุ่งห่มให้เป็นปริณทลแล้วเข้ามารับตาลปัตร-เครื่องสักการะไปถวายพระอนุสาวนาจารย์กล่าวคำขอบรรพชาต่อไป
- สามเณรเข้ามารับบาตร-เครื่องสักการะจากบิดามารดาประคองเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ ประเคนสักการะกราบ ๓ ครั้งแล้วนั่งคุกเข่าประนมมือกล่าวคำขอนิสัยตอบ-รับคำถามคุณสมบัติจากพระคู่สวด ทามกลางสงฆ์อีกครั้ง จบแล้วกราบ ๓ ครั้ง นั่งประนมมือนั่งฟังพระอุปัชฌาย์สอนอนุสาสน์จนจบแล้วรับว่า อามะกันเตแล้วกราบ ๓ ครั้ง
- รับเครื่องไทยธรรมจากบิดา-มารดา ประเคนพระอุปัชฌาย์คู่สวด กราบ ๓ ครั้งแล้วกรวดน้ำรับพร กราบ ๓ ครั้ง เสร็จพิธีการบวชโดยย่อเท่านี้
(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีการตาย

การทำพิธีที่เกี่ยวข้องกับความตายเป็นประเพณีที่มีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องดังนี้
พิธีนำศพเข้าโลง

นำผู้ตายมาเปลี่ยนเครื่องแต่งกายที่ดีที่สุดคือการแต่งศพแล้วนำมาวางไว้บนตั่งหรือแคร่นำผ้ามาคลุมร่างและให้ยื่นมือออกมาเพื่อรับน้ำอาบศพ

น้ำอาบศพคือน้ำหอม น้ำดอกไม้ใส่ขันเตรียมไว้แล้วญาติพี่น้องและผู้ที่เกี่ยวข้องนำดอกไม้มารดน้ำที่มือเพื่อแสดงความคารวะให้แก่ผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย

การเตรียมโลงศพนำกาบกล้วยมาฉีกตามทางยาวให้มีขนาดความกว้างประมาณ ๒ ซม. ทาบลงบริเวณปากโลงศพ แล้วปักก้านธูปลง ตรงด้านทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเป็นระยะ แล้วพระสงฆ์ ๑ รูปทำพิธีโยนได้สายสิญจน์ ไปตามก้านธูปบนปากโลง จากนั้นใช้เทียนจุดธูป แล้วนำสายสิญจน์ ให้ไหม้จนหมดแล้วนำศพที่ถูกตราสังเรียบร้อยแล้วเข้าวางในโลงที่มีวัสดุเช่นเสื่อหรือเบาะวางรองแล้วปิดฝาโลง โดยมีด้ายสายสิญจน์ผูกโยงที่มือและนำม้วนด้ายสายสิญจน์นี้ไปวางไว้ที่โต๊ะหมู่บูชา จากนั้นนำโลงศพไปวางไว้บริเวณบ้านที่อยู่ได้ชื่อของบ้านหรือที่วัดก็จะเป็นมุมที่เหมาะสม จากนั้นประดับประดาโลงศพด้วยดอกไม้สด ฉากหลังติดชื่อผู้ตายวันเดือนปีเกิด และวันเดือนปีที่เสียชีวิต

ตรงบริเวณหน้าโลงศพนิยมจุดตะเกียงไว้โดยดูแลไม่ให้ดับตลอดเวลาเพราะถือว่าเป็นแสงไฟส่องทางให้ผู้ตาย นอกจากนี้ก็จัดให้มีกระถางธูปสำหรับผู้ที่จะมาไหว้ศพ มีผ้ากราบศพ มีพานวางธูปเทียน สำหรับเทียนจะมีการจุดให้สว่างตลอดเวลาเช่นเดียวกับตะเกียง

มีภาพถ่ายของผู้ตายวางอยู่ในมุมที่เหมาะสมและถ้ามีเครื่องอิสริยาภรณ์ให้นำใส่พานมาวางไว้ข้างภาพของผู้ตาย

พิธีกรรมในประเพณีการตาย

ทุกคืนก่อนที่จะนำศพไปบรรจุในกรณีที่เจ้าภาพยังไม่พร้อมหรือไปเผ่าจะมีการสวดอภิธรรม และการสวดสังคหะหรือห้านัย ทุกคืน ดังนั้นเจ้าภาพต้องเตรียมสถานที่ได้แก่โต๊ะหมู่บูชาอาสนะสำหรับพระสงฆ์ ๘ รูป หีบอภิธรรม

ก่อนจะทำพิธีสวดจะเชิญเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย จุดเทียนบูชาหีบพระธรรม จุดธูปบูชาเคารพศพ จากนั้นก็จะมีภัตตาหารกล่าวสวดบูชาพระ อาราธนาพระสงฆ์สวดอภิธรรม เสร็จแล้วมีการชักผ้าบังสุกุล กรวดน้ำให้พร แล้วเริ่มต้นสวดจบที่๒ซึ่งจะเป็นสังคหะหรือห้านัยแล้วแต่เจ้าภาพ และมีพิธีกรรมเช่นเดียวกับการสวดอภิธรรมและวันรุ่งขึ้นจะมีการนิมนต์มาฉันอาหารทุกเพล

เมื่อสวดครบ ๓ คืน ๕ คืนหรือ๗คืนขึ้นอยู่กับความพร้อมของเจ้าภาพก็จะเป็นการนำศพไปฝัง เจ้าภาพจะเตรียมการโดยช่วงเวลา ๓ โมงเช้าจะมีการบวชลูกหลานเพื่อช่วยจุงศพก็จะมีการปลงผม และพระอุปัชฌาย์จะทำพิธีบวชให้ จากนั้นก็มีการเทศน์หน้าศพ เลี้ยงเพลพระ เลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน จากนั้นก็มีการจัดตั้งขบวนแห่ศพโดยมีลำดับการตั้งขบวนแห่ดังนี้ คือ

ขบวนพระที่บวชน้ำไฟลงด้วยสายสิญจน์นำขบวน

ขบวนแม่ขาว

ขบวนญาติ

คนถือรูปผู้เสียชีวิต

หีบศพ

คนถืออุปกรณ์เกี่ยวกับความเชื่อเช่นมะพร้าวห้าวพร้อมไม้ 1 พ่อน คนโปรยข้าวตอก

คนถือหม้อดิน

แขกที่มาร่วมพิธีเผา

เมื่อขบวนแห่มาถึงแล้วจะเดินเวียนซ้ายรอบเมรุ ๓ รอบแล้วนำศพวางไว้หน้าเตาเผาศพเพื่อทำพิธีเผาหลอก

ส่วนที่วัด ก็ทำพิธีสวดมาติกา ถวายผ้าบังสุกุล(บางแห่งนิมนต์พระเท่าจำนวนอายุผู้ตายแล้ว ทำพิธีทอดผ้าบังสุกุลโดยเชิญตัวแทนแขกมาร่วมทอดผ้าจำนวนตามความเหมาะสม

มีพิธีอ่านประวัติผู้ตาย แล้วร่วมยืนไว้อาลัย

มอบเงินให้ทายาทผู้ตาย เจ้าภาพบริจาคทรัพย์ให้โรงเรียนตามความเหมาะสม

จากนั้น ทำพิธีเผาหลอกโดยเชิญแขกผู้มีเกียรติทอดผ้ารองไตรบังสุกุลและเชิญประธานทอดผ้ามหาบังสุกุลแล้วทำพิธีวางดอกไม้จันทน์จากนั้นนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นวางดอกไม้จันทน์ แขกที่มาร่วมพิธีเผาขึ้นวางดอกไม้จันทน์ เจ้าภาพแจกซองข้าวสวยแก่แขกที่มาร่วมงานเป็นเสร็จพิธีเผาหลอกก่อนกลับผู้ร่วมพิธีจะล้างมือในถังน้ำที่ใส่น้ำมะกรูดที่เจ้าภาพเตรียมไว้ให้เพราะถือว่าการล้างสิ่งที่ไม่เป็นมงคลออกไป

พิธีเผาจริงนิมนต์พระสวดหน้าศพนำศพเข้าเตาเผาก่อนเผาจริงจะมีการนำน้ำมะพร้าวที่นำมาล้างหน้าศพแล้วทำพิธีจุดไฟเผาศพ รุ่งเช้าก็มีการเก็บกระดูกแล้วนำไปลอยอังคารที่แม่น้ำตามความเชื่อ

ส่วนที่บ้านศพจะมีพิธีสวดมนต์เย็นเพื่อล้างสิ่งที่เป็นอัปมงคลเพราะถือว่างานศพเป็นงานที่ไม่เป็นมงคลและช่วยให้ผู้ที่อยู่มีขวัญดีขึ้น

ส่วนรุ่งเช้าเมื่อนำกระดูกผู้ตายเข้าบ้านก็มีการทำบุญเลี้ยงพระอีกครั้งหนึ่ง

วิทยากรผู้เก็บข้อมูลนางคมคาย หมื่นสาย อายุ ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐/4๔๔ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๖๘ หีบศพและกระถางธูปตะเกียงบูชาหน้าศพ

ภาพที่ ๖๙ พระสงฆ์มาทำพิธีทำบุญเข้าวันเผา

ภาพที่ ๗๐ แม่ครัวทำอาหารเลี้ยงแขก

ภาพที่ ๗๑ ,พระอุปัชฌาย์ทำพิธีบวชพระ จูงหน้าศพ

ภาพที่ ๗๒ บวชชีพราหมณ์

ภาพที่ ๗๓ ขบวนแห่ศพ

ภาพที่ ๗๔ ขบวนแห่รอบเมรุ เวียนซ้าย

ภาพที่ ๗๕ ขบวนแห่รอบเมรุ เวียนซ้าย

๗๖อุปกรณ์ความเชื่อหม้อดิน มะพร้าวข้าวตอกในขบวนแห่

ภาพที่ ๗๗ ทอดผ้าบังสุกุล

ภาพที่ ๗๘ อ่านประวัติผู้ตาย

ภาพที่ ๗๙ พระสงฆ์ขึ้นประชุมเพลิง

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย

การสะกด

เมื่อผู้ป่วยจนจะหมดลมหายใจ และเห็นว่าอาการหนักเต็มที่แล้วญาติพี่น้องและผู้รักษาพยาบาลจะเตือนให้ระลึกถึงพุทธคุณ เช่น ให้ภาวนาว่า “อะระหัง อะระหัง” หรือว่า

“พุทโธ พุทโธ” ซึ่งหมายถึงการบอกทางให้ไปในทางดี ไม่ให้จิตใจเป็นห่วงทรัพย์สินสมบัติหรือญาติพี่น้อง เมื่อหมดลมหายใจแล้ววิญญาณก็จะได้ไปสู่สุคติ เป็นการสะกดจิตให้ยึดติดในสิ่งที่เคารพบูชา

อีกประการหนึ่ง เมื่อผู้ตายนั่น ตายด้วยอุบัติเหตุเช่นถูกรถชน ตกต้นไม้ เป็นต้น ญาติพี่น้องก็จะไปเชิญผู้ทรงคุณทางไสยศาสตร์มาบัตเป่าวิญญาณหรือสะกดจิต โดยใช้คาถาพระยายมว่า “ปะโต เมทั้ง ประชีวินัง สุคะโต จุติ จุติ จุตัง มะระนังจุติ” ใช้ตะปุดตกลงไปที่หน้าผาก เพื่อไม่ให้วิญญาณเฮี้ยน เทียวหลอกหลอนคนต่อไป

การสะกดการตายโหง เป็นการตายปราศจากองค์สี่ หมายถึงการตายอนาถาหาที่พึ่งไม่ได้ โบราณถือว่าคนตายโหงเป็นคนบาป ตายไปแล้วมักจะไม่ตายคนเดียว จะเวียนมาเอาคนอื่นตายไปด้วย ดังนั้นคนตายโหงจึงต้องถูกสะกด เพื่อไม่ให้ย้อนมาเอาคนอื่นตามไปอีกจึงต้องทำพิธีดังต่อไปนี้

๑.นิมนต์พระมาสดสะกด ณ จุดที่เกิดอุบัติเหตุหรือจุดเกิดเหตุ หรือเชิญอาจารย์ผู้ชำนาญทางไสยศาสตร์มาทำพิธี

๒. เลี้ยงส่งผีตายโหง วิธีเลี้ยงให้เอาของดิบของสดเลี้ยง โดยเรียกชื่อผู้ตายมาแล้วบอกว่า ของชอบของเธอฉันเอามาให้แล้ว กินแล้วให้หนีไปเกิดชะอย่าอยู่ที่นี่ เดี่ยวนายนิรบาล(ยมบาล) จะรู้ ท่านจะเอาไปทำโทษหรือไม่ก็หมอฟีจะเอาไปใช้งาน ไปชะ ไปเถิด ขอให้พูดเอง เธอเองว่า “มาแล้ววี่? มาแล้ว กินแล้ววี่? กินแล้ว.....หนีไปชะเนอ...เออกินแล้วจะหนีไปหรือก เท่านั้นแหละผีตายโหงก็จะหนีไปไม่มาทำให้คนอื่นตายอีก

ผีตายทั้งกลม หมายถึงผู้หญิงที่มีครรภ์หรือตั้งท้องตั้งแต่สามเดือนขึ้นไป อาจประสบอุบัติเหตุ เช่นรถคว่ำ ถูกข่มขืนแล้วฆ่าหรือผูกคอตายอย่างเรื้อรังนางนาคพระโขนง ถือว่าวิญญาณของเด็กเฮี้ยน รวมทั้งผู้เป็นแม่ด้วย ต้องทำการสะกดเช่นเดียวกัน

การตราสัง

ผู้ที่ตราสังศพนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการฝึกหัดมาจนชำนาญและเคยผูกมัดศพมาแล้ว จะต้องเป็นคนรู้คาถาที่จะว่าในระหว่างผูกมัดศพด้วย เชือกที่จะทำตราสังจะต้องใช้ด้ายดิบอย่างด้ายสายสิญจน์ทบกันให้ใหญ่เหนียวดึงรั้งไม่ขาดได้และมีขนาดใหญ่โตเท่านิ้วก้อย การตราสังศพนั้นจะตราสังเพียงสามเปลาะเท่านั้น เปลาะแรกผูกด้วยเชือกทำบ่วงส่วนที่ผูกคอตฟล้าเสกคาถาว่า “ปุตโตคีเว” แล้วจึงเอาเชือกโยงมากลางร่างต่อจากนั้นจึงทำเป็นบ่วงตระกรุดเบ็ดผูกมือให้ประนมมือไว้ที่อกอีก

เปลาะหนึ่ง แล้วเสกคาถาว่า “ชะนัง หัตถะ” แล้วโยงเชือกมาที่เท้าทำเป็นห่วงผูกที่ข้อเท้าทั้งสองให้ติดกันเสกคาถาว่า “ภริยาปาเท” รวมเป็นตราสังสามเปลาะ การที่ต้องทำตราสังสามแห่งและเสกคาถานั้น เพราะเป็นปริศนาธรรมแสดงให้เห็นว่า บุตรเป็นห่วงผูกคอ ส่วนที่ข้อมือหมายถึงทรัพย์สมบัติเป็นห่วงผูกมือและที่ผูกเท้าหมายถึงภรรยาสามีเป็นห่วงผูกเท้า

การตามไฟ

เมื่อคนป่วยสิ้นลมแล้ว ญาติพี่น้องควรหาเทียนหรือตะเกียงจุด เวลาสิ้นลมแล้ว เมื่อจุดแล้วให้ตั้งไว้ทางศีรษะศพ ส่วนศพนั้นให้ใช้ผ้าคลุมตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าให้มิดชิดและไม่ให้เห็นหน้า ในสมัยโบราณชาววังมักไม่ให้แมวดำข้ามศพ เพราะเขาเล่าต่อกันมาว่า ถ้าแมวดำข้ามศพ ศพจะลุกและปีศาจจะคะนอง เพราะฉะนั้นเมื่อตายแล้ว เขาจะรีบปิดประตูหน้าต่างที่ศพอยู่ให้มิดชิด เพื่อกันไม่ให้แมวไปกระโดดข้าม แต่ส่วนมากเขานิยมกางมุ้งมิด ๓ หู ครอบไว้ทั้งคืน เพื่อไม่ให้แมลงวันได้ตอม สมัยนี้ไม่ค่อยนิยมทำกันแล้ว จะมีบ้างบางท้องถิ่นอาจจะเชื่อกันว่า ถ้าแมวข้ามศพ ศพก็ลุกไม่ได้ ศพก็คงนอนตัวแข็งอยู่เดิม

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีของชุมชน

ประเพณีสู่ขวัญ

การสู่ขวัญ เป็นจิตวิทยายาอย่างหนึ่ง ซึ่งบันทึกในสมัยโบราณบัญญัติขึ้นเป็นการให้ขวัญและกำลังใจแก่คนและเสริมสิริให้แก่บ้านเรือน สิ่งของเครื่องใช้ ยวดยานพาหนะตลอดจนวิญญาณกตัญญูและอวิญญาณกตัญญูเป็นต้น เป็นการเสริมสิริโภคทรัพย์ ดังคำที่ท่านพระศรีมหาเถระกล่าวไว้ว่า “สิริโศคานมาสโย” แปลว่า สิริเป็นที่มารวมแห่งโภคสมบัติ การสู่ขวัญที่จะกล่าวในที่นี้เช่น

การสู่ขวัญคน

ในกรณีคนในบ้านหรือครอบครัวอาจจะล้มป่วยหรือประสบอุบัติเหตุ เมื่อหายแล้วและนำมาพักผ่อนในบ้าน ญาติพี่น้องก็จะเชิญอาจารย์หรือพระสงฆ์มาสู่ขวัญให้ กล่าวคือเรียกขวัญให้กลับมาสู่ตัว จะได้หายจากเจ็บไข้ได้ป่วยหมดเคราะห์หมดโศก

การสู่ขวัญสัตว์เลี้ยง(โคกระบือ)

ซึ่งเป็นสัตว์ใช้แรงงานหลังจากทำนาหรือลากเกวียนแล้ว ก็จะประกอบพิธีสู่ขวัญให้(ปลอบใจเอาใจ) เป็นการแสดงความขอบคุณสัตว์เลี้ยงที่เราใช้แรงงานและพักผ่อนออมแรงไว้ได้ใช้งานต่อไป

การสู่ขวัญข้าว

คือการสู่ขวัญแม่โพสพ ซึ่งเป็นผู้ดูแลนาเรียกว่าเป็นขวัญข้าว เริ่มตั้งแต่ชาวนา ถางนา หว่านกล้า ดำนา เกี่ยวข้าว นวดข้าว เอาข้าวเข้ายุ้งนางแม่โพสพจะดูแลให้ตลอดเวลา ดังนั้นหลังจากเสร็จฤดูเก็บเกี่ยวแล้วชาวนาจะประกอบพิธีสู่ขวัญข้าวหรือขอบคุณแม่โพสพที่ทำให้ชาวนาทำนาได้ผลดี ปราศจากภัยธรรมชาติทั้งหลาย

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประเพณีทอดกฐิน

ประเพณีทอดกฐินจะทำหลังเทศกาลออกพรรษาประมาณ ๑ อาทิตย์ทางวัดจะมีการจัดเตรียมสถานที่และเริ่มต้นด้วยการฉลององค์กฐิน ด้วยการสวดมนต์เย็น ทำหนังสือเชิญชวนพุทธศาสนิกชนจงเป็นเจ้าภาพผ้ากฐิน บอกบุญผู้มีจิตศรัทธาทำอาหารเลี้ยงพระและแขกที่ร่วมเป็นเจ้าภาพองค์กฐิน

เช้าวันรุ่งขึ้นมีพิธีทำบุญตักบาตรเนื่องจากเป็นวันพระ ตอนสายพุทธศาสนิกชนจะร่วมกันนำต้นผ้าป่ามาร่วมทำบุญและร่วมบริจาคเงินสมทบองค์กฐินและจุดมุงหมายเพื่อหาเงินเข้าวัดเพื่อบำรุงศาสนสถานของวัดเช่นนำมาทำการก่อสร้างศาลาเจ้าฟ้าเป็นต้น

ประวัติการทอดผ้ากฐิน

ประเพณีการทอดผ้ากฐินมีมาตั้งแต่สมัยพระพุทธกาล โดยมีเรื่องเล่าว่ามีพระสาวก หมู่หนึ่งจำนวน ๓๐ รูปได้เดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า เมื่อเดินทางมาถึงจะถึงที่ประทับก็เป็นช่วงฤดูฝนและเป็นช่วงพระพุทธรูปบัญญัติกำหนดให้พระสงฆ์ต้องจำพรรษา พระสงฆ์กลุ่มนี้จึงต้องหยุดพักและจำพรรษาอยู่ ณ ที่พัก เมื่อครบกำหนดแล้วจึงเดินทางมาเฝ้าพระพุทธองค์ ขณะที่เดินทางมาก็ยังมีฝนตกอยู่ทำให้จีวรและเครื่องนุ่งห่มเปียกปอนและขาดวินเป็นที่น่าเวทนา พระพุทธองค์จึงอนุญาตให้พระสงฆ์สามารถหาผ้าจีวร สบง และสังฆาติมาเปลี่ยนใหม่ได้

ในสมัยพุทธกาลผ้าที่จะนำมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่มนั้นหายาก พระสงฆ์และสาวกของพระพุทธองค์ต้องออกแสวงหาผ้าที่เขาทิ้งแล้วหรือผ้าที่เขาใช้ห่อศพ นำมาซักกรีดให้สะอาดแล้วนำมาเย็บให้มีสี ผาด้วยแก่นของต้นไม้ เช่น แก่นขนุน หรือจากพืชขมิ้น จากนั้นจึงนำมาตัดเย็บเป็นผ้าสบง จีวร สังฆาติ (รวมเรียกว่าผ้ากฐิน) ต่อไป

ลักษณะของการตัดเย็บด้วยผ้าที่เก็บมานั้นเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย พระพุทธองค์จึงกำหนดให้นำมาต่อกันเป็นผืนในลักษณะสี่เหลี่ยมเหมือนลักษณะผืนที่นา ผ้าในแต่ละผืนหนึ่งกำหนดให้มีลักษณะสี่เหลี่ยมนี้ที่เรียกว่าขันธุ์ มีความกว้างตั้งแต่ขันธุ์ ๕ ขันธุ์ ๗ ขันธุ์ และ ๙ ขันธุ์ ส่วนทางยาวแล้วแต่ความสูงของพระภิกษุ ในการตัดเย็บเย็บเพื่อทำผ้าไตรจีวรนั้นพระภิกษุแต่ละรูปจะช่วยกันทำ เมื่อทำสำเร็จ

แล้วก็ไม่กำหนดว่าเป็นของพระรูปใด จนกว่าที่ประชุมของสงฆ์จะตกลงว่าจะถวายผ้ากฐินนี้ให้แก่พระสงฆ์รูปใด พระสงฆ์จะมีผ้ากฐินที่ผืนก็ได้ผ้ากฐินที่มากกว่า 1 ผืนเรียกว่าอดิเรก

ต่อมาเมื่อเศรษฐกิจและผู้ใจบุญนำผ้ามาถวายเพราะเห็นใจในความยากลำบากของพระสงฆ์ในการหาผ้ามาทำผ้ากฐิน จึงอนุญาตให้พระสงฆ์รับผ้าเหล่านี้ได้ ในการถวายผ้าต้องมีการทอดผ้าวางลงให้แก่พระสงฆ์ลักษณะที่มีการถวายผ้าด้วยการทอดผ้าวางลงจึงเป็นที่มาของคำว่าทอดกฐิน

การดำเนินการทำผ้ากฐินของวัดเพชราราม

เป็นพิธีกรรมที่สืบต่อจากการทำพิธีทอดผ้ากฐินที่มีผู้ศรัทธานำผ้ากฐินมาทำบุญถวายให้แก่พระภิกษุสงฆ์ของวัดเพชราราม ผ้ากฐินที่เจ้าภาพถวายทางวัดจะดำเนินการให้ โดยแบ่งผ้าเป็นสองชุดชุดแรกเป็นผ้าไตรจีวรที่สำเร็จแล้วสามารถนำไปใช้ได้ทันที ส่วนอีกชุดหนึ่งจะเป็นผ้าขาวธรรมดาที่จะต้องนำไปตัดเย็บประกอบเป็นผ้าไตรจีวรที่จะเป็นพิธีกรรมที่ต่อเนื่องไปในภาคบ่ายของการทอดผ้ากฐินที่รวบรวมปัจจัยที่มีทั้งการถวายสังฆทาน ทอดผ้า ปา การทำบุญบูชาข้าวทิพย์ เพื่อรวบรวมปัจจัยไว้ใช้ในกิจของสงฆ์ต่อไป

ภาพที่ ๗๙ การบูชาข้าวทิพย์

ภาพที่ ๘๐ ประธานจัดงานฝ่ายสงฆ์พระธรรมวาลังการเจ้าอาวาสและประธาน ฝ่ายประชาชนผู้ว่าราชการจังหวัด

ภาพที่ ๘๑ กองผ้าปาพัฒนาโดยใช้โฟมแกะเป็นรูปเรือ

ภาพที่ ๘๒ พิธีในช่วงบ่ายมีพิธีตัดเย็บซ่อมผ้ากฐิน

ภาพที่ ๘๓ แก่นไม้ขนุนถูกต้มในกระทะ

ภาพที่ ๘๔ พระสงฆ์และฆราวาสช่วยกันตัดเย็บผ้าไตรจีวร

ภาพที่ ๘๕ พระสงฆ์ผู้ชำนาญการย้อมสีผ้า

ภาพที่ ๘๖ ย้อมสีผ้าจากไม้แก่นขนุนที่ต้มไว้จนได้ที่

ภาพที่ ๘๗ ผู้ที่มีจิตศรัทธาช่วยกันกระป๋องผ้าให้แห้ง

ภาพที่ ๘๘ ช่วยกันกระป๋องผ้าและสวดมนต์ไปด้วย

ภาพที่ ๘๙ นำผ้าไตรจีวรที่แห้งแล้วมารีด

ภาพที่ ๙๐ ช่วยกันรีด

ภาพที่ ๙๑ ไตรจีวรที่รีดเรียบแล้ว

ภาพที่ ๙๒ นำมาพับ

ภาพที่ ๙๓ นำผ้าไตรจีวรมาแห่รอบอุโบสถสามรอบ

ภาพที่ ๙๔ แล้วนำมาถวายพระภิกษุสงฆ์

ภาพที่ ๙ รองเจ้าอาวาสเจ้าคณะอำเภอประธานรับผ้ากฐิน ภาพที่ ๑๖ พระภิกษุประชุมตกลงให้ภิกษุรูปใดได้ครองผ้ากฐิน

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูลท่านพระครูโสภิตพัชรธรรม(พระยา)วัดติสสมหาวัน

(ผู้เก็บข้อมูลนางคมคาย หมั่นสาย อายุ ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐/๔๙ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นางสาวพร ทานิสุทธิ์ อายุ ๖๓ ปี ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีการกวนข้าวทิพย์

เป็นการฟื้นฟูประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติที่เคยแพร่หลายในอดีตมาอนุรักษ์ไว้โดยใช้เครือข่ายวัฒนธรรมวัดเพชรวรารามอันประกอบด้วย ชุมชน ๑๑, ๑๒, ๑๕, ๑๖ ซึ่งมีวัดเพชรวรารามเป็นศูนย์กลาง จากการดำริของสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ บุคคลที่เป็นผู้บุกเบิกและศึกษารูปแบบการดำเนินการกวนข้าวทิพย์คือ นางจรงค์ โฆษิตานนท์ ประธานที่ปรึกษาสภาวัฒนธรรม ฯ โดยการไปศึกษารูปแบบการกวนข้าวทิพย์จากวัดในอำเภอหล่มสักและวัดคงมูลเหล็กที่อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ และเริ่มประเพณีการกวนข้าวทิพย์ของวัดเพชรวรารามเมื่อปี ๒๕๔๘ ก่อนหน้าประเพณีการทอดกฐิน ๒ วัน

ประวัติการกวนข้าวทิพย์

ประเพณีการกวนข้าวทิพย์ เป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ก่อนที่องค์พระสัมมาพระพุทธเจ้าจะตรัสรู้ โดยนางสุชาดาธิดาของเศรษฐีหมู่บ้านเสนานิคม ได้นำอาหารซึ่งกวนด้วยข้าวมธุปายาสไปบวงสรวงเทวดา ที่ต้นนิโครธในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ ได้พบพระพุทธองค์ประทับอยู่ใต้ต้นไม้งจึงเข้าใจว่าเป็นเทพยดา จึงได้นำข้าวมธุปายาสไปถวาย เมื่อพระพุทธองค์เสวยเสร็จแล้ว ได้ทรงนำถาดทองที่ใส่ข้าวมธุปายาสนั้นไปลอยน้ำและทรงอธิษฐานว่า ถ้าหากพระองค์จะได้ตรัสรู้ขอให้ถาดทองนั้นลอยทวนน้ำขึ้นไป เมื่อพระองค์ทรงวางถาดทองลงในน้ำก็ปรากฏว่า ถาดทอง

ลอยทวนน้ำขึ้นเหนือน้ำดังคำอธิษฐาน และในคืนเพ็ญ ๑๕ ค่ำคืนนั้นในช่วงปัจฉิมยามพระองค์ก็ทรง
ตรัสรู้อรุณรัศมีคือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรคที่ได้อันตรัสมหาโพธิ์

ข้าวมธุปายาสคือข้าวที่หุงด้วยน้ำนมโค และชาวพุทธศาสนิกชนถือว่ามีความ สำคัญ
เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปประวัติจึงได้มีประเพณีการกวนข้าวทิพย์เกิดขึ้นและได้แพร่หลายไป
ในหมู่พุทธศาสนิกชนมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลรวมทั้งในประเทศไทยและได้มีการมีส่วนร่วมผสมในการกวน
เพิ่มขึ้นเป็น ๑๐๘ อย่างดังนี้

ประเภทน้ำตาล

๑.น้ำตาลกรวด ๒.น้ำตาลทราย ๓. น้ำตาลโตนด ๔. น้ำตาลมะพร้าว ๕. น้ำอ้อยแผ่น ๖.
น้ำอ้อยสด ๗.กรดน้ำตาล

ประเภทกล้วย

๘. กล้วยน้ำว้า ๙. กล้วยไข่ ๑๐. กล้วยหักมุก ๑๑. กล้วยหอม ๑๒. กล้วย
เล็บมือนาง

ประเภทผัก

๑๓. ฟักทอง ๑๔. ฟักเขียว

ประเภทมัน

๑๕. มันเทศ ๑๖. มันแกว ๑๗. มันสำปะหลัง

ประเภทถั่ว

๑๘. ถั่วเขียว๑๙. ถั่วเหลือง ๒๐. ถั่วดำ ๒๑. ถั่วแดง ๒๒. ถั่วลิสง ๒๓. ถั่วอัลมอนด์

ประเภทงา

๒๔. งาขาว ๒๕. งาดำ ๒๖. งาเจียง

ประเภทข้าวและแป้ง

๒๗. ข้าวน้ำนม ๒๘. ข้าวฟ่าง ๒๙. ข้าวสาลี ๓๐. ข้าวกำ๓๑. ข้าวตอก ๓๒. ข้าวเม่า
๓๓. ข้าวโพด ๓๔. แป้งข้าวเหนียว๓๕. แป้งข้าวเจ้า ๓๖. แป้งข้าวโพด ๓๗. แป้งสาลี
๓๘. แป้งมัน ๓๙. แป้งสาคุ ๔๐. กลอย ๔๑. สาคุ ๔๒. ลูกก้อ

ประเภทเครื่องดื่ม

๔๓. นมสด ๔๔. นมข้น ๔๕. โยวาลติน ๔๖. ไมโล ๔๗. กาแฟ๔๘. โกโก้ ๔๙. เก๊กฮวย
๕๐. คำฝอย ๕๑. น้ำผึ้ง ๕๒. เนย

ประเภทผลไม้และธัญพืช

๕๓. ส้มโอ ๕๔. ส้มเขียวหวาน ๕๕. ส้มเซ้ง ๕๖. ส้มจุก๕๗. ส้มเกลี้ยง ๕๘. ส้มซ่า

๕๙. สับปะรด๖๐. มะเฟือง๖๑.มะไฟ ๖๒.มะกรูด ๖๓. มะยม ๖๔.มะปราง๖๕.มะม่วง
๖๖.มะม่วงหิมพานต์ ๖๗.มะขาม ๖๘. มะขวิด๖๙.มะละกอ ๗๐.มะไฟจีน ๗๑. มะนาว
๗๒.มะพร้าวแก่๗๓. มะพร้าวอ่อน ๗๔.ลูกสตอปอวี ๗๕.ลูกพุน ๗๖.ลูกพลับ ๗๗.ลูกเกด
๗๘. ลูกเดือย๗๙.ลูกสมอ ๘๐.ลูกกระทกรก ๘๑.ลูกเกาลัด ๘๒.เม็ดบัว ๘๓.ลูกเซอวี
๘๔.หัวเห้ว ๘๕. กระจับ๘๖.น้อยหน้า๘๗.พุทรา ๘๘.มังคุด ๘๙.ละมุด๙๐.ลำไย ๙๑.
กระเจียบ

๙๒. เงาะ๙๓.ขนุน๙๔. ลางสาด ๙๕.ลองกอง ๙๖.ระกำ ๙๗.ลิ้นจี่ ๙๘.กระท้อน ๙๙.แอปเปิ้ล
๑๐๐.สาลี่ ๑๐๑.องุ่น ๑๐๒.ทุเรียน ๑๐๓. ชมพู่ต่างๆ ๑๐๔. แตงโม ๑๐๕. แตงไทย

น้ำปรุงกลั่น

๑๐๖. น้ำนมแมว ๑๐๗. น้ำมะนิลา ๑๐๘. น้ำดอกมะลิ

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูลนางจรัญช์ โฆษิตานนท์ อายุ ๗๘ ปีบ้านในเมือง อ.เมือง เพชรบูรณ์นางมาริษา
ชัยนิลพันธ์ อายุ ๓๖ ปี หอวัฒนธรรมนครบาล ถ.หลักเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์)

พิธีกรรมในการกวนข้าวทิพย์

การจัดเตรียมสถานที่

จัดทำปะรำสำหรับเป็นที่ที่จะกวนข้าวทิพย์ กำหนดทิศทางให้คนเข้าและคนออกตั้งแต่ที่จะกวน
ข้าวทิพย์ตามแต่จะกำหนดเป็นสามกระทะสี่กระทะหรือห้ากระทะตามแต่ที่จะกำหนดและคำนึงถึง
วัตถุดิบที่จะกวนพอเพียงหรือไม่ กระทะที่จะใช้กวนคือกระทะบัวซึ่งมีขนาดใหญ่ จัดเตรียมไม้พินที่จะ
กวนเช่นกำหนดให้ใช้ไม้พุทราเป็นต้น

นอกจากนี้ก็กำหนดสถานที่ให้พระสวดเพื่อความเป็นสิริมงคลเพราะถือว่าพิธีกรรมในการกวน
ข้าวทิพย์เป็นพิธีกรรมที่สำคัญ

การตกแต่งสถานที่

เนื่องจากชาวพุทธถือว่าการกวนข้าวทิพย์เป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้การกวนข้าวทิพย์
สำเร็จปราศจากการรบกวนของภูติผีปีศาจ จึงมีการนำตะเหวรมาดัดไว้ที่ทางเข้าออกของปะรำพิธี
และที่มุมทั้งสี่ทิศก็จะอัญเชิญท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่พร้อมทั้งมีหิ้งสำหรับวางเครื่องบวงสรวง มีต้นกล้วย
ประดับทั้งสี่ทิศ ทางประตูเข้าออกใช้ทาง มะพร้าวโค้งทำเป็นซุ้มประตู จากนั้นประดับตกแต่งปะ
รำพิธีให้สวยงามด้วยการผูกผ้าประดับดาสายรุ้งให้งดงาม จัดหาโต๊ะสำหรับวางเครื่องสังเวยเทพดา

สำหรับที่สวดของพระสงฆ์จัดวางตั้งยาว ปูอาสนะและตั้งโต๊ะหมู่บูชาไว้ด้านขวามือของ
พระสงฆ์ จัดหาหม้อใหญ่พร้อมไม้ตีสำหรับให้ประธานในพิธีตีตอนพิธีเปิดงานและตีถวายเทพดา

ติดข้อปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาพิธีกวนข้าวทิพย์ให้เห็นชัดเจนซึ่งมีข้อกำหนดดังนี้

๑. ห้ามสตรีที่มีรอบเดือนเข้ามากว่นข้าวทิพย์
๒. ห้ามดื่มสุราก่อนเข้ามากว่นข้าวทิพย์
๓. ห้ามใส่รองเท้าเข้ามากว่นข้าวทิพย์ (อาจจะอนุโลมถ้าหากสถานที่ไม่อำนวย)
๔. ให้แต่งกายด้วยชุดขาว (ส่วนใหญ่เตรียมไว้ให้ผลัดเปลี่ยน)
๕. เข้าออกตามทิศทางที่กำหนด

กำหนดการในพิธีกรรมกว่นข้าวทิพย์

วันที่ ๑-๓ ของงาน ประชาสัมพันธ์บอกบุญเชิญชวนพุทธศาสนิกชนร่วมบริจาคสิ่งของทั้ง ๑๐๘ อย่างหรือเงินสมทบบริจาค

วันที่ ๓ ของงาน เชิญชวนพุทธศาสนิกชนมาร่วมกันเตรียมสิ่งของที่จะกว่น มีการจัดตั้งโรงครัว กำหนดหาน้ำดื่มมาบริการผู้มาร่วมงาน เมื่อเตรียมของและรวมของเรียบร้อยแล้ว นำของที่จะกว่นไปจัดวางบนโต๊ะ นิมนต์พระสงฆ์สวดพุทธมนต์เย็น

วันที่ ๔ ของงาน เริ่มพิธี

- ผู้ชำนาญในการปรุงข้าวทิพย์ผสมสัดส่วนในการปรุงข้าวทิพย์ลงในกะทะ
ชุมชนกล่าวรายงานการจัดงานให้ประธานทราบ
พราหมณ์อ่านโองการ
- พระภิกษุสวดชัยันโต
- เทพยดาเข้าประจำที่ทั้งสี่ทิศ
- สาวพรหมจรรย์เข้าประจำกระทะเมื่อพราหมณ์อ่านโองการเสร็จเริ่มกว่น (โดยฟังสัญญาณจากฆ้อง) จากนั้นเชิญประธานในพิธีและแขกผู้มีเกียรติกว่น
กว่นข้าวทิพย์จนสำเร็จ

วันที่ ๕ ของงาน ช่วยกันห่อข้าวทิพย์เพื่อนำไปแจกจ่ายแก่ผู้มาร่วมทำบุญและให้ผู้มีจิตศรัทธาบูชาต่อไป

(ดังภาพประกอบต่อไปนี้)

ภาพที่ ๙๗ จัดเตรียมปราสาท

ภาพที่ ๙๘ ข้อปฏิบัติในการกวนข้าวทิพย์

ภาพที่ ๙๙ ผ้าขาวสำหรับเปลี่ยน เมื่อ จะเข้าไป กวนข้าวทิพย์ในปราสาท
ในการจัดสถานที่ต้องอัญเชิญเทพมาประจำทั้งสี่ทิศ

ภาพที่ ๑๐๐ ท้าวจตุรหาราชประจำทิศอุดร

ภาพที่ ๑๐๑ ท้าวจตุรหาราชประจำทิศทักษิณ

ภาพที่ ๑๐๒ เครื่องสังเวยเทพยดา

ภาพที่ ๑๐๓ ประธานการจัดงานบูชาเครื่องสังเวย
เทพยดา

ภาพที่ ๑๐๔ พระหมณเฒ่านโองการเชิญเทพยดภาพที่ ๑๐๕ ตีฆ้องสัญญาณการกว่นข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๐๖ เตรียมเครื่องปรุงก่อนลงกระทะสำหรับกว่น ภาพที่ ๑๐๗ เตรียมใส่เครื่องปรุง

ภาพที่ ๑๐๘ ผู้ชำนาญการคุณบัวสวรรค์ช่วยปรุง

ภาพที่ ๑๐๙ ช่วยกันปรุง

ภาพที่ ๑๑๐ นายพุทธสมาคมผู้ชำนาญการปรุงข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๑๑ สาวพรหมจารีกวนข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๑๒ คณะกรรมการสภาวัดนธรรมมาร่วมงาน

ภาพที่ ๑๑๓ นายกเทศมนตรีประธานกวนข้าวทิพย์

ภาพที่ ๑๑๔-๑๑๗ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ภาพที่๑๑๔ ประธานชุมชนโพธิ์จันทร์ช่วยปกผลไม้ ภาพที่๑๑๕ ประธานเครือข่ายวัฒนธรรม วัดมหาธาตุกวนข้าวทิพย์

ภาพที่๑๑๖ประธานชมรมผู้สูงอายุและทหารช่วยกัน

ภาพที่๑๑๗ ทีมงานกับประธานสภาวัฒนธรรม

ภาพที่ ๑๑๘-๑๒๑ พิธีกรรมและกิจกรรม

พระสงฆ์สวดมนต์เฝ้าฉลองการเตรียมข้าวทิพย์สำเร็จ
และสวดขยันโตเมื่อเริ่มพิธีกวนข้าวทิพย์

ส.ทเบญจรัตน์มาร่วมกวน

รับบริจาค

ช่วยกันห่อข้าวทิพย์

(วิทยากรผู้เก็บข้อมูล นางคมคาย หมื่นสาย อายุ ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๐/๔๙ ตำบล ในเมือง
อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นางมาริษา ชัยนิลพันธ์ อายุ ๓๖ ปีตำบล ในเมือง อำเภอ
เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ นายชานนท์ อายุงค์ อายุ ๔๑ ปี ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง
เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์)

ประเพณีการสกุกรีนเริง

ความสกุกรีนเริงของชาวบ้านคือประเพณีสงกรานต์ ในประเพณีแต่โบราณนิยมไปเล่น
สกุสนานกันตามวัดเช่นวัดประตูดาว วัดพระแก้ว ฝ่ายชายจะตีโทน ตีฉิ่ง ก่อนจะถึงวันงานชาวบ้าน

ช่วยกันขนทรายเข้าวัด พอตกกลางคืนบ้านที่มีลูกสาวผู้ชายจะมาวิ่งรำทำเพลงที่บ้าน แต่ส่วนมากจะไปเล่นที่วัด

ภูมิปัญญาของชุมชน

งานแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร

ชื่อนาง รัตนา กงยนต์ อายุ ๖๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๒/๖๕ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๙ - ๙๕๙๘๑๕๐ อาชีพ ค้าขาย สถานภาพสมรส - ชื่อสามี นายต่าย กงยนต์ มีบุตร ๓ คน

มีความสามารถในการแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรคือข้าวเหนียวผสมสมุนไพรเช่นผักทอง แครอท ถั่วเขียวหอม มะละกอ มะระหวาน เผือก มะขาม ข้าวกล้อง ปัจจุบันผลิตจำหน่ายในจังหวัดเพชรบูรณ์ทั้งปลีกและส่ง

ภูมิปัญญาของชุมชน

งานประดิษฐ์

ชื่อนาง ภมรมาศ เจริญทอง อายุ ๔๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๖/๖ ตำบล สะเดียง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๓ - ๒๑๗๐๑๒๖ - อาชีพ ค้าขาย สถานภาพครอบครัวสมรส - ชื่อสามี-พ.ท ธรรมรัตน์ มีบุตร ๒ คน

มีความสามารถด้านประดิษฐ์ดอกไม้สดและประดิษฐ์ดอกไม้จากสบู่ เช่นทำดอกไม้แกะสลักจากสบู่ ทำพวงมาลัยดอกไม้สด ทำบายศรีจากใบตอง ปัจจุบันยังทำอยู่ที่วัดแม่ชีที่ขอนแก่น

ภูมิปัญญาของชุมชน

ประกอบอาหารคาวหวาน

ชื่อนาง สาวพวงมาลัย ไหมสุวรรณ อายุ ๖๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๒๒ ตำบล สะเดียง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๓-๒๑๗๐๑๒๖ - อาชีพ ค้าขาย สถานภาพครอบครัว โสด

มีความสามารถในการประกอบอาหารทั้งอาหารคาว หวาน

อาหารคาว คือการทำกับข้าวได้หลายชนิด

อาหารหวาน ได้แก่การทำขนมไทยเช่น ลอดช่องน้ำกะทิ กวนตะโก้ กวนขนม ผักกาด ขนมหั่น ขนมห่อแกง ขนมหอม

ภูมิปัญญาของชุมชน

สมุนไพร

ชื่อ นางมาก โทนแก้วอายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๔๙/๑๑.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ทำธุรกิจส่วนตัว สถานภาพ ครอบครัวยุติ หมา -

วิทยาการสมุนไพรโบราณหาได้ในสวนไม่ต้องซื้อ “เครื่องประคบสมุนไพร”
เครื่องประคบ มีดังนี้

๑. หัวไพล
๒. ขมิ้นอ้อย
๓. การบูร

วิธีการทำ

นำหัวไพลและขมิ้นอ้อยเอามาต้มรวมกันเอาการบูรโรยแล้วนำมาห่อด้วยผ้าขาวมัดให้แน่น แล้วนำไปนึ่งให้ร้อน แล้วนำไปประคบใช้แก้อัมพฤกษ์อัมพาต อยู่ไฟไม่ได้
เครื่องเข้ากระโจม

สำหรับการอยู่ไฟของหญิงที่คลอดลูก ก่อนเข้ากระโจมเพื่อดับพิษไฟให้ใช้พืชมะนาวไล่ฝ้ามือบีบมะนาวไล่ฝ้าละลายให้เข้ากันแล้วนำมาทาหน้าก่อนเข้ากระโจมจะทำให้หน้าเกลี้ยงเพราะช่วยดับพิษไฟ เครื่องเข้ากระโจมมีดังนี้

๑. หัวไพล
๒. ขมิ้นอ้อย.
๓. มะกรูด
๔. ใบมะขาม
๕. ใบชา
๖. ตะไคร้
๗. ส้มป่อย
๘. การบูร
๙. เกลือ

ใช้เครื่องทั้งหมดใส่หม้อนำมาต้มให้น้ำเดือดแล้วโรยด้วยการบูรแล้วปิดฝาให้แม่ลูกอ่อนดื่มขณะนอนอยู่ในกระโจมเพื่ออยู่ไฟ

ภูมิปัญญาของชุมชน

งานช่างฝีมือ

ชื่อ นางจำเนียร ฤกษ์จันทร์ อายุ ๖๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ทำธุรกิจส่วนตัว สถานภาพ ครอบครัวยุติ สมรส สามีชื่อ คำปน มีบุตร ๓ คน

นางจำเนียร ฤกษ์จันทร์เป็นบุตรของนายผวนและนางจันทน์ มีความสามารถทางการฝีมือมาก เช่น ทอเสื่อ เย็บผ้าผ้านาน เย็บหมอน ผ้าห่ม แล้วนำมาจำหน่ายตามตลาดนัด

ภูมิปัญญาของชุมชน

ศาสนพิธี

ชื่อ นายวินิจ อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ข้าราชการบำนาญ สถานภาพ ครอบครัวยุติ หม้าย ชื่อภริยานางละเมียด พุทธิ มีบุตรสาว ๓ คน บุตรชาย ๑ คน

นายวินิจ อินทร์สอน มีบิดาชื่อ นายเจียร มารดาชื่อนางทิม อินทร์สอน เป็นบุตรคนที่ ๖ ในบรรดาพี่น้อง ๖ คน

การศึกษาสอบได้เปรียญธรรมห้าประโยค สอบเทียบม.ศ. ๕ สอบได้วุฒิต่างครุฑสูงสุด พ.ม. สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขา ศาสนศาสตร์บัณฑิต สาขาปรัชญาจากมหาวิทยาลัย วิทยาลัย เป็นข้าราชการบำนาญของโรงเรียนเทศบาลบ้านในเมืองและเป็นอาจารย์พิเศษโรงเรียนมัธยมวังชมภู วิทยาคม สอนวิชาพุทธศาสนาและภาษาอังกฤษ มีความเชี่ยวชาญด้านศาสนพิธีและประเพณี

ภูมิปัญญาของชุมชน

แพทย์สมุนไพรพื้นบ้าน

ชื่อ พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปคุโณ อดีตเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว

นามเดิม นายสมพงษ์ ยาศรีบุตร นายเงินกับนางพันธ์ ชาติกาล เกิดเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ณ บ้านป่าแดง อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

การศึกษาเรียนจบชั้นประถมศึกษาชั้นที่ ๔ แล้วบวชเณรที่วัดห้วยเกษมบ้านป่าแดงแล้วอุปสมบทที่วัดห้วยเกตุแห่งนี้ จบการศึกษาชั้นนักธรรมเอกและสนใจในการนั่งวิปัสสนาและย้ายสำนักมาอยู่ที่วัดพระแก้ว เมื่อวันที่ ๒๔ เดือนธันวาคม ๒๕๐๘ และได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ และได้มรณภาพเนื่องจากถูกฆาตกรรม

มีความสามารถในการพัฒนาวัดคือวัดพระแก้ว พัฒนาจิต เพื่อพระพุทธศาสนาได้ให้การรักษาโรคภัยให้แก่บุคคลทั่วไปโดยใช้วิธีการรักษาโรคมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๔ โดยใช้วิธีการรักษาดังที่ท่านได้กล่าวไว้ดังนี้

“อาตมาก็จะสอนธรรมะ ให้รู้จักธรรมะ ให้รู้จักทำบุญ ทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ปฏิบัติธรรม คือต้องรักษาทางจิตใจกันก่อน เมื่อมีจิตเข้มแข็ง ทางกายก็รักษาง่าย อย่างที่เขาเรียกกันว่า **มีสติสัมปชัญญะ สติคือการระลึกได้ สัมปชัญญะคือความรู้ตัว สาเหตุของความเจ็บป่วยของคนเราเพราะขาดสองสิ่งนี้แหละ.....**เช่นโรคเกิดจากการรับประทานอาหารไม่คิดให้ดีกว่าสิ่งใดที่มีประโยชน์ สิ่งใดที่มีโทษ มากเกินไปก็อันตราย น้อยเกินไปก็มีชีวิตอยู่ลำบาก ดังนั้นสติสัมปชัญญะจึงจะขาดไม่ได้ ก็ต้องว่ากันถึง **ทางด้านจิตใจ คือรักษาทางจิตเสียก่อน**เรียกอีกอย่างหนึ่งก็คือ **รักษากันที่ต้นเหตุ”**

ผลงานปรับปรุงวัดพระแก้วมีดังนี้

วัดพระแก้ว

เริ่มบูรณะปฏิสังขรวัดพระแก้วซึ่งมีอายุ ๗๐๐ ปีมาแล้ว ในบริเวณวัดพระแก้วในปัจจุบันนั้น อดีตประกอบด้วยวัด ๓ วัดด้วยกันคือ วัดพระสิงห์ วัดพระเสื่อ วัดพระแก้ว มีอาณาเขตติดต่อกัน วัดสภาพรกร้างเต็มไปด้วยป่าไม้ รกทึบหนาแน่น และเริ่มมีพระสงฆ์เข้ามาจำพรรษาอีกในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ก็เริ่มมีการสร้างกุฏิ ศาลา ถากถางป่า เมื่ออาจารย์สมพงษ์เข้ามาอยู่ได้ช่วยหลวงตาถางป่า เผาถ่านเพื่อนำมาใช้ก่อไฟต้มน้ำร้อนน้ำชา เรียกได้ว่าไม่มีเวลาได้พักผ่อน

วันที่ ๙ มกราคม ๒๕๐๔ วัดพระแก้วจัดให้มีพิธีพุทธาภิเษกพระสมเด็จจปรกโพธิ์ ๙๔,๐๐๐ องค์รูปเหมือนเจ้าคุณสมเด็จเนื้อผงอีก ๑๐,๐๐๐ องค์ จะนำไปบรรจุที่วัดที่สร้างใหม่ วัดธาตุทะเลทอง จำนวน ๘๔,๐๐๐ องค์ เท่าจำนวนพระธรรมชั้นตรี และให้ญาติโยมร่วมทำบุญไว้ในพระธาตุอีก ๑๐,๐๐๐ องค์ มอบให้ญาติโยมไปบูชาเป็นเมตตามหานิยม แคล้วคลาดจากภัยพิบัติ

เนื่องด้วยพระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปคฺโน ป่วยมาตลอดโดยเฉพาะโรคฝีดาษ(เดี๋ยวนี้เขาเรียก มะเร็งกระดูก)รวม๕โรค วันที่ ๑ ก.ค.๒๕๔๐ ได้รับอุบัติเหตุทางรถยนต์ วัดพระแก้วมีรถยนต์ ๙ คัน มีโต๊ะหมู่บูชาทำจากมุกหมู่ ๙ มีโต๊ะธรรมมาสน์เทศน์ทำจากมุก มีโต๊ะรับแขก ๑ ชุด มี ๙ ตัว มีน้ำแร่-น้ำทิพย์-ไม้ไผ่ เพื่อสุขภาพและยาสมุนไพรจีนและยาคุณพระรักษา ๕ โรค มีศาลาการเปรียญมีการปลูกป่าปลูกพืชทดแทนเมื่อพระอาจารย์มาอยู่ที่วัดได้ปลูกต้นไม้ที่มีประโยชน์เช่นกล้วย มะละกอ มะขามหวาน มะม่วงปราง ขนุน ฯลฯ ไม้ยืนต้นก็มีต้นสัก ต้นโพธิ์ ไม้เตย จนปัจจุบันนี้วัดพระแก้ว ญาติโยมที่เข้าวัดก็จะเห็นความร่มเย็น เหมาะในการจำศีลภาวนา นั่งสมาธิ

คำพูดคนโบราณกล่าวไว้ว่า “ปลูกไม้ไว้ไม่ได้ทันใช้” คนโบราณไม่นิยมปลูกต้นไม้ จึงทำให้ป่าค่อยๆ หมดไป แต่อาจารย์สมพงษ์ได้ปลูกไม้ไว้ใช้ประโยชน์ตัวอย่างเช่น ไม้ไผ่ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่างเช่น

๑. ไม้ทำม้านาคูศลบอญญาดิโยม ไม้ธงผ้าป่า ไม้ธงกฐิน - เทศน์มหาชาติ
๒. ไม้ไผ่เทพื้นเสาธงการเปรียญหลังใหม่ ทำไม้นั่งร้านศาลาการเปรียญหลังใหม่
๓. ไม้ไผ่ใช้เทถนนเข้าวัดและเทหน้าศาลาการเปรียญหลังใหม่
๔. ไม้ไผ่เพื่อสุขภาพ นวดยาเพื่อสุขภาพคลายปวดตามข้อ

วัดได้ปลูกป่ามาเป็นเวลา ๑๕ ปี มีทั้งมะม่วง มะละกอ ขนุน ไม้ไผ่ กล้าย ตะไคร้ คิดเป็นมูลค่า ๒ ล้านบาท ก็ได้นำเงินมาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาพัฒนาวัดให้เจริญเพื่อเป็นที่ปฏิบัติธรรมสำหรับญาติโยมสืบต่อไป ในปีพ.ศ.๒๕๑๓ คณะสงฆ์ได้แต่งตั้งพระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุคฺโน เป็นเจ้าอาวาสวัดพระแก้วมีอายุพรรษา ๒๕ ปี ปฏิบัติสายพุทธโธ

ก่อนหน้านี้มีพระสงฆ์จำพรรษาที่วัดนี้ดังนี้

หลวงพ่อบุญหรือหลวงพ่อกบ

หลวงพ่อบุญ

หลวงพ่อบุญ

สมัยที่พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุคฺโน ยังไม่มรณภาพจะมีการจัดงานประเพณีของวัดคืองานปิดทองพระสามพี่น้อง พระสิงห์ พระเสือ พระแก้ว และงานทอดผ้าป่าประจำปีในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนซึ่งตรงกับวัน วิสาขบูชา

มีลายแทงที่เล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับวัดพระแก้วดังนี้

“วัดพระสิงห์ อยู่เหนือ วัดพระเสืออยู่ใต้ วัดพระแก้วอยู่กลาง จะเข้าพาดทางเอาคางทับไว้”

เป็นคำบอกเล่ากันมารวม ๗๐๐ ปี

วิทยากร

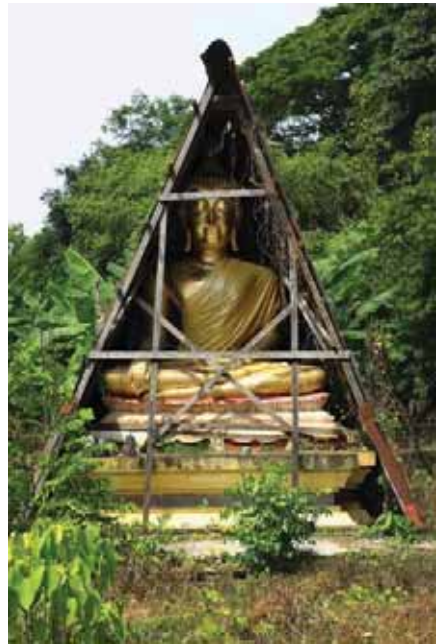
ชื่อ นางละมัย ธรรมะ อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๔ ถนน เพชรเจริญ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ -

ชื่อ นางรับ ใหม่สุวรรณ อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๘ หมู่ ๑๐ ถนน เพชรเจริญ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อ นางเสวียน นามสกุล เกษศรีสังข์ อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๑๕/๒ ถนน เพชรเจริญ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาพที่ ๕๘ พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปุณฺณ อติตเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว

ภาพที่ ๖๐ พระพุทธรูปวัดพระแก้ว

ภาพที่ ๖๑ ประตูวัดพระแก้ว

ภาพที่ ๖๒ เจดีย์ทรงปรางค์อิทธิพลขอม

ภาพที่ ๖๓ รูปเคารพ ฤๅษี

ภาพที่ ๖๔ เจดีย์ทรงสุโขทัย

**การวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ
วัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร (ชุมชนที่๘,๙)**

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล

นางอุดมศรี	ศุภसार	ประธานกลุ่ม
นายสมบุญ	บัวบาง	รองประธาน
นางประไพ	อภิวังค์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางจรีพร	ศิริฉาย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางอัมพร	มีเดช	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวนวลจันทร์	ตรุษไทย	ผู้ประสานงาน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

นายเดช	ศุภसार	นางสาวนวลจันทร์	ตรุษไทย
นายเฟื่อง	มะลิวัลย์	นางอัมพร	ศุภसार
นางมานิตย์	บุญสอน	นางนิภาพรรณ	พันทวี
ดร. วิศัลย์	โฆษิตานนท์	นางนภา	ไกรเพชร
นางล้อม-ด.ต.กุหลาบ	เจริญพุด	นายสุรัตน์	วรรณเกษม
นางสมนึก	พรหมเศรษฐ์	นายสำลี	แย้มยุบล
นางจำลอง	โสภา	นางรุ่งดาว	เจริญศรีทอง
นางทัศนีย์	สุพลพิชิต	นายประทีน	นาคสำราญ
นายโกวิท-นางสมควร	ศรีกุล	นางอำไพ	จันทร์เที่ยง
นายเจริญ	มาสมทาน	นายสมโภช	อรชุน
นายสุวรรณ	ตั้งศรีจันทร์	นายประสิทธิ์	อรชุน

๑. ข้อมูลมูลขปาฐะ

การสืบทอดข้อมูลด้วยการเล่าเรื่องถ่ายทอดสืบต่อกันมาได้แก่

ภูมินามวิทยา

ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่ ๘ และ ๙

ความเป็นมาของชุมชนบ้านในเมือง ตามเขตการปกครองของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์จะประกอบด้วยชุมชนกลุ่มวัดโพธิ์เย็น กลุ่มวัดไตรภูมิ กลุ่มวัดประตูดาวและกลุ่มวัดโบสถ์ชนะมาร รวมกันเรียกว่าชุมชนที่ ๘ และชุมชนที่ ๙ ประชาชนส่วนมากจะปลูกบ้านอยู่อาศัยกันตามลุ่มแม่น้ำป่าสัก เพื่อความสะดวกในการใช้น้ำในลำน้ำป่าสักในการประกอบอาชีพเพาะปลูกและบริโภค ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนนี้โดยมากจะประกอบอาชีพค้าขายและเกษตรกรรม

บริเวณหน้าที่ทำการประปาในปัจจุบันนี้จะเป็นบ้านพักของบรรดาข้าราชการ แม้กระทั่งจนผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนั้นก็ตั้งอยู่บริเวณนี้เช่นกันและบริเวณที่ทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคในปัจจุบันนี้ก็เป็นที่ตั้งของเรือนจำ(หรือคุกกักกันนักโทษ)และบริเวณบ้านพักผู้พิพากษาที่เป็นที่ทำการศาลยุติธรรมประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ ศาลจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามริมแม่น้ำป่าสักหน้าวัดไตรภูมิก็จะเป็นร้านค้ามีผู้คนมาทำการค้าขายกัน ดังนั้นด้วยเหตุดังกล่าวมาแล้วจึงเรียกชุมชนบริเวณนี้ว่าเป็นที่ตั้งของเมืองเพชรบูรณ์ชาวบ้านเรียกชุมชนนี้ว่า "บ้านในเมือง" มาจนทุกวันนี้

ภาพที่ ๑๒๒ เรือนจำเมืองเพชรบูรณ์เมื่ออยู่ในสมัยพระยาโชติไชย ๒๔๖๐

ภาพที่ ๑๒๒ คุกกักกันนักโทษที่เดิมตั้งอยู่ที่ทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคปัจจุบันนี้

(จากโครงการพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ:กรณีศึกษาเทศบาลนครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ.๒๕๔๗-๒๕๕๑)

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ การโยกย้ายถิ่นที่อยู่ของประชาชนนั้นได้มีผู้คนที่เดินทางมาค้าขายจากจังหวัดสระบุรีแล้วไม่กลับภูมิลำเนาเดิม ต่างก็พากันปลูกบ้านสร้างเรือนอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ บริเวณวัดประตูดาวเดิม วัดไตรภูมิก็มีหลายครอบครัวด้วยกันและอยู่กันมานาน จนถึงปัจจุบันนี้ก็มีเป็นจำนวนมากด้วยกัน ส่วนมากชาวสระบุรีที่อาศัยอยู่จะประกอบอาชีพค้าขายกันเป็นจำนวนมาก

การเดินทางมาจากจังหวัดสระบุรี เพื่อมาทำการค้าขายที่จังหวัดเพชรบูรณ์นั้นได้เดินทางมาทางเรือโดยใช้เรือขนาดใหญ่เรียกว่าเรือกระแชง บรรทุกสินค้ามาขาย โดยวิ่งทวนกระแสน้ำมาตามลำแม่น้ำป่าสัก โดยใช้เรือยนต์เป็นพาหนะจูงมา การเดินทางจะเริ่มเดินทางในฤดูน้ำหลาก ประมาณเดือน ๗, ๘, ๙ สินค้าที่นำมาขายนั้นโดยมากจะเป็นของกินของใช้เช่นเกลือ น้ำตาล เสื้อผ้า น้ำปลา สบู่ การเดินทางจะลำบากมากเนื่องจากน้ำในลำน้ำป่าสักเวลาน้ำหลาก น้ำจะล้นตลิ่ง มองไม่เห็นลำแม่น้ำป่าสักอยู่ที่ใดสอบถามได้ความว่าที่เดินนั้นได้ดูตามระยะทางของต้นไม้เป็นหลัก ขนาดได้ยืมเสียงเครื่องของเรือยนต์มาประมาณ ๓ วันแล้วเรือยังเดินทางมาไม่ถึงเพชรบูรณ์ เพราะกระแสน้ำไหลเชี่ยวมาก

ภาพที่ ๑๒๓ เรือกระแชงที่ใช้บรรทุกสินค้ามาขายระหว่างจังหวัดเพชรบูรณ์และกรุงเทพฯ

(จากโครงการพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ:กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์พ.ศ.๒๕๔๗-๒๕๕๑)

บางท่านอาจจะสงสัยว่าเพราะเหตุใดจึงเลือกเดินทางมายังแม่น้ำป่าสักโดยใช้เรือเป็นพาหนะเพราะในสมัยนั้นเพชรบูรณ์เป็นเมืองปิด ไม่มีถนนเชื่อมต่อกับจังหวัดใกล้เคียง จึงใช้แม่น้ำป่าสักเป็นทางเดินค้าขายติดต่อกัน ชาวเพชรบูรณ์หลายท่านที่พอมีฐานะได้จัดซื้อเรือขนาดใหญ่บรรทุกสินค้าเช่น ข้าวเปลือก ยาสูบ หนังสือสัตว์ ของป่าและของสมุนไพรต่างๆตามแต่จะหาได้บรรทุกเรือล่องไปขายจนถึงกรุงเทพมหานครก็มี แล้วแต่สินค้าที่นำไปขายนั้นจะขายหมดที่ไหน บางรายขายหมดตั้งแต่อยุธยาแล้วถ่อเรือกลับเพชรบูรณ์ บางรายก็ล่องไปถึงกรุงเทพฯ โดยไปจอดพักขายสินค้าที่ปากคลองโอ่งอ่าง (แถววัดจักรวรรดิ) แล้วซื้อสินค้าเสื้อผ้าใส่เรือนำมาขายที่เพชรบูรณ์ กระทำอยู่อย่างนี้เป็นประจำทุกปีจนเป็นที่รู้จักกันในหมู่ผู้คนที่อาศัยอยู่ตามน้ำป่าสัก

เรื่องราวและตำนานในชุมชน

ตำนานนางผมหอม

ข้อมูลดังกล่าวตำนานรักของนางผมหอมนี้ นายสมบุรณ์ บัวบางได้รับทราบมาจากญาติผู้ใหญ่เล่าให้ฟัง ปัจจุบันนี้ท่านได้ถึงแก่กรรมกรรมกันหมดแล้ว หลายท่านที่เคยไปที่วัดโพธิ์เย็นจะเห็นศาลพระนางผมหอม คงจะสงสัยว่าเพราะเหตุใดจึงเรียกว่า พระนางผมหอม ส่วนชื่อที่แท้จริงของพระนางชื่ออะไร ไม่มีผู้ใดทราบแต่เนื่องจากเส้นผมของพระนางนั้นมีกลิ่นหอม ต่างจึงเรียกว่าพระนางผมหอม

พระนางเป็นธิดาของเจ้าเมืองหนึ่ง ซึ่งอยู่ทางเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่เป็นเนินดินอยู่เลยบ้านไร่เหนือขึ้น ชาวบ้านก็บอกว่าเป็นพื้นที่หลุมประสาธแต่ไม่มีใครทราบว่าเป็นปราสาทของผู้ใดและเลยไปจนถึงขึ้นไปจนถึงบ้านคลองสีพัน แถวบ้านท่าจางวาง เขตอำเภอหล่มสักก็มีปราสาทเหมือนกัน หลายท่านเรียกสถานที่นี้ว่านครเดินครนี้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก ตำบลบึงคล้า อำเภอหล่มสักจังหวัดเพชรบูรณ์ มีผู้เล่าสืบต่อกันมาว่า ท่านเจ้าเมืองได้พิจารณาเห็นว่าพระธิดาของท่านเจริญวัยสมควรที่จะมีครอบครัวได้แล้วจึงพิจารณาว่า ชายหนุ่มที่จะมาเป็นราชบุตรเขยนั้นจะต้องมีความเก่งกล้าสามารถ รอบรู้ในศิลปะ อาคมต่างๆเพื่อจะได้เป็นตัวแทนของครอบครองบ้านเมืองต่อไป เมื่อคิดได้ดังนั้นแล้วจึงได้ให้ข้าราชการบริพารชุดหลุมลึกและนำเอาศาสตราวุธต่างๆเช่นหอก แหวน หลาวไปปักไว้ที่หลุมลึกและประกาศว่าชายใดที่ต้องการแต่งงานกับพระนางผมหอมซึ่งเป็นพระธิดาของพระองค์แล้ว จะต้องกระโดดลงไปหลุมดังกล่าว หากไม่ถูกคมหอกดาบที่แทงเอาแล้ว แสดงว่าชายผู้นั้นเหมาะสมที่จะแต่งงานกับธิดาของตน ซึ่งมีพระนามว่า พระนางผมหอม และจะยกเมืองให้ครอบครองต่อไป

อยู่ต่อมา ความทราบถึงชาวบ้านทั่วไปก็ได้มีชายหนุ่มชาวละว้าท่านหนึ่งได้ทราบข่าวนี้ จึงเดินทางมาเพื่อเสี่ยงโชค ชายผู้นี้เป็นพรานป่าได้สะพายกระบอกใส่ธนูก็เดินทางไปพิจารณาหลุมขวากหนามดังกล่าว จะด้วยเหตุใดไม่ปรากฏ จะเป็นด้วยผู้คนเบียดเสียดกันแล้วพลัดตกลงไปในหลุมขวากหนามดังกล่าวและขึ้นมาจากหลุมได้โดยปลอดภัยโดยไม่ถูกคมหอกดาบแต่อย่างใด

คณะกรรมการเมืองทราบจึงได้นำชายหนุ่มผู้นั้นเข้าเฝ้า เจ้าเมืองเพื่อทำพิธีสมรสกับนางผมหอมตามประกาศต่อไป

ส่วนนางผมหอมเสียใจมาก ไม่พอใจจะด้วยเหตุใดไม่ปรากฏ พระนางได้กระทำอัตวินิบาการกรรม(ฆ่าตัวตาย) โดยพระนางได้ตัดสินใจกระโดดลงไปแม่น้ำป่าสัก เพื่อฆ่าตัวตายหนีการแต่งงานดังกล่าว

เจ้าเมืองและข้าราชการบริพารต่างได้ระดมตามหาศพของพระนางผมหมอมตามลำแม่น้ำป่าสัก และแล้วในที่สุดก็ได้พบศพของพระนางติดอยู่ที่หลักสี่ดักปลาที่ข้างสำนักสงฆ์แห่งหนึ่ง และแล้วก็ได้นำศพของพระนางขึ้นมาทำการฌาปนกิจที่สำนักสงฆ์นั้น ต่อมาสักสำนักสงฆ์นั้นจึงได้ชื่อว่า “วัดศพ” ชาวบ้านบริเวณนั้นต่างก็ได้พิจารณาร่วมกันเห็นว่าชื่อว่าวัดศพไม่เป็นมงคลนามจึงได้ชื่อเสียใหม่โดยอาศัยว่าสำนักสงฆ์มีต้นโพธิ์มากและมีความร่มเย็นดี จึงได้ชื่อใหม่ว่า “วัดโพธิ์เย็น” จนตราប់เท่าทุกวันนี้

(วิทยากรนายสมบุญ บัวบาง ต.ในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์)

ตำนานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

อาจารย์สมโภช อรชุนได้กล่าวว่า ผู้ที่ได้พระพุทธรูปมหาธรรมราชาองค์นี้ ชื่อหลวงตาต๋อน เป็นคนสนิทสนมกับเจ้าเมืองเพชรบูรณ์มากพร้อมด้วยเป็นผู้ช่วยราชการงานบ้านเมืองเป็นอย่างดีในสมัยนั้น

หลวงตาต๋อนผู้นี้มีนิสัยชอบทอดแหเป็นประจำอยู่ในคลองแม่น้ำป่าสักของเมืองเพชรบูรณ์ แต่เป็นแหชนิดห่ามมากแถมชอบจับปลาตัวโตๆ วันที่หลวงตาต๋อนจะได้พระพุทธรูปมหาธรรมราชามานั้น หลวงตาต๋อนได้ชวนเมียคู่ชาลงเรือคู่ชีพตั้งแต่เวลาประมาณ โมงเช้า เพราะวันนี้เป็นวันหยุดงาน หลวงตาต๋อนเริ่มทอดแหตั้งแต่ตำบลในเมืองซึ่งเป็นสถานที่เคยทอดแหและที่เคยได้ปลาจึงได้ทอดแหขึ้นไปทางเหนือเมือง ทอดแหวังไหนก็ไม่ได้ปลา สองตายายทำหน้าบึ้งตึงแล้วบ่นว่า ทำไมหนอวันนี้น้ำแปลกจริงๆ ที่ไม่มีปลาสักตัวเดียว และก็มาไกลเกือบหมดวัน จากนั้นก็ทอดแหลงไปอีก แทนที่จะมีปลาก็ไม่เห็นมีอีกทั้งแหก็ตึงไม่ขึ้นแกจึงลงดำน้ำไปตรวจดูปลาก็พื้มพ้ำเสียงขึ้นในลำคอเบาๆว่า เจ้าประคุณข้าแต่เจ้าป่า เจ้าดง เจ้าพงเจ้าไพร เจ้าแม่พระคงคา ทั้งหลาย แหของข้าพเจ้าที่ติดแน่นอยู่ขณะนี้ ข้าพเจ้าได้ดำน้ำไปตรวจดูแล้วถึง สองครั้ง ไม่ปรากฏว่าแหติดอะไรเลย หรือว่ามีสิ่งอันใดไม่คาดฝันขอให้สิ่งนั้นจงปรากฏโดยดีเถิด พอพูดจบตาแกก็ลัดมือทั้งสองลงทันทีแล้วเอื้อมมือไปจับจอมแหคู่ชีพ ทันใดตาแกตึงแหอีก แต่คราวนี้ตาแกนึกแปลกใจเป็นอย่างมากเพราะแหที่เคยตึงอย่างแรงหัวเรือแทบจมน้ำนั้นกลับเบาเหมือนไม่มีอะไรติดเลย ดึงขึ้นได้อย่างง่ายดายแต่รู้สึกมีอะไรถ่วงผิดปกติและเหมือนมีคนมาจับเพราะดึงแหสายไปสายมาพอพ้นน้ำแล้วก็วางแหลงในเรือ พอสองตายายมองเห็นเป็นพระพุทธรูป ก็เลยตกตะลึงกันไปพักหนึ่ง พอได้สติดีแล้วตาแกพูดกับเมียว่า เป็นเหตุอย่างนี้เอง วันนี้จึงไม่ได้ปลา เราทอดแหมาตั้งแต่ที่บ้านจนถึงที่นี่

วันรุ่งขึ้น หลวงตาต๋อนก็ได้นำพระไปให้เจ้าเมืองชมพร้อมด้วยมอบให้ไว้ที่จวนบ้านพักเจ้าเมือง แต่แล้วอยู่ได้ไม่นานนัก พระพุทธรูปก็ถูกอัญเชิญมาไว้ที่วัดไตรภูมิ เพราะสมัยนั้นวัดไตรภูมิเป็นวัด

ใจกลางเมืองและเมื่อถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ชาวเมืองเพชรบูรณ์ได้พร้อมใจัญเชิญพระพุทธรูปพระมหาธรรมราชาองค์นี้ลงเรือใหญ่(เรือกรรแซง)ในสมัยนั้นใช้คนถ่อถึง ๔-๕ คนประดิษฐ์ตกแต่งเรืออย่างสวยงาม และยังมีเรือเล็กใหญ่จำนวนตั้งแต่ ๔๐ ลำขึ้นไป พายตามเรือพระไปทั้งข้างหน้าและข้างหลังจนถึงเกาะระสาร เมื่อถึงปีจึงัญเชิญไปสงวนน้ำที่นั่น เมื่อเวลาอุ้มพระดำน้ำ ประชาชนที่เตรียมสิ่งของไปหว่านเป็นต้นว่าขนมข้าวต้มกลีบ ข้าวตอกดอกไม้ แล้วแต่ใครจะเอาอย่างไรไป พร้อมด้วยเสียงไชโยหรือร้องตลอดทั้งดักน้ำล่างหน้า วดน้ำใส่ซึ่งกันและกัน ใส่กัน โดยไม่ถือสาเพราะถือว่าเป็นมงคลที่ดงามด้วย

ครั้นภายหลังต่อมา สถานที่ที่เคยัญเชิญพระไปสงวนน้ำคือวังเกาะระสารก็ถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างกระทันหันเป็นที่วังมะขามแพบ(หลังร.ร.วิทยานุกูลนารีในปัจจุบัน)และจนกระทั่งเปลี่ยนแปลงไปสงวนที่ท่าน้ำวัดโบสถ์ขณะมารในปัจจุบันนี้ (วิทยาการนายสมโภช อรชุน ต.ในเมือง อ.เมืองเพชรบูรณ์)

ตำนานอภินิหารงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

จากการให้ข้อมูลของนายประสิทธิ์ อรชุนได้เล่าไว้ดังนี้

ตาต่อนไปพบหนังสือที่เกาะสารว่ามีพระอยู่ ๑ องค์ อยู่ในน้ำ แกจึงตรงไปและได้ไปหาปลาที่คลองเกาะระสาร แต่ตอนนี้ชาวบ้านได้หันไปเรียกชื่อว่าคลองระสาร พอหาปลาไปได้สักพักประมาณครึ่งน้ำหนึ่งก็มีเหตุการณ์ฟ้ามีดครึ้มชาวบ้านเรียกว่า**ทำดินดำ** พอสักพักก็มีเหตุการณ์ฟ้าแดงเกิดขึ้นจึงเรียกว่า**ทำดินแดง** ต่อมาเมื่อเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดได้เกิดขึ้นคือมีชาวบ้านคนหนึ่งไปหาปลาด้วยกันในคลองแม่น้ำได้หายไปชาวบ้านที่ไปหาปลาด้วยกันจึงได้กู้ตะโกนเรียกหากันจึงได้มีชื่อเรียกว่าบ้านปากกู่ ต่อมาได้เปลี่ยนไปมาเรียกว่า**บ้านปากกู่** ได้มีชาวบ้านพบพระพุทธรูปองค์หนึ่งชาวบ้านได้นำไปให้เจ้านาย ต่อมาญาติพี่น้องวงศ์ญาติของเจ้านาย(เจ้าเมือง) ได้ล้มป่วยติดต่อกันหลายคน จึงเห็นสมควรที่จะนำพระพุทธรูปไปถวายให้ที่วัดไตรภูมิ จึงได้เรียกชื่อว่าพระพุทธรูปพระมหาธรรมราชา ต่อมาองค์พระพุทธรูปพระมหาธรรมราชาได้หายไปจากวัดเมื่อวันที่ ๑๐ เดือน ๑๐ ได้มีชาวบ้านหลายคนได้ช่วยกันนำแหมาทอดเพื่อหาองค์พระพุทธรูปพระมหาธรรมราชา ค้นได้เจอองค์พระพุทธรูป ต่อมาองค์พระพุทธรูปพระมหาธรรมราชาได้หายไปอีก ชาวบ้านได้ช่วยกันตามหาองค์พระอีก จึงได้มาเจอที่วังมะขามแพบหรือเรียกว่า**วังมะขามเฒ่า** อยู่ตรงข้างหลังโรงเรียนวิทยานุกูลนารี จึงได้มีประเพณีอุ้มพระดำน้ำขึ้นเมื่อถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ จึงได้มีประเพณีอุ้มพระดำน้ำขึ้นทุกปี

ในสมัยก่อนไม่มีถนนเป็นทางเดินล้อเกวียน ที่วัดโบสถ์ เมื่อปี ๒๔๘๗- ๒๔๘๘ ได้มีการจัดให้มีประเพณีเกิดขึ้นและจัดให้มีมหรสพสมโภชเกิดขึ้นมา ต่อมาได้มีการนำองค์พระพุทธรูปพระมหาธรรมราชาลงสงวนน้ำและมีการอุ้มองค์พระหันหน้าขึ้นเหนือ ๓ ครั้ง ได้ ๓ ครั้ง เพราะถ้าหากปีไหนหันไปทางทิศเหนือมากกว่าทิศใต้ น้ำก็จะท่วมจังหวัดเพชรบูรณ์

ดังนั้นจึงได้มีการอุ้มพระดำน้ำขึ้นเหนือ ๓ ครั้งขึ้นได้ ๓ ครั้งเท่ากัน สมัยอดีตนายกชาญ โฆษิตานนท์ นายกเทศบาลเมืองได้มีการจัดมหรสพสมโภชขึ้น ๓ วัน ๓ คืน ในงานมีการแสดงยี่เก มีรำวงย้อนยุค มีการแสดงต๊อบแก๊ง มีหนังภาพยนตร์

สมัยโบราณไม่ได้เรียกงานอุ้มพระดำน้ำเรียกว่างาน**อาบน้ำพระ** แต่เดิมไม่ได้มีชื่อองค์พระพุทธรูปแต่มีชื่อว่าพระลีลาวดี เมื่อสมัยสุโขทัยได้เกิดสงครามขึ้นท่านอำมาตย์ได้นำองค์พระพุทธรูป ๒ องค์ใส่แพล่องลงมาแต่แพล่องลงมาถึงเพชรบูรณ์ได้แพล่มจมหายไป ได้มีชาวบ้านพบเห็นจึงนำแหมาช่วยกันทอดองค์พระขึ้นมาได้ ๑ องค์ จึงได้มีชาวบ้านตั้งชื่อองค์พระว่าพระพุทธรูปมหาธรรมราชาขึ้น ดังนั้นจึงเกิดขึ้นเป็นตำนานอุ้มพระดำน้ำ(ดังนั้นจึงเป็นตำนานเล่าขานสืบต่อกันมานาน)

งานฉลองสมโภชแต่โบราณได้มีการจัดงานอุ้มพระดำน้ำแล้วได้มีประเพณีพายเรือทวนน้ำ คือได้มีการนำเรือหาปลาพายแข่งกัน ดังนั้นจึงมีประเพณีเหล่านี้มาตั้งแต่สมัยโบราณ มีเหตุการณ์น้ำในคลองแม่น้ำป่าสักลดน้อยลงชาวบ้านได้กลัวว่าจะไม่มีน้ำให้อุ้มพระดำน้ำนั้น พอจะถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐จะมีเหตุการณ์ฝนตกทำให้น้ำพอที่จะอัญเชิญองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาลงสระน้ำ

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายประสิทธิ์ อรชุน ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๒๔ ขบวนแห่อัญเชิญองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชาไปทำพิธีอุ้มพระดำน้ำ

ภาพที่ ๑๒๕ ขบวนแห่ทางเรืออัญเชิญองค์พระไปยังวัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๒๖ เจ้าเมือง(ผู้ว่าราชการฯ)อัญเชิญพระดำน้ำ ภาพที่๑๒๗ ข้าวต้ม ขนมกระยาสารทใช้โปรยทาน

ภาพที่ ๑๒๘ พ่อเมืองโปรยทาน

ภาพที่ ๑๒๙ ประชาชนร่วมงานเตรียมรับทาน

ตำนานพระพุทธรูปมหาธรรมราชา

ตามประวัติเล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนแล้วว่าเมื่อประมาณ 400 ปีที่ผ่านมา ชาวเพชรบูรณ์กลุ่มหนึ่งมีอาชีพในการจับสัตว์น้ำอยู่ในแม่น้ำป่าสัก อยู่มาวันหนึ่งชาวประมงกลุ่มนี้ได้ออกหาปลาตามปกติเช่นทุกวัน เผอิญวันนั้นเกิดเหตุการณ์ประหลาดตั้งแต่เช้าถึงบ่ายไม่มีใครจับปลาได้สักตัวเลย ดังกับว่าใต้พื้นน้ำไม่มีสิ่งที่มีชีวิตอาศัยอยู่เลยสร้างความงุนงงแก่พวกเขาเป็นอย่างมาก ต่างพากันนั่งปรึกษากันว่าจะทำประการใดดี

บริเวณที่ชาวบ้านนั่งปรึกษากันอยู่ ปัจจุบันคือบริเวณ"วังมะขามแพบ" คำว่ามะขามแพบ หมายถึงไม้ระกำนั่นเอง บริเวณดังกล่าวอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ ทิศใต้หันกระแสน้ำในแม่น้ำแห่งนี้ก็หยุดไหลนิ่งอยู่กับที่ แล้วค่อยๆมีพายุพัดขึ้นมาที่สะพานทิวทัศน์มากขึ้น มองดูคล้ายกับว่ากำลังเดือดอยู่บนเตาไฟ ไม่นานก็เปลี่ยนเป็นวังน้ำวนใหญ่และลึกมาก ณ ที่แห่งนั้นทุกคนด้วยความมึนงง ไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าเกิดอะไรขึ้น เหตุการณ์ดำเนินต่อไปจนกระแสน้ำวนแห่งนั้นเข้าสู่สภาพเดิมและดูเอาพระพุทธรูปองค์หนึ่งขึ้นมาอยู่เหนือผิวน้ำมีอาการดำมืดดำว่ายอยู่ตลอดเวลา เหมือนอาการของเด็กเล็กๆที่กำลังเล่นน้ำ เป็นที่แน่นอนที่ชาวประมงกลุ่มนั้นได้ประจักษ์ถึงความศักดิ์สิทธิ์จึงได้พร้อมใจอัญเชิญขึ้นมาประดิษฐานไว้ที่วัดไตรภูมิจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ในปีต่อมาครั้งถึงเทศกาลสารทไทยพระพุทธรูปองค์นี้ที่ถูกอัญเชิญมาจากน้ำก็ได้หายไปอย่างไร้ร่องรอย ชาวบ้านชาวเมืองก็ออกตามหากันจ้าละหวั่นในที่สุดก็ไปพบพระพุทธรูปองค์นี้ตรงบริเวณที่พบครั้งแรกและกำลังดำมืดดำว่ายอยู่พอดี จึงได้อัญเชิญมาอีกครั้งหนึ่ง

นับแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อถึงเทศกาลสารทไทยคือตรงกับแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี ภายหลังถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสงฆ์แล้วเจ้าเมืองเพชรบูรณ์สมัยนั้น พร้อมด้วยข้าราชการตลอดจนประชาชนในเมืองเพชรบูรณ์ร่วมกันอัญเชิญพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์นี้ ไปทำพิธีสงฆ์ที่วังมะขามแพบตรงที่พบทุกปี หากปีใดน้ำน้อยเข้าไปไม่ได้ก็อัญเชิญไปสงฆ์ที่วัดโบสถ์ขณะมารแทน แล้วถวายนามท่านว่า "พระพุทธรูปมหาธรรมราชา"

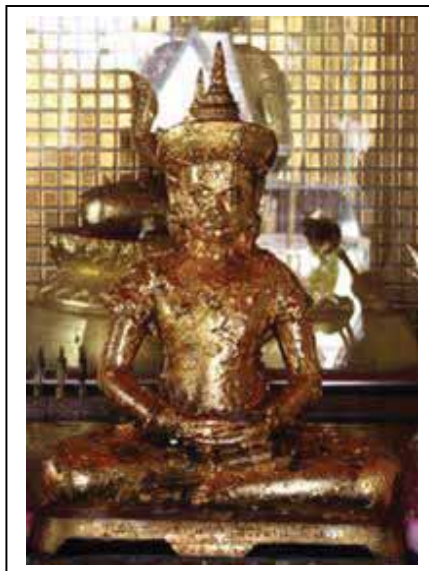
(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นางทุมมา อินทรสร บ้านเลขที่ ๕๕ ต.ในเมือง อ. เมือง จ. เพชรบูรณ์)

พุทธลักษณะของพระพุทธรูปมหาธรรมราชา

พระพุทธรูปมหาธรรมราชา เป็นพระพุทธรูปเนื้อทองสัมฤทธิ์ ปางสมาธิ หน้าตักกว้าง ๑ ๓ นิ้ว สูง ๑๘ นิ้ว มีพุทธลักษณะเศียรสวมมงกุฏทรงเทริด พระเกศเม่าพื้มีลักษณะเหมือนยอดเจดีย์ (ปกติพระพุทธรูปทั่วไปจะเป็นเปลวเพลิงหรือดอกบัวตูม) ไม่มีฐาน พระพุทธรูปองค์นี้หาประวัติผู้สร้างไม่ได้ เป็นพระพุทธรูปศิลปะสมัยลพบุรี มีอิทธิพลอยู่ในตอนกลางของประเทศไทย กำหนดอายุโดยอนุโลมตามอย่างศิลปกรรมขอมในกัมพูชาเช่นศิลปกรรมแบบครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่อยู่ก่อนครั้งแรกพุทธ

ศตวรรษที่ ๑๘ คือ ก่อนสมัยสร้างนครวัดและศิลปะแบบนครวัดมีอายุครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เรียกว่า ศิลปะแบบบรียงค์หรือบายน แต่ศิลปะกรรมลพบุรีบางชิ้นอายุก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ คือราวอายุ พุทธศตวรรษที่ ๑๒ ก็มี แต่พระพุทธรูปพุทธมหาราชาน่าจะสร้างราวสมัยพุทธ ๑๘ เพราะขอมหันมานับ ถือนศาสนาพุทธดังนั้นพุทธลักษณะจึงเป็นกึ่งเทพกึ่งพระพุทธรูป ที่เราเรียกว่าพระพุทธรูปทรงเครื่อง **พระพุทธรูปพุทธมหาราช** เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลปะลพบุรีทรงเครื่อง สร้างด้วยเนื้อทองสำริด หน้าตักกว้าง ๑๓ นิ้ว สูง ๑๘ นิ้ว ไม่มีฐาน มีพุทธลักษณะ พระพักตร์กว้าง พระโอษฐ์เบะ พระกรรณ ยาวย่อยจรดพระอังสะ พระเศียรทรงชฎาเทริด หรือมีกะบังหน้า ทรงสร้อยพระศอพาหุรัด ทรงประคด เป็นลายสวयงาม

(จากรายงานการวิจัยเรื่องประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ของนายตยา รัชมีและคณะ)

ภาพที่ ๑๓๐ พระพุทธรูปพุทธมหาราช วัดไตรภูมิ

สถานที่สำคัญในชุมชน วัดไตรภูมิ

วัดไตรภูมิตั้งอยู่ ๑๑๐ ถนนเพชรรัตน์ เขตเทศบาล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด เพชรบูรณ์ สังกัดสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๗ ไร่ งาน ๔๕ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือ เส้น ๕ วา ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก ทิศใต้ยาวเส้น ๕ วา ติดต่อกับบ้านนายจรัส นางเสงี่ยม นางเกา และนางเสมอ ทิศตะวันออกยาว ๒ เส้น ๘ วา ติดต่อกับถนนประชาสรรค์ทิศตะวันตกยาว ๒ เส้น

๘ วา ติดต่อกับถนนประชาสรรค์ทิศตะวันตกยาว ๒ เส้น ๑๐ วาติดต่อกับที่ดินของนายหลุยและนายช่วง

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบอยู่กลางเมืองเพชรบูรณ์ มีแม่น้ำป่าสักอยู่ทางทิศเหนือ อาคารเสนาสนะต่างๆที่มีคือมีอุโบสถกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๑ เมตร ได้บูรณะหลายครั้ง ศาลาการเปรียญกว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๑๒ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๒๕ โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก หอสวดมนต์กว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๗.๕๐ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นอาคารไม้ กุฏิสงฆ์จำนวน ๖ หลัง เป็นอาคารไม้ สำหรับปูชนียวัตถุมีพระพุทธรูปเก่าแก่องค์หนึ่งปางสมาธิเนื้อทองสัมฤทธิ์ สมัยขอมหรือลพบุรี ได้พบที่ลำแม่น้ำป่าสัก (พระพุทธรูปมหาธรรมราชา) นอกจากนี้มีเจดีย์รูปทรงปรางค์ มีสภาพทรุดโทรมตั้งอยู่หลังอุโบสถ แต่เดิมมี ๒ องค์ อยู่ด้านหน้าอุโบสถองค์หนึ่ง

วัดไตรภูมิเป็นวัดเก่าแก่มากมีมาแต่โบราณกาลประมาณ พ.ศ. ๒๑๐๐ ตั้งอยู่ใจกลางเมือง มีกำแพงเมือง สองชั้นโดยรอบ นับเป็นวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามมานานับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๑๒๒ เขตวิสุงคามสี่มุมกว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร มีพระสงฆ์จำพรรษา ๑๕ รูป สามเณร ๔ รูป

เจ้าอาวาสที่ทราบนามมี ๔ รูปคือรูปที่ ๑ พระอธิการเอี้ยง พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๔๘๖ รูปที่ ๒ เจ้าอธิการประเสริฐ ๒๔๘๖ - ๒๔๘๙ รูปที่ ๓ เจ้าอธิการจตุญ ๒๔๘๙ - ๒๕๐๐ รูปที่ ๔ พระครูวิชัยพัชรกิจ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา

(วิทยากร ด.ร. วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อายุ ๔๘ ปี ต.บ้านในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๓๑ วัดไตรภูมิ

ภาพที่ ๑๓๒ เจดีย์สมัยอยุธยา วัดไตรภูมิ

ภาพที่ ๑๓๓ พระประธานวัดไตรภูมิอภิติพลอุยยาอุคกลาง

ประวัติวัดโพธิ์เย็น

ความเป็นมาของวัดโพธิ์เย็นเดิมเรียกว่าวัดศพ ตามตำนานที่นายเพี้ยน โทนแก้ว(ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ที่ได้ชื่อว่าวัดศพนี้เพราะเป็นสถานที่ที่เคยเป็นที่เผาศพนางผมหอม ธิดาเจ้าเมืองนครเด็ด (เมืองโบราณ มีซากหลักฐานปรากฏอยู่ในท้องที่ตอนใต้อำเภอหล่มสัก ตำบลน้ำพุ ริมฝั่งแม่น้ำป่าสัก) ซึ่งได้รับความเสียหายอย่างใหญ่หลวง เนื่องจากได้คูครองเป็นชาวละว้า คนป่าคนดงเป็นคูครองตามอุบายของพ่อ ที่ให้ชุดหลุมลึกแล้วเอาหอกดาบไปปักไว้ก้นหลุม แล้วให้ชายทั้งหลายกระโดดลงไป ในหลุม หากไม่ถูกหอกดาบทิ่มแทงแล้วจะยกธิดาให้แล้วให้ครองเมืองแทน แต่ไม่มีชายหนุ่มคนใดจะเป็นคนเนื้อหนังเหนียวตามที่ท่านเจ้าเมืองต้องการเลย จนกระทั่งคนหนุ่มหมดเมืองก็หาไม่ได้

จนชาวนี้อุทราไปถึงชาวป่าละว้าพากันมาดูกระโดดหลุมชวากัน เผอิญมีชายหนุ่มคนหนึ่งเป็นพรานป่าสะพายกระบอกใส่ธนูพะรุงพะรังมานั่งยองๆอยู่ริมปากหลุม ถูกเพื่อนเบียดตกลงไปในหลุมและกลับขึ้นมาโดยไม่มีบาดแผลอะไรเลย

คณะกรรมการเมืองทราบเข้าก็พากันไปพบเจ้าเมืองและขอให้แต่งตั้งหนุ่มละว้าคนนี้เป็นเจ้าเมืองพร้อมกับแต่งงานกับนางผมหอมธิดาเจ้าเมืองตามที่เจ้าเมืองประกาศไว้ ทั้งเจ้าเมืองและนางผมหอมเสียใจอย่างมาก และนางผมหอมได้ไปกระโดดน้ำตาย ศพจมแม่น้ำป่าสักเจ้าเมืองจึงให้คนลงมศพเท่าไรก็ไม่พบจึงให้คนลงหลักสี่(ฝายกั้นน้ำ) ในบริเวณที่ทางแยกระหว่างแม่น้ำเก่ากับแม่น้ำใหม่ที่เรียกว่าปากปู ศพนางผมหอมมาติดที่หลักสี่นั้น เจ้าเมืองจึงให้นำศพนางผมหอมขึ้นมาตั้งฌาปนกิจที่บริเวณระหว่างต้นโพธิ์ ๕ ต้น ซึ่งคือวัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้ วัดนี้จึงได้นามว่าวัดศพแต่เนื่องจากชื่อวัดนี้ไม่เป็นสิริมงคลจึงมีการเปลี่ยนชื่อใหม่ว่าวัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้

จากตำนานที่เล่าเป็นนิทานนี้พอสันนิษฐานได้ว่าชื่อวัดศพนั้นเพราะในบริเวณกำแพงเมืองเพชรบูรณ์ด้านทิศเหนือเป็นป่าทึบ มีประตูดวัดโพธิ์เย็นทุกวันนี้เรียกประตูผี คงเป็นประตูที่นำศพออกไป

เผาหรือฝังนอกเมือง สำหรับศพคนสำคัญหรือมีฐานะดีก็จะเผากันริมประตูฝันั้นเอง เพราะวัดอื่นเช่น วัดไตรภูมิ ,วัดพระแก้ว,วัดพระสิงห์ ,วัดสนามชัย(ต่อมาเป็นวัดประตูดาว แต่อยู่คนละฟากถนน วัดท่าเรือ(บริเวณที่ตั้งโรงไฟฟ้าทุกวันนี้) ตลอดถึงวัดสะพาน (ที่ตั้งสถานีตำรวจทุกวันนี้) และวัดมหาธาตุ ไม่ปรากฏว่ามีที่เผาศพแม้แต่วัดเดียว เมื่อมีการเผาศพก็ต้องสร้างศาลาพักศพ บ่อยๆเข้า เพื่อตัดความยุ่งยากจึงได้สร้างวัดขึ้น

ที่เปลี่ยนชื่อวัดศพมาเป็นวัดโพธิ์เย็นนั้น ก็เพราะบริเวณวัดศพมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ ซึ่งแต่ละต้นนั้นในปัจจุบันนี้โตกว่า ๕ คนโอบ พอเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าต้นโพธิ์เหล่านั้นคงมีอายุไม่น้อยกว่า ๒๕๐ปีมาแล้ว จากคำบอกเล่าของนายเพี้ยนโทนแก้วซึ่งตอนนั้นมีอายุ ๗๗ ปีในพ.ศ. ๒๕๔๓ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ท่านบอกว่าจำความได้ต้นโพธิ์ในวัดนี้โตกว่า ๕ อ้อมกอดแล้ว สันนิษฐานว่าคงมีมาก่อนหรือพร้อมกับกำแพงเมืองเพชรบูรณ์เพราะขนาดของอิฐที่ก่อฐานวิหารมีขนาดเดียวกันและเนื้อเดียวกัน การเปลี่ยนชื่อจากวัดศพเป็นวัดโพธิ์เย็นปัจจุบันนี้ยังมีต้นโพธิ์เหลืออยู่ ๒ ต้นเป็นเครื่องยืนยัน

ที่ว่าเจ้าเมืองให้สร้างหลักสี่(ฝายน้ำ) นั้นสันนิษฐานได้ว่าคงสร้างเพื่อป้องกันน้ำเซาะกำแพงเมืองพังแต่เนื่องจากน้ำมีกำลังแรงฝายจึงถูกน้ำพังทลายและสายน้ำได้พังกำแพงเมืองพังทลายเนื่องจากสายน้ำเปลี่ยนทางเดินจากสายน้ำเก่า(แสนพญาโคก) ฝายเข้ามาในเมืองเพชรบูรณ์ จึงมีสภาพเป็นเมืองเอกแตกเช่นเดียวกับเมืองพิษณุโลก

ที่ตั้งวัดโพธิ์เย็น ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมือง เลขที่ ๔๕ ถนนหลักเมือง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ ด้านตะวันออกติดแม่น้ำป่าสัก ด้านใต้ติดแม่น้ำป่าสัก ทิศตะวันตกจดที่นายเพี้ยน โทนแก้ว และนางสมบุญ เกษศรีสังข์ ทิศเหนือติดถนนหลักเมือง เนื้อที่วัดปัจจุบันนี้ ๔ ไร่ งาน -ตารางวา มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์คือโฉนด สังกัดวัดมหานิกาย

เจ้าอาวาสวัดมีรายนามดังต่อไปนี้

๑. อาจารย์ทอง ประมาณปี พ.ศ.๒๔๕-๒๔๖๒
๒. อาจารย์นา ประมาณปี พ.ศ.๒๔๖๒-๒๔๗๐
๓. อาจารย์วุ่น ประมาณปี พ.ศ.๒๔๗๐-๒๔๗๗
๔. อาจารย์มี ประมาณปี พ.ศ.๒๔๗๗-จำไม่ได้
๕. อาจารย์น้อย ประมาณปี พ.ศ.จำไม่ได้
๖. อาจารย์น้อย ประมาณปีพ.ศ.๒๕๑๒- ปัจจุบัน

(ผู้รวบรวมข้อมูล นายเจริญ มาฆทาน ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๓๔ วัดโพธิ์เย็น

ภาพที่ ๑๓๕ ศาลานางผมหอม

ภาพที่ ๑๓๖ พระประธานวัดโพธิ์เย็น

เป็นวัดที่ตั้งอยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำป่าสักตั้งอยู่ในชุมชน๙ ชุมชนแห่งนี้เรียกชื่อเดิมว่า บ้านปากห้วยแล้วเปลี่ยนเป็นชุมชนวัดประตูดาวตามชื่อของประตูกำแพงเมือง เป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่ โดยหลวงพลห้วยหน้าตุลาการเป็นผู้ดำริให้สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ.๒๑๙ ๓ ตั้งอยู่ที่ถนนสนามชัย อันเป็นชื่อเดิมของวัดร้างชื่อวัดสนามชัยปัจจุบันเป็นที่ตั้งของบ้านเลขที่ ๙๗ ถนนนี้จะคดโค้งมาทางแยกต้นหว้า ทางด้านตะวันตกของวัดเป็นที่อยู่ของชุมชนที่มีอาชีพรับจ้างหาเช้ากินค่ำ มีลักษณะคล้ายชุมชนแออัด เรียกว่าเกาะแขวงแซว

วัดประตูดาว ตั้งอยู่เลขที่ ๑ ถนนสนามไชย เขตเทศบาล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง เพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๒ งาน ๗๘ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือ ๘๐ วา ติดต่อกับถนนสาธารณะ ทิศใต้ยาว ๕๘ วา ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก ทิศตะวันออกยาว ๔๐ วา ติดต่อกับที่ดินเพื่อการครอบครอง ทิศตะวันตกยาว ๔๘ วา ติดต่อกับกำแพงเมือง โฉนดที่ดินเลขที่ ๖๔ และมีที่ธรณีสงฆ์ จำนวน ๒ แปลง เนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๑ งาน ตามโฉนดเลขที่ ๖๔, ๕๖

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบ อาคารเสนาสนะต่างๆมีดังนี้ มีอุโบสถกว้าง ๕ เมตร ยาว ๗ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๔๗๗ โครงสร้างเป็นไม้ศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๐ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๐๐ กุฏิสงฆ์จำนวน ๔ หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งปูน ๒ ชั้น ๒ หลัง อาคารไม้ ๒ หลัง สำหรับปฐมนิยัตถุ พระประธานปางมารวิชัย ขนาดพระเพลากว้าง ๒๘ นิ้ว

วัดประตูดาวสร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๑๙๓ โดยมีหลวงพล หัวหน้าตุลาการ เพชรบูรณ์เป็นผู้ดำเนินการจัดสร้าง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๕ มีพระภิกษุจำพรรษาปีละ ๑๒ รูป สามเณร ๙ รูป

เจ้าอาวาสทราบนามมี ๔ รูป คือ

รูปที่ ๑ พระสมุห์บุญมา พ.ศ. ๒๔๘๗- ๒๔๙๕

รูปที่ ๒ พระมหาทองคำ ปสนโน พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐

รูปที่ ๓ พระอธิการฝ่าย กตปุญญ์ พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๗

รูปที่ ๔ พระอธิการสอน อภิญญ์ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๗

รูปที่ ๕ พระปลัดวรสิทธิ์ สุชีโว พ.ศ. ๒๕๒๗ - ปัจจุบันเป็นพระครูพัชรสุทธิกร

ภาพที่ ๑๓๗ อุโบสถวัดประตูดาว

ภาพที่ ๑๓๘ พระประธานวัดประตูดาว

ภาพที่ ๑๓๙ ถนนสนามชัย

ภาพที่ ๑๔๐ ตลาดวัดประตูดาว

วัดโบสถ์ชนะมาร

วัดโบสถ์ชนะมารตั้งอยู่ที่บ้านไร่เหนือ หมู่ที่ ๓ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๕ ไร่ ๑๐ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือ ๖๐วา ติดต่อกับที่ดินของนายทิพย์ ทิศใต้ยาว ๑๒๗ เมตร ติดต่อกับที่ดินของนางปั่นหยา ทิศตะวันออกยาว ๖๐ เมตร ติดต่อกับทางหลวงจังหวัด ทิศตะวันตกยาว ๖๙ เมตร ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก มีหลักฐานคือ ส.ค.๑

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่ม หน้าวัดมีทางหลวงจังหวัดผ่าน หลังวัดมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก อาคารเสนาสนะต่างๆ มีศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๖ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นอาคารไม้ กุฏิสงฆ์ จำนวน ๒ หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ๑ หลัง อาคารไม้ ๑ หลัง

วัดโบสถ์ชนะมาร สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๓ ชาวบ้านเรียกสั้นๆ ว่า “วัดโบสถ์” เดิมที่ตั้งวัดสันนิษฐานว่าเคยเป็นที่ตั้งวัดมาก่อน และได้ขาดพระสงฆ์อยู่จำพรรษา จึงได้ทอดทิ้งร้าง กลายเป็นวัดร้าง มีสิ่งปรักหักพังปรากฏให้เห็นเข้าใจว่าอุโบสถเก่า เมื่อได้สร้างวัดขึ้นมาใหม่จึงได้เรียกกันว่า “วัดโบสถ์” มีภิกษุอยู่ประจำ ๖ รูป สามเณร ๔ รูป

เจ้าอาวาสมี ๖ รูปด้วยกันคือ

รูปที่ ๑. พระอธิการจิว พ.ศ. ๒๔๗๔ - ๒๔๗๙

รูปที่ ๒ พระอธิการฮวด พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๘

รูปที่ ๓ พระอธิการโชติ พ.ศ. ๒๔๙๐ - ๒๔๙๖

รูปที่ ๔ พระอธิการสมโภช พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๒

รูปที่ ๕ พระอธิการพูน ผลิตถม.โม พ.ศ. ๒๕๐๘ - ๒๕๑๘

รูปที่ ๖ พระอธิการสอน อภิญญ รักษาการสืบต่อมา

ผู้ที่ทำการก่อสร้างวัดโบสถ์ชนะมารนี้คือ “หลวงนฤสารสุนทร” ท่านดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดเพชรบูรณ์ในสมัยนั้น วัดนี้สร้างขึ้นมาประมาณ ๑๒๕ ปีโดยหลวงนฤสารสุนทร ได้ค้นพบว่ามีฐานเนินโบสถ์อยู่ทางทิศเหนือของวัด จึงเกิดความคิดที่จะสร้างวัดขึ้น จึงได้ปรึกษากับลูกหลานมาพักักกรดปฏิบัติธรรมอยู่เป็นนิตย ทำให้ท่านมีจิตศรัทธาที่จะสร้างวัดขึ้น จึงได้ปรึกษากับลูกหลานและให้ลูกหลานนำทรัพย์มารวมกันตามศรัทธาของแต่ละคน จึงจัดจ้างกรรมการมาช่วยส่วนรวมกับกำลังของลูกหลานร่วมกันสร้างขึ้น การก่อสร้างจนจะเสร็จอยู่นั้น หลวงนฤสารสุนทรจึงมีความคิดว่าจะจัดเลี้ยงลูกหลานและกรรมการเพื่อเป็นกำลังใจในการทำงาน

บังเอิญมีพ่อค้าไถติมกะทิสดผ่านมา ก็จึงตกลงเหมาหมดและตกลงราคากันเรียบร้อยแล้ว เมื่องานเลี้ยงเสร็จสิ้นลง ผู้ขายไถติมเย็นไม่ยอมรับเงินตามราคาที่ตกลงแต่คิดราคาเพิ่มขึ้นอีก ลูกหลานไม่ยอมจึง เป็นปากเสียงลงไม้ลงมือกัน พ่อค้าไถติมเย็นเกิดอาการบอบช้ำอย่างมาก จึงไปแจ้งความแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะผู้ว่าความนั้นคือหลวงนฤสารสุนทร ตาแป๊ะจึงแพ้ความไป

เดิมวัดนี้จะตั้งชื่อตามเนินโบสถ์ที่พบว่าเป็น “วัดโบสถ์” แต่มีเหตุการณ์ที่เล่ามานี้จึงต่อท้ายชื่อว่า “วัดโบสถ์ชนะมาร” นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

(ผู้เล่าคืออดีตผู้ใหญ่บ้านนายสมโภชน์ อรชุน บัดนี้เสียชีวิตแล้ว)

ภาพที่ ๑๔๑ พระประธาน

ภาพที่ ๑๔๒ ศาลาวัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๔๓ วัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๔๔ สถานที่จัดประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

หอวัฒนธรรมนครบาล

ตั้งอยู่ถนนหลักเมืองและถนนเพชรเจริญเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ ทิศตะวันออกฝั่งตรงกันข้ามเป็นศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ทิศใต้จรดคลองแสนพระยาโคก และเป็นฝั่งตรงกันข้ามกับศาลากลางจังหวัดเพชรบูรณ์

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ เดิมเป็นสถานที่ตั้งของศาลาประชาคมเพชรบูรณ์ใช้เป็นสถานที่ประชุมและจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่างๆของจังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์และเป็นที่ดินพัสดุของกรมธนารักษ์ ซึ่งก่อสร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔และเกิดชำรุดทรุดโทรม

ภาพที่ ๑๔๕ ศาลาประชาคมหลังเก่า

ภาพที่ ๑๔๖หอวัฒนธรรมนครบาล

ในพ.ศ. ๒๕๔๓ สมัยด.ร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์เป็นนายกเทศบาลเมือง ได้เสนอขอใช้พื้นที่ดังกล่าวจากกรมธนารักษ์เพื่อจัดสร้างเป็นหอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ ของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์แต่ยังไม่ได้รับการพิจารณาเป็นเวลา ๒ ปี ต่อมานายวิจิตร พรพฤฒิพันธุ์ ส.ส.เพชรบูรณ์เขต ๑ และเป็นคณะกรรมการการศึกษาและศิลปวัฒนธรรมของสภาผู้แทนราษฎร(ในขณะนั้น) ได้ให้การอนุรักษดำเนินเรื่องช่วยอีกแรงหนึ่งโดยเป็นผู้ประสานงานจนได้รับการอนุมัติจากกรมธนารักษ์ โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นสีเขียวอ่อนเพื่อการสันถนาการ ตามที่ผังเมืองออกแบบไว้และเริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อพ.ศ.๒๕๔๕

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์มีลักษณะเป็นอาคารทรงไทยคอนกรีตเสริมเหล็กลักษณะเป็นหอประชุมขนาดใหญ่ ประดับลวดลายตกแต่งสวยงาม โดยพยายามรักษารูปทรงเดิมของศาลาประชาคมเพชรบูรณ์ไว้ ภายในตัวอาคารแบ่งเป็นพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรกทำเป็นหอประชุมเหมือนโรงภาพยนตร์ มีเวทีพร้อมที่นั่งชมการแสดง ส่วนที่สองเป็นห้องโถงใช้เป็นห้องจัดนิทรรศการและเป็นสถานที่จัดกิจกรรมหมุนเวียนของเยาวชนและประชาชนพร้อมทั้งของหน่วยงานต่างๆโดยรอบ ภายนอกอาคารประกอบด้วยลานจอดรถ ศาลารมย์ที่นั่งพักทรงไทย อาคารห้องสุขา ๒ หลัง ประติมากรรมมะขามยักษ์สีทองตั้งอยู่ท่ามกลางสวนสาธารณะและที่นั่งเล่นเพื่อให้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป

หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์สร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและเป็นจุดเริ่มต้นของนักท่องเที่ยวต่างๆในจังหวัดเพชรบูรณ์คล้ายกับเป็นศูนย์วัฒนธรรม (วิทยากร ด.ร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อายุ ๔๘ ปี ตำบลในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๔๗ ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองก่อนปรับปรุงใหม่

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ตั้งอยู่ถนนหลักเมือง มีลักษณะเป็นศาลาทรงไทยตรีมุขเป็นที่ประดิษฐานเสาหลักเมือง องค์ศาลหลักเมืองเป็นแท่งหินจารึกด้วยอักษรขอม และภาษาสันสกฤต มีลักษณะเป็นปลายบ้านโค้ง มีความสูงจากฐานล่างถึงปลายยอด ๑๘๔ เซนติเมตร กว้าง ๓๐ เซนติเมตร หนา ๑๕-๑๖ เซนติเมตร คาดว่ามีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ ลงมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ จึงนับว่าเป็นเสาหลักเมืองที่แปลกและเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย กรมศิลปากรประกาศให้เป็นโบราณสถานสำหรับชาติเมื่อพ.ศ. ๑๔๘๓

สำหรับการตั้งศาลหลักเมืองแห่งนี้ของบ้านในเมือง สันนิษฐานว่ามีการตั้งศาลหลักเมืองในสมัยกรุงสุโขทัยและในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีการร่นกำแพงเมืองให้เล็กลงมีวัดไตรภูมิ เป็นศูนย์กลาง อาจจะมีการตั้งเสาหลักเมืองใหม่หรือเป็นองค์เดิมและตั้งอยู่ ณ ที่ใด ไม่สามารถระบุสถานที่และหาหลักฐานได้

ศาลหลักเมืองเป็นเสามาหินมิใช่ไม้ เป็นเสาหลักเมืองซึ่งตามบันทึกของกรมศิลปากรระบุว่าเป็นเสามาหินที่นำมาจากเมืองโบราณศรีเทพ สมัยทวารวดี ที่มีความหลังไหลทางวัฒนธรรมขอม ซึ่งมีอายุ ๑,๒๐๐ ปี เพราะฉะนั้นเสาหลักเมืองของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์จึงเป็นเสาหลักเมืองที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย

ตามตำนานความเชื่อของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์เชื่อกันว่าเป็นเสาหลักเมืองที่ตั้งอยู่บนกำแพงเมืองโบราณสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง เพราะมีกำแพงเมืองเป็นอิฐปนศิลา ที่สามารถป้องกันปืนไฟที่นำมาใช้ในการรบ ยุคนั้นน่าจะเป็นสมัยพระชัยราชา- สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งมีการสร้างกำแพงเมืองและตรงประตูกำแพงเมืองมีการขุดหลุมฝังคนที่ชื่อ อิน จัน มั่น คงลงไปทั้งเป็น

ได้มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าเจ้าเมืองให้ทหารไปเที่ยวประกาศหาคนที่ชื่ออิน จันมั่นและคง คนที่ชื่ออิน จันได้แล้วแต่คนที่ชื่อมั่นและคงยังหาไม่ได้ โดยขณะที่ทหารเดินขบวนไปประกาศหานั้นผ่านไปทางวัดไตรภูมิ เณร ๒ รูปได้ขานรับว่าตนเองชื่อมั่นและคงซึ่งเป็นเวลาฉันเพลพอดี ทหารได้ตรูขึ้นไปจับเณรทั้ง ๒ รูป เจ้าอาวาสขอรับรองให้เณรทั้งสองรูปฉันเพลก่อน แต่เนื่องจากทหารตระเวนมาหลายวันแล้วและกลัวไม่ทันพิธี จึงไม่ยอมทำตามคำร้องขอของเจ้าอาวาสฯ โกรธมากจึงสาปแช่งว่าใครมาเป็นเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ขอให้อยู่ได้ไม่เกิน ๓ ปี นับแต่นั้นมาไม่เคยมีเจ้าเมืองคนใดหรือผู้ว่าราชการจังหวัดคนใดอยู่ได้เกิน ๓ ปีเลยแม้แต่คนเดียว และสิ่งเหล่านี้คงเป็นปาฏิหาริย์ที่หาคำตอบยังไม่ได้เพราะเป็นความจริงที่ทุกคนได้รับทราบกันทุกคน

ปัจจุบันนี้ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นสถานที่ที่ชาวเมืองเพชรบูรณ์เคารพและแวะเวียนมากราบไหว้บูชากันอยู่เสมอทั้งในวันปกติและเทศกาลที่สำคัญๆ

(วิทยากร ด.ร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ อายุ ๔๘ ปี ตำบลในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

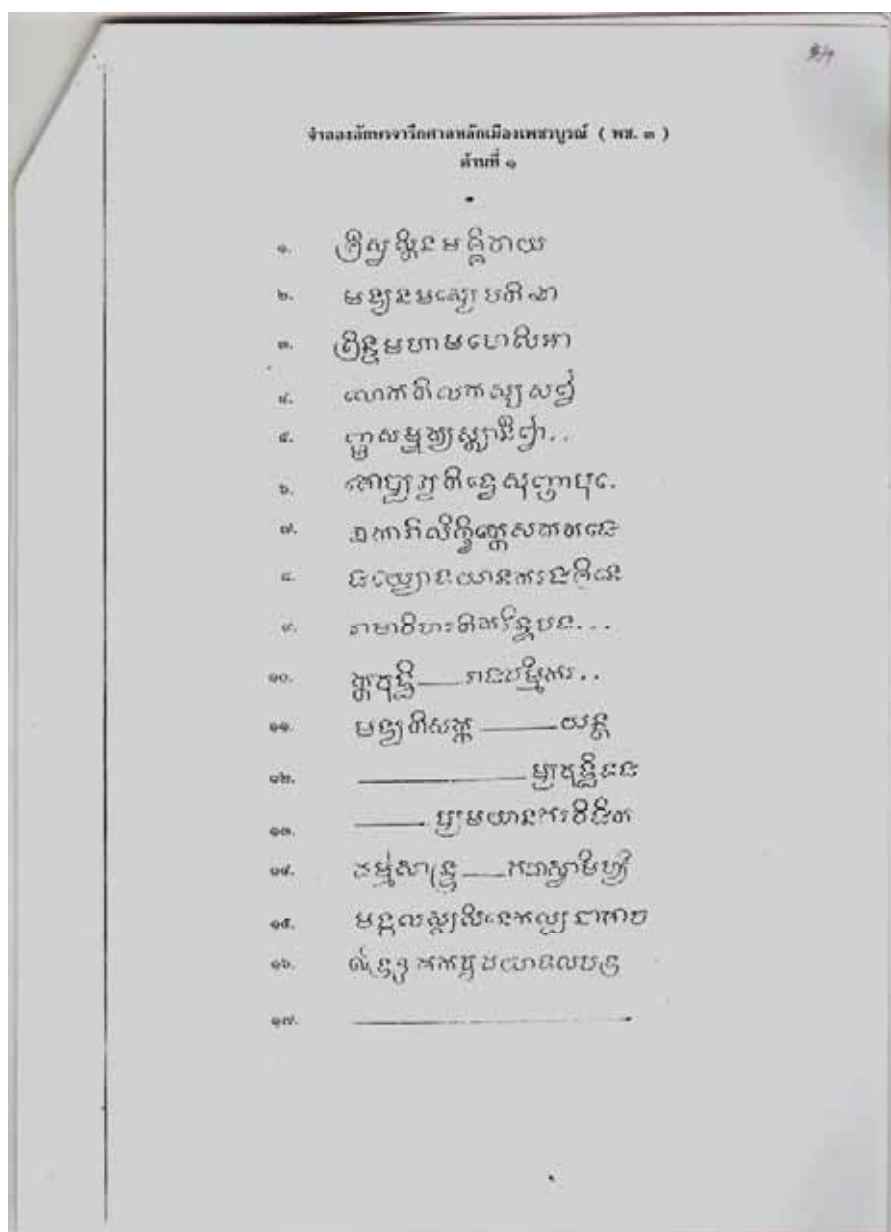

ภาพที่ ๑๔๘ ศาลหลักเมืองในปัจจุบัน

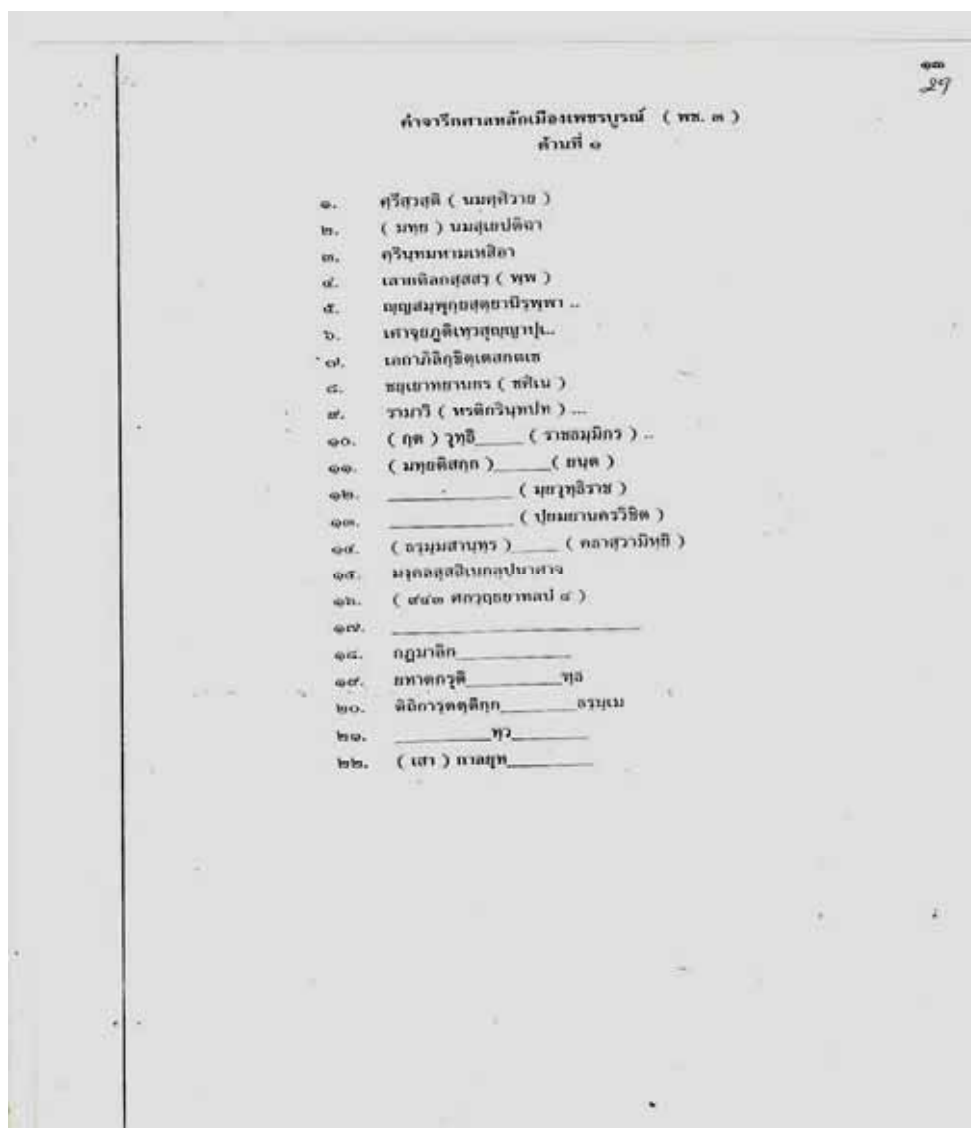
ภาพที่ ๑๔๙ ประวัติความเป็นมาของหินหลักเมือง๖๔ (ด้านที่ ๑)

จารึกศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์	
ทะเบียนจารึก	
อักษร	ขอม
ภาษา	สันสกฤต บาลี ไทย เขมร
อักษร	ด้านที่ ๑ พุทธศักราช ๑๘๖๕ ด้านที่ ๒ - ๔ พุทธศักราช ๒๐๕๐
จารึกอักษร	จำนวน ๔ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๒๒ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๔๓ บรรทัด ด้านที่ ๓ มี ๓๕ บรรทัด ด้านที่ ๔ อักษรแบบเขียนมากับกรรทมิไลย์
วัตถุจารึก	ศิลา
ลักษณะวัตถุ	รูปใบเสมา หรือทรงสี่เหลี่ยม
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๑๐ ซม. กว้างสูง ๒๙ ซม. สูง ๑๘๕ ซม. หน้า ๑๕ - ๑๖ ซม.
บัญชี / ทะเบียนวัตถุ	พ.ศ. ๓
พบเมื่อ	พุทธศักราช ๒๔๙๖
สถานที่พบ	ศาลหลักเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
ผู้พบ	ไม่ปรากฏหลักฐาน
ปัจจุบันอยู่ที่	ศาลหลักเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
พิมพ์เผยแพร่	
ประวัติ	จารึกศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์ ตามประวัติเดิมบันทึกไว้ว่า จารึกนี้เคลื่อนย้ายมาจากวัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อนำมาใช้เป็นเสาหลักเมือง โดยปักไว้บริเวณกำแพงเมืองโบราณ ซึ่งกำหนดเป็นสถานที่ตั้งศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์ เนื่องจากเส้นอักษรจารึกค่อนข้างเลือนมาก มีองค์คำแปลผิดไว้นามว่า เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ เจ้าหน้าที่ได้แกะอ่านแปลไว้ ๖ บรรทัด ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๙๖ เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรได้เดินทางไปสำรวจพบว่า จารึกยังอยู่ที่เดิม ก็ได้ทำสำเนาจารึกเพิ่มเติม แต่ที่ลบเลือนอ่านไม่ได้เช่นเดิม คราวนี้เห็นเส้นอักษร ๑๖ บรรทัด และรู้เพียงด้านเดียว ต่อมาเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรได้สำรวจจารึกอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๓ - ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๘ พบว่า จารึกมีอักษร ๔ ด้าน บางส่วนจมอยู่ในดิน จึงขุดให้เจ้าหน้าที่ของจังหวัดเพชรบูรณ์ยกจารึกขึ้น ทำให้ได้หลักฐานเพิ่มเติมว่า จารึกสูง ๑๘๕ ซม. ความในจารึกด้านที่ ๑ จารึกด้วยอักษรขอม ภาษาสันสกฤต เนื้อหาเกี่ยวกับ พ.ศ. ๑๘๖๕ ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๖๕ ส่วนด้านที่ ๒ - ๔ นั้น เป็นการจารึกขึ้นภายหลัง โดยถาษาจารึกหลักเดิมมาใหม่ จารึกด้วยอักษรขอม ภาษาไทย ภาษาบาลี และภาษาเขมร เมื่อจุลศักราช ๑๒๙๔ ตรงกับพุทธศักราช ๒๐๕๐

ภาพที่ ๑๕๐ เอกสารจารึกด้านที่ ๑บนเสาหินหลักเมือง

ภาพตัวอักษรที่เป็นอิทธิพลจากอินเดียโบราณ

ภาพ ๑๕๒ ตัวอย่างจารึกที่แปลเป็นภาษาไทยแล้วโดยผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากร

กำแพงเมืองเก่าป้อมหลักเมืองและประตูชุมพล

ลักษณะสำคัญของกำแพงเมืองเก่าก่อด้วยอิฐถือปูน สันนิษฐานว่าเป็นกำแพงเมืองและป้อมที่สร้างขึ้นในยุคที่ ๒ คือยุคสมัยอยุธยาารวสมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้สร้างเมืองใหม่ลงที่เดิมแต่ถอยร่นให้เล็กลงกว่าเดิม กำแพงก่อด้วยอิฐถือปูนและใช้ก้อนหินทรายประกอบบางส่วนตลอดแนวกำแพงด้านตะวันออกยาว ๔๐๐ เมตรด้านใต้ยาว ๖๐๐ เมตร คือป้อมถนนหลักเมือง ป้อมสนามชัย ป้อมศาลเจ้าแม่ ป้อมศาลเจ้าพ่อ และประตูเมือง ปรากฏแนวกำแพงเมืองถนนเพชรรัตน์ ถนนหลักเมืองและถนนสนามชัย

ภาพที่ ๑๕๓ กำแพงเมืองยุคที่ ๒

ภาพที่ ๑๕๔ แนวกำแพงเมืองเลียบบถนน

เจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมสมัยอยุธยาวัดไตรภูมิ

เป็นเจดีย์ก่ออิฐฉาบปูนย่อมุมทรงปรางค์ฐานสามเหลี่ยมสูง ๙ เมตรความยาวโดยรอบ ๙ เมตร มีรูปแบบลายปูนปั้น มีซุ้มอยู่ด้านข้างทั้งสี่ทิศน่าจะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป อิฐแต่ละก้อนมีลวดลายประดับเช่นลายดอกบัว รวมเป็น ซ่อ ดอกอยู่ในวงกลม แต่เดิมมีเจดีย์ ๒ แห่ง ตั้งอยู่หน้าอุโบสถอีกแห่งหนึ่งปัจจุบันชำรุดและพังทลายลงแล้ว

ตลาดน้อยในเมือง

เป็นตลาดแลกเปลี่ยนสินค้าที่บรรทุกเรือมาค้าขาย ในสมัยที่ยังมีการใช้แม่น้ำป่าสักเป็นเส้นทางคมนาคมทางเรือ เมื่อเส้นทางค้าขายเปลี่ยนเป็นทางบกตลาดแห่งนี้กลายเป็นตลาดค้าขายเล็กๆ ของชาวบ้านต่อมาทางเทศบาลได้กำหนดให้ทำน้ำวัดไตรภูมิเป็นสถานที่สำหรับแข่งเรือจึงกำหนดให้เรือถอนบ้านและห้องแถวออกแล้วย้ายตลาดออกไปหลังศาลเจ้าพ่อหลักเมืองต่อมาย้ายออกไปค้าขายที่ตลาดสดเทศบาล ๓ และบางส่วนไปค้าขายที่ตลาดดาวเฮง

ภาพที่ ๑๕๕ ตลาดจุดแลกเปลี่ยนสินค้าทางเรือในอดีตภาพที่ ๑๕๖ อดีตทำน้ำที่ทำการค้าขายทางเรือ
คลองแม่น้ำเก่า

เป็นคลองที่ลำน้ำแยกจากลำน้ำป่าสักตอนบน ซึ่งเรียกว่าปากบู่แต่แม่น้ำเดิมที่แยกมาต้นเขินชาวบ้านจึงพากันเรียกคลองนี้ว่า “คลองแม่น้ำเก่า” บริเวณแม่น้ำเก่านี้เดิมเป็นสถานที่ทำพิธีอาบน้ำพระพุทธรูปพระบรมราชูปถัมภ์น้ำต้นเขินไม่สะดวกในการทำพิธีอุ้มพระดำน้ำจึงได้ย้ายมาประกอบพิธีที่วัดโบสถ์ชนะมาร

ภาพที่ ๑๕๗ คู้งแม่น้ำป่าสัก

คั้งแม่น้ำป่าสัก

เป็นที่ประกอบพิธีอุ้มพระดำน้ำอยู่ที่วัดโบสถ์ชนะมารเป็นคั้งน้ำที่ผ่านหน้าวัด เดิมสถานที่อุ้มพระดำน้ำใช้บริเวณที่พบบ่องค์พระพุทธรูปรามราชาคือคลองแม่น้ำเก่าที่มีสภาพตื้นเขินแล้ว ไม่สะดวกในการประกอบพิธีจึงย้ายสถานที่มาที่วัดโบสถ์ชนะมาร

๒. ข้อมูลชุมชนปาฐะ

เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมด้วยการทำเป็นตัวอย่างให้เห็นมากกว่าที่จะใช้การบอกเล่าดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภูมิปัญญาของชาวบ้าน

วิถีชีวิตของชุมชน๘,๙ซึ่งอาศัยอยู่ริมแม่น้ำป่าสักไหลผ่านจะมีความผูกพันกับแม่น้ำป่าสักหลายด้านเช่นการใช้เป็นทางคมนาคม งานประเพณีสนุกสนานรื่นเริงแล้วยังผูกพันกับอาชีพหลายด้านด้วยเช่นกันได้แก่อาชีพทางการเกษตร

ริมตลิ่งสองฝั่งแม่น้ำป่าสักจะมีการปลูกผักต่างๆเช่น ผักกาด ผักบุ้ง หอม กระเทียม คื่นหอย กล้วยปลี มันเทศ ถั่วฝักยาว ฯลฯ เพราะมีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี ชาวบ้าน จะใช้น้ำในแม่น้ำรดผักแต่ละบ้านจะปลูกผักไว้กินเองไม่นิยมซื้อขายกันแต่จะมีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันกันไปประกอบอาหารกันเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อประกอบอาหารกันเสร็จแล้วก็จะตักใส่ถ้วยแจกบ้านใกล้เคียงกันเป็นประจำในหมู่บ้าน

นอกจากนี้ก็ยังมีการประกอบอาชีพทางการจับสัตว์น้ำคือปลาเป็นการจับมาประกอบอาหารไม่ต้องซื้อมาจากที่อื่น เพราะปลาในแม่น้ำป่าสักเมื่อก่อนชุมชุมและหาง่าย กล่าวได้ว่าตำน้ำพริกไว้ก่อนแล้วค่อยลงคลองหาปลาก็ยังได้

วิธีหาปลาของชาวบ้านก็ใช้วิธีง่ายๆ หาใช้เฉพาะประกอบอาหารในแต่วันเท่านั้นไม่เอามากพอกินในแต่ละมื้อเท่านั้น เพราะไม่ได้เอาไปซื้อขายเหมือนปัจจุบันนี้ เครื่องมือต่างๆที่ชาวบ้านใช้หาปลาก็มี แห ช้อน เบ็ด แหหลน สวิง ลากโซ่ทำดางกระโดดหรืออุ้มน้ำ ตัวอย่างการทำเครื่องมือดางกระโดดหรืออุ้มน้ำ

การทำดางกระโดดหรืออุ้มน้ำ(วิทยากรนายสำลี แยมอุบล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

จะทำเฉพาะที่มีคลองเล็กๆแยกจากแม่น้ำป่าสักเป็นบางที่เช่นปากคลองแยกแม่น้ำเก่า คลองแยกปากปู้ คลองแยกปากคลองศาลาเป็นต้นอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบด้วย

๑. ดางแห มีลักษณะคล้ายแหแต่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๒ เมตร ยาวเท่ากับความกว้างของคลองเล็กๆที่แยกจากแม่น้ำป่าสักใช้เป็นที่ยึดรับปลาที่จะกระโดดเข้ามาติดอยู่บนดางผืนผ้าที่กางไว้คล้ายๆกับอู่

๒. **ฝือก** ไม้ไผ่ผ่าเป็นซี่ขนาดนิ้วมือ ยาวกว่าความลึกของน้ำในคลองเล็กที่แยกนั้นประมาณ ๑ ศอก ใช้เถาวัลย์ถักไม้เรียงกันคล้ายกับมู่ลี่ ยาวเท่ากับความกว้างของคลองเล็กที่แยกนั้น

๓. **สวิงเล็ก** ไม้สำหรับตักปลาจากอู่ที่กระโดดมาติด โดยมีด้ามต่อให้ยาวประมาณ ๒ เมตร เพื่อสะดวกในการตักปลา

๔. **หลักไม้ต่างๆ ต่างๆ** ไม้หลักต่างๆเหล่านี้ใช้เพื่อยึดหลักอุจั่นและมัดยึดฝือกให้มั่นคง แน่นหนาไม่โยกเยก ใช้ตามจำนวนที่ต้องการ

การจับปลาโดยอุจั่นนี้เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในการสังเกตและเรียนรู้เรื่องการดำรงชีวิตของปลา ชาวบ้านรู้ว่าปลาจะหากินในช่วงหัวค่ำถึงเที่ยงคืนและเป็นช่วงที่ปลาจะหากินตามริมตลิ่งคลองเล็กคลองน้อย เมื่อใกล้แจ้งก็จะกลับมาอาศัยในแม่น้ำป่าสักตามเดิม

ดังนั้นผู้ที่ทำอุจั่นจะเอาอาหารไปหว่านไว้เช่นตัวปลวกบ้าง มดแดงบ้าง รำข้าวบ้างแล้วแต่จะหาอะไรได้ ตอนเย็นจะไปกางอุจั่นไว้และเตรียมฝือกที่จะกักกันไว้ให้พอดีแต่ยังไม่กางกันเพียงแต่เตรียมไว้ที่ริมตลิ่งริมคลองเล็กที่จะกักนั้น เมื่อเตรียมดีแล้วก็เอาอาหารปลาที่เตรียมไว้ไปหว่านลงในลำคลองเล็กเพื่อให้ปลาเข้าไปกินเรียกว่า"อ้อยปลา" เจ้าของก็กลับบ้านไม่ต้องเฝ้าดูก็ได้ พอหัวค่ำปลาก็จะออกหากิน เมื่อในคลองเล็กมีอาหารมากปลาก็จะเข้าไปหากินจำนวนมากเพราะมีอาหารอ้อยอยู่

พอตกดึกประมาณเที่ยงคืนหรือตีหนึ่งปลาก็จะเริ่มอึดและหยุดหากินเริ่มหวนกลับเพื่อจะว่ายออกสู่น้ำป่าสักตามเดิมแต่ผู้ไปทำอุจั่นก็จะไปกั้นฝือกที่เตรียมไว้ไปกั้นคลองเล็กๆไว้ โดยไม่ให้มีช่องออกได้เมื่อปลาว่ายกลับมาชนฝือกที่กั้นไว้ หากทางออกไม่ได้ ก็จะกระโดดข้ามฝือกไปตกลงในอุจั่นที่รองรับไว้ เจ้าของก็ใช้สวิงที่เตรียมไว้ตักเอาปลาในอุจั่นที่รองรับไว้ไปตามต้องการ

การหาปลาประเภทนี้ ไม่ต้องเหนื่อยยากอะไร เพียงแต่เตรียมทำไว้ก่อน แล้วเวลากลางคืนก็กลับบ้านไปนอนตามปกติ ประมาณเที่ยงคืนก็ลงไปกั้นฝือกเท่านั้น ปลาก็จะกระโดดลงมานอนในอุจั่นเองให้เราจับเอาตามต้องการ ส่วนมากปลาที่เข้าไปหากินตอนหัวค่ำมากเท่าไร ตอนหลังเที่ยงคืนก็จะกลับออกมากระโดดเข้าอุจั่นจนหมดเท่านั้น ส่วนมากจะได้ปลาช่อนเป็นจำนวนมากเพราะกระโดดเก่ง

ข้อควรระวังการกั้นฝือกต้องกันให้ดี อย่าให้มีช่องหรือรูให้ปลาลอดออกได้ ถ้ามีช่องปลาลอดออกได้ ปลาจะลอดออกทางช่องหมด จะไม่กระโดดเข้าอุจั่นเลย วันนั้นก็คงอดได้ปลาแน่ๆ

วิธีตักปลาเน่า

วิธีการจับปลาที่ใช้การสังเกตธรรมชาติของปลาอีกวิธีหนึ่งคือวิธีการตักปลาเน่าซึ่งมีวิธีการดังต่อไปนี้

วิธีทำเหยื่อ

๑. นำปลาขาว(ประเภทปลาสร้อย ปลาชิว ปลาแปบตัวเล็กๆ) ที่ตายแล้วทิ้งไว้จนเน่า หมักไว้ ๑ คืน

๒. นำปลาเน่าที่หมักไว้นั้นโขลกหยาบๆรวมกับปลาร้าชนิดหนอยพอให้มีกลิ่นแล้วผสมสบู่กรด(สบู่ลาย) วางลงไปทั้งก้อน(วิทยากรคือนายสำลี บัวบางให้เหตุผลว่าการที่ใส่สบู่ลายลงไปด้วยเพื่อให้ปลาเน่าผสมปลาร้ามีกลิ่นหอม)
๓. เมื่อจะใช้เหยื่อให้ตกปลาเน่าบางส่วนลงไปในตะกร้าที่จะต้องสานเป็นตาห่างๆเพื่อให้ขึ้นปลาเน่าสามารถเล็ดลอดไปได้ แต่ออกไปได้เล็กน้อย เป็นแรงจูงใจให้ปลาน้อยใหญ่ที่มวนเวียนอยู่รอบตะกร้าอยากกินเหยื่อคือปลาเน่าที่มีกลิ่นหอมของปลาเน่า ปลาร้ากับสบู่ลาย

สถานที่ตกตกปลาเน่าและวิธีการจับปลา

๑. พื้นที่สำหรับใช้เป็นบริเวณที่ตกปลาให้เลือกบริเวณน้ำที่ไม่ลึกนักแต่ควรเป็นบริเวณที่มีน้ำวน อาจจะเป็นน้ำนิ่งหรือไหลบะพร้าวสดๆหรือต้นกล้วยมากันบริเวณให้กว้างเพื่อให้เกิดน้ำวนเป็นคลื่นกลับ ทั้งนี้เพื่อให้ปลาที่มีที่กำบังแล้วมาอาศัยอยู่บริเวณนั้นก่อนแล้วถากถางหญ้าวัชพืชหรือสิ่งกีดขวางต่างๆบริเวณได้น้ำให้เตียน
๒. ทำหลักสะพานยื่นลงในบริเวณนั้น ยาวประมาณ ๒-๒.๕ เมตร
๓. บักไม้ไผ่ลำเล็กๆเป็นหลักผูกตะกร้าให้แน่นติดกับปลายไม้ไผ่ที่ทำเป็นสะพาน แล้วนำเหยื่อที่ผสมไว้แล้วตักใส่ลงไปในตะกร้าปริมาณพอสมควรแล้วเดิมลงไปเรื่อยๆ
๔. สังเกตเมื่อปลามากินเหยื่อที่ก้นตะกร้า จะสังเกตเห็นก้นตะกร้าจะสั่นไหวกระตุกกระดิกจึงใช้ข้อซึ่งทำมาจากด้ายถักแหเป็นสามเหลี่ยมผูกอยู่กับไม้ไผ่ ๒ลำ ยาวประมาณลำละเมตรครึ่งซ้อนลงไปทีละก้านเหยื่อแล้วยกขึ้นอย่างรวดเร็ว
๕. ปลาที่ตกได้ส่วนใหญ่ประมาณ ๘๐-๙๐ %จะเป็นปลาตุกแม่น้ำตัวใหญ่ๆ อาจมีปลาแขยง หรือปลาอื่นๆผสมมาบ้างเล็กน้อย วิทยากรบอกว่าเวลาที่เหมาะสมที่จะมาดักรอตกปลาเน่า ควรเป็นเวลาพลบค่ำไปถึงกลางดึกเพราะเป็นเวลาเงียบสงบและควรซุ่มอยู่เงียบๆอยู่บนชายตลิ่งให้ไกลจากสะพานพอสมควร ให้ปลากินเหยื่อเพลินอยู่สบาย เมื่อสบโอกาสเหมาะก็คว่ำข้อค่อยๆเดินให้เงียบที่สุดแล้วใช้ข้อตักลงไปทีละก้านแล้วยกขึ้นมาโดยเร็วไม่ให้ปลาหนีไปได้ทันและวิทยากรบอกต่อไปอีกว่าบางทีถึงกับยกไม่ขึ้นเพราะตกได้ปลาจำนวนมากนั่นเอง(ข้อมูลนายสำลี แยมอุบล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ข้อมูลวัฒนธรรมแบบผสมผสาน

ลักษณะการสืบทอดข้อมูลทั้งใช้การบอกเล่าและการทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง ได้แก่ความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณี ตัวอย่างเช่น

ประเพณีส่วนบุคคลของชุมชน ๘,๙

ประเพณีการแต่งงาน

หนุ่มสาวสมัยก่อนจะไปเกี่ยวกันตอนกลางคืนเช่นเวลาตำข้าว สมัยก่อนไม่มีโรงสีข้าวเขาจะใช้ครกกระเดื่องตำข้าวหนุ่มๆหากรักสาวบ้านไหนก็จะไปช่วยตำข้าวหรือในวันสงกรานต์หนุ่มสาวจะมีการรำวงในวัดหรือบริเวณลานบ้านกว้างๆ ในตอนกลางคืน การเล่นนั้นจะเล่นกันหลายวัน ประมาณ ๑๕ วัน หนุ่มสาวคู่ไหนรักกัน พ่อแม่หนุ่มจะไปขอสาวจากพ่อแม่ สาวจะต้อนรับอย่างดี พ่อแม่สาวจะเรียกร้องสินสอดทองหมั้นกับพ่อแม่หนุ่ม เมื่อตกลงกันได้แล้ว ก็จะหมั้นกันไว้ก่อนหรือจะกำหนดการแต่งงานกันเลย สินสอดที่เรียกอย่างมาก ๑๐๐ บาท การหมั้นจะหมั้นด้วยสร้อยทองหรือแหวนทองแล้วแต่มักน้อย

การแต่งงานก่อนถึงวันแต่งงานจะต้องดูฤกษ์ยามที่เป็นวันดีมีสิริมงคล วันแต่งงานจะจัด ๒ วันคือวันเตรียมงานกับวันแต่งงาน วันแต่งงานมักจะแต่งในเดือนคู่เช่นเดือน ๔ เดือน ๖ วันแรกเป็นวันเตรียมงานทำอาหารเพื่อเลี้ยงแขกในวันรุ่งขึ้น วันที่สองตอนเช้าเจ้าสาวและเจ้าบ่าวตักบาตรเลี้ยงพระโดยนิมนต์พระมาทำพิธี ๕-๙ รูปโดยพรมน้ำมนต์ให้เจ้าสาวและเจ้าบ่าว

ขั้นตอนต่อไปคือการแห่ขันหมากๆที่เจ้าบ่าวจะแห่ไปบ้านเจ้าสาวตามฤกษ์ที่หาไว้ประกอบไปด้วยต้นกล้วยต้นอ้อยอย่างละ ๒ ต้น ขันหมากมี ๓ ขันคือขันหมากต้น ขันหมากที่สองและขันหมากที่สาม ในขันหมากที่สามจะใส่ใบพลู ๑๖ ใบ หมากแกละลูก ถั่ว ๔ ถู, งา ๔ ถู, ใบคูณ ๑๖ ใบ ใบสวาท ๑๖ ใบ ,ใบรัก ๑๖ ใบ, ใบเงิน ๑๖ ใบ, ใบทอง ๑๖ ใบ

ผู้ที่ถือขันหมากจะต้องเลือกผู้หญิงที่แต่งงานแล้วและครองคู่กับสามีอย่างราบรื่นร่ำรวย คนถือขันสินสอดจะต้องเป็นน้องของเจ้าบ่าว ฝ่ายเจ้าสาวจะต้องมอบซองเงินให้คนถือสินสอด ส่วนขันหมากนั้นจะต้องนำไปวางไว้บนหัวนอนของเจ้าบ่าวและเจ้าสาวโดยไม่ต้องให้ใครรับขันหมากแทน นอกจากนี้ยังมีขันหมากอีกโดยจัดเป็นคู่ๆ ผู้รับสินสอดคือพ่อแม่ของเจ้าสาว ต้องนับสินสอดเสียก่อนโดยวางนับบนผ้าที่เตรียมไว้ เมื่อนับครบแล้วนำถั่วงาหวานลงบนสินสอดนั้น แม่เจ้าสาวจะรวบห่อผ้าเงินสินสอดใส่กระบุงแล้วแบกไปเก็บไว้ ระหว่างที่แบกนั้นปากก็พูดว่า "แบกเงินแบกทอง" จากนั้นก็ทำพิธีผูกข้อมือต่อแขน ญาติฝ่ายเจ้าบ่าวใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือเจ้าสาวและอวยพรให้ร่ำรวยมีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมือง ทางญาติฝ่ายเจ้าสาวจะผูกข้อมือเจ้าบ่าวและอวยพรเหมือนกัน พอเสร็จพิธีก็ร่วมกันรับประทานอาหาร

ภาพที่ ๑๖๘ ประเพณีการแต่งงาน

การมอบบ่อนให้เจ้าสาวและเจ้าบ่าว จะเลือกคู่แต่งงานที่มีความสุข มีความร่ำรวย อยู่ด้วยกัน ยืนยาวเป็นผู้มีที่นอน ใช้ดอกกุหลาบและเงินโรยบนที่นอน ให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวนอนบนที่นอนสมมุติว่าหลับแล้ว ตื่นขึ้นมาเห็นเงินทองมากมายจึงช่วยกันเก็บเงินเก็บทอง พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายก็อบรมสั่งสอนให้รักกันและให้เอื้อกันและกัน อยู่ครองคู่กันอย่างมีความสุขตลอดไป

ในการหมั้นนั้นถ้าฝ่ายหญิงผิดสัญญา ไม่ยอมแต่งงานกับฝ่ายชาย ทรัพย์สินที่เรียกว่าของหมั้นนั้นต้องคืนให้กับฝ่ายชาย แต่ละฝ่ายมีสิทธิ์ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายได้หากผิดสัญญา

การเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาวสมัยนี้ หนุ่มสาวจะพูดคุยกันเองว่าจะรักใคร่ตกลงแต่งงานกันเอง บางรายพูดคุยดูนิสัยใจคอกันเป็นเวลาแรมปีจึงตกลงแต่งงานกัน บางรายซัดใจกันก็เลิกกันไปบาง รายหนีไปอยู่ด้วยกันโดยพ่อแม่ไม่ทราบเรื่องเรียกว่าวิวาห์คนธรรมดาเป็นต้น

การปลูกเรือนหอ

เรือนหอคือบ้านที่เจ้าบ่าวปลูกเพื่อเป็นที่อยู่ของคู่บ่าวสาว หลังจากทำพิธีแต่งงานแล้ว สมัยก่อนการปลูกเรือนหอ เมื่อหนุ่มสาวรักกันตกลงจะแต่งงานกัน เจ้าสาวจะขอให้เจ้าบ่าวปลูกเรือนหอให้ ฝ่ายเจ้าบ่าวก็เต็มใจปลูกเรือนหอให้

ลักษณะของเรือนหอมักปลูกเป็นเรือนชั้นเดียวได้ทุนสูง เพื่อใช้ประโยชน์ของได้ทุนประกอบกิจกรรมประจำวัน ส่วนสินสอดนั้นเมื่อสร้างเรือนหอเสร็จแล้ว อาจจะไม่เรียกสินสอดก็ได้ การขึ้นบ้านใหม่ก็จัดในวันแต่งงานวันเดียวกันนั้นเป็นอันเสร็จพิธี

การขึ้นบ้านใหม่

การขึ้นบ้านใหม่โดยทั่วไปนั้นเมื่อสร้างบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้วก็มีพิธีขึ้นบ้านใหม่ โดยผู้เป็นเจ้าของบ้านจะเชิญแขกหรือผู้ที่เคารพนับถือมาร่วมงาน จัดการเตรียมความพร้อมที่จะรับแขกด้วยการจัดสถานที่ อาหารไว้คอยต้อนรับแขกผู้รับเชิญและนิมนต์พระมาทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์ เพื่อขับไล่สิ่งที่ไม่เป็นมงคลออกไปให้พ้นบ้าน ท่านผู้รู้ได้ประพันธ์เป็นบทกลอนไว้ดังนี้

ไม้คานกลัวเจ๊ก

เหล็กกลัวฝรั่ง

สตาจค์กลัวคนไทย

อภัยภัยไร กลัวพระ

ดังนั้นหัวใจสำคัญในการทำบุญขึ้นบ้านใหม่จะต้องประกอบไปด้วยนิมนต์พระมาเจริญพุทธมนต์และจัดเลี้ยงรับรองแขก

วิทยากร นายเฟื่อง มะลิวัลย์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

นายสมบุญ บัวบาง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

ประเพณีการเกิด

การทำคลอด

หญิงมีครรภ์ เมื่ออายุครรภ์ครบ ๙ เดือน จะเริ่มปวดท้องเตรียมคลอด สามีจะไปตามหมอตำแย ซึ่งยายเย็บมาตรวจท้องว่าเด็กในครรภ์เอาหัวลงแล้วหรือยัง ถ้าหัวเด็กยังไม่ลง หมอตำแยจะตะล่อมท้องเบาๆ เพื่อให้เด็กเอาหัวลงเตรียมจะคลอด หมอตำแยจะให้หญิงมีครรภ์แบ่ง ๓ ครั้ง พอเด็กคลอดออกมาถึงพื้นก็เอาผ้าถุงของแม่ตรงที่เป็นชายรองรับไว้ สามีที่หนุนหลังจะต้องเอามือกดท้องคนคลอดไว้ให้แน่น เพื่อกันไม่ให้รอกบินขึ้นคือกลัวว่ารอกจะไม่ตามออกมาหมอตำแยจะอุ้มเด็กให้คว่ำหน้า แล้วเอานิ้วมือล้วงปากเด็ก เพื่อดึงเอาเมือกหรือเลือดในปากออก เมื่อเด็กร้องแล้ว เอาผ้าห่อตัวเด็กไว้

หมอตำแยจะเอารกออก เมื่อรกออกแล้วให้ผู้คลอดกินยาทันที ยานี้คือส้มมะขามเปียกกับเกลือ ๑ ขามเป็นการล้างโลหิตที่ค้างอยู่

การตัดสายสะดือ เขาใช้เชือกหรือด้ายดิบผูกสายสะดือเป็นสองเปลาะรัดให้แน่น ทิ้งให้มีระยะว่างตรงกลางตอนที่ตัด ให้เหลือสะดือส่วนที่ติดต่อกับสายสะดือเด็กมีขนาดยาวเสมอเข่าเด็กแล้วเอาผิวไม้รวกตัดใช้ก่อน दिनรองรับ

การอาบน้ำเด็ก หลังจากตัดสายสะดือแล้วจึงจัดการเอาน้ำอุ่นอาบเด็ก ถ้ามีไขมันต้องเอาน้ำมะพร้าวทาตัวเด็กแล้วจึงอาบน้ำชำระให้สะอาด แล้วเอาผ้าสีเหลี่ยมห่อเด็กไว้

เรื่องรก เมื่อตัดสายสะดือเด็กแล้วจึงเอารกและสายสะดือล้างน้ำให้สะอาดแล้วบรรจุลงในกระบอกไม้ไผ่เอาเกลือกลบกันแน่น เมื่อครบสามวันหรือหญิงคลอดออกไปแล้วจึงนำรกไปฝังใต้บันไดหรือใต้ต้นมะพร้าว

การร่อนกระดัง หมอตำแยจะอุ้มเด็กลงกระดังใช้หลังกระดังเพราะหลังกระดังนูนและหย่นใช้ผ้าห่มพับเป็นสี่เหลี่ยมให้เด็กนอน เอาหมากแแก่ มะพร้าวอ่อน อย่างละ ๑ ต้นวางไว้ใต้กระดังและริมกระดัง หมอตำแยยกกระดังขึ้นร่อนพอเป็นพิธี แล้ววางกระดังลงเบาๆพอให้เด็กตกใจร้องไห้ เพื่อให้เด็กคุ้นเคยจะได้ไม่สะดุ้งตกใจ หมอตำแยจะร่อนกระดัง ๓ ครั้ง ๓ วัน ปากก็พูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกของใครรับไป” แล้วญาติคนอื่นๆร่อนจนครบทุกคน แล้วผูกข้อมือนิ้วด้วยด้ายสายสิญจน์ให้เด็ก

การอยู่ไฟสามีและญาติช่วยกันจัดทำเตาไฟสำหรับอยู่ไฟบนแคร่ เตาไฟที่เตรียมไว้ ตัดต้นกล้วยเป็นท่อนๆผ่าเป็นสองซีกวางบนแคร่เอาดินเกลี่ยบนต้นกล้วยอีกทีแล้วจึงติดไฟ ทำพิธีดับพิษไฟ วงด้ายสายสิญจน์ ได้ฤกษ์บ้านต้องมีหนามพุทรา วางกองไว้รอบหลุมใต้ห้องที่อยู่ไฟ เพื่อกันผีกระสือ ให้หญิงคลอดลูกนอนอยู่ข้างเตาไฟ ก่อนจะนอนบนเตาไฟต้องเข้าซื้อเสียก่อน คือนอนตะแคงให้หมอตำแยเหยียบสะโพกทำให้กระดูกข้อเชิงกรานที่ครากกลับเข้าที่ แล้วจึงนอนบนกระดานไฟ หมอตำแยจะเสกขมิ้นกับปูนแดงทาท้อง และตำไพลกับเกลือพอกแผลที่ช่องคลอดเพื่อมิให้แผลเป็นหนองหรือให้แผลหายเร็ว

ภาพที่ ๑๖๙ ประเพณีการเกิด

การอยู่ไฟต้องนั่งเดี่ยว มีขมิ้นกับปูนแดงผสมเหล้าเอาสำลีชุบปิดสะดือทาท้องและหลังสำหรับ
ดับพิษร้อนและรักษาร่างกายด้วย นอกจากนี้ยังมียาโรยบนถ่านไฟสำหรับรมตากันตาและเจ็บ ต้องมี
โองใส่ น้ำเล็กน้อยหนึ่งใบ สำหรับดับไฟ หรือภาชนะใส่ต้มน้ำสำหรับต้มกิน

หน้าที่ของสามี จะต้องคอยดูแลเรื่องอาหาร ตักน้ำ ต้มน้ำซักผ้าอ้อมและผ้าปูให้ภรรยา

อาหารของแม่หลังคลอด อาหารจะต้องไม่เผ็ดจัด เพราะแม่ให้นมลูก กินข้าวกับปลาอย่าง ปลา
ปิ้ง หมูปิ้ง และเกลือพอได้หลายวัน กินแกงเลียงหัวปลีเพื่อจะได้มีน้ำนมมากขึ้น กินน้ำร้อนอาบน้ำร้อน

หญิงอยู่ไฟต้องเข้ากระโจม มียาต้มสำหรับเข้ากระโจมประกอบด้วย เปลือกส้มโอ ใบส้มป่อย
ตะไคร้ รวนน้ำ มะกรูด ๑ ผลผ่าสี่เสี้ยว ผักบั้งล่อม เกลือหิบมือ การเข้ากระโจมต้องเข้าตอนเช้านอก
จากเข้ากระโจมแล้ว ต้องประคบตัวด้วย ยาสมุนไพรที่ต้มจากการเข้ากระโจม เอาออกจากหม้อต้ม
ผสมกับน้ำเย็น แล้วทำลูกประคบสามลูก ประคบตามตัว อีกลูกหนึ่งนั่งทับ ประคบเสร็จแล้วเอาน้ำยาที่
เหลืออาบให้หมด

นั่งถ่านคือตักไฟก่อนถ่านแดงใส่ถาดแล้วให้หญิงอยู่ไฟนั่งของๆคร่อม มือขวาและมือซ้ายจับ
ขาเก้าอี้ไว้ หมอตำแยจะเฝ้าท้องให้ทุกวัน คือเอามือกดดันตรงหัวเหน่าเพื่อซ่อนให้มดลูกเข้าอุ้งเร็ว เมื่อ
เฝ้ามดลูกนี้ น้ำคาวปลาจะทะลักออกมา ทำให้หญิงอยู่ไฟสบายตัว การอยู่ไฟมีกำหนด ๗, ๑๕, ๒๙ วัน

ประเพณีการเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนบุตร

การโกนผมไฟ

เมื่อเด็กอายุได้หนึ่งเดือนกับวัน เป็นอันว่าล่วงพ้นอันตรายจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเข้าใจว่าเป็น
ผู้กระทำ ก็จัดการทำโกนผมไฟและทำขวัญ เป็นพิธีใหญ่ การโกนผมไฟต้องทำ “บัตร์พลี” (เครื่องบร
วงสรรวงสังเวย ถ้าเป็นรูปสามเหลี่ยมเรียก บัตร์คางหมู ถ้าเป็นรูปตั้งสี่เส้าขึ้นไปเรียกบัตร์พระเกตุ ถ้า
เป็นรูปสี่เหลี่ยมมียอดเรียกบัตร์นพเคราะห์) สังเวยพระภูมิเจ้าที่ตามธรรมเนียมผมที่โกนจะเหลือ
ไว้ตรงกระหม่อมหย่อมหนึ่งเพื่อกันส่วนที่บางอยู่ นำผมที่โกนแล้วใส่กระทงมีใบบัวหรือใบตองรองรับ
แล้วนำมาวางไว้บนพาน จากนั้นจึงนำไปลอยน้ำผู้ถือไปจะต้องพูดว่าขอให้อยู่เย็นเป็นสุขเหมือนพระ
คงคา

เมื่ออายุได้ ๓ เดือน มีร่างกายแข็งแรงขึ้นก็พลิกคว่ำได้เมื่อพลิกคว่ำได้ครั้งแรกเขามักเอาน้ำใส่
ขันวางไว้บนหลังเด็ก เพราะเวลาพลิกคว่ำหน้าจะทุ้มลง หน้าอาจจะติดเบาะทำให้หายใจติดขัดอาจ
เป็นอันตราย ที่เอาน้ำตั้งบนหลังเด็กคงรู้สึกหนักๆและเย็นก็จะสะดุ้งและผงกหัวขึ้นเอง เมื่อ
อายุได้ ๓ เดือนให้กินข้าวบดกับกล้วยน้ำว้าสุกหอม นากกล้วยไปอย่างก่อนนำมาบดเอาแต่เนื้อกล้วยใส่
กล้วยไม้ใช้

เมื่ออายุได้ ๗ เดือน รู้จักลุกยืนโยงโย่หรือบางคนก็นั่งได้ ล่วงได้เดือนต่อมาก็คลานได้ พออายุ ๙ เดือน ฟันจะเริ่มขึ้นต่อจากนั้นก็ตั้งไข่สอนเดินและสอนพูดตามลำดับ

เมื่อเด็กนอนแปลจะต้องไกวแล้วกล่อมด้วยเพลงที่มีทำนองไพเราะซ้ำๆ(เพลงกล่อมเด็ก) มีปลาตะเพียนห้อยแขวนให้ดูเล่นเพลินๆ ก็จะทำให้เด็กนอนหลับง่าย

การเลี้ยงเด็กหญิง นอกจากการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องอาหารการกินแล้ว จะต้องอบรมกิริยามารยาทให้เรียบร้อย พูดจาไพเราะอ่อนหวาน เป็นคนดี ขยันขันแข็งในการทำงานรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ให้การศึกษา

การเลี้ยงเด็กชายก็เหมือนการเลี้ยงเด็กหญิงแต่มักจะสอนให้เข้มแข็ง อดทน รับผิดชอบในกิจการงานต่างๆสอนให้เป็นผู้นำครอบครัวและของสังคม

การโกนจุกตัดเกละนั้นคำว่าจุกคือการเว้นเอาผมไว้ที่กลางกระหม่อม ส่วนเกละนั้นจะเอาผมไว้ด้านข้างเป็นสองหย่อมเมื่อเด็กโตขึ้นมักใช้เรียกแทนชื่อเด็กนั้นว่าเจ้าจุกหรือเจ้าเกละ ส่วนเด็กหญิงนิยมไว้จุก

วิธีโกนจุกหรือเกละนั้นมักจะนำเด็กไปให้พระสงฆ์โกนเพื่อให้เป็นศิริมงคลแก่เด็ก มีการทำบุญแห่เหมือนการบวชนาค บางรายจะนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้าน แล้วแต่ฐานะของแต่ละบุคคล

ประเพณีการบวช

ภาพที่ ๑๗๐ ประเพณีการบวช

เมื่อนุตรชายอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ บิดามารดามีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีความประสงค์จะให้ลูกเป็นคนดี มีศีลธรรมจึงไปแจ้งความประสงค์กับพระอุปัชฌาย์ที่วัดไตรภูมิว่าจะ นำนุตรหลานมาศึกษาข้อวัตรปฏิบัติอื่นๆเช่น ฝึกหัดการทำหน้าที่ของพระภิกษุ ฝึกสอนนาคนาคนนาคน ให้ได้เสียก่อน อย่างน้อยต้องอยู่กับพระอาจารย์ประมาณ ๗ วัน

หลังจากพ่อแม่ำนุตรหลานเข้าทำการศึกษาและฝึกขานนากับพระอาจารย์จนคล่องแล้วจึง ให้อาจารย์กำหนดหาฤกษ์วันบวชให้และหาเครื่องอัฐบริขาร (เครื่องบวช) และเครื่องใช้อื่นๆที่จำเป็น และควรจัดหา การบอกแซกที่จะมาร่วมในงานบวชจะนำกรวยหมากไปบอกญาติพี่น้องและผู้ใดที่เคารพ นับถือแต่ปัจจุบันใช้บัตรเชิญแทนกรวยหมากและเตรียมอาหารไว้สำหรับเลี้ยงแซกที่มาร่วมงาน บาง คนมีกำหนดจัดงานบวช ๗ วัน ๑๕ วัน ถ้านุตรหลานรับราชการจะขออนุญาตทางราชการลาบวช เข้าพรรษาเป็นเวลา ๓ เดือน

การเตรียมการบวชนั้นจะต้องเตรียมหลายวัน เพราะอาหารต่างๆไม่ได้มีซื้อขายอย่างใน ปัจจุบันนี้ เช่นจะหาปลาในแม่น้ำป่าสัก ในสมัยโบราณระหว่างเดือนมกราคมน้ำจะแห้ง ชาวบ้านจะตัด กิ่งไม้ใส่ลงในแม่น้ำที่น้ำลึก เพื่อที่จะเป็นที่ยึดของปลา ประมาณ ๒ เดือนก็จะทำการจับปลา ปลา จะมาอาศัยอยู่เต็มลูก(กิ่งไม้ที่กองอยู่เรียกบ้านของปลา กว้างยาวประมาณ ๔ เมตร) วิธีการจับปลา เขานำคางแหซึ่งยาวพอล้อมลูกได้ ล้อมลูกนั้นให้แน่นหนา สูงพ้นน้ำประมาณ ๑ เมตร รื้อกิ่งไม้ออกจากลูกให้หมด เสร็จแล้วจึงช่วยกันจับปลาโดยใช้แหหรือมือจับปลา จะได้ปลามากมายเช่น ปลากด ปลาช่อน ปลาดุก ฯลฯ นอกจากหาปลาจะมีพวกผัก มะพร้าว หยวกกล้วย หัวปลีจะเก็บใน สวนและหมากพลูยาสูบจะหามาให้พร้อม

การกำหนดจัดงานบวชนาคจะกำหนด ๓วัน ชาวบ้านและญาติพี่น้องจะมาช่วยกันเตรียม อาหารคาว หวาน สำหรับเลี้ยงแซก วันแรกจะทำพิธีปลงผมนาค พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่จะตัดผมนาค นิศนน้อยเพื่อเป็นศิริมงคล ต่อจากนั้นพระอาจารย์ผู้ฝึกสอนนาคจะเป็นคนปลงผมให้เอง และคนถือ พานรองด้วยใบบัวเก็บผมที่ปลงไว้ในพาน เสร็จแล้วนำไปเก็บไว้ที่ต้นโพธิ์ เพื่อเป็นศิริมงคลต่อไป หลังจากปลงผมเสร็จแล้วบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่อาบน้ำให้นาค ซึ่งมีเครื่องหอมต่างๆสบู เป็นเครื่อง ประกอบในการอาบน้ำ หลังจากนั้นนาคจะไปอาบน้ำชำระร่างกายอีกครั้งและแต่งตัวนาค(ชุดขาว)

การทำขวัญนาคจะว่าจ้างหมอสตรีมาทำขวัญนาค ถ้าคนร่ำรวยจะจ้างหมอสตรีที่มี ชื่อเสียงมาทำขวัญเช่นชินกร ไกรลาศมาทำขวัญนาค สิ่งสำคัญของการทำขวัญนาคคือบายศรี ๗ ชั้น แต่ละชั้นจะบรรจุข้าวสุก ปลาย่าง ข้าวตอกปั้นกลมๆ ขนมลูกโดน ข้าวเรียง ขนมสะบัดงา มะพร้าวอ่อน ชั้น ๗ ชั้นสูงสุดใส่ไข่ต้ม ๑ ฟอง เอาผ้าสวดยามห่อหุ้มบายศรีไว้ บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่จะนั่งล้อมรอบ บายศรี ส่วนนาคจะนั่งพนมมือหมอบลงบนหมอนหันหน้าไปทางหมอสตรี ซึ่งหมอสตรีจะพูดเล่า

ตั้งแต่นั้นมาอยู่ในครรภ์ของแม่ จนถึงคลอดออกมาเป็นคนเลี้ยงดูจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่พอจะบวชได้ นาคฟังไปบางคนก็ร้องไห้เพราะความซาบซึ้งในพระคุณของแม่ พอหมอบทำขวัญนาคเสร็จจะทำพิธีเวียนเทียนใช้เทียนจุดไฟ ๓ เล่ม เริ่มจากบิดามารดาเป็นคนเวียนเทียนคนแรก จากขวาไปซ้ายแล้วส่งต่อไปจนครบทุกคน จึงเอาผ้าห่มบายศรีออก เอาไข่มต้มนาค ขนมต่างๆ แจกให้ญาติเอาไปรับประทาน ตกกลางคืนจะว่าจ้างลิเกมาเล่น

วันที่สองของงาน จะนำนาคไปอุปสมบทที่วัดไตรภูมิ แห่นาครอบอุโบสถ บิดาสะพายบาตร มารดาถือผ้าไตร ญาติพี่น้องถือเครื่องบริขารไทยธรรมเวียนรอบอุโบสถ ๓ รอบ เข้าสู่อุโบสถทำพิธีบวชต่อไป

วันที่สามของงาน จะทำบุญฉลองพระภิกษুবวชใหม่ นิมนต์พระ ๙ รูป มาสดุดิภกรรมในตอนเช้า ถวายอาหารหวานคาว เครื่องไทยธรรมเป็นเสร็จพิธี ให้ภิกษুবวชใหม่เป็นผู้ตักบาตร ถวายอาหารหวานคาวและเครื่องไทยธรรม

เมื่อบวชครบกำหนดวันไว้แล้ว บิดามารดาจะนำกรวยหมาก ๑ คู่ มาถวายอาจารย์ให้ทำพิธีลาสิกขาให้ จะต้องเป็นวันดีตอนเช้า บิดามารดาจะนำกรวยหมาก ๑ คู่ มาถวายอาจารย์ให้ทำพิธีลาสิกขาให้พระภิกษุ พร้อมทั้งอาบนํ้ามนต์ บิดามารดารับกลับบ้าน

ประเพณีการตาย

ถ้ามีคนเจ็บป่วยหนักใกล้ตาย จึงจัดดอกไม้ธูปเทียนบรรจุในกรวยใบตองใส่มือให้ผู้ตายพนมมือถือไว้ สำหรับระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยหรือเพื่อบูชาพระจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์ ครั้นผู้ป่วยกำลังจะสิ้นใจ ผู้ที่อยู่ใกล้ๆ จะพูดนำต่างๆ ว่า "อรหังฯ" ให้ผู้ป่วยได้ยินเพื่อเป็นเครื่องช่วยเตือนสติให้ระลึกถึงพระพุทธศาสนาครั้งสุดท้าย จะได้เป็นเนืองนิตย์ติดตัวไปยังโลกหน้า เมื่อผู้ป่วยสิ้นใจแล้วให้จุดเทียนไว้ศพ ถ้าเทียนที่จุดไว้หมดเมื่อไร ก็เป็นเครื่องหมายว่าตายแน่ นำศพมาทำพิธีอาบนํ้าทำความสะอาด แล้วนำศพเข้าโลงได้

ภาพที่ ๑๗๑ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการตาย

มีคติถือกันอย่างหนึ่งว่ายาที่ใช้รักษาคนที่ตายแล้ว จะต้องเททิ้งให้หมด เพราะยาเหล่านั้นถูกผีทับแล้วใช้ไม่ได้ แพทย์ผู้รักษาเมื่อเห็นคนไข้สิ้นใจแล้ว ก็รับนำลวดยาออกไปนอกชานคานบ้านเพราะกลัวยาในลวมนั้นจะถูกผีทับใช้ไม่ได้ กระทั่งเลขยันต์คาถาซึ่งเป็นของศักดิ์สิทธิ์นั้นก็ต้องเอาออกไป ถ้าเอาออกไปไม่ทันก็ถือว่าถูกผีทับเสียหมด ต้องเอาไปถวายวัด เลขยันต์คาถานั้นจะได้ไม่เสื่อม เสื้อผ้าของผู้ตายจะยกให้ทานแก่คนยากจน ส่วนบ้านเรือนต้องชำระให้สะอาด เมื่อเสร็จการปลงศพแล้วก็จะมีการทำศพสวดมนต์เย็นเพื่อเป็นสิริมงคลหรือถ้าเป็นไปได้ก็รื้อเรือนไปปลูกถวายวัดเอาบุญอีกชั้นหนึ่ง

เมื่อการตายเกิดขึ้น จะต้องทำการพิสูจน์เสียก่อนว่า ตายด้วยโรคอันใด ผู้ตายเพราะเจ็บป่วยตายเพราะอัตตะวิบากกรรม ตายเพราะถูกฆาตกรรม หรือตายด้วยโรคอันใด เมื่อทำการพิสูจน์โดยผู้เชี่ยวชาญแล้วก็นำมาทำพิธีต่างๆดังนี้

ทำการขมาศพ

ทำการมัดตราสัง

ทำการนำศพเข้าโลง

นิมนต์พระมาสวดศพ ด้วยการสวดอภิธรรม

ทำการนำศพไปเผา

ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย

การสะกด ส่วนมากจะมีผู้ขมังเวทย์มาทำเป็นน้ำมันต์ เรียกว่าน้ำมันต์ธรณีสาร ประพรมที่โลงศพ และถ้าตายโดยผิดธรรมชาติจะมีการสวดโดยผู้เชี่ยวชาญจะกล่าวเวทย์คาถา การตราสัง ผู้ขมังเวทย์จะเป็นผู้มัดตราสัง โดยมีกรรมวิธีต่างๆดังต่อไปนี้คือ

จะนำด้ายสายสิญจน์มาผูกที่คอของศพ ที่มือ และที่เท้า ข องศพพร้อมด้วยกล่าวปริศนาพระคาถา ความหมายเป็นปริศนาธรรมะ จะมีความหมายว่า

ผูกด้ายที่คือนั้นเป็นห่วงลูก

ผูกด้ายที่มือเป็นห่วงภรรยา

ผูกด้ายที่เท้าเป็นห่วงสมบัติที่มีอยู่

การตามไฟ ในขบวนจะนำศพไปเผานั้นจะมีการจัดขบวนดังต่อไปนี้

ผู้เดินนำหน้าเป็นคนแรกนั้น จะต้องถือหม้อไฟนำหน้าส่วนผู้ที่เดินตามมานั้นจะต้องเชิญรูปผู้ตายเดินตามหม้อไฟเป็นคนที่ สอง ต่อจากคนเชิญรูปแล้วจะเป็นพระถือด้ายสายสิญจน์จูงศพไปสู่เมรุ และจะมีญาติของผู้ตายและแขกผู้ไปร่วมงานเดินตามไป จึงเรียกขบวนนี้ว่า “การตามไฟ”

การตายที่ผิดปกติ (ผีตายโหง ผีตายทั้งกลม)

ผีตายโหงคือการตายที่ผิดธรรมชาติเช่น การฆ่าตัวตาย ผูกคอตาย ตกต้นไม้ตาย ถูกฆาตกรรม การจมน้ำตาย อาการตายเหล่านี้เรียกว่าตายโหง

ส่วนผีตายทั้งกลมนั้นคือ ผู้หญิงขณะกำลังตั้งท้อง หรือกำลังมีลูกอยู่ในท้องแม่ เกิดตายขึ้นมาจะเป็นด้วยการคลอดลูกตาย หรือตายด้วยวิธีต่างๆจะเรียกว่าตายทั้งกลม

(วิทยากร นางเฟื่อง มะลิวัลย์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

นายสมบุญ บัวบาง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ภาพที่ ๑๗๒ การเผาศพในอดีตใช้ฟืนก่อเป็นกองฟอน

ประเพณีสำคัญของชุมชน

ประเพณีสู่ขวัญ

ประเพณีสู่ขวัญ คน สัตว์ พืช เช่น การสู่ขวัญข้าว บ้าน ยุ้งฉาง ลานนวดข้าว คือพิธีที่ทำกันมาตามความเชื่อกันมาแต่โบราณ โดยจัดตั้งเครื่องเซ่นสรวงต่างๆ เป็นของคาว หวาน บายศรี โดยจะมีผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ประกอบพิธี โดยเชิญเทพ เทวา เสด็จลงมาเสวยเครื่องเซ่นแล้วจะขอพรจากเทพเทวาที่ลงมารับเครื่องเซ่นนั้น ขอให้มีความสุข ความเจริญ ซึ่งถือเป็นกำลังใจและเป็นสิริมงคลตามลัทธิพราหมณ์

ประเพณีการทำบุญ

คำว่าประเพณีทำบุญในที่นี้คงหมายถึงการทำบุญในโอกาสต่างๆ เป็นต้นว่าทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญทอดกฐิน ทำบุญทอดผ้าป่า ทำบุญในโอกาสต่างๆซึ่งแยกออกเป็น

๑. การทำบุญเนื่องในโอกาสอวมงคล

๒. การทำบุญในโอกาสมงคล

การทำบุญในโอกาสอวมงคลเช่นการทำบุญเนื่องในประเพณีการตาย ส่วนการทำบุญในโอกาสมงคลเช่นทำบุญในประเพณีสนุกสนานรื่นเริง เช่นในเทศกาลประเพณีสงกรานต์ การร้องรำทำเพลงประเพณี ทอดผ้าป่า เป็นต้น

งานประเพณีสนุกสนานของชาวชุมชน๘,๙

ประเพณีตักบาตรเทโวของชุมชนวัดประตูดาว(ชุมชน ๙)

ประเพณีนี้ได้ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาเป็นเวลานานหลายร้อยปีแล้ว โดยทางวัดได้ถือว่าองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จไปเทศนาโปรดพระมารดาชั้นดาวดึงส์แล้วครบ ๓ เดือน ก็จะเสด็จลงมาโปรดมนุษย์และสัตว์เมืองนรก จึงได้ชื่อเป็นวันเปิดโลกในวันนั้น ทางวัดจะจัดสวรรค์ชั้นดาวดึงส์สมมุติในสมัยก่อนใช้หอระฆังของวัดและใช้ไม้ไผ่ทำบันไดสวรรค์ ๓ ข้างลงมาจากหอระฆังสู่พื้นดิน ในสมัยก่อนจะจัดประเพณีนี้เพียงวัดเดียว ประชาชนจึงมาร่วมงานและเทวดาสมมุติคือพระอินทร์ประเพณีนี้อย่างมากมายจะมีวงดนตรีไทยวงเครื่องสายมาบรรเลงตลอดงาน ในขณะตักบาตร มีนางฟ้า และพระสงฆ์

ปัจจุบันใช้ชั้น ๒ ของอาคารอุโบสถเป็นสวรรค์สมมุติ วันงานพระอินทร์จะสวมชุดสีเขียวย้อมพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรลงมา ตามด้วยมโหรีเครื่องสายบรรเลง ตามด้วยนางฟ้าสมมุติโปรยข้าวตอกดอกไม้มาตลอดทาง และตามด้วยขบวนพระสงฆ์เดินเรียงแถวเพื่อให้ประชาชนได้ใส่บาตร ทางวัดได้จัดให้มีการตักบาตรเทโว ๒ รอบคือรอบแรกจะเป็นตักบาตรข้าวสาร,อาหารแห้ง รอบที่ ๒ตักบาตรด้วยอาหารสุกเช่นข้าวสุก อาหารและผลไม้

นอกจากนี้ทางวัดจัดให้มีการทำบุญเพิ่มขึ้นคือปิดทอง ทอดผ้าป่า เพื่อให้ผู้มาร่วมงานอิมบุญมีความสุขทั่วหน้ากัน

ภาพที่๑๗๓ นางฟ้าในพิธีตักบาตรเทโว

ประเพณีกวนกระยาสารทที่วัดโบสถ์ชนะมาร(ชุมชน ๘,๙)

ประเพณีกวนกระยาสารทของวัดโบสถ์ชนะมารนั้นจัดขึ้นเพื่อจะใช้โยนแจกแก่ผู้มาร่วมงานบุญในงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำในวันสารทไทย

การร่วมงานกันจะมีชาวบ้านในชุมชนทั้งหญิงทั้งชายมาร่วมมือกันทำงานโดยฝ่ายชายจะมีหน้าที่ปอกมะพร้าวขูดและคั้นให้เป็นน้ำกะทิ ฝ่ายหญิงจะแบ่งหน้าที่กันโดยนำเครื่องปรุงคือข้าวตอก ข้าวเม่า ถั่วลิสง งาขาว งาดำ น้ำตาล แป๊ะแะมาเตรียมคั่ว จากนั้นก็เตรียมอุปกรณ์คือกระทะใบใหญ่ ชาวบ้านเรียกว่า กระทะใบบัวและใช้ไม้พายขนาดใหญ่กวน

เมื่อเตรียมอุปกรณ์เสร็จแล้วตั้งกระทะใส่กระทะที่เคียวจนแตกมันจึงผสมน้ำตาลปีบลงไปจนได้สัดส่วนตามที่ต้องการเคียวจนได้ที่จากนั้นใส่เครื่องปรุงทั้งหมดคือข้าวตอก ข้าวเม่า ถั่ว งา ลงไปในกระทะกวนจนเหนียวจึงตักใส่ภาชนะที่จัดเตรียมไว้ โดยทำให้เป็นแผ่นมีความหนาตามต้องการ จึงใช้มีดตัดเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมห่อด้วยกระดาษแก้วเพื่อนำไปใช้ในงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

กระยาสารทเป็นของหวานประจำปีใช้ในการทำบุญในวันสารทไทยเท่านั้น เพื่อเพิ่มรสชาติให้กระยาสารทมีความอร่อยยิ่งขึ้นจะต้องกินร่วมกับกล้วยไข่ เพื่อเพิ่มรสชาติยิ่งขึ้นใน ๑ ปีจะมีการกวนครั้งเดียวในงานทำบุญสารทไทยเท่านั้น

(วิทยากร นางนิภาพรรณ ทับทิวี ต.ในเมือง อ.เมือง)

งานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

งานประเพณีอุ้มพระดำน้ำเป็นประเพณีประจำท้องถิ่นของชาวชุมชน ๘,๙และกระทำกันทุกปีที่วัดไตรภูมิ ปัจจุบันนี้ทางเทศบาลเมืองและจังหวัดโดยความร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ยกระดับงานขึ้นเป็นงานประจำปีของจังหวัดเพชรบูรณ์โดยกำหนดให้มีการจัดงานถึง ๕ วัน ๕ คืน

เดิมเป็นงานที่ชาวบ้านจัดขึ้นตามความเชื่อเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ของพระพุทธรูปพุทธมหารัชมราชชาติได้หายไปในคืนวันแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ อันตรงกับวันสารทไทยและชาวบ้านตามมาพบอยู่ในที่เดิมที่มีการค้นพบองค์พระถึงสามครั้ง จนต้องทำพิธีสะกดไว้

งานจะเริ่มขึ้นโดยในเวลาช่วงเช้าของแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี จะมีพิธีบวงสรวงต่อเทพยดาอารักษ์ที่ปกปักรักษาพระพุทธรูปพุทธมหารัชมราชชาติโดยผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมทั้งประชาชนที่มีจิตศรัทธามาร่วมพิธีกันอย่างคับคั่ง

ในช่วงตอนบ่ายจะมีการอัญเชิญองค์พระพุทธรูปพุทธมหารัชมราชชาติ ประทับบนรถบุษบกแห่แหนไปตามถนนในเขตตลาดรอบเมืองเพชรบูรณ์มีริ้วขบวนจากหน่วยงานและอำเภอต่าง ๆ ร่วมแห่แหนด้วยมีผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมทั้งคณะข้าราชการและคนบิที่ที่จะเข้าทำพิธีอุ้มพระนำขบวน และนำไปไว้ที่

ลานสวนสาธารณะเพชรบุรีให้ประชาชนทำความเคารพสักการะและมีกิจกรรมปิดทององค์พระพุทธรมหาธรรมราชาและเทศนาโดยพระอาจารย์ชื่อดัง

ในวันรุ่งขึ้นเป็น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ซึ่งตรงกับวัน สารท ประชาชนส่วนใหญ่จะไปทำบุญที่วัด ก่อนที่จะไปรวมตัวกันที่บนอัมมจรรยริมฝั่งแม่น้ำป่าสักบริเวณหน้าวัดโบสถ์ชนะมารและในตอนช่วงเช้าของวันนี้ผู้ว่าราชการในฐานะเจ้าเมืองพร้อมด้วยเสนา ๔ เหล่าเวียง วัง คลัง นา ที่คัดเลือกจากคนหบดี และหัวหน้าหน่วยงานนำขบวนเรืออัญเชิญพระพุทธรมหาธรรมราชารวมทั้งขบวนเรือจากหน่วยงานและชุมชนทั้ง ๑๗ ชุมชน อำเภอต่างๆมาร่วมแห่แหนไปทำพิธีอุ้มพระดำน้ำที่วัดโบสถ์ชนะมาร

ในการทำพิธีนั้นเจ้าเมืองจะนำองค์พระดำน้ำทางทิศเหนือ ๓ ครั้งและทิศใต้ ๓ ครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งก็จะมีการทำนาย ทำให้ฟ้าฝนในการทำการเกษตรของจังหวัดเพชรบูรณ์อุดมสมบูรณ์ในขณะที่ทำการดำน้ำขบวนเรือนางฟ้าจะโปรยดอกไม้ลอยไปตรงบริเวณของการทำพิธีอุ้มพระดำน้ำ และขบวนเรือที่บรรทุกข้าวต้มลูกโยน กล้วยไข่ ขนมกระยาสาทยอยขึ้นไปให้ประชาชนที่นั่งชมพิธี ๒ ฟากฝั่งแม่น้ำป่าสัก ทำให้เกิดบรรยากาศที่สนุกและอิมเมม เมื่อเสร็จพิธีแล้วประชาชนจะนำเอาขันมาตักน้ำบริเวณที่นำองค์พระไปดำน้ำไปอาบและบูชาถือว่าเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์

ภาพที่ ๑๗๔ องค์พระพุทธรมหาธรรมราชา

ภาพที่ ๑๗๕ ผู้ว่าราชการจังหวัดเดินคู่กับคนเสื้อฟ้าเดินนำขบวนแห่

ภาพที่ ๑๗๖ ประดิษฐานองค์พระที่ลานสวนสาธารณะเพชรปุระ

ในงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำมีงานประเพณีของชุมชนที่เป็นกีฬาทางน้ำและเป็นที่ชื่นชอบของทุกชุมชน คืองานแข่งเรือพายทวนน้ำดังนั้นในแต่ละชุมชนจึงมีเรือแข่งประจำอยู่ทุกชุมชนสำหรับชุมชน ๘,๙ จะมีการส่งเรือแข่งไปร่วมแข่งขันทุกปี

ประเพณีการแข่งขันเรือทวนน้ำ

ประเพณีการแข่งขันเรือทวนน้ำหน้าวัดไตรภูมิเป็นการแข่งขันที่มีกันมาช้านานและมีลักษณะแตกต่างจากจังหวัดอื่นๆ ทั้งนี้เกิดจากข้อจำกัดที่แม่น้ำป่าสักมีลักษณะคดเคี้ยว แคนน้ำไหลเชี่ยวกรากจึงมีการแข่งขันเรือพายทวนน้ำแทนที่จะเป็นการแข่งขันพายเรือตามน้ำที่มีการแข่งขันกันทั่วไป เป็นการแข่งขันที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ ประเพณีการแข่งขันนี้จะจัดร่วมกับงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำทุกชุมชนและทุกเครือข่ายวัฒนธรรมจะไปร่วมแข่งขัน และจากการสนับสนุนของเทศบาลและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นช่วยกันสนับสนุนและฟื้นฟูจึงเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว

เรือแข่งของชุมชน ๘,๙ มี ๒ ลำคือเรือมณีสายชล และเรือมังกรทอง ได้ซื้อมาจากหมู่บ้านน้ำครกใหม่จังหวัดน่าน ตัวเรือขุดจากไม้ตะเคียนหิน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลในสมัย ด.ร.วิศิษฐ์ โฆษิตานนท์ เป็นนายกเทศมนตรีนำมาซ่อมแซมตกแต่งโดยช่างสงวน ศูนย์นพพา อำเภอบ

โพธาราม จังหวัดราชบุรี และช่างแร่ บ้านปากน้ำ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ เคยได้รับรางวัลรางวัลชนะเลิศ
ในงานอุ้มพระดำน้ำในปี๒๕๔๖และรองชนะเลิศอันดับ ๑ ในงานแข่งเรือทวนน้ำ

ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุเนื่องในงานเทศกาลสงกรานต์ของชาวชุมชนวัดโพธิ์เย็น

ประเพณี"งานสงกรานต์" ซึ่งเป็นงานประเพณีของชุมชนที่ ๘,๙ ได้จัดทำกันมาเป็นประจำทุกปี
จากการให้ข้อมูลของ ด.ร.วิศัลย์ โฆษิตานนท์ได้อธิบายถึงที่มาของงานประเพณีสงกรานต์ไว้ดังนี้

คำว่าสงกรานต์แปลความหมายของคำศัพท์คือการย้ายหรือการเคลื่อนที่ กล่าวคือเป็นวันที่
พระอาทิตย์ย้ายเข้าสู่ราศีเมษ เป็นวันต้อนรับปีใหม่ซึ่งมีอยู่ ๓ วันด้วยกันคือ

๑. เป็นวันที่พระอาทิตย์ขึ้นสู่อราศีเมษ
๒. เป็นวันเนา
๓. เป็นวันเถลิงศก

ใน ๓ วันนี้นักจะตกอยู่ในระหว่างวันที่ ๑๓-๑๕ ของเดือนเมษายนแทบทุกปี โดยมีวันที่ ๑๓
เป็นวันมหาสงกรานต์

ในท้องฟ้ากว้างนี้ทางโหราศาสตร์แบ่งออกเป็นส่วนๆละ๓๐ องศาเรียกว่า ราศีแต่ละราศีจะตั้ง
ชื่อราศีตามดาวที่อยู่ประจำราศีนั้นๆ โดยเริ่มที่กลุ่มราศีเมษ คือกลุ่มดาวแกะตัวผู้เรื่อยไปจนถึงราศี
กุมภ์ คือดาวคนถือหม้อ(เพราะต้องใช้เวลาผ่านเดือนราศีมีนอีก ๑ เดือนประมาณวันที่ ๑๓มีนาคม๑๓
เมษายนจะครบรอบ๑ปีพอดี) ซึ่งดวงอาทิตย์จะใช้เวลาผ่านกลุ่มดาวแต่ละกลุ่มเป็นเวลา ๑ เดือนโดย
โคจรเป็นทักษิณาวรรตคือจากซ้ายไปขวาดังนั้นในความหมายของสงกรานต์จะมีทุกเดือนแต่เมื่อ
ครบรอบปีเราจะถือว่าเป็นมหาสงกรานต์เป็นการถือว่าเป็นวันปีใหม่ของไทยคือครบรอบปี

ประวัติของสงกรานต์มี ๒ตำนานตำนานแรกคือเรื่องของธรรมบาลกุมารบุตรของเศรษฐีที่
ร่ำรวยและเฉลียวฉลาดมากเรียนจบศิลปวิทยาตั้งแต่อายุ ๗ ขวบรอบรู้ภาษาสัตว์ต่างๆอีกด้วย
ช่วยเหลือแก้ปัญหาให้กับประชาชนทั่วไปจนท้าวภิลพรหมเกิดความอิจฉาและกลัวจะไม่มีใครนับถือ
ตนจึงคิดจะกำจัดโดยลงมาถามปัญหาธรรมบาลกุมาร ๓ ข้อถ้าตอบไม่ได้จะตัดเศียรธรรมบาลกุมาร
และถ้าแก้ได้ภิลพรหมจะตัดเศียรบูชาธรรมบาลกุมารๆ แก้ไม่ได้จึงขอเวลา ๗ วัน

ธรรมบาลกุมารคิดแก้ปัญหาไม่ได้จึงแอบหนีไปนั่งอยู่ใต้ต้นตาลบังเอิญได้ยินนกอินทรียสองตัว
เมียที่ทำรังอยู่บนต้นตาลเจรจากัน ตัวเมียถามตัวผู้ว่าพุงนี้จะได้อาหารที่ไหนกิน ตัวผู้ตอบจะได้กินซากศพ
ธรรมบาล ตัวเมียซักต่อว่าเพราะอะไร ตัวผู้จึงเล่าถึงการทำพินระหว่างท้าวภิลพรหมกับธรรมบาลกุมาร ตัว
เมียจึงถามถึงปัญหา ๓ ข้อนั้นคืออะไรตัวผู้จึงเล่าให้ฟังดังนี้

ปัญหาข้อที่ ๑ ตอนเช้าราศีอยู่ที่ไหน คำตอบคืออยู่ที่หน้า ผู้คนทั้งหลายจึงเอาน้ำล้างหน้า

ปัญหาข้อที่ ๒ ตอนกลางวันราศีอยู่ที่ไหน คำตอบคือราศีอยู่ที่อก คนจึงเอาน้ำลูบอก

ปัญหาข้อที่ ๓ ตอนค่ำราศีคนอยู่ที่ไหน คำตอบคือ ราศีอยู่ที่เท้าคนจึงเอาน้ำล้างเท้า

ฝ่ายธรรมบาลกุมารได้ทราบคำแก้ปัญหของนกอินทรีจึงกลับไปยังปราสาทเมื่อทำวกบิลพรหมมาขอฟังคำตอบจึงแก้ปัญหาได้ถูกต้องทำวกบิลพรหมจึงต้องตัดศีรษะของตนตามสัญญาแต่ศีรษะของทำวกบิลพรหมมีฤทธิ์เดชมากถ้าโยนลงบนพื้นดินจะเกิดเป็นไฟไหม้โลก ถ้าโยนลงในมหาสมุทรน้ำในมหาสมุทรจะเหือดแห้ง โยนในอากาศก็แห้งแล้ง ฝนไม่ตกทำวกบิลพรหมจึงให้ธิดาทั้ง ๗ ซึ่งเป็นบริจาริกาของพระอินทร์ให้เอापานมารับซึ่งมีเกณฑดังต่อไปนี้

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันอาทิตย์นางสงกรานต์ชื่อว่า “ทุงษะ” ทัดดอกทับทิม เครื่องประดับคือบัวทมราช ภักษาสดอกอุทุมพร อาวุธมือขวาจักร มือซ้ายสังข์ พาหนะครุฑ ในปีนั้นเรือกสวนไร่นา เผือกมันมีลู่แพง

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันจันทร์ นางสงกรานต์ชื่อว่า “โคราค” ทัดดอกปีป เครื่องประดับมุกดา ภักษาหารคือเตลั่ง อาวุธคือพระขรรค์มือซ้ายถือไม้เท้า พาหนะคือพยัคฆ์ ในปีนั้นจะแพ้เสนาบดี แพ้ท้าวพระยาและนางพระยา

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันอังคารนางสงกรานต์ชื่อว่า “รากษส” ทัดดอกบัวหลวง เครื่องประดับโมรา ภักษาหารโลหิต อาวุธมือขวาตรีศูล มือซ้ายธนู พาหนะ วราหะ ในปีนั้นจะเกิดอันตรายกลางเมือง จะเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม และมีความเจ็บไข้กันมาก

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันพุธนางสงกรานต์ชื่อว่า “มณฑา” ทัดดอกจำปา เครื่องประดับไพฑูรย์ ภักษาหารนมเนย อาวุธมือขวาเข็ม มือซ้าย ไม้เท้า พาหนะคัทรภะ(ลา) ในปีนั้นท้าวพระยาจะได้เครื่องกำนัลจากต่างประเทศแต่มักจะแพ้ลูกอ่อน

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันพฤหัสบดี นางสงกรานต์ชื่อว่า “กิริณี” ทัดดอกมณฑา เครื่องประดับมรกต ภักษาหารถั่ว งา อาวุธมือขวาขอ มือซ้ายปิ่น พาหนะ คชสารในปีนั้นมักจะแพ้เจ้าไทย พระสงฆ์ราชาคณะเดือดร้อน

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันศุกร์ นางสงกรานต์ชื่อว่า “อหิมทา” ทัดดอกจกกลณี เครื่องประดับบุศราคัม ภักษาหารกล้วยน้ำว้า อาวุธมือขวาพระขรรค์ มือซ้ายพิณ พาหนะสิงห์ ในปีนั้นข้าว น้ำ ผลไม้จะอุดมสมบูรณ์ แต่จะมีพายุจัด และเกิดเจ็บตายกันมาก

ถ้าปีใดวันที่ ๑๓ เมษายน วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันเสาร์ นางสงกรานต์ชื่อว่า “มโหธร” ทัดดอกสามหาว เครื่องประดับนิลรัตน์ ภักษาหารเนื้อทราย อาวุธคือจักร มือซ้ายตรีศูล พาหนะมยุรา(นกยูง) ในปีนั้นมักจะเกิดภัยอันตรายกลางเมืองและมีโจรผู้ร้ายชุกชุม

นางทงชะเป็นพี่สาวคนโตซึ่งเอาพานรับศีระของบิดานำไปแห่รอบเขาพระสุเมรุเป็นเวลา ๖๐ นาทีแล้วนำไปประดิษฐาน ณ ถ้ำคันธุลี เขาไกรลาส การนำไปแห่นั้นจะมีเครื่องดีดสี่ตีเป่ามีเทพบุตร เทพธิดาประมาณแสนโกฏิเป็นบริวาร จากนั้นน้องๆก็จะเปลี่ยนเวรกันนำไปแห่แล้วนำไปล้างที่สระ อนินดาต ๗ ครั้งแล้วนำไปเก็บไว้ที่เดิมหมุนเวียนกันตลอดไป

ตำนานของวันมหาสงกรานต์นี้เป็นไปตามความเชื่อทางโหราศาสตร์อันเนื่องจากศาสนา พราหมณ์สำหรับเรื่องที่ ๒จะเป็นความเชื่อของศาสนาพุทธดังนี้

ขณะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทับอยู่ที่เชตะวันมหาวิหารอยู่ต่อมาวันหนึ่งพระเจ้าประสนธิโกศลได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์และได้ทูลถามว่า รัชสมัยของพระสุริยเทพแผดกล้าและมีความร้อนแรงหนักหนาทำให้มนุษย์ทั้งหลายมีความเจ็บไข้เป็นอันมาก บางปีข้าวยากมากแพง บางปีข้าวปลานาเกลือ บริบูรณ์ก็มี บางปีฝนตกในเดือนแรกน้ำมากแต่ต้นปีครั้นเมื่อถึงปลายปีน้ำก็เหือดแห้งไปหมด บางปีทำให้เกิดอัคคีภัยทำให้ไฟไหม้บ้านเรือน บางปีท้าวพระยาเสนาบดีคิดทรยศต่อองค์พระมหากษัตริย์ บางปีสัตว์ต้งครรภ์แล้วคลอดบุตรแล้วล้มตายจะแก้ไขอย่างไร จึงจะทำให้มนุษย์นิกรจึงจะรอดพ้นจากความทุกข์ยากและเจ็บป่วย

พระองค์ทรงตอบว่า ประชาชนทั้งหลายอย่าประมาท ให้ถือศีลให้ทานแก่คนยากจน คนกำพร้า แล้วให้มาประชุมพร้อมกัน ณ ที่แห่งหนึ่งแห่งใดแล้วให้เอาน้ำอบ น้ำหอมเครื่องหอมต่างๆนั้นมาทำเป็น น้ำสรงพระภิกษุสงฆ์ พระพุทธรูป พระสฤป เจดีย พระศรีมหาโพธิ์และรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ปู่ย่า ตา ยาย บิดามารดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์แล้วท่านเหล่านั้นจะให้ศีลให้พรและรักษาศีล ๕ ศีล ๘ แล้วทำดวงจิตของตนให้แน่วแน่ หมั่นสดับตรับฟังพระธรรมเทศนา ท่านเหล่านั้นก็จะพ้นภัยสมดังความปรารถนาของตน

และอีกประการหนึ่งก็คือ หญิงก็ดี ชายก็ดี เป็นผู้มิจิตกรุณาต่อสัตว์ทั้งหลายเช่น ปลา เต่า นก ผู้คนเหล่านั้น จะได้เสวยสุขความเจริญเป็นอันมากยิ่งได้มีโอกาสได้ชีวิตสัตว์ใหญ่เช่นโค กระบือจะได้เสวยสุขสำราญอายุยืนยาวประกอบด้วยกำลังกาย กำลังปัญญา กำลังทรัพย์และไม่มีโรคภัยเบียดเบียน

สำหรับชุมชนวัดโพธิ์เย็นจะมีกำหนดการในการจัดประเพณีรดน้ำดำหัวดังนี้ ในสมัยก่อนจะเริ่มงานตั้งแต่วันที่ ๑๓ เมษายน ก่อนวันสงกรานต์หนึ่งวันพระภิกษุจะตักบาตรให้ชาวบ้านมาก่อนพระทราญในตอนเย็น ตกแต่งพระทราญด้วยดอกไม้ พระภิกษุจะโยงด้วยสายสิญจน์จากพระทราญขึ้นบนศาลากับพระพุทธรูปในวันรุ่งขึ้นคือวันที่ ๑๓ เมษายน ในเวลาเช้า ชาวบ้านในเมืองจะนำเอาอาหาร คาว หวานเช่นขนมมสว มาถวายพระภิกษุในวัดใกล้บ้านเช่นวัดโพธิ์เย็น วัดประตูดาว วัดไตรภูมิ

วัดโบสถ์ชนะมาร พร้อมทั้งนำกระดูกของปู่ย่าตายายมาวัดด้วย เพื่อทำพิธีอุทิศส่วนกุศลไปให้ เพราะเชื่อว่าผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะมารับส่วนกุศลจากลูกหลาน

ในตอนกลางวัน พวกหนุ่มๆ สาวๆ จะเล่นการละเล่นกันเช่น เล่นส่บ้า ก้อยล้อ ทอดหลุม พอตกกลางคืน หนุ่มๆ สาวๆจะนัดกันมาราวงที่ลานวัดทุกคืน หรือตามลานบ้านที่มีพื้นที่กว้างๆเล่นกันอย่างสนุกสนานเป็นเวลา ๑๕ วัน จึงเลิกพากันไป ดนตรีที่ใช้ประกอบการละเล่นเช่น โทน ฉิ่ง ปี่ ส้อง

ปราชญ์ในท้องถิ่น

การแพทย์แผนไทย หมออดู การสะกดวิญญาณ

นายเฟื่อง มะลิวัลย์ อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๐ ต.ในเมือง อ. เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพเป็นนักการภารโรงอยู่ที่โรงเรียนเทศบาลหนึ่ง (บ้านในเมือง)ปัจจุบัน เกษียณอายุราชการแล้ว เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญวิชาต่างๆได้แก่

๑. การนวดแผนโบราณ ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากนางพิน มะลิวัลย์ผู้เป็นแม่ เมื่อมีผู้ป่วยอาการปวดหลัง ปวดขา ปวดไหล่ ยกแขนขาไม่ได้ หมอเฟื่องจะนวด(จับเส้น) วันละ ๒ ชั่วโมง ทุกวันประมาณ ๗ วัน

๒. หมอรักษากระดูกหัก ได้เรียนวิชามาจากอาจารย์ลา เพชรแสง ถ้ากระดูกหักจะใช้น้ำมันงาชาวปลูกเสกก่อนจะนำไปรักษาผู้ป่วย โดยวิธีการใช้น้ำมันที่ปลูกเสกแล้วทาบริเวณที่กระดูกหักทุกวัน ซึ่งถ้าผู้ป่วยเป็นเด็กจะใช้เวลารักษาประมาณ ๑๕ วัน ส่วนผู้ใหญ่ใช้เวลารักษารักษาประมาณ ๔๕ วัน

๓. การสะกดผีตายโหง ถ้ามีผีตายโหงหรือมีการคลอดลูกตาย ในสมัยโบราณ ถ้าไม่มีการสะกดวิญญาณของผีตายโหง วิญญาณจะมาหลอกหลอนรังควาญญาติพี่น้องและชาวบ้าน จึงมักจะรีบทำการเผาศพหรือฝังศพก็ได้ ถ้าฝังศพก็จะบรรจุศพในโลงแล้วนำไปฝังดิน ก่อนปิดฝาโลงจะมีการทำพิธีโดยการนำเอาดินโรยหน้าผาก หน้าอกและเท้าศพ และมีการท่องคาถา ๓ จบ แล้วจึงปิดฝาโลงศพ แล้วเอาดินถมหลุมศพให้เต็มจนพูน เมื่อฝังศพมาครบ ๓ เดือนแล้วจึงทำพิธีถอนคาถาสะกดดวงวิญญาณ เพื่อให้วิญญาณไปเกิดหรือไปรับกรรมดีกรรมชั่วที่กระทำมา ส่วนค่ายกครู(เงินค่าจ้างทำพิธีหรือค่าค่าย) ใช้ดอกไม้ธูปเทียนพร้อมเงินจำนวน ๒๔๙ บาท ถ้าไม่มีการถอนคาถาสะกดผีภายใน ๓ เดือน ผู้ทำพิธีจะป่วยเป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต

๔. การทำนายดวงชะตาและตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ได้เล่าเรียนมาจากพระอาจารย์สมุ นุญมา ความรู้ทั้ง ๔ เรื่องนี้ได้ถ่ายทอดให้นายณรงค์ มะลิวัลย์ซึ่งเป็นบุตรชายไว้เรียบร้อยแล้ว

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายเดช ศุภสาร ต.ในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

ปราชญ์ในท้องถิ่น

แพทย์แผนไทย , โหราศาสตร์

หมอจันทร์ พรหมเมือง เป็นคนบ้านในเมืองตั้งบ้านเรือนอยู่หน้าวัดโพธิ์เย็น ได้บวชเป็นพระภิกษุนานเท่าไรไม่ทราบพรรษา ได้ลาสิกขามาแต่งงานกับนางไผ่ มีบุตรธิดา ๒ คน ได้ศึกษาวิชาแพทย์โบราณและวิชาโหราศาสตร์ด้วยตนเองจนชำนาญ ได้รักษาคนป่วยไข้ด้วยยาสมุนไพร หายเจ็บป่วยทุกราย และบางคนขอให้ทำนายดวงชะตา ก็ทำนายได้แม่นยำจนผู้คนนับถือมีชื่อเสียงเป็นจำนวนมาก

ปัจจุบันหมอจันทร์ พรหมเมืองได้เสียชีวิตแล้ว

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นางนภา ไกรเพชร บ้านโพธิ์เย็น ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ปราชญ์ในท้องถิ่น

ศาสนพิธี

นายสมบุญ บัวบาง อยู่บ้านเลขที่ ๙๓ ถนนสนามชัย ต. ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์หมายเลขโทรศัพท์ บ้าน ๐๕๖ ๗๒๒๒๓ มีอาชีพ ๐๘๓-๒๑๙-๔๐๑๑ มีความรู้ในด้านจัดตั้งศาลพระภูมิ เป็นพิธีกรในงานต่างๆ รับจัดดอกไม้ และเครื่องประดับในงานพิธีต่างๆ

จากข้อมูลชุมชน

ด้านภูมินามวิทยา

ทำให้ทราบลักษณะของสภาพภูมิประเทศของแต่ละชุมชน โดยเฉพาะทำให้ทราบว่าชุมชนตั้งอยู่ริมน้ำและลำคลองต่างๆเป็นส่วนใหญ่ โดยมีแม่น้ำป่าสักเป็นแม่น้ำสำคัญและใช้ลำน้ำเป็นแหล่งอุปโภคบริโภคมีความร่วมมือในการช่วยกันอนุรักษ์แม่น้ำและลำธาร เราอาจจะสรุปความสำคัญของแม่น้ำกับวิถีชีวิตในอดีตของชาวเพชรบูรณ์ได้ดังนี้

๑.มีความสำคัญในการยังชีพเช่นใช้อาบ กิน ชักเสื้อผ้า ปลูกผัก จับปลา(เช่นประวัติชุมชนบ้านคลองศาลา)

๒.ใช้เป็นเส้นทางคมนาคม(เช่นประวัติชุมชนบ้านมนเมือง)

๓. ใช้เป็นแหล่งประกอบอาชีพค้าขาย(ประวัติชุมชนบ้านในเมือง)

๔.ใช้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อเช่นพิธีอุ้มพระดำน้ำ(เช่นประวัติชุมชนบ้านในเมือง ตำนานอุ้มพระดำน้ำ

๕.เป็นแหล่งบันเทิงใจให้เกิดภูมิปัญญาเช่นคิดวิธีการจับปลาด้วยวิธีการต่างๆเช่นการใช้ปลาเน่า ดางโดด กับดักปลาฯ หรือคิดสรรสร้างเครื่องมือมาใช้ในการจับปลา เช่นสุม ช้อง ไช ลี เป็นต้น (ภูมิปัญญาจากชุมชน ๕,๘,๙และ๑,๒,๓,๔,๑๔ ฯ)

๖.เป็นจุดเกิดเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์เช่นตำนานอุ้มพระดำน้ำ ตำนานนางผมหม
เป็นต้น ตำนานพระพุทธรูปมหาธรรมราชา

เหตุการณ์และตำนาน, นิทานท้องถิ่น

เหตุการณ์เช่นการประหารชีวิต นักโทษ ตำนานการพบองค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชา ตำนาน
นางผมหม ตำนานเกี่ยวกับอภินิหาริย์ขององค์พระพุทธรูปมหาธรรมราชา ตำนานหลวงพ่เพชรมีชัย
ตำนานวัดทั้ง ๑๐วัดเป็นการสะท้อนภาพประวัติศาสตร์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ ว่ามีที่มาอย่างไรเช่นวัด
พระแก้วน่าจะเป็นวัดในวัง วัดมหาธาตุเป็นวัดคู่บ้านคู่เมือง วัดโพธิ์เย็นและวัดช้างเผือกเป็นวัดที่บอก
ให้ทราบถึงชุมชนที่ร่วมสมัยและมีเชื้อสายเดียวกันบอกยุคสมัยของชุมชน

นิทานเรื่องถ้าสมบัติสะท้อนภาพค่านิยมของชุมชนเน้นความซื่อสัตย์

เพลงพื้นบ้านสะท้อนลักษณะนิสัยเจ้าบทเจ้ากลอนของชนท้องถิ่นบ้านสะเดียง เป็นต้น

ข้อมูลแบบอมมุขปาฐะ

สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนด้านศิลปะและความงามเช่นวัดต่างๆมีองค์พระพุทธรูปที่งดงามเช่น
พระงามหลวงพ่เพชรมีชัย พระพุทธรูปมหาธรรมราชา เจดีย์ทรงต่างๆบอกยุคสมัยของประวัติชุมชน

ข้อมูลด้านผสมได้แก่ประเพณีต่างๆได้แก่

ก. ประเพณีส่วนบุคคล

ข. ประเพณีของชุมชน

ประเพณีคือบรรทัดฐานของสังคมเป็นตัวกำหนดให้สมาชิกของสังคมดำรงชีวิตในบรรทัด
ฐานที่สังคมได้กำหนดไว้ตั้งแต่เกิดจนตายเป็นการตอบกรอบอ้างอิงของสังคมที่บอกไว้ว่า

- ต้องทำอย่างไรจึงจะเป็นคนดี / ต้องไม่ทำอะไรจึงจะเป็นคนดี
- ควรจะทำอย่างไร จึงจะเป็นคนดี / ไม่ควรทำอะไรจึงจะเป็นคนดี
- อาจจะทำ อย่างไม่รู้ จึงจะเป็นคนดี

ดังนั้นประเพณีจึงมีรูปแบบที่ต้องปฏิบัติเช่นประเพณีการแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ การเกิด
การบวชและประเพณีการตาย เป็นต้น

การปฏิบัติตามประเพณีคือคำตอบว่าต้องทำหรือไม่ต้องทำ ส่วนใหญ่คือจารีตประเพณีเช่น
ผู้หญิงทุกคนต้องมีครอบครัวโดยการแต่งงานตามประเพณีจึงจะเป็นคนดี การหนีตามชายไปเป็นสิ่งที่
ต้องไม่ทำจึงจะเป็นคนดี

สิ่งที่ควรทำจึงจะเป็นคนดีเช่นการมารดน้ำดำหัวขอพรจากพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ควรทำจึง
จะเป็นคนดี ไม่ควรดื่มรันไม่ฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ไม่ควรทำจึงจะเป็นคนดีส่วนใหญ่จะเป็นประเพณี

การปฏิบัติที่อาจจะทำแล้วเป็นคนดีได้แก่การทำตามธรรมเนียมเช่นไม่นั่งน้อยหม่นน้อยไปในวัดการไปลามาไหว้การเป็นต้น

จากบรรทัดฐานประเพณีทั้งส่วนบุคคลและประเพณีของชุมชน ทั้ง๑๗ ชุมชนของตำบลในเขตเทศบาลเมืองส่วนใหญ่จะมีเหมือนกันแสดงให้เห็นว่าเป็นกลุ่มของชุมชนที่มีเชื้อสายเดียวกันจะมีแปลกแยกคือชุมชนที่๖ซึ่งเป็นคนจีน

ภูมิปัญญาของชุมชน

ภูมิปัญญาของชุมชนคือการบ่งบอกถึงเฉลียวฉลาดของบรรพบุรุษชาวเพชรบูรณ์ เราจะได้เห็นว่าชาวชุมชนแต่ละชุมชนมีความสามารถเหมือนกันและแตกต่างกันไปเช่นความสามารถในเชิงช่าง เช่นด้านการจักสานได้แก่ชุมชนวัดช้างเผือก วัดทุ่งสะเดียง ชุมชนวัดภูเขาดิน ชุมชนบ้านในเมืองเพราะทั้งหมดอาศัยอุริมน้ำป่าสักและลำคลอง

ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร ได้แก่ชุมชนบ้านสะเดียงชุมชนวัดพระแก้วเป็นต้น

ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาหารได้แก่ชุมชนวัดมหาธาตุ วัดเพชรวาราม ชุมชนวัดพระแก้ว

ภูมิปัญญาด้านการถนอมอาหารชุมชนวัดทุ่งสะเดียง ชุมชนบ้านในเมือง

ภูมิปัญญาด้านเชิงช่างได้แก่ชุมชนวัดทุ่งสะเดียง ชุมชนวัดภูเขาดิน

ภูมิปัญญาด้านการเล่นพื้นบ้าน ชุมชนบ้านสะเดียงชุมชนบ้านในเมือง ชุมชนวัดภูเขาดินเป็นต้น

แนวทางวิเคราะห์ข้อมูลและประเด็นปัญหาอันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน

จากแนวคิดในการนำผลการวิเคราะห์มาทำรายงานผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์โดยได้ผลสรุปอย่างไรนำเสนอเพื่อให้ตัวแทนในชุมชนในเมืองได้รับทราบโดยการทำประชาคมแสวงหาแนวทางพัฒนาร่วมกัน ในสองประเด็นหลักคือ

- ประเพณีที่ประชาคมเลือกและควรอนุรักษ์เผยแพร่
- ภูมิปัญญาของชุมชนที่ควรส่งเสริมและพัฒนา

ประเพณีที่น่าสนใจและควรอนุรักษ์เผยแพร่

จากข้อมูลในการวิเคราะห์ทางคติชนวิทยาได้ข้อค้นพบข้อมูลจากประเพณีของแต่ละชุมชนดังนี้คือ

ประเพณีส่วนบุคคลได้แก่

ประเพณีแต่งงาน

ประเพณีขึ้นบ้านใหม่

ประเพณีการเกิด

ประเพณีการอบรมเลี้ยงดูบุตร

ประเพณีการบวช

ประเพณีการตาย

ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย

ประเพณีส่วนบุคคลทั้ง ๗ ประเพณีนี้ทุกชุมชนมีรูปแบบโครงสร้างคล้ายคลึงกันแต่ไม่เหมือนกัน ทั้งหมดยกตัวอย่างเช่นประเพณีการแต่งงานของชุมชนวัฒนธรรมบ้านสะเดียงก็จะมีรูปแบบของงานเหมือนกับชุมชนวัดไตรภูมิเป็นต้นแต่รายละเอียดปลีกย่อยอาจจะมีข้อแตกต่างกันดังข้อมูลต่อไปนี้

ประเพณีการแต่งงานของชาวบ้านในเมืองชุมชนเครือข่ายวัดไตรภูมิมีข้อมูลดังนี้ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

การสู่ขอ

หนุ่มสาวคู่ไหนรักกัน พ่อแม่หนุ่มจะไปขอสาวจากพ่อแม่ สาวจะต้อนรับอย่างดี พ่อแม่สาวจะเรียกร่องสินสอดทองหมั้นกับพ่อแม่หนุ่ม เมื่อตกลงกันได้แล้ว ก็จะหมั้นกันไว้ก่อนหรือจะกำหนดการแต่งงานกันเลย สินสอดที่เรียกอย่างมาก ๑๐๐ บาท การหมั้นจะหมั้นด้วยสร้อยทองหรือแหวนทองแล้วแต่มากน้อย

พิธีแต่งงาน

การกำหนดวันและพิธีกรรม

การแต่งงานก่อนถึงวันแต่งงานจะต้องดูฤกษ์ยามที่เป็นวันดีมีศิริมงคล วันแต่งงานจะจัด ๒ วันคือวันเตรียมงานกับวันแต่งงาน วันแต่งงานมักจะแต่งในเดือนคู่เช่นเดือน ๔ เดือน ๖ วันแรกเป็นวันเตรียมงาน ทำอาหารเพื่อเลี้ยงแขกในวันรุ่งขึ้น วันที่สองตอนเช้าเจ้าสาวและเจ้าบ่าวตักบาตรเลี้ยงพระโดยนิมนต์พระมาทำพิธี ๕-๗ รูปโดยพรมน้ำมนต์ให้เจ้าสาวและเจ้าบ่าว

การแห่ขันหมาก

ขั้นตอนต่อไปคือการแห่ขันหมากๆที่เจ้าบ่าวจะแห่ไปบ้านเจ้าสาวตามฤกษ์ที่หาไว้ประกอบไปด้วยต้นกล้วยต้นอ้อยอย่างละ ๒ ต้น ขันหมากมี ๓ ขันคือขันหมากต้น ขันหมากที่สองและขันหมากที่สาม ในขันหมากที่สามจะใส่ใบพลู ๑๖ ใบ หมากแกละลูก ถั่ว ๔ ถุง, งา ๔ ถุง, ใบคูณ ๑๖ ใบ ใบสวาท ๑๖ ใบ, ใบรัก ๑๖ ใบ, ใบเงิน ๑๖ ใบ, ใบทอง ๑๖ ใบ

ผู้ที่ถือขันหมากจะต้องเลือกผู้หญิงที่แต่งงานแล้วและครองคู่กับสามีอย่างราบรื่นร่ำรวย คนถือขันสินสอดจะต้องเป็นน้องของเจ้าบ่าว ฝ่ายเจ้าสาวจะต้องมอบซองเงินให้คนถือสินสอด ส่วนขันหมากนั้นจะต้องนำเอาไปวางไว้บนหัวนอนของเจ้าบ่าวและเจ้าสาวโดยไม่ต้องให้ใครรับขันหมากแทน นอกจากนี้ยังมีขนมขันหมากอีกโดยจัดเป็นคู่ๆ ผู้รับสินสอดคือพ่อแม่ของเจ้าสาว ต้องนับสินสอด

เสียก่อนโดยวางนับบนผ้าที่เตรียมไว้ เมื่อนับครบแล้วนำถั่วงาหวานลงบนสินสอดนั้น แม่เจ้าสาวจะรวบห่อผ้าเงินสินสอดใส่กระบุงแล้วแบกไปเก็บไว้ ระหว่างที่แบกนั้นปากก็พูดว่า "แบกเงินแบกทอง"

การผูกข้อมือ(บางบ้านมีพิธีรดน้ำสังข์เพิ่มเข้ามา)

จากนั้นก็ทำพิธีผูกข้อต่อแขน ญาติฝ่ายเจ้าบ่าวใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือเจ้าสาวและอวยพรให้ร่ำรวยมีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมือง ทางญาติฝ่ายเจ้าสาวจะผูกข้อมือเจ้าบ่าวและอวยพรเหมือนกันพอเสร็จพิธีก็ร่วมกันรับประทานอาหาร

พิธีส่งตัว

สำหรับพิธีในการส่งตัวจะมีการมอบบ่อน(ที่นอน)ให้เจ้าสาวและเจ้าบ่าว จะเลือกคู่แต่งงานที่มีความสุขมีความร่ำรวย อยู่ด้วยกันยืนยาวเป็นผู้มีบุญที่นอน ใช้ดอกกุหลาบและเงินโรยบนที่นอน ให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวนอนบนที่นอนสมมติว่าหลับแล้ว ตื่นขึ้นมาเห็นเงินทองมากมายจึงช่วยกันเก็บเงินเก็บทอง พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายก็อบรมส่งสอนให้รักกันและให้ภักย์กันและกัน อยู่ครองคู่กันอย่างมีความสุขตลอดไป

ในการหมั้นนั้นถ้าฝ่ายหญิงผิดสัญญา ไม่ยอมแต่งงานกับฝ่ายชาย ทรัพย์สินที่เรียกว่าของหมั้นนั้นต้องคืนให้กับฝ่ายชาย แต่ละฝ่ายมีสิทธิ์ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายได้หากผิดสัญญา

สำหรับบ้านสะเดียงมีรูปแบบเหมือนกันแต่ส่วนปลีกย่อยต่างกันเช่นเมื่อขบวนขันหมากแห่มาก็ทำพิธีล้างเท้าให้เจ้าบ่าวเป็นต้น

ในบรรดาประเพณีส่วนบุคคลที่สำคัญแต่เลือนหายไปคือประเพณีการเกิดและวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตร การโกนจุก ไว้เกละซึ่งสมควรจะเผยแพร่ดังนี้

ประเพณีการเกิด

การทำคลอด

หญิงมีครรภ์ เมื่ออายุครรภ์ครบ ๙ เดือน จะเริ่มปวดท้องเตรียมคลอด สามียะไปตามหมอด้าย ซื่อยายแยบมาตรวจท้องว่าเด็กในครรภ์เอาหัวลงแล้วหรือยัง ถ้าหัวเด็กยังไม่ลง หมอด้ายจะตะล่อมท้องเบาๆ เพื่อให้เด็กเอาหัวลงเตรียมจะคลอด หมอด้ายจะให้หญิงมีครรภ์เบ่ง ๓ ครั้ง พอเด็กคลอดออกมาถึงพื้นก็เอาผ้าถุงของแม่ตรงที่เป็นชายรองรับไว้ สามียื่นหนุนหลังจะต้องเอามือกดท้องคนคลอดไว้ให้แน่น เพื่อกันไม่ให้รกบินขึ้นคือกลัวว่ารกจะไม่ตามออกมาหมอด้ายจะอุ้มเด็กให้คว่ำหน้า แล้วเอานิ้วมือล้วงปากเด็ก เพื่อควักเอาเมือกหรือเลือดในปากออก เมื่อเด็กร้องแล้ว เอาผ้าห่อตัวเด็กไว้

หมอด้ายจะเอารกออก เมื่อรกออกแล้วให้ผู้คลอดกินยาทันที่ ยานี้คือส้มมะขามเปียกกับเกลือ ๑ ชามเป็นการล้างโลหิตที่ค้างอยู่

การตัดสายสะดือ เขาใช้เชือกหรือด้ายดิบผูกสายสะดือเป็นสองเปลาะรัดให้แน่น ทิ้งให้มีระยะว่างตรงกลางตอนที่ตัด ให้เหลือสะดือส่วนที่ติดต่อกับสายสะดือเด็กมีขนาดยาวเสมอเข่าเด็กแล้วเอาผิวไม้รวกตัดใช้ก่อน दिनรองรับ

การอาบน้ำเด็ก หลังจากตัดสายสะดือแล้วจึงจัดการอาบน้ำอุ่นอาบเด็ก ถ้ามีไขมันต้องเอาน้ำมะพร้าวทาตัวเด็กแล้วจึงอาบน้ำชำระให้สะอาด แล้วเอาผ้าสีเหลืองมห่อเด็กไว้

เรื่องรก เมื่อตัดสายสะดือเด็กแล้วจึงเอารกและสายสะดือล้างน้ำให้สะอาดแล้วบรรจุลงในกระบอกไม้ไผ่เอาเกลือกลบกันแน่น เมื่อครบสามวันหรือหญิงคลอดออกไฟแล้วจึงนำรกไปฝังใต้บันไดหรือใต้ต้นมะพร้าว

การร่อนกระดัง

หมอตำแยจะอุ้มเด็กลงกระดังใช้หลังกระดังเพราะหลังกระดังนุ่มและหยุ่นใช้ผ้าห่มพับเป็นสี่เหลี่ยมให้เด็กนอน เอาหมากแก่ มะพร้าวอ่อน อย่างละ ๑ ต้นวางไว้ใต้กระดังและริมกระดัง หมอตำแยยกกระดังขึ้นร่อนพอเป็นฟีนี แล้ววางกระแทกลงเบาๆพอให้เด็กตกใจร้องแล้ว เพื่อให้เด็กคุ้นเคยจะได้ไม่สะดุ้งตกใจ หมอตำแยจะร่อนกระดัง ๓ ครั้ง ๓ วัน ปากก็พูดว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกของใครรับไป” แล้วญาติคนอื่นๆร่อนจนครบทุกคน แล้วผูกข้อมือด้วยด้ายสายสิญจน์ให้เด็ก

การอยู่ไฟ

สามีและญาติช่วยกันจัดทำเตาไฟสำหรับอยู่ไฟบนแคร่ เตาไฟที่เตรียมไว้ ตัดต้นกล้วยเป็นท่อนๆผ่าเป็นสองซีกวางบนแคร่เอาดินเกลี่ยบนต้นกล้วยอีกทีแล้วจึงติดไฟ ทำพิธีดับพิษไฟ วงด้ายสายสิญจน์ ได้ฤกษ์บ้านต้องมีหมากพุทรา วางกองไว้รอบหลุมใต้ห้องที่อยู่ไฟ เพื่อกันผีกระสือ ให้หญิงคลอดลูกนอนอยู่ข้างเตาไฟ ก่อนจะนอนบนเตาไฟต้องเข้าซื้อเสียก่อน คือนอนตะแคงให้หมอตำแยเหยียบสะโพกทำให้กระดูกข้อเชิงกรานที่ครากกลับเข้าที่ แล้วจึงนอนบนกระดานไฟ หมอตำแยจะเสกขมิ้นกับปูนแดงทาท้อง และตำไฟลงกับเกลือพอกแผลที่ช่องคลอดเพื่อมิให้แผลเป็นหนองหรือให้แผลหายเร็ว

ภาพที่ ๑๖๙ ประเพณีการเกิด

การอยู่ไฟต้องนั่งเดี่ยว มีขมิ้นกับปูนแดงผสมเหล้าเอาสำลีชุบปิดสะดือทาท้องและหลังสำหรับดับพิษร้อนและรักษาร่างกายด้วย นอกจากนี้ยังมียาโรยบนถ่านไฟสำหรับรมตากันตาและเจ็บ ต้องมีโองใส่ น้ำเล็กน้อยหนึ่งใบ สำหรับดับไฟ หรือภาชนะใส่ต้มน้ำสำหรับต้มกิน

หน้าที่ของสามี

จะต้องคอยดูแลเรื่องอาหาร ตักน้ำ ต้มน้ำซักผ้าอ้อมและผ้านุ่งให้ภรรยา

อาหารของแม่หลังคลอด

อาหารจะต้องไม่เผ็ดจัด เพราะแม่ให้นมลูก กินข้าวกับปลาอย่าง ปลาปิ้ง หมูปิ้ง และเกลือพอได้หลายวัน กินแกงเลียงหัวปลีเพื่อจะได้มีน้ำนมมากขึ้น กินน้ำร้อนอาบน้ำร้อน

การเข้ากระโจม

หญิงอยู่ไฟต้องเข้ากระโจม มียาต้มสำหรับเข้ากระโจมประกอบด้วย เปลือกส้มโอ ใบส้มป่อย ตะไคร้ รวนน้ำ มะกรูด ๑ ผลผ่าสี่เสี้ยว ผักบุ้งลัอม เกลือหยาบมือ การเข้ากระโจมต้องเข้าตอนเช้านอก จากเข้ากระโจมแล้ว ต้องประคบตัวด้วย ยาสมุนไพรที่ต้มจากการเข้ากระโจม เอาออกจากหม้อต้ม ผสมกับน้ำเย็น แล้วทำลูกประคบสามลูก ประคบตามตัว อีกลูกหนึ่งนั่งทับ ประคบเสร็จแล้วเอาน้ำยาที่เหลืออาบให้หมด

การนั่งถ่าน

คือตักไฟก้อนถ่านแดงใส่ถาดแล้วให้หญิงอยู่ไฟนั่งของๆคร่อม มือขวาและมือซ้ายจับขาเก้าอี้ไว้ หมอตำแยจะฝืนท้องให้ทุกวัน คือเอามือกดดันตรงหัวเหน่าเพื่อช้อนให้มดลูกเข้าอู่เร็ว เมื่อฝืนมดลูกนี้ น้ำคาวปลาจะทะลักออกมา ทำให้หญิงอยู่ไฟสบายตัว การอยู่ไฟมีกำหนด ๗, ๑๕, ๒๙ วัน

ประเพณีการเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนบุตร

การโกนผมไฟ

เมื่อเด็กอายุได้หนึ่งเดือนกับวัน เป็นอันว่าล่วงพ้นอันตรายจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเข้าใจว่าเป็นผู้กระทำ ก็จัดการทำโกนผมไฟและทำขวัญ เป็นพิธีใหญ่ การโกนผมไฟต้องทำ “บัตรพลี” (เครื่องบวงสรวงสังเวย ถ้าเป็นรูปสามเหลี่ยมเรียก บัตรคงหมู ถ้าเป็นรูปตั้งสี่เส้าขึ้นไปเรียกบัตรพระเกตุ ถ้าเป็นรูปสี่เหลี่ยมมียอดเรียกบัตรนพเคราะห์) สังเวยพระภูมิเจ้าที่ตามธรรมเนียมผมผมที่โกนจะเหลือไว้ตรงกระหม่อมหย่อมหนึ่งเพื่อกันส่วนที่บางอยู่ นำผมที่โกนแล้วใส่กระทงมีใบบัวหรือใบตองรองรับ แล้วนำมาวางไว้บนพาน จากนั้นจึงนำไปลอยน้ำผู้ถือไปจะต้องพูดว่าขอให้อยู่เย็นเป็นสุขเหมือนพระคงคา

เมื่ออายุได้ ๓ เดือน มีร่างกายแข็งแรงขึ้นก็พลิกคว่ำได้เมื่อพลิกคว่ำได้ครั้งแรกเขามักเอาน้ำใส่ชันวางไว้บนหลังเด็ก เพราะเวลาพลิกคว่ำหน้าจะทุ้มลง หน้าอาจจะติดเบาะทำให้หายใจติดขัดอาจเป็นอันตราย ที่เอาชันน้ำตั้งบนหลังเด็กคงรู้สึกหนักๆและเย็นก็จะสะดุ้งและผงกหัวขึ้นเอง เมื่ออายุได้ ๓ เดือนให้กินข้าวบดกับกล้วยน้ำว้าสุกงอม นำกล้วยไปย่างก่อนนำมาบดเอาแต่เนื้อกล้วยใส่กล้วยไม้ใช้

เมื่ออายุได้ ๗ เดือน รู้จักลุกยืนโยงโย่หรือบางคนก็นั่งได้ ล่วงได้เดือนต่อมาก็คลานได้ พออายุ ๙ เดือนพื้นจะเริ่มขึ้นต่อจากนั้นก็ตั้งไข่สอนเดินและสอนพูดตามลำดับ เมื่อเด็กนอนแปลจะต้องไกวแล้วกล่อมด้วยเพลงที่มีทำนองไพเราะซ้ำๆ(เพลงกล่อมเด็ก) มีปลาตะเพียนห้อยแขวนให้ดูเล่นเพลินๆ ก็จะทำให้เด็กนอนหลับง่าย

การเลี้ยงเด็กหญิง นอกจากการดูแลเอาใจใส่ในเรื่องอาหารการกินแล้ว จะต้องอบรมกิริยามารยาทให้เรียบร้อย พูดจาไพเราะอ่อนหวาน เป็นคนดี ขยันขันแข็งในการทำงานรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ให้การศึกษา

การเลี้ยงเด็กชาย ก็เหมือนการเลี้ยงเด็กหญิงแต่มักจะสอนให้เข้มแข็ง อดทน รับผิดชอบในกิจการงานต่างๆสอนให้เป็นผู้นำครอบครัวและของสังคม

การโกนจุกตัดเกล้านั้นคำว่าจุกคือการเว้นเอาผมไว้ที่กลางกระหม่อม ส่วนเกล้านั้นจะเอาผมไว้ด้านข้างเป็นสองหย่อมเมื่อเด็กโตขึ้นมักใช้เรียกแทนชื่อเด็กนั้นว่าเจ้าจุกหรือเจ้าเกล้า ส่วนเด็กหญิงนิยมไว้จุก

วิธีโกนจุกหรือเกล้านั้นมักจะนำเด็กไปให้พระสงฆ์โกนเพื่อให้เป็นศิริมงคลแก่เด็ก มีการทำบุญแห่เหมือนการบวชนาค บางรายจะนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ที่บ้าน แล้วแต่ฐานะของแต่ละบุคคล

จากตัวอย่างประเพณีส่วนบุคคลของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองจะมีขั้นตอนในการดำเนินการคล้ายคลึงกันอันเป็นบทสรุปได้ว่าชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเป็นชนที่สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มชนเดียวกันมีกรอบระเบียบแบบแผนในการดำรงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายในลักษณะเดียวกันและกลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในทฤษฎีสัญลักษณ์นิยมดังนี้

G.H.Mead (Solomon.M).,(๒๕๕๓,หน้า๒๕๔) อ้างถึง ไม่เชื่อว่าการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในสังคมนั้นจะมีเป้าหมายเพื่อการครอบงำหรือมีอิทธิพลเหนือคนอื่นแต่มีส่วนร่วมหรืออยู่ในวัฒนธรรมนั้นเช่นการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มแล้วซึมซับจนกลายเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มและสัญลักษณ์นี้จะทำหน้าที่เป็นตัวสื่อกลางในการกระทำทางสังคม(คนภายนอกกลุ่มมองเห็นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม)และตีความหมายตามสัญลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์นั้น โดยกล่าวว่า

“คนที่อยู่ร่วมวัฒนธรรมเดียวกันจะมีระบบการตีความหมายของสัญลักษณ์ของสังคมร่วมกัน(แม้จะไม่เหมือนกันทั้งหมดทีเดียว)ด้วยเหตุนี้คนในสังคมเดียวกันจึงสามารถทำนาย พฤติกรรมของคนที่อยู่ในสังคมเดียวกันได้”

การให้นิยามเอกลักษณ์เฉพาะตนนั้นเกิดจากการกำหนดของสังคมและเอกลักษณ์เฉพาะตนนั้นเกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยสิ่งแวดล้อมจะทำหน้าที่เป็นการกำหนด กรอบให้ประพฤติปฏิบัติถ้าใครไม่ประพฤติจะถูกตำหนิรุนแรงมากขึ้นอยู่ที่การประพฤติปฏิบัติของตนเอง นั่นคือกฎเกณฑ์ของสังคม จะเป็นกระเจกเงาของแต่ละบุคคลและในขณะเดียวกันสังคมจะมีเอกลักษณ์ของตน เช่นสังคมไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะตนต่างจากสังคมของจีน เป็นต้น

จากเหตุผลที่กล่าวมาเป็นข้อยืนยันว่าเราได้มีการซึมซับกฎระเบียบของสังคมเข้าไว้แล้วมันจะทำหน้าที่เป็นปมควบคุมการกระทำของเราในสังคม เมื่อเราแสดงบทบาทต่างๆ ในการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นการซึมซับกฎระเบียบนี้เราเรียกว่าเป็นกระบวนการบ่มเพาะคือการรับรู้สิ่งเราในลักษณะสัญลักษณ์และการอ่านความหมายของสัญลักษณ์นี้ต้องขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมแต่ละ

แห่งนั้นคือขึ้นกับกฎและกรอบของสังคมนั้นๆ จากแนวคิดเรื่องสัญลักษณ์นี้คนเราใช้สัญลักษณ์มาสร้างสิ่งสำคัญ อย่างคือ

“ประสบการณ์ของสำนึกส่วนตัว(จิต)สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับตัวเอง
สร้างความรู้เกี่ยวกับสังคมทั้ง จิต ตัวตน และสังคมที่แต่ละคนได้เก็บเอาไว้
เป็นฐานข้อมูล และจะเป็นปมควบคุมการกระทำทางสังคมของตนเอง”

ดังนั้นเราจึงสามารถสรุปทฤษฎีของสัญลักษณ์ได้ดังนี้ สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้นจะถูกเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม(เช่นการเล่นพื้นบ้าน) และสัญลักษณ์นี้จะถูกนำมาทำหน้าที่เป็นตัวสื่อกลางในการกำหนดการกระทำทางสังคมของเรา

คนที่อยู่ร่วมวัฒนธรรมเดียวกันจะมีระบบการตีความหมายสัญลักษณ์ของสังคมร่วมกัน(แม้ว่าจะไม่เหมือนกันทั้งหมดทีเดียว)ด้วยเหตุนี้เราจึงสามารถทำนายพฤติกรรมของคนที่อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกันได้

ดังนั้นประเพณีส่วนบุคคลจึงเป็นประเพณีที่มีคุณค่าควรจะมีการส่งเสริมและตระหนักในคุณค่าของประเพณีส่วนบุคคลเพราะเป็นประเพณีที่เกิดขึ้นในครอบครัวใกล้ชิดและถ้าพ่อแม่เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมในครอบครัวเช่นประเพณีการเกิดและการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดการนำมาปรับและประยุกต์ใช้จะช่วยพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นควรแก่การพัฒนาและฟื้นฟูอย่างยิ่ง

ประเพณีของชุมชน

ประเพณีของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองจะมีวัดเป็นศูนย์กลางสำหรับชุมชนเมืองในเขตเทศบาลเมืองมีดังนี้

ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ

เป็นประเพณีที่ทำกันในเทศกาลสงกรานต์เช่นที่เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดช้างเผือก ชุมชน ๑,๔ เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดทุ่งสะเดียงชุมชน ๒,๓ เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดมหาธาตุชุมชน ๕,๖,๗ เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดโพธิ์เย็น

ลักษณะของประเพณีเป็นประเพณีพื้นบ้านที่จัดขึ้นในช่วงเทศกาลตรุษไทยตรงกับแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๔ ของทุกปี ชาวบ้านจะนำธาตุหรืออัฐิของญาติที่เสียชีวิตภายใน ๓ ปี มากลบธาตุ ก่อนนำมาประกอบพิธีต้องล้างทำความสะอาด ประพรมน้ำอบน้ำหอมมาประพรม ในวันหลังจากถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสงฆ์ ในช่วงบ่ายจะนำทรายไปก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ

จุดมุ่งหมายของประเพณีนี้คือต้องการขนทรายเข้าวัดเพราะเราเดินเข้าออกวัดทรายติดเท้าเป็นการเอาของสงฆ์ออกไปจากวัด ถือว่าเป็นบาปจึงขนมาใช้คืนและนอกจากนี้ยังเป็นการรวมญาติมาทำบุญให้บรรพบุรุษ

วันตรุษจีน

เป็นประเพณีของชาวจีน ๖ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน เป็นวันปีใหม่ของชาวจีน ตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๔ มีพิธีและกิจกรรมดังนี้
วันเตรียมสถานที่ เตรียมทำความสะอาดบ้านก่อน ๑ สัปดาห์
วันจ่ายและแจก ทำก่อนวันตรุษจีน ๒ วัน
วันประกอบอาหาร เตรียมไหว้เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าแม่ เจ้าที่ และบรรพบุรุษที่ล่วงลับ
วันไหว้ ทำพิธีไหว้ในวันตรุษจีน ตั้งแต่เวลา ๐๑.๐๐ น เป็นต้นไปหรือตอนเช้าตรู่ เริ่มไหว้เจ้าที่ ไหว้เจ้าพ่อหลักเมืองเจ้าแม่ และบรรพบุรุษ
วันเที่ยวและพักผ่อนเด็กๆจะได้รับอั่งเปาจากผู้ใหญ่

ลักษณะของประเพณีนี้ มีเอกลักษณ์เฉพาะของชนชาติไทยเชื้อสายจีนแม้จะมีลักษณะร่วมเหมือนกันคือแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ

ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

เป็นประเพณีของชุมชน ๘,๙ จากประเพณีพื้นบ้านของชุมชนวัฒนธรรมวัดไตรภูมิยกระดับเป็นงานประเพณีของจังหวัดเป็นการนำเอาเอกลักษณ์ความเชื่อทางศาสนาพุทธแบบมหายานที่ได้รับเป็นอิทธิพลมาจากศาสนาพุทธที่ได้รับอิทธิพลจากขอม ที่นิยมความเชื่อในสิ่งมหัศจรรย์เหนือจริงดังปรากฏในตำนานพระพุทธรูปมหาธรรมราชาของชุมชน ๘,๙

ประเพณีปิดทองรอยพระพุทธรูปวัดภูเขาดิน

เป็นประเพณีสำคัญของเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดภูเขาดิน ชุมชน ๑๐,๑๑,๑๓,๑๔ โดยหลวงพ่อดูมเจ้าอาวาสองค์ที่ ๓ กับชาวบ้านช่วยกันสร้างรอยพระพุทธรูปจำลองโดยขุดดินให้พูนขึ้นโดยนำดินจากการขุดสระ ๓ สระแล้วอุ้มเชิญรอยพระพุทธรูปจำลองล่องเรือมาจากจังหวัดสระบุรีขึ้นประดิษฐานบนยอดภูเขาดินหลังจากนั้นชาวบ้านจึงจัดให้มีงานปิดทองรอยพระพุทธรูปเป็นประจำทุกปี และในพ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๒๑ ทางจังหวัดเคยจัดงานกาชาดมะขามหวานร่วมกับงานปิดทองรอยพระพุทธรูปจำลองก่อนจะแยกเป็นงานกาชาดมะขามหวานเป็นเอกเทศประจำปี

งานประเพณีการทอดผ้ากฐิน (จุลกฐิน) ประจำปี

เป็นงานประเพณีสำคัญที่จัดขึ้นทุกปีของวัดเพชราราม (ชุมชน ๑๒,๑๕,๑๖,๑๗ โดยทางวัดร่วมกับชุมชนช่วยกันจัด)

จากประวัติของประเพณีการทอดกฐินที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลที่พระสงฆ์ต้องแสวงหาผ้ามาทำจีวรนุ่งห่มเอง(ตามประวัติการทำผ้ากฐิน)ทางวัดเพชรจึงได้ฟื้นฟูและอนุรักษ์ไว้เพื่อให้ประเพณีที่มีอายุกว่า ๒๕๕๓ ปีได้เป็นที่รู้จักของเยาวชนและพุทธศาสนิกชน ได้รับรู้ขั้นตอนของการทำผ้าไตรจีวรของพระสงฆ์ว่าทำอย่างไร โดยเริ่มจากการตัดเย็บ ย้อมด้วยสีธรรมชาติ แล้วมาทำพิธีทอดผ้าโดยไม่กำหนดว่าเป็นของพระสงฆ์รูปใด จนกว่าที่ประทุมสงฆ์จะลงมติเห็นชอบ เป็นการอนุรักษ์ศาสนพิธี

จากประเพณีของชุมชนเป็นการเรียนรู้จากการที่สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้ตัวตนจากประเพณีส่วนบุคคลซึ่งเป็นการถ่ายทอดค่านิยม กรอบอ้างอิงเดียวกันจากสภาพแวดล้อมทางสังคมเดียวกันทำให้ตีความหมายและพยากรณ์ท่าทีของเพื่อนสมาชิกที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน ทำให้การสื่อสารการถ่ายทอดของสมาชิกในสังคมเข้าใจตรงกันนั่นคือการนำไปสู่การปรับตัวเข้ากันสมาชิกในสังคมที่กว้างขึ้นเช่นการปฏิบัติตนเองให้สอดคล้องกับประเพณีของชุมชนที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ที่ A.Schutz.

(กาญจนา แก้วเทพ. ๒๕๔๓ หน้า ๒๖๒ อ้างถึง)ตามทฤษฎีปรากฏการณ์ที่กล่าวว่า “ทุกคนต่างมีคลังแห่งความรู้ทางสังคมเอาไว้เป็นคู่มือเผชิญโลก เมื่อเรามีปัญหาเราสามารถเปิดคลังแห่งความรู้มาใช้ได้รวดเร็วอย่างเป็นอัตโนมัติ

ประเพณีของชุมชนเป็นการสร้างให้สมาชิกในสังคม มารวมกลุ่มกันทำให้เกิดความสมานฉันท์ เช่นมาช่วยกันทำอาหาร จัดสถานที่ในการเตรียมงานประเพณี เป็นการกำหนดบรรทัดฐานของค่านิยมของสังคมว่าต้องทำเช่นมาร่วมในงานก่อเจดีย์กัลปาวสาน เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ต่อศาสนสถานที่เคารพจึงจะเป็นคนดี

แต่สำหรับชุมชนที่ ๖เป็นชนชาติจีนมีลักษณะวัฒนธรรมอีกลักษณะหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองพิธีส่วนบุคคลจะมีลักษณะของตนเองเช่นพิธีไหว้เจ้าในประเพณีตรุษจีน เป็นต้น

ภูมิปัญญาของชุมชนที่ควรส่งเสริมและพัฒนา

นิตยา กนกมงคล ,(๒๕๔๓,หน้า ๑)ได้กล่าวถึงคุณค่าของภูมิปัญญาไทยไว้ดังนี้
 “ภูมิปัญญาไทยทุกแขนงจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสืบทอดพัฒนาและปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์นี้.”ด้วยเหตุที่ภูมิปัญญาไทยเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต เป็นองค์ความรู้ที่ผ่านการ กลั่นกรอง มีความเหมาะสม จากบรรพบุรุษแล้วว่าเหมาะสมกับคนไทย จึงเป็นแนวทางการใช้ชีวิตที่คนไทย ปัจจุบันพึงตระหนักในคุณค่า และนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตที่เปลี่ยนไป เพื่อให้พื้นฐานสังคมและเศรษฐกิจไทยมีความมั่นคงเป็นตัวของ ตัวเอง”

นอกจากในท้องถิ่นหรือชุมชนจะประกอบด้วยภูมิปัญญาอันเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงวิถีชีวิตให้มีความสุขแล้วในสังคมยังมีการจัดระบบของสังคมที่เรียกว่าวัฒนธรรมและประเพณีซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา

จากนิยามของความหมายของภูมิปัญญาที่ได้จำแนกภูมิปัญญาของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ดังนี้

“ภูมิปัญญาท้องถิ่น บางครั้งอาจจะเรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาไทย เป็นศัพท์ที่นักวิชาการและพัฒนาองค์การ เอกชนได้กำหนดขึ้นเพื่อเรียกแทนคำว่ากระบวนทัศน์(paradigm) ของชาวบ้านที่มีต่อตนเอง ต่อโลก ต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงออก ให้เห็นให้เห็นจากระบบความเชื่อ ค่านิยมในการดำเนินชีวิต กระบวนทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานมาจากคำสั่งสอนทางศาสนา คติธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งได้รับการถ่ายทอด สั่งสอน และปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับเปลี่ยนเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง ไปในแต่ละสมัย”

สำหรับภูมิปัญญาของชาวเพชรบูรณ์สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพ ซึ่งมีลักษณะการประกอบอาชีพพุทธ เกษตรหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะสมดุลสอดคล้องกับธรรมชาติ มุ่งพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลักมากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากเกษตรภายนอกผลของงานวิจัยพบว่าภูมิปัญญาที่พบได้แก่ ภูมิปัญญาทางเกษตรได้แก่การทำมะขามหวาน การทำเห็ดฟางการทำไร่ส้มและผลิตภัณฑ์เลี้ยงไหม ของไร่ก้านจูลเป็นต้น

๒. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือวัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งได้แก่ความเชื่อ คำสั่งสอน ค่านิยมประเพณี ที่แสดงออกในแบบแผนการดำรงชีวิตเช่น การทำบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น

๓. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการวัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม เช่นการรักษาโรคด้วยสมุนไพร เป็นต้น

ดังเราจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาเป็นผลมาจากกระบวนทัศน์(paradigm) ของชาวบ้านที่มีต่อตนเอง ต่อโลก ต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงออก ให้เห็นให้เห็นจากระบบความเชื่อ ค่านิยมในการดำเนินชีวิต โดยที่กระบวนทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานมาจากคำสั่งสอนทางศาสนา คติธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งได้รับการถ่ายทอด สั่งสอน และปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับเปลี่ยนเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงนั้นคือระบบสังคมมีผลต่อภูมิปัญญาของชุมชน

จากบทสรุปภูมิปัญญาของชุมชนเมืองเพชรบูรณ์(เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ร่วมกับคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร,การพัฒนาเทศบาลตัวอย่าง : กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์, (พ.ศ.๒๕๔๗-๒๕๕๑, หน้า ๓๑๐-๓๑๑)

จากบทสรุปภูมิปัญญาของชุมชนเมืองเพชรบูรณ์เราสามารถนำมาเป็นแนวทางในการจำแนกลักษณะภูมิปัญญาของชุมชนเมืองในเขตเทศบาลเมืองดังนี้

๑. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพ ซึ่งมีลักษณะการประกอบอาชีพพุทธเกษตรหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะสมดุลสอดคล้องกับธรรมชาติ มุ่งพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลักมากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากเกษตรภายนอกได้แก่

ภูมิปัญญาของชาวบ้านวิถีชีวิตของชุมชน๘,๙

ซึ่งอาศัยอยู่ริมแม่น้ำป่าสักไหลผ่านจะมีความผูกพันกับแม่น้ำป่าสักหลายด้านเช่นการใช้เป็นทางคมนาคม งานประเพณีสนุกสนานรื่นเริงแล้วยังผูกพันกับอาชีพหลายด้านด้วยเช่นกันได้แก่อาชีพทางการเกษตร

ริมตลิ่งสองฝั่งแม่น้ำป่าสักจะมีการปลูกผักต่างๆเช่น ผักกาด ผักบุ้ง หอม กระเทียม คื่นห่า กะหล่ำปลี มันเทศ ถั่วฝักยาว ฯลฯ เพราะมีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี ชาวบ้าน จะใช้น้ำในแม่น้ำรดผักแต่ละบ้านจะปลูกผักไว้กินเองไม่นิยมซื้อขายกันแต่จะมีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันกันไปประกอบอาหารกันเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อประกอบอาหารกันเสร็จแล้วก็จะตักใส่ถ้วยแจกบ้านใกล้เคียงกันเป็นประจำในหมู่บ้าน

นอกจากนี้ยังมีการประกอบอาชีพทางการจับสัตว์น้ำคือปลาเป็นการจับมาประกอบอาหารไม่ต้องซื้อมาจากที่อื่น เพราะปลาในแม่น้ำป่าสักเมื่อก่อนชุกชุมและหาง่าย กล่าวได้ว่าตำนาน้ำพริกไว้ก่อนแล้วค่อยลงคลองหาปลาก็ยังได้

วิธีหาปลาของชาวบ้านก็ใช้วิธีง่ายๆ หาใช้เฉพาะประกอบอาหารในแต่วันเท่านั้นไม่เอามาก พอกินในแต่ละมื้อเท่านั้น เพราะไม่ได้เอาไปซื้อขายเหมือนปัจจุบันนี้ เครื่องมือต่างๆที่ชาวบ้านใช้หาปลาก็มี แห ช้อน เบ็ด แหวน สวิง ลากโซ่ทำดางกระโดดหรืออุจื้อน ตัวอย่างการทำเครื่องมือดางกระโดดหรืออุจื้อน

การทำดางกระโดดหรืออุจื้อน

จะทำเฉพาะที่มีคลองเล็กๆแยกจากแม่น้ำป่าสักเป็นบางที่เช่นปากคลองแยกแม่น้ำเก่า คลองแยกปากปู คลองแยกปากคลองศาลาเป็นต้นอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบด้วย

- ๕. ดางแห** มีลักษณะคล้ายแหแต่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๒ เมตร ยาวเท่ากับความกว้างของคลองเล็กๆที่แยกจากแม่น้ำป่าสักใช้เป็นที่รองรับปลาที่จะกระโดดเข้ามาติดอยู่บนดางผืนผ้าที่กางไว้คล้ายๆกับอุจื้อ

๖. **เปลือก** ไม้ไผ่ผ่าเป็นซี่ขนาดนิ้วมือ ยาวกว่าความลึกของน้ำในคลองเล็กที่แยกนั้นประมาณ ๑ ศอก ใช้เถาวัลย์ถักไม่เรียงกันคล้ายกับมู่ลี่ ยาวเท่ากับความกว้างของคลองเล็กที่แยกนั้น
๗. **สวิงเล็ก** ไม้สำหรับตักปลาจากอู่ที่กระโดดมาติด โดยมีด้ามต่อให้ยาวประมาณ ๒ เมตร เพื่อสะดวกในการตักปลา
๘. **หลักไม้ต่างๆ ต่างๆ** ไม้หลักต่างๆ เหล่านี้ใช้เพื่อยึดหลักอุจั่นและมัดยึดเปลือกให้มั่นคงแน่นหนา ไม่โยกเยก ใช้ตามจำนวนที่ต้องการ

การจับปลาโดยอุจั่นนี้เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในการสังเกตและเรียนรู้เรื่องการดำรงชีวิตของปลา ชาวบ้านรู้ว่าปลาจะหากินในช่วงหัวค่ำถึงเที่ยงคืนและเป็นช่วงที่ปลาจะหากินตามริมตลิ่ง คลองเล็กคลองน้อย เมื่อใกล้แจ้งก็จะกลับมาอาศัยในแม่น้ำป่าสักตามเดิม

ดังนั้นผู้ที่ทำอุจั่นจะเอาอาหารไปหว่านไว้เช่นตัวปลวกบ้าง มดแดงบ้าง รำข้าวบ้างแล้วแต่จะหาอะไรได้ ตอนเย็นจะไปกางอุจั่นไว้และเตรียมเปลือกที่จะกักกันไว้ให้พอดีแต่ยังไม่กางกันเพียงแต่เตรียมไว้ที่ริมตลิ่งริมคลองเล็กที่จะกักนั้น เมื่อเตรียมดีแล้วก็เอาอาหารปลาที่เตรียมไว้ไปหว่านลงในลำคลองเล็กเพื่อให้ปลาเข้าไปกินเรียกว่า "อ้อยปลา" เจ้าของก็กลับบ้านไม่ต้องเฝ้าดูก็ได้ พอหัวค่ำปลาก็จะออกหากิน เมื่อในคลองเล็กมีอาหารมากปลาก็จะเข้าไปหากินจำนวนมากเพราะมีอาหารอ้อยอยู่

พอตกตีประมาณเที่ยงคืนหรือตีหนึ่งปลาก็จะเริ่มอึดและหยุดหากินเริ่มหวนกลับเพื่อจะว่ายออกสู่น้ำป่าสักตามเดิมแต่ผู้ไปทำอุจั่นก็จะไปกั้นเปลือกที่เตรียมไว้ไปกั้นคลองเล็กๆไว้ โดยไม่ให้มีช่องออกได้เมื่อปลาว่ายกลับมาชนเปลือกที่กั้นไว้ หาทางออกไม่ได้ ก็จะกระโดดข้ามเปลือกไปตกลงใส่อุจั่นที่รองรับไว้ เจ้าของก็ใช้สวิงที่เตรียมไว้ตักเอาปลาในอุจั่นที่รองรับไว้ไปตามต้องการ

การหาปลาประเภทนี้ไม่ต้องเหนื่อยยากอะไร เพียงแต่เตรียมทำไว้ก่อน แล้วเวลากลางคืนก็กลับบ้านไปนอนตามปกติ ประมาณเที่ยงคืนก็ลงไปกั้นเปลือกเท่านั้น ปลาก็จะกระโดดลงมานอนในอุจั่นเองให้เราจับเอาตามต้องการ ส่วนมากปลาที่เข้าไปหากินตอนหัวค่ำมากเท่าไร ตอนหลังเที่ยงคืนก็จะกลับออกมากระโดดเข้าอุจั่นจนหมดเท่านั้น ส่วนมากจะได้ปลาช่อนเป็นจำนวนมากเพราะกระโดดเก่ง

ข้อควรระมัดระวังการกั้นเปลือกต้องกันให้ดี อย่าให้มีช่องหรือรูให้ปลาออกได้ ถ้ามีช่องปลาลอดออกได้ ปลาจะลอดออกทางช่องหมด จะไม่กระโดดเข้าอุจั่นเลย วันนั้นก็คงอดได้ปลาแน่ๆ

(วิทยากรนายสำลี แยมอุบล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

วิธีตักปลาเน่า

วิธีการจับปลาที่ใช้การสังเกตธรรมชาติของปลาอีกวิธีหนึ่งคือวิธีการตักปลาเน่าซึ่งมีวิธีการดังต่อไปนี้

วิธีทำเหยื่อ

๔. นำปลาขาว (ประเภทปลาสร้อย ปลาชิว ปลาแปบตัวเล็กๆ) ที่ตายแล้วทิ้งไว้จนเน่า หมักไว้ ๑ คืน

๕. นำปลาเน่าที่หมักไว้นั้นโขลกหยาบๆรวมกับปลาร้าชนิดหนอยพอให้มีกลิ่นแล้วผสมสมุนไพร(สมุนไพร) วางลงไปทั้งก้อน(วิทยากรคือนายสำลี บัวบางให้เหตุผลว่าการที่ใส่สมุนไพรลงไปด้วยเพื่อให้ปลาเน่าผสมปลาร้ามีกลิ่นหอม)
๖. เมื่อจะใช้เหยื่อให้ตกปลาเน่าบางส่วนลงไปในตะกร้าที่จะต้องสานเป็นตาห่างๆเพื่อให้ขึ้นปลาเน่าสามารถเล็ดลอดไปได้ แต่ออกไปได้เล็กน้อย เป็นแรงจูงใจให้ปลาน้อยใหญ่ที่มวนเวียนอยู่รอบตะกร้าอยากกินเหยื่อคือปลาเน่าที่มีกลิ่นหอมของปลาเน่า ปลาร้ากับสมุนไพร

สถานที่ดักตกปลาเน่าและวิธีการจับปลา

๔. พื้นที่สำหรับใช้เป็นบริเวณที่ตกปลาให้เลือกบริเวณน้ำที่ไม่ลึกนักแต่ควรเป็นบริเวณที่มีน้ำวน อาจจะน้ำกึ่งไม้หรือใบมะพร้าวสดๆหรือต้นกล้วยมาปักบริเวณให้กว้างเพื่อให้เกิดน้ำวนเป็นคลื่นลับทั้งนี้เพื่อให้ปลาที่มีกำลังแล้วมาอาศัยอยู่บริเวณนั้นก่อนแล้วถากถางหญ้าวัชพืชหรือสิ่งกีดขวางต่างๆบริเวณได้น้ำให้เตียน
๕. ทำหลักสะพานยื่นลงในบริเวณนั้น ยาวประมาณ ๒-๒.๕ เมตร
๖. ปักไม้ไผ่ลำเล็กๆเป็นหลักผูกตะกร้าให้แน่นติดกับปลายไม้ไผ่ที่ทำเป็นสะพาน แล้วนำเหยื่อที่ผสมไว้แล้วตักใส่ลงไปในตะกร้าปริมาณพอสมควรแล้วเดิมลงไปเรื่อยๆ
๗. สังเกตเมื่อปลาหมักกินเหยื่อที่ก้นตะกร้า จะสังเกตเห็นก้นตะกร้าจะสั่นไหวกระดูกกระดูกจึงใช้ข้อซึ่งทำมาจากด้ายถักแหเป็นสามเหลี่ยมผูกอยู่กับไม้ไผ่ ๒ลำ ยาวประมาณลำละเมตรครึ่งซ้อนลงไป ที่ตะกร้าเหยื่อแล้วยกขึ้นอย่างรวดเร็ว
๘. ปลาที่ตกได้ส่วนใหญ่ประมาณ ๘๐-๙๐ %จะเป็นปลาดุกแม่น้ำตัวใหญ่ๆ อาจมีปลาแขยง หรือปลาอื่นๆผสมมาบ้างเล็กน้อย วิทยากรบอกว่าเวลาที่เหมาะสมที่จะมาดักทอดักปลาเน่านี้ ควรเป็นเวลาพลบค่ำไปถึงกลางดึกเพราะเป็นเวลาเงียบสงบและควรชุ่มอยู่เงียบๆอยู่บนชายตลิ่งให้ไกลจากสะพานพอสมควร ให้ปลากินเหยื่อเพลินอยู่ตายใจ เมื่อสบโอกาสเหมาะก็คว่ำข้อค่อยๆเดินให้เงียบที่สุดแล้วใช้ข้อตักลงไปที่ตะกร้าแล้วยกขึ้นมาโดยเร็วไม่ให้ปลาหนีไปได้ทันและวิทยากรบอกต่อไปอีกว่าบางที่ถึงกับยกไม่ขึ้นเพราะตกได้ปลาจำนวนมากนั่นเอง

(วิทยากรนายสำลี แยมอุบล ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

อาชีพจับสัตว์น้ำของเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดภูเขาดิน (๑๐,๑๑,๑๓,๑๔)

เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ เป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนใช้หาปลามาเลี้ยง

ครอบครัว เช่น

- เบ็ด มีทั้งเบ็ดคัน และเบ็ดราว

- สวิง แห ยอ สุ่ม
- ลอบ ไซดักปลา ช้อง (ใช้ใส่ปลา)
- หลุมดักปลา การทำหลุมดักจะต้องหาสถานที่ คือหนองน้ำ หรือคลอง น้ำที่แห้ง (หนองน้ำ คลองน้ำ ที่จะทำหลุมดัก จะต้องเป็นหนองน้ำที่น้ำแห้งทุกปีเมื่อถึงฤดูแล้ง) แต่ในการทำหลุมดัก จะต้องทำในช่วงที่น้ำยังไม่แห้ง

วิธีทำ ขุดหลุมใกล้ๆ ริมน้ำ ใช้ไหหรือบับ วางตั้งลงในหลุมให้พอดีกับความกว้าง ความลึกของหลุม ตรงปากหลุมทำเป็นเนินลาดลง หลังจากนั้นไปหาดินโคลนจากหนองน้ำอื่นมาทาลาด ทำให้เส้น แล้วเอาน้ำจากที่อื่นมาเทลาดปากหลุม ในช่วงเวลากลางคืน ปลาได้กลิ่นน้ำ กลิ่นโคลนใหม่ ก็จะมาตามกลิ่น ไปลงหลุมมากมาย พอรุ่งเช้า ชาวบ้านก็จะรีบตื่นแต่เช้า ไปเอาปลาในหลุม ชาวบ้านบอกว่า จะได้ปลาเต็ม หลุมเมื่อได้ปลามากมายก็จะนำมามอบอาหาร เก็บไว้กินในช่วงที่ปลาหายาก

การถนอมอาหารเก็บไว้กินนานๆ โดยการนำมาทำ ปลาข้าว ปลาเจ้า ตากแห้ง ทำปลาอย่างไว้ กินนาน ๆ ฯลฯ

วิธีดักปลากด (ชุมชน ๕)

ตอนเป็นเด็กเคยไปดักปลากดกับพ่อ ดักโดยใช้ปลาเน่าเป็นเหยื่อล่อปลา ตอนเย็นจะดำน้ำเอากิ่งไม้ ใบไม้ไปปักล้อมเป็นสี่เหลี่ยมเพื่อล่อปลาเข้ามา ทำสะพานยื่นออกไปในแม่น้ำ พร้อมทำที่แขวนตะกร้าซึ่งสานด้วยไม้ไผ่ตาห่างๆ พอลำนำปลาเน่าใส่ตะกร้า เอาตะกร้าแขวนแช่น้ำ ระดับน้ำครึ่งตะกร้า สักครู่ปลากดจะมาตอด กินเหยื่อกันตะกร้า นำช้อนสำหรับดักปลา ค่อยๆ ช้อนดักปลาได้ตะกร้าและยกช้อนขึ้นก็ได้ปลา เทปลาออกใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ นำปลาเน่าเดิมในตะกร้าและแช่น้ำอีก ทำลักษณะนี้จนรุ่งสาง ก็จะได้ปลากดกลับบ้านนำไปประกอบอาหารและจำหน่าย

(วิทยากรนางรัชณี อินทรีย์รักษา ชุมชน ๕ ตำบลในเมือง จ.เพชรบูรณ์)

การจับปลาด้วยมือแบบง่าย ๆ ด้วยลูก (ชุมชน ๘,๙)

เช่นจะหาปลาในแม่น้ำป่าสัก ในสมัยโบราณระหว่างเดือนมกราคมน้ำจะแห้ง ชาวบ้านจะตัดกิ่งไม้ใส่ลงในแม่น้ำที่น้ำลึก เพื่อที่จะเป็นที่อาศัยของปลา ประมาณ ๒ เดือนก็จะทำการจับปลา ปลาจะมาอาศัยอยู่เต็มลูก (กิ่งไม้ที่กองอยู่เรียกบ้านของปลา กว้างยาวประมาณ ๔ เมตร) วิธีการจับปลาเขานำคางแหซึ่งยาวพอล้อมลูกได้ ล้อมลูกนั้นให้แน่นหนา สูงพ้นน้ำประมาณ ๑ เมตร รื้อกิ่งไม้ออกจากลูกให้หมด เสร็จแล้วจึงช่วยกันจับปลา โดยใช้แหหรือมือมาจับปลา จะได้ปลามากมายเช่นปลากด ปลาช่อน ปลาดุก ฯลฯ นอกจากหาปลาจะมีพวกผัก มะพร้าว หยวกกล้วย หัวปลีจะเก็บในสวน

๒. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือวัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ คำสั่งสอน ค่านิยมประเพณี ที่แสดงออกในแบบแผนการดำรงชีวิต เช่น ศาสนพิธี มีความสามารถในแง่มุมต่างๆ

ได้แก่ปราชญ์ชาวบ้านดังมีรายนามต่อไปนี้

ชุมชน ๒,๓ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดทุ่งสะเดียง

- ก.ชื่อนายทองสุข ขุนแก้ว อายุ ๗๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๒ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพ เกษตรกรรม ครอบครัวย้ายมาอยู่บ้านเลขที่ ๓๒ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ เมื่อปี ๒๕๑๕-๑๕๓๓ มีความสามารถ และความชำนาญในเรื่อง ศาสนพิธีต่างๆ เช่น การจัดพิธีงานศพ จัดพิธีบวชนาค ตั้งศาลพระภูมิ ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น
- ข.นายเสริม ขุนแก้ว อายุ ๘๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๒๒ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพค้าขาย ครอบครัวย้ายมาอยู่บ้านเลขที่ ๒๒๒ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ เมื่อปี ๒๕๑๕-๑๕๓๓ มีความสามารถ และความชำนาญ การทำขวัญนาค ดนตรีไทย เพลงฉ่อยชาวบ้านสะเดียง ลีเก
- ค.นายแยม ทองใบ อายุ ๗๖ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๒๒ ต.บวรกรรมโกวิท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพเกษตรกรรม ครอบครัวย้ายมาอยู่บ้านเลขที่ ๑๒๒ ต.บวรกรรมโกวิท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ เมื่อปี ๒๕๑๕-๑๕๓๓ มีความสามารถ และความชำนาญในพิธีศาสนาพิธีต่างๆ ทำขวัญนาค ตั้งศาลพระภูมิ
- ง. นายไพฑูรย์ จันทร์เที่ยง อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๒๔ ต.บวรกรรมโกวิท อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพค้าขาย ครอบครัวย้ายมาอยู่บ้านเลขที่ ๒๔ ต.บวรกรรมโกวิท อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ เมื่อปี ๒๕๑๕-๑๕๓๓ มีความสามารถ และความชำนาญ ในงานศาสนาพิธีต่างๆ เช่น พิธีงานบวช งานศพ

ชุมชนเครือข่ายวัฒนธรรมวัดภูเขาดิน (๑๐,๑๑,๑๓,๑๔)

- จ.นายณรงค์ จันทร์เที่ยง มีความรู้ความสามารถในด้านการทำขวัญนาค การทำขวัญนาค
- การตั้งศาลพระภูมิ
- การวางศิลาฤกษ์
- งานพิธีบวงสรวง
- งานบายศรีสู่ขวัญ
- งานพิธีกรต่างๆ ตลอดจนงานรัฐ พิธีต่างๆ ของจังหวัด

ได้ถ่ายทอดความรู้นี้มาจากนายพรวน จันทรเชื้อ ผู้เป็นบิดา ซึ่งเป็นชาวจังหวัดพิจิตร และมีประสบการณ์จากการบวชเรียน เขียนอ่านมาตั้งแต่ บวชเณรที่วัดมหาธาตุ สอบได้นักธรรม ตรี โท เอก ศึกษาพัฒนาศักยภาพ ของตนเองขึ้นมาเรื่อยๆ จนสอบวุฒิทางครูได้ในระดับ พกศ. – พม โดย การศึกษาด้วยตนเอง จนจบปริญญาตรี และสอบบรรจุเป็นข้าราชการครู และศึกษาต่อปริญญาโทที่ มหาวิทยาลัยนเรศวร ตำแหน่งสุดท้ายก่อนลาออกจากราชการ ดำรงตำแหน่งนักวิชาการ ๗ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ชุมชน เครือข่ายวัฒนธรรมวัดเพชราราม (๑๒,๑๕,๑๖,๑๗)

๑. ชื่อ นายวินิจ นามสกุล อินทร์สอน อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ข้าราชการบำนาญ สถานภาพ ครอบครัว หม้าย ชื่อภรรยา นางละเมียด พุทธิ มีบุตรสาว ๓ คน บุตรชาย ๑ คน นายวินิจ อินทร์สอน มีบิดาชื่อ นายเจียร มารดาชื่อนางทิม อินทร์สอน เป็นบุตรคนที่ ๖ ในบรรดาพี่น้อง ๖ คน

การศึกษา สอบได้เปรียญธรรมห้าประโยค สอบเทียบ ม.ศ ๕ สอบได้วุฒิทางครูวุฒิสถาบัน พม. สำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาตรี สาขา ศาสนศาสตร์บัณฑิต สาขาปรัชญาจากมหาวิทยาลัย เป็น ข้าราชการบำนาญของโรงเรียนเทศบาลบ้านในเมืองและเป็นอาจารย์พิเศษโรงเรียนมัธยมวังชมภู วิทยาคม สอนวิชาพุทธศาสนาและภาษาอังกฤษ มีความเชี่ยวชาญด้านศาสนพิธีและประเพณี

ชุมชน เครือข่ายวัฒนธรรมวัดประตูดาว (๘,๙)

๒. นายสมบุญ บัวบาง อยู่บ้านเลขที่ ๙๓ ถนนสนามชัย ต. ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ หมายเลข โทรศัพท์ บ้าน ๐๕๖ ๗๒๒๒๓ มือถือ ๐๘๓-๒๑๙-๔๐๑๑ มีความรู้ในด้านจัดตั้งศาลพระภูมิ เป็น พิธีกรในงานต่างๆ รับผิดชอบไม้ และเครื่องประดับในงานพิธีต่างๆ

๓. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการวัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม เช่น การรักษาโรคด้วยสมุนไพร การนำวัสดุในท้องถิ่นมาใช้เป็นเครื่องยังชีพ

ตัวอย่างปราชญ์ภูมิปัญญาในด้านนี้ได้แก่

แพทย์แผนไทยจาก

ชุมชน ๒,๓ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดทุ่งสะเดียง

แพทย์แผนไทย

นายพร ทองมา ยาสมุนไพรพื้นบ้านเป็นชาวบ้านสะเดียงผลิตยาอายุวัฒนะ บ้านสะเดียง ตำบลในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ (เสียชีวิตแล้ว)

เครื่องปรุงยาอายุวัฒนะ

๑.เหิงอากาศ (คือน้ำผึ้ง)

๒.พาดต้นไม้ (คือบอระเพ็ด)

๓.หงายธรณี (คือหญ้าแห้วหมู)

๔.หนีสงสาร (คือขมิ้นอ้อย)

๕.ปรีนิพพานไม่กลับ (คือผักเสี้ยนผี)

นำทั้งข้อ ๒- ข้อ ๕ มาชอยตากแดดให้แห้ง บดให้ละเอียด และคลุกด้วยน้ำผึ้งแล้วปั้นเป็น

ลูกกลอนรับประทานก่อนอาหาร

แพทย์แผนไทยจาก

ชุมชน ๑๒,๑๕,๑๖,๑๗ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดพระแก้ว

ชื่อ นางมาก นามสกุล โทนแก้ว อายุ ๘๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๕๔๙/๑๑.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง
อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ทำธุรกิจ
ส่วนตัว สถานภาพ ครอบครัวย้าย -

วิทยาการสมุนไพรโบราณหาได้ในสวนไม่ต้องซื้อ “เครื่องประคบสมุนไพร”

เครื่องประคบ มีดังนี้

๔. หัวไพล

๕. ขมิ้นอ้อย

๖. การบูร

วิธีการทำ

นำหัวไพลและขมิ้นอ้อยเอามาต้มรวมกันเอาการบูรโรยแล้วนำมาห่อด้วยผ้าขาวมัดให้แน่นแล้ว
นำไปนึ่งให้ร้อน แล้วนำไปประคบใช้แก้อัมพฤกษ์อัมพาต อยู่ไฟไม่ได้

เครื่องเข้ากระโจม

สำหรับการอยู่ไฟของหญิงที่คลอดลูก ก่อนเข้ากระโจมเพื่อดับพิษไฟให้ใช้พิมเสนบดใส่
ฝ่ามือบีบมะนาวใส่ละลายให้เข้ากันแล้วนำมาทาหน้าก่อนเข้ากระโจมจะทำให้หน้าเกลี้ยงเพราะช่วย
ดับพิษไฟ เครื่องเข้ากระโจมมีดังนี้

๑. หัวไพล

๒. ขมิ้นอ้อย.

๓. มะกรูด

๔. ใบมะขาม

๕. ใบชา
๖. ตะไคร้
๗. ส้มป่อย
๘. การบูร
๙. เกลือ

ใช้เครื่องทั้งหมดใส่หม้อนำมาต้มให้น้ำเดือดแล้วโรยด้วยการบูรแล้วปิดฝาให้แม่ลูกอ่อนดื่มขณะนอนอยู่ในกระโถมเพื่ออยู่ไฟ

ชื่อ พระครูสังฆรักษ์สมพงษ์ ปคุโณ อดีตเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว

นามเดิม นายสมพงษ์ ยาศรีบุตร นายเงินกับนางพันธ์ ชาติกาล เกิดเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ณ บ้านป่าแดง อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

การศึกษาเรียนจบชั้นประถมศึกษาชั้นที่ ๔แล้วบวชเณรที่วัดห้วยเกษมบ้านป่าแดงแล้วอุปสมบทที่วัดห้วยเกตุแห่งนี้ จบการศึกษาชั้นนักธรรมเอกและสนใจในการนั่งวิปัสสนาและย้ายสำนักมาอยู่ที่วัดพระแก้ว เมื่อวันที่ ๒๘ เดือนธันวาคม ๒๕๐๘ และได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสในปีพ.ศ. ๒๕๑๓ และได้มรณภาพเนื่องจากถูกฆาตกรรม

มีความสามารถในการพัฒนาวัดคือวัดพระแก้ว พัฒนาจิต เพื่อพระพุทธานุภาพได้ให้การรักษาโรคภัยให้แก่บุคคลทั่วไปโดยใช้วิธีการรักษาโรคมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๔ โดยใช้วิธีการรักษาดังที่ท่านได้กล่าวไว้ดังนี้

“อาตมาก็จะสอนธรรมะ ให้รู้จักธรรมะ ให้รู้จักทำบุญ ทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ปฏิบัติธรรม คือต้องรักษาทางจิตใจกันก่อน เมื่อมีจิตเข้มแข็ง ทางกายก็รักษาง่าย อย่างที่เขาเรียกกันว่า มีสติสัมปชัญญะ สติคือการระลึกได้ สัมปชัญญะคือความรู้ตัว สาเหตุของความเจ็บป่วยของคนเราเพราะขาดสองสิ่งนี้แหละ.....เช่นโรคเกิดจากการรับประทานอาหารไม่คิดให้ดีว่าสิ่งใดที่มีประโยชน์ สิ่งใดที่มีโทษ มากเกินไปก็อันตราย น้อยเกินไปก็มีชีวิตอยู่ลำบาก ดังนั้นสติสัมปชัญญะจึงจะขาดไม่ได้ ก็ต้องว่ากันถึงทางด้านจิตใจ คือรักษาทางจิตเสียก่อนเรียกอีกอย่างหนึ่งก็คือรักษากันที่ต้นเหตุ”

แพทย์แผนไทยจาก

ชุมชน ๘,๙ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดประตูดาว

การแพทย์แผนไทย หมอดู การสะกดวิญญาณ

นายเฟื่อง มะลิวัลย์ อายุ ๗๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๐ ต.ในเมือง อ. เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพเป็นนักการภารโรงอยู่ที่โรงเรียนเทศบาลหนึ่ง (บ้านในเมือง)ปัจจุบัน เกษียณอายุราชการแล้ว เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญวิชาต่างๆได้แก่

๑. การวางแผนโบราณ ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากนางพื้น มะลิวัลย์ผู้เป็นแม่ เมื่อมีผู้ป่วยอาการปวดหลัง ปวดขา ปวดไหล่ ยกแขนขาไม่ได้ หมอเพียงจะนวด(จับเส้น) วันละ ๒ ชั่วโมง ทุกวันประมาณ ๗ วัน

๒. หมอรักษากระดูกหัก ได้เรียนวิชามาจากอาจารย์ลา เพชรแสง ถ้ากระดูกหักจะใช้น้ำมันงา ชาวปลูกเสกก่อนจะนำไปรักษาผู้ป่วย โดยวิธีการใช้น้ำมันที่ปลูกเสกแล้วทาบริเวณที่กระดูกหักทุกๆวัน ซึ่งถ้าผู้ป่วยเป็นเด็กจะใช้เวลารักษาประมาณ ๑๕ วัน ส่วนผู้ใหญ่ใช้เวลารักษารักษาประมาณ ๔๕ วัน

๓. การสะกดผีตายโหง ถ้ามีผีตายโหงหรือมีการคลอเคลียตาย ในสมัยโบราณ ถ้าไม่มีการสะกดวิญญาณของผีตายโหง วิญญาณจะมาหลอกหลอนรังควานญาติพี่น้องและชาวบ้าน จึงมักจะรีบทำการเผาศพหรือฝังศพก็ได้ ถ้าฝังศพก็จะบรรจุศพในโลงแล้วนำไปฝังดิน ก่อนปิดฝาโลงจะมีการทำพิธีโดยการนำเอาดินโรยหน้าผาก หน้าอกและเท้าศพ และมีการท่องคาถา ๓ จบ แล้วจึงปิดฝาโลงศพแล้วเอาดินถมหลุมศพให้เต็มจนพูน เมื่อฝังศพมาครบ ๓ เดือนแล้วจึงทำพิธีถอนคาถาสะกดดวงวิญญาณ เพื่อให้วิญญาณไปเกิดหรือไปรับกรรมดีกรรมชั่วที่กระทำมา ส่วนค่ายกครู(เงินค่าจ้างทำพิธีหรือค่าย) ใช้ดอกไม้ธูปเทียนพร้อมเงินจำนวน ๒๔๙ บาท ถ้าไม่มีการถอนคาถาสะกดผีภายใน ๓ เดือน ผู้ทำพิธีจะป่วยเป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต

๔.การทำนายดวงชะตาและตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ได้เล่าเรียนมาจากพระอาจารย์

สมุ นุญมา

ความรู้ทั้ง ๔ เรื่องนี้ ได้ถ่ายทอดให้นายณรงค์ มะลิวัลย์ซึ่งเป็นบุตรชายไว้เรียบร้อยแล้ว

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายเดช ศุภสาร ต.ในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)

ปราชญ์ในท้องถิ่น(ชุมชน ๘,๙)

แพทย์แผนไทย , โหราศาสตร์

หมอจันทร์ พรหมเมือง เป็นคนบ้านในเมืองตั้งบ้านเรือนอยู่หน้าวัดโพธิ์เย็น ได้บวชเป็นพระภิกษุนานเท่าไรไม่ทราบพรรษา ได้ลาสิกขามาแต่งงานกับนางไผ่ มีบุตรธิดา ๒ คน ได้ศึกษาวิชาแพทย์โบราณ และวิชาโหราศาสตร์ด้วยตนเองจนชำนาญ ได้รักษาคนป่วยไข้ด้วยยาสมุนไพร หายเจ็บป่วยทุกรายและบางคนขอให้ทำนายดวงชะตา ก็ทำนายได้แม่นยำจนผู้คนนับถือมีชื่อเสียงเป็นจำนวนมาก

ปัจจุบันหมอจันทร์ พรหมเมืองได้เสียชีวิตแล้ว

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นางนภา ไกรเพชร บ้านโพธิ์เย็น ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

๓.๑.อุปกรณ์ที่ใช้เป็นเครื่องยังชีพ

ได้แก่ปราชญ์ชาวบ้านรายนามต่อไปนี้

ชุมชน ๑,๔ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดข้างเผือก

งานจักสาน

ปราชญ์ชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่อยู่ในชุมชนปราชญ์ในชุมชนบ้าน
สะเดียงคือ นายชวน คงแท้

ประวัติพอสังเขป

นายชวน คงแท้ เกิด พ.ศ.๒๔๙๕ ปัจจุบันอายุ ๗๕ ปี เกิดที่บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง
(ตำบลในเมือง) อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นบุตรของนายรัตน์ – นางทา คงแท้ มีพี่
น้องร่วมบิดา มารดาจำนวน ๑๐ คน คือ

๑. นายวร คงแท้	๒. นายวาล คงแท้	๓. นางบุญ พรหมเมือง
๔. นายมานะ คงแท้	๕. นางสมนึก มีเดช	๖. นางนก คีลกุล
๗. นางชิง ตาลสุก	๘. นายชวน คงแท้	๙. นางชั้น ชันนาค
๑๐. นางจิต ปานแดง		

นายชวน คงแท้ สมรส กับ นางเพ็ญ คงแท้ (เพชรดี) มีบุตร 4 คน

๑. นางเพ็ญศรี สุทธะ อาชีพรับราชการครู
๒. นายสมชาย คงแท้ อาชีพพนักงาน ส.ก.ต. ของ รกส.
๓. นางสาวร้อย คำพุด อาชีพรับราชการประกันสังคมจังหวัดเพชรบูรณ์
๔. นายสุขประเสริฐ คงแท้ อาชีพพนักงานบริษัท IRPU จังหวัดฉะเชิงเทรา

นายชวน คงแท้ มีอาชีพทำนา วางจากทำนาก็ทำจักสาน ส่วนใหญ่สานเครื่องมือจับสัตว์น้ำ
และเครื่องใช้ เช่น

๑. ไซดักปลา
๒. ลอบดักปลา
๓. อีจู้ดักปลาไหล
๔. อีจู้ดักปลาชิว
๕. ลันดักปลาไหล
๖. ทุดักปลาใช้เฉพาะที่น้ำไหลแรงๆ
๗. อีแอบดักปลา
๘. ตะกร้าใส่ของทั่วไป
๙. ตะเหลวสำหรับหอบกล้าข้าว

๑๐.แข่งสำหรับใส่ของจำนวนมาก

๑๑.ชมม้องสำหรับใส่ปลา

ชุมชน ๒,๓ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดทุ่งสะเดียง

การตัดกระดาด

นายสมคิด มั่งมี อายุ ๔๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๑ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๓-๘๗๘๔๕๓๕ มีอาชีพข้าราชการครู มีภรรยาชื่อ นางเตือนใจ มั่งมี มีบุตร ๓ คน มีความรู้ความสามารถและความชำนาญ ในการตัดกระดาดในงานศพ งานบวช งานรื่นเริงต่างๆ

การตีมีด

นายวอน คงแท้ เป็นเป็นบุตรของนายรัตน์ - นางทา คงแท้ มีพี่น้องร่วมบิดา มารดาจำนวน ๑๐ คน คือ ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว

เป็นช่างตีมีดทุกชนิดทำได้ทุกชนิดมีคนเอาเหล็กกล้าแบบๆมาจ้างให้ตีในราคาเล่มละ ๑-๒ บาท นอกจากเป็นช่างตีมีดแล้วนายวอน คงแท้ยังเป็นช่างทำปิ่นแก้ว ปิ่นยิงหนู ยิงกระรอก หน้าไม้สำหรับยิงกบ กระรอกที่ชอบมากินมะพร้าวในบ้าน ยิงนกมากินข้าวในนา ยิงพังพอนเพื่อนำมาเป็นอาหาร(แต่ต่อมายุติเพราะผิดกฎหมาย) มีดที่ดีใช้ เป็นเครื่องมือในการทำกรเกษตรและใช้ในชีวิตประจำวันมีการแยกชนิดและเรียกชื่อต่างกันไปดังนี้

๑.มีดบาง หรือมีดน้อยใช้ในการปลอกวัสดุขนาดเล็กเช่นหอม กระเทียม คนแก่ใช้เจียนหมาก ลักษณะขนาดเล็กที่สุดปลายมนโค้งหรือปลายตัดตามความชอบของผู้ใช้ บางบ้านมีขนาดใหญ่อีกประมาณ ๑ นิ้ว ใช้สำหรับฟันหมากแห้ง คนที่กินหมากจะมีติดกระดาดหมากตลอดเวลา

๒.มีดมีะ มีดที่มีขนาดใหญ่กว่าแบบที่ ๑ ขนาดใหญ่เท่ามีดบางจะเรียกว่ามีดมีะก็เฉพาะหัวมนหัวใหญ่ส่วนด้ามจะมีความกว้างของคมเล็กกว่าด้านปลายมีด ใช้สำหรับผ่าลูกหมาก ลูกมะค่าสำหรับกินหมากหรือเขาใช้สำหรับผ่าไม้กลัด

๓.มีดอีโต้ ลักษณะเหมือนมีดมีะแต่มีขนาดใหญ่กว่า มีคมมีดเฉพาะบริเวณตรงข้ามกับด้านมนโค้งเท่านั้น ใช้สำหรับฟัน ผ่า หรือเฉาะเปลือกมะพร้าวแห้งแล้วใช้ปลายคมมีดแงะ

๔.มีดหัวตัดใช้สำหรับตัด ฟันมีหลายขนาดตามต้องการใช้สอยเช่นเล็ก กลางใหญ่

ขนาดเล็กใช้สำหรับเหลาดอก จักตอก เพื่อนำไปมัดฟางข้าวหรือมัดเครื่องบนของหลังคาเรือนไม้ไผ่ ขนาดกลาง ใช้ผ่าฟันท่อนเล็กๆเช่นกิ่งไม้หรือแขนงไม้ขนาดใหญ่ ใช้สำหรับตัด กิ่งหรือต้นไม้ที่มีลำต้นขนาดใหญ่

๕.มีดถาง ใช้สำหรับถางป่า เครื่องเถาต่างๆตามเรือกสวนไร่นา คมมีดจะโค้งมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอยถ้าโค้งมากใช้สำหรับเกาะเกี่ยวไม้เลื้อยที่ขึ้นรก มีด้ามเป็นไม้ไผ่ต้นสั้นหรือยาวขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอย ถ้าปากรไม่มากใช้ด้ามสั้น รกมากใช้ด้ามยาว

๖.มีดเหน็บลักษณะมีดมีปลายแหลมมีคมตลอดทั้งเล่มตรงกลางจะกว้าง ค่อยๆเรียวปลาย สันเป็นเหลี่ยม เป็นมีดที่ชายฉกรรจ์นำติดตัวอยู่ตลอดเวลา โดยใช้มีดเหน็บที่บันเอวมีปลอกสำหรับใส่ทำจากกาบหมากแก่ ไม้ไผ่ หรือหวาย สานเป็นรูปร่างตามขนาดของมีด ประโยชน์ของมีดเหน็บใช้สำหรับตัดประโยชน์ เช่น ใช้ปอก ใช้ฟัน ใช้ตัด แล้วแต่โอกาส มีหลายขนาดให้เลือกตามชอบของผู้ใช้
(วิทยากรผู้ให้ข้อมูล นายชวน คงแท้ ผู้เป็นน้อง ตำบลในเมือง จ.เพชรบูรณ์)

ด้านจักสาน

นายบรรจง ทองจันทร์ อายุ ๗๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๖ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีอาชีพ สานอุปกรณ์ เครื่องใช้ในบ้านจากไม้ไผ่ หวาย เช่น กระบุง ตระกร้า กระบวย ตะแกรง หวด กระดัง

จากการเป็นคนพิการแต่มีความชำนาญในการด้านอุปกรณ์ดังกล่าว ทำให้ได้รับเชิญไปเป็นวิทยากร ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ร.ร.เทศบาล

นางเขื่อน เดชบำรุง บ้านสะเดียง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

มีความสามารถในการสานใบมะพร้าวให้เป็นรูปร่างต่างๆได้ถึง ๘ ชนิดเช่น นก ปลาเป็นต้น และได้ถ่ายทอดวิชาให้นางสาวบุษบา เดชบำรุงซึ่งขณะนี้ชาวบ้านสะเดียงไม่มีใครทำได้ได้รับการเผยแพร่โดยการสนับสนุนจากสภาวัฒนธรรมให้มาสาธิตผลงานในวันสำคัญๆเช่นวันแม่

ชุมชน ๑๐,๑๑,๑๓,๑๔ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดภูเขาดิน

ด้านจักสาน

งานจักสาน

๓.นางละมัย ทรัพย์อนันต์ อยู่บ้านเลขที่ ๔๐๙ ถนนพระพุทธรบาท ต.ในเมือง อ.เมือง

จ.เพชรบูรณ์ นางละมัย มีความรู้ความสามารถในด้านการจักสาน เช่น สานงอบ สานหวด สานพัด สำหรับงานสานที่ยึดเป็นอาชีพและทำรายได้ให้แก่ นางละมัย คือการสานงอบ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดา - มารดา มาจนถึงปัจจุบันนี้

ชุมชน ๑๒,๑๕,๑๖,๑๗ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดเพชรวาราม

งานช่างฝีมือ

ชื่อ นางจำเนียร นามสกุล ฤกษ์จันทร์ อายุ ๖๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ - ถ.เพชรเจริญ- ตำบล ในเมือง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ - อาชีพ ทำธุรกิจส่วนตัว สถานภาพ ครอบครัว สมรส สามีชื่อ คำปน มีบุตร ๓ คน

นางจำเนียร ฤกษ์จันทร์เป็นบุตรของนายผวนและนางจำนง มีความสามารถทางฝีมือมากเช่น ทอเสื่อ เย็บผ้ามาน เย็บหมอน ผ้าห่ม แล้วนำมาจำหน่ายตามตลาดนัด

นอกจากการจำแนกตามผลงานการวิจัยตามแนวของมหาวิทยาลัยนเรศวรที่แบ่งเป็น ๓ ประเภท แล้วทางทีมงานวิจัยได้มีประเภทอื่นๆนอกจาก ภูมิปัญญา ๓ ด้านแล้วคือ

งานประดิษฐ์

ชื่อนาง ภมรมาศนามสกุล เจริญทอง อายุ ๔๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๖/๖ ตำบล สะเดียง อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๓- ๒๑๗๐๑๒๖ - อาชีพ ค้าขาย สถานภาพครอบครัวสมรส -ชื่อสามี-พ.ท ธรรมรัตน์ มีบุตร ๒ คน

มีความสามารถด้านประดิษฐ์ดอกไม้สดและประดิษฐ์ดอกไม้จากสบู่ เช่นทำดอกไม้แกะสลักจากสบู่ ทำพวงมาลัยดอกไม้สด ทำบายศรีจากใบตอง ปัจจุบันยังทำอยู่ที่วัดแม่ชีที่ซอนไพร

ชุมชน ๑๐,๑๑,๑๓,๑๔ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดภูเขาดิน

ช่างกลึงไม้

นายบาน ลำเนียง ดั้งเดิมเป็นคนจังหวัดแพร่ ได้อพยพมาอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์

นายบาน ลำเนียง อยู่บ้านเลขที่ ๑๙๓ ถ.พระพุทธบาท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ มีความรู้ความสามารถในด้านช่างกลึงไม้ เช่นกลึงเสาไชวี่ กลึงลูกกรงระเบียง บันได ฯลฯ

จิตรกรรมฝาผนัง

ปราชญ์ในท้องถิ่น ของชุมชนวัดภูเขาดิน ซึ่งเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ก็มีหลายคน ตามข้อมูลบอกเล่าพอสังเขปดังนี้

นายเสนอ เพ็งเพชร และนางบังอร เพ็งเพชร สองสามี-ภรรยา มีความรู้ความสามารถในการวาดภาพ เขียนโปสเตอร์ วาดภาพพุทธประวัติ ตามผนังโบสถ์ และศาลา นายเสนอ เพ็งเพชร

เมื่อสมัยยังหนุ่ม เป็นช่างเขียนภาพอยู่กับโรงภาพยนตร์ อยู่ที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ หลังจากได้มาประกอบธุรกิจส่วนตัว ในการเขียนภาพโปสเตอร์ทั่วไปต่อมา

นายเสนอ เพ็งเพชร ได้เสียชีวิต นางบังอร เพ็งเพชร ผู้เป็นภรรยาจึงได้ดำเนินการต่อโดยทำหน้าที่เขียนภาพด้วยตนเองตลอดมา ปัจจุบัน นางบังอร เพ็งเพชร อายุ ๖๔ ปี ยังมีความสามารถขึ้นนั่งร้านสูง วาดภาพพุทธประวัติ บนเพดาน และผนังโบสถ์วัดประตูดาวโดยตอบคำถามไปและวาดภาพไปตลอดเวลา ทำให้เรารู้สึกภูมิใจในความมานะ อุตทน ตลอดจน ความรู้ความสามารถของผู้หญิงเก่งคนหนึ่ง ซึ่งอยู่ในวัยผู้สูงอายุ ยังทำงานเช่นนี้อยู่

การทอผ้าและวิถีกรรม

การทอผ้าในสมัยของปู่ย่า - ตายาย เสื้อผ้าที่สวมใส่ จะทอใช้เองภายในครัวเรือน นายสายหยุด สิงคชาติ ได้เล่าถึงวิธีการทอผ้าของภรรยา คือ นางทุเรียน สิงคชาติ และนางแตงกวย ศรีเมือง (เพื่อนของภรรยา) โดยมีขั้นตอนกระทำได้ดังนี้

- ขั้นตอนแรก จะต้องไถเตรียมดินให้ดี
- หวานหรือปลูกลดฝ้าย ในแปลงที่เตรียมไว้ รดน้ำ ใส่ปุ๋ยให้เจริญเติบโต
- เมื่อฝ้ายออกดอกแก่จัด จะมีปุ๋ยสีขาวสะอาด
- เก็บดอกฝ้ายมาตากแดด ให้แห้ง
- นำดอกฝ้ายมาปั่นเอาเมล็ดออก เหลือแต่ปุ๋ยฝ้ายสีขาว
- นำมาใช้เครื่องปั่นด้ายให้เป็นเส้นด้าย โดยใช้หลาปั่นกรอให้เป็นหลอด
- นำหลอดด้ายใส่กระสวย แล้วนำไปทอ ด้ายก็กระตุก ในการทอผ้า จะทอเป็นผืนผ้า

สำหรับตัดเสื้อ ทอผ้าขาวม้า ทอผ้าซิ่น (ผ้าถุง) จะเป็นสี่พื้น หรือเป็นลวดลายนั้นแล้วแต่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของภูมิปัญญาของแต่ละคน ปัจจุบัน นางทุเรียน สิงคชาติ ได้เสียชีวิตไปแล้ว ลูกหลานก็รับราชการกันหมด จึงไม่มีใครสืบทอดภูมิปัญญานี้เลย

ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาหารและการถนอมอาหาร

การปรุงอาหารและการถนอมอาหาร

ชุมชน ๒,๓ เครือข่ายวัฒนธรรมวัดทุ่งสะเดียง

การถนอมอาหาร

ปลาร้า

ชาวบ้านสะเดียงจะนำปลาที่หาได้จากลำคลองหรือท้องนาของตนเอง บางคนมีเวลาว่างจากการปักดำก็จะไปหาปลาที่ทะเล บริเวณน้ำท่วมทางที่ไปบ้านโคกตมุลเหล็กในปัจจุบัน หรือหาปลาในลำน้ำป่าสัก การไปหาปลาจะออกจากบ้านสะเดียงตั้งแต่เช้ามีด กว่าจะกลับบ้านก็จะเป็นเวลาพลบค่ำได้ปลามาหน่อยก็จะใช้ประกอบเป็นอาหารในชีวิตประจำวัน ถ้าได้มากก็จะทำปลาร้า ปลาเค็ม ตามปริมาณที่หามาได้

ส่วนผสมของปลาร้า

๑.ปลาสดที่ทำความสะอาดแล้วขูดเกล็ดควักไส้ทำความสะอาด ล้างน้ำ ผึ่งให้สะเด็ดน้ำ (บางบ้านก็ทิ้งปลาให้เนื้อเยื่อเล็กน้อย จะได้ไม่ต้องหมักนาน

๒.เกลือเม็ด

๓. ข้าวคั่ว

วิธีทำ

๑.นำปลาสดมาคลุกเคล้ากับเกลือเม็ดจนแน่ใจว่า เกลือซึมเข้าเนื้อปลา

๒. นำไปอัดลงในไหปากกว้างอัดให้แน่น ใช้กาบหมากแก่ขนาดใหญ่เลยปากไหเล็กน้อยนำมาสองแผ่นแล้วเอาสอดเข้าไปในปากไห ในลักษณะขัดกันเพื่อป้องกันไม่ให้ปลาลอย

๓.ในขณะที่ให้ปลาล่มนั้นที่ปากไหก็จะมีน้ำของปลา ออกมาข้างบน บ้างบ้านก็จะตักขึ้นมาใส่ขวดปิดฝานำไปตากแดดน้ำปลาก็จะเปลี่ยนสีจากสีเทา ก็จะมีสีชมพู สีแดง เรียกว่าหัวน้ำปลาแต่ใช้เวลานาน ถ้าจะให้เร็วก็นำไปต้มผสมปลาตัวเล็กที่หมักไว้บางส่วนเติมน้ำเล็กน้อย ใส่เปลือกสับปะรด จุกกระเทียม เกลือและน้ำอ้อยต้มจนเนื้อปลาละลาย นำมารองด้วยผ้าขาวบางใส่ขวดปิดฝา ตากแดดประมาณ ๑ เดือนก็นำไปใช้เป็นน้ำปลาปรุงรสประกอบอาหาร

๔. นำปลาที่หมักจนลุ่มแล้ว นำไปคลุกกับข้าวคั่วที่บดละเอียดนำไปอัดลงในไหปากแคบ ปิดฝาด้วยแผ่นกระดานเท่าปากไหปิดทับด้วยถุงขี้เถ้า นำมาใส่ถุงผ้าดิบเย็บแล้วห่อด้วยผ้าเนื้อหนาหรือผ้าดิบมัดเป็นจุกขนาดใหญ่พอดีกับปากไห ให้เหลือชายผ้าลงมามากุมปากไหเพื่อป้องกันไม่ให้แมลงวันมาวางไข่เกิดเป็นหนอน

(วิทยากรนางเกษียร ลอประสิทธิ์ ข้าราชการบำนาญ บ้านสะเดียง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดมหาธาตุ(ชุมชน 5-6-7)

.การเก็บแป้งจากมันสำปะหลัง

นำมันสำปะหลังที่ปอกเปลือก มาหั่น นำฝั้งแดดจนแห้งสนิท เก็บไว้ทำขนมเมื่อต้องการ แป้งมันรับประทานแล้วจะได้เส้นใยอาหารสูงต่างจากแป้งมันที่บรรจุถุงจำหน่ายในตลาด เพราะไม่มีเส้นใยอาหาร

วิธีการทำมันสำปะหลังแห้ง

เมื่อมีมันสำปะหลังเหลือใช้ ให้ปอกเปลือกล้างน้ำสะอาด หั่นขวางบางๆ นำไปฝั้งแดดให้แห้งสนิทเก็บใส่ภาชนะที่สะอาด

การทำขนมจากแป้งมัน

นำแป้งมันสำปะหลังมาแช่น้ำจนนิ่มสด นำมาโขลกหยาบๆเคล้ากับมะพร้าวทึนทึกขูดหยาบๆ ผสมน้ำตาลจนเข้ากันทั่วดี จึงนำไปอบหรือผิงให้เหลืองสวย แป้งมันสำปะหลังที่ไม่ได้มีละเอียดจะมีเส้นใยอาหาร เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ต้องไปซื้อแป้งมันสำเร็จซึ่งมีแต่ผงแป้ง

(จากข้อมูลของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขน)

การใช้ประโยชน์จากวัสดุเหลือใช้

๑. การใช้ชี้เถ้าขัดล้างภาชนะแทนน้ำยาล้างจาน โดยนำเอาชี้เถ้าส่วนที่เหลือจากการใช้ถ่านนำมาแช่น้ำทิ้งไว้จนใสนำมาใช้ประโยชน์คือ

ใช้กาบมะพร้าวส่วนที่เป็นใยมะพร้าว ชูบน้ำพอเปียกแตะชี้เถ้าสีเทาขาว ขัดล้างภาชนะ เครื่องครัว ที่มีกากอาหารเกาะติดจะสะอาด หมดคราบสกปรก

๒. การใช้ประโยชน์จากน้ำชี้เถ้า

นำชี้เถ้าแช่น้ำ ทิ้งไว้จนตกตะกอน รินเอาเฉพาะน้ำใสๆ ไปใช้ประโยชน์ เช่น

๒.๑.ซักเสื้อผ้า แทนน้ำสบู่หรือผงซักฟอก

๒. ๒.แช่ปลาหมึกแห้ง เพื่อให้พองตัวหนา โตขึ้น นำไปประกอบอาหาร แทนการแช่โซดาไฟ ซึ่งมีอันตรายต่อผู้บริโภค

การปรุงอาหาร

เครื่องช่วยพัฒนารวมชุมชนวัดมหาธาตุ(ชุมชน 5-6-7)

ภูมิปัญญาของชุมชน

การทำขนมตาลโดยไม่ใช้ผงฟู

วิธีการทำ

เครื่องปรุง

แป้งข้าวเจ้าแช่น้ำค้างคืนแล้วไม่ให้ละเอียดใส่ถุงผ้าด้ายดิบรัดปากถุงนำไปทับน้ำจนแป้งหมาด เนื้อลูกตาลยีจนเนื้อละเอียดแล้วทับน้ำจนแห้งหมาด ทั้งสองอย่างนำมาเคล้าให้เข้ากันผสมน้ำตาลปีป หรือน้ำตาลทรายลงไป จากนั้นทำให้ฟูโดยใช้กระดองปลาหมึกหรือล้นทะเลซึ่งมีสีขาวขุดด้วยมีดจน เป็นผงผสมลงในแป้งที่เตรียมไว้จนทำให้เข้ากันผสมหัวกะทิจนส่วนผสมแป้ง ลูกตาล น้ำตาล หัวกะทิ ให้เข้ากันใช้ผ้าหนาๆคลุมไว้แล้วนำไปผึ่งแดดจนแป้งเริ่มขึ้นฟู จึงตักใส่กระทิงใส่มะพร้าวขูดผสมเกลือ โรยหน้า แล้วเรียงลงลังถึงนึ่งประมาณ ๑๐-๒๐ นาที สุกแล้วยกลง ล้นทะเลใช้แทนผงฟูได้ดี ปลอดภัย ใช้ผสมทำยาแผนโบราณของไทยด้วย

ขนมข้าวตั่ว (ขนมที่สามารถเก็บไว้ได้นาน และทำจากข้าวที่เหลือจากการรับประทานแล้ว)

- นำข้าวเหนียวหนึ่ง หรือข้าวสอย ตากจนแห้งสนิท นำมาคั่วให้สุกเหลือง ข้าวจะพองตัว แล้ว นำมาโม่ด้วยไม้หิน หรือโขลกด้วยครกดิน ใช้แฉ่งร่อนเอาแต่ส่วนละเอียด ถ้ายังหยาบอยู่แฉ่งไม่ออกก็นำไปโขลกใหม่และแฉ่งใหม่
- ขูดมะพร้าวทึนทึก ๑ ผล หรือมากกว่าก็ได้แล้วแต่สัดส่วน
- นำน้ำอ้อยปิ้งใส่น้ำเปล่า ๑๑/๒ - ๒ ถ้วย (แก้ว) เคี่ยวด้วยไฟปานกลาง พอายเป็นมะตูม
- ใส่มะพร้าวทึนทึกที่ขูดไว้ กวนให้ทั่ว
- ใส่ข้าวคั่วประมาณ ๓ ถ้วย (แก้ว) กวนไปพร้อมมะพร้าว
- ประมาณ ๒๕ นาทีก็จะได้ เมื่อได้ที่จะรวมตัวเป็นก้อนจนกลิ้งได้หรือปั้นได้
- นำมาใส่ในพิมพ์ไม้ ถ้าไม่มีพิมพ์ก็ปั้นเป็นก้อน
- ทิ้งให้เย็นแล้วเก็บไว้รับประทานได้นาน ๓ - ๕ วัน
- ต้องให้หวาน มัน จึงจะเก็บไว้ได้นาน ถ้ากวนไม่ได้ที่จะขึ้นราได้ง่าย

ผู้ให้ข้อมูล นางทิพวรรณ เลี่ยมอากาศข้าราชการบำนาญ)

การทำข้าวโป่ง หรือ ข้าวเกรียบว่าว(เก็บไว้ทานได้นานๆ)

ผู้ให้ข้อมูล คือ น.ส.บุญสม สงวนสิน

วิธีทำ

๑.แช่ข้าวเหนียว ๑ คืน

๒.นึ่งข้าวเหนียวจนสุก นำมาตำให้ละเอียด

๓.ใส่น้ำอ้อย ผสมกับข้าวที่ตำแล้ว ตำให้ส่วนผสมเข้ากันดี

๔.นำขึ้นจากครกมาทำเป็นแผ่น

ขั้นตอนการทำเป็นแผ่น

๔.๑ ผสมไข่ต้ม (เฉพาะไข่แดง)กับน้ำมันหมู ทาบนใบตองและไม้สำหรับเกลี่ย

๔.๒ ปั่นแป้งเป็นก้อนกลม ขนาดไข่เป็ด/ไข่ไก่

๔.๓ คลึงแป้งบนใบตอง เป็นแผ่นกลม ให้เรียบบางเสมอกัน อย่าให้ขาด

๔.๔.ลอกแผ่นแป้งออกไปตากบนตับหญ้าคา จนแห้ง

๕.นำแป้งมาปิ้ง โดยใช้ไม้สำหรับปิ้ง เริ่มปิ้งจากริมขอบจนรอบ จึงปิ้งตรงกลาง ข้าวจึงจะ

กรอบและสุกเสมอกันดี

เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดเพชรวราราม(ชุมชน ๑๒,๑๕,๑๖,๑๗)

งานแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร

ชื่อนาง รัตนา นามสกุล กงยนต์ อายุ ๖๗ปี อยู่บ้านเลขที่๑๒๒/๖๕ ตำบล ในเมือง อำเภอ เมือง
เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๙ - ๙๕๙๘๑๕๐ อาชีพ ค้าขาย
สถานภาพสมรส -มีสามี นายต่าย กงยนต์ มีบุตร ๓ คน

มีความสามารถในการแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรคือข้าวเกรียบสมุนไพรเช่นผักทอง
แครอท ถั่วเขียวหอม มะละกอ มะระหวาน เผือก มะขาม ข้าวกล้อง ปัจจุบันผลิตจำหน่ายในจังหวัด
เพชรบูรณ์ทั้งปลีกและส่ง

ประกอบอาหารคาวหวาน

ชื่อนาง สาวพวงมาลัย นามสกุล ใหม่สุวรรณ อายุ ๖๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔๒๒ ตำบล สะเดียง
อำเภอ เมืองเพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน - มือถือ ๐๘๓-๒๗๑๐๑๒๖ -
อาชีพ ค้าขาย สถานภาพครอบครัว โสด

มีความสามารถในการประกอบการอาหารทั้งอาหารคาว หวาน

อาหารคาว คือการทำกับข้าวได้หลายชนิด

อาหารหวาน ได้แก่การทำขนมไทยเช่น ลอดช่องน้ำกะทิ กวนตะโก้ กวนขนม ผักกาด

ขนมชั้น ขนมหม้อแกง ขนมหมก

๔. ภูมิปัญญาด้านภาษาเป็นภูมิปัญญาด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและอารมณ์สุนทรีย์

เพลงพื้นบ้าน

เครื่องข่ายวัฒนธรรมชุมชนวัดสะเดียง(ชุมชน ๒,๓)

แม่เพลงพื้นบ้าน

ชื่อนางจิว ทองมา อายุ ๘๘ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๔/๑ ถ.เด่นพัฒนา ต.ในเมือง อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์ โทรศัพท์บ้าน ๐๕๖-๗๒๐๘๐๙ อาชีพแม่บ้าน สามีเสียชีวิต ไม่มีบุตร มีความชำนาญและความสามารถในการร้องเพลงพื้นบ้าน ชาวบ้านสะเดียง เช่น เพลงแห่นาค เพลงกล่อมลูก เพลงฉ่อย

นางสมจิตต์ ขุนแก้ว อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๖ ถ.สว่างพัฒนา อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ อาชีพค้าขาย มีบุตร ๕ คน มีความชำนาญและความสามารถในการทำขวัญนาคนตริไทย เพลงฉ่อย เพลงกล่อมลูก เพลงแห่นาค บายศรี และอาหารว่างประเภทเผือก

จากการศึกษาภูมิปัญญาของชุมชนจะเห็นได้ว่าชาวเพชรบูรณ์ในอดีตมีชีวิตสัมพันธ์กับสายน้ำ สังเกตได้ถึงความชาญฉลาดในความเป็นคนช่างสังเกตชีวิตของปลาและธรรมชาติของปลาอย่างเข้าใจและสามารถหาวิธีการจับปลาได้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมเช่นการทำคางโดด การจับปลาเน่า จับปลากด การทำบ่อปลา การประดิษฐ์เครื่องใช้ในการจับปลา เช่นไซดักปลา สุ่ม ช้อน ลันดักปลาไหล เป็นต้น

นั่นคือชาวเพชรบูรณ์เป็นคนฉลาดเป็นนักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ มีความสามารถในการประดิษฐ์โดยนำวัสดุที่อยู่รอบตัวมาใช้สอยประดิษฐ์คิดขึ้นเป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน และไม่ใช้ฝีมือในการจักสานอย่างเดียว ยังนำไปสู่การคิดริเริ่มทำหลายอย่างเช่น เป็นช่างกลึง ช่างวาด ช่างตัดกระดาษ

ช่างทอผ้า ช่างตีมีด

เป็นคนมีฝีมือในการประกอบการอาหารมีภูมิปัญญาในการเก็บและถนอมอาหาร

เป็นคนอารมณ์ดีมีอารมณ์ขันมีความสามารถในการร้องรำทำเพลง

นับถือศาสนาพุทธในลักษณะพุทธปนพราหมณ์ยึดมั่นในรูปแบบและพิธีกรรม

ดังได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นว่าความยึดมั่นที่ดั่งามเหล่านี้กำลังจะหายไปเพราะกระแสบริโภคนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ความเสื่อมความนับถือศาสนาดังที่ท่านพระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺต.โต) (ม.ป.ป) ได้กล่าวไว้ว่า คนไม่เห็นความสำคัญของศาสนาวัฒนธรรมก็เสื่อม เพราะศาสนาคือรากเหง้าของวัฒนธรรม “นี่คือปัญหาของวัฒนธรรมที่เราต้องช่วยกันรณรงค์เพื่อการพัฒนาต่อไป

สำหรับประเด็นเพื่อการพัฒนา นั้น จากการที่แต่ละกลุ่มไปประชาคมลักษณะของปัญหาวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนในวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๕๔สรุปผลได้ดังนี้

ปัญหาของชุมชนวัดช้างเผือก ชุมชน ๑,๔

ประเพณีการเกิดได้สูญหายไปจากหมู่บ้านอย่างสิ้นเชิง ไม่มีการอยู่ไฟ ไม่มีการร่อนกระดัง การไว้ผมจุกในเด็กหญิง ไว้เกละในเด็กชาย การอบรมเลี้ยงดูแบบดั้งเดิมหายไป ทั้งนี้เพราะความเจริญทางด้านสุขภาพอนามัยแม่และเด็กเจริญขึ้นมาก หญิงมีครรภ์นิยมไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาลทำให้ความเชื่อ ประเพณี และธรรมเนียมปฏิบัติสูญหายไปอย่างสิ้นเชิงสมควรให้มีการจัดนิทรรศการเผยแพร่เป็นความรู้ในเชิงอนุรักษ์

ปัญหาของชุมชนบ้านสะเดียงชุมชนที่ ๒,๓

ลักษณะเด่นของชุมชนนี้คือเป็นชุมชนที่มีลักษณะอารมณดีสนุกสนาน มีความสามารถในด้านดนตรีโบราณดั้งเดิมคือวงต๊อบแก๊ง ดนตรีไทย มีนิสัยเจ้าบทเจ้ากลอน มีการละเล่นพื้นบ้านหลากหลาย มีช่างฝีมือหัตถกรรมเช่นการจักสาน การเย็บบายศรี ศาสนพิธี สมุนไพรพื้นบ้านฯ

ปัญหาคือขาดการสืบทอดเช่นวงดนตรีต๊อบแก๊งต้องล้มลงเพราะผู้เล่นเสียชีวิต ขาดคนสืบทอด

วงดนตรีไทยนายวงล้มป่วยเป็นอัมพาตคือพ่อเสริม ขุนแก้ว

เพลงพื้นบ้านแม่เพลงเสียชีวิตไปหลายคนที่เหลืออายุมากแล้ว

เห็นควรมีการฝึกอบรมถ่ายทอดให้แก่นักเรียนและกลุ่มเยาวชนที่สนใจมีการรณรงค์และฟื้นฟู

ปัญหาของชุมชนวัดมหาธาตุ ๕,๖,๗

เป็นชุมชน ในย่านเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นคนจีนยึดมั่นประเพณีจีนแต่ค่อนข้างผ่อนคลายเป็นประเพณีดั้งเดิมของจีนเริ่มสูญหายเช่นภาษาจีนเด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจพูดไม่ได้ ไม่สนใจประเพณีดั้งเดิม

เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมประสมประสานคนจีนสนใจเข้าวัดและนับถือประเพณีแบบไทยมากขึ้นเจ้าคุณพระ รัตนกวีเจ้าคณะจังหวัดสงเสริมประเพณีของวัดด้วยกิจกรรมทางศาสนาเช่นประเพณีทอดกฐินตก วันกตัญญูในวันประเพณีตรุษสงกรานต์

ปัญหาของชุมชนวัดไตรภูมิ๘,๙

ปัญหาด้านวัฒนธรรมมีน้อยเพราะชุมชนเข้มแข็งลักษณะของประเพณีของชุมชนคืออุ้มพระดำน้ำ เป็นประเพณีดั้งเดิมได้รับการสนับสนุนจากระดับจังหวัดและท้องถิ่นตลอดจนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดเป็นงานเทศกาลประจำปีแต่ด้วยเหตุเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ควรมีการฟื้นฟูเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ชุมชน

ปัญหาของชุมชนวัดภูเขาหิน๑๐,๑๑,๑๓,๑๔

ประเพณีมีหลากหลายกิจกรรมทางประเพณีที่สำคัญคือปิดทองรอยพระพุทธรูป แต่ความร่วมมือจาก ชุมชนไม่ดีเท่าที่ควรเพราะประชาชนไม่ศรัทธาเจ้าอาวาส เนื่องจากวัดมีผลประโยชน์จากการเก็บค่าเช่าที่ดินและ ไม่เปิดเผยตรวจสอบไม่ได้จึงไม่ยอมให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมเท่าที่ ควร

ปัญหาของชุมชน๑๒,๑๕,๑๖,๑๗

ปัญหาของวัดพระแก้วท่านอดีตเจ้าอาวาสเคยเป็นผู้ส่งเสริมกิจกรรมทางประเพณีส่งเสริมและ เผยแพร่พุทธศาสนาโดนฆาตกรรมวัดขาดเจ้าอาวาสวัดขาดการพัฒนาสืบเนื่อง เพิ่งจะเริ่มมีการแต่งตั้งเจ้า อาวาส เนื่องจากเป็นวัดโบราณเก่าแก่ชุมชนและเทศบาลเริ่มมีการจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อการฟื้นฟูเพื่อการ เผยแพร่เพื่ออนุรักษ์ปฏิบัติต่อไป

ปัญหาประเพณีบางประเพณีไม่สมบูรณ์เช่นการทอดผ้าจุลกฐินในประเพณีการทอดกฐินของวัด เพชรวราวมควรที่จะมีการเผยแพร่ให้ความรู้แก่ชนรุ่นหลังได้ทราบทั้งกระบวนการ

ทั้งหมดนี้คือปัญหาทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองที่จะต้องจะมีการนำไป กำหนดเป็นนโยบายและจัดทำเป็นโครงการเพื่อหางบประมาณสนับสนุนเพื่อการพัฒนาต่อไป

บทที่ ๗

สรุปผลการวิจัย, การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองมีการปกครองในรูปแบบเทศบาล ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองส่วนท้องถิ่น มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ตำบลในเมืองทั้งตำบล แบ่งออกเป็น ๑๗ เขตชุมชนย่อย แต่ละชุมชนมีการคัดเลือกบุคคลเป็นประธานชุมชนคัดเลือกทีมงานเป็นคณะกรรมการ ทำงานประสานกับทางเทศบาล ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางของประชาธิปไตยทั้ง ๑๗ ชุมชนมีความเป็นท้องถิ่น มีระบบสังคม วัฒนธรรมประเพณี มีการสื่อสารถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกในครอบครัวและชุมชนแต่ปัจจุบันนี้การอธิบายถึงการสื่อสารไม่ได้มีเฉพาะวัฒนธรรม ประเพณีเท่านั้น เพราะความท่วมท้นของข้อมูลข่าวสาร เช่น มีความเจริญและเทคโนโลยีทางด้านวิทยาศาสตร์แปลกใหม่น่าสนใจมากกว่า ดังนั้นคนรุ่นใหม่จึงไม่สนใจสารเดิมคือประเพณีและวัฒนธรรมและไม่สนใจที่จะรับการถ่ายทอดจากผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านอีกต่อไป

ด้วยเหตุนี้จึงเห็นสมควรให้มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัยประเพณีและ ภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อศึกษากรอบแนวคิดแนวทางพฤติกรรมทางสังคมว่ามีระบบอย่างไรทั้งในระดับครอบครัวและระดับชุมชนซึ่งมีภูมิปัญญาแฝงอยู่ในขณะเดียวกันบุคคลเหล่านี้ได้เติบโตอยู่ภายในกรอบประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีคุณค่าแต่ก็กำลังจะร่วงโรยไปตามสังขารและกาลเวลา การปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรุ่นหลังได้รับรู้และมองเห็นคุณค่าด้วยการเผยแพร่ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนอันเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตแบบไทย จึงได้คัดเลือกชุมชนที่เป็นประชากรตัวอย่างที่มีอายุมากกว่า ๑๐๐ ปีขึ้นไป เพื่อศึกษาข้อมูลวัฒนธรรมดังกล่าวไว้ข้างต้นนี้

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาคโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

๒ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาที่มีจุดเด่นและสามารถปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อไปพัฒนาชุมชนด้านการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เช่นหมู่บ้านวัฒนธรรมตลาดนัดวัฒนธรรม และจัดทำเป็นกิจกรรมลานวัฒนธรรมของสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

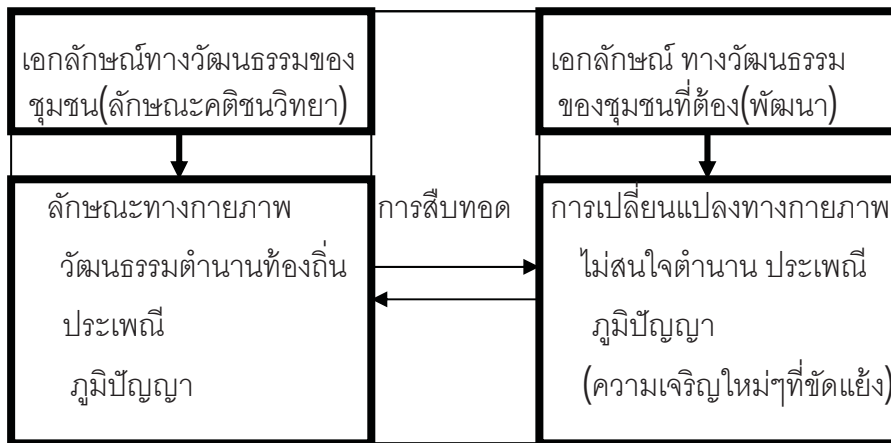
กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑. ศึกษาบริบทของชุมชนเมืองในด้านความเป็นชุมชนเมืองโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

๒. ศึกษาวิถีการดำรงชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาเนื่องจากประเพณีเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ทำให้ชุมชนอยู่รวมตัวกันอย่างแน่นเหนียวและเป็นกรอบ

กำหนดของการประพฤติปฏิบัติร่วมกันในสังคมเป็นแหล่งกำเนิดภูมิปัญญาชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาในด้านต่างๆทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ตราบเท่าทุกวันนี้

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒บอกให้ทราบว่าในสังคมของชุมชนเมืองนี้มีกฎเกณฑ์ระเบียบกติกาของความประพฤติของสมาชิกในสังคม อันเป็นกติกาที่สำคัญที่มีจุดหมายเพื่อการสร้างความสามัคคีความสุขของสังคม โดยใช้วัฒนธรรมและประเพณีเป็นอุปกรณ์ ในขณะที่เดียวกัน การดำรงวิถีชีวิตมีการลองผิดลองถูกมีการคิดสรร มีการศึกษาค้นคว้า นั่นคือการใช้ภูมิปัญญาทำให้เกิดอาชีพ เกิดศิลปกรรม เกิดช่างฝีมือ ฯลฯ ขึ้นในชุมชนทั้งหมด เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแต่ละท้องถิ่น มีสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ต่างกันเราจึงสมควรศึกษาเพื่อนำข้อค้นพบจากวัฒนธรรมเหล่านั้นมาฟื้นฟูมาเผยแพร่มาพัฒนาชุมชนต่อไป เราสามารถจำลองกรอบแนวคิดของการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ ๑ กรอบความคิดในการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ทั้ง ๒ประการที่เป็นมูลเหตุต้องทำการวิจัย นั่นคือชุมชนคือแหล่งรวมของวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดโดยใช้ภาษาในการสื่อสาร แต่อุปสรรคและปัญหาของการสืบทอด คือความเจริญทางเทคโนโลยีและกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจการสืบทอดวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนของตน จำเป็นต้องทำการศึกษาค้นคว้าและนำมาระดมความคิดเพื่อช่วยกันแสวงหาแนวทางพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสสังคมโลกและดึงความสนใจกลับมา เพื่อช่วยกันอนุรักษ์สิ่งที่ดีงามของชุมชนไว้

คำถามหลักในการวิจัย

ชุมชนเมืองมีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีวิถีในการดำรงชีวิตอย่างไร มีลักษณะวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเครื่องมือในการจัดระบบสังคมของตนเองอย่างไรและจะนำองค์ความรู้มาพัฒนาชุมชนได้อย่างไร

ระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและได้กำหนดกระบวนการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาและสำรวจข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้านจาก หอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ (นิด้า) สภาวิจัยแห่งชาติ หอสมุดสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ

๒. จัดทีมงานวิจัยประชุมชี้แจงเกี่ยวกับแนวทางการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎี วัฒนธรรม ตลอดจนพฤติกรรมกรการถ่ายทอดความรู้ตามแนวคิดเชิงคติชนวิทยา มานุษยวิทยา สังคมวิทยา พฤติกรรมการสื่อสาร

๓. จัดเวทีประชาคมร่วมกันระหว่างชุมชน ทีมงานวิจัย ที่ปรึกษาเพื่อกำหนดปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อสมมุติฐาน ตลอดจนแนวทางในการสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

๔. กำหนดทีมงานวิจัยและสมาชิกผู้ช่วยนักวิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นวิทยากรในชุมชน

๕. ประชุมชี้แจงวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการใช้เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการกับวิทยากรพื้นบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติของชุมชนดีและส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโสและมีอายุตั้งแต่ ๔๐ ปีขึ้นไป

๖. กำหนดกลุ่มเป้าหมายด้วยการประชาคมชุมชนเครือข่ายวัฒนธรรม ๑๐ วัดในเขตเมืองแบ่งออกเป็น ๖ กลุ่มชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาบร้อยปีได้แก่ซึ่งประชากรที่จะศึกษาได้แก่วิทยาการในชุมชนมีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๑๐ คน โดยมีประธานชุมชนและประธานเครือข่ายวัฒนธรรมเป็นผู้ประสานงาน เพราะเป็นผู้รู้จักวิทยากรในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ การแบ่งเครือข่ายประชากรที่จะศึกษา คือ

- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดข้างเผือก (ชุมชนที่ ๑, ๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดทุ่งสะเดียง (ชุมชนที่ ๒, ๓)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดมหาธาตุ (ชุมชนที่ ๕, ๖, ๗)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ วัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร (ชุมชนที่ ๘, ๙)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดภูเขาดิน (ชุมชนที่ ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๑๔)
- ชุมชนวัฒนธรรมกลุ่มวัดเพชรวาราม วัดพระแก้ว (ชุมชนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗)

๗.ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์กึ่งทางการที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและที่ปรึกษาในฐานะผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบให้ทีมงานวิจัยทดลองใช้แล้วนำมาเก็บข้อมูลประกอบการจัดบันทึกเสียง ถ่ายรูปเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามทฤษฎีทางสังคมวิทยาคือกระบวนการทางสังคม โดยให้ทีมผู้ช่วยนักวิจัยเป็นบุคลากรในเขตชุมชนทั้ง ๖ ทีม

๘.นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาจัดเวทีประชาคมอีกครั้งหนึ่งเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามทฤษฎีการวิเคราะห์เชิงมานุษยวิทยา(รายละเอียดอยู่ในบทที่ ๒)

๙.นำผลการวิเคราะห์มาทำรายงานผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ได้ผลสรุปอย่างไรนำเสนอเพื่อให้ตัวแทนในชุมชนในเมืองได้รับทราบโดยการทำประชาคมแสวงหาแนวทางพัฒนาร่วมกัน ในสองประเด็นหลักคือ

- ภูมิปัญญาของชุมชนที่ควรส่งเสริมและพัฒนา
- ประเพณีที่น่าสนใจและควรอนุรักษ์เผยแพร่

กำหนดรูปแบบการส่งเสริม และพัฒนาเช่นตลาดวิถีชีวิตชุมชน หมู่บ้านวัฒนธรรมของชุมชนชาวเมืองการนำประเพณีที่คัดเลือกจากชุมชนมาผลิตเป็น ซีดีจำหน่าย นำเสนอตำนานในรูปแบบต่างๆเช่นละครชาวบ้านในกิจกรรมของสภาที่มีการจัดงานทุกปี

เอกสารรูปเล่ม แผ่นพับ

จัดลานวัฒนธรรมเพื่อเผยแพร่ในงานวันสำคัญของสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ ซึ่งจัดเป็นกิจกรรมของสภาประจำปี

โดยให้กลุ่มวัฒนธรรมแต่ละกลุ่มคิดคัดเลือกหารูปแบบกันเองโดยทางสภาวัฒนธรรมพาไปศึกษาดูงานและหาวิทยากรช่วยฝึกซ้อมและเสนอแนะโดยของงบประมาณสนับสนุนในชั้นตอนต่อไป

๑๐. จากข้อค้นพบของการวิจัยจะนำผลการประชาคมไปเขียนบทสรุปและข้อเสนอแนะ เพื่อการเผยแพร่ในหอวัฒนธรรมเพชรบูรณ์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ สภาวิจัยแห่งชาติ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของทรัพยากรมนุษย์ ห้องสมุดการท่องเที่ยวของประเทศไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ หน่วยงานสถานศึกษาในจังหวัดเพชรบูรณ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ห้องสมุดประชาชนและเว็บไซต์ของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ต่อไป

สรุปผลการค้นพบจากงานวิจัย

จากวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อที่๑เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์และทางกายภาพโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางสรุปได้ดังนี้

จากหลักฐานทางแผนที่ของจังหวัดเพชรบูรณ์เราเห็นว่ามีการแบ่งอาณาเขตเมืองเป็นเมืองชั้นนอกและชั้นในบริเวณเมืองชั้นในมีวัดที่สำคัญอยู่ ๔วัดด้วยกันคือ

๑. วัดพระแก้วจากหลักฐานทางลักษณะของเจดีย์ พระพุทธรูป สระน้ำและสภาพของวัด น่าจะเป็นวัดสำคัญในสมัยยุคต้นก่อนประวัติศาสตร์สุโขทัย และน่าจะอยู่ร่วมสมัยกับขอมและเป็นวัดในลัทธิมหายานเพราะได้รับอิทธิพลจากขอม(เพราะเจดีย์เป็นทรงปรางค์แบบขอม(น่าจะอยู่ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗)และน่าจะเป็นวัดในวังของพระมหากษัตริย์(โดยสภาพทางหลักฐานทางประวัติศาสตร์ น่าจะเป็นเมืองของพ่อขุนผาเมือง)และบริเวณวังก็น่าจะอยู่บริเวณใกล้ๆกับวัดพระแก้ว จากหลักฐานที่เป็นตำนานเกี่ยวกับตำนานนางผมหม่อมก็มีการไปพักค้างที่บริเวณโรงพัก(สถานี่ตำรวจ)เพื่อคอยศพของพระธิดาที่เสียพระทัยจะต้องแต่งงานกับชาวบน(ชนชาติขอม-ทวา)และไปกระโดดน้ำตายที่แม่น้ำป่าสัก ที่ดักพบที่วัดโพธิ์เย็น เมื่อปลงศพแล้วนำไปบรรจุที่วัดช้างเผือกเพราะขณะที่คอยการค้นหาศพช้างเผือกเกิดล้ม

๒. วัดพระสิงห์และวัดพระเสื่อ เป็นวัดที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัยยุคต้น โดยลักษณะของเจดีย์เป็นทรงกลมตามลักษณะของศิลปกรรมบ่งบอกว่าเป็นเจดีย์ที่สมัยสุโขทัยที่ได้รับอิทธิพลจากลังกา(ตามหลักฐานที่ได้วิเคราะห์ไว้)และพระพุทธรูปพระพักตร์รูปไข่แบบอทธิพลศิลปะสุโขทัย

๓. วัดมหาธาตุ ตามหลักฐานการวิเคราะห์จากโบราณวัตถุและโบราณสถานเป็นวัดที่กษัตริย์คือเจ้าเมืองเพชรบูรณ์เป็นผู้สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยยุคปลาย เพราะเจดีย์เป็นลักษณะศิลปะเฉพาะของสุโขทัยโดยแท้คือเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์

สรุปได้ว่าวัดในเขตชั้นในเป็นวัดที่สร้างขึ้นตั้งแต่ก่อนยุคสุโขทัยและสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี

สำหรับในเขตนอกเมืองวัดที่สำคัญคือวัดช้างเผือกเพราะเป็นวัดที่กษัตริย์สร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้แก่ราชธิดาและช้างเผือก นอกนั้นเป็นวัดที่ราษฎรและขุนนางผู้ใหญ่สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นพุทธเจดีย์สำหรับใช้ในกิจกรรมทางศาสนาได้แก่วัดทุ่งสะเดียง วัดเพชรวาราม วัดโพธิ์เย็น วัดไตรภูมิ วัดประตูดาว วัดโบสถ์ชนะมาร

และจากข้อสันนิษฐานของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพสันนิษฐานว่าเป็นเมืองที่สร้างขึ้นเป็นสองยุคคือยุคแรกสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยตามหลักฐานจากที่ได้ศึกษาจากวัดสี่วัดรวมถึงวัดที่ ๕ คือวัดช้างเผือกมีหลักฐานที่เจดีย์บรรจุอัฐิช้างและนางผมหม่อมเป็นเจดีย์สมัยสุโขทัย

สำหรับยุคที่ สองคือวัดไตรภูมิเป็นวัดที่สันนิษฐานว่าขุนนางผู้ใหญ่สร้างในลักษณะให้เป็นวัดหลวงและเป็นเจ้าเมืองในสมัยอยุธยาเพราะลักษณะของพระพุทธรูป เจดีย์มีลักษณะแบบขอมที่สมัยอยุธยายุคปลายให้ความนิยมอีกครั้งหนึ่ง เจดีย์มีลักษณะย่อมุมทรงปรางค์พระพุทธรูปพระพักตร์ดู นอกจากนั้นลักษณะศิลปกรรมแบบอยุธยายุคกลางและยุคปลายจะปรากฏอยู่ที่วัดช้างเผือกคือพระพุทธรูปทรงเครื่อง และที่วัดมหาธาตุมีเจดีย์ย่อมุมอีกด้วยแสดงให้เห็นว่ามีอิทธิพลของอยุธยาครอบคลุมทั้งเมืองที่อดีตเคยเป็นเมืองของสุโขทัย

ส่วนหลักฐานที่สร้างเมืองทับอาณาจักรเดิมของเมืองเพชรบูรณ์ในสมัยสุโขทัยคือกำแพงเมืองที่มีขนาดของบริเวณเมืองแคบกว่าเมืองเดิมโดยมีวัดไตรภูมิเป็นวัดสำคัญและมีวัดที่เก่าแก่ที่สุดในเมืองยุคที่สองนี้คือวัดโพธิ์เย็นเพราะมีตำนานเกี่ยวข้องกับวัดช้างเผือกและวัดช้างเผือกเป็นวัดที่มียุคสมัยร่วมกับยุคสุโขทัยและสมัยอยุธยา

สำหรับลักษณะกายภาคได้แก่ลักษณะของภูมิประเทศสอดคล้องกับการศึกษาเอกสารคือเป็นเมืองราด(ลาด,ราบ)ลุ่มมีลักษณะเป็นแอ่งกระทะมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านกลางเมืองและมีคลองคูหลายสายไหลผ่านในเมืองไปรวมกับแม่น้ำป่าสักเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิตที่สำคัญและใช้เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อค้าขายไปถึงกรุงศรีอยุธยา โดยใช้ในฤดูน้ำหลาก

เป็นเมืองที่อุดมด้วยป่าไม้จึงตั้งชื่อเมืองที่ปรากฏในลานทองที่ขุดได้จากใต้เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดมหาธาตุว่าชื่อเมืองเพชรบูรณ์แปลว่า เมืองที่สมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ไม้(เพชรแปลว่าพืช)

สำหรับประชาชนจากหลังที่เป็นเมืองร้างหลังเมืองอยุธยาล่มสลายกลายเป็นเมืองไม่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ก็มีประชาชนหนีศึกพม่ามาอาศัย มีชนต่างชาติอพยพมาอาศัย ได้แก่ชาวจีนคนต่างจังหวัดเช่นแปดริ้ว น่าน พวกถูกกวาดต้อนจากข้าศึกที่แพ้สงคราม พวกที่ถูกเนรเทศมารวมทั้งพวกที่ทาสกลายเป็นไท โดยพวกเหล่านี้ได้มาสมทบกับประชาชนพื้นเพดั้งเดิม ได้แก่ชุมชนวัดช้างเผือก ชุมชนวัดทุ่งสะเดียง ชุมชน๘และ๙ บ้านในเมือง

ดังนั้นจากการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองจึงได้ข้อค้นพบความเป็นชุมชนเมืองของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองมีประวัติศาสตร์ของการตั้งชุมชนจากชุมชนระดับชาวบ้าน ที่ยังใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็นกรอบกำหนดกติกาให้ชุมชนดำรงอยู่ได้นับกว่า ๗๐๐ปี มีวิวัฒนาการจากการใช้ชีวิตกับสายน้ำคูคลองมาเป็นความเจริญทางถนนหนทาง ทำให้การเกิดความเจริญได้มีการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา อนามัยฯลฯโดยมีหน่วยงาน สถานศึกษาเข้ามาขับเคลื่อนและพัฒนา มีเทศบาลเป็นหน่วยปกครองหลักและเจริญสืบเนื่องจากเมืองในอดีต ๗๐๐ ปีมาจนถึงยุคปัจจุบัน

๒ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองด้านคติชนวิทยาในแง่ประเพณีและภูมิปัญญาที่มีจุดเด่นและสามารถปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อไปพัฒนาชุมชน

สิ่งสำคัญอันเป็นข้อที่นำไปสู่แนวคิดในการพัฒนา คือ

ประเพณีที่น่าสนใจและควรอนุรักษ์เผยแพร่

ภูมิปัญญาของชุมชนที่ควรส่งเสริมและพัฒนา

จากข้อมูลการศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนเมืองในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์โดยจำแนกออกเป็น ๓ กลุ่มคือ

๑. ข้อมูลด้านมุขปาฐะ

๒. ข้อมูลด้านอมุขปาฐะ

๓. ข้อมูลแบบประสมระหว่าง มุขปาฐะและอมุขปาฐะ
จากข้อมูลทั้งสามด้านได้ข้อค้นพบดังนี้

สรุปข้อค้นพบ

๑. ข้อมูลด้านมุขปาฐะ คือการสืบทอดวัฒนธรรมด้วยการสื่อสารเชิงวัจนคือการใช้ถ้อยคำวาจาได้แก่ **ภุณินามวิทยา** ได้แก่ที่มาของชื่อหมู่บ้าน วัด เช่นท่าไม้จิงชื่อวัดช้างเผือก วัดภูเขาหิน วัดโพธิ์เย็น ฯ
ตำนานของสายน้ำที่มีเหตุการณ์และเรื่องราวที่เกิดขึ้นในแม่น้ำและคุคลองเช่นการค้นพบพระพุทธรูป
ธรรมราชา การกระโดดน้ำตายของเจ้าหญิงอันเป็นที่มาของชื่อคลองชื่อวัด ฯ

นิทานและเหตุการณ์ ได้แก่นิทานเรื่องเมืองบาดาล ความมหัศจรรย์ของเจดีย์ ใจร้าย อุโบสถ
พระพุทธรูป สระน้ำ ต้นโพธิ์ใหญ่ การประหารชีวิตนักโทษ ตำนานนางผมหมอม ฯ

เพลงพื้นบ้าน สะท้อนวิถีชีวิตเช่นเพลงกล่อมเด็ก เพลงปฏิพากษ์ เพลงขึ้นโนนเก็บพลู เป็นเพลงที่มี
เนื้อหาเกี่ยวพันกับความรัก สะท้อนความนับถือเทพสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นการเล่นนางช้าง นางปลานางอึ่ง
เพลงในการประกอบพิธีกรรมเช่นเพลงแห่นาค ฯ

๒. ข้อมูลด้านอมุขปาฐะ คือการสืบทอดข้อมูลทางวัฒนธรรมด้านอวัจน คือเน้นท่าทางเป็นส่วนใหญ่
เช่นการจักสาน การตีมีด การถักทอเช่นสานสวิง แห การตัดกระดาด การแต่งกายประจำเผ่า การสร้าง
พระพุทธรูป การวาดจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ เป็นต้น

๓. ข้อมูลแบบผสมระหว่าง มุขปาฐะและอมุขปาฐะ เป็นการถ่ายทอดข้อมูลโดยใช้ภาษาและท่าทาง
ประกอบกัน ได้แก่

ประเพณี ความเชื่อ การประกอบอาหาร สำหรับประเพณีและความเชื่อจะมีรากเหง้ามาจากพุทธ
ศาสนาแบ่งออกมาเป็น

ประเพณีส่วนบุคคล ได้แก่ประเพณีการเกิด ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการขึ้น
ประเพณีของชุมชน เช่น ก่อเจดีย์กลบธาตุ ปิตรอยพระพุทธรูปจำลอง การทอดผ้ากฐินสามัคคี การ
กวนข้าวทิพย์ การตัดบาตรเทโว การกวนข้าวกระยาสาธเป็นต้น

จากข้อมูลวัฒนธรรมแต่ละประเภทมีจุดเด่นดังนี้

ผลการวิเคราะห์วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนตำบลในเมือง

๑. ข้อมูลด้านมุขปาฐะ ทำให้ทราบถึงเหตุการณ์เรื่องราวและประวัติศาสตร์ของชุมชนโดยเฉพาะชุมชน
กับวัดเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออกทำให้ทราบถึงประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นดังข้อมูลสรุปในข้อ ๑

๒. ประเพณีส่วนบุคคลทำให้ทราบว่าประเพณีที่เป็นรากเหง้าของครอบครัวที่ต้องเร่ร่อนมาบดฝุ่นและ
ส่งเสริมประยูติให้ได้กับวิทยาการสมัยใหม่คือประเพณีการเกิดและการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานเพราะ
เป็นการบ่มเพาะสมาชิกใหม่ของครอบครัวให้เป็นคนดีของสังคม

๓. ประเพณีของชุมชน เป็นประเพณีที่ทำให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชนทำให้เกิดการรวมตัวและ
เกิดความเข้าใจกันและกัน ทำให้เกิดพลังในชุมชน และในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างบรรทัดฐานให้

เกิดขึ้นในสังคมเช่นความกตัญญูรู้คุณพ่อ แม่ พระมหากษัตริย์ ศาสนา เช่นประเพณีกวนข้าวทิพย์ ส่งเสริมศาสนารดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ เน้นความกตัญญูเป็นต้น

๔ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเช่น การตั้งศาลพระภูมิ การสืบทอด ข้อนห้ามและข้อควรปฏิบัติอันเป็นกรอบอ้างอิงของสังคม ในแง่การสื่อสารทางวัฒนธรรมเพราะเชื่อว่าทำแล้วดี ทำให้เกิดมงคลแก่ชีวิตทำให้เกิดความปลอดภัยเช่น การสืบทอดข้าว สืบทอดสัตว์เลี้ยง สืบทอดคนที่พลัดตกหกล้ม เจ็บป่วยไข้ เพราะเชื่อว่าทำแล้วแก้เคล็ดสะเดาะเคราะห์ร้ายให้กลายเป็นดี

ความเชื่อผูกพันกับชีวิตของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์เช่นการร่อนกระดังงาของเด็กแรกเกิด การไม่แต่งงานก่อนบวชของชายหนุ่ม การสะกดวิญญาณของผู้ที่ตายผิดปกติ ข้อห้ามของหญิงตั้งครรภ์ การขึ้นบ้านใหม่ต้องเตรียมอุปกรณ์ที่เชื่อว่า จะทำให้อยู่เย็นเป็นสุข เช่นการนำพระพุทธรูปมาวางเป็นต้น

จากทุนของความเชื่อนี้ควรที่จะต้องนำมาเป็นประโยชน์ในการสร้างกรอบอ้างอิงให้แก่คนรุ่นใหม่เช่นการบวช สุขภาพอนามัยของแม่และเด็ก

๕. การประกอบอาหารเป็นการสะท้อนวิถีชีวิตกับชุมชนและสภาพแวดล้อมเช่นการปรุงอาหารพื้นบ้านคือการนำเอาพืชในท้องถิ่นมาประกอบอาหารที่ใช้ภูมิปัญญาของชุมชนมาผสมผสานเช่นการทำขนมตาลคือต้นไม้มันเองมาทำเป็นขนมท้องถิ่นที่ให้คุณค่าทางอาหารอย่างปลอดภัย นอกจากนี้การประกอบอาหารยังมีส่วนผูกพันกับประเพณีเป็นต้น

จากข้อมูลวัฒนธรรมในหัวข้อประเพณีจะถูกนำไปสู่เวทีการประชาคมต่อไป

สำหรับข้อมูลทางด้านภูมิปัญญาของชุมชนสามารถสรุปได้ดังนี้คือ

๑. **ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพ** ซึ่งมีลักษณะการประกอบอาชีพ พุทธเกษตรหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะสมดุลสอดคล้องกับธรรมชาติ มุ่งพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลักมากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากเกษตรภายนอกได้แก่ กรรมวิธีในการจับปลาในลุ่มน้ำป่าสัก ได้แก่การจับด้วย วิธีตาโดด หรืออุโจน การจับปลาเฒ่า การจับปลาทอด การล้อมพุก การตกเบ็ด การใช้ไซ อีจู้ จับปลา การใช้ลันดักปลาไหล ฯลฯ เป็นต้น

๒. **ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือวัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์** ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ คำสั่งสอน ค่านิยมประเพณี ที่แสดงออกในแบบแผนการดำรงชีวิต เช่น ศาสนพิธีในแง่มุมต่าง ๆ

ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ขั้นตอนในการทำพิธีกรรมตามความเชื่อในเรื่องต่อไปนี้เป็นคือ

การตั้งศาลพระภูมิ การทำพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพ งานบวช การแต่งงาน งานหมั้น พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีวางศิลาฤกษ์ ทุกชุมชนจะมีปราชญ์ประจำทุกชุมชน หมอดู ฯ

๓. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการวัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม เช่น การรักษาโรคด้วยสมุนไพร การนำวัสดุในท้องถิ่นมาใช้เป็นเครื่องยังชีพ

ได้แก่ภูมิปัญญาในการรักษาโรคด้วยการแพทย์แผนไทยเช่นการรักษาโรคกระดูก การนวด การอบด้วยสมุนไพร การใช้สมุนไพรแก้พิษดับไฟของหญิงอยู่ไฟ ยาอายุวัฒนะ ยาแก้แสง การใช้พืชผักบำรุงน้ำมันเช่นแกงเลียงห้วปลี เป็นต้น

การนำวัสดุในท้องถิ่นมาทำเป็นอุปกรณ์ยังชีพเช่นไม้ไผ่มาทำเป็นเครื่องจักสานเช่น กระบุงตะกร้า สานอุปกรณ์จับปลา เช่นข้อง ไซ เป็นต้น

การนำวัสดุท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นอุตสาหกรรม เช่น การทอผ้า ตีมีด ช่างกลึงไม้ ข้าวเกรียบสมุนไพร

การประกอบอาหาร เพื่อเก็บไว้ทานเช่นข้าวตู ข้าวเกรียบ การถนอมอาหารเช่น ปลาจืด ฯลฯ

๔. ภูมิปัญญาด้านภาษา ดนตรี จิตรกรรมเป็นภูมิปัญญาด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและอารมณ์สุนทรีย์

ด้านภาษา ได้แก่เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก เพลงปฏิพากษ์ สุภาษิต คำคม นิทาน ฯลฯ

ด้านดนตรี ได้แก่ดนตรีไทย ดุ๊ปแกง

จิตรกรรมเช่นจิตรกรรมฝาผนัง

ข้อสรุปจากชุมชน

จากข้อมูลนี้ได้มีการประชุมแสดงความคิดเห็นกันสมควรที่จะอนุรักษ์ฟื้นฟูกันในพื้นที่ต่อไป

ด้านประเพณี

ประเพณีการเกิดและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กหญิงชาย เนื่องจากประเพณีนี้ไม่มีวันฟื้นขึ้นมาได้นอกจากจะต้องทำการอนุรักษ์และปรับปรุงประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน เพราะความเจริญทางด้านการแพทย์สมัยใหม่ ผู้หญิงนิยมไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาลและเลยละทิ้งความเชื่อเดิมๆ รวมทั้งวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานด้วย เนื่องจากเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ ผู้ใหญ่รุ่นเก่าจึงไม่กล้าอบรมบุตรหลานเพราะรู้ไม่เท่าทันเทคโนโลยี

ด้านประเพณีย่านชุมชนไทยเชื้อสายจีน เป็นชุมชนในย่านเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นคนจีนยี่มั้ง ประเพณีจีนแต่ค่อนข้างผ่อนคลาย ประเพณีดั้งเดิมของจีนเริ่มสูญหายเช่นภาษาจีนเด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจพูดไม่ได้ ไม่สนใจประเพณีดั้งเดิม เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมประสมประสานคนจีนสนใจเข้าวัด

และนับถือประเพณีแบบไทยมากขึ้นเจ้าคุณพระเทพรัตนกวีเจ้าคณะจังหวัดสงเสริมประเพณีของวัดด้วย
กิจกรรมทางศาสนาเช่นประเพณีทอดกฐินตก วันกัตถัญญในวันประเพณีตรุษสงกรานต์

ประเพณีที่สำคัญคือปิดทองรอยพระพุทธรูปของวัดภูเขาดินซบเซา ความร่วมมือจากชุมชนไม่ดี
เท่าที่ควรเพราะประชาชนไม่ศรัทธาเจ้าอาวาส ควรแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน

ปัญหาประเพณีบางประเพณีไม่สมบูรณ์เช่นการทอดผ้าจุลกฐินในประเพณีการทอดกฐินของวัด
เพชรวารามควรที่จะมีการเผยแพร่ให้ความรู้แก่ชนรุ่นหลังได้ทราบทั้งกระบวนการ

ปัญหาวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ เนื่องจากชุมชนเมืองเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ที่มีอายุเก่าแก่
โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนบ้านในเมืองควรมีการฟื้นฟูเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชุมชน นอกจากนี้วัด
ในชุมชนที่๑๘คือ วัดพระแก้วเป็นวัดโบราณเก่าแก่ชุมชนและเทศบาลควรมีการจัดกิจกรรมรณรงค์ด้วย
การฟื้นฟูเพื่อการเผยแพร่และบูรณปฏิสังขรณ์ต่อไป

ด้านภูมิปัญญา

เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน

ปัญหาคือขาดการสืบทอดเช่นวงดนตรีต๊อบแก๊งต้องล้มลงเพราะผู้เล่นเสียชีวิต ขาดคนสืบทอด

วงดนตรีไทยนายวงล้มป่วยเป็นอัมพาตคือพ่อเสริม ชุนแก้วขณะนี้เสียชีวิตแล้ว

เพลงพื้นบ้านแม่เพลงเสียชีวิตไปหลายคนที่เหลืออายุมากแล้ว

เห็นควรมีการฝึกอบรมถ่ายทอดให้แก่ักเรียนและกลุ่มเยาวชนที่สนใจให้เกิดการเรียนรู้ควรมีการ
รณรงค์และฟื้นฟู

ด้านประเพณีของชุมชน ในย่านเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นคนจีนยึดมั่นประเพณีจีนแต่ค่อนข้างผ่อนคลาย
เพราะขาดการส่งเสริมประเพณีดั้งเดิมจากผู้สูงอายุและเด็กรุ่นใหม่ขาดความสนใจ

นำข้อค้นพบมาสู่กิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนมีกิจกรรมอะไรบ้างและแต่ละกิจกรรมมาจากภูมิปัญญาด้าน
ใดบ้าง

และหลังจากจัดกิจกรรมแล้วผลที่ได้เป็นอย่างไรและผลนั้นพัฒนาชุมชนได้หรือไม่อย่างไร

แนวการอภิปรายผล

ควรให้เหตุผลว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนในเมืองสามารถนำมาจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนได้บน
เหตุผลใดและส่งผลอะไร

จากผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นในด้าน.....สามารถนำมาพัฒนาชุมชนได้โดยนำมาทำ
.....ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านเพลง.....นั้นช่วยพัฒนา...

แนวการเขียนข้อเสนอแนะ

การอภิปรายผล

จากข้อค้นพบในการวิจัยพบว่าวัฒนธรรมเชิงเดี่ยวคือการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากชนรุ่นหนึ่งสู่
ชนรุ่นหนึ่งในลักษณะของการถ่ายทอดด้วยภาษา (วจน) ท่าทาง (อวจน) และภาษาประกอบท่าทางนั้น

(แบบผสม)ไม่สามารถที่จะรักษาวัฒนธรรมที่ดีงามของไทยไว้ได้เพราะมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วเพราะ

จากผลการวิจัยการใช้ชีวิตเรียบง่ายแบบวัฒนธรรมทางสายน้ำถูกทำลายไปด้วยความเจริญทางคมนาคมคือความสะดวกรวดเร็วของการใช้รถใช้ถนนที่กว้างขวางแม่น้ำลำคลองถูกทิ้งร้างกลายเป็นที่ทิ้งขยะ ถูกลบและถูกบุกรุก

ความเจริญด้านการแพทย์ทำให้ประเพณีการเกิดหายไป

ความเจริญทางการสื่อสารเพลงสากล ละครทีวี ทำให้การแสดงพื้นบ้านเสื่อมความนิยมและกำลังจะตาย

ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทยกำลังคอยการพิสูจน์ว่าจะเรียกความนิยมนิยมนกลับมาได้หรือไม่เพราะความคลั่งไคล้ระหว่างการแพทย์สมัยใหม่กับการแพทย์แผนโบราณ

สิ่งเหล่านี้คือปัญหาและควรจะต้องแสวงหาความร่วมมือกันในการแสวงหาคำตอบที่สอดคล้องระหว่างความเปลี่ยนแปลงใหม่และองค์ความรู้เดิมให้กลมกลืนและเหมาะสมกับชีวิตวิถีไทย เพราะเราหยุดความเปลี่ยนแปลงของโลกไม่ได้ นี่คือการบ้านสำหรับนักวิชาการวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

๑. จากผลของการวิจัยควรนำไปสู่การเผยแพร่ทางวัฒนธรรมโดยนำมาประยุกต์กับการนำเสนอผลการวิจัยในแง่ที่ผู้ชมมีส่วนร่วมเช่น ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมที่เป็นข้อมูลวัฒนธรรมทางด้านมุขปาฐะ เช่น เพลงกล่อมเด็ก ให้ความรู้ทางด้านเพลงกล่อมเด็กโดยให้มีแม่เพลงมาร้องให้เด็ก ๆ หรือผู้สนใจฟัง ให้ผู้ฟังฝึกร้องเพลงกล่อมเด็กแล้วแจกของที่ระลึกให้เป็นต้น ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเป็นการเรียนรู้จากสัญลักษณ์ แล้วนำไปปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมตามทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม

ภาพที่ การจัดนิทรรศการเพลงกล่อมเด็กให้ความรู้และเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ร่วมกิจกรรม

๒. นำผลการวิจัยไปสู่การแสดงเช่นการร้องรำ การแสดงดนตรีพื้นบ้าน เป็นนิทรรศการที่มีชีวิต

๓. นำผลการวิจัยไปจัดนิทรรศการแบบสามมิติตัวอย่างเช่นนิทรรศการเกี่ยวกับประเพณีการเกิด เพราะการเรียนรู้สัญลักษณ์ในลักษณะเป็นรูปธรรมเข้าใจง่ายกว่าลักษณะที่เป็นนามธรรม

ภาพที่ นิทรรศการเกี่ยวกับประเพณีการเกิดแสดงให้เด็ก ๆ และผู้สนใจศึกษา ณ หอวัฒนธรรม

๔. นำผลการวิจัยไปสู่การปฏิบัติจริงเช่นตลาดนัดอาหารพื้นบ้าน การประกวดการประดิษฐ์กระทงในงานประเพณีลอยกระทง

ภาพที่ ชุมชนจัดทำกระทงประกวดกันในประเพณีงานลอยกระทงของเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

๕.สภาวัฒนธรรมจังหวัด องค์กรท้องถิ่น เช่นเทศบาล อบต. อบจ.กรมส่งเสริมวัฒนธรรมต้องมีการจัดสรรงบประมาณให้แก่สภาวัฒนธรรมอำเภอ ตำบล สนับสนุนให้มีการทำวิจัย พร้อมทั้งจัดอบรมการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการตื่นตัวรักและเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองและยินดีที่จะเข้ามาร่วมมือกิจกรรมที่ทางสภาวัฒนธรรมดำเนินกิจกรรม

๖.กรมส่งเสริมวัฒนธรรมกระทรวงวัฒนธรรมแห่งชาติควรจัดการฝึกอบรมแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมเพื่อปรับเข้าสู่ระบบสากลได้อย่างไร ให้แก่นักวิชาการวัฒนธรรม พร้อมทั้งให้งบประมาณสนับสนุน

๗.มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองโดยนำชมสถานที่ประวัติศาสตร์ของชุมชนที่มีสถานที่ประวัติศาสตร์เช่นเมืองในเขตพระราชฐานในอดีต ในยุคสุโขทัย เมืองเก่าในสมัยอยุธยาเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง

๘.นำความรู้ด้านวัฒนธรรมจากการวิจัยไปสู่หลักสูตรการเรียนรู้อของโรงเรียน ด้วยการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการให้แก่ผู้บริหารและครูผู้สอน

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ.(๒๕๔๓). สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร บริษัทเอ็ดสันเพรส โปรดักส์ จำกัด.
- _____. (๒๕๔๓) การวิเคราะห์สื่อแนวคิดและเทคนิค. กรุงเทพมหานคร บริษัทเอ็ดสันเพรสโปรดักส์ จำกัด.
- คณะราชครู (นามแฝง).(๒๕๓๒). ประเพณีไทย. กรุงเทพมหานคร : จักรานกลการพิมพ์.
- คมคาย หมั่นสาย.(๒๕๓๕). รายงานวิจัยเรื่องการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านจากเครื่องมือ ประกอบอาชีพของชาว จังหวัดเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์ : สถาบันราชภัฏ เพชรบูรณ์.
- _____. (๒๕๕๑). รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาศิลปะการแสดงระบำรำเต้นของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์ : สภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์.
- _____. (๒๕๕๑). รายงานการวิจัย เรื่องการศึกษาอาหารพื้นบ้านของชาวชุมชนเมืองในเขตเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ เพชรบูรณ์ : สภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์.
- _____. (๒๕๕๐). รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการองค์กรอิสระ “กรณีศึกษาสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์” เพชรบูรณ์:สภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์.จุลทรรศน์พยานานนท์.(๒๕๓๕).ประวัติการสร้างอนุสาวรีย์พ่อขุนผาเมือง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน.
- ชาติ พระแสง.(๒๕๓๔) .ภูมิปัญญาชาวบ้าน: การสัมมนาทางวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พระนคร โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ดำรงราชานุภาพ, กรมพระยา. (๒๕๐๔). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่
กรุงเทพ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- _____. (๒๕๕๐).ชุมนุมพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้ากรมพระยาดำรงราชานุภาพ
เรื่อง มูลเหตุแห่งการสร้างวัดในประเทศไทย www.google.com.
- ธิดา สารยา. (๒๕๒๕). ประวัติศาสตร์เมืองศรีเทพ นครสวรรค์ : ไพศาลการพิมพ์.
- เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์ร่วมกับคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.(๒๕๔๓ -๒๕๕๑)รายงานการ วิจัยเรื่องการพัฒนาเทศบาลตัวอย่างแบบบูรณาการ:กรณีศึกษานครบาลเพชรบูรณ์ เพชรบูรณ์:พิษณุโลก ดาวเงินการพิมพ์.
- นาคยา รัศมีและคณะ. (๒๕๓๘) รายงานการวิจัยเรื่องประเพณีอุ้มพระดำน้ำ เพชรบูรณ์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์
- นิตยา กนกมงคล.(๒๕๔๓).ภูมิปัญญา:เพื่อความก้าวหน้าอย่างมั่นคงในสังคมโลก ภูมิปัญญาไทยในงานศิลป์ถิ่น
เมืองกรุง กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน).
- _____. (๒๕๔๓) ศิลปกรรมท้องถิ่น:สุนทรียศาสตร์แห่งภูมิปัญญาไทย .ภูมิปัญญาไทยในงานศิลป์ถิ่น
เมืองกรุง กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

- บุปผา ทวีสุข.(๒๕๒๐) คติชาวบ้าน กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประทีน ทองทิยะและคณะ. (๒๕๓๑). ประเพณีพื้นบ้าน. รายงานการศึกษาค้นคว้าโปรแกรม ภาษาไทยสถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์.
- ประเสริฐ ณ นคร.(๒๕๓๖). การใช้ภาษาถิ่นศึกษาวรรณคดีและศิลาจารึก,วัฒนธรรมพื้นบ้าน ภาษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา อุยตระกูล.(๒๕๒๕). วัฒนธรรมอีสานใต้. กรุงเทพมหานคร : หน่วยงานพิเศษ กรมการฝึกหัดครู
- ผาสุก มุทธเมธา. (๒๕๔๓). คติชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอมแพคพรินท์ จำกัด : กรุงเทพมหานคร.
- พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต) (ม.ป.ป) สืบสานวัฒนธรรมไทยบนฐานแห่งการศึกษาที่แท้ กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.
- พัทธยา สายหนู. (๒๕๔๑). แนวคิดในการศึกษาสังคมและวัฒนธรรม. ไทยศึกษา. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พรรณี กุ่มเถื่อน. (๒๕๒๓). นิทานพื้นบ้านเพชรบูรณ์. รายงานการศึกษาค้นคว้าโปรแกรมวิชาภาษาไทย. สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์.
- อยู่ สุนทรชัย.(๒๕๓๔) .ภูมิปัญญาชาวบ้าน: การสัมมนาทางวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พระนคร :โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- วรงค์ จันทกร. ดร. (๒๕๔๓) .ภูมิปัญญาไทยภูมิปัญญาแห่งแผ่นดินสยาม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.
- วิชัย ตันกิตติกร.(๒๕๓๔). อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง จำกัด
- วิโรจน์ ไผ่ย้อย .www.google ‘co.th (๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๑)
- ศิริวรรณ ขุนคงมี .(๒๕๔๕.)วัฒนธรรมพื้นบ้านเพชรบูรณ์.รายงานการศึกษาค้นคว้าโปรแกรมวิชานิเทศศาสตร์. สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม.(๒๕๒๓). ผู้ความเข้าใจวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง จำกัด
- สมาน ปัญญาทิพย์ บ้านเลขที่ 65 หมู่ 2 ตำบลจอมจันทร์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
- อนุমান ราชชน,พระยา. (๒๕๐๓). เรื่องวัฒนธรรมประเพณีไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.

Herbert George..(๑๙๘๐) . The Folk Lore. New York : Collinson Co.

w.w.w.nakronbal.com (๓.๒.๑๐๐๕) การแบ่งส่วนการปกครองจังหวัดเพชรบูรณ์ w.w.w.google.co.th (๑๐.๒.๒๕๕๔) จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาคผนวก ก.
(ประวัตินายวงดนตรีพื้นบ้านสะเดียงอ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

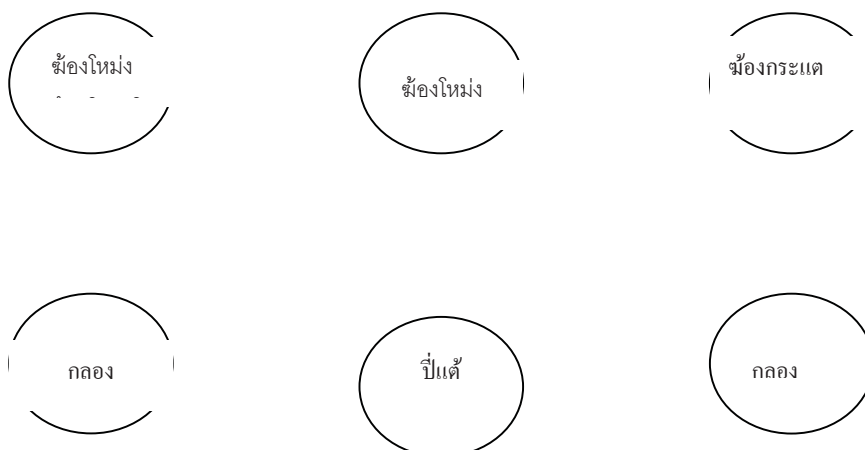
(ดนตรีต๊อบแก่ง)

การแสดงดนตรีต๊อบแก่ง

ดนตรีต๊อบแก่งเป็นดนตรีพื้นเมืองเก่าแก่ที่มีอายุสืบทอดกันมาหลายร้อยปี ปราชญ์มีเล่นในหมู่บ้านของชาวบน(ชนชาติเชื้อสายขอมพูดภาษาขอม-ทวา ไม่มีภาษาเขียนมีแต่ภาษาพูดปัจจุบันอาศัยอยู่ที่หมู่บ้าน ห้วยไคร้ตำบลตะเบาและบ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์)และมีเล่นในหมู่บ้านชนบ้านสะเดียง

ดนตรีต๊อบแก่งเล่นกันทั่วไปทั้งในงานมงคลและอวมงคลแต่ปัจจุบันเล่นกันในงานศพเพียงอย่างเดียวและเหลือน้อยมาก ครูดนตรีเสียชีวิตหมด ยังมีหลงเหลือสืบทอดกันที่โรงเรียนบ้านป่าแดง ตำบลป่าเลา เขตพื้นที่การศึกษาเขต ๑ แต่ถ้าขาดการสนับสนุนก็คงหมดเพราะครูฝึกที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านเสียชีวิต เหลือแต่เพียงลูกศิษย์เท่านั้น

ตำแหน่งของผู้แสดงวงดนตรีมีดังนี้

ขั้นตอนการแสดง

ก่อนแสดง ต้องไหว้ครู วงต๊อบแก่งทุกวงจะต้องจัดให้มีการไหว้ครูประจำปี แม้จะไม่มีการแสดงก็ตาม เพื่อระลึกถึงพระคุณครูอาจารย์ที่อบรมสั่งสอนการเล่นดนตรีต๊อบแก่งสืบทอดกันมา

อุปกรณ์สิ่งของที่ใช้ให้ครู

พานบายศรีนมแมว กรวยหมาก ๑ คู่ พลุจีบ ๑ คำ บุหรี่ ๑ ชอง
 เหล้าขาว ๑ ขวด ฐูป ๑ ดอก ปลาย่างมีทั้งหัวและหางครบ ๑ ตัว
 เทียนน้ำมันต์ ๑ แท่ง ด้ายสายสิญจน์ ๑ ใจ ข้าวสุก ๑ บั๊นเกลือ ๑ ก้อน
 ชันน้ำมันต์ ๑ ลูก เงินค่าคาย ๒๖ บาท

เพลงที่ใช้บรรเลงมี

เพลงไหว้ครู

ได้แก่ เพลงต้น เพลงกันเสนียดจัญไร เพลง ๓ ไม้ เพลงปลงศพ
 เพลงเดิน เพลงระย้า เพลงม้าดีดกะโหลก

เพลงบรรเลง(ต่อจากการไหว้ครู)

๑ เพลงนางหงส์	๒. เพลงมลายู
๓. เพลงกาเต้น	๔. เพลงนกกระปูด ตอน ๑ ตอน ๒
๕. เพลงนางซ้อง	๖. เพลงกระต่ายสามขา
๗. เพลงโขน	๘. เพลงจระเข้ฟาดหาง
๙. เพลงเดินหน	๑๐ เพลงรับพระเข้าวัด
๑๑. เพลงภาษีเข้าถ้ำ	๑๒. เพลง ๓ ไม้
๑๓. เพลงแกะชนกัน	๑๔ เพลงแก้วน้อยดับไฟ(บรรเลงตอนจบ)

(ผู้ให้ข้อมูล นาย อภิชาติ ปิ่นขาว ลูกชายนายวงดนตรีต๊อบแก่นายปิ่น ปิ่นขาว เสียชีวิตแล้ว
 ชาวบ้าน หมู่บ้านสะเดียง ตำบลในเมือง อ.เมือง เพชรบูรณ์)

ภาคผนวก ข.
(ประวัตินายวงดนตรีไทยบ้านสะเดียงอ.เมือง จ.เพชรบูรณ์)

ประวัติของนายวงดนตรีไทยที่เป็นผู้นุรักษ์ผลงานดนตรีไว้จนลมหายใจสุดท้ายของชีวิต
นายเสริม ขุนแก้ว

ชาติกำเนิด

นายเสริม ขุนแก้วเป็นบุตรของนายสิน - นางแปง ขุนแก้ว สมรสกับ นางไธสง มีบุตรสาวด้วยกัน ๑ คนแล้วหย่าร้างกันจึงมาสมรสกับนางเฉลย ขุนแก้ว มีบุตรด้วยกัน ๕ คน ชาย ๔ คน หญิง ๑ คน ต่อมานางเฉลยถึงแก่กรรมจึงสมรสใหม่กับนางจุก ขุนแก้วมีบุตร-ธิดา ๓ คนหญิง ๒ คนชาย ๑ คน

การศึกษา

เรียนจบชั้นประถมปีที่ ๔ จากโรงเรียนบ้านสะเดียงแล้วออกมาช่วยพ่อ แม่ ทำนา

การศึกษาด้านดนตรี

เนื่องจากพ่อ-แม่ของพ่อเสริมเป็นครูเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงฉ่อย เพลงรำวง ลิเกจึงสอนให้นุตรธิดาทุกคน หัดร้องเพลงฉ่อย ลิเก รำวง เพลงแห่นาค โดยนำไปแสดงทั้งครอบครัว ในงานฉลองนาถ ฉลองแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ งานโกนจุก งานประเพณี ของวัด

นอกจากการเล่นเพลงพื้นบ้านแล้ว พ่อเสริมยังเรียนรู้วิชาดนตรีไทยจากพ่อสิน - แม่แปงที่ถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานด้วย และได้ตั้งเป็นวงดนตรีคณะบุญเสริม เพิ่มพูนศิลป์ โดยรวมวงถ่ายทอดให้แก่ลูกและหลานทุกคนแล้วนำไปแสดงในงานต่างๆ เช่นทางศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์เชิญไปแสดงให้นักศึกษาชมในงานวันภาษาไทย ไปเผยแพร่ที่ศูนย์สังคีตศิลป์ธนาคารกรุงเทพสะพานผ่านฟ้าลีลาศ เมื่อหลายปีก่อนและอีกหลายๆ แห่ง ไปเผยแพร่ในงานวันอนุรักษ์มรดกไทยตั้งแต่ปี ๒๕๔๘-๒๕๕๒ ปัจจุบันนี้เด็กรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานล้วนวัยรุ่นเล่นดนตรีไทยได้ครบวงแม้จะจบปริญญาโท สังคีตศิลป์(จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)ก็ยังช่วยคุมวงอยู่

เกียรติคุณที่ได้รับ

เกียรติคุณศิลปินสาขาดนตรีไทย จากสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์

เกียรติคุณผู้นุรักษ์มรดกไทยสาขานักเล่นโน้ต จากสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

พ่อดีเด่นจากงานวันพ่อแห่งชาติ จากสภาวัฒนธรรมเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษสอนดนตรีไทยให้แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านสะเดียง
พ่อเสริม ขุนแก้วเป็นอัมพาตด้วยเส้นโลหิตในสมองแตกและได้เสียชีวิต เมื่อ
วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๔

(วิทยากรผู้ให้ข้อมูลนางสมจิตต์ ขุนแก้ว นายสมศักดิ์ ขุนแก้วนางสวาท ภาสประหาส)

ภาคผนวก ค.

(รายนามวิทยากรผู้ให้ข้อมูล)

วิทยากรผู้ให้ข้อมูลชุมชน ๑.๔

๑. นางลำเจียก	โพนแก้ว
๒. นางฉลอง	พัฒนบุตร
๓. นางยิ้ม	ตาลสุก
๔. นางบัวเชตต์	ฐสกุล
๕. นางทวาย	บุญยอด
๖. นางผกามาศ	ลอยเทียน
๗. นางพวงบุปผา	ตันสุขะ
๘. นางพวง	เพชรมี
๙. นางหยุ่น	พิมพ์พระโมท
๑๐. นางสนาม	นรินทรางกุล ณ อยุธยา
๑๑. นางหลง	ศรีสะอาด
๑๒. นางหนูเพียร	ทุมไพร

วิทยากรผู้ให้ข้อมูลชุมชน ๒.๓

๑. นางทร	วระเตชะ
๒. นางจิว	ทองมา
๓. นางพิน	คงแท้
๔. นางศรีเมือง	คิลกุล
๕. นายสุรศักดิ์	พงษ์สิทธิ์ศักดิ์
๖. นายสมคิด	มั่งมี
๗. นายแย้ม	ทองใบ
๘. นายสนั่น	พรหมประเสริฐ
๙. นายบรรจง	ทองจันทร์
๑๐. นางแก้ว	เอี่ยมศรี
๑๑. นายทองสุข	ขุนแก้ว
๑๒. นางทา	คงแท้

๑๓.. นายเสริม	ขุนแก้ว
๑๔. นายสมชาย	เผือกตระกูลชัย
๑๕. นายไพล้อต	อำศรีเวียง
๑๖. นายไพฑูรย์	จันทร์เที่ยง
๑๗. นายเฉลิม	พรหมบุญ
๑๘. นายอภิชาติ	ปิ่นขาว
๑๙. นางสมจิตต์	ขุนแก้ว
๒๐. นางเกษียร	ลพประเสริฐ

วิทยากรผู้ให้ข้อมูลชุมชน ๕,๖,๗

๑.พระเทพรัตนกวี เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ	
๒ นายวิสิทธิ์	เมฆประยูร .
๓.นางพจณี	โสมิตานนท์ .
๔..นางเสาวรัตน์	อมาตย์กุล .
๕.นางบุญสม	สงวนสิน
๖.นายฮ้อนแหลว	แช่ผดุง
๗.นายชีกัก	แช่เตี้ย
๘.นางแก้ว	จันทร์ลี
๙.นางทิพวรรณ	เอี่ยมอากาศ
๑๐.นายสมคิด	คำมาตร
๑๑.นายชลอ	พรหมประเสริฐ
๑๒.นางวันทนี	ถาวรหงส์
๑๓.น.ส.เดือนใจ	เมฆประยูร
๑๔.นางอริศรา	เมฆประยูร
๑๕.นางเสนอ	วิจิตนาค
๑๖.น.ส.นฤมล	ทรงทวีสิน
๑๗. นางประโลม	โสมิตานนท์
๑๘.นางผาด	สุนทรวงค์
๑๙.นางสมศรี	ศรีฉิม
๒๐ นางสายหยุด	พรหมบุญ

๒๑.นางโสพิศ	แช่ฝง
๒๒. น.ส.กฤษณา	เมฆประยูร
๒๓.นางบุญปลูก	อืดหมี
๒๔.นางสุวรรณี	ลีละวัฒนากุล
๒๕.นางสมคิด	พนชีพ
๒๖. นางรัชนี้	อินทรีย์รักษา
๒๗.นางละมัย	แสงแก้ว
๒๘. น.ส.อาภรณ์	โสมิตานนท์
๒๙. นางฐิตรา	จันทนา

วิทยากรผู้ให้ข้อมูลชุมชน ๘.๙.

๑.นายเดช	ศุภสาร
๒. นางสาวนวลจันทร์	ตรุษไทย
๓.นายเฟื่อง	มะลิวัลย์
๔.นางอัมพร	ศุภสาร
๕.นางมานิตย์	บุญสอน
๖.นางนิภาพรรณ	พันทวี
๗.ด.ร วิศัลย์	โสมิตานนท์
๘. นางนภา	ไกรเพชร
๙.นางล้อม	เจริญพุด
๑๐.ด.ต.กุหลาบ	เจริญพุด
๑๑.นายสุรัตน์	วรรณเกษม
๑๒.นางสมนึก	พรหมเศรษฐี
๑๓.นายสำลี	แย้มบุบผ
๑๔.นางจำลอง	โสภา
๑๕.นางรุ่งดาว	เจริญศรีทอง
๑๖.นางทัศนีย์	สุพลพิชิต
๑๗.นายประทีน	นาคสำราญ
๑๘.นายโกวิท-	ศรีกุล
๑๙.นางสมควร	ศรีกุล

๒๐.นางอำไพพร	จันทร์เพ็ญ
๒๑. นายเจริญ	มาฆทาน
๒๒.นายสมโภช	อรชุน
๒๓. นายสุวรรณ	ตั้งศรีจันทร์
๒๔. นายประสิทธิ์	อรชุน

วิทยากรผู้ให้ข้อมูลชุมชน ๑๐,๑๑,๑๓,๑๔

๑.พระเพชรบูรณ์คนาวสัียรองเจ้าคณะจังหวัดเพชรบูรณ์ เจ้าอาวาสวัดภูเขาดิน

๒.นายจำเนียร ปฏิเวธวรรณกิจ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ คนที่

๒๗

๓.นางอุตร	สร้อยเพชร
๔.นางบุญเหลือ	มาดา
๕.นายสมคิด	เกตุแก้ว
๖.นายสายหยุด	สิงคชาติ
๗.นางละไม	ทรัพย์อนันต์
๘.นายวิจิตร	ประเสริฐสิน
๙.นายไพบุลย์	นวลทูล
๑๐.นายธรรมบุญ	ม่วงอำ
๑๑.นายชาญชัย	ถวิลประภา
๑๒.นายไฉน	ข้อมูล
๑๓.นายพูน	ศรีเมือง
๑๔.นายปรีชา	หุ่นทอง
๑๕.นางสุนานันท์	นิยมเพ็ง
๑๖.นางวันทนี	ถาวรหงส์
๑๗.นายลี	แก้วก่อ
๑๘.นางพยงค์	โหมดบำรุง
๑๙.นายสมทบ	ศรีเมือง

๒๐.นางบุญจิตร

ศรีชมพู่

วิทยากรผู้ให้ข้อมูลชุมชน ๑๒,๑๕,๑๖,๑๗

๑.ท่านพระครูโสภิตพัชรธรรม(พระยา)วัดติสสมหาวัน

๒.นางสาวพวงมาลัย ไหมสุวรรณ

๓.นายเย็น เรืองโรจน์

๔.นางพัฒนา ทองมา

๕.นางระนัย หวังชัย

๖.นางทองลั่น พรหมบุญ

๗.นางประพิศ ยุ่งทอง

๘.นางศรีนวล คงเมือง

๙.นางสาวนันทนา ทองสูงเนิน

๑๐.นางนภาพรณี ลือศิริอำมรงค์

๑๑.นางสิตา บาลประสงค์

๑๒.นางรัตนา กงยนต์

๑๓.นายชูชาติ จารุเดชา

๑๔.นางนภมรมาศ เหยียบทอง

๑๕.นางอมิตตา โพธิบาย

๑๖.นายวินิจ อินทร์สอน

๑๗.นางมาก โทนแก้ว

๑๘.นางจำเนียร ฤกษ์จันทร์

๑๙.นางคมคาย หมีนสาย

๒๐.นางมารีษา ชัยนิลพันธ์

ภาคผนวก ง.
(เครื่องมือการเก็บข้อมูล)
บันทึกข้อมูลวิทยากร

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปีอยู่
 บ้านเลขที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 หมายเลขโทรศัพท์บ้าน.....มือถือ.....
 อาชีพ.....สถานภาพครอบครัว () โสด () มีคู่ () แต่งงาน ชื่อสามี /
 ภรรยา.....มีบุตร.....คน

หัวข้อการบันทึกข้อมูล

ก ประวัติของชุมชน

๑.ประวัติการตั้งถิ่นของชุมชนเช่นการอพยพ การโยกย้ายถิ่นฐาน การทำมาหากิน อาชีพหลักของ
 ชุมชน

.....

๒ที่มาของชื่อชุมชน(ตำนานของชื่อเช่นทำไมจึงชื่อว่าหนองนารี สะเดียง คลองศาลา ตลาดโพธิ์จันทร์
 เป็นต้น)

.....

๓เรื่องราวและตำนานที่เกิดในท้องถิ่น เช่นความรัก ความตายที่เป็นโศกนาฏกรรม การประหารชีวิต
 นักโทษ การลี้ภัยของไม้ใหญ่

.....

๔.สถานที่สำคัญ (ประวัติของสถานที่แต่ละแห่งมีความเป็นมาอย่างไร)

.....

.....

.....

ข.ประเพณีในชุมชน

ประเพณีส่วนบุคคล

๑. ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

- ข้อห้ามของหญิงมีครรภ์ (เช่นห้ามไปงานศพ ห้ามนั่งคาประตู่ ห้ามกินกล้วยแฝด ห้ามเดินข้ามเชือก ห้ามอาบน้ำกลางคืน ฯ)
- การทำคลอดของหมอดำแย
- การอยู่ไฟ
- การร่อนกระดัง
- อาหารของแม่หลังคลอด
- หน้าที่ของสามี
- ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

๒. ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู

- การเลี้ยงเด็กหญิง
- การเลี้ยงเด็กชาย
- การโกนจุก ตัดแกละ

๓ ประเพณีการบวช

- การเตรียมการ
- การบวช

๔.ประเพณีการแต่งงาน

- การเกี่ยวพราศีของหนุ่มสาว
- การสู่ขอ
- การหมั้น
- การแต่งงาน

๕. การปลูกเรือนหอ

- การขึ้นบ้านใหม่

๖. ประเพณีการตาย

- ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย เช่น การสะกด ตราสัง การตามไฟ
- การตายที่ผิดปกติ (ผีตายโหง ผีตายทั้งกลม)

ประเพณีสำคัญของชุมชน(ประเพณีที่มีมาตั้งแต่โบราณ)เช่น

- ประเพณีสู่ขวัญ (คน สัตว์เลี้ยง พืชเช่นขวัญข้าว สิ่งของเช่นขวัญบ้าน ยุ่งข้าง ลาน)
- ประเพณีทำบุญ
- ประเพณีสนุกสนานรื่นเริง
- ประเพณีประจำปีของชุมชน
- การแต่งกายชาย หญิง

ฯลฯ

ค. ภูมิปัญญาของชุมชน

ปราชญ์ในท้องถิ่น (คนที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในแต่ละสาขา เช่นแกะสลักหยวก กระดาษ ดนตรี พอเพลงแม่เพลง ทอผ้า ทำดอกไม้ จักสาน ทำของเล่น หมอสมุนไพร หมอสู่ขวัญ ฯ)

- ประวัติส่วนตัว
- การเรียนรู้

เครื่องมือในการประกอบอาชีพของชุมชน(อาชีพเกษตร จับสัตว์น้ำ อุตสาหกรรม ฯ)เช่น

เครื่องมือปั่นฝ้าย เคียวเกี่ยวข้าว ขอบาย ไช ช้อง ที่ร่อนทองฯลฯ ที่มีลักษณะแปลกๆแสดงถึงความฉลาดในการคิดประดิษฐ์(ถ่ายภาพเก็บและสอบถามวิธีการใช้ เขียนอธิบายในข้อมูล)

เครื่องมือที่ใช้ในการยังชีพ ใช้ในการประกอบอาหาร การเก็บอาหาร การถนอมอาหารเช่น หวดนึ่งข้าว กระบุงตระกร้าที่มีรูปร่างแปลกๆแสดงความฉลาดในการใช้สอย (ถ่ายภาพเก็บและสอบถามวิธีการใช้ เขียนอธิบายในข้อมูล)

ชื่อผู้เก็บข้อมูล

.....
...../...../.....

ภาคผนวก จ.
(ทีมงานนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย)

ที่ปรึกษา ดร. วิศัลย์ โฆษิตานนท์

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลชุมชนที่ ๑,๔

๑. นายเสวก	นุ่มน้อย	ประธาน
๒. นางพวงบุปผา	ตันสุขะ	รองประธาน
๓. นางสมจิตร	นุ่มน้อย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๔. นางพัชรกัญญา	พรหมเมือง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๕. นายปรเมษฐ์	มิ่งเมือง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลชุมชนที่ ๒,๓

๑. นางสาวท	ภาสประหาส	ประธานกลุ่ม
๒. นายจำเนียร	ภาสประหาส	รองประธาน
๓. นางจิว	ทองมา	สมาชิกช่วยวิจัย
๔. นางประเวียน	คงแท้	สมาชิกช่วยวิจัย
๕. นางสมจิตต์	ขุนแก้ว	สมาชิกช่วยวิจัย
๖. นางเกษียร	ลอประเสริฐ	ผู้ประสานงาน

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลชุมชนที่ ๕.๖.๗

๑.นางสาวเตือนใจ เมฆประยูร	ประธานกลุ่ม
๒.นางพจณี โฆษิตานนท์	รองประธาน
๓.นางสาวกฤษณา เมฆประยูร	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๔.นางสาวอาภรณ์ โฆษิตานนท์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๕.นางทิพวรรณ เขี่ยมอากาศ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๖.นางยวนใจ จารึกสมาน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๗.นางเสียมกัม มิ่งขวัญ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๘.นางเพชรศิริ ศรีชัยวรรณ	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๙.นางรัชนี อินทริย์รักษา	ผู้ประสานงาน

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลชุมชนที่ ๘,๙

๑. นางอุดมศรี ศุภสาร	ประธานกลุ่ม
๒. นายสมบุญ บัวบาง	รองประธาน
๓. นางประไพ อภิวงศ์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๔. นางจวีพร ศิริฉาย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๕. นางอัมพร มีเดช	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๖. นางสาวนวลจันทร์ ตรุษไทย	ผู้ประสานงาน

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูล ชุมชนที่ ๑๐,๑๑,๑๓,๑๔

๑. นายประยูร บางใบ	ประธานกลุ่ม
๒. นางสาวสมภาสณ บางใบ	รองประธาน
๓. นางวันทนีย์ ถาวรหงส์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๔. นางเบญจพร ประเสริฐสิน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๕. นายปรีชา ไตรบำรุง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๖. นางกาหลง อ่อนอิงนอน	ผู้ประสานงาน

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลชุมชนที่ ๑๒,๑๕,๑๖,๑๗

๑. นายพิทักษ์ หมื่นสาย	ประธานกลุ่ม
๒. ร.ศ.คมคาย หมื่นสาย	รองประธาน
๓. นางสุภาภรณ์ พิกุลทอง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๔. นางสาววัลย์ กุดแกลง	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๕. นางอมิตา โพธิบาย	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๖. นายวินิจ อินทร์สอน	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๗. นางสมพร ทานิสุทธิ์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๘. นายชานนท์ อายุงค์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๙. นางมารีษา ชัยนิลพันธ์	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๑๐. นางสาวรุ่งกานต์ ยายอด	สมาชิกผู้ช่วยนักวิจัย
๑๑. นางอรุณ อินทรีรักษา	ผู้ประสานวิทยากรงาน

ฝ่ายดำเนินการทำต้นฉบับงานวิจัย

ฝ่ายจัดพิมพ์และทำรูปเล่ม

ร.ศ. คมคาย หมิ่นสาย

น.ส. รุ่งกานต์ ยายอด

นายวิโรจน์ หุ่นทอง

ตรวจทานพิสูจน์อักษร

น.ส. เตือนใจ เมฆประยูร

น.ส. กฤษณา เมฆประยูร

น.ส. ยุพิน มโนภิรมย์

นางพจניים โสขิตานนท์

สวัสดิการและธุรการ

นางมารีษา ชัยนิลพันธ์

นางสาวสุมลกานต์ สังข์ทอง

นายพนม เสาวรส

นางบุษบา พันธุ์จิตร

ภาคผนวก จ.
(การนำผลงานวิจัยมาเผยแพร่ในรูปนิทรรศการแบบมีส่วนร่วม)
ข้อมูลแบบมูขปาฐะ

เพลงกล่อมเด็กและการเล่นนิทาน

ข้อมูลแบบอมุปาฐะ

ข้อมูลแบบผสม

ประเพณีการเกิด

การเตรียมอุปกรณ์ในการแต่งงาน

ขันหมาก

ประเพณีการกวนข้าวทิพย์

ประเพณีของชุมชนการทอดกฐิน

ประเพณีการกวนข้าวทิพย์